PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PL Tevfik, Rıza
248 'Abdülhakk Hamid ve
T396Z88 mülahazat-ı felsefiyesi

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

https://archive.org/details/abdlamidveml00rzatuoft

3690
18/681
45 Abb

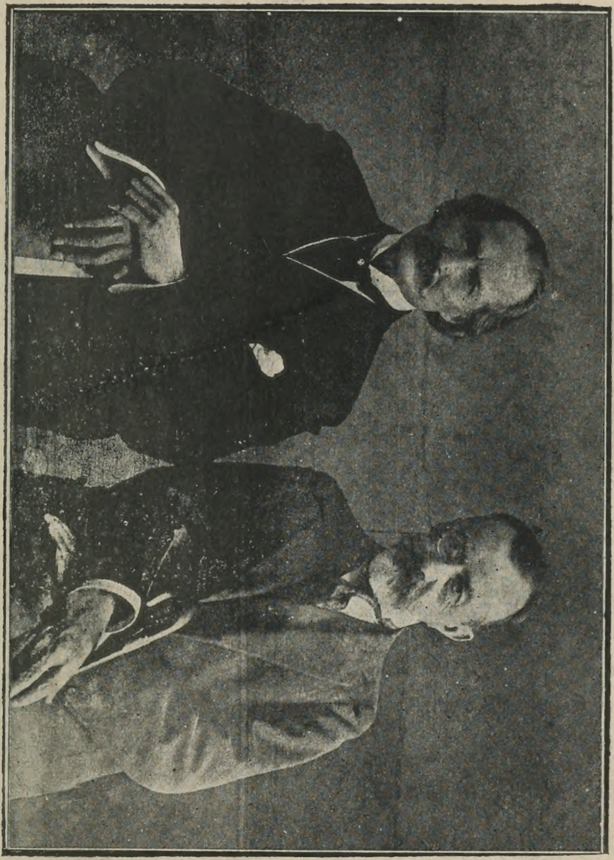

Tevfik, Rıza

عبد الحق حامد

و

ملاحظات فلسفیه‌سی

ʿAbdülhakk Hâmid ve mülâhazât-ı felsefîyesi

مؤلفی

رضا توفیق

(قاموس و فلسفه درسلری صاحبی)

طابع و ناشری : قناعت کتبخانه‌سی صاحبی الیاس

کافهٔ حقوق محفوظدر

قناعت کتبخانه و مطبعه‌سی

باب عالی جاده‌سی، نومرو ٩٠

درسعادت — باب عالی جاده‌سنده قناعت مطبعه‌سی

١٣٣٤

PL
248
T396Z88

قناعت کتبخانه و مطبعه سی
بابعالی جاده سنده نومرو ۲۰

LIBRARY
SEP 29 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

شهزادهٔ نجیب وکمالاتپرور مجید افندی حضرتلرینه

نجابت پناه افندمز حضرتلری !..

عبدالحق حامد بکك آثار بی نظیرنده متشتت و منتشر بولونان ملاحظات حکیمانه‌یی تتبع وبراز دخی تفسیر ایچون یازدیغم بو اثر ناچیزی - دائما بویوك بر حس حرمت ومننله یاد ایتمکده بولوندوغم - نام نجابت پناهیلرینه اتحاف ایدییورم . بو مستثنا شاعرمز حقنده اظهار بیوردوغکز توجهات قدر شناسانه ، بوتون عمرنده نائل ولایق اولدوغی الك دکرلی مکافاتدر. بزم ایچون - یعنی اوفوق‌العاده محرری بیلنلر وسه‌ونلر ایچون - ده کوزل بر وسیلهٔ مباهاتدر. علم ، فلسفه ، صنعت دهای انسانیتك الك علوی و الك اصیل تجلیاتی اولمق اعتباریله ، ماهیتاً آریستوقراتدر. بر فیض نا متناهی ایله ابدال نور حیات ایدن (فطرت) بیله او استعداد خارق‌العاده‌یی - احسن تقویم اوزره تشکیل ایتدیکی - عالی ناصیه‌لرده انجق درخشان کوستریبور ؛ هرکسه بخش ایتمیور. تاریخی معناسیله دکل ، فقط طبیعی معناسیله (کبار امت) ، قدرت فاطره‌نك بو بخشایشنه مظهر اولان بختیارلردر. بنده‌کزك اعتقادم اودرکه : بو آدملری آکلامق و حقیله تقدیر ایده‌بیلمك ایچون اونلرك آثارینه منعطف اوله‌بیله‌جك نظر عرفان آشاغیدن دکل ، یوقاریدن کله‌جکدر. هله نزاهت ذوق ایله مشروط بولونان دهای صنعتی تقدیر ایچون - هر ایکی معناسیله - اصیل اولمق لزومنه قطعیاً قناعت کتیرمشمدر .

ذات سنیه‌لری بو ایکی حیثیت ایله بحق حائز اصالت اوله‌رق عرفان عثمانی‌ده بر موقع مستثنا اشغال بیورمقده‌سکز. اونک ایچون بو اثر ناچیزی - کمال خضوع و احترام ایله - حضور سنیه‌لرینه رفع وتقدیمه جسارت ایدییورم ٭ افندم.

توجهات سنیه‌لریله مباهی

ف ۱۰ اغستوس سنه ۱۳۲۳ رضا توفیق

قره‌حصارسل مضافاتندن ایکی بکلی قریه‌سی

مقدمه اوله‌رق بر ایكی سوز

قارئین محترمه‌یه شو كوچوك رساله‌یی تقدیم ایدییورم ؛ فقط ماهیتنی بیلمم ناصل تعریف و تعیین ایده‌یم ؟.. بو بر (مطالعهٔ تنقیدیه étude critique) كبی كورونوورده دكلدر . حله محقق دركه او نیتله یازلمامشدر . بر (اثر ادبی œuvre littéraire) ظن اولونه‌بیلیر ؛ حالبوكه اویله بر شی ده دكلدر . بو اثرك طوغریدن طوغری‌یه ـ ادبیات ایله هیچ مناسبتی یوق كبیدر . حاصله وبالكز (متفكر حامد) له علاقه‌سی اولدیـ غندن طولایی بلكه اویله بر منسوبیت ادعا ایده‌بیلیر . فقط ـ طوغریسنی سویله‌مك لازم‌كلیرسه ـ بزم بویوك شاعرمز ایچون دكل ؛ كندی درسلرمی بعض كوزل مثاللرله شرح ایتمك ایچون شو صحیفه‌لر یازلمشدی .

واقعا كوینده كان (رهبر اتحاد) مكتبنك صوك ایكی صنف افندیلرینه ایكی سنه متمادیاً فلسفه درسی ویرمشدم . [فلسفیاتك موضوعات خاصه‌سنی تشكیل ایدن مسئله‌لر ، ذهن بشرده نه كبی بر اندیشه‌دن طوغمشدر ؟.] دیه محققلری مشغول ایدن بر بحث مخصوص واردر . اوكا (فلسفه‌نك منشأی مسئله‌سی la question de l'origine de la philosophie) دیرلر .

بو سؤال ، بالطبع پك اسكي زمانلردن بري ذهنه وارد اولمش واوكا تورلو تورلو فرضيه‌لر ايله جوابلر ويرلمشدر. بن او فرضيه‌لري — حسب الوظيفه — طلبه‌مه عرض وشرح ايدركن ، الك مشهور فيلسوفلرك والك بيوك متفكرلرك او خصوصده‌كي ملاحظاتني برر برر موقع مناقشه‌يه قويوب سوكره تفسير ايتمشدم. نهايت اسلاف واخلافدن بعض سوزلر نقل ايله تنوير بحثه مجبور بولوندم. اونلر ميانده افلاطونكده بر سوزي واردر. بو حكيم اديب : [فلسفه‌يه حيرت سبب اولمشدر .] ديور . ديكر بر يرده ده [فلسفه ، ئولوم دوشونجه‌سندن طوغمشدر .] ديه بر ادعاسي واردر .

ايشته يالكز بو ايكي مختصر جمله‌يي شرح ايتمك ايچون حامده مراجعت ايتمشدم. زيرا بيلديكم وآثاريني كمال ذوق ايله اوقومش اولدوغم محررلر آره‌سنده هيچ بريني خاطرلا- ميوردم كه (افلاطون آلهي le Divin Platon) نك اوفكرلريني ايضاح ايچون بزم مستثنا شاعرمز قدر بليغ بر ترجمان اوله‌بيلسين!.

حامد — مرتبه‌سي بيوك بر شاعر اولمقله برابر — زمان زمان پك درين وجدي دوشونه‌بيلير بر آدمدر. حتي كنديجه بر فلسفه‌سي ده واردر كه ، هيچ بر مذهبك دستور اعتقادينه صراحتاً ومنحصراً باغلانمامقله برابر ، جمله‌سيله‌ده من جهة علاقه‌دار كورونور. بالخاصه (ئولوم دوشونجه) سندن ، دها طوغروسي — حامدك كنديسي ايجاد ايتديكي تعبيره كوره —

(بأس المدهش) دن مدهش بر صورتده متأثر ومضطرب اولان بر ذهنك هر تورلو جلوهٔ تفكراتنى عرض ايدر. بناءً عليه افلاطونك او ايكيشر كلمه‌لك قيصه سوزلرينى شرح ايدوب نه ديمك ايسته‌ديكنى ـ فلسفه مبتديلرينه ـ لايقيله آكلاته‌بيلمك ايچون (مقبر) ايله (نولو) دن كوزل وزنكين بر مأخذ بوله‌مازدم كه ايسته ديكمدن اعلا مثاللر ايله موضوع بحثى تنوير و افلاطونك سوزينى تفسير ايده‌بيله‌يم .

دمين اسملرينى ياد ايتديكم او اثرلرده بعض افكار فلسفيه اويله بليغ وقطعى دستورلر شكلنده تبلور ايتمشدر كه هر برى تراشيده الماسه بكزر؛ اوقدر پارلاق، متين وكسكيندر.

ايشته بوكون بوتون قارئين عثمانيه‌يه تقديم ايتديكم شو رساله‌جك او تفكرات حكيمانه‌يه حصر ايتديكم بر (مطالعهٔ تحليليه étude analytique) دن باشقه بر شى دكلدر. بناءً عليه رساله‌نك ماهيتى بو خدمتى ايله تعيين ايده‌بيليرم. واقعا بو مطالعات، (فلسفه درسلرى) عنوانيله بچنده طبع اولونان كتابمده ـ اساساً وخلاصةً ـ مندرجدر. [*] چونكه او دستورلرى درس اثناسنده ـ مثال اوله‌رق ـ نقل وايراد ايدوب قيمت خصوصيه‌لرينى بيلديكم و آكلاديغم كبى تقدير ايتمك ايشته‌مشدم.

مشهور بعض فيلسوفلرك وبالخاصه (هراقليت Héraclite)

---

[*] آلتى يوز كسور صحيفه‌دن عبارت اولان بو كتاب قناعت كتبخانه‌سى حسابنه الياس افندى معرفتيله طبع اولونمشدر .

ایله جامدك مشابهت نظریی وصمدیت [?] افكارینی كوسترمك ؛ بزم ملهم شاعرمزك ملاحظاتیله (مسائل لدنیه questions ontologiques) نك كیزلی رابطه‌لرینی ابراز ایتمك ایچون دخی او یرا كنده افكارك ناصل بر سلسلهٔ منطقیه ایله یكدیگرینه باغلی اولدوغنی – ینه درس اثناسنده – افشا ایتمشدم .

بوتون بو تفصیلاتی عیناً درس كتابنه درج ایتمك نیتنده بولونمامش ایكن ؛ طلبه افندیلرك رجاسی اوزرینه متن كتابه ادخال ایتمشدم ایدی .

بوشیمدیكی رساله او ملاحظاتك نه عینیدر ؟ نه ده غیریدر . عینی دكلدر ؛ چونكه بونی همان یكیدن یازدیغم – لدی المقایسه – تحقق ایدر . غیری ده دكلدر ؛ چونكه بو ، اسكیسنك تام ومدلل بر صورتیدر . فلسفه درسلرنده بو مطالعهٔ تحلیلیه‌نك – آنجق بر قسمی مطبوعدر ؛ حالبوكه بوراده دها برچوق شیلر علاوه و الحاق ایدلمش بولونیور . نته‌كیم فهرست رساله‌یه بر كوز كزدیریلنجه تفصیلات متضمنه‌نك دها نه‌كبی موضوعاتی شامل اولدوغی درحال آكلاشیله‌بیلیر .

خصوصا خاتمه‌یی تشكیل ایدن صوك باب ، صوكره‌دن الحاق اولونمش ، بوسبوتون یكی بر طاقم مطالعات متضمنه‌یی شاملدر . ایكنجی بر حملهٔ قلم محصولیدر . بر ایكی صمیمی دوستمك حامد حقنده بكا ایراد ایتمش اولدوغی بعض سؤاللره جواب ویرمك مجبوریتی ایله یازلدی .

بو محرر تریبك نه‌قدر متواضع اولدیغنی یاڭكز یك یاقین دوستلری دكل دها برچوق كشیلر پك ایی بیلیر .

حتی لزومندن زیاده محویت كوسترو جهانی اعلانی ایتمه‌ی آبریجه جالب دقتدر . آز چوق غریب كورونن شو طور وحركتی بر چوق مسئله‌لرك تحدثنه سببیت ویرمشدر كه اونلرك تاریخ ترقیمزله علاقه‌سی اولماسه‌یدی قاله آلمازدق ، موضوع بحث ایتمزدك . حالبوكه حامدك مظهریت الهامی ایله درجهٔ معلومات وتتبعاتی ، مشاهیر اجانبدن ، اسلاف واخلافدن بعضی بویوك محررلره قارشی بورجی و حصهٔ استفاده‌سی ، اقتباساتی ، شخصیت ادبیه‌سی ، دهای خصوصیسی ، كیملرك ایزینی تعقیب ایتمش اولدوغی ، ادبیات اربابنی جدی بر صورتده مشغول ایدن مسائل خصوصیه‌دندر . ذاتاً بو مسئله‌لر مختبر شاعرمزك شهرتی ایله برابر طوغمشدی .

ادبیات عثمانیه‌ده كمال موفقیتله بر بویوك انقلاب ایقاع ایتمش اولان بویله مقتدر بر محرر ، البته قابلیت فطریه‌سندن ماعدا بر سرمایهٔ معلومات ایدینمش اولمق كركدر . بونی بویله فرض ایتمك ضروریدر . واقعا معلومات مفروضه‌نك مطلقا هندسه وكیمیا كبی علوم صحیحه‌یه متعلق اولماسی ایجاب ایتمز . بر شاعرك كندی عالمنده مجدد اوله‌بیلمه‌سی ایچون بهمه‌حال علوم طبیعیه‌یه آشنا بولونماسی لابد برشرط موفقیت دكلدر صانیرم .

فقط هر حالده معلومات ادبیه لازمدر ، دیه‌بیلیرم .

بویله بر مجددر : (جهل ایله افتخاری یك سودرم !..)
درسه ، بو سوزك معناسنی حقیله آکلایوب تعیین ایتمك اقتضا ایدر. زیرا عاملی مدنیت اولان بر کیمسه‌نك جهلی قبول اولونور بر ادعا دکلدر .

بوکون هر کسجه معلوم ومسلمدرکه حامد بك فرانسز (رومانتیزم) نی بزم عالم عرفانمزه نقل و تأسیس ایتمکله او عظیم انقلاب ادبی‌نك اك موفق عاملی اولمشدر . شو تقدیرجه کندیسی ایله فرانسز رومانتیقلرینك وبالخاصه بونلرك رئیس داهیسی صاییلان (ویقتور هوغو V. Hugo) نك مناسبات فکریه وصوریت معنویه‌سی - ادبیات عثمانیه مورخینی ایچون - حلی واجب بر مسئلهٔ مهمه تشکیل ایدر . اون طوقوزنجی عصر میلادی‌نك نصف اخیرنده حقاً شعشعه پاش اولان فرانسز مدنیت فکریه‌سنك وهله کمالات ادبیه‌سنك عرفان عثمانی‌یه درجهٔ نفوذینی ، وصورت تأثیرینی بیلمك وقطعاً تقدیر ایتمك ایسترسه‌ك ، اولا او مسئله‌یی حل ایتمکه چالشمالی‌یز . حامدك بزه اوروپادن نه هدیه کتیردیکنی و ناصل بر سحر وفسون ایشلیه‌رك جبلت بدیعه‌مزی ده کیشدیره‌بیلدیکنی ؛ ذوقمزه ، عادتمزه ، فکرمزه ، وجدانمزه نه قدرتله تحکم ایده‌بیلدیکنی کشف ایتمه‌لی‌یز . بو ده ، تاریخ مدنیتمزك پك مهم وقایع ایله خیرالانمش اولان بر صحیفه‌سنی تنویره خدمت ایده‌بیله‌جك جدی بر تتبعدر . او صحیفه‌نك ایچنده (حامد) نامنك خط

جلی ایله یازلمش اولماسی بو بختیار آدم ایچون مستثنا بر شرفدر،
او بتر!.. چونكه هیچ بر منقد، هیچ بر نوع تنقید بو شرفی او
آدمك اسمندن نزع ایتمك دكل، ذره قدر بیله تنقیص ایده‌مز.
بو نقطهٔ نظردن باقیلیرسه حامد، هر تورلو تعریض و تقریضك
فوقنده بر حیثیت مستثنا ایله تأمین موقع ایتمشدر؛ دەنیله بیلیر.
هیچ طالعی اوكا نه بیوك بر حق مباهات بخش ایتمشدر كه
منسوب اولدوغی ملت، كندی تاریخ مدنیتی قاریشدیرنجه
اونك اسمنی كمال امتنان ایله ذكر ایتمه‌دن كچه‌میور!.. آكلیور كه
(مدنیت) دیدیكمز سمو حیثیت و بهبودیٔ معیشتك اك مؤثر
و مقتدر عامللرندن بری ده محقق او اولمشدر!

مع مافیه بو ملاحظات بر آدمی تدقیقه مانع دكلدر؛ ولوكه
او آدم حامد اولسون!.. كذلك اونك فیضیاب انتباه اولدیغی
جهان مدنیتی و ایچنده تنعم و تنسم ایتدیكی محیط عرفانی تحقیقه
دخی مانع دكلدر. ولوكه او مدنیت بزه بتون بتون یابانجی
اولسون!.. مقصد او بیوك آدمی محیطی ایله برابر طانیمقدر.

حالبوكه شیمدی یه قدر حامدی یالكز مدح ایتدیلر.
فقط كشف ایدنلر اولمادی: روحنی آچیق كوسترن اولمادی.
هله تاریخ عرفانمزده اونك رولنی تعریف و تعیین ایدن هیچ
اولمادی. بنم اصل بكله‌دیكم خدمت ایسه آنجق بو ایدی.
بن ایستردم كه اوروپا ایله آره‌مزده ــ اسلوب نظر و ذوق و حس
اعتباریله ــ بر مناسبت مستقره تأسیس ایدن حق موازنات

حصوله کتیرن بوناتك ، کیملردن (متأثر influence) اولمش اولدوغنی و بونلره نه شکلده بر معنویت نقل ایتدیکنی ایضاح ایدرلر بولونسون!.. چونکه بونك بویله اولدوغی (قبل التدقیق apriorìquement) بیله تسلیم اولونمق کرکدر. اویله بر شخصیت مستثناء بر آنده کندی کندینه وجوده کلەمز. تربیهٔ فکریهده بر سلسلهٔ تکامل اولمق ضروریدر. بویوك آدملرك ده هر مملکتده هر عصرده روابط حسب ونسبی واردر . عکسنی دوشونمك (بنفسه تناسل génération spontanée) اعتقاد باطلنه دوشمکله بردر. بر انسان نه قدر بویوك اولورسه اولسون کندی کندیسنك خالقی اولەماز. کندی کندیسنی یتیشدیریر؛ فقط یارادەماز. اعاظم انسانیت ، انسانیتك ولی نعمتی اولدوغی قدرته بندهٔ کرمدیدهسیدر . حامد انسانیتدن خارجمیدر که اویله اولماسین ؟!.. فطرتك اوکا بخش ایتدیکی هدیهٔ کرانبها یالکز (دهای شاعرانه) در . ماباقیسی کندی قازانجیدر . بن بو خصوصده تدقیقاتم اثبات ایدیورکه افکار حکیمانهسنی طوغرودن طوغرویه مدونات فلسفیهدن دکل ، تتبعات ادبیهسندن تلقی ایتمش ، فقط اونلری کندی مزاج ذهنیسنده اویدورەرق بخشهمشدر . هله او قدر چیکنەمش و هضم ایتمشدرکه ، اونلری کندی معنویتندن بر جزؤ صایەبیلیر .

یالکز نه تورلو اولەبیلیرمی ایدی یا ؟!... جدی دوشونەلم : او یارادلمشده بر ذکا (یعنی مستثنا بر قابلیت شاعرانه !)

عاكف پاشالر ، پرتو پاشالر ، شناسيلردن صوكره كلسين ، — ظالملك ياردييله — اوروپاده بويويوب تماميله انكشاف ايتسين . لوندره وپاريس كبى مراكز مدنيه‌ده اوتوز سنه متماديا عمر سورسون‌ده مثلا شكسپيرى طانيماسين ، توغولى بيلمه‌سين ! . . ويا خود بيلسين‌ده هيچ متأثر اولماسين ! . . رومانتيزمى بزه موفقيتله نقل ايتسين وعمومه قبول ايتديرسين‌ده او مسلككك موجدلرندن و آثار مخلده‌سندن تماماً غافل بولونسون ! .. بويله برشى تصور اولونه بيليرمى ؟ ..

انسان، باشقه برعالم مدنيتدن برمذهب، برسيستم، براصول دكل ، بر ديكيش ماكنه‌سى آلوب‌ده مملكتنه — ايلك دفعه اولارق — نقل ايتسه ، اونك (ميخانيزمه mécanisme) سنى بيلمه‌دكجه ايشلته‌مز ، وسورومنى تأمين ايده‌مز .

بناءً عليه حامدك — طبق سقراط كبى — اعتراف جهل ايتديكنى آكلايه‌مايانلر ، بوتربيه‌لى آدمى — عادى معناسيله — صحيحاً جاهل ظن ايدييورلرسه فنا حالده يا كليليورلر ؛ اكر اويله اولدوغنى ادعا ايديورلرسه ، شاعرى مدح ايتميورلر ، ذم ايديورلر ديمكدر . چونكه نه اولورسه اولسون جهل صرف ممدوح برشى دكلدر .

ايشته بن ، بويله برظن باطلى سيلمك ايچون شو كتابك صوكنه برباب دها الحاق ايتدم لكن شاعرمزك منحصراً ملاحظات فيلسوفانه‌سنى تدقيق ايتمكده بولوندوغم ايچون بالطبع

اوفكرلرك منشألرينى آرادم. كندى صلاحيتملك تعيين ايتديكى حدودى آشمامغه دقت ايتدم. قصورسز ومكمل براثر وجوده كتيرمش اولمق ادعاسنده دكلم؛ بونلر (طاسلاق essais) در. تدقيقاتم انجق ظنى وتقريبى حكملره پيوسته اولهبيلمشدر؛ فقط ويرديكم حكملر مدللدر.

توجهلرينه مظهر اولدوغم بعضى دوستلر، بندن بويله بر خدمت بكلهدكلرينى اخطار ايله برابر معتبر مؤلف حقندهپرورده ايتديكم محبت خالصه وحرمت مفرطهنك بويله بر خدمتى حقيله ايفايه مانع اولهبيلهجكنىده ادعا ايتمشلردى.

ديدكلرى پك طوغرودر. محبت، طرفداراقدر. طرفداراق دخى بر آدمى لايقيله تقديره مانع اولور. مع مافيه بن كنديمى محترم دوستملك فسونكار تأثيرندن — ممكن اولدوغى قدر — آزاده بولوندورمغه چاليشدم. نه قدر موفق اولهبيلدم؟. بيلهميورم. اونى بكا بيلديرمك جدى منقدلرك وظيفهسيدر. بن ايسه شيمديلك تنقيد ايله دكل، تحليل ايله مشغولم.

هرحالده ظن ايديورم كه مبالغهيه دوشمهدم. حامد، بر (عالم savant) در!. ديمهدم؛ بو كلمهنك اصطلاحده معناسى باشقهدر؛ بيليرم!... پك منور ومعلوماتلى برشاعردر. هلهجاهل دكلدر!.. ديدم. سيستم صاحبى بر فيلسوف دكلدر؛ فقط كندى مزاج شاعرانهسنه تماماً موافق يعنى رنكارنك لكن اساساً (منسجم coordonné) بر اعتقاد فلسفىسى واردر؛

واونك احكام و (مبادی principos) سنی پك پارلاق وموجز دستورلر شكلنده بیان ایتمشدر؛ دیدم، وبو دیدكلرمی - ایجه برقوتله - اثبات ایده‌جك دلیللر كتیردم.

شو صیره‌لرده پك زیاده مشغول بولونوشمه رغماً بو رساله‌یی - بویله اكمال ایده‌رك - باصدیرمغه تشبث ایدیشم، محضا بعض دوستلرمك آرزوسنه تبعیت ایچوندر. بو خصوصده طابع غیورمزك تشویقاتی وفدا كارلغی‌ده دخل اولمشدر. بو حركتم خاطرلرینه نه‌قدر رعایت ایتدیكمی كوستره‌بیلیر. یالكز بونی بر اثر تنقیدی اوله‌رق تلقی ایتمه‌مه‌لرینی - جمله قارئین محترمه‌یه - اخطار ایچون حاجت كورویورم. زیرا چوق كیمسه‌لر اویله ظن ایدییورلر. حالبوكه (شاعر انی ویا فنا دوشونمش، طوغرو ویاخود اكری سویله‌مش!) دیمیورم. نیچون اویله دوشونمش وناصل اویله سویله‌مش اولدوغنی تحقیق وتدقیقه حصر نظر ایتمكله قالییورم. اسلوبه‌ده باقیورم؛ چونكه مأخذ اتخاذ ایدیندیكم (مقبر) ایله (ثولو) نك وبالآخره كوردوكم (طیفلر كجیدی) نك - صرف ادبی بر نقطهٔ نظردن - تصورلرینی یاخود اوصاف جمیله‌سنی تدقیق ایتمیوردم!.. بنم - نه‌ویره چویره - تدقیق ایتدیكم سوزلر درین دوشونن برشاعرك آنجق افكار فلسفیه‌سنی ناطق اولان پارچه‌لردر. اونلرك هر برینی - بر وجهله - او (عدم تیفوسی) نه باغلامق ایستیورم. بونك ایچوندركه ترتیب طبیعی‌لرینه باقمایه‌رق بر چوق ابیات و قطعاتی ایسته‌نیلكم كبی آلوب دیزدم‌كه او فكرلری كیزلیجه یكدیكرینه باغلایان -

و فقط هر کوزه کورونه‌ین — روابط منطقیه کرکی کبی آشکار اولوب بارز بر صورتده هرکسه کورونه‌بیلسین ! زیرا بن امینم که او افکار متشتته آره‌سنده اویله کیزلی ولکن صحیحی بر علاقهٔ منطقیه وار !..

دیمك که حامدك آثارینه قارشی وضع آلدیغم بر پسیقولوغ وضعیدر . مقصدمده بر طرفدن پسیقولوژی‌یه ، دیکر طرفدن‌ده تاریخ فلسفه‌یه متعلق بر مسئله حقنده وارد اولان فرضیات مشهوره‌دن یالکز برینی تحقیق ایتمکدر . او قدر !.

بو مقصدمك تحققی ایچون بکا هر فیلسوفدن زیاده — هم یوز کره زیاده !. — یاردیم ایتمش اولان شاعر داهی‌یه منتدارم ، لکن اونك حقیقتاً قیمتدار وکوزل سوزلرینی — یالکز صنعت قصهٔ نظرندن — تلقی وتنقید ایتمك ایسته‌مه‌یدم ، اونلرده مندمج یونان افکار فلسفیه‌یه بوقدر اهمیت ویرمزدم ؛ شکل بیانه ، اسلوب ادایه ، طور تبلیغه ، الحاصل قیمت شعریه وکمالات صوریه‌لرینه باقاردم که جداً بویوکدر . اعتراف ایده‌رم !..

پك متأسفم که اوکا بوکون وقتم یوق !.. هله دها زیاده تأسف ایده‌رم که آره‌مزده حامد کبی مستثنا بر شاعر وار ایکن ، هم — عثمانلیجه‌ده — عدیم‌الامثال اولان أثرلرینی هم کندیسنی بالذات کوروب دقتله تتبع ایده‌بیلمك دخی هرکس ایچون قولای ممکن بر ایش ، حتی فوق‌العاده منبع ذوق اوله‌بیله‌جك بر تشبث ایکن ، هیچ کیمسه بو(مهدی ادبیات)

حقیقی — بنم ایسته‌دیکم کبی !.. — بر (اثر تنقیدی) وجوده کتیرمه‌مشدر . حالبوکه مملکتمزده قلملری ایله خزینه بولمق ایسته‌ینلر ، اونك اشعارینی تدقیق ایتمه‌لی ایدیلر ؛ زیرا بو آدم ، هنوز کشف اولونه‌مامش بر دفینه‌در .

واقعا بعضی تیاترو و پیه‌سلرینه دائر برطاقم مقالات تنقیدیه کوردم که ایی‌در . اوروپا شعرای مؤلفینی میاننده کیمه‌لردن و هانکی هانکی آثار مختلفه‌دن الك زیاده متأثر بولنمش اولدوغنی اثباته اوغراشیلی بعضی دلیللر کوستردیکی ایچون ، او مقالاتك — هیچ اولمازسه ادبیات نقطهٔ نظرندن — فائده‌سی مسلمدر . فقط اونك کبی ممتاز بر محررك علو قدر و منزلتنه نسبتله بو قدری کافی اولهماز . بو رنکین ذکانی ، بو انکین وجدانی — اونی بر صولوقده یازلمش — مقاله‌لرله تنویر ایدوب کوسترمك ، مثلا کیجه وقتی بر کبریت چاقوب ده (لوور Louvre) موزه‌سنك محتویاتنی — بر ثانیه‌ده — کوسترمك کبی‌در . حتی بنم شو رساله‌م بیله اونك کبی بر شی‌در . یالکز ، حیاتنك و وجدانننك آنجق بر کوشه‌یی تنویر ایدر ؛ فقط عرض ایتدیکی تابلوی خیلی واضح کوستریر ؛ باشقه بر دکری و موفقیتی یوقدر . هر حالده کوچوك و اهمیتسز بر رساله‌جك اولوشنه رغماً بر صولوقده یازلمامشدر .

مع‌مافیه — ینه تکرار و اخطار ایدیورم : — بو قدری کافی دکلدر . بو فطرت فیاضه‌یی ایجه طانیمالی !.. بر زحمتله

عبدالحق حامدك

ملاحظات فلسفیه‌سی

حقنده مدخل

عبدالحق حامد کبی جداً قدرتی بیوک بر شاعر متفکرك آثار و افکارینه دائر بیان ملاحظه‌یه کیریشمزدن اول ، شخصیت معنویه‌سندن و مزاج مستثناسندن بر آز بحث آچمق قابل اولمازدی . منقدین عندنده ذاتاً معتبر اولان قاعده و دأب مقبول بودر .

تأسف ایدرم که — بوکون ! — بن اوکا هیچ وقتم مساعد دکل . اونك ایچون بر منقد وضعیتنده بولونمق استه‌میورم . شوقدر وارکه تتبعاتمك — شایان مراق اولان — بو جهتی بوسبوتون قارا کلقده کیزله‌مه‌مك ایچون آنجق بر چاره دوشونه‌بیلیورم ؛ اوده : بو خصوصه متعلق اولان اوزاده بیان ایده‌بیله‌جکم مطالعات عددیه‌یی بر ایکی صحیفه ایچنه صیقیشدیرمه مختصر ، فقط متکاتف بر صورتده عرض ایتمك امکاننده عبارتدر . مع مافیه قارئین محترمه‌یی تأمین ایده‌بیلیرم که سویلیه‌جکم سوزلر ، کمال صبر و دقتله — بالذات و بالالتزام — اجرا ایتمش بولوندیغم تدقیقات نتیجه‌سنده ، ذهنمده تحکم ایدن ظن غالبك صادق بر ترجمانی‌در . بوسبوتون کیفی بر ملاحظه فرض اولونمامین !

فكرى ، اعتقادى ، اطوار ومشوارى اخلاصى بوتون هربرى
ايله ديگر بر كيمسه‌در . هم اصل ايشك غريبى شوراسيدركه
اكثريا بو مختلف شخصيتلر يكديگرندن قطعياً بى خبر بولونو‑
يورلر . هر برينك حافظه‌سى كنديسنه خاص ومقصور كنديسنه
محرم قاليور . هانگيسى صحنه‌ده رول اوينيورسه ؛ يعنى
فى الحال بنلككنك حكمنى اجرا ايديورسه ، او ، آنجق كندى
اجرا آت و احساسات سابقه‌سنى خاطرلايه‌بيليور ؛ و حيات
معنويه‌سنى ـ براقديغى نقطه‌دن آلوب ـ تعقيب و ادامه ايديور .

(تناسخ metempsychose) اعتقادى بداهتاً باطل اولماسه
انسان ، بو عجيب حادثهٔ روحيه حضورنده ادعا ايده‌بيليركه :
[عينى قالب جسمانى‌يه آيرى آيرى ايكى روح ـ يكديگرندن
بى خبر اوله‌رق ـ گلوب گيتمكده و اونى متناوب صورتله
تصرف و اداره ايتمكده‌در !] .

ايشته (تضاعف شخصيت) ديديگمز حادثهٔ عجيبه بودر .
تنوعاتى ده واردر . اصل بو تورلوسنى اطباى متخصصين هويت
شخصيه‌يه عارض بر مرض مخصوص اولمق اوزره تلقى
ايديورلر .

بن ، بلكه ابى عائله‌سنه مشرف اولدوغم شاعر شهير اشعار ،
شبهه‌سز ، بو قدر عجائب بر آدم دگلدر . بونى قطعاً تأمين
ايده‌بيليرم !.. بناءً عليه بن : [كنديسنده شخصيات متعدده
ومتنوعه وار] ديبورسه‌م ، البته بو تورلوسنى مراد ايتميورم .

ی کلش آکلاشلمامسنی رجا ایده‌رم !. یالکز شونی وضوح
قدرتیله سویله‌مك ایستیورم که ، روحنك تورلو تورلو تظاهراتی
شکلنك متنوع جلوه‌لری ؛ مزاجلرك متخالف تمایلاتی واردر .
لکن ، بونلر حالده‌ده او قدر (بارز saillant) ، معین و مستقل
هویتلر تشکیل ایتمیورکه هر بری برآدمی سجیهٔ مخصوصه‌سیله
ــ باشلی باشنه ــ تمییز ایچون کافی کلیردی . بویله آدملر پك
نادر دکلدر ؛ هم بو فطرت ، مطلقا بویوکلك شانندن صایلماز ؛
یارادیلیشدر !

بنم ظنمه قالیرسه ، حامدده ایکی دکل ، برقاچ کشی وار
. یالکز اوچنی بیلیورم . و نزنی لایقیله طانیتدیرمق ایچون
بو رساله‌یی یازدم .

اولا اونده شن وشاطر ، و (نظامه بکه‌من indiscipliné)
حتی بعضا عادتا (عاصی révolté) بر چوجوق روحی وار که
هیچ اختیارلامامق کبی بر فیض لاهوتیه مظهردر . یاقین
دوستلری اونکله چوق الفت ایتمشلر ، و بوتون یارامازلقلرینه
رغما همان هر حالنی خوش کورمشلردر . بیلیرلرکه فطرتا صافی
و معصومدر ؛ هم (اصلا بویومز ؛ او بر صبیدر !.)

بناءً علیه هیچ نه ده کیشمیه‌جکدر ؛ هپ اویله کیده‌جکدر .
فقط شاعر دخی فطرتا چوجوق کبی دکلمیدر یا ؟.. دهای
شاعرانه‌یی تمجیز ایتمه‌دکه چوجوقلغك نه ضرری وار ؟!..

(لورد بایرن Lord Byron) ، (پول وه‌رله‌ین Paul

ادراك ایده‌میه‌رك یالكز صور حادثاته سیرجی اولمقله قالیورسه
و (بیلمك) بو ایسه ، چوجوقلرك بیلیشی (هر مسئله حقنده
تابش گوزل ، كیفی وصافدرونانه بر حكم ویریشی : (بوها
ایی !.. اولی اولان بیلمه‌مكدر !.

جریان حادثاتده (نظام ordre) و مكوناتده معقول و معین
بر مقصد و مرام بولنماسیجه یعنی (علت غائیه cause finale)
مسئله‌سنده شبهه‌یه دوشوشیجه ، ینه او چوجوق دوغمادن
استعداد ایدییور : الهی (طفل اكبر) حیثیتیله تصور و توصیفه
او سببله مجبور قالیشنده شبهه یوقدر . دیمك اولویوركه
عالمده نظام گورمه‌مك (ایجابیه déterminisme) اعتقادینی
قبول ایده‌میه‌جك بر (وضعیت ذهنیه) آلیور .

جریان امورك ضروری و میخانیكی بر صورتده وقوعنه
كاشیكنی رد ایدنلر ایچون حكیم وعلیم ، مرید و مختار بر
(مدبر كل) ، یعنی قطعاً عبث ایشله‌مز ، مقصدسز اراده ایتمز
برالله دوشونمك مجبوریتی حاصل اولور . لكن بونك ایچون
حادثات عالمك — بلا استثنا — جمله‌سنده معقول بر مقصد
ویره‌بیلمه‌لیدر ، او وقوعاتك هر برنده بر مقصد مضمر ، بر
علت غائیه بولندوغنی — منطقی بر وجهله — اثباته موفق
اوله‌بیلمه‌لیدر . عقیدهٔ الوهیتك نقطهٔ استنادی علت غائیه‌در .

حادثات عالمك طرز جریانی تتبع و تعقیب ایدرك حقیقتی
ارایوب بولمق امیدینه صاریلان بر فیلسوف ، نتیجه‌ده منحصراً

(فیزیقی و میخانیکی physique et mécanique) بر نظریه‌یه میل ایتمك مجبوریتندن قورتوله‌مازسه ، الٰهه اعتقادی متزلزل اولور : چونکه بو عقیده‌نك زمین استنادی صارصیلمشدر . نظریهٔ میخانیکیه علت غائیه‌یی و بناءً علیه بر (مدبر) ك وجودینی انکاره وارییر .

فقط جناب حقی — بالالهام — یعنی وجداناً تصدیق و تسلیم ایتمکدن هنوز واز گچمیورسه ، — عقلك حکمی ایله حسك میلنی توفیق ایده‌بیلمك ایچون — آنجق بر چاره قالییر اوده : حادثاتك — ماهیت خیر و شر اعتباریله — کندی وارلغمزه و دکرمز بیلمکزه جهت تعلقندن صرف نظر ایده‌رك هر وقعه‌ده بر نیت صائبه و بر حکمت بالغه‌نك جلوهٔ تحققنی آرامقدر : یعنی ینه هر شیده بر علت غائیه بوله‌بیلملیدر . او بوله‌مایجه ازلی (کیف caprice) فرضیه‌سنی — بالمجبوریه — قبول ایتمکدن باشقه قولایلق قالماز .

ایشته (مقبر)ی یابان بو شاعر دلشکسته بویله بر مجبوریته دوشمشدر . الٰهی (طفل اکبر) کبی دوشونیور . یعنی [کائناتی الده اویونجاق ایتمش — بلا مقصد معین — هر شیئی قیروب دوکمکله اکلنیر غیر مسئول فقط معصوم بر چوجوق کبی تصور ایدییور] . واقعا بو طفل اکبر نامتناهی بر قدرت صاحبیدر ؛ لکن ، بلامقصد و مرام — یعنی هپ کیفی اوله‌رق ! — — حرکتی اعتباریله ینه چوجوق مزاجلی آکدیرر بر قدرت

قاهره‌در . مع مافیه شاعری بونده معذور کورمه‌لی ! چونکه بو (کیف caprice) فرضیه‌سی ، اونك دکل ، انجق چوجوق حامدك اعتقاد طفلانه‌سی‌در . اویله بر ذهنیتك موجودیتی ، حتی آره‌صره ، شاعرك حسیاتنه ، متفکرك ملاحظاتنه تحکمنی کوسترير و اوجه سویله‌دیکم سوزلری اثبات ایدر . بوفسه بزم عرفای صوفیه‌نك دیدیکی کبی : [الله حقنده نه‌دوشونورسه‌ك او دوشونجه جناب حقك دکل ، انجق کندی بیلمکمزك تمثالی‌در .] حامد بو حقیقتی بیلمیور دکل ! . فقط بعضاً اویله دوشونه‌بیلمیور دیمکدر .

حالبوکه بلك اعلا بیلیور ؛ هم بیلدیکنی او قدر اینی سویله‌یورکه قدرت بلاغتی آلقیشلامامق حقسز اولوردی !..

(لولو) دن نقل ایتدیکم شو کوزل سوزلردن نطوق بر شاهد اوله‌ماز :

« خدانك ایشلرینی کندی ایشلرك صانمه !.. »
« سنك قیاسکه اویماز بو حادثات وشئون . »
« اولورمی بویله مسائلده جای چوق و چرا ؟.. »
« بزی بوتورلو یاراتمش او خالق بیچون !. »

اوت !.. بیلیور ؛ هم علمای الٰهیون قدر ، بو عقیده‌نك دستوریی بیلیور . زیرا سویله‌دیکی او سوزلر ، (یرید مایشا و یحکم مایشا) ، (لایسئل عما یفعل) کبی نصوص مهمه‌نك تفسیریدر .

هر دينك عقايد اساسيه‌سنده مضمر اولان بو دوشونوش پك مهم و پك انسانى‌در : سرائر خلقت قارشيسنده عقل بشر لال و عاجز قالدقدن صوكره انسان البته بر قدرت قاهره‌نك ارادات كيفيه‌سنه اينانمقده مضطر قالير. واقعا بو اعتقاد هيچ بر حادثه‌يى تعريف ايده‌من. حتى علت غائيه نظريه‌سنى نفى ايتديكى ايچون الهيات بحثنده تناقض اعتقاداتك منشائى‌در؛ ديه‌بيليرم. بو مسئلهٔ غامضه موضوع بحثمدن تماماً خارج اولماسه‌يدى ديديكمى پك اعلا ايضاح ده ايده‌بيليردم. ايراد ايتديكم مثاللرى شرح مجبوريتى ايله شو قدر سويليه‌يم كه؛ حادثات عالمى كيفى بر اراده‌يه عطف ايله تعريف ايتمك منطق بر دوشونوش دكلدر. لكن جستجوى حقيقت اوغورنده يورولان ذهن بشرك الك صوك مرحلهٔ استراحتى او اوله‌بيليور. معقول و منطق بر تعريف بوله‌مايجه (كيف فرضيه‌سى) ايله وجدانمزى صوصدوروريورز. هر حالده صوك سوزمز بودر. واقعا بونكله معماى حل ايتمش اولمويورز؛ فقط يورغونلقدن بى تاب قالان ذهنمز طوروب دينكلنمك ايچون وسيله بولويوريا!؟..

آ كلاشيليوركه سر تكوينه آدم عقللى معنا ويره‌مه‌يجه بر فرضيهٔ طفلانه ايله ايشك ايچندن چيقيويريورز. عقل بشرك صوك حيله‌سى بودر.

مقبر مؤلف‌ده اويله يازيور: شاعرك الهامى، متفكرك منطقى، مسئلهٔ تكوينى تعريفدن عاجز قالنجه، حامدك صوك سوزى طفلانه بر فرضيه‌نك دستورى اولويور.

شاعر، انسانی بر منطقه دوشوندوك ایچون بو فرضیه‌یه قدر سوروكله‌نوب كلمشدر . اونوتمایالم كه فلسفه سبب و زوالی رفیقه‌سنك افولیله ذهننده حاصل اولان بوشلق و اوكا آچیلان مزاردر. مقابر وحشت كوردوكی شو فلاكت اثنده بالطبع حقسزده كوریور . او فلاكتك ـ طبیعت كلیه‌یه دكل ـ یالكز كندیسنه عائدیتی اولدوغی او آنده شدت تأثرندن احتمالكه خاطرینه كتیره‌میوردی :

بی مقصد و بی كناه كیتدی !.

دیه فریاد ایدیور . بویله دوشونولورسه او واقعه‌ده نه حكمت اوله‌بیلیردی ؟ !.

وورمق نه‌دن اویله بر غریبی ؟.
حكمتی یكك بومی نصیبی ؟..

دیه ـ او قدرت قاهره‌یه ـ خطابی وار .

صوكره غالبا اویله ملاحظه ایدیوركه او قدرت كندیسنك عصیانلرینه بر جزا اولمق ایچون، الك زیاده سودیكی بر موجودی الندن آلمشدر . بویله بر احتماله صاپماسی ، (علت غائیه) و (عدالت مطلقه) اعتقادینه رجوعی دیمكدر . فقط اوندن‌ده منطقه موافق بر تفسیر مقبول بوله‌میه‌رق اعتراضه قالقیشیور و او اعتقادی رد ایدییور :

كورمك نه‌ایمش جزا او معصوم
بن ایتدم ایسه اگر جنایت ؟!.

ایشته اووقت ، انقلاب عالمك (کیفی برادارە) یه دلالت ایتدیکنی کرکی کبی تسلیمه مجبور بولونیور حتی حقیقت حالی مرحومه‌نك روحندن صورمه‌یی مرجح کورویور !..

بن زائر ، سن دفین مقبر ؛
پرسش قیلایم بونی برابر :
چیقدکمی حضور کبریایه ؟.
بیلدکمی نه‌در او (طفل اکبر) ؟!..

کندیسنك – بو سؤالی متعاقب – ویردیکی تعریف ، شاعرانه تصویرلر و تشبیهلرله مصرح و موشح اولمقله برابر (کیف caprice) فرضیه‌سنك بلیغ بر دستوریدر :

معصوم که رازدر بکاسی ؛
معصوم که خنده‌در لقاسی .
کهواره‌سی شادمان ماتم ،
بازیچه‌سی انقلاب عالم . [*]
معصوم که بوقدر انتهاسی

---

[*] بیلمم نیچون بوراده شیخ غالبك طرديه‌سنی خاطرلیورم ؟! .. عثمانلی شعرای سالفه‌سی میاننده حامدك الڭ زیاده فضولی و شیخ غالب ایله الفت ایتمش اولدوغنه قناعتم واردر. لکن بوراده مقصدم تنقید ادبی اولمادیغی ایچون اصل سویله‌مك ایسته‌دیکم شی اودکلدر ، شیخ غالب دخی انقلاب عالمی بازیچهٔ الوهیت عداتمکده حامدله هم اعتقاددر ، بوراده الڭ کوزل سوز دردنجی بیتك مضمونیدر ، بر او حقیقةً حامدانه یعنی بی نظیر بر دوشونوشدر .

صان کندیسی کندینك خداسی ،
ایتمشدی سنی او خالق ناز
فکرمده وجودینك ضیاسی .
جانان بیلیور او طفلی جانلر ،
پروردهسیدر او طفلك انلر .
ای روحی قیلان کوزمده پرواز !.
اولدکمی او آشیانله دمساز ؟.،
اول یرده ناصل کچر زمانلر ؟
مرئی می زمینلر ، آسمانلر ؟.

فقط بو سؤال، جواب آلماق ایچون دکل!.. زیرا بیلیورکه انسان ، بو سؤاللره قارشی جواب آلمقدن هر زمان مأیوس قاله‌جقدر ؛ بناءً علیه :

کوردکسه نه کوزله کوردك ؟..— ایواه !.
سوراخ ، او نوردن نه آکلار ؟!
دندان نه‌بیلیر غدای روحی ؟
مقبر نه‌بیلیر صفای روحی ؟..
اول عقلدن استخوان نه آکلار
بیلمزسه مکین مکان نه آکلار ؟..

دیه‌رك بیان مأیوسیت ایدییور .

(وسیله) یه دخی اهمیت ویرمه‌دیکی ظاهردر . طبیعی ! علت غائیه‌یی قبول ایدمه‌مه‌دکدن صوکره وسیله فرضیه‌سنك حکمی قالماز .

شو بيت عادتا وسيله‌نك براعتقاد باطنى خصوصاتندن اولدوغنى كمال صراحتله كوسترير بر افادهٔ دستوريه‌در :

ئولمكسه غرض ، مرض نه لازم ؟ !
اولسون ! .. فقط ايتمه‌سين تورم ! .

شاعرك ذهننده عاقبت تقرر ايدن اعتقاد ، البته بو دكلدر؛ حتى ديه بيليرم كه او — اعتقاد بخشنده — (ئه‌مپره‌سسيونيست impressionniste) در، شكل ايله مقرر براعتقادى يوق كبيدر. برقدرت كليه وقاهره‌يه قطعياً ايناتير . اونك قدر قهر چكمش، الم كورمش بر آدم البته ايناعق كركدر . فقط بو اعتقادك شكل وصورتى شاعرك تخالف حسياتنه تبعاً هر آن ده‌كيشير. بو راده كندى سوزلرينى اشهاد صورتيله ايراد ايتديكم مثاللر، كنديسنده دائما موجود وحاضر بولونان چوجوق روحنك — آز صره — محاكمات فلسفيه‌سنه ناصل ونه‌سبله اجراى نفوذ ايتديكنى كوسترمك ايچوندى . يوقسه (حس دينى sentiment religieux) وحكمت دينيه‌نك دستور اساسيه‌سنى اونك قدر بلاغتله انطاق ايدن برعثمانلى شاعرى بيلميورم ؛ بو ادعامك براهين قاطعه‌سنى — يرى كلنجه — ابراز ايده‌جكم .

*
* *

ايكنجى برشخصيت بارزه، (شاعر حامد) در. هركسك آزچوق الفت ايتديكى وبك چوق بكنديكى ، اصل بوسوءٔلى

چهره‌در. حقیقةً بزده دهای شعری ـ احسن تقویم اوزره ـ تمثیل ایدن بو بیوك آدمك :

فریادینه دللر آشنادر.

اونك ادای بیانندەکی فسون تأثیر، بزم منور صنفمزك حسیاتنی ـ هرشیدن زیاده ـ تزکیه و تربیه ایتمش؛ گوزل و علوی سوزلری وجدان و عرفان عالمی ایچون بر بشارت لاهوتیه اولمشدر.

فقط بللی باشلی بری دها وار که ـ جدی بر متفکر اولمق حیثیتیله ـ بن پك چوق حرمت ایتدیکم؛ الك زیاده طانیدیغم و هرکسه لایقیله طانیتدیرمق ایسته‌دیکم اودر.

برنجیسی ـ یکانه حامدك ـ مشتهیات و تمایلاتنه علی الاطلاق حاکمدر. بو ایکنجیسی بوتون حسیاتنی ملهمدر. اوچونجیسیده عقلنه تسرف ایدر؛ حاکمات و ملاحظاتنی اداره ایدر. اعیان رئیس وکیل محترمی ایسه، بو اوچ کشی‌نك مجلسنده ایی بر ضبط کاتبندن باشقه برشی دکلدر.

چوجوق حامد، (حیات غریزیه) ده اداره کیفیه‌یی پك گوزل تمثیل ایدر بر (سلطان غیر مسئول) در. شاعر، اونك قرینی، ندیم خاصی ـ برازده وصی‌سی !. ـ کبی بر شیدر. فقط اکثر احوالده آرزوسنه قارشی قویامیور؛ امرلرینه انقیاد ایتمکدن باشقه چاره بوله‌میور.

متفکر حامد، گلنجه، دیکرلرینك تأثیرات معنویه‌سندن اوقدر مصون کورونیور ایسه‌ده، ـ کندی ایچون دکل ـ

شاعرك حسابنه اعمال فكر ايتمك ايچون دوشونيور . يعنى اونى بر طاقم (مسائل لدنيه questions ontologiques) يه سوق وتوجيه وقابليت حكيمانه سنى تحريك وتنبيه ايدن اصل شاعردر . بونك - اول امرده - طويدوغى دردن المرى ، واظهار ايتديكى علوى فريادلر اوزرينه فيلسوفك كوزى آچيليورده اوتأثير ايله وانجق اورادن باشلايوب دوشونمكه قويولويور .

فيلسوف ، يالكز كندى مزاجنك ميل طبيعيسنه براقيلسه - آز چوق - شبهه لى دوشونمكدن ذوق آلير ، (ريبى بر قفا une mentalité sceptique) در ؛ صانيرم . لكن شاعر ، او قفانى دائما قونترول آلتنده طوتيور . هله فرياد وفغانيله چوق دفعه لر شاشيرتيور . حتى ايكيده برده شدتله مداخله ايدرك سلسلهٔ تفكراتنى - نفحهٔ حسياتيله - چالقالايور . دوشونجه نى پك زياده طالغه لانديران بو صدمه لر ، فكرك جريانته قطعى بر صورتده (سكته arrêt) ويرمسه بيله ، بهمه حال استقامتنى دكيشديرييور . فيلسوفك ، تخالف حسياته كوره تعديل قرار وتعليق حكم ايتمه سى ، ايشته بويله هر جهتدن اسن بر صرصر هيجانه منقاد بولونماسندندر .

حامدك (اسلوب استدلال dialectique) نه بر چهرهٔ خصوصيت يعنى شخصيت ويرن بو (حسى sentimental) دوشونوشلر ، ارباب علم نظرنده منفور ومردود بر (طور تفكر façon de penser) در . منطق ، (مزاج شخصى

اویدوروق وآمالنه مقاصد (tempérament personnel) نك
دیمکدرکه . بو یوله صاپدقدن صوکره عجا که ، حسیاتك
صدماتیله سیرینی شاشیریر و وادیٔ جریانی البته ـ شخص
متفکرك ـ (میلان inclination) نه کوره تعیین ایدر . او
صورتله استخراج و استکشاف اولونه جق نتیجه ، بر حقیقت
ظن اولونور ؛ حالبوکه حد ذاتنده یا کلش دوشونن او آدمك
تمایل آمالندن باشقه بر شی دکلدر. شیرین ، فسونکار ، فقط
مضر ـ هم هر کسدن زیاده صاحبی ، مبدعی ایچون مضر ـ
بر یالاندر .

(الهام inspiration) بحثنده بوجهتی تدقیق ایده جکم .

بناءً علیه (علم منطق la science de la logique) ی
ـ عن الاطلاق ـ (قسطاس حقیقت critérium de la vérité)
وبالطبع رهبر تنقید اتخاذ ایدنلر بو اسلوب استدلالی ـ جفـ
القلم ـــ رد ایدرلر. حتی ، (مقبرله) له (تولو) یی (بالادن
سسلری) ، (طیفلر کچیدی) نی بو نقطهٔ نظردن تتبع
قالقیشیرلرسه حامدك ملاحظاتنده پك صریح (منطق خطالری
paralogismes) دخی بوله بیلیرلر .

بن ، بو فکرده دکلم !. بو شاعرك نیر حسیات اولان
وجدانی وبرمحشر افکاره بکزه ین ذهنی محرمانه کوره بیلمك
ایچون کندی منطقنی رهبر اتخاذ ایتمك طرفداری یم. احتمال که
بو سوزم قارئین کرامك پك چوغنه غریب کله جکدر. لکن

براز ایضاح ایدرسه‌م قناعت وجدانیه‌می خالصانه عرض ایتمش اولدوغمه هرکسی ایناندیره‌بیلیرم صانیوردم .

مقبر مؤلفنك طرز تفکر و اسلوب استدلالنی کوسترمك ایچون کندی سوزلریله استشهاده کیریشمزدن اول – ولوکه پك مختصر بر صورتده اولسون – بو مسئله‌یی شرح وتنویر ایتمك لازم کله‌جکدر. زیرا بو جهت مبهم قالیرسه ، بنی مشغول ایدن شاعر متفکرك بوتون ملاحظاتی ، رابطه‌سز بر طاقم افکار متناقضه‌دن عبارت کورونه‌جکدر. حالبوکه بنم اعتقادمجه هیچده اویله دکلدر. اویله اولمادیغنی اثبات ایچون – ذاتاً – بو کتابی یازییوردم . اوسببله بورادە بر (استطراد digression) قاپی‌سی آچمغه لزوم حس ایدییوردم .

* * *

محاکمك ، مزاجه ، تمایلاته ، حسیات شخصیه‌یه تبعیتی مباحث علمیه‌ده و یاخود تحقیقات عدلیه‌ده واقع اولورسه صحیحاً پك فنا برشیدر . عادتا ضلالت محضه‌در. بلکه بوتون خطیئات نظریه‌مزك منبعی ، و بر چوق حقسزلقلرمزك و مأیوسیتلرمزك مسببی بودر ؛ دینیله‌بیلیر. بناءً علیه برنجیسندن دقتله ، ایکنجیسندن نفرتله توقی ایتمك کرکدر .

بونی توصیه ایتمك قولای !.. لکن – کوکلك تأثیرینه قارشی – ذهنك هر خصوصده استقلالنی تأمین ایده‌بیلمك‌ده اوقدر قولای‌می ؟.. حتی ممکن‌می عجبا ؟!.

اگر منطق ، بعضی علمانك ادعاسی کبی ، صحیحاً حقیقتك نره‌لرده کیزلی بولوندوغنی بزه کوستره‌بیلیر بر علم کهانت اولسه‌یدی ، هر حالده ذهنك استقلالنی تأمین ایتمك‌ده ممکن ، حتی قولای اولوردی . فقط بو علمك حیثیت وماهیتنی ایی بیلنلر ، پك ایی بیلیورلرکه منطق ارادتسز بر آلتدر . بر ماکینه کبی ایشله‌تیلیر ؛ اونی ایشله‌تن‌ده انساندر .

اوندن صوکره : او ماکنه‌نك یوغوروب اعمال élaborer ایده‌جکی بر (مادهٔ ابتدائیه matière première) واردر . اونی بالذات او ماکنه یوقدن وار ایتمز . اوکا اول امرده برشی (ویرمه‌لی) درکه ، نه‌یاپه‌جغی ایسه یاپه‌بیلسین . الڭ مکمل (منسوجات فابریقه‌سی) نه پاموق ، ایپك ، یوڭ ، کتن کبی ماده‌لر ویرلمزسه ، هیچ بر شی حاصل اوله‌ماز ، بوشنه ایشله‌سین طورسون !..

ایشته طبق بونك کبی (منطق) ڭ — حتی هر علمك !— (معطایات données) ی واردر ؛ هیچ بر علم ، کندی موضوعاتنی بالذات خلق و ابداع ایده‌مز . حتی کندی اصولی و وسائطی ایله کندی معطایاتنك حقیقتنی تدقیق و تفحص ، ایده‌مز . آنجق دها (عمومی général) دها (اساسی fondamental) ودها (شمولی compréhensif) بر علمك بوکا صلاحیتی واردر . تصنیف علوم بو ترتیب طبیعی‌یه — اکثر وجوهله — استنادایدر .

دها صوكره (منطق) بالكز (علم science) دكلدر ؛
اونك اصلی مهم جهتی (هنر l'art) یدر كه (وتیرهٔ استدلال
procédé de raisonnement) ی بكندیكی شكله صوقوب ،
ایسته‌دیكی كبی اداره ایده‌بیلمك قابلیتنه منجر اولور . بر
(معرفت جبلیه) در . كتابلرله بلك اوكره‌نیله‌مز . یوقسه
منطقك (قسم علمی la partie scientifique) سی ، معین
ولایتغیر بر طاقم (قواعد صوریه règles formelles) دن عبارت
قالیر ؛ كتابلردن اوكره‌نیلن شیلر آنجق بونلردر .

(هنر) دیمك شخصیتك مستقلاً نفوذی دیمكدر . مادامكه
منطقده بیله بر هنر جهتی وار ؛ واركه هركس عینی قواعد
قیمه‌یی ، عینی درجهٔ مهارتله اداره ایده‌میور ؛ او حالده :
[منطق ، ادعا اولوندیغی كبی (علم حقیقت) دكل ، آنجق
(صنعت استدلال l'art du raisonnement) در ؛ (اقامهٔ برهان
dresser des arguments) ایتمك هنری در !..] دیین علما چوق
اولمشدر . [*] بن ده - آشاغی یوقاری - بو فكرده‌یم .

فقط بوقدری غریب دكل ؛ چونكه بو - بالذات منطق
كتابلرنده مناقشه ایدیلیر - بر بحث مشهوردر .

بعضی پسیقولوغلرده ادعا ایدییورلر كه هركسك بیلدیكی

[*] باشده (جون ستوئه‌رت میل J. S. Mill) كبی بر فیلسوف
داهی و بر منطقی شهیر اولدوغی حالده بر چوق متخصصین علما وحكما
عجب بو فكرده‌در .

منطق‌دن ماعدا بر ده (حسیات منطقی la logique du sentiment) واردر !.. بن ده تماميله بو ادعاده‌یم .

حامدك آثارینی تتبع ایتمكدن تم حاصل ایتدیكم استفاده — طویدوغم ذوق ادبی‌دن صرف نظر — ایشته بو حسیات منطقنی تدقیق ایده‌بیلمك ایچون مقبر ایله ئولو كبی بك كوزل نمونه‌لر بولمق بختیارلغنه منحصر قالیر .

[انی اما ، حسیات منطقنی تدقیقه قویولونجه — كندی هواسنه كوره بر غریب وادی‌ء استدلال تعقیب ایدن — موازنه‌سز ذهنلرك ناصل (سفسطه‌لر sophismes) ایجاد و ترتیب ایده‌بیلدیكنی بر كره دها كورمش اولمقله قاله‌جقسكز . زحمته دكرمی ؟..] دییه‌نلر اوله‌بیلیر .

ایشته بن اویله دییورم ؛ و ، اصل شرح و ایضاح ایتمك ایسته‌دیكم نقطهٔ مقدمه بودر . بر آز اكلاته‌یم ؛ مثلا :

سزك عاشق اولدوغكز بر چهره‌یی بن هیچ كوزل بولماسه‌م — نته‌كیم اكثریا اویله اولور !.. — بولماسه‌م‌ده ، او چهره‌نك چركین و سویمسز اولدوغنی و بناءً علیه عشقكزك سزی ضلالته اوغراتمش بولوندوغنی اثبات ایچون اوزون اوزادی‌یه دلائل منطقیه سرد ایتسه‌م ، عشقكز مضمحل اولورمی؟.. اولورسه شاشارم . حسیاتكزك صمیمیت و خلوصندن شبهه ایتمكده حقلی اولدوغمه قطعیاً قناعت كتیریرم . اولمازسه ، شو حقیقت ثابت اولور كه سودیككز چهره‌نك كوزللكنی ،

چیرکینلکنی اثبات ایدن شی بنم دلائل منطقیه‌م دکل آنجق سزك عشقکز ، یعنی حسیاتکز ایمش ؛ وحسیات بحثنده الڭ مؤثر دلیل ، ذوقاً وبناءً علیه آنجق شخصاً معتبر اولان برهان وجدانی ایمش که اوده بر طویغودن عبارتدر .

املارینی - بالطبع - پك کوزل بولان و اونلره عاشق اولان بر شاعر ایچون نه‌دن بویله اولماسین ؟.. سن ناصل ونیچون معشوقه‌کی کوزل بولویورسه‌ك ، اوده - طبقی سنك کبی - کندی املارینی کوزل بولویور ؛ وشاعر اولدوغی ایچون (افلاطون کبی) حسن ایله حقیقتی فرق ایتمیور وبناءً علیه آمال شخصیه‌سنی کوزل بر حقیقت اوله‌رق تلقی ایدییور . اوله‌بیلیریا ؟!

سنك کندی منطقك طوغرو اولسون‌ده اونك‌کی نه‌دن اولماسین ؟ !..

سن اونك ایراد ایتدیکم دلائل منطقیه‌یی حکمسز کوروب رد ایتمکده حقلی اوله‌سلکده ، او ، نه‌دن سنك دلائل منطقیه‌کی - عینی سبیله وعینی صورتله - رد ایتمکده حقلی اولماسین؟!

بو (مثال بدیعی exemple esthétique) یه ضمیمه اولق اوزره اخلاقی بر مثال‌ده ویره‌یم ؛ فرضا :

ناموسکارانه وفقط پك قناعتپرورانه یاشادیغکز حالده - منفعتی تأمین اوغورنده پرنسیپلره ذره قدر اهمیت ویرمه‌ین - برآدم سزه قولای زنکین اولمه‌نك یولنی کوسترسه ، وسزی

مساعیسنه تشریك ایچون دعوت ایتسه ، اجابت ایدرمی ایدیکز؟.. ایدر ایدی ایسه‌کز شاشاردم. عفتکزدن شبهه ایتمکده حقلی اولدوغمه قطعیاً قناعت کتیریردم. بویله بر تکلیفی رد ایتدیککز حالده مخاطبکز ، سزك احمق اولدوغکزه وکندی منافعکزی اهمال و فرصتی پایمال ایتدیککزه دائر برسوری دلائل منطقیه سرد ایتسه، عادتکزی و اعتقادکزی همان ده‌کیشدیریرمی ایدیکز؟. ده‌کیشدیریر ایدیسه‌کز، ینه شاشاردم. فقط ده‌کیشدیرمزسه‌کز ، سببی نه‌در ؟.. بعضی مبادئ اخلاقیه‌یه قوی بر اعتقاد ایله مربوطیتکز واوکا کوره تأسس ایدن عادتکزدکلمی؟. اکر اویله ایسه، دیمك اولیورکه طرز استدلال نقطهٔ نظره کوره اولیورمش ، و استعمالی اولونان نتیجه (مبادی principes) لره تابع ایمش ! اونك ایچون مخاطبکزك منطق ایله سزك کی، عینی قواعد تفکره استناد ایتمکله برابر ــ اصل مطلوب اولان نتیجه اعتباریله ــ بربرینه قطعیاً توافق ایتمه‌بیلیورمش !.

او، سزه : [منفعت بودر ؛ بختیارلق بودر. انسان ایچون دنیاده مقصد اعلا، منفعتی بیلوب، بختیارلق غایه‌سنه ایرمکدر !.] ده‌نجه ، سز اوکا :

[اوت !. انسان ایچون دنیاده مقصد اعلا ــ حقیقتاً ــ منفعتی بیلوب بختیارلق غایه‌سنه ایرمکدر. فقط منفعت وبختیارلق سنك دیدیکك کبی دکلدر. بنم بوخصوصده نقطهٔ نظرم ومعیار تقدیرم بوسبوتون باشقه‌در !.]

دیه‌بیلیورسکز .

دیمك كه طرز استدلال نقطهٔ نظره ، نقطهٔ نظر دخی (تقدیر évaluation) كیفیته تابع ایمش !.. ایشته هر تورلو استدلالاتمزك اركان اساسیه‌سنی ، یعنی منطقك معطایاتی ، هر نوع (قیاس syllogisme) ك (مقدمات prémisees) نی تشكیل ایدن بو شیئره منطق قاریشه‌ماز ؛ او مبادینك حیثیتی تغییر ، قیمتنی تصدیق ایده‌من . او علم آنجق (قیمتلر valeurs) اوزرینه حسابنی یوروتور . ایشته اوقدر . او قیمتلری ــ اول امرده ــ بیچن بزز . یعنی بزده‌كی (شخصیت حسیه‌در) در .

معطایات ومبادی‌یه قیمت بیچمكده بزجه بر (معیار صحیح juste mesure) ویاخود بر (معیار مشترك mesme commune) وارمی ؟ . یوقمی او مسئله‌یی بوراده مناقشه ایده‌جك دكلز ؛ چونكه بحثمزه جهت تعلقی یوق !.. بر وجهله اولسه بیله بز فی تفصیلاته سوق ایدر و قارئین كرامه ــ مناقشه‌سی ــ كلال ویریردی . یالكز شوراسی نجه محققدر كه بر شیئك حیات شخصیه‌مزله علاقه و ارتباطی نه قدر عمیق ایسه اونك حقنده (تقدیر) مز دخی اوقدر عندی و شخصی‌در . بو تقدیرمزده مزاجمزك ، ذوقمزك ، اعتقادمزك ، تربیه‌مزك ، تمایلاتمزك ، الحاصل (بنلكمز notre moi) ه صورت ویرن باجمله (عوامل طبیعیه و اجتماعیه facteurs naturels et sociaux) نك دخی اولنقه برابر ، ینه ویره‌بیله‌جكمز حكم شخصی‌در ؛ و اویله

اولدیغی ایچون شخصیدر ، چونکه مزاجی تعیین وتشکیل ایدن تأثیرات مذکورهنك (محصله la résultante)سی هر کسده باشقه بر یکون یاپار .

ده‌کیلمزه بو کولنزه ، دوکیشمزه بوزوللماز بر طاقم قواعد عمومیه ومجرده‌یی اساس استدلال اتخاذ ایدن (منطق صوری logique formelle) نه‌دیرسه دیسین !.. اوقواعدی اداره‌ایدن ذهن‌در . هر ذهنی اداره‌ایدن مطلقا حسیات‌در ، ده‌نیلمه‌سه بیله حیات شخصیه‌یه تعلق ایدن مسائل مبرمه‌ده ذهنی ایسته‌دیکی نقطه‌لره توجیه‌ایدن البته حسیاتدر . بو میل ابتدائی‌نك طرز استدلاله دکل ، فقط — نتیجه اعتباریله — ویریله‌جك حکمه تأثیری محققدر .

واقعا بو تورلو دوشونوش مطلقا طوغرودر ! . دیمك ایسته‌میورم . بو جهته بالخاصه نظر دقتکزی جلب ایتمك امله‌دیم : دیمك ایسته‌یورم که اکر (وتیرهٔ استدلال procédé de Raisonnement) یاکلش دکلسه ، یعنی ترتیب اولونان (قیاسات Syllogismes) ك مادةً وصورتاً فسادی اولمادیغی محقق ایسه ، استحصال اولنان (نتیجه Conséquence) مشروع صاییلیر . [که مطلقا طوغرو صاییلیر دیمکله بردکلدر !! .] او حالده اعتراض ایدیله‌جکسه انجق (مبادی Principes) و (مقدمات Prémisses) ه اعتراض ایدلمه‌لیدر .

معبر مؤلفلك (نقطهٔ حرکت point de Départ) اتخاذ ایتمش اولدوغی مقدماته — علی الاطلاق — اعتراض ایده‌بیله‌جکمی‌یز ؟ ! . . برده بو مسئله شایان نظردر .

مقبرده ثولوده و بو محررلك دها پك چوق اثرلرنده كورولنه‌بيلن تناقضلری ـ منشألری اعتباريله quant à leur origine ـ تتبع ايتمه‌لی ، و دوشونه بيلمه‌لی كه برر مصراعده الماس كبی تبلر ايتمش اولان او دەرين ملاحظات ، البته مسلسل متصل برسورو قياسات خفيه و سريعه‌نك نتايج منطقيه‌سيدر . باشقه تورلو اوله‌ماز ! . . . چونكه افكار ، (عضوی organique) شيلردر : اونلرك‌ده منشأ حياتی ، ماقبلنه ارتباطی و استعداد نشو و نماسی واردر . رابطه‌سز بر فكر اوله‌ماز .

بناءً عليه ـ بحثمز ايچون موضوع و مأخذ اوله‌رق تلقی ايتديكم اثرلرده ترتيبسز بر حالده طوران و فقط اطرافنه رنكارنك شعله‌لر صاچان بلورات فكريه ، بلكه سيال و شكلسز انديشه‌لرك (نقاط تكاثف points de condensation) نی كوسترير . البته او جمله‌لرك عمقنده قياسات اساسيه‌سی‌ده مضمردر ؛ يعنی متفكرك ذهنندن كچن محاكمات خفيه ايله كتابلرنده مطبوع كورونن نتايج صريحه هپ برابردر ؛ يكديكرندن آيريله‌ماز . ايپلك اوجنی بولمالی ! . . او وقت ، او كيزلی دوشونجه‌لرك صورت تسلسلنی تعقيب ايده‌بيلمك قولای اولور . شاعر متفكرك سلسلهٔ افكارينی او (قضايای انتهائيه propositions ultimes) يه پيوسته ايدن كيزلی محاكماتك غوامضنی كشف ايتمك و اعوجاجات سيرينی موجب اولان اسباب وجدانيه‌يی آكلايه‌بيلمك ايچون اثرلرينی بو نقطهٔ نظردن تدقيقه مجبورز .

ساعد – واقعا – بو نتیجه‌لره او هر کسك بیلدیکی طریق استدلال ایله واصل اولمیور کبی کورونیور .

یعنی بر طاقم (مبادیٔ معقوله principes rationnels) دن ویاخود بعضی (حقایق تجربیه vérités expérimentales) دن حرکت ایدوبده قیاسات متسلسله ایله بر فکر استنتاج ایتمیور . (هیجان émotion) ایله او نتیجه‌لره وارییور . هم – شیمشك سرعتیله ! – بر آنده وارییور کبی کورونیور . حسیات صمیمیه‌سنی وبالخاصه آلام وجدانیه‌سنی تحلیل ایدرکن بردنبره بر دوشونجه‌یه منتهی اولیور ، واونی – غایت بلیغ وپارلاق – بر دستور فلسفی شکلنده ادا ایدییور . ایشته بو خصوصده‌کی موفقیتی بزده بی‌ماندوبی نظیر بر هنردر دیه‌بیلیرم .

بوتون طرز تفلسفی اونك ایچون بویله (دراماتیق dramatique) در ؛ یعنی حسی و تمثیله ذی حیاتدر . مع مافیه دوشونجه‌لرنده منطق یوق دکل واردر . چونکه افکاری آره‌سنده – کیزلی اولسون ، آشکار اولسون – بهمه حال بر (سلسلهٔ ارتباط) واردر . منطق ده اوکا دیرلر . یالکز فرق ، نقطهٔ استناد ویاخود مبدأ حرکت اتخاذ اولونان شیلرده و پرنسیپلرده آرانلق لازم کلیر .

(ریاضی le mathématicien) جزئی ، کلی بر قضیهٔ مسلمه‌دن استدلاله باشلار . الویریرکه قضیهٔ مذکوره (واجب و بدیهی évidente et nécessaire) بر حقیقت معقوله اولسون ؛

(عالم طبیعی le savant naturaliste) ، بر حقیقت تجربیه‌یی مبدأ اتخاذ ایدر. بر فیلسوف ـ عقلیوندن ویا تدربیوندن اولدوغنه نظراًـ یا حقایق عقلیه‌یی یا حقایق تجربیه‌یی مبدأ واساس محاکمه اتخاذ ایدر ، بر (پسیقولوغ psychologue) بوتون حادثات وجدانیه واحوال روحیه‌یی (حقایق اولی vérités premières) اوله‌رق تلقی ایدوب اونلر اوزرینه اساس محاکمه‌یی قورار. (الم ماتم) دخی بو زمره‌ده داخلدر ؛ عدم اندیشه‌سی ایله بقا امیدی دخی داخلدر ؛ وبو (حقایق انفسیه vérités subjectives) ـ اربابی عندنده ـ هندسه متعارفه‌لرندن دها بدیهی‌در .

حامدك طرز تشبثی و (وتیرۀ استدلال de raisonnement procédé) ی اك زیاده پسیقولوغلك کنه‌یکز . شو قدر وارکه پسیقولوغ ه مبدأ حرکت وموضوع محاکمه اتخاذ ایتدیکی ـ احوال وجدانیه‌یه قارشی بالذات بیگانه ایمش کبی طاورانیر، اونلك ایچون بر عالم محققه یاقیشه‌جق صورتده ـ یعنی محاکماتنه حسیاتنی قاریشدیرمایه‌رق ! ـ اجرای تتبع و استدلال ایده‌بیلیر . حالبوکه حامد ، یالکز کندی آلام روحنك پسیقولوغی‌در ، اوندن طولایی‌درکه محاکمه‌لری افکارك تسلسلی ایله دکل ؛ حسیاتك تلاطمی ایله واقع اولویور . یعنی (عقلی rationnel) اولمقدن زیاده (حسی sentimental) بر دوشونوشدر ؛ دیمك ایسترم !.. (منطق حسی) دیدیکمده بودر .

(لیریزم lyrisme) لك معنای حقیقیسی و منشأنی ای

بیلن منقدلر ، بو سویله‌دکلرمه اهمیت ویرمه‌لی دلر . (الهام l'inspiration) دنیلن قابلیت خارق‌العاده ، ایشته — کوکلزی بیالقالایان — بو صرصر هیجانک ذهن سمتندن نسمه‌سی درکه بهمه‌حال برطاقم مهم فکرلر سوق‌ایدوب کتیریر . [*]

کندی احوال وجدانیه‌سنی (objectiver یاباجی برشی کبی تاقی) ایده‌بیلن برادم ، او هیجانک صدمهٔ تأثیرندن عقلنی قورتاره‌بیلیر ؛ وکندی الم ماتمنی بیله — ماصه اوستنه قویه‌رق — بر عالم پسیقولوغ کبی تدقیق و تتبع ایده‌بیلیر . اوقدیرجه محاکمات واستدلالاتنده حسیاتنک ذره قدر دخلی اولماز . فقط فطرتاً شاعر طوغمش اولان بر انسان ، باشقه‌لرینک بیله ذوق وسرورینی ، غم والمنی کندی وجداننده (assimiler et représenter تمثیل) ایدوب یاشادیر . بو خارق‌العاده مظهریت انسانیه‌سی سایه‌سنده‌درکه اونک : فریادینه دللر آشنادر .

ینه او سببه‌درکه اونک رباب سحرآفرینی ، انسانیتک — دائما ضربان ایله ادامهٔ حیات ایده‌بیان — قلبی ایچون غایت حساس ونازک بر (دیاپازون diapason) در . اونک رعشه‌لری حضورنده پاصلانمش تللر بیله — آزچوق — اهتزازه کلیر .

شاعرک هویت فطریه‌سی ، مزاج مستثناسی بزده تورلو

---

[*] بو الهام مسئله‌سی دخی پک یاکلش آکلاشیلمش اولان مسئله‌لردن بریدر ، اونک ایچون ایاریده — موقع مخصوصنده — اوندن ده بالمناسبه براز بحث ایده‌جکم .

نوراو رسم ایدنلر اولمشدر . فقط بنم تعریفمده نفس الامره ذره قدر موافقت ویرسه محاکات شاعرانه‌نك عقلدن زیاده حسیاته تبعیتی براز طبیعی کورولمه‌لی‌در . الویریرکه سوزلری (صمیمی وخالصانه sincère) اولسون ! . .

صنعتده حقیقت ، صمیمیتدن عبارتدر . [*] اویله اولونجه بز صنعتکاری یالکز بو نقطهٔ نظردن مسئول ایده‌بیلیرز . اونلر منطق خواجه‌سی دکلدرلر . اونلر انسانك کوکلنده طوغان حقیقتلرك یعنی حسیاتك ترجمانی‌درلر . بناءً علیه خالصانه اولمق شرطیله – دوشونوشلرینی خوش کورمه‌لی‌یز . حتی بعضی جدی متفکرلرك ادعاسنه باقیلیرسه دها طوغرو کورمك بیله ایجاب ایدر .

عصرمزك آغیر باشلی متفکرلرندن پروفسور (هارالد هوفدینغ Pr. Harald Höffding) ادعا ایدیورکه الهام شاعرانه ایله وارد اولان فکرلر بعضاً دها جانلی حقیقتلره دلالت ایدر ، اونلر حقایق علمیه کبی خشك وبی‌روح دکلدرلر . [**]

---

[*] (بدیعیات esthètique) حقنده پك کوزل برأثر وجوده کتیرمش اولان (اوژه‌ن وه‌رون Eugène Véron) : [صنعتده صمیمیت حقیقت یرینی طوتار . Dans l'art la sincerité tient lieu de la vérité] دیورکه ، اعتقادجه بدیعیاتك اساسلی دستورلرندن بری‌در .

[**] بو ادعا (حقایق وجدانیه وانفسیه Vérités de conscience V. subjec.) ایچون هیچ شبهه کوتورمز ؛ فقط حقایق آفاقیه ایچون جای تردد وموضع مناقشه‌در .

کذلك (لورد هولدەین Lord Haldane) ظن ایدییورکه داهی شاعرلر و صنعتکارلرده باطنه انفاذ نظر قدرتی واردر واو سایەده بعضی حقیقتلری وقوعندن اول خبر ویرەبیلیورلردر؛ حالبوکه علما آنجق برخیلی زمان تدقیقات صبورانەده بولوندقدن صوڭره عینی حقیقتلری کشف وتحقیق ایدەبیلورلر .

ینه عصرمزك اڭ مشهور ورو حآشنا محررلرندن آمریقالی متوفی (ئەمرسن Emerson) ده دییورکه :

[بعضی زمانلر شدتله المدیده اولمغی آرزو ایدەرز . شوڭی امید ایدەرزکه نهایت حقیقتی اوندە بوله بیلەجکز واوڭك صیوری اوجلرینی وکسکین زاویەلرینی حس ایدەبیلەجکزدر ! .]

بومهم ملاحظه بالالتزام حامد ایچون بیان ایدلمش کبیدر. بزم شاعرمزی تفلسفه مجبور ایدن (مؤثر وجدانی) نی او قدر وضوح ایله تعیین ایدوب کوسترییور . [*]

اگر اویله ایسه (الم souffrance) دها قیصه یولدن ؛ دها سریع برحرکتله انسانی حقیقته ایصال ایدەبیلەجکدر ؛ دیمك چیقار .

واقعا علما وعلمه طرفدار اولان فیلسوفلر بوطرز استدلالی

---

[*] یعنی وجدانمزك اڭ شبهه سز وصمیمی طویغوسی الم اولدیغی ایچون اونی شدتله تجربه ایتمك ایسترز . بلکه بو تماس صمیمی سایەسنده حقیقتی حساً ادراك ایدەبیلیرز ؛ امیدمز بودر . چونکه حقیقتك برجه اڭ (یقین certaine) اولان جلوهٔ وجدانیەسی یعنی (شکل انفسی forme subj.) سی الم دیدیکمز طویغودر ؛ دیمك ایستیور .

مردودومنفور كورويورلر ؛ ديمشدم . سببنى شيمدى بوراده آرتق ايكى سوزله عرض ايده‌بيليرم :

بو يولده كشف اولونه بيلن حقيقتلر انجق (انفسى subjectives) در ؛ (شيئى و آفاقى objective) اوله‌ميور . اوله‌مايجه هركسجه مشترك اولان (حقايق مسلّمه vérités admises) دن صاييله‌ميور . يعنى بر (حجت علميه preuve scientifique) حيثيتى احراز ايده‌مديكندن طولايى صرف شخصى وعندى بر حقيقت اولمقله قاليور . اونلرك يگانه قصورى بودر ؛ وبو سببله مردوددرلر . چونكه منطق هر كسجه مسلم اوله‌بيلن حقايق مشتركه‌يى انجق دليل اتخاذ ايده‌بيلير . مثلا (بديعيات esthétique) بحثنده‌ده منطقك حكمسز قالماسنه سبب ينه بودر . يعنى (بديعى حكملر jugements esthétiques) . مداراستناداولان (ذوق le goût)در؛ ذوق ايسه – آز چوق – عندى وشخصى اولماقدن قورتوله‌ميور . اونك ايچون هيچ كيمسه ، هيچ كيمسه‌نك ذوقنى منطقاً ابطال و كندى ذوقنى عينى صورت اوزره اثبات ايده‌بيله‌جك برمعيار مشترك بوله‌ميور . بونوع حكملر – نهايت امرده – حسياته پيوسته اولور واوكا طايانير برطاقم (تقديرات évaluations) در ؛ وبالجمله تقديرات حسى وعنديدر . بوقدر ؛ بم حسمى ، ذوقمى كيم انكار ايده‌بيلير ؟.. ايده‌بيلن وارسه ، ايسته‌ديكى قدر انكارايتسين !.. بم طويغومه تأثيرى اولمازكه !..

بناءً عليه :

شدتله طویدوغی الم هجرانی بسته‌له‌مکله تسلیت بولمق ایسته‌ین بر شاعره، چکدیکی اذانك حقیقت اولمادیغنی — دلائل منطقیه ایله !.. — اثبات ایده‌بیلمك قابلمیدر ؟ . . . عینی صانجی‌یی جان ثورنده بالذات طویمامش اولانلر، ایسته‌دکاری کبی دوشونوب حکم ایتمسینلر !. ایشلك حقیقتنی، و او حقیقتك نه مدهش برشی اولدیغنی صانجی‌یی چکن بیلیر !..

علم، تجربه دیمك ایسه — الك طوغرو معناسیله — (علم یقین connaissance certaine)، (ذوق والم plaisir et peine) طویغوسندن عبارتدر .

بوکون هیچ بر فیلسوف بونی انکار ایده‌میور . بن ایسه ادعا ایدییورم که اویله‌در، و انجق اویله‌در ! یالکز، فلسفه‌ده الك طوغرو مذهب اولان (انفسیه subjectivisme) اعتقادینك دکل ؛ علومك الك مهمی اولان (پسیقولوژی) نك ده نقطهٔ استنادی ومبدأی اینته بو (حقیقت انسانیه) در .

توجه حامد !.. بونی بیلیور ؛ هم فلسفه خواجه‌لرندن ای بیلیور. مقبرك مقدمه‌سنده زیاده‌سیله شایان دقت برسوزی وار که بنم شو ادعالرمك جمله‌سی ایچون بر دلیل کافی عد اولونه‌بیلیر :

[... ذاتاً کیمسه‌نك شریك تأثرم اولماسنی ایسته‌م !.. قورقارم که او اشتراك، تجربه‌یه متوقفدر !..] دییور .

حقیقتاً‌ده اویله‌در، و اویله اولمادقجه (مقبر) انجق فکراً آکلاشیله بیلیر . حساً آکلاشلمش اولماز . حالبوکه بوکبی

اثرلری حقیله آکلامق ایچون مؤلفلك تأثراتنه قارئلری – کوکللرینك تجارب الیمه سیله – اشتراك ایده‌بیلمه‌لی‌درلر.

حامدك اثرلرینی یالکز کوزلریله اوقویوب ، سوزلرنده (صنایع ادبیه) آرایانلر بوملاحظه‌یی نظردقته آلسه‌لر کرکدر. اونی تدقیق و تنقید ایدنلرده ایی بیلسه‌لی‌درلرکه ، بو اصیل و حقیق شاعر ، کتابنی اساساً کندیسی ایچون یازمش براثرکبی تلقی ایتمشدر. هرکسه حقایق علمیه اوکرتمك ایچون شعر یازمامشدر !.. اونك ملاحظاتی – هرکسك بیلدیکی – عادی قواعد منطقیه‌یه توفیق ایتمك ایسته‌ینلرده اونوتمامالی‌درلرکه مقبر و ثولو (ایساغوجی) رساله‌سی کبی بر شیلر دکلدر. وقعا او اثرلرده (منطق خطالری paralogismes) واردر ؛ اونلری نه قدر دقت ایله ارایوب ، مرحمتسزجه‌سنه تشهیر ایده‌جك کیمسه اولناسین !.. مع‌مافیه بزی بوراده مشغول ایدن باشلیجه مسئله اودکل !..

خارجده مستقلاً وجودی اولمایان برطاقم حقایق انفسیه وارمی !.. اوحقیقتلرك بزم عندمزده سائرلرندن زیاده قیمتی یوقمی ؟ وارمی ؟ اکر وارایسه بونوع حقیقتلر نیچون ملاحظات حکیمانه‌یه مبدأ اولماسین ؟.. ایشته اصل بزم مسئله‌مز بودر.

بن بو مسئله‌نك تولید ایتدیکی سؤاللره هپ (ایجاباً affirmativement) جواب ویریورم : اوت !. اویله حقیقتلر وار. اونلرك بزجه سائرلرندن زیاده قیمتی وار. ملاحظات حکیمانه‌یه مبدأ اوله‌بیلیرلر !.. دییورم.

استدلالاتمزك مبادیسی (معقولات vérités rationnelles) اوله‌بیله‌جکی کبی، (مدرکات حواس perceptions des sens) صنفنده داخل بولونان (حقایق تجربیه vérités expérimentales) دخی اوله‌بیلیر. فقط (وجدانیات vérités de conscience) دخی اوله‌بیلیر. حتی بو صوك صنفی تشکیل ایدن حقایق انفسیه (حس صمیمی sens intime) دیدیکمز انائتمز یعنی (بنلکمز notre Moi) ایله ـ طوغرودن طوغرویه ـ مصدق و محقق بولوندوغی ایچون، اولکیلردن زیاده (بی اشتباه indubitable) در. مع مافیه بونلرهپ حسیات نوعندندر. منطق دیدیکمز جریان استدلال، بو وادیدن تجربه‌ء محاکاتمز حسیاتمزك تأثیرندن البته بوسبوتون آزاده قاله‌ماز. قاله‌مایجه بو (انحراف déviation) ك نتیجهٔ حکمه اجرای تأثیر ایتمه‌سی ده ممکن اوله‌ماز. لکن استدلالك مشروعیتنی تأمین ایدن (قواعد صوریه règles formelles) یه موافقتده قصور اولمادقجه منطقیت شرطی تأمین ایدلمش دیمکدر. آرتق [اودوشونجه‌لرده منطق یوقدر!..] دنیله‌مز. منطق برصورتده دوشونمك ایشته اوقواعد صوریه‌یه رعایتله ترتیب استدلال ایتمکدر. مع مافیه بونك (ماهیت مبادی la nature des principes) ایله هیچ مناسبتی یوقدر؛ حالبوکه مبادی ایله نتایجك مناسبتی قطعا شبهه کوتورمز؛ اوقدر محقق ومسلمدر.

ایلریده تفصیلاً ابراز واثبات ایده‌جکم وجهله حامد ،

بیلدیگی ملاحظاتی کندی وجدانندن آلیور ؛ اونلرده، کندیسی، بیلدیگی کبی قیمت ویرییور. صوکره بالاستدلال چیقاردیغی نتیجه ـ نیجه و نجه طوغرو اولماسه بیله ـ اونک نظرنده طوغرودر. فقط هر حالده مشروعدر. اوطوپیغولر، اوفوروقولر، اواملر اساس اتخاذ ایدیلیرده دوشونولورسه، البت او کبی نتیجه‌لر چیقار.

صوکره باشقه بر نقطهٔ نظردن ـ فلسفهٔ قیم philosophie des valeurs نقطهٔ نظردن !ـ دخی بو مسئله‌یی تتبع ایدرسه‌ك ینه عینی قراری ویرمکه مجبور بولوندوغمز تحقق ایدر :

حقایق انفسیه‌یه قیمت ویرن بزز !.. دیمشدم. ذاتاً هر شیئه قیمت ویرن حسیاتمزدر. ینه فنا سویله‌دم !. حسیاتمزی، حقایق انفسیه‌دن آیری غیری بر شیلر ایمش کبی کوسترمش اولدم. دها دوغروسنی سویلیه‌یم :

خارجده دکل، انجق وجدانمزده بولدوغمز اونوع حقیقتلر، بالذات حسیاتمزدن باشقه برشی دکلدر. شوکا ایی، بوکا کوتی؛ شوکا خیر، بوکا شر دییورز !.. اونی چیرکین، بونی کوزل کورویورز !.. شونی حق، بونی باطل تلقی ایدییورز !.. بونلر، حد ذاتنده موجود بر طاقم (اعیان ثابته entités immuables دکلدر. اسکیلر و بالخاصه افلاطون، اویله ظن ایدردی. بوکون بزجه محققدرکه (طبیعت la Nature) ده ایی کوتی؛ کوزل، چیرکین؛ حق و باطل نامنه موجودات

مستقله يوق !.. بز بويله حكملر ويرين كندى حسياتمزه بر (صفت qualité) يعنى برر (قيمت معينه valeur déterminée) ويرمش اولويورز . كائنات خارجيه و عوامل محيطه حضورنده حاصل ايتديكمز حسيات متخالفه و متنوعه يه ايشته بويله بر طاقم اسملر طاقيورز . او اسملره باقوبده صاحبلرينى (تشخيص personnifier) ايتمك ، انسانده عجيب بر (ميل فطرى tendence naturelle) اقتضاسندندر . بلكه (مشبهه anthropomorphisme) اعتقاد ابتدائى سنك غريب بر تأثيريدر ده كيم بيلير؟!.. بوكون بيلديكمز شودركه بر چوق خطالرمزك منشأنى بورالرده آرامق لازمگليور. فقط نه اولورسه اولسون، هر حالده بزم ايچون اك بديهى و شبههسز حقيقتلر كندى طويغولرمزدر. حياتمزه درحال وصميمياً تعلق اعتباريله اونلر بزم نظرمزده هر شيدن قيمتلى در .

اوت! حسياتمز ـ بزم ايچون ـ اك شبههسز حقيقتلردر. اونلر ايچون كندى طويغوسى بر (بديهۀ اولى vérité de première évidence) تلقى ايدن والمق اك بويوك حقيقت بيان (كوكل)ك نه اينجه ونه غامض بر منطق واردر !!.. اونده اثباتى مطلوب اولان قضيه ، (اميد) در. اك قيمتلى ودلنشين املريمزك مطمح فيض بخشاسىده آنجق او اولهبيلير. البته بزم اميدمز علمك تلقى ايتديكى معنا ايله ـ يعنى مستقلاً موجود بر (شى objet) كبى آفاقى اولهرق ـ (حقيقت réalité) عد ايديلهمز ؟

چونکه بزمله قائمدر ، بزمله دائمدر ؛ بزدن طوغمشدر ؛ بزه عائددر ؛ بلکه بزمله برابر اوله جکدر ! .. مع مافیه ینه اوندن طولاییدرکه امید وامل بزجه حیات ، هم حیات معنویه دیمکدر . اونك ایچون الك (عزیز وقیمتدار chère) اولان ایشته او حقیقتلردر. اونلری انسان یالکز کندی وجداننده بولور ؛ چونکه اونلره ذاتاً وجدان وجود ویرر . خارجده آرامغه هیچ حاجت یوقدر . مع مافیه کوکلمز ایچون دائماً دهشتلی بر (رقیب rival) انصافسز بر منقد وضعیتی آلان (عقل la raison) ، دخی جواب ویرملی ، یعنی آمال وحسیاتك ـ بالنسبه ـ حقیقتنی دخی اثبات ، و هیچ اولمازسه موقتاً ! ، عقلی اسکات ایتملیدر . ایشته بوکا موفق اوله بیلمك ایچون کوکلك کندیسنه خاص برطرز استدلالی ، یعنی بر منطقی واردر : او ، (حقایق معقوله principes rationnels)ی دکل (حسیات sentiments)ی (مبداء حرکت point de départ) اتخاذ ایدر ؛ استدلالاتنده دخی هپ (امل) وادیسنی تعقیب ایده‌رك کیدر .

فرانسزلرك مشهور بر سوزی وارکه ـ تماماً اوزون اوزادی‌یه تعریف و ایضاح ایتمك ایسته‌دیکم ـ بو کیفیتی کوچوك بر جمله ایله افاده ایده‌بیله‌جك قدر پارلاق بر الماس پارهٔ بلاغتدر .

[Le cœur a des raisons que la raison ne peut pas connaître]

دیرلر .

[کوکل ایچون ـ واجب الاتباع ـ بعضی سببلر واردرکه عقل اونلری بیله‌مز ، آکلایه‌ماز] دیمکدر ؛ وطوغرودر .

بونك طوغرو اولدوغنی بن تسلیم ایدییورم؛ کیفیتی بالذات نفسنده تجربه ایتمش اولمایانلرده اینانمالی درلرکه طوغرودر. حالبوکه حامد بو حقیقت روحیه‌یی پك ایی بیلیور. ذاتاً بوتون تفسلفلرینك منشأی اودر.

فی الحقیقه بو آدمی فوق العاده برشاعرایدن، شاعری تفلسفه، یعنی دهرین دوشونجه‌لره دوشورن، متفکری‌ده فنا حالده یوران شی، (کوکل) ایله (عقل) ك – طاقلی براهل ایله آجی برحقیقت مواجهه‌سنده – نچه‌لشمه‌سی‌در. اوجه‌ده عرض ایتدیکم وجهله بعضاً نیك‌بین، بعضاً‌ده بدبین کورونمه‌سنك – کیزلی فقط پك مشروع ومعقول – سببی بو کیفیتده آراماللی‌در؛ (یعنی لازمهٔ منطق ایله میلان حسیاته صحنهٔ جدال اولان وجدان راحتسزلغنده آراماللی‌در!) بوکوکللی وعقللی آدم، احتمالکه الیم برفلاکته هدف اولدوغی کوندنبری روحی بوفورطونه‌یه قابدیرمشدر. اوندن طولایی اولسه‌کرکدرکه – فکر بشرك جولانکاهنی قطعیاً تحدید ایدن – (ایکی حداقصا les deux extrêmes) آره‌سنده چالقانوب طورویور، وینه اوندن طولایی‌درکه محاکمه‌سی (یأس العدم) ایله (امید بقا) آره‌سنده دائما یالپا وورویور. (تردد) ك – هم لغتده همده اصطلاحده – معناسی ایشته بو حالت روحیه‌در. حامدك ملاحظات فلسفیه‌سنده کورولن تناقص صریح، بو حالت روحیه‌نك انجق انعکاسانی‌در؛ اویله اولماسی‌ده پك طبیعی، حتی پك عفیفانه وصمیمانه بر جلوهٔ معنویتدر. بو آدمی ایی

آكلامايانلر ، اي طانيمايانلر بيلكه بو تناقضى اونلك حسابنه (قصور) قيد ايدرلر . بالعكس بن بوتى فضيلت عد ايديورم ؛ چونكه نه حس ايدوب ناصل دوشوندوكنى صميميت وعفتله اعتراف ايتمك ، وجدانى آچوب هركسه كوسترمك انجق بو قدر ممكن اوله بيلير .

صوكره : وجدان بشرى تدقيق ايتمك ايستهينلره بن ، اصل شو نقطهيى عرض و ابراز ايتمك ايستيورم و شونى ايچه آكلامق امليدرم كه بو تناقض حامدك سوزلريله كنديسى آراسنده واقع دكلدر . اويله اولسهيدى ، اونى ميليونلرجه رياكاران ايله بر طوتمقده و عادى بر آدم تلقى ايتمكده تردد كوسترمزدم . بالعكس بو نقطهٔ نظردن اوبلهسميمى بر آدمده بويله اولمقده – بنجه – يالكز بويوك بر شاعر اولمهنك دكل ، بويوك آدم اولمهنك ده باشليجه شرطلرندن بريدر .

بن منشأ و ماهيتنى تحقيق ايتمك صددنده بولوندوغم (تناقض) ، شاعرك انجق حسياتى ايله منطقى آره‌سنده واقع و آشكاردر . بوده طبيعيدر ! . . ديدم . (هر كس ايچون طبيعيدر ! .) ديمكى اونوتمشم . اوت ! . . . انسان ايچون بو تناقض (بنيهٔ ذهنيه constitution mentale) سى اقتضاسندندر . پسيقولوژى يه وفلسفه يه بر آز آشنا اولانلر بيله بويله اولدوغنى بيليرلر وديدكلرمى تصديق ايدرلر . فقط عادى بر مثال ايله بن بو حقيقتى هيچ بيلمه‌ينلره بيله آكلاتيرم . بزم تمايلات

خطاریه‌مزدن طوغان و بزم (هیجان emotion) لرمزه ترجمان اوله‌بیله‌جك صورتده جلوه‌پذیر اولان (حسیات sentiments) مزك دكل ؛ قطعیاً ارادتمزه تابع اولمایان (احساسات sensations) مزك شهادتیله بیله عقلمزك حكمنی تألیف ایتمك ممكن دكلدر. آره‌ده اوقدر بویوك بر تناقض طبیعی واردر :

دنیانك دوندوكنی ویاخود فضاده سریعاً انتقال ایتدیكنی حساً ادراك ایدن وارمیدر ؟ . . حالبوكه ــ بعض امارات اوزرینه بناً ملاحظه ایدن ــ عقل اویله اولدوغنه حكم ایدییور زماننی تعیین ایدییور ؛ سرعت سیرینی اولچویور . الی آخره . . بوكا ایناغمایه‌جق بر عقلیجه وتربیه‌لیجه آدمده یوقدر ؟ . . .

كذلك حواسمزله ادراك ایتمكده بولوندوغمز مناظرك بو صورتندن هیچ شبهه ایتمیورز ؛ حواسمزك شهادتنه قطعیاً ایناینیورز . فقط پسیقولوژی‌نك وفلسفه‌نك مسائل اصلیه ومباحث مشهوره‌سنه واقف اولانلر بیلیرلركه بو خصوصده عقلك حكمی بوسبوتون باشقه‌دز . [*]

بوباشقه‌لغی ، مقبر مؤلفی ، الك درین مناسبله حس ایدییور والك بویوك مسئله‌لر طولاییسی ایله تحقیق ایدییور :

جولانگاه عقل ونظرك ــ مسائل مابعدالطبیعیه ایله محصور بولونان ــ حدودینه قدر واروبده كندینی بیكلر جه (ابوالهول

---

[*] یعنی بومسئله‌لر حقنده عقلك حكمی تمامیله شهادت حسیه‌نك ضدینه‌در : عقل ، شو كورونن عالم محسوسك حقیقت اشیایه مطابقتنی قطعیاً انكار وحواسك شهادتی علیهنه شبهه اظهار ایدر . بوكا مجبوردر .

(sphinx) حضورنده بولونجه ، البت هر کس کبی ، (یا کاش سویله‌دم !. هر کس بو وضعیتدن نه آکلار ؟ !.) اك بویوك فیلسوفلر کبی ، اوده ـ بالطبع ـ عاجز و حیران قالیور . فقط دوشونیور . یالکز وارلق دکل ، عظمت و کبریا ایله برابر وارلق ذهنی مشغول ایدیور . آکلیورکه بوخصوصده نه سویله‌سه ، نه‌دیسه ، عندی وعاجزانه بر ملاحظهٔ انسانیه‌دن عبارت قاله‌جقدر . بونی یك کوزل اعتراف ایدییور :

ویرن صفاتی دخی کبریایه عقلمدر .

او حالده :

اوعقل ایله چیقیلیرمی بوکون بومیدانه ؟!.

فقط عقلك بو حکمی کافی‌می ؟ . . امیدپرور و اطمینت اولان وجدانی صوصدوره‌بیله‌جك بر جواب شافی‌می ؟ . . شاعر اصل کوکلنك دائمی تقاضاسنه نهایت ویرمك ایچون بر چاره آرییور ؛ قوی وقناعت بخش بر (حکم وقرار ، décret, décision) ایستیور . لکن بویله برقراره ایصال ایده‌بیله‌جك قیاساتی انجق عقل ترتیب ایدر . بو(منطقجیلق) [*] انجق اونك ایشی‌در . اوایسه بوخصوصده اساس ماده‌یی تشکیل ایدن حسیاتی اهمال ایدییور . حسابه آلمیور . وبالطبع یاکلش حکم ایدییور . اونك ایچون حامد اعتذاره مجبور اولوب :

---

[*] تورکجیلرك ادعاسنه بعضاً حق ویره‌جکم کلیور : بوراده (منطقجیلق) کلمه‌سنی محو الامقدن باشقه چاره بوله‌مدیغمی اعتراف ایده‌رم .

او عقل ایله فقط ایتمز ایسه‌م ادعا که‌می
نه‌سویله‌یم که ـ بن ؟ ـ اولسون، جواب وجدانه ؟!

دییورکه بو مسئله‌نك عقل ایله حل اولنه‌مایه‌جغنی ده اذعان ایتمکدر .

صوراز بو حکمتی یردن سما ، سمادن یر؛
جواب عجز کیدر ، دائم ایندن آنه .

دیمه‌سی صراحتاً بونی کوستریر .

متفکر برانسان، مجهول مطلق قارشیسنده بوتون ملاحظات فلسفیه‌نك مأیوسیتنی کورورده ایمانی ضایع ایتمزسه (قدسیت saintété) اعتقادینه بالضروره میل ایدرکه بو حالت روحیه یالکز دینك دکل ، عبادت و آیینك ده منشائیدر . مقبر شاعرینی (سر مطلق) حضورنده حاصل ایتدیکی بو اعتقاده بلیغ بر صورتده ترجمان اولویور :

بوکون او عقل ایله درك ایتدیکم شودرکه بتم
بو کائنات واریر سجده‌لرله پایانه !...

یعنی مسئله‌یی قدسیت نظریه‌سیله حل ایدییور . واقعا بیلیورکه سجده دخی انجق بزم بروضع عجزمزدر. بیلیورکه :

سکوتدر چیقه‌جق سجده‌دن ، صلاله‌لردن !.
کوکل ، طنین ایده‌طورسون رباب شکلنده .

وایده‌جکدر ؛ چونکه نه عقل ، نه (حواس sens) ، نه‌ده سجدهٔ خضوع وخشوع اوسموت ابوالهولك مدهش ـ ق الله

جواب اولەمیور. ناصل طاورانیلسه، نه تورلو دوشونولسه،
نه وضعیت آلنسه اوقورقونج هیکل غیب:

ئولمك، دییورز !.. نەدر بو تعبیر ؟..

دیه تکرار عینی شیئی صورویور؛ و - بیکلرجه دفعه تحقق
ایتمشدرکه - بیهوده جوابلر انسانك وجدانی دها زیاده
یورویور.

کوچلك بورادەدر: برآنده غئب اولان اوسوکیلی وجود
حقنده نه حکم ویرمەلی ؟.. (بیروتده قوملره دفن اولونان
او (جانان) ە:)

زوال بولدی، ویا بولمادی !.. دیمكمی کرك ؟..

ایشته اصل حل اولونەجق معما بودر !.

شاعر (دلشده cœur) بونی اللهدن صورویور. هیچ
بر جواب آلمیور !.. بالذات مرحومەنك روحنی استنطاق
ایدییور. ینه بر جواب آلەمیور. (تربه) دن صورویور.
ینه عینی وجهله سکوت ایله مقابله کورویور؛ ودها فناسی
شوکه جلوۀ حقیقت امیدینه بدل طوپراق کورویور:

طورور حقیقت اشیا تراب شکلنده

سؤال آخرت ایتدکجه بن بو تربتدن !.

دیه فریاد ایدییور. حامدك منطقنده اثباتی مطلوب اولان
قضیه اڭ حق بودر. نهایت کمال یأسندن طاغلره، طاشلره، اشجاره
وانهاره صوروب حل ایتمك ایستەدیکی یکانه مسئله - ذهنی

ایقانه، وجدانی تمریض ایدن سبب او ایدیشه‌در که کوکلنده بر آتش جوال، عقلنده ده بر (قضیهٔ تراب) صورتنده جلوه‌دار کورینمکده‌در. بعضاً:

بو سوزش فکری حل ایت ؛ ای نهر !.
تشریح قضیهٔ تراب ایت !..

دییشی، یأسندندر.

ایشته صن اردیدیکمز اوچورمك کنارنده معارضه و مجادله‌یه طوتوشان عقل ایله کوکل بونی: یعنی (سر استقبال)ی کشف ایتمك اوغورنده چارپیشیور. اصل مسئله (استقبال)در؛ (امید بقا)در؛ (حیات آخرت)در. هرنه دیرسه کز دییکز!.. تعبیرك اوقدر حکمی و اهمیتی یوق!.. لکن صحیحاً اویله بر شی وارمی؟. یوقمی؟. حتی اوکا احتمال وارمی؟.. یوقمی؟.. اوقدرجق آکلامق بیله یتر!..

عالم خارجده کوردیکمز الك بدیهی بر کیفیت، یعنی (انقلاب دائمی)ی مبدأ اتخاذ ایدرده مسئله‌یی حله کیریشیرسه‌ك (حس sensation) [*] واسطه‌سیله ادراك ایتدیکمز بر (حقیقت نسبیه vérité relative)ی عقله حواله ایتمش اولورز. اومعتقدم که عقل اونی ساده منطق ایله حل ایده‌جك و کوکلك ماهیت معناسنده داخل اولان (امید espérence)ی نظر دقته آلاجقدر.

---

[*] بوراده (حس) ایله (حسیات sentiment)ی بربرندن فرقلی اوله‌رق تلقی ایتدیکمی اخطاره حاجت یوقدر صانیرم.

ایچون؛ حسابه قاتیله جق و ــ بالضروره ــ (سلباً négativement)
بر حکم ویرمکله ایشك ایچندن چیقه جقدر . مثلا :

[وارلق ، الك بیوك معمادر . بز اونی کندی بنلکمزده
یقیناً حس ایتدیکمز ایچون مطلقیت اوزره بولقله اینانه‌بیورز .
حالبوکه اصل مشاهده ایتدیکمز حالات عمومیه (وارلق
l'être) دکل ، انقلاب دائمیدر : دکیشمکلکدر . حتی بزم
(انائیت le moi) مز بیله هر آن تبدلاته معروض بولونیور .
بر هنکامه‌ده یالکز ثابت اولان شی بزم کندی بنلکمزه
شعورمزدر ، شو حاله نظراً وارلق ، خارجده بر حقیقت دکل
انجق بزده بر حس : بر بنلك طویغوسیدر؛ دیه‌بیلیردك . لکن
بو غریب ملاحظه‌یه قطعیاً وقویاً مانع اوله‌بیلن بر کیفیت وارکه
ماهیتاً منطقی بر دستور اعتقاددر : (هیچ le néant) لکده
(تبدلات changements) احتمالی تصور ایتمك قطعیاً ممتنع
کورونیور . هر حالده اولا بر شی اولمالی که تحول ایده‌بیلسین !
باشقا تورلو دوشونه‌میورز؛ اونك ایچون اعتقاد ایدییورزکه البته
خارجده بر شی اولمق کرکدر و او هر نه ایسه آن بآن (تکون
devenir) ایتمکده ، دائمی بر انقلاب اوزره بولنمقده‌در ، هنوز
قطعی بر شکل آلوب تقرر ایتمه‌مش ، وارلغنده ثبوت بولمامشدر ،
اونه‌دنبری اوله کلمش ، حالا اوله طورویور ، استقبالده ده ــ بلا
توقف ــ اوله کیده‌جکدر . سن و بن دخی حسابده داخل
بولوندوغمز حالده ، بوتون کائناتی تشکیل ایدن (موجودات
مشخصه existences concrètes) ، هپ بو جریان عمومیده

بز وارلانمرق انحلال ایدوب کیدیورز. واقعا وارلغك بر ذره‌سی محو وضایع اولمیور. فقط بوده عندی وحتی ظنی بر (حکم jugement) در. کرچه تجربه‌یه مستنددر. لکن تجربه‌مز جزئی ومحدود اولدوغندن طولایی بوتون وارلقلری شامل اوله‌میور. بزه کندی ساحهٔ تجربه‌مزده هیچ برشیئی محو وایجاد ایده‌مدیکمز ایچون اویله برحکم ویرمکده (مضطر contraint) بولونیورز. عقلمز دخی بوحکمی تأیید ایدیور؛ غالبا: (وار اولان برشی یوق اوله‌مامق لازم کلیر؛ چونکه وارك یوق اوله‌بیلمه‌سی ممکن اولسه‌یدی، ازلدنبری کائنات، محو اوله‌بیلیردی!.) دیه‌رك، تجربه‌مزی تصدیق ایدیور. اویله اولونجه، هرشی، انجق شکلنی ده‌کیشدیرمکله - یعنی هویتی غائب ایتمکله - صورتاً یوق اولیور، دیمکدر. مع مافیه برصورت معینه اوزره جلوه کوسترن برشی - ایرکچ - محوه کیدیور، وابدیاً کیدیور؛ برده‌ا کری دونمیور. عقل نظرنده محقق درکه - (موجودات ممکنه êtres contingents) ایچون - عین صورت اوزره تکرر وعودت احتمالی یوقدر. بو تحولات - من الازل الی الابد - بویله مسلسل متصل دوام ایدوب کیده‌جکدر. حقیقت حال بوندن عبارتدر. بناءً علیه امید استقبال، باطل ومغفل برخیالدر. بزم ایچون وارلق، برآن برصورتله بلیروب ینه مضمحل اولمقدر. مع مافیه طبیعت کلیه لایموتدر، چونکه بویله آن بآن تبدیل صورت ایله سرمدیاً کنجلیکنی محافظه وحیاتنی ادامه ایتمکده‌در.]

ایشته، شاعر اولسون، عالم اولسون – وایستر مصر قدیمنده باش کاهن، اسکی ایرانده پیرمغان، یونانده (دلفی هاتف غیبی l'oracle de Delphe)، یاخود هندده بر همن اولسون – انسان، بداهت حسیه‌یی مبدأ محاکمه اتخاذ ایدوب ده یالکز (عقلی la Raison) ایله حکم ویردیمی؟. بو نتیجه‌یه پیوسته اولور. باشقه تورلو دوشونه‌مز. یعنی دوشونه‌بیلمه بیله منطقی ومشروع بر دوشونجه اوله‌ماز، دیمك ایسترم. اسکی حکمایه صوروکز؛ یکی فیلسوفلره صوروکز: منحصراً منطق معرفتیله او معمایی حل ایتمکه قالقیشیرلرسه، هپ بو حکم اوزره قرارده مجبور اولورلر. حامدك دخی یالکز عقلی ایله بوله‌بیله‌جکی وسیله‌دیکی ینه بودر.

لکن بو سوزی کوکل نه آکلار!

کوکل (امید) ایله یاشار. حتی بو مسئله‌لر حضورنده کوکل ایله امید بردر؛ عینی شیئك ایکی مختلف اسمیدر. اوفی بو خشین وحسسز منطق اقناع ایده‌بیلیرمی؟. بن – حامده تمامیله حق ویره‌رك – خیر!.. دیمکدن چکینمیورم!..

مع مافیه اونك بوتون ملاحظات فلسفیه‌سنده (امید)ك نه بویوك برمؤثر معنوی اولدوغنه ونه غریب بررول اویناديغنه دائر بسط ایده‌جکم محاکماتك حقیله آکلاشیله‌بیلمه‌سی ایچون بو بحثی براز دها تفصیل ایده‌جکم.

*
* *

اکر اویله ایسه، یعنی منطق مسائل وجدانیه‌یی حل ایتمکدن عاجز و قاصر قالیورسه (عقل محض la Raison pure) امیدی باشه آتاجق بر چاره بولنمیورسه؟ یعنی کوکل عقلك لسانندن آکلامیورسه، او حالده (امید) دیدیکمز او (معنوی وارلق) نه‌در؟.. ناصل بر قوتدرکه عقلك ایراد ایده‌بیلدیکی دلائل منطقیه‌نك بلاغت قاهره‌سنه قارشی بیله یاشیور؟.. نظر اشتیاقنه حائل اولق ایچون اقامه ایدیلان براهین مشیده‌یی بر لحظه‌ده دوکوییور؟.. عاملك، تجربه‌نك قطعیاً تعیین ایتدیکی (حدود معقوله limites rationnelles) ی چیکنه‌یوب آشیور؛ وعینی اولمازسه وجهه استقامتی صاغه صوله چویرییور ده ینه سانحه‌لری آرقه‌سنده براقیور؟..

صحیحاً:

انسانك کوکلنده (امید) نامنه خارق العاده بر قوت اولدیغنی انکار ایتمه‌مز. بو سرمایهٔ امنیت وارکه، شو دنیاده — علی الاطلاق وبلا استثنا — هر شیئك محکوم فنا اولدیغنی کوروب طورورکن بو تجربه‌ٔ مؤکده‌نك ینه (الی الابد یاشامق) اعتقادینه ذره قدر تأثیری اولمیور. کیدنلردن هیچ بریده هنوز کری دونمه‌مشدرکه بو امیده بالذات قوت ویره‌جك بر دلیل مشخص ابراز ایده‌بیلمش اولسون!

بوکا سبب (ایمان la foi) در؛ دنیله‌بیله‌جك!. اوت. بنده بعضاً اویله دوشونویورم واویله دییورم. مع مافیه دوشوندکجه‌ده شاشیورم، شاشیرییورم؛ چونکه ایکیسی بری

برندن آیرهمامز کبی اولیورم: ایمان اولمادقجه امید اولهمازکه. لکن امید اولمازسه ایمانك نه حکمی اولور؟. و نه روحی قلبی؟.. ایمان اصلدر، مقدمدر ا. دیه‌جکم! فقط اونك البته بر نقطه‌یه تعلقی اولمق کرکدر. اینانمق ممکنسه بهمه‌حال بر شیئه ایمان ایدیلیر. او شی — هرنه اولورسه اولسون — اونی تمثیل ایدن، اوکا بر نقطهٔ استناد تشکیل ایدن؛ آنجق (امید)در. او اولماسه‌ایدی ایمان، کندی باشنه قائم اوله‌ماز ولزومسزلغیله مضمحل اولوب کیدردی صانیرم. بیهوده ایمان، ممکن اوله بیلیرمی؟.. بیلمم!.. اوله‌ماز دیمکی ترجیح ایدرم.

خلاصه، بن بلکه ایره‌میورم: بعضاً ظن ایدیورم که قلبی حسلك (انفسی subjectif) شکلی ایماندر؛ (شیئی و آفاقی objectif) صورتی — یعنی بر نقطه‌یه تعلق ایدوب‌ده بزدن آیری کورونن شکل منعکسی — امیددر؛ و هرحالده بو، ذی‌حیات برشیدر؛ حسیات قبیلندندر؟ بالکه معین بر امل کسوه‌سنه بورونمش حسیاتدر. حاصلی عجیب، پك عجیب بر حادثهٔ روحیه‌در؛ نفسِ تعریفی کوچ بر سر مبهم کبی کورونیور. غالبا تولّد ایسته‌مه‌ین روحمزده (یاشامق آرزوسی) امید شکلنده تزهر ایدیور: وبنالکمزلك حیاته استعدادی اك زیاده اونکله تظاهر ایتدیکی ایچون — برازاول دیدیکم کبی — عقلك ترتیب ایده بیله‌جکی دلائل نظریه‌دن، تدقیقات تجربیه‌نك ابراز ایلیه‌جکی حقایق باهره‌دن قطعاً متأثر اولمیور. بالعکس، عقل اونی مأیوس ایتمك ایسته‌دکجه، او ایمانی تولید ایدرك و یاخود او

شکله گیره‌رك (تلقاء نفسندن de soi-même) تازه قوت آلوب یاشیور . انسانی‌ده ـ هیچ اولمازسه ئولونجیه قدر ـ مسعود ومطمئن یاشاتیور . شیمدی :

نیچون ؟ . . دیه بکا صوروله‌جق اولورسه ، ینه عینی صورتله قیصه‌جه برجواب ویره‌جکم :

چونکه امید ، حیاتمزدن بر جزؤدر ؛ عادتا (عضوی organique) بر شیدر . دائما آرتمق ، متصل نشو ونما بولمق خاصیت اصلیه‌سیله ممتاز اولان کیفیت حیاتك بلکه بر نوع جلوه‌سی‌ده امیددر . حیات ، استقباله طوغرو بر (حرکت نشو وانتشار mouvement de développement et d'expension) ایسه ، (امید بقا) احتمالکه اونك ابدیته قدر عکس ایدوب اوزایان گولگه‌سی‌در !؟..

فقط ذهن بشر خارجنده (ابدیت) نامنه برشی وارمی؟. یوقسه ـ انسانده الی غیرالنهایه یاشامق امل نامعقولنك نقطهٔ تعلقی اولان ـ بوکلمه، بر (ماهیت مجرده notion obstraite) یه یاخود بر (فکرت کاذبه pseudo-idée) یه ، یعنی بر اثر وهمه اسم اولمقدن‌می عبارت قالیور ؟! .. عجبا ـ اسکیلردن بزه میراث قالان لسان ایله انتقال ایتمش برسورو قوف کله‌لر گیبی ـ بونده طنان ، لکن ایچی بوش برلفظمی‌در؟.. معناسز بر اسم‌می‌در ؟.

البت بونده جای سؤالدر ؛ هم حامدك محاکاتنده سفسطه

اولوب اولمادیغنه حکم ایتمزدن اول ، بو سؤاله کسدیرمه بر جواب ویرمك اقتضا ایدر .

بوجهتی همان شیمدی تدقیق ایده‌جك دکلم؛ یالکز شونی ادعا ایده‌جکم که ، بو مسئله‌نك حلنده ذهن ، ایستر (ایجاباً affirmativement) ، ایسترسه (سلباً négativement) قرار ویرسین؛ هر حالده صادر اولان حکم منطقی، اوامیدی کوکلده محو ایده‌میور؛ اولدوره‌میور . بالخاصه شایان دقت وتأمل اولان کیفیت غریبه بودر .

محو ایده‌مدیکنه‌ده بوتون انسانیتك اعتقادات محکمه‌سی بر برهان جلی در . بوکا غالبا اعتراض ایده‌جکسکز :

[انسانیتك اعتقادی بوکبی مسائل مابعدالطبیعه‌ده معتبر بر دلیل قطعی اوله‌بیلیرمی ؟ . انسانیت دیدیککز بر سوروی مخلوقاتدرکه کندی باشلرینه دوشونمکدن عاجز اولدقلری ایچون مستثنا ذکالر دوشونوب طاشینیرلر؛ او خلق ایچون بر (اعتقاد) کسوب بیچرلر؛ صوکره باشلرندن آشاغی کیدیروب صالیویریرلر !] دیه‌جکسکز !..

ایشته !.. بن ، کندی باشنه ـ دوشونمکدن عاجز اولانلری دکل آنجق او مستثنا ذکالری نظر اعتباره آله‌رق بیان ملاحظه ایدییورم . حقایق تجربیه‌یه بندن زیاده اینانان اولماسین !.. فقط ، هر درلو آمالمزی تشفیه وتطمین ایچون یالکز او حقیقتلر کافیمی ؟ . مسئله بودر . هم ده اوته‌دنبری موضوع بحث وشدتله مختلف فیه بر مسئله‌در .

علمادن نیجه بیوك آدملر واردركه (تجربه) یی (اصول وضعیه méthode) اوله‌رق وضع و تأسیس ایتمك اوغورنده بوتون عمرلرینی صرف ایتمشلر، بالتجربه کشف ایتدکلری حقیقتلرله امثالسز بر دهایه مالك اولدقلرینی کوسترمشلردر، مع مافیه انسانیتك امیدلری و امللری ایچون او حقیقتلری کافی کورمه‌یه‌رك ـ اعتقاد بخشنده ا. ـ همان دائما تجربه حدودینی آشمشلر؛ هم اویله شیلره ایناغمشلردرکه اونلرك بالتجربه اثبات اولونه‌بیلمسی ؛ یالکز بوکون دکل ، بلکه الی الابد امکان خارجنده قاله‌جقدر. مثلا :

(غالیله Galilée) ، (نیوتن Sir Isac Newton) (دهای علمی Génie scientifique) نك اك عالی درجه‌سنی تمثیل ایدن ایکی خارق العاده ذاتدر، خصوصی اعتقادلرینی تحقیق ایدیکز دیدکلرمه حق ویریرسکز. چونکه اك عقلی آدملرك بیله بر کوکلی واردر. کوکلی اولونجه امیدی ، آمالی واردر . اویله ایسه اعتقادی ده واردر. حتی زمانمزك اك نامدار عالملرندن اك بیوك کاشفلرندن فرضا (سر ویلیام قروقس Sir William Crooks) ، (سر اولیور لوج Sir Oliver Lodge) ، (تهیت G. Tait Prof.) ودها نیجه امثالی، کندی (عندی اعتقاد) لرینی (حق کوسترمك justifier) میل شدیدینه مقاومت ایده‌مه‌مشلر؛ حتی بونك ایچون (دلائل معقوله preuves rationnelles) بولمق غیرتیله تناقضه ـ هم بالذات کشف ایتمش اولدقلری

حقایق علمیه ایله متناقضه — دوشمشلر ، مثلا (سپیریتیزم spiritisme) اعتقادینه باش اکمشلر !.

بو کبی اعاظم علمانی تنقید ایتمك حدم دکل ، چونکه بن اونلردن چوق مهم شیلر اوکرندم ؛ کندیلرینه قارشی حرمتله مدیون شکرانم. حدم دکل اما شونی ادعا ایده بیله جکم که او بویوك آدملرك الك بیوك خطاسی مسائل اعتقادیه‌یی تحکیم و تصویب ایچون (براهین معقوله arguments rationnels) آرامش اولمشدر. دینلرکه تجارب علمیه‌نك کشف ایتدیکی حقیقتلر ایله وجدانك یاراتدیغی حقیقتلری عینی جنسدن شیلر ایمش کبی تلقی ایتمشلر و هر ایکیسنی ده عینی (معیار منطق) ایله تقدیر ایتمك ایسته‌مشلردر. حالبوکه بونلر بوسبوتون باشقه ماهیتده شیلردر. بری دیکری ایچون مابه‌الاحتیاج اولهماز.

ایشته بونی اصیل و (ملهم inspiré) شاعرلر ، علمانك بلکه چوقندن الی آکلامشلر و کوکلك دعوالری ایچون عقلدن دلالت ایسته‌مه‌مشلردر.

بن عقلدن ایسترم دلالت ؛
عقلم بکا کوستریر ضلالت !.

بن قوجه فضولی‌یی — بن — بو خصوصده پك چوق علمایه فائق کورویورم و او سوزلرینی پك عمیق بولیورم.

(امید) عقل ایله اثبات اولونماز. حتی هیچ بر شیله اثبات اولونه‌ماز. اونك دلیلی کندی وارلیغیدر. وجدانده حضوری

ایله بداهتاً ثابتدر. وارسه واردر؛ یوقسه یوقدر. انسانلرده ده
کوکل وارسه، بهمه حال آز چوق امید و امل ده واردر.
خسیس امیدلردن، مسکین امللردن بحث ایتمیورم!. اعتقادات
دینیه‌یه وجود ویرن بیوك امیددن، بقا املندن بحث ایدییورم که
بالخاصه حامدی ملاحظات فلسفیه‌یه مجبور ایدن اودر.

واقعا بو حقیقته تلقی اولونان امیدده اعتراض ایدیله‌بیلیر
حامد دخی ایتمشدر و ایدنلر چوق اولمشدر:

[بو دنیاده و بو حیاته متعلق ایشلرده آماليزی تعقیب ایدن
بر امید واردر. او، بزم ایچون بر بیوك قوت معنویه‌در.
حتی الك بیوك قوتدر. نقطهٔ استنادی‌ده (ایناتق احتیاجی) در.
بنك محتاج اولمایانلر عندنده (ایناتق احتمالی) در؛ حتی خیاله
پرست اولمایانلر نظرنده امیدك بو درلوسی بر (حساب
احتمالی caloul de probabilité) دستورینه منجر اولوب قالیر.
بو یا حادثاتده نسبی بر موفقیته، بو محنهٔ حیاتده اضافی بر سعادته
رهبر اوله‌بیلیر. فقط نه اولورسه اولسون، فریح و مستریح
بر چهرهٔ عزم ایله انسانی آنجق مزار قاپیسنه قدر کوتوره-
بیلیر. اوندن اوته‌سی ؟.. هیچ !.. کیم بیلیر ؟. اوندن اوته‌سی
ایچون جلوه‌کر اولان امید، کوکلزده طوغان بقا املینك فجر
کاذبی، یعنی یالانلرك الك جاذبیدر !.] دین فیلسوفلر عادتا
بر جماعت تشکیل ایده‌بیله‌جك قدر چوقدر.

بن بو قاریشیق مسئله‌یی بوراده تدقیق ایده‌جك دکلم. حامد
و تون بو مراحل اعتقادیه‌ده بر آز طوروب ذهنی دیکلندیردیکی

ایچون بو ایضاحاتی ویریورم که محترم قارئلرم - ایلریده - بیان ایده‌جکم ملاحظاتی دها ایی آکلایه‌بیلسینلر. یالکز بو قاریئک اعتراضنه قارشی بر جواب ویره‌بیلیر؛ چونکه الك مهم حالات روحیه‌مزدن بر طاقنی اهمال ایدوب کچیور؛ تعریف ایتمیور.

اولا : صحیحاً اویله اولسه بیله مرحوم فکرتك دیدیکی کبی :

بو بر امل که محال اولسه‌ده طبیعی‌در؛
بقا امیدی خیال اولسه‌ده طبیعی‌در.

ثانیاً : انسانلره او امل، اویله علوی الهامات ویریور که اونلر مدنیت معنویه‌نك عوامل مهمه‌سندندر. بونلری اهمال ایدوب کچه‌مه‌یز!. تعریفه چالشمق بورجزدر.

صوکره : بو امید بر شیئی استهداف ایدیور که او ... انسانلرك هیچ بر وقت، هیچ بر وجهله کشف ایده‌میه‌جکلری - بر سر مطلق‌در. بو عقل اضافی ایله حل ایده‌میه‌جکلری بر معمای مغلق‌در.

بو سر مطلق بو معمای کوکلرده طوغان (امید بقا)یی ایجاد و تولید ایدیور؟.. بو قاریئک ادعاسنه کوره اویله دوشونمك ایجاب ایده‌جکدر؛ چونکه بونك محاکمه‌سی ایلری سوررسه‌ك اورایه واریر. اویله ایسه اسم ده کیشیر؛ مسئله ده کیشمش اولماز. او سر مطلق، (الله) اوله‌جغنه (امید) اولمش اولور. بو صفرده او عقده‌یی حل ایتمه‌لی !.. دها صوکره؛ جامد و صامت طوران، بی‌حس و ادراك اولان (طبیعت la nature)ده اویله

بر نشئهٔ معنویت یوق ایسه ، بزده ، بزم کوکلزده نچون تاصل حاصل اولمش ؟ ، و نره‌دن کلمشدر ؟ . یوق اکر طبیعتده — اسکی (رواقیون les stoïciens)ك اعتقاد ایتدیکی کبی [*] — بر (روح کلی) وارسه ، وجدان بشرده طوغان امید بقاء بر — بوتون سلسز بر خیال اولماق لازمکلیر . حالبوکه بو مسئله فلسفه‌ده الڭ مهم بر مسئله‌در . اوڭا ایچون کسدیرمه بر سوز ایله اونی قطعیاً حل ایتمش اولمایز . بالعکس بو خصوصده وارد اوله‌بیلن هر تورلو ملاحظاتی کمال احتیاط ایله تلقی ایتمکه مجبورز . حتی امید بقا ایله (فکر الوهیت l'idée de Dieu) ك یکدیکرینی تولید و استلزام ایتدیکی ، ویاخود ضامن و متضمن بولوندوغی صحیحاً ثابت اولسه بیله ، تاصل اولوبده بویله بر (دور فاسد cercle vicieux) ایچنه دوشمکدن قورتوله‌مادیغمزی ینه تعریف ایتمك لازمکلیر .

---

[*] فی الحقیقه اسکی رواقیون بوتون کائناتی یکوجود بر (عضویت organisme) کبی تلقی ایدردی ؛ حتی کائناتی یالکز ذی حیات اولارق اوزره قبول ایتمکله قالمازدی ؛ اوکا بر (روح âme) دخی اسناد ایدردی . ایشته بو (روح عوالم) اونلرك نظرنده (الله) دیمکدی . (hylozoïsme ایلوزوئیزم) اعتقادینی متضمن کورونن بو فکره عرفای اسلامیه و هندیه‌جه معلوم و حتی معتبر اولمشدر . بزم (ارضروملی ابراهیم حقی) نك مشهور (معرفتنامه) سنده بو اعتقاد صراحتاً و تفصیلاً بیان ایدلمش ؛ حتی تصویب اولونمشدر . (ایلوزوئیزم) ماده‌یی اساساً و ذاتاً ذی حیات و ذی روح اوله‌رق قبول ایدنلرك شو اعتقادینه دیرلرکه هیچ بر شیئی تعریف ایدمز . بو بحثلرك تفصیلی قاموس فلسفه‌ده واردر . ارباب مراق اورایه مراجعت بیورسونلر .

هر حالده شبههم یوقدر که کوکل ایله عقلك آره‌سنی آچان اختلافك منشأی بودر. بز، او اوچوروملك مدخلنه (عزا) دیبورز، اونك کنارینه کلنجه بو دوشونجه‌لره دوشـویورز. حامد، عنیف بر صدمهٔ فلاکتله - و برآنده - کنـدینی او مدهش بوشلغك کنارنده بولویور. قاچ تورلو دوشونمك ممکنسه دوشونویور؛ و باشلیجه فرضیات ممکنه‌نك - بر ایکی بیت بلیغ ایله - دستور افاده‌سنی ویریور. اعتراف ایتملی‌درکه دوشونه‌بیلن بر شاعر ایچون بو مسئله‌لره تماس ایتمك بیله فکر و نظرجه اقصای مراتبدر.

علما، آغیر و احتیاطلی آدیملرله - یاواش یاواش - او گردابك کنارینه کلیرلر. حتی: [حقایق علمیه آرایانلر ایچون بو حدودی آشمق ممنوعدر؛ چونکه مهلکدر!..] دیه یافته‌لر و قورقولوقلر بیله رکز ایدرلر. لکن دهای شاعرانه‌نك قناتلری واردر؛ بر شاعر (نشئهٔ الهام) ایله، رفرف حسیات ایله - لمح بصرده - او حدوده واره‌بیلیر. حتی او بوشلغك اوستنده اوچار بیله! سائقه‌ده چوقدر: شدتلی بر الم، مصر و معند بر یأس ذهنی بو دوشونجه‌لره سوق ایده‌بیلدیکی کبی، حیاته صاریلوب اوکا (فیض مقاومت)، یعنی (طاقت اصطبار) ویرن بر (عزیز امل) دخی اورایه کوتوره‌بیلیر. نته‌کیم حامدده بوتون بو سوائقك تأثیرینی کورمك ممکندر.

فقط - هر حانکی یولدن اولورسه اولسون - کیدوب

اوورايه وارانلر و او قورقونج اوچورومی بلك ياقيندن بالذات كوره‌بيلنلر، رسمی فلسفه خواجه‌لرندن چوق دها عارف فيلسوفدرلر.

ايشته متفكر حامدی — تعبيرك معنای اصطلاحيسيله — (فيلسوف) صايمق لازمكليرسه بويله برفيلسوفدر، ده‌نيله‌بيلير. افلاطون، ارسطو، ئه‌پيكور، ابن سينا، ابن الرشد، به‌يقون، ده‌قارت، لايب نيچ، قانت، هيوم، قونت، ميل، سپنسر، برغسون و بونلرك امثالی كيبی فيلسوف دكلدر.

مقبر مؤلفنك فلسفه‌سی ـ كله‌جك بابلرده ايضاح ايده‌جكم وجهله ـ مزار باشنده باشلار و مراحل افكار و مقامات اعتقاداتك عمان باشليجه‌لرينه اوغرايوب براز مباحثه ايله اوالاندقدن صوكره ايمان ايله نهايت بولور و انجق اوراده ديكله‌نير.

اولا، او (غيتای هيچ) يه يعنی مزاره نصب نكاه ايده‌رك:

بو منهلی [*] نه‌يه مدخل شمار ايدر انسان؟.
زمينه طوغرو آچيلمش او، باب شكلنده!؟!.

ديه كنديی كنديسنه صورمق، بلك طولامباج يوللردن اوزون دوشونجه‌لره كوتورن ايلك خطوه عزم در، بو ايلك آديمی آتدقدن صكره نه كريوه‌لره كيروب چيقديغنی ايلريده

[*] بو كلمه، مقبر مؤلفنك مزار ديمك وياخود ديمه‌مك ايچون ترجيح ايتديكی برتعبيردر، قاموسده واردر، و ينه مزار ديمكدر.

عياناً و تفصيلاً كوره‌جكز ؛ (اسلوب استدلال dialectique)نك خصوصيتنى ده بو سايه‌ده تحقيق ايده‌جكز .

فقط متفكر حامدك ، عالم فكر و نظرده سمهٔ انتقالنى ، فضاى جولاننى و دها طوغروسى ـ هنوز عثمانليجه‌مزده معين بر مقابلى اولمايان تعبيره كوره ـ (آنوه‌رگور envergure) [*] يى ، همان بوراده اوچوب تعيين ايتمك مجبوريتى ايله برشى دها سويليه‌جكم كه ينه عقل و حسك تضاد حكمندن منبعث و بناءً عليه او بحثه متعلق بر ملاحظهٔ منضمه‌در :

شاعر ، بويله هزارباشندن اوزمايتمز بو شلغه باقوب تفلسف ايدركن بعضاً عقلك غلبهٔ حكمى ايله وجدانسه بر مأيوسيت چوكدوكنى حس ايديور ، وقتلرينده ده حس ايتديريور ، او وقت يأسك اولانجه كثافتيله كنديني اوقورقونچ دهريلككره صاپلايويريور . (نيهيليزم nihilisme) [**] گردابنده بر صبوتون نابود اوله‌جق كبى كوروندوكى زمانلرده بوايديش ،

---

[*] بو تعبير فرنك لساننده خيلى زماندنبرى بر اصطلاح اولمش و همان هر وسيله ايله قوللانلقده بولونمشدر ؛ اصل معناسى : (هرهانكى بر قوشك قناتلرى تماميله آچيلمش اولدينى حالده آره‌ده‌كى مسافهٔ معينه) ديمكدر . مثلا بزم قوللانجمز كبى ! صوكره بو كلمه ـ على وجه الاستعاره ـ قسمت خيال معناسنه وارد اوله‌رق ذكاى انسانى حقنده قوللانلمشدر . هله شاعرلر حقنده كثرت استعمالى بو كلمه‌يه بر اصطلاح حيثيتى ويرمشدر ؛ (un poete de grande envergure) قريحهٔ واسعه صاحبى ديمكدر .

[**] بو تعبيرك سياسى معناسيله دكل ، انجق فلسفى معناسيله تلقى ايدلمه‌سى لزومنى اخطاره حاجت اولماسه كركدر .

اوکا اویله (علوی sublime) ی حتی (مدهش terrible) خفاجانلر ویریور که بو فوق العاده حالات روحیه‌یی – عثمانی تمانیله – ینه کندیسندن اپی تصویر وتعریف ایدن اولمامشدر.

لکن درحال کندیی طوپلایوب تهلکه‌دن قورتاریور. همان امیدك قاناتلرینه صاریله‌رق – مرحوم فکرتك تعبیرنجه (گنیش بر ضربهٔ شهپر) ایله – عالم علیینه قدر یوکسه‌لیور. او (دەرین جولاهونی) ده غایت انکین (حلزونلر spirales) رسم ایده‌رك اوچارکن (کبریا l'immensité) یی معین بر صورتده کوره‌میورسه‌ده عادتا حس ایدیور ؛ آرتق او زمان امید ایدە اوبالاغق ایسته‌میور. برنقطه‌یه استناد ایتمك ، (ایناغق) احتیاجنی شدتله حس ایدیور.

بو مرتبه‌لره وارنجه شاعر – بیله‌رك‌می ؟ بیلمم ! . . – بو حالت روحیه‌افشا ایدیورکه بر حقیقت معنویه‌یی متضمندر، وشو تحقیقاتم ایچون قیمتی پك بویوکدر :

خفیض یأس‌ده – مدهش شبهه‌لرك صدماتیله – بیقیلمش قالمش اولان انسان ایچون طوتونوله‌جق یکانه شی ، ینه امید غفراندر ؛ حالبوکه نقطهٔ تعلق معلوم ومعین اولمازسه (امید غفران) بیله (عذاب وجدان) در ، چونکه مجهول مطلق حضورنده امید ، معناسز برلافدر. طوتونوله بیله‌جك بر یر اولمالی که امید بر امله باغلانه بیلمسین ! . .

قالان بوکون بزه انجق امید غفراندر .
اتی چکر طورور آدم عذاب شکلنده .

بيق جداً مهمدر . زيرا ـ نم براز يوقاريده ميدانه قويدوغم ـ برمسئله‌يى تنويره خادمدر . يعنى : اميدك خصناسبتله وفاصل توليد ايمان ايده‌بيلديكنى بوبيتك دلالتيله كوره‌بيليرز :

محققدر كه مغفرت اميدى ولودر ، و (مستلزم وجود substantiel)[*]ادر . بهمه‌حال (غفور ورحيم برقادر مطلق) اعتقادينى ؛ او اعتقاد دخى بويله برذاتك وجودينى مستلزمدر . حتى اساساً اونى (تضمن impliquer) ايدر : مغفرت ايستمه نيلنجه الهدن باشقه كيمدن ايستمه نيله‌بيلير ؟ . . ديمك كه مغفرت اعتقادينك ضمننده الله اعتقادى اساساً واردر .

طبيعيدركه وجدانى قرارتان ابدى شبهه‌لرك عذابندن قورتولمق ايچون انسان دها زياده تمالكله عقيدهٔ الوهيته توجه والتجا ايدر ؛ چونكه دنيادن مأيوس اولونجه حيات آخرنده

(*) (substantiel) تعبيرينه بعضى كره بومعناى ويريورلر . بنى ايضاح ايدهيم : بعضى فكرلر واردركه بهمه‌حال برشيئك وارلغنى استلزام ايدر . يعنى (جوهرلى substantiel) در ؛ ايچى بوش بر لافدن عبارت دكلدر . مشهور (دهقارت Descartes). ادعا ايديور دى كه (فكر كال l'idée de perfection) مستلزم وجوددر . مادام كه بزده اويله بر فكر كال اوله‌بيليور و شبهه يوقدركه بزه بوفكر عالم خارجيدن كليور (چونكه او عالمده نوعٔ كال اولهجق هيچ برشى يوقدر ! .) اوحالده مطلقا بر (وجود كامل) اولمق لازمكلير ؛ بزده بوفكر كال البته اوندن ملهمدر ، اوده انجق الله اوله‌بيلير . ديمكدر . بينه (دليل وجودى preuve ontologique) نامیله مشهور اولان برهان منطقينك اساسى بودر .

سعادت اومانلر ایچون (شبهه le doute) ـ الك طوغرو معناسیله ـ جهنم عذابی‌در .

شاعر ـ آره‌صیره ـ بوشبهه‌لردن فنا حالده معذب اولدوغنی کیزله‌میور . هم ذاتاً هیچ بوشویغوسنی کیزله‌میورکه ؛ بربویوك فضیلتی‌ده بو عفت وصفوتی‌در .

دییورکه :

[بعضی دملر اولویورکه بولیل هجرانه برصباح کوره‌میورم ، (یعنی حیات آخرت ایچون احتمال وامکان وصال کوره‌میورم ! دیمك ایستیور .) بکا آره‌صیره عارض اولان بوحال نومیدی نوری نولهدورن (یعنی ایمانی مضمحل ایدن دیمك ایستیور .) بوقاره شبهه‌نك نتیجه‌سی‌در .]

شو بیتك معناسی اودر :

بو شك مظلم پرتو کشك نتیجه‌سی‌در ،
صباح کوزمز ایسه‌م ـ که ـ بولیل هجرانه ! . .

حامدك ـ بوشبهه‌یه قارشی ـ ایکی مختلف طورده طاوراندیغنی تحقیق ایتدم :

شبهه‌دن قورقوب یاخود عذابندن بیلوبده همان ایمانه التجا ایدیوردیکی دملر واردر . بعضاًده مراق قورقوسنه غالب کله‌رك او شبهه‌نك ایچنه طالیوردیکی اولور . اوزمانلر ، شدتلی الملری وسوزکلی اوزونتولری‌ده بلکه جسارتنی آرتدیریور .

برنجی حالت روحیه‌ده یعنی شبهه‌دن قورقوب ایمانه صیغیندیغی

تقديرده‌جن الهام‌مسر عنتيله لمح بصرده (سيهر لاهوت)يه واريبور. اوراده بر (وجود مطلق être absolu) بولويوركه هم بوتون موجوداتك قوام وثبوتى ايچون(لابد indispensable)بر استناد كاهدر؛ همده ماتمزده ومأيوس روحى ايچون رحيم وتسليت بخش بر اللّه‌در.

ايشته بوشاعر متفكر بويله بر معراج ايله خضيض يأسدن قربكاه حقه قدر اعتلا ايده‌بيليور؛ فقط او وقت فيلسوف اولمقدن زياده بر (ته‌ئولوغ Théologue) در؛ حق بر (ته‌ئوسوف théosophe)در، يعنى او(قفا mentalité) ايله‌دوشونور.

مع مافيه بعضى زمانلرى‌ده واركه شبهه‌لردن هيچ قورتولاميور. اوت، بو جسارت، المى اولانجه شدتيله طويدوغى وقتلرده كنديسنه كليور، ظن ايده‌رم.

ايشته اويله پك شديد كدرلرك صاعقه آلاميله وياخود مديد ومعند شبهه‌لرك سائقهٔ الهاميله‌در (تسليت پرده‌سى) نى‌ده بر تويله ماوراسنده‌كى قارا كلقلره طالديغى زمانلره بن اصل اونى – تعبيرك نزيه وممتاز معناسيله – (متفكر penseur) بولورم. چونكه اصل اوزمان عاميانه ملاحظاتك نسيم محيطندن چوق يوكسك بر سپهر افكاره اعتلا ايده‌بيليور. اصل او وقت حامدك روحى ريب وغيب عالمنك فضاى بى انتهاسيله تماسده بولونيور. ذهن جوالى او شبستان مبهماتك آفاقى سياهنده – بر هدف معينه توجه ايده‌ميه‌رك – طولاشيركن؛ منطقيجى‌لرى شاشيرته‌جق بر خط منكسر رسم ايديور. طبق

لكن كچيرديكى حاللرى حامد قدر بليغ بر لسان هيجان ايله عرض ايده‌بيلمك (هنربيان) ك اك يوكسك مرتبه‌سنى كوستريور . بو مرتبه‌يه انجق داهى شاعرلر يتيشه‌بيلمشدر .

ايشته حامد اويله‌در. اويله اولونجه منطق و معلومات ايكنجى درجه‌ده قالير .

ارباب دها ايچون سرمايهٔ علمى‌نك لزومسزلغنى ادعا ايتميورم. انجق هر نوع (هنر art) ايچون، حتى فلسفه ايچون بيله (الهام inspiration) قابليتى برنجى شرطدر [*] ديمك ايستيورم

[*] بويوك فيلسوفلرك تراجم احوالى و تاريخ حياتى تتبع اولونورسه عشق حقيقت صورتنده جلوه‌نمون اولان هيجانك فلسفه سيستملرينك تأسسنده نه بويوك رول اوينامش اولدوغى تظاهر و تحقق ايدر، حتى كشفيات علميه تاريخنى يازانلر درحال تسليم ايدرلركه بويوك عالملرى كشف حقيقته توجيه ايدن، اكثريا الهامى بر حركت اولمشدر. كيزلى بر حقيقتك انكشافى اونلره اويله بر رعشهٔ هيجان ويرمشدركه بونده، صنايع نفيسه‌نك اك شديد تأثيريله حاصل اولان ذوق علوينك عينى‌در .
(نيوتن Newton) ، كشف مهمنك صحتنى تيقن ايدنجه، حساباتنه دوام ايده‌مه‌مش ؛ هيجاندن او درجه رعشه‌ناك اولمش كه مسئله‌نك بالرياضيه حلنى بر دوستنه حواله ايتمشدر . (دەى‌وى sir H. Davy) قلوياتى تحليلاً مازدن اول ذهناً آييرمشدى. بو كشف مهمى ـ (جمعيت قراليه Royal society) دفترينه ـ قيد ايتديكى زمان نه قدر رعشه‌ناك اولدوغى يازيسى كوستريور. الى آخره ا... حالبوكه بو كاشفلر احوال عاديه‌ده ذره قدر اثر هيجان اظهار ايتمه‌مش آدملردى .
(دها le genie) بوعلوى هيجانلره قابليتدر ، هرنه صورتله اولورسه اولسون ا... ايسترعالم ، ايسترخطيب ، ايستراووقات ، ايسترفيلسوف اولسون بوعلوى هيجانى طويابيلنلر اك بويوك آرتيستلر قدر آرتيستدرلر.

یعنی همان هرکس بوکون تسلیم ایدییور . ینه همان هرکس قبول ایده‌بیلیر که منطق دیدیکمز (علم مجرد science abstraite)ڭ قواعدینی بیلمکله ، حقیقی بر شاعر — کندی قابلیتی ایچون — بیوك بر استفاده تأمین ایده‌مز. انی بیلسه‌یدی ینه او قواعدی کندی حسیاتنه رام و آمالنه خدمتکار ایده‌بیلیردی، و بناءً علیه پك فائده‌سی اولمازدی صانیرم .

قوتلی بر زلزله بر ایرماغك یاتاغنی و منصبنی ناصل ده کیشدیریورسه ، شدتلی بر رعشهٔ هیجان دخی ملاحظاتك مجراسنی — حسیاتك میل طبیعیسنه کوره — تبدیل ایده‌بیلیور . بو تأثیردن ناشی منحرف بر وادی تعقیب ایدن سلسلهٔ محاکمات ، بوسبوتون باشقه نتیجه‌لره پیوسته اوله‌بیلیور. بن (مطلقا بویله اولمالی در !.) دیمیورم !. اوله‌بیلیور دییورم !.. فقط افکار آره‌سنده وجودی (لابد indispensable) بولونان (رابطهٔ معقوله lien rationnel) منقطع اولمادقجه، ملاحظات واقعه‌نك (اعوجاجات perturbations) ی نه شکل آلیرسه آلسین ، ینه منطقی در . (منطق) دیدیکمز شی ذاتاً او جریاندر ایشته !.. ماهیتنه باقیلیرسه — افکار آره‌سنده (انجق معقول rien que rationnel) بر رابطهٔ تسلسل اولقدن عبارتدر. اونك

دهای صنعت ایله دهای علم و حکمت (لیریزم lyrisme) ك بو درجه‌سنده بر نه‌شیره یکدیکرندن فرق اولونماز. بو مرتبهٔ ذوقه وارامایان ذکالر علمه یاخود صنعته خادم اوله‌لرده عمله‌دن معدوددرلر. مهندس و بسته‌کار اوله‌مازلر .

(منحنی Courbe) [*] سی نامحدود شکللر عرض ایده‌بیلیر . بو (اشکال استدلال Formes du raisonnement) ی رسم وتعیین خصوصنده — بن دییورم‌که ! — حیاتک عقلدن زیاده تأثیری واردر. سیل تفکر هانکی سطح مائل، هانکی وادی‌یی تعقیب ایدرسه ایتسین، و بناءً علیه رسم ایتدیکی منحنی استدلالاتک شکلی نه اولورسه اولسون حکمی یوقدر ؛ چونکه ماهیت منطقیه‌سی ده کیشمش اولماز. اویریرکه بیان اولونان ملاحظات حدذاتنده متناقض اولماسین !.. زیرا — منطق نامنه — آرایا جغمز شرط آنجق بودر ؛ یعنی بیان اولونان (فکرک بالذات موافقتی L'accord de la pensée avec elle-même) در . حقایق اشیایه (مطابقت Adéquation) ی فرض دکلدر . [**]

---

[*] بو (منحنی) تعبیری مهندسلرک دکل ریاضیونک لسان اصطلاحنه جائز اولدوغی حیثیت معنایی ادا ایتمک ایچون قوللانلشدر.

[**] حالبوکه اسلاف حکمانک اکثریسی اوفکرده ایدی . اونلر ایچون منطق اونلر نظرنده (علم حقیقت la science de la vérité) اعتبارینه کسب استحقاق ایدییوردی . یعنی نتیجهٔ قیاس هر حالده بر حقیقتک دستور افاده‌سی در ظن اولونیوردی . (سقولاستیق scholastique) اصولنک الک بیوک خطاسی بودر. بوکونکی منطقیون وحکمانک پک بیوک براکثریسی یالکز (فکرک بالذات موافقتی) نی یکانه شرط منطقیت اوله‌رق تلقی ایدییورلر ؛ یعنی حقیقته مطابقتی فرض عد ایتمیورلر . شو تقدیرجه حقیقت منطقیه بر دلیلک آنجق (رسماً وصورتاً formellement) صحتدن عبارت اولویور . منطق اگر صوری بر علم (une science formelle) ایسه ، بویله اولماسی پک طبیعی وپک‌ده منطقی‌در . ایشته — بزجه — بو علمک الک طوغرو تعریفی ، اصل وظیفه‌سی وحیثیتی بوندن عبارتدر .

فقط سوز سویلەمك وداها كوزل سوز سویلیه بیلمك قابلیتی مطلقا منطقه موافقت شرطیله مقید دكلدر ، شمدی — رجا ایدرم — بو شرطه رعایت ایدن قاچ كشی واردر ؟.. اونلرك جاهلی كاشكه حمد قدر دوشونه بیلسه ، دوشوندكلرینی اونلك قدر سویلیه بیلەیدی ! . نه كوزل اولەجقمش ! ...

انسانلری اداره ایدن عقل ومنطق دكلدر . (قیمت حكملری Jugements de valeur) طوغرودن طوغرویه یعنی بداهةً عقلدن صادر اولماز . اونی ظن ایدنلر فنا حالده یا كلیرلر . بونده تردد ایدییورلرسه هم كندیلرینك ، هم ده بوتون انسانلك اعتقاداتی ایله معاملاتی ! .. (مقاصد مترقبه Buts visés) ـی ایله حركاتی آرەسندەكی تناقضه باقسینلر . كورەجكلر كه هر حالده حسیاتك حكمی غالب ونافذدر . منطق بر (آلت) در ؛ هم اكثریا ایستەنیلدیكی كبی قوللانیلمیەجق بر آلتدر ! دیشندم حیاته (در حال Actuellement) تعلق اولان ایشلرده اونی قوللانان حسیاتدر . هیچ شبهه یوقدر كه (مشتهیات حیوانیه Appetits animaux) مز ، حسیاتمزه وجود ویرییور ، بزم (بنلكمز Notre Moi) ی محافظەیه ساعی اولان شیء ایشته بو (قوای فطریه وعضویه) در . حسیاتمز ، مشتهیاتمزك (اثیری Ethéré) ، (خیالی برشكله كیرمش Idéalisé) عكسلری در؛ كولكەلریدر . (غریزەلر Instincts) مز ، حد ذاتنده (غیر مشعور Inconscient) ایكن ، حسیاته وجود ویرمكله مشعور اولویور . اونكله تنوع

بلدیبور. بناءً علیه – بو نقطه‌یی تشبیهی بر افاده ایله تفسیر ایچون – دییه بیلیرم که حسیات، مشتهیاتك، نوعماء بر (لمعان فوسفوری) سی درکه وارلغمزی محافظه ایده بیلمکلکمزه خادم اولور: کندرکاه حیاتده بزه خوش کورونن وجههٔ استقامتی کوستریر؛ او وسیله‌درکه (ارادت Volition) مزی ده – آزچوق – تحریك ایدر. بو توجه (میلان Inclination) دیرزکه بونك عقل و منطق ایله هیچ علاقه‌سی یوقدر. الك اوفق حشره‌دن طوتوکزده، الك بیوك داهیلره وارنجه‌قدر. ذوی الحیاتی – یاشامق مقصدینه – توجیه و اداره ایدن بو (میلان غریزی) در. یالکز حیوانلردن بزم الك مهم فرقمز شودرکه بزده میلانلر حسیات ایله تنور ایدرلك – اکثریا – مشعور اوله‌بیلیر؛ حالبوکه حیوانلرده همان دائما مظلم و غیر مشعور قالیر.

دیمك اولیورکه انسانلری – کندی بنلکلری ایچون اندیشه‌یه دوشورن و بو اوغورده تفلسفه مجبور ایدن، کندی (مقتضای طبیعت) لری‌در. (امل) لریمزك منشأنی بورادهٔ، یعنی – علمی معناسیله – فطرت حیوانیه‌مزده، یاشامق میلنده آرامق لازمکلیر صانیرم. امللریمز نه‌قدر (علوی sublime) و (تزیه distingué) اولسه بیله ینه بزم وارلغمزی مستلزم والبته اونکله قائم‌در.

عقلك قونترولی، یعنی منطق – بوتون بو معاملات نفسانیه و حادثات ابتدائیه بیتدکدن صوکره باشلار، و اولسه اونسه

حيلاتمزك معقول وحسياتمزك (سليم normal) اولوب اولماديغني
تحقيقه خدمت ايده بيلير . فقط مع التأسف اوده بر درجه‌يه
قدر ممكن اوله بيليور ؛ چونكه (هيجان émotion) لك شدتي
عقلي چليور ، قواعد منطقيه‌يي ايسته‌ديكي كبي قوللانيور ؛
(جريان استدلال le cours du raisonnement) ی تورلو
تورلو واديلره سوق ايده بيليور .

شو ملاحظات ومطالعاتم ، بو كونكي پسيقولوژی‌نك اك
مقبول نظرياتنه توافق ايدر ؛ فقط بوراده وظيفه‌م علم روح
مباحثنه كيريشمك اولماديغي ايچون قيصه كسيورم . يالكز
اشارته اكتفا ايديورم . اكر شو سويله‌ديكلرم — بنم ظن
ايتديكم كبي — طوغرو ايسه ، عقل ايله كوكلك ، (منطق ايله
حسياتك !..) رابطه‌سني دها ياقيندن تدقيق ايتمك و آره‌ده‌كي تضاد
و منافرتك اسباب معنويه‌سني آرامق ، هر حالده برچوق كشفيات
مهمه‌يه يول آچار ؛ بالخاصه (منطق حسی logique du sentiment)
ك ماهيتني تنويره خادم اولور .

ايشته ينه تكرار ايديورم ، و بو سفر دها واضح سويله‌يورم :
آدمك مقبری وتولوسی بالخاصه بو قيامت معنويه‌يي ، بو (حشر
و نشر افكار وحسيات) ی پك صريح وهله پك جانلی بر صورتده
عرض ايتديكی ايچون — پسيقولوغ نظرنده !.. — پك بويوك
بر قيمتی حائزدر .

عدی قارئلر كوزيله او رساله‌لری اوقورسه‌ق ، بر چوق

عقل وحسيات ومشتهيات كبي قواى روحيه‌نك برشدتلی صدمه هيجان ايله (انفراد individualisation) ى وتعارضی اولمشدر ، مقبرده انسان بيانك (جدلی discursif) برشكل آلمسنه سبب ده اودر ؛ چونكه :

مدهش برفلاكتك ضربهٔ تأثيريله ملاحظات فيلسوفانه‌يه مجبور اولان برآدم ، انقلاب عالمك سببنی ، حيات ومماتك حقيقتنی (روحك مقدراتنی la destinée de l'âme) ، انسان ايچون برآخرت اولوب اولمادیغنی ، خیر وشرك ماهيتنی ، عدالت حقيقيه‌نك امكاننی ، حقسزلقلره قارشی تلافیٔ مافات احتمالنی ودها بويله برسورؤ (مسائل متعاليه questions transcendontales) نی [*] دوشونورسه — دها طوغروسی دوشونه‌بيليرسه ؟! (انتقادی critique) و (جدلی discursif) بر وضعيت آلير ؛ چونكه بومهم مسئله‌لرده عقل باشقه تورلو ، حسيات باشقه تورلو

---

[*] بعضی مسئله‌لر واردركه فوق العاده مهم اولدقلری وياخود — شيديلك — بزه اويله كوروندوكلری ايچون ذهنمزی قهراً اشغال ايدرلر ؛ اونلری دوشونمكدن فارغ اوله‌مايز . مع مافيه قطعياً حل ايده‌بيلمك ايچون عقلاً ده يول يوقدر ، تجربه ايله ده !... مثلا : ئولومك حقيقتی وياخود كوردوكمز شو عالمك حدودی كبی مسائل بوصنفدندر . ايشته بونلر وسائط تحقيقمزك يعنی عقل وحس وتجربه‌نك فوقنده بولندقلری ايچون اونلره (مسائل متعاليه) ديرلر . نته‌كيم جناب الله دخی — ذاتی اعتباريله — ناقابل ادراك وتصور برحقيقت بيلنديكی جهتله (حق تعالی vérité transcendentale ، vérité suprême) ديه توصيف ايدلمشدر .

طاور انیور : عقلك حكمی كوكلك آرزوسیله توفیق ایده بیلمك – ساده دل عوام ایچون قولای اولـه بیله – دەرین دوشونن ودوشونورکن اعتقادات عامیانه و مشترکەنك حدودینی آشان ذکالر ایچون ممکن اوله‌میور . او حالده بوتورلو مسائل متعالیه طولاییسیله ذهنه تبـادر ایدن واردات فکریه‌نك بر (مناقشه) شکلنه کیرمه‌سی یعنی چارپیشمه‌سی ضروری وجدلی بر وادی تعقیب ایده‌رك کیتمه‌سی‌ده طبیعی‌در . چونکه او سـوزلری سویله‌ین ، او فکرلری بیان ومدافعه ایدن بر کشی دکلدر .

واقعا (تحلیل روحی analyse psychologique)یه مقتدر اوله‌مایانلرله براز بنده شبهه ایتم‌که بوتون او اثرلری – باشلی باشنه – یازان ، او مهم سـوزلری سویله‌ین (بوکونکی اعیان رئیس وکیلی عبدالحق حامد بك افنـدی) در . فقط عبدالحق حامد – بو مسئله‌لر حضورنده – بر تك آدم دکلدر . نته‌کیم بو کیفیت معنویه‌یی ایضاح ایتمشدم .

بویله اولونجه تنـاقض اورطه‌دن قالقار ، وبو مسـئله‌نك حلی بك قولایلاشیر ؛ مقبر ونولو کبی آثار کزیده‌نك ماهیتی نظرمزده بردنبره (انکشاف se revéler) ایدر :

بزاونلری اولا نه‌ظن ایدییوردق ؟ .. برر (مرثیهٔ منظومه) دکلمی ؟ . اوت ! . فقط آنجق ظاهراً وشکلاً اویله‌درلر . حقیقتده برر (دیالوغ dialogue محاضره) درلر . اونلرده اك اول نظر دقتی جلب ایدن (جهت رثائیه le côté élégiaque) ، آنجق بر وسیلهٔ تفکر ، بر (سائقهٔ تفلسف mobile philosophique) در .

مثلا : مشهور (افلاطون Platon)ك امثالسز اولان آثار فلسفیه‌سی هپ محاضرات طرزنده یازلمشدر . — علی الاطلاق — (les dialogues دیـالوغلر) دەنیلدیگی ؟ . . بوجمله‌حال آثار افلاطونیه خاطره کلیر . اونلرده بر چوق مسائل فلسفهٔ بدیعیه ، اجتماعیه و اخلاقیه دائما جدلی برشکلده بسط اولونمش و ایکی مختلف و متعارض نقطهٔ نظردن تذکر ایدلمشدر . افلاطون دخی هر پرده‌دن چالار . هر شیدن بحث ایدر ؛ و بحثی دوکر صاچار ؛ اصل موضوعی اونوتدوره‌جق درجه‌ده تفصیلاته بوغولور ؛ دوشونورکن — اکثریا — دالدن داله سه‌کرر ؛ بر وادیٔ معین تعقیب ایتمکدن خوشلانماز ؛ بر مسئله‌ده قطعی بر نتیجه‌یه پیوسته اولمادن دیکر بر مسئله‌یه کچر و بویله بلا آرام فضای فکر و نظرده متصل کزینیر . پك بویوك بر متفکردر ؛ فضله اوله‌رق بلکه اك بویوك محرردر . اسلوبنك مرتبهٔ حسننه هنوز هیچ کیمسه یتیشه‌مه‌مشدر . اویله ایکن — ایده‌آلیزمك الی الابد پیری اولان — بو فیلسوفك اك زیاده تقدیری جالب ایدن هنر معرفتی ، (اسلوب استدلال la dialectique)یدر . [*]

[*] دیالکتیق اصولی ، لاتیردی ایله و نظری برصورتده جزئیات اموردن کلیاته قدر چیقمق و (بالاستقرا par induction) ایده‌لره یعنی (ماهیات idées) ه وارمقدر . افلاطون حق تعالینك علوی ماهیت عدایتمشدی . بناء علیه بو علم ، منطقك (علم لاهوت théologie) ه عمولاً تطبیقی دیمك اولمشدر . (علم کلام) بودر ، داتا (dialectique) تعبیرینك لغت معناسی‌ده (کلام و بحث) دیمکدر .

حتی کندیسی بیله موضوع و نتیجهٔ بحثدن زیاده بو هنر غنعوق نه اهمیت ویرمشدر . او قدر که اکثر محاضراتنده اصل موضوع بحثی قطعیاً تعیین ایتمك صحیحاً کوچ بر مسئله‌در .

اسلوب اعتباریله افلاطونه قطعاً بکزه‌مه‌ین حصه دیالکتیق نقطهٔ نظرندن زیاده‌سیله بکزر . اسلوب بحثنده بو ادعامك دلائل ثبوتیه‌سنی برر برر ابراز ایده‌جکم .

فقط افلاطونده تناقض (یعنی اساسلی تناقض :) کوزه‌مه‌دیکمز حالده حامدده نیچون پك چوق تضادلر نظر دقتمزه چارپیور ؟ .. دیه صورولورسه

بو سؤالك جوابی آرتق قولایدر :

افلاطون آچیقدن آچیغه محاضره شکلنده ادارهٔ بحث ایدییور . مثلا اولا استادی (سقراط Socrate) نی سویله‌تیور ؛ صوکره ـ فرضا ـ فیلسوف (پروتاغوراس Protagoras) اوکا عریضاً جواب ویرییور . و بو ایکی متفکرك هر بریده فرق دره‌دن صوکنیرلك دعوالرینی اثباته چالیشیورلر ، بحثی اوزاتیورلر . موضوع بحث ایکی متناقض نقطهٔ نظردن تلقی ایدیلوب یورو تولویور . فقط هر کس کندی نقطهٔ نظرندن آیرلمایه‌رق ادعاسنی اثباته غیرت ایتدیکی ایچون تناقض یوقدر . حالبوکه حامد ، اویله یاپمیور ؛ [بن عقلمله کوکلمی سویله‌تیورم ؛ بالله مهم مسئله‌لرده اساساً اختلاف اوزره بولوندقلری ایچون اونلری میدان بحث و مناقشه‌یه چکیورم . بلکه بو مجادله‌دن

برشیء آڭلایه بیلیرم ؛ بلکه برحقیقت سەزه بیلیرم امیدیله بویله حرکت ایدییوردم . یوقسه بن انجق ضبط کاتبیم . بنم بالذات بوغوغایه قاریشدیغم یوق ! .] دییور . یعنی صراحتاً بویله برشی دیدیکی یوقدر . فقط وضعیت حقیقیه‌سی بودر .

اثرینده — افلاطون کبی — محاضره شکلی ویروبده فرضا اولاعقلنه بر (دعوا thèse) نڭ مدافعه‌سنی ، صوڭره‌ده کوکلنه (نقیض دعوا antithèse) نڭ اثباتی وظیفه‌سنی حواله ایتمیور . [بونی عقلم ، بونی‌ده کوکلم سویلویور ! .] دیه اشارت یوق . اونڭ ایچون سوزلری هپ عینی شخصیت معنویه‌نڭ ادعاسی کبی کورونویور . اوندن طولایی‌ده متناقض کورونویور . واقعا بو سوزلرڭ برقلمدن ترشح ایتدیکنده کیمسه‌نڭ شبهه‌سی اولەماز ؛ فقط بر آغزدن چیقمش سوزلر دکلدر . ایشته عامدڭ سطحی نظر معارضلرینی وبجریکسز منقدلرینی خطایه دوشورن بوراسیدر . اوندن طولاییدرکه مقبرله‌ئولویه — شویله سطحیجه برباقیلیرسه — مؤلفڭ احکام اعتقادیه‌سی و بللی باشلی فکرلری آره‌سنده (اهنك harmonie) دن زیاده تناقض ؛ (قوام consistence) دن زیاده (اختلاج spasme) ؛ (اطراد uniformité) دن زیاده اعوجاج نظردقته چارپار . زیرا بوتون اوسوزلر مختلف شخصیتلرڭ ادعالرینی تمثیل ایتدکدن ماعدا ، تخالف حسیاته کوره رنککنی ده کیشدیرن اعتقاداتی ناطق برطاقم دستورلردر .

(حس ایتمه sentir) ده (ئه‌مپره‌سیونیزم impressionnisme)

طرزی؛ (دوشونمه penser) ده (اوپورتونیزم opportunisme) نمونه‌سی آرانیلیرسه مقبردن رنکین برمثالی ـ عثمانلی ادبیاتنده ـ بولمق قابل دکلدر؛ صانیرم.

مع مافیه او کتابی، ترتیبسز بر (دییالوغ) شکلنده تلقی ایدرسه‌کز، تناقضلرك پك چوغی مضمحل اولور، کیدر. مثلا:

ایتدی ابدی سقوط اوکوکب؛
بولماز ابدی حصول اومطلب.
چیقماز آچیلیرسه هپ ملکلر،
اینمز یره دوشسه هپ فلکلر!.
ییلدیزلر ایچنده، جان براب،
لکن آرارم اوماهی هر شب.
کورسه‌م، بیلیرم که خواب کوردم؛
طوتسه‌م، بیلیرم خیالدر هپ!...

یاخود:

محو اولسه‌ده برشکوفهٔ تر،
واردر اوکا جانشین دیکر؛
البت اوده برکوزل چیچکدر،
اولکی ده کیشمه‌مش دیمکدر.
ایلرسه غروب مهرانور،
تکرار طلوعی‌در مقرر.
هیچ آچمایه‌جق فقط بوکلین!.

هرآن ایدەجك غروب اواخشر !..

ویاخود :

کندی کبی اولمادن خبردار ،
اولادیغیده یتیم ایدر ، یار .
تعقیب ایدەرم اگرچه هرکون ،
بن یولده ایکن غروب ایدر کون :
مجهول قالیر نتیجهٔ کار .
متروك ، ظلام ایچنده ، بیکس ،
بن — یار قدیمی — صانکه اغیار !..

دەین ، حامدك عقلیدر ؛ او عقلی که طبقی (هراقلیت Héraclite) کبی دوشونمکه میالدر . عالمك سرمدی انقلابنی محض حقیقت اولمق اوزره تلقی ایتمکدە مضطرقالدیغی ایچون ، گوچوب کیدنلرك بر دها دونوب کلمیەجکلرینه قطعیاً اعتقاد ایتمکدەده بی‌اختیاردر . بناءعلیه حیات آخرته ، واحتمال وصاله هیچ اینانەمایەجق بر وضعیت آلمشدر .

بوکا قارشی ، شدتله عصیان ایدەرك :

یوق !.. بن بوتحوله طاپانمام ،
بن بویله حقیقته اینانمام !..
شدتله بو بکزییور محاله ،
بیلمم نیچون آغلارم بوحاله !.. الی آخره

دیه فریاده قالقیشان بو سفر حامدك کوکلی در، و عقلك او حکمنی رد و ابطال ایچون بو سوزلری سویله‌یور .

کذلك ، بر قاچ صحیفه یوقاریده دیدیکم کبی : [*]

انسان ، انقلاب عالمی بر (بدیهۀ اولی vérité de première évidence) اولق اوزره تلقی ایدنجه عقلنك دلالتیله یعنی قادرانه بر ضرورت منطقیه ایله (نیهیلیزم Nihilisme لیسیه) - دها طوغروسی - (آقوزمیزم acosmisme) اعتقادینه قدر کیده‌بیلیر و کائناتك حقیقتنی نفی و انکار ایده‌بیلیر . حامد دخی اورایه قدر کیدییور و اویله یاپیور . [**]

عالم ، دییورز !.. خیالدر هپ !.
کوردکلرمز ظللردر هپ !.

---

[*] صحیفه (٦٦) دن (٦٨) ك نهایتنه قدر .

[**] بو تعبیری - حکمت سیاسیه‌ده معروف اولان معناسیله دکل - فلسفه تاریخنده علی الاطلاق معتبر اولان معناسیله قوللانیورم . بونی اخطاره حاجت یوقدر . حتی بورادهکی شکلنه کوره نیهیلیزم تعبیری ایله بو اعتقادی توصیف ایتمك بیله پك حقلی دکلدر . یالکزجه (آقوزمیزم acosmisme) دیمك دها طوغرو اولوردی . لکن حامد ؛ (هیچ هیچلك) ، (هیچلك دخی هیچدر کذلك) دیه حکم ایتمش اولدوغی ایچون بن ده او تعبیری قوللانمقدن چکینمه‌دم ؛ یوقسه ، عالمك وجودینی نفی ایتمکله (یکانه) فرض ایدیلن حقیقت ذاتیه انکار اولونمش صایلماز . بالعکس حقك ویالکز حقك وجودینی ابراز و اثبات ایده‌بیلمك ایچون عالمك وجودینی انکار ایتمك بر وجهله پك منطقی بیله کورونور ؛ (ایده‌آلیست) اعتقادی بودر . صوفیه‌نككی ده اودر . ایضاحاتی کله‌جکدر .

تعبیر دیگرله هپسی هیچلك ،
هیچلك ایسه هپسی در ، کذلك .

دییور ؛ دمك‌ده عقلی در ؛ فقط همان بو سوزلری متعاقب شو ملاحظات وار :

بر هیچ که حقه دالدر هپ ،
پر قدرت ذوالجلالدر هپ !..
هر حالده مرئت‌در حقیقت ؛
احوال بشر او حالدر هپ !.

یوقاریکی ادعای اساساً و تماماً نقض ایدرکبی کورونن بو دوشونجه‌لرده ظن‌مجه عقلیدن صادر اولمشدر ؛ اویله اولقله برابر ، بوراده کورولن تناقض بنجه ظاهری در : فلسفه‌ایله متوغل اولانلر بك ایی بیلیرلرکه (عالم شهود le monde visible) ك حقیقتنی انکار ایتمك و بناءً علیه (مدرکات perception des sens) ی ظل زائل و خیال باطل کبی کورمك ، حقیقت محضه‌یی طانیامق دیمك دکلدر .

بالعکس ، شو کورونن کائنات مادیه‌نك بر (شعبدهٔ حس illusion de sens) اولدوغنی ادعا ایتمك ، بلکه حقیقت ذاتیه‌نك وحدانیتنی اثبات ایچوندر . نته‌کیم اسکی حکمای یونانیه میاننده — اك اول — بو ادعایی کودن و اونك واضح و صریح بر دستورینی ویرن مشهور (پارمه‌نیده‌س Parménide) اولمش

یدی . [*] او حقیقت مطلقـا مادی اولمق لازم كلمز . عكسی ده دوشونوله‌بیلیر ؛ مثلا (روح esprit) و (عقل intelligence) اولمق اوزره دخی تلقی ایدیله‌بیلیركه قدمای اسلافده (نوس ـ Noûs یعنی عقل) نظریه‌ســنی ایلك دفعه وضع و مدافعه ایدن (قلازومن‌لی آناقساغور Anaxagore de Clazomène) بو اعتقـادده ایدی [**] حتی ، منحصراً (امر انقلاب le fait du changement) ی یعنی بالذات كیفیت تبدلی ، سرمدی بر حقیقت اولق اوزره تلقی ایتمك دخی

---

[*] پارمه‌نیده‌س (ئه‌له‌آ مدرسه‌سی l'école éléate) ه‌منسوبدر . (ئه‌له‌آ) ایتالیانك جنوبنده آدریاتیق ساحلنده مشهور بر شهر ایدی واو وقتلر یونان مستملكه‌سی ایدی . بو مدرسهٔ مشهوره‌یی تأسیس ایدن (قسه‌نوفان Xénophane) درکه هم بیوك بر فیلسوف هم ده بر بیوك بر شاعردر . بزم غزلخوان درویشلر كبی سرسری كزه‌رك شعرلرینی اوقور و آلدیغی صدقه ایله یاشاردی . پارمه‌نیده‌س (مدرسهٔ یونانیه école ionique) اربابنك اعتقادینی جرح ورد ایتمك ایچون ، مشهور شاگردی (زینون Zenon) ایله آتنه‌یه كلوب عظیم بر مناقشه آچمشدر .

[**] آناقساغور ، ادیان منزله‌نك دستور اعتقادینه تمامیله موافق بر فكر بیان ایتمشدر . كندیسی ، طورنده واعتقادنده ـ او زمانه گوره ـ رادیقالیزمی الك گوزل تمثیل ایدن بر بیوك فیلسوفدر . یونان اساطیرینی شدتله تنقید و استخفاف ایتمشدر : [یونانیلر ، الهلرینه اویله شیلر اسناد ایدییورلركه ، الك رذیل آدملر بیله بو صورتله توصیف اولونمقدن حیا ایدوب قیزاریرلردی .] دیدیكی مشهور وتقویم افكارده مقید ومسطوردر .

ممکندر . نته‌کیم (آیاصولوغلی هراقلیت Héraclite d'Ephèse)
بو فکرده ایدی . [*]

(حسیه sensualisme) نظریه‌سندن (حادثیه phénoménisme)
نظریه‌سنه کچمك ایچون پك منطقی بر یول واردر . بو کره
حادثیه اعتقادینی تصویب وتسلیم ایتدن صوکره (مسئلهٔ وجود
la question de l'être) ــ بالضروره ــ ایکی شطره آیریلیر :
بری شو کوردوکمز (حادثات عالمی le monde phénoménal) در که
موجب اشتباه اولدوغی ایچون حقیقتنه اعتقاد ایدیله‌میوردی .
چونکه قرارسزلغنه اعتماد اولونه‌میوردی ؛ دیکری ده (لدنیات
عالمی le monde des choses en soi) در ؛ یعنی بزمله علاقه ـ
لرندن وبزه کوروندکلری شکل وصورتلردن قطع نظر ، حال
اصلیلری اوزره بالذات موجود اولان شیلرك کندی عالمی‌دره

بز انسانلر ، مدالیه‌نك یالکز بر طرفنی ، مثلا یازی طرفنی

---

[*] هراقلیت ، (افسوز éphèse) لیدر . پك کبار بر عائله‌یه منسوب
اولان بو آدم ، فکر واسلوب اعتباریله دخی آریستوقراتدر . هیچ بر
شیئك ثباتی اولمادیغنی کورمش وحادثات عالمك جریاننی مبدأ تفلسف
اتخاذ ایله‌مشدی ؛ بناءً علیه هرشیئك آقوب کیتدیکنی بر حقیقت اوله‌رق
قبول ایتمش وبوندن طولایی زیاده‌سیله مکدر و مأیوس اولمشدی دیه
حقنده بر روایت مشهوره واردر که براز طوغرو کورونور . فقط
بو ادعاسنه رغماً (قیوم immuable) بر حقیقت اولق اوزره انقلابك
مطرد ومسرمدی اولدوغنی ادعا ایتمش ، یعنی کیفیت تغیرك بالذات لایتغیر
اولدوغنه ایناغمشدی . بو اعتقاد زمانمز علماسنك (لایتغیر قوانین طبیعیه
les lois immuables de la Nature) یه ایناغاسنه پك بکزر .

كوره بيليورز. طغرا طرف مجهول مطلقدر!... مابعدالطبيعياتك باشليجه مسئله‌سی‌ده بو مجهولی بر (س) اشارتیله كوستروب معمانی حل ایتمك ایچون چاره دوشونمك ، بوش آرامقدر.

شبهه‌لی بر (سانسوآليزم) ایله تحقیقاته كیریشوب ثملسز واصلسز بر (فه‌نومه‌نیزم)ه دوشدكدن صوكره او كریوه‌دن چیقمق ایچون بر قاچ یول واركه هپسی‌ده یكدیگری قدر منطقیدر : وارلق، یا (ماده matière) در، یاخود (روح esprit)در؛ دیمك عینی درجه‌ده ممكن در . یاخود [وارلق یوقدر!.] دیمك‌ده ممكندركه اصل فلسفی معناسیله نیهیلیزم بودر . برده هراقلیت كبی دوشونوب : [سرمدی اولان حقیقت ، ده‌كیشكلكدر ، دائما ثابت اولان شی نه ماده‌در ، نه‌ده روحدر ؛ انجق حال انقلابدر ؛ ایشته اصل وارلق بو حالدر!..] دیه حكم ایتمك ایچون ده‌یول واردر .

حامدك - ده‌مین مثال اوله‌رق عرض ایتدیكم - سوزلرینه باقیلیرسه اك زیاده هراقلیت كبی دوشوندوكنه حكم ایتمك ضروری اولور . چونكه ، نتیجه‌ده :

هر حالده موت‌در حقیقت ،
احوال بشر ، اوحالدر هپ !.

دیه قطعیاً وصراحتاً بیان رأی ایدییور . موت ایسه اك بویوك، اك حیرتبخش، اك اسرار انكیز واك عمومی بر انقلابدر. شو نتیجه‌یه باشلاركن اشارتاً سویله‌دمدی، فقط ایلریده - دها

خصوصی مثاللرله اثبات ایده‌جکم وجهله - کوزوله‌جکدر که حامدك بوتون فلسفه‌سنك منشأی بو اولمشدر. فقط نه‌اولورسه اولسون تناقضلرك چوغی ظاهریدر . اولیه اولدیغی اثباته پك الویریشلی بر مثال فلسفی تشکیل ایتدیکی ایچون یوقاریده‌کی سوزلری براز تفصیلیجه شرح ایتدم.

محصول هیجان اولان بو کبی واردات شاعرانه‌ده منطق آرانیله‌جق ایسه، افکار پراکنده آره‌سنده دکل ، هر فکر ایله اونی تولید ایدن حسیات آره‌سنده آرانمالیدر . اووقت واو تقدیرده بر مناسبت کشف ایتمك ممکن اولور ؛ والا بو قبیلدن اولان دوشونجه‌لرده باشقه‌تورلو رابطهٔ منطقیه بولمق کوجدر.

صوکره ، اونوتمامالیدرکه بوسبوتون اورتولی معماللره تعلق ایدن مسائل مبهمه قارشیسنده تذکر احتمالات ایله تلون افکار وحسیات (متوازیاً parallelement) واقع اولور کیدر؛ لکن بوکا هنوز (تناقض - contradiction) دیه‌مه‌یز . عینی مسئله ده عینی (دعوا thése) نك (نقیض antithése) ی - مشروع بر صورتله d'une façon légitime - اقامه ایدیله بیلیرسه اووقت تناقض حصوله کلیر. بو احتمال دخی الك زیاده کوکل ایله عقلك تعارض ایتدیکی مسئله‌لرده واردر؛ دیمشدم.

حامد بوتون بوایجه‌لکلری ، بوتون بوغوامض منطقیه‌یی بیلیور؛ دیه‌جکم کلیور ؛ چونکه - فی‌الحقیقه - پك ای بیلیورمش کبی بیان فکر واداره کلام ایدییور، حتی - کندی لساندن صادر اولان - مختلف و متخالف ادعالری تهمت تناقضدن

قورتاره‌بیله‌جك بر وضعیت آلیورکه صحیحاً بلکه (فطینـانه Ingénieux) بر طور تفکردر .

آ. کالانه‌یم :

مقبرك بوتون فلسـفه‌سی ، کوکل ایله عقلك مزار باشنده معارضه‌سندن نشأت ایتمشدر ؛ دیمشدم . [*] حامد ، بونی پك ای بیلیور و بو وضعیت معنویه‌یی اولانجه اهمیتیله ادراك واحاطه ایتمش اولدوغنی صراحتاً کوستریور . مقبر ، بو مجادلهٔ عقل و وجدانك باشلیجه صفحاتنی بر (سینه‌ما) کبی عرض ایتدکدن صوکره ، نهایت (نیك بین optimiste) بر اعتقاد اوزره قرار ویریور ؛ هم عقلك بویوك اضطرابنی بر (عذرمقبول) کبی تلقی ایدییور ، حامد دوشمدك جوابنی صواب کورویور . کوزلکدن — بالطبع — خوشلاندیغندن طولایی عشقك عذابنده لطیف بولیور . حاصلی ایشی — بویوك بر مهارت وظرافتله — طاتلی یه باغلایوب براقیور . [**]

---

[*] صحیفه (٦٠) باقیکز ا .

[**] حامدی (بدبین pessimiste) ظن ایدنلر فنا حالده یاکیلیرلر . بالعکس او پك نیك بیندر . اونك بدبینلکی (accidentel) و (occasionnel) در . یعنی عوارضدن ایلری کلیر بر تکدردر . حیاتی بوقدر کوزل بولان وآخرته اینانان بر آدم بدبین اوله‌ماز . هله بناکنی ضایع ایتمیه‌رك تأمین بقا ایتمك ایسته‌ین برکیمسه — شبهه‌سز — کندیسندن ممنوندر . حیاتدن ممنون اولانلرده اکثریا ابدیت روحه اعتقاد ایتمك ایسترلر : بوتورلو کیمسه‌لره بدبین دنیله‌مز . بومسئله‌یی باب مخصوصنده مناقشه ایده‌جکم .

مفبرك صوك يابراغنك ايلك صحيفه سنده صوك قطعه‌يي تشكيل ايدن شو سوزلره باقيكز :

ای عقل ، بویوکدر اضطرابك ! . .

ای روح ، صحيحدر جوابك !..

خوش سلك، اي سلك، كوزل سلك ای حسن !

ای عشق لطيفدر عذابك !.

بو خطابه‌ده اصل شایان دقت اولان شی، عقل ایله روحی ـ آیری آیری وبرر وجه دیکرله ـ تسليم ايتمك خصوصنده آلديغي طور وابراز ايتديكي هنر منطقيدر :

[ای عقل !. سنك ادعاك طوغرودر !.. ای روح ! ، سنلكده او ادعايه قارشی جوابك صحيحدر !..] ديميور ، ديسه‌يدی ، ايشته اووقت تناقض اولوردی !... [ای عقل ، بويوكدر اضطرابك] ديمك، [بويله دوشونوشكده معذورسك ، اضطرابك پك بويوكدر؛ سنی بوتورلو دوشونجه‌لره سوق ايدن ده اودر !..] ديمكدر . فقط بوندن: [سن طوغرو دوشونويورسك ،] ديمك چيقماز ! . [بو درجه مضطرب اولماسه‌يدك بلكه بويله دوشونمزدك !.] كبی برمعنا دخی استشمام اولونه‌بيلير . بناءً عليه او خطابه‌دن صوكره ، دونوبده : روحه ، [ای روح ، سنك جوابك صحيحدر !.] ديمكده هيچ تناقض يوقدر ؛ چونكه طرفين آره‌سنده عيني دعوا اوزرينه معارضه يوق ! بوتقديرجه ـ تعبير مخصوصنی قوللانه‌يم !. ـ طرفينه خصومت

توجه ایتمیور . مع‌مافیه مقبرك صوك تحیفه‌سنده مندرج بوقوانه برقاچ بیت اثبات ایدییورکه ، روح نه سویلرسه سویله‌سین ؛ اونك جوابی ـ نونوم یعنی عدم دنیاسی ـ او سیاه فکری ایله تزویج ایتمك امکانه حامد ایناندامامشدر ؛ عقلك حکمی ایله روحك امانی تألیفه موفق اوله‌مامشدر . بناءً علیه (عملی برنیك‌بینلك optimisme pratique) ده زوراکی بر تسلی آرایه‌رق عقلنك اوبویوك اضطرابنی تخفیف ایتمك ایسته‌مشدر .

کائناتده هر شیئه ـ بالالزام ـ حسن نظر ایدیورده :

خوشدر ـ سوه‌رم ـ بوشام اسمر ! .
خوشدر ، بوصباح یاربرور ! ..

الخ ، الخ ! . دیدکدن صوکره :

اول دها خوشدی بلکه ـ لکن ـ
ماضی سنی بیلدیکم شو مقبر .
هرشی نه‌قدر ایدرسه تهییج ،
برشی وار ایچمده ، ایسته‌مز هیچ
زیرنده اوچهره‌یی ترابك ! ..
ای روح ! . نه‌سویله‌سه‌ك ، جوابك
ایتمز بوسیاه فکری تزویج ...... الی آخره

دیه‌رك ، طاتلی خیال ایله آجی حقیقتك ـ هیچ اولمازسه منطقاً ـ تألیفنه امکان اولمادیغنی تیقن ایتمش وبوکا دائر قناعتنی آچیق برلسان ایله سویله‌مشدر . شاعرك شو آچیق سوزلری بو

مسئله ایچون - بر قاچ صحیفه اول - واقع اولان ملاحظاتی تصدیق ایدر . [*] فقط آخرته ایناتمق آرزوسنه مانع دکلدر.

بو تناقض (ذاتی essentiel) در ؛ (اساسی fondamental) در ؛ چونکه (ذهنمزك بنیه‌سی اقتضاسندن constitutionnel) در : منطق ایله رفع اولونه‌ماز ؛ دیمشدم . البته اویله‌در . حتی دکل حامد ، ارسطو ، افلاطون ، ابن سینا ، دهقارت ، قانت ، سپنسر ، میل ودها برچوق امثالی کبی دنیانك الکبویوك وداهی فیلسوفلری بیله اوغریب حقیقتی ادراك وتسلیم ایتمشلر ؛ یعنی : [بوتون احکام اعتقادیه‌مزك اساساً (قضایای متناقضه antinomies) یه مستند ، و - لدی التحلیل - اونلره منجر اولدوغنی] پك ایی آکلامشلر وآکلاتمشلردر . حتی مسائل مابعدالطبیعیه حضورنده عقلك بالذات تناقضه دوشمکدن قورتوله‌مادیغنی کوسترمشلردر . مشهور (قانت Kant) ، حنوز دها دونکی کون - اونلرك بر جدولنی ترتیب ایتمکه موفق اولمشدی . [*] اوندن صوکره دخی ، بن ایشته ! . دوین هر فیلسوف کندنجه بر جدول ترتیب ایتملك غیرتنه دوشمشدر .

بویوك کوچوك ، بوتون افراد انسانیتی - علی السویه - اعتراف عجزه مجبور ایدن بو تناقض اصلیدن ، حامد ، هیچ بر وجهله مسئول طوتوله‌ماز . ذهنلرنده تاب و طاقت اولوبده - ( ) ونك کبی - حدود معقولاته قدر کیده بیلنلر ، بیهمه حال اوکر بوتناقضه دوشوب بایلغین وبیهوش قالیرلر ، وبوفوق العاده

---

[*] صحیفه (۶۰ + ۶۱ + ۶۲) باقیکز .

شاعرك نه‌قدر ده‌رين و اينجه دوشونه بيلديكنى او وقت لايقيله آكلارلردى .

شونى‌ده – شو غايت مهم كيفيتى‌ده – آكلارلردى كه (ذهن بشر mentalité humaine) ك بو (تشكلات حاضره constitution actuelle) سنه كوره انسان ايچون كائناتى ايكى مختلف نقطهٔ نظردن تلقى ايده‌بيلمك احتمالى واردر: برى (عقلى rationnel) ، ديكرى (حسّى sentimental) !. شيمدى‌يه قدرده بو ايكى متباين طرز تلقى‌نك الهام ايتديكى احكام اعتقاديه‌نى تأليف ايده‌بيلمك ايچون معقول بر يول ، منطقى بر چاره بولنه‌مامشدر . بالكمزه متعلق اولنق اوزره ذهنمزده هر هانكى بر مسئله صورتپذير وجود اولور ايسه ، بز اونى دائما بو ايكى نقطهٔ نظردن تلقى ايتمكده مضطر ومجبور بولونيورز . بو سببله او مسئله‌يى بر (دعوا thèse) ايله (عكس نقيض antithèse)ى آره‌سنده حبس ايده‌رك حل ايتمكه چاليشيورز . عقل و كوكل ذاتاً بويوزدن يكديكريله مخاصمه‌يه كيريشيور .

مع مافيه بو ايكى منبعدن – آيرى آيرى – فيضان ايدن افكار ايله حسياتى و اونلره مستند اولان احكام متناقضه‌يى تأليف ايتمك ممكن اوله‌مامش ايديكندن طولايى‌دركه مدنيت انسانيه ايكى ركن قويم اوزرينه مبنى ومستند بولونمقده‌در . بريسى (علم la science) دركه (مشاهده l'observation) و (تجربه l'expérience) دن منطقاً استنتاج اولونان باجمله حقايق

شاملدر؛ وبونلری انجق عقل (تأیید sanctionner) ایدر. حیات مادیه‌مزك احتیاجات مبرمه‌سنی تهوین ویاخود تأمین ایچون او حقایق (مقاصد عملیه buts pratiques) به تطبیق ایله (صناعات industries) ترقی ایتمش ومدنیت مادیه‌یه وجود ویرمشدر.

دیگری‌ده (دین la religion) در. کوکلمزك امیدلرینه قوت ، بناءً علیه حیات معنویه‌مزك الڭ سوکیلی امللرینه صورت ویرن اودر. بزم ایچون گوزللك ـ الڭ علوی معناسیله گوزللك !ـ امللرمزك شکلنده جلوه گوستره بیلیور. عشق دیدیکمز او بویوك و (اصیل noble) هیجانك دخی او جلوهٔ حسن ایله مناسبتی محقق اولدوغی ایچون (صنایع نفیسه beaux arts) نی‌ده ـ زمانمزك بعضی فیلسوفلری ـ دین ایله برابر تصنیف ایدییورلر.

دین ایله صنعتك ، منشأی بر اولمقله برابر ایکیسنك‌ده نشئه حیاتی هیجان ، هدفی‌ده (ایده‌ال) اولدوغندن طولایی بو تصنیفی زمانمز متفکرینی دها طوغرو بولویورلر و (حقایق محسوسه vérités sensibles) ایله (حقایق معقوله vérités rationnelles) کشفنه حصر اشتغال ایدن علومدن کرك دینی، کرکسه صنایع نفیسه‌یی ـ ماهیتاً ـ آیری طوتویورلر.

مادام که (مسائل اقصا questions ultimes) یه قارشی عقل ایله کوکلك آلدیغی وضعیت متقابله‌یی ده‌کیشدیرمك وبو مسئله‌لر حقنده شو ایکی منبعدن صادر اولان حکملری توفیق وتألیف ایتمك ممکن اوله‌میور وبلکه‌ده هیچ اوله‌مایه‌جقدر ؛ او حالده ـ کمال

امنيت ايله — ادعا ايده‌بيليرکه علومك ترقيسى ، بلکه هيچ بر وقت ، دينى وصنعتى لزومسز کوسترەميه‌جك وبناءً عليه اورطه‌دن قالديره‌ مايه‌جقدر. بالعکس علوم ترقى ايتدکجه بزه (ريب وغيب عالمى) نك حدودينى تنوير ايده‌جك ؛ وقدرت ذهنيه‌مزك توکنديکى يرلرده تنبت ايدن مسائل مبهمه‌يه برر شکل معين ويره‌جك ؛ الحاصل : بزم عاجز ، محدود وقاصر اولان عقلمز ايچون بر معماى مغلق وبر سرّ مطلق کبى کورونن اوقدرت صمدانيه‌يه قارشى اعتقادمزى تقويه ايده‌جکدر .

بنم بوراده (دين) ديديکم ، خرستيانلق ، مسلمانلق ، ياخود بوددیزم ، براهمانیزم دکلدر. بوتون بو اعتقاداته — طبيعى وضرورى اوله‌رق ! . — وجود ويرن وکرك اساطير وکرك ادیان حقيقيه‌نك — انسانلر ارەسنده — هرحال ظهورينه سبب محض اولان او (دەرين حس حضوع profond sentiment d'humiliation) درکه اونکله بز ، او حقيقت مطلقه‌يه — مبهم بر صورتده !.. — تماس ايده‌رز. حس قدسيت بوتمامى طويوشمزدر. ايشته بو طويغو [که اونى طويه‌مايانلره تعريف ايتمك قابل دکلدر ! .] اك علوى الهاماتمزك منشأيدر. ده‌نيليور. اکر اويله ايسه ، اويله ظن ايدنلرك ادعاسنه کوره :

بز اوسايەده روحمزى دها بليغ بر لسان بيان ايله انطاق ايتمکه مقتدر اولورز که اصل لاهوتى وعلوى معناسيله (شعر) اودر . املريمزه چوق دها کوزل وبجيب بر صورت مکمله

افاضه ایده بیلیرز که (صنایع تصویریه arts plastiques) ده اك یوکسك غایه اودر . کوکلرك بوتون اواصیل اشتیاقلرینه ، او اعتلا پرور رعشه‌لرینه دها صمیمی ودها معنادار بر اسان آهنك ویره‌بیلیرز که موسیقی‌نك اك قدسی وفسونکار هنری عدیلی اودر .

واقعا بو ملاحظاتی قطعیاً رد ایده‌رك تماماً عکسنی ادعا ایدن فیلسوفلرده آز دکلدر . فقط ، بن ده امینم که دین حسی ایله صنعتك بر صمیمی مناسبتی وار . فضله اوله‌رق حامد بو ادعایی بالذات اثبات ایده‌بیله‌جك قدر ایی برمثال تشکیل ایتدیکی ایچون بو ملاحظاتی اشارتاً عرض ایتدم . فی الحقیقه مقبره مؤلفنی شعرای داهیه‌دن عد ایتدیرن قابلیت ممتازه (غیب مطلق) ایله ـ زمان زمان ـ تماسده بولوندوغنی حس ایتمه‌سی و طویدوغی باشقه‌لرینه احساس ایده بیلمك هنرنده دخی خارق‌العاده برقدرت کوستره‌بیلمش اولماسی‌در . مجهول مطلق اولان سرائردن بحث آچوبده بو قدر کوزل سوزلر سویلیه بیلمك صحیحاً ساحرانه برمعرفتدر : (لسان عجزه قیافت ویرمك) دیمکدر .

هر تورلو افکاری درحال بوغوب محو ایدن سپهر مبهماته قدر یوکسه‌لنجه ، انسان نه‌دوشونه‌بیلیر که نه‌سویله‌سین ؟!.. حالبوکه حامد ، برشیلر سویلویور ؛ وسویله‌دیکی سوزلر ، علوی ومؤثر برشعر اولویور . برشاعردن فضله‌سنی ایستمك حقمز یوقدر ،

بو آدمك نه كبی سوائق معنویه ایله دوشونمكه مجبور بولونمش اولدوغنی بیلهمهین منقدلرك آكلایهمادقلری جهت ، اصلی بوراسیدر . ذاتاً (ثولو) مؤلفی :

بنم – بو هیئت عظمی نه استفاده ایدر ؟ . –
لسان عجزه قیافت ویرن لغاتمدن !

دینكله ، هركس كبی عادی ورسمی بر (محویت ادیبانه) كوسترمكدن زیاده ، بنم دهمین عرض ایتدیكم معنایی بر (ادای تهكم) ایله اشراب وایما ایتمك ایستهمشدر ؛ دهیهجكم كلییور . [*] اكر اویله ایسه شاعرك غرورینی براز معذور كورورم .

بنم آكلادیغمه و – اوزون اوزادییه – آكلاتمغه چالیشدیغمه كوره حامد ، اك یوكسك ذكالره كولكهلر صالان سرائر سرمدیه ایله فكراً و وجداناً چوق دفعهلر تماسده بولونمش ؛ فضله اولهرق بو تماسدن حاصل اولان شرارهٔ ملاحظاتی – لمعات الهام – شكلنده كوستره بیلمشدر . ذاتاً الهام ، بوندن عبارتدر .

---

[*] یعنی اویله ظن ایدیله بیلیركه حامدی لاابالیانه تنقید ویا مدح ایدنلر مقبر و ثولو مؤلفنك نه دوشوندوكنی ونه دیمك ایستهدیكنی آكلایهمامشلردر . آكلایهمادقلرینیده حامد بالذات آكلامشدر ؛ دهنیله بیلیر . او حالده شو بیته براز باشقه معنا ویریله بیلمك ممكندر : [بو هیئت عظمی (یعنی خلق ! ؟) بنم لسان عجز بشره برشكل افاده ویرن (یعنی سرائر مبهمهیی دیله كتیرن ! ؟) سوزلرمدن نه آكلار ؟ .] دیه تفسیر ایتمك دخی ممكندر . او تقدیرده وانجق او تقدیرده (ادای تهكم) واردر . هر نه اولورسه اولسون بن بویله معنا ویرمكدن خوشلانیورم .

بونك ایچونده هم عقلی ، هم ده کوکلی – شعوری اولسون ، لا شعوری اولسون ! – چوق بویوك بر فعالیتده بولونمشدر . بوندن شبهه ایتمیورم . حتی مجهول مطلق مسئله‌سنی او قدر ئه‌ویرمش چویرمش که ، هر نوع اعتقادی وهمان هر مذهب فلسفی‌نك دستور اساسی‌سنی اوکا تطبیق ایده‌رك مسئله‌یی حل ایتمك ایسته‌مش اولدوغی آشکاردر ! .. اونك ایچون دائما بیقرار و شبهه‌لر ایله بیزار اولان روحنك آمالنی ترنم ایدرکن – طبقی بر سازندهٔ هنرور کبی استادانه بر (تقسیم) ، فقط بر (تقسیم فلسفی) یاپمشدر . شرقلی بر موسیقی شناس ، تقسیم یاپارکن تعبیر معروفی اوزره ، ناصل (آلتمش ایکی مقامی طولاشوبده بر قرار ویریر) سه ، حامد دخی ملاحظات فلسفیه‌سیله فضای مبهماتده کزینیرکن ، همان باشلیجه (مقامات اعتقادیه) یی طولاشمش ؛ نهایت (ایمان حق) اوزره قرار ویرمشدر .

بیله‌رك اوقویوکز ؛ و سلسلهٔ محاکاتنی قاراکلق یرلرنده دخی تعقیب ایدیکز ؛ کوره جککزکه : (حسیه sensualisme) ، (یقینیه dogmatisme) ، (لاادریه agnosticisme) ، (احتمالیه probabilisme) ، (حسبانیه scepticisme) ، (حادثیه phénomé-nisme) ، (لیسیه nihilisme) ، (انفسیه subjectivisme) ، (عقلیه rationalisme) ، (الاهیه théisme) ، (الحاد athéisme) ودها برچوق مذاهب فلسفیه‌نك مبادئ اعتقادیه‌سنی پك بلیغ بر (دستور formule) شکلنده ادا ایده بیلمشدر .

ایشنه اوچونجی حمله‌ٔ تدقیقده بتمه فیلسوف کوزیله کوردوکی بودر. بو معلوماتك منشأنی ــ باب مخصوصنده ــ تدقیق ایده‌جکم. مع مافیه همان شیمدیدن شونی سویلیه‌بیلیرم که بوتون بو مقاماته اوغرایوب بر و بلیغ دستور ایله هر مذهبك وجیزهٔ اعتقادیه‌سنی [*] عرض ایده بیلمك ایچون ــ تاریخ فلسفه‌ده ــ علامه اولمق لازم کلمز؛ داهی برشاعر، و برشاعر متفکر اولمق کفایت ایدر. علامه‌لر هیچ اوقدر کوزل برشکل اسلوب ایله دستورلره ادای بیان ویره‌مه‌مشلردر. بناءً علیه حامدك بو موفقیتی (اصولی بر وجهله d'une façon systématique) فلسفیات ایله مشغول اولمش بولونماسنه البته حمل ایدیله‌مز. ارباب دها ایچون برشراره، بر لمعه کافیدر. اوده مدنی بر مملکتنده هر طرفدن وارد اوله‌بیلیر. خارق العاده ذهنلری، بوقدرجق بر تأثیر، الی الابد تهییج و تحریکه و باشدن باشه تنویره کفایت ایدر.

حامد فلسفه تاریخنی بلکه هیچ بیلمیوردر. فقط فلسفه‌ مسائلنی و تفلسف ایتمه‌سنی پك ای بیلیور. صوکره دها مهم برشی وار؛ اونی‌ده بیلیور، هم اوقدر ای بیلیورکه چوق فلسفه خواجه‌لری اوکا بویوزدن غبطه ایتسه‌لر احرادر:

(سر تکوین) دیدیکمز هیکل صامت حضورنده آلدیغی وضعیت معنویه‌یی پك ای بیلیور واو وضعیتی اونك قدر ای

---

[*] بو تعبیردن مقصدم (aphorisme) و (article de foi) دیمکدر.

تصویر ایدن بر عثمانلی شاعرینه (حتی عالمنه وفیلسوفنه !) دها تصادف ایده‌مدم . کرك افکار ، کرکسه اسلوب اعتباریله علویته نمونه تشکیل ایدن شو پارچه‌یی بر دها دقتله اوقویوکز، رجا ایده‌رم!.. بنم سویله‌دکارمه حق ویره‌جککزدن امینم :

پیشمده بو سجده‌گاه توحید ؛
عقلمده شکوك ، دلمده امید ! ،
فوقمده لقای سرمدیت ،
زیرمده فنای آدمیت ! .
حقدن دیله‌رم حیات جاوید ؛
ایلر بنی سنك وخاك تهدید ! ..
انسانه ـ دیرم ـ فنا ، محقق ! .
روحم ، هیجانله دیرکه : تأبید ! ...

ایشته بنم پك (یاوان prosaïque) بر لسانله ـ اوزون اوزادی‌یه ـ تعریف ایتمك ایسته‌دیکم حالات روحیه‌یی و ـ هله معمای غیبك صدمهٔ تماسیله حاصل اولان ـ اوتفرقهٔ معنویتی ... قوجه حامد ! ... بویله درت بیت ایچنده غایت شاعرانه وعلوی براسلوب بلیغ ایله ادا ایده بیلمشدر .

دیمك که کوکلی ایله عقلنك یکدیکرلریله متعارض وضعیتلرندن ومتخالف حالاتندن‌ده لایقیله خبرداردر. اولماسه بو خصوصده بر تك لاقیردی سویلیه‌مزدی ! بو بلاغت ، غایت دەرین و سودکلی دوشونجه‌لرك جلوه‌سی وعلائم ظاهریه‌سی‌در . بو

استعداد دخی فیلسوف اوله‌بیلمك ایچون برنجی درجه‌ده لازم اولان بر شرطدر . فیلسوفلق یالکز کتاب اوقویوب دیدیکلری اوکرنمك واونلری خاطرده طوتمق دکلدر .

شوقدرت بلاغته باقنجه حکمده تردد ایتمیورم . دییورم‌که : بو شاعر لاهوتی ـ بیان ، عرض ایتدیکی ملاحظات حکیمانه‌نك عناصرینی یعنی افکار پراکنده‌سنی نره‌دن و کیمدن تلقی ایتمش اولورسه اولسون اهمیتی یوقدر ؛ چونکه انسان هپ بیلدکلرینی بالذات کشف ایده‌من ، بك چوغنی باشقه‌لرندن اوکره‌نیر . خصوصا مدنی بر انسان اوقدر شیلر اوکره‌نیرکه اونلری کندی کندینه تحقیق ایده‌جك اولسه ایدی بیکده بری ایچون عمری کفایت ایده‌مزدی . بناءً علیه بو مبحثده اك مهم جهت او دکل ا..

اصل شوراسی نجه محقق‌درکه حامد بو فکرلری سنه‌لرجه !.. ذهننده قورمش چویرمش ؛ بلاآرام یوغورمش چیکنه‌مش ؛ لایقیله (اعمال élaborer) ایتمش ، و ـ نهایت !. ـ برر دستور وجیز شکلنده عرض ایده‌رك بلور کیبی اورطه‌یه آتمشدر .

بو عملیهٔ ذهنیه (شعوری conscient) اوله‌بیلدیکی کبی (لاشعوری inconscient) دخی اوله‌بیلیر . اکر بویله‌اولورسه اثر الهام دیمکدر .

بر آز یوقاریده نقل و ایراد ایتدیکم او بر ایکی بیت شو دیدکلرمی اثبات ایدر . بوقدر مکمل وتراشیده سوزلر لطف

تصادف اثری اوله‌ماز . (واو) دوشورمك قبیلندن برموفقیت دکلدر. شاعرك ، نیجه سنه‌لردنبری ذهنی مشغول ، حتی بیزار ایدن بویوك و غامض مسئله‌لر حقنده بلکه صوك سوزلریدر . فضله‌اوله‌رق اومسئله‌لر قارشیسنده عقلك ، حسك ، امیدك ، هیجانك ناصل ، ونه قدر مهم بر رول اوینادیغنی و قوای روحیه و ملکات ذهنیه‌نك ناصل ضد وضعیتلر آلدیغنی‌ده پك اعلا کوستره‌بیلیور. برآدم بویله‌سوزلرسویلیه بیلمك وملکات معنویه‌سنك طرز فعالیتنی تحقیق ایده بیلمك ایچون ، چوق دوشونمش ، اما پك‌چوق وپك ده‌رین دوشونه‌بیلمش‌اولمالی؛ اوندن‌صوکره‌ده‌وجدانی‌لایقیله‌تتبع‌واستبصار ایتمش‌بولونمالی‌در. بوکبی فکرلر انسانك ذهننه بردنبره سانح اوله‌ماز ؛ هیچ یوقدن‌ده وارد اوله‌ماز . اوزون مدت دوام ایدن بر (عملیهٔ ذهنیه opèration mentale) نك ثمره‌سیدر، هرکسك کاری‌ده دکلدر . بوقابلیت ، براستعداد فطریدر. فیلسوف اوله بیلمك ایچون لازم اولان باشلیجه قابلیت ایشته بودر .

حامد بویوك بر شاعر اولماسه‌یدی ، مطلقا بر فیلسوف اولوردي . بالخاصه (مه‌تافیزیسیه‌ن métaphysicien) [*] قفاسیله طوغمش اولدوغنه قناعتم واردر . حتی بوحالیله بیله ، فلاسفهٔ‌سابقه‌دن برچوقلرینی آکدیریر. مثلایونانی (آمپه‌دوقله‌س

---

[*] معلوم اولدوغی اوزره مابعد الطبیعیونه بواسم ویریلیر .

Empédocle) و (قسه‌نوفان Xénophane) ایله رومالی (لوقره‌چیوس قاروس Lucrecius Carus) بویله ایدی : شعرله فلسفه یاپارلردی. نته‌کیم شرقده مولانا جلال‌الدین رومی وغربده (گوته Goëthe) کبی مستثنا امثالی واردر.

بو نقطهٔ نظردن باقیلنجه حامدده - نظر دقتی جذب ایدن - بر مهم جهت دها وارکه اوده شو دیدکلرمی قوتله اثبات ایده‌بیله‌جك بر دلیل اوله‌بیلیر ؛ معلومدرکه :

تدقیقات روحیه‌یی فلسفه‌یه اساس اتخاذ ایدن متفکرین (اصول méthode) بحثنده ایکی فرقه‌یه آیریلیرلر : برنجی فرقه اربابی پسیقولوژیده (تجربه experimentation) طرفداریدرلر ؛ خصوصا (قیاسی پسیقولوژی psychologie comparée) یه اعتبار ایدرلر. بونلر (اوبژه‌قتیویستلر les objectivistes) در ؛ کندی حسیات صمیمیه‌لرینه تماميله اعتماد ایتمك ایسته‌مزلر ؛ بر غلط حسك مقبولی اولمقدن چکینیرلر . اونك ایچون عینی حادثهٔ روحیه‌نك بر چوق وجدانلرده عینی شرائط و عینی صورت اوزره تحقق ایدوب ایتمه‌دیکنه کوره کیفیتی رد وقبول ایدرلر . دیمك که تجارب وجدانیه‌ده (اشتراك و اطراد communauté et uniformité) آرارلر وانجق اونی یعنی یالکز کندی حس صمیمی‌لرینی دکل ، بوتون انسانلرك حس مشترکنی معیار حقیقت اتخاذ ایدرلر .

ایکنجی فرقه منسوبینی طوغرودن طوغرویه وجدانی

مراقبه وباطنه نظر ایتمك طرفداریدرلر. بونلر عندنده اك معتبر اصول ، هر کسك کندی (تجلیات روحیه manifestations psychiques) سنی بالذات تدقیق و تتبع ایتمه‌سی و باشقه‌لرینك تجارب روحیه‌سنجه واقع اولان اختلافات محتمله وممکنه‌یه پك اوقدر قولاق آصاماماسی‌در. یعنی: [مادامکه بن شویله برحالت روحیه‌نك کندی وجدانمده وقوع وظهورینه بالذات شاهد اولیورم؛ اونك صحتنده شبهه ایده‌مم. وجدان یالان سویله‌مز !.. اگر وجدانمك بوخصوصده‌کی شهادتنه اینانامایه‌جق اولورسه‌م، حیاتمك هیچ برینه ایناناماملی‌یم!.. واینانه‌مام؛ زیرا وجدانمك هانکی وقعه‌ده طوغرو سویله‌دیکنی ونه‌کبی احوالده یالان یره شهادت‌ایتدیکنی تحقیق ایتمك ایچون امکان قالماز. بوخصوصده (حکم juge) یالکز وجداندر. بناءً علیه بنم طویدوغمی باشقه‌سی طویمیورسه نجه بوطویغوسزلغك حکمی یوقدر؛ چونکه اوده بنم (صمیمی تجربه expérience intime) مك اصلسزاولدوغنی اثبات ایده‌مز . بنم طویغوم ، بنم ایچون (اك یقین برحقیقت la vérité la plus certaine) در. بن اوکا باقارم!.] دیه حکم ایتمه‌سی‌در . بونلر (سوبژه‌قتیویست subjectiviste) لردر. یعنی بومسئله‌ده انفسیون صنفنی تشکیل ایدنلردر. اتخاذ ایتمش اولدقلری شو اصوله ده (اصول مراقبه méthode introspective)[*] ده‌نیلیر.

---

[*] بوبرمهم تعبیراصطلاحی‌دره فلسفیات وروحیاتده‌چوق کچر. ذاتاً بوترکیبك لغت معناسی (باطنه نظر ایتمك) اصولی دیمکدر: (intro) باطن ، ایچ معناسنه کلیر؛ (specto) دخی باقق، نظر ایتمك دیمکدر.

حامدك طرز تحليلى و پسيقولوژيسى تماميله بو ايكنجى فرقه‌نك اصولنه تطابق ايدر . حتى اونك پك اينجه و نازنين برمثالى‌در. دأب عالمانه‌اوزره دكل، برطرز شاعرانه‌اوزره واقع اولمشدر ؛ چونكه مقبر صاحبى (اصول مراقبه)يه توفيقاً تدقيقاته كيريشن پسيقولوژى علماسى كبى ملكات عقليه‌يى و (محتويات وجدان le contenu de la conscience) ى تحليل ايله اوغراشميور. مثلا حافظه شودر ؛ ارادت بودر ؛ حافظه ايله خيالك فرقى ومناسبتى شويله‌در؛ قورقوايله انانيتك بويله بر علاقه‌سى واردر ؛ فلان فلان ! .. ديميور. (افكار idées)ك (خيالات images) ك ، (حسيات sentiments) ك منشأنى آراميور ؛ قورقو ايله اميد ايله يأس ايله حسرت ايله الحاصل - معين ويامبهم - برچوق عوامل معنويه تأثيريله طالغالانوب تبكدر ايدن وجدانك محصولات فكريه و حسيه‌سنى تحليل ايديور ؛ اونلرى هرتورلو جلوه‌لرى ايله كوسترمك ايستيور ؛ واوقدرموفق اوليوركه هيچ برپسيقولوژى خواجه‌سى بوتجليات وجدانيه‌يى - اونك كبى - عرض ايده‌مزدى ؛ مكركه اوده حامد قدر شاعر اوله ! .

حافظه ، قورقو ؛ ارادت ، فكر ، حس ، خيال - آز چوق - هركسده واردر . فقط حامدك دوشونجه‌لرى پك آز كشيلرده اوله بيلير. ايشته اونك ايچوندركه بزم مستثنا شاعرمز، (وتيرهٔ تفحص procédé d' investigation) اعتباريله (اصول

مراقبه) طرفدارلرندن وانفسيوندن صاييلمقله برابر ، عالم دكل ، انجق شاعر در ؛ فقط متفلسف برشاعردر . بوسبوتون (انفسي subjectiviste) و (فردی individualiste) بر مدقق در . زياده سيله (شخصي personnel) بر شاعر نمونه سی اولماسنه سبب بنه بودر . [*]

بو مدخلك باش طرفنده بر يرده : [حامدك و تيره استدلالى پسيقولوغك كنه بكنزر ؛ شوقدر فرق واركه بوشاعر كندی آلام روحنك پسيقولوغى در .] ديمشدم . شيمدی ويرديكم ايضاحات بو سوزلری تفسير ايدر ونه ديمك ايسته ديكم لايقيله آكلاشيلير ظن ايدرم .

تدقيقاتم بيلمم طوغرومی ؟ . فقط هرحالده بن بوتدقيقاتمی رهبر ايدينه رك مقبری ئولوبی ومؤلفك دها برقاچ اثرينی يكی باشدن بركره دها دقتله اوقودم ؛ وحامدك غايت اينجه وكيزلی ؛ چوق طولامباج وشاشيرتيجی اولان طرز استدلالنی بك ياقيندن تعقيب ايده بيلمك ايچون بر ايپ اوجی بوله بيلدم صانيرم . بالخاصه (ديالكتيق dialectique) بحثنده بوخصوصه دائر بر ايكی سوز دها سويليه جكم .

شيمدی شو اوزون ـ بلكه جان صيقيجی ـ مطالعاتمی

---

[*] مدنيتده شخصي وغير شخصي تعبيرلری پك مهم مسئله لره اشارت ايدر تعبيرات اصطلاحيه دندر ، بونلری برازصوكره بالضروره موضوع بحث ايده جكم .

دیروب دوشیره‌رك برایکی قیصه جمله ایله نتیجهٔ اجتهادمی ارتق عرض ایده‌بیلیرم [*]

*
* *

١) حامد ، بزده مستثنا بر موقع احراز ایدن بر بیوك شاعردر . رومانتیزمی مملکتمزه کمال موفقیتله نقل ایتمش ، و بو جریان ، ادبیات جدیده‌نك هرتورلو انکشافاتنه منبع اولمش و میدان ویرمشدر ؛ فضله اوله‌رق — انکلیز ادبیات اعتباریله ! — عثمانلی ترکلرینی اوروپا آهنك عرفانه ادخال ایتمشدر . اوندن طولایی بن بو شاعری بزده بر عامل مدنیت عد ایدییورم . رومانتیزمك اك پارلاق دورنده طوغمش اولماسی و عمرینك اك کوزل قسمنی اوروپا مراکز عرفاننده کچیرمش بولونماسی مستثنا بر یاوری طالعدر . بزده شیمدن صوکره بلکه دها بیوك بر شاعر یتیشه‌بیلیر ؛ فقط مملکتمزده بر عامل عرفان اوله‌رق اونك ایفا ایتمش اولدوغی خدمت مبجله ، حامد نامنه اویله بر شرف قازاندیرمشدر که ارتق اونی کیمسه انکار ویاخود غصب ایده‌منز .

[*] بوتون اثرلرمده هر کسدن اول طلبه وطالباتك استفاده‌سنی دوشوندوکم ایچون بعضی یرلرده خیلی تفصیلات ویردم که قارئین کرامدن پك‌چوق کشیلر البته بوتورلو معلومات تفصیلیه‌دن مستغنی درلر . بناءً علیه اوکبی ذوات محترمه‌نك عفولرینی دیله‌رم ؛ بو رساله‌نك بر درسخانه‌ده طوغمش اولدوغی خاطرلایه‌جق اولورلرسه چوق سویله‌دیکمدن طولایی امینم که بنی عفو ایدرلر .

۲) بوذاتك وجودی برقاچ اشخاص معنویه نك تلاقیكاهی در. اونده برچوقچوق روحی وار. برده شاعر واركه علائم دها ابراز ایدییور؛ اوندن صوكره برده شخصیت متفكره واركه یك دەرین دوشونه بیلیور. متفكر، بالخاصه مابعدالطبیعیوندن صاییله بیلیر. فلسفەسنك رنكی شدتله سوبژەقتیویستدر. وتیرۀ تدقیقی مراقبۀ وجدان اصولنه موافقدر. تفلسفه تشبثی اك طویغوسیلەدر. بناءً علیه پسیقولوژیقدر ویك شخصیدر. وتیرۀ استدلالی حسیدر. اونك ایچون سلسلۀ محاكاتی حسیاتنك تموجاتنه تابع واونكله متوازیدر. كندیسنك برروش استدلالی واردركه (منطق حسی) ایچون یك كوزل برنمونه اولور. بوكا سبب فرط هیجانیدر. فقط حقیقی برشاعر اولمق اوزره اك بویوك امتیازی دەاودر. (لیریزم lyrisme) ك منبعی بوهیجان فیاضدر. شاعر حامدك متفكر حامده تسلط وتحكمی بویوزدندر. متفكر حامد، كندی باشنه دوشونسه آز چوق (ریبی sceptique) برفیلسوف مزاجی عرض ایدر.

حامدده (بنلك حسی le sentiment de la personnalité) فوق العاده (متنبه وبارز éveillé et prononcé) در. حیاته مربوطیتی قویدر. اونك ایچون (مبدأ origine)، هله (معاد) مسئله سیله ذهنی یك مشغولدر؛ وظن ایدرم كه اوتەدنبری مشغول بولونمش وسودیكی وجودك ضیاع ایدیسی، ذهنی بوسبوتون (عاقبت وآخرت مسائلی questions d'eschatologie

نه سوق ایچون مهم وفجیع بر وسیله تشکیل ایتمشدر . او سبیله‌درکه فلسفه‌سی منزار اوکنده باشلار ، واو بوشلغی طولدوره‌بیلمك غیرتیله اوزولور وتوکه‌نیر . معمافیه بومسئله‌لرده عقل ایله وجدانك ؛ منطق ایله حسیاتك ـ یکدیکرینه تماماً ضد ـ بر وضعیت متقابله آلدیغی وبو ایکی جهتدن‌صادر اولان حکملرك ناقابل تألیف اولدوغی بو شاعر پك ایی آکلامشدر ، وبو خصوصده‌کی نفوذ نظری پك فیلسوفانه‌در . پك‌ده ایی آکلاتمشدرکه بوتون عثمانلی محررینی ایچنده بو قدرت بلاغته یاناشه‌بیلن هیچ کیمسه یوقدر .

حامدك (نیك بین) ویا (بدبین) کورونمه‌سی دخی کاه حسیاتنه رام‌اولوب امیده دوشمه‌سندن کاه‌عقلنه اتباع مجبوریتی ایله مأیوس قالماسندن ایلری کلیر بر حالت روحیه‌در . (امید بقا) ایله (یأس العدم) آره‌سنده قالمش ونه‌زیلمش برذهن‌در . ترددلری ، بو ایکی حد اقصی آره‌سنده کلوب کیتمه‌سندن و امیدینه بر (ضمان قوی) تحری ایتمه‌سندندر . هردم صموت طوران سر مطلق‌دن بر جواب ، حتی بر اشارت آله‌ماماسی کندیسنی ، نهایت (لاادریه agnosticisme) اعتقادینه آتمشدر . معمافیه مأیوسانه دوشونمك تهلکه‌لرینك اهونی اودر . شاعر ، ظلام شبهات ایله طول مدت بوغوشوب طاقتی توکندکدن صوکره انجق بو اعتقاده التجا ایده‌رك راحت بولویور ؛ فقط تسلیت بوله‌میور . اونی ، کوکلنده هیچ سوله‌ین امیددن آلیور ؛

واو امید ، ایمانی تولید ایتدیکی ایچون ینه نیك‌بین اولویور ، هرشیئی خوش کوردیور . حالبوکه مدهش وقوی شبهه‌لرله کوکلشدیکی زمانلرده ترددلر ، ضعفلر ، یورغونلقلر کوستریور ؛ اووقت اللهدن ، مزاردن ، رفیقه‌سندن ، هرشیدن برسس ، غیرتی آرتدیره‌جق ، وجدانینه قوت ویره‌جك بر (ندا) بکلیور . حتی امیدك سونوك بر کولکه‌سی اولان (احتمال probabilité) ی کوستره‌بیله‌جك بر لمعهٔ ضیایه بیله راضی اولویور . جوابسز قالوبده مأیوس اولونجه ، نهیلیزمه ، حتی حقی وآخرتی صراحتاً انکاره قدر واریور . اوندن طولانیدرکه اسلوب تفکرنده تیتیزلکلر . محساکاتنده ترددلر ، لسان عجزنده بددعالر بیله واردر . تکرار امیده دوشونجه او بددعالر ، قدسی برر نشیدهٔ ابتهال اولویور . اسرار خلقتك انجق (سجده) ایله انکشاف ایده‌بیله‌جکنی اپی آکلاتیور . اوده‌میر دیواره باش وورمقله حقیقته طوغرو یول آچیله‌مایاجغنی پك اعلا ادراك وتسلیم ایدیور . آره‌صیره بو (قدسیت نظریه‌سی) نه‌میل ایتمکله برابر ، حامد ، ذره‌قدر (متصوف mystique) بر (تیپ type) دکلدر . چونکه (انقلاب عالم) دستورینی مبدأ تفلسف عد ایتدکدن صوکره هم حواسك همده عقلك ضلالتنه حکم ویردیکی زمان بیله صوفیه کبی دوشونوب قرار ویره‌میور : بویولدن کیدوبده اوچوروم کنارینه کلنجه صوفیه ـ کمال سکینت وابتهاج ایله ـ اوهیچلك چوقورینه آتیلیر وهویتنی افنا ایدر . حالبوکه حامدك

آخرتده بیله تمامیله محافظه ایتمك ایستهدیكی شی انجق كندی بنلكیدر . بلكه آخرنی ایستهمهسی انجق بونك ایچوندر . بناءً علیه اونك ، بوانكین بوشلقدن زیاده قورقدوغی هیچ بر شی یوقدر . دنیاده (تارك دنیا) اولهمایهجق بر تلك آدم وارسه بلكه حامددر .

ایشته بوترددلر ، بوامیدلر ، بوقورقولر سببیله حامدك دائما حسیاتنه تابع اولان دوشونجهلری و محاكمهلری منطقنه یعنی طرز استدلالنه پك حسی بر حیثیت ویرمشدر . شكل شعر وترتب قوافینك ایقاع ایتدیكی مناسبات یعنی (تداعیٔ افكار association d'idées) دخی بوخصوصده ذیمدخل بولونمشدر .

حامدك ذهنی ـ بیلهرك بیلمیهرك ـ اوتهدنبری فعال اولمش اولسه كركدر . بردستور اعتقادشكلنده عرض ایتدیكی كوزل وجامع الكلم جملهلر ، اثر تصادف دكلدر . اوزون و درین دوشونجهلرك ثمرهسیدر ، فیالحقیقه شاعر ، احوال وجدانیهسنی افشا ایدركن اویله اینجه و كیزلی حادثات روحیهیه اشارت ایدییوركه ، او حالاته معروض اولیانلرك بویلهشیلردن خبری اولهماز . حتیاونلره بو احوال آكلاتیلهماز بیله !. بو ، الهامه مانع دكلدر . بالعكس اونی معقول برصورتده تعریف ایدر .

حامد شاعر اولماسهیدی بر مهتافیزیسیهن اولوردی . بو مملكتده طانیدیغم ارباب استعدادك جملهسندن زیاده بن حامدده فیلسوفلق استعدادی كورویورم . هرحالده بو كون بنه الك

بويوك شاعرمز اودر . تاريخ ادبياتمزده ده اودر . هم متفكر برشاعردر . هنوز حقيله طانيلمامشدر .

ايشته مدخلده‌كی مطالعاتمك – آشاغی يوقاری – خلاصه‌سی بودر . شيمدی – ذهننه طولاديغی – هر مهم مسئله ايچون حامدی دفعات ايله استنطاق ايده‌جكم .

بشنجی باب

۱ هراقلیت والئاملونك فكرلرندن حامدده برلمعه وار ؛ فقط شاعر بوفیلسوفلردن طوغرودن طوغرویه هیچ برشی تلقی ایتمه‌مشدر، دینیله بیلیر. حیرتك تفلسفه سائق اولماسی. ئولوم دیدیككمز حالت ، برجه الك زیاده موجب حیرت برمعما شكلنده كورونیور، وبزی پك زیاده وپك جدی برصورتده دوشوندورویور. بودوشونجه ، حالدن زیاده استقبالی ، یعنی حیات آخرتی استهداف ایدییور. (ماورا) مسئله‌سنی - بزم ایچون - تدقیق وتحقیقه یول یوق. بو، مابعدالطبیعیات مباحثندندر. بناءً علیه ئولوم دوشونجه‌سنك فلسفه ایله مناسبتی واردر.

۲ انقلاب عام عقیده‌سی. هر اقلیتك دستور فلسفه‌سنی حامد، عیناً وحرفیاً ادا ایدییور ؟. حادثاتك ثباتسزلغی دور دائم صورتنده‌می جاریدر ؟.. تحول، یوقلغی دكل وارلغی اثبات ایدییور. حامد، نیهیلیزمه قارشی بوپرنسیپی بر دلیل منطقی اوله‌رق ابراز ایتمشدر. تحولاته سبب نه ؟. ویاخود كیم ؟.. مع مافیه برسبب اولماسه بیله، شوحال بیقراری ایله كائنات البته برشیدر. بزده اونده داخلز ، خیال دكلز. بزم آكلایه بیله‌جكمز حقیقت ، انقلاب ایسه ، ئولوم بزم ایچون بیوك انقلابدر. اویله اولونجه مقبر برحقیقت اقصادره آكلاشلماز برسردر، ئولوم حقدر ولازمهٔ حیاتدر. فقط آره‌ده ضایع اولان شی نه‌در ؟.. هیچ برشی محو اولمیورسه [بو صفر نه‌در حساب ایچنده ؟] مطلقا ضایع اولان یوقسه بیله البته غائب اولان برشی وار. روح دیدیكمز اودر. اونه‌اولویور ؟ اوده ئولویورمی ؟ بوسؤاله حامدك جوابی اعتقاد عامیانه‌یی تصدیقدن عبارت قالیور : روح محو اولمیور ، منتقل درا. دییور. فقط نیچون ؟. حامدك بوسؤاله جوابی پك صریح دكلدر ؛ مع مافیه غایهٔ انقلابك كمال اولماسی احتمالنی ایما ایدر شاعرانه سوزلری

وار . روح نره‌یه انتقال ایدییور ؟.. بو سؤاله قارشی‌ده صراحةً بر شی دەمییور ، گاه ناتورالیست بر پانته‌ئیزم ، گاه صپیریتیزم اعتقادینی اوقشار شعرلر سویله‌یور . بو سری بیلن ذات کیمدر ؟ . بو سؤاله ویردیکی جواب دخی ـ بالطبع ـ هرکسک‌کی‌نک عینی‌در ؛ و ـ بالضروره ـ منفی‌در .

۳ روحک موجودیتنه اک شبهه‌سز دلیل ، بالخاصه اضطرابدر . پك چوق کشیلر وهله شاعرلر بو فکرده‌در . بزده رجائی زاده اکرم ایله فکرت دخی بو اعتقادك دستورینی ویرمشلردر . بو فکرك شعره تأثیری . الم حقیقت و حقیقت الم بحثی ، و (ثه‌مه‌سن)ك مطالعهٔ مذکوره‌سی . حامد نیهیلیزمه قارشی بونی پسیقولوژیق بر دلیل اوله‌رق ابراز ایدییور . اویله ایسه بو عالم رؤیا دگل حقیقتدر ؛ بلکه مؤلم بر حقیقتدر . وارلقده الی مبدأ اتخاذ ایتمك اعتقادینك بدبینلك ونیك‌بینلك فلسفه‌سیله مناسبتی . (شوپنهاوه‌ر)ك خیروشر حقنده‌کی فکری . شوپنهاووره قارشی مثلا مولانا جلال الدین رومی . شوپنهاوه‌ر نیچون وحدت وجود فلسفه‌سنی استخفاف ورد ایدییور ؟.. بو ایکی ضد فکر آره‌سنده حامدك قرارسزلغی . حامد بو مسئله‌یی تعمیق ایده‌مه‌مشدر . اونك ایچون حقیقت حالده نه قطعیـاً نیك‌بین ، نه‌ده بدبین‌در . دائما خود اندیش ـ وا کثریا غمکین‌در .

٤ حامدده بقانك حسی . بو حس ایله حیات وممات مسئله‌سنك مناسبتی . بو حسك یالکز شخصیت معنویه‌یی دگل . هویت جسمانیه‌یی‌ده عینیله محافظه ایده‌بیلمك املنه پیوسته و بسته اولسی . شو تقدیره گوره حامد حیـات آخرتی ناصل ایستییور ؟ . عشقك ، دهـا طوغروسی احتیاج انسیتك بو صـافدلانه املی بسله‌مکده غریب بر رولی وار . ظواهرك بقاسنی تمنی ایتمکده ذوق بدیعی‌نك غلبهٔ تأثیری آشکاردر . بو تمنی انك پانته‌ئیزم اعتقادیله غیر قابل تألیف اولماسی . هویت شخصیه‌نك احتمال اضمحلالی حامدك اك مدهش قورقوسی‌در ، و بوتون تفلسفلرینك سائق حقیقیسی‌در . معروض اولدوغی فلاکتلر کندیسنی بو مسئله حقنده دوشوندورمك ایچون تورلو تورلو وسیله‌لر احضار ایتمشدر .

٥ بو منزعج اندیشه‌یی تولید ایدوب بسله‌ین شبهه‌لر، قابلیت حس وادراك زائل اوله‌جق‌می ؟. بو اندیشه‌نك ئه‌پیکوریزم ایله کیزلی علاقه‌سی، حامد نظرنده سعادت حقیقیه نه‌در عجبا ؟.. بو بحثده ذره‌قدر صراحت یوق !. فقط شاعر بوخصوصده سانسوآلیست اولمق کرکدر. حامدك اضطرابی ترددندر . ترددك موجب اولدوغی تیتیزلك وسیکیرلیلك . هرطرفدن وهرشیدن صوروب اوکرنمك ایسته‌دیکی (حقیقت‌ممات)ه قارشی علی‌الاطلاق سکوت ایله مقابله کورمه‌سی روحنه پك‌فنا تأثیر ایدییور، یالکز نفدن فنا حالده نفرت ایدییور. سکوتدن شدتله‌ده قورقویور . بومنزعج حالت‌روحیه‌دن قورتولمق ایچون امیده صاریلیور وایمانه التجا ایدییور . حامدده حقیقی منطق خطالری .

٦ کرك مسبب الاسباب ، کرك حقیقت اشیا ، کرکسه وجود مطلق حقنده حامد ، بالطبع وبالضروره اعتراف جهل ایدییور. فقط حامدده لاادریه اعتقادی مثبت‌در ؛ وجودی‌در . حق تعالایی ایمان ایله تسلیم ایدر . بواعتقادك حامدده مختلف صور تجلیاتی .

٧ حامد نظرنده عدالت مطلقه مسئله‌سی ؛ قدر مسئله‌سی، ماضی ایله استقبال مسئله‌سی . حامد نیچون ماضی‌یی خوش کورویور استقباله قارشی شبهه‌لی بر طور آلیور . حامدك نظرنده دلیل استقرائی‌نك دکرسزلکی ، کفایتسزلکی . بو بحثلره دائر انجق بر ایکی لمعهٔ فکریه وار صراحت یوق .

(هراقلیت Hèraclite) ، بوتون موجوداتك سرمدی بر جریان ایله آقوب کیتدیکنی کمال یأس ایله کورمش وبو کیفیتی ایلك دفعه‌اوله‌رق بردستور فلسفی صورتنده ادا ایدوب ملاحظات حکیمانه‌سنه مبدأ اتخاذ ایله‌مش برفیلسوف یونانی‌در. مدخلده بوکا دائر ایضاحات کافیه واردی .

(افلاطون Platon) ، ثولوم دوشونجه‌سنك تفلسفه سائق اولمش ایدیکنی ایلك دفعه اوله‌رق ادعا ایتمشدی . مقدمه‌ده بوفکری دخی ابراز ایتمشدم .

(حیرت) دیدیکمز حالت روحیه‌نك دخی انسانی تفلسفه سوق ایتدیکنی ـ افلاطونه عطفاً ـ ذکر ایلدم ایدی . (ارسطو Aristote) ، (پلوتارق Plutarque) ، (سر فرانسیس بەیقن Sir Francis Bacon) و دها بر چوق مشاهیر ، افلاطونك بو ادعاسنی تصدیق ایتمشلر .

نظر تدقیقمه ـ بالخاصه ـ هدف اتخاذ ایتمش اولدیغم (مقبر) ایله (ئولو) ده بوفکرلر ، بو اندیشه‌لر اساسدر و حقیقةً سائق تفلسف اولمشدر . مع مافیه ـ هیان قناعت کامله‌یه یاقین بر حس امنیت ایله ـ دیه‌بیلیرم که حامده ، بوفیلسوفلرله طوغرودن طوغرویه هیچ بر آلیش ویریشده بولونمامشدر .

بو اوچ سائقه‌نك یعنی حیرت و ئولوم دوشونجه‌سی ایله انقلاب حوادثك علاقهٔ منطقیه‌سنی تحقیق ایتمك ایچون بر ایکی سوز سویله‌مك ایسترم . [*]

حیرتك (جهل ignorence) دن ایلری کلدیکنی ، پسیقولوغلر وفیلسوفلر اوته‌دنبری ادعا ایدوب طورویورلر . حتی فیلسوف نحریر و معلم شهیر (سر وویلیام هاملتن Sir wiiliam Hamilton)

[*] که بالخاصه شاکردانمك استفاده‌سی ایچون بو تفصیلاته لزوم کورویوردم .

فلسفه درسلرنده بو مسئله‌دن بحث ایدرکن ، شو سوزلری سویلمویور :

[حیرته ــ محقرانه برلسان ایله ــ جهلك قیزی دەنیلمشدر . طوغرو !. فقط بز شونی‌ده علاوه ایتملی‌یز كه حیرت ، عینی زمانده‌ده علمك آناسی‌در !.]

بو ایكنجی ادعا تماماً طوغرودر ؛ چونكه حیرت ، اسرار طبیعتی تدقیقه سوق وتشویق ایتدیكی ایچون ، علم اوندن تولد ایتمشدر ، دیمك طوغرو اولور . فقط (مشاهده l'observation) اوندن اقدمدر . مشاهده ایچون‌ده (دقت attention) شرطدر .

لكن برنجی ادعا تماماً طوغرومی بیلمم ؟ . مطلقا جهل داعی‌ٔ حیرتمی‌در ؟ . بن‌بلك‌ظن ایتمیوردم !.. بو حالت غریبه‌یی (جهل صرف pure ignorence) ه عطف ایدن یسیقولوغلرك تعریفی ــ اوته‌دنبری ــ مردود بولدم ، وبكنمه‌مدم .

ذهن بشرك ــ اسرار خلقت مواجهه‌سنده ــ ادراك حقیقتدن عاجز قالماسی حیرت دیدیكمز حالت روحیه‌در كه (فعل acte) ده ارادتی تعطیل ایدر ، دوشونجه‌ده ایسه حكم وقراره مجال ویرمز . ذاتاً اوسببله ارادته مانع اولور .

لكن ، بونك ایچون اولا ذهن ، اسرار طبیعته متوجه اوله بیلمه‌لی و اونلردن برینی ــ هیچ اولمازسه بر معما اوله‌رق ــ كوره‌بیلمه‌لی‌در ؛ یوقسه لاقید برجهل صرف ، حیرتی موجب اوله‌ماز . اوله بیلسه‌یدی ، عوام ناس و بسیط الذهن آدملر

دخی فیلسوفلر قدر حیرت ایده بیلیرلردی . حالبوکه هیچده اویله دکلدر . حیرته الك آز قابلیت کوسترن جهلا و اکثریت ناسدر . بزم بیله ، بیلمه‌دیکمز بر چوق شیلر واردرکه ذره قدر حیرتمزی موجب اولماز . البته اوکبی شیلرك ـ اول امرده ـ وجودندن خبردار اولمقلغمز لازمکلیر. معمافیه هرحالده باقمق، کورمك دیمك دکلدر . کائناتده پك چوق شیئه باقوب کچیویریرز . بناءً علیه اونلری کورمه‌یز . بر حادثه بزجه (موجب مراق curieux) اولمالی، بزمله من جهة (علاقه‌دار intéressant) بولونمالی که نظر دقتمزی جلب ایده بیلسین ده اونی کوره‌لم . کوردکدن صوکره سببنی آرامق دخی ینه هر کسك کاری دکلدر . اوبر میل فطریدر ، بر استعداددرکه الك بویوك داهیلرده انجق کوروله بیلیور. (آرشیمد) ، (غالیله) ، (توریچللی) ، (ده‌ی‌وی) ، (فاراده‌ی) ، (داروین) کبی خارق العاده نفوذ نظر صاحبی اولان کاشفلرك کوردوکی شیلری کندیلرندن اول کیمسه کوره‌مه‌مشدی . فضله اوله‌رق پك چوق شیلری کوروب حیرت ایتمه‌مك دخی پك ممکن وحتی اکثریا واقعدر .

شبهه یوقدرکه بزم ظنمزك ، [یعنی هر هانکی بر حادثه حقنده ـ قبل التحقیق ـ عندی اوله‌رق حاصل ایتمش بولوندوغمز فکرك] حیرتی موجب اولمقده برنجی درجه‌ده دخلی واردر. تجارب علمیه‌ده بو دیدیکمی تصدیق ایتدیره‌جك برچوق مثالل

بولونه‌بیلیر. [*] البته ظنمزه صراحتاً مخالف کورونن وقوعات و حادثات مراقمزی اویاندیریر؛ بزی تدقیقاته سوق ایدر، و ـ ظنمزك بطلاننی کوسترن ـ او غرابتك حکمتنی، یعنی اسباب حقیقیه و خفیه‌سنی کشف ایدنجیه‌قدر حیرتدن قورتوله‌مایز.

اکر بو دیدکلرم طوغرو ایسه، حیرت، بزم عندی اولان فرضیاتمزك بر وسیله ایله صارصیلماسندن طولایی ذهنمزك بردنبره تنبهی دیمکدر. شو تقدیرده (اویقو سرسملکی) کبی بر حالته بکزه‌دیلسه کرکدر.

بوندن ماعدا حیاتمزله ـ وجهاً من الوجوه ـ علاقه‌دار اولان شیلرده ظنمزی آلت اوست ایده‌جك بر جهت کورورسه‌ك بهمه‌حال اونك سببنی آکلامق مراقنه دوشرز و آکلایخجیه‌قدر متحیر قالیرز. غالبا، احتمالدرکه (غریزی instinctif) و طبیعی بر سائقه‌نك الجاآتنه تبعاً بنلکمزی محافظه امرنده جداً تقید

---

[*] مثلا پك اسکی زمانلردن بری کهربا و حجر مقناطیسی حیرتی موجب اولمشدی. چونکه جانسز شیلرك دیکر بعضی شیلری جذب ایده بیلمسی انسانلرك ظننه یعنی عندی اولان فکرینه تماماً مغایر بر حادثهٔ بدیهیه تشکیل ایدییور. دها اسکی زمانلرده (عکس صدا écho) حادثه‌سی‌ده ذهن بشری حیرته دوشورمشدی. اوقدرکه اونی دور اساطیر، مطلقا تشخیص ایتمکله حیرتدن قورتولمش و مستریح الذهن اوله بیلمشدر. دیمك که حیرتدن قورتولمق ایچون بهمه‌حال اسباب حقیقیه‌یی کشف ایتمك شرط دکل، اویله ظن ایدوب تحصیل قناعت ایده بیلمك کافی. بوکونکی چوجوقلرده دخی بالتجربه کیفیتی تحقیق ایتمك ممکندر.

ایتمکده‌یز. بوخصوصده یاکلش معلومات ایدینمش اوله‌بیلمکدن فطرتاً اندیشناك اولویورز. حیاتمزه تعلق ایدن شیلرده ایشلك طوغروسنی بیلمك ایستیورز. کیم بیلیر؟!.

اکر اویله ایسه بزم موجودیتمزه تعلق اولان شیلره دائر ایدینمش اولدوغمز افکارعندیه‌یی، نقض ایده‌جك، شاشیرته‌جق غیرمأمول حادثات، البته قناعتمزی برباد ایده‌جك وتصحیح اعتقاد ایچون ذهنمزی غیجیقلایه‌جق‌در. بوحالده نظردقتمزی جذب ایدن وقعه‌نك وحادثه‌نك ضمننده اسرار انکیز برشی کورورسه‌ك حیرت ایده‌رز. حیاتمز ایچون مضر فقط مبهم بر طاقم احتمالات اوله بیلدیکنی حس ایدرسه‌ك (قورقو) طویارز. آهنك و انتظام سه‌زرسه‌ك (حس استحسان sentiment d'admiration) ایله محظوظ اولورز.

حیرت، اساساً (عقلی mental) برحالت روحیه‌در. برشیده موجب مراق اولان جهت تمامیله انکشاف و تنور ایدنجه، اوحال ظاهر اولور.

قورقو بنلکمزه عائد و (غریزی physiologique) برحالت روحیه‌در. اسباب موجبه‌سی توضیح ایتمکله دخی زائل اولماز، مکرکه قورقوله‌جق برشی اولمادیغی تحقق ایتسین!.. ایلك حمله‌ده قورقو ایله حیرتی بربرندن آییرمق کوجدر.

حس استحسان منحصراً (بدیعی esthétique) برحالت روحیه‌در. اسبابی تعین ایدنجه زائل اولمادقدن ماعدا شدتی آرتار. وبعضاً (وجد extase) درجه‌سنه بیله وارر.

ظن ایده‌رم‌که بو صوك حس ، انسانه مخصوصدر ؛ فقط داروین حیواناتده دخی موجود اولدوغنی سویلیور و ادعا ایدییورکه (اصطفـای طبیعی sélection naturelle) وقوعنده باشلیجه عواملدن بری اودر .

حیرت ایله قورقو حیوانات عالیه‌ده دخی واردر . حتی اونلرده بو ایکی حس هنوز بربرندن فرقلی دکلدر کبی کورونور .

حامد ، بوحسلرك جمله‌سنه مثال ویرییور . فقط بومثاللر بردفعه‌دها اثبات ایدییورکه حیرت جهل صرف اثری دکلدر .

هله حیرت فیلسوفانه بالخاصه بیلمکله حاصل وواقع اوله بیلیر . بوحالت ، بعضی مستثنا ومتفکر ذهنلره طاری‌در ؛ فقط دقتلی انسانلر ، بلکه آز چوق بوکا مستعددر ؛ مع مافیه بعضی شیلر بیلنمه‌دکجه و اونلر حقنده دوشونولمه‌دکجه حیرتك بو تورلوسنه دوشمك ممکن دکلدر .

فلسفیاتك موضوعات خاصه‌سنی تشکیل ایدن (مسائل لدنیه questions ontologiques) نك ایقاع ایتدیکی حیرت ، انجق بوقبیلدندر . حامدك کی اصل بو تورلودر .

(دهای فلسفی le génie philosophique) ـ که اولغون بر مدنیتك ثمره‌سی‌در ـ نیم ادعامی کندی باشنه تصدیق ایدر برمثالدر . معنویت بشریه‌نك تکامل تاریخی‌سی ایله بعضی مستثنا

ذكالرده فكر حكمت (بر لمعهٔ حيرت صورتنده) بليرمش ، و تحرئ اسباب اوغورنده دهاى بشريته اوته‌دنبرى رهبر اولمشدر.

حيرت فيلسوفانه‌يه، ظن ايتميورم كه هر كس قابليت كوستره بيلسين !.. محقدر كه انسانلر كوردكارى شيلرك نفس الامره عيناً مطابق و موافق بولوندوغنه قناعتله ياشايوب كيتدكجه يعنى (بداهت محسوسه évidence sensible) يى (عين حقيقت réalité-même) ظن ايتدكجه ، كائنات حضورنده ذره قدر حيرت ايتمه‌مشلردر . بو ظنلرينك اصابتندن - آزيجق اولسون - شبهه ايتمه‌دكجه حقايق اشيايى دوشونمكه البته وسيله بولونه‌مازدى. بناءً عليه ذهن بشرى زور ايله ملاحظات مابعد الطبيعه‌يه سوق ايدن (مراق curiosité) ، انجق (ظواهر apparences) ك (يعنى حادثاتك !) حقايق اشيايه مطابقتى امرنده اشتباهه ميدان آچيلنجه طوغه بيلمشدر . نته‌كيم بو كون بيله انسانيتك اكثريت عظيمه‌سنى تشكيل ايدن خلق ، حالا او ساده اعتقاد ايله - شبهه‌دن تماماً وارسته اوله‌رق - مطمئن برحالده ياشايوب طورويور. يالكز كتلهٔ عوام دكل ، مسائل فلسفيه‌ايله الفتى اولمايان خواص بيله كوردكارى طاشك وياخود آغاجك (حد ذاتنده en soi) دخى اويله - طبق كورندوكى كبى !. - اولدوغنه قانعدر . زيرا بداهت حسيه - اول امرده - تسلط اشتباهه قطعياً مانعدر . حتى اونلر حقنده بويله دوشونمك بيله بيهوده و عبثدر ؛ چونكه ناس عندنده بويله بر مسئله وبحث يوقدر . فيلسوفلرك هر شيدن

زیاده بو مسئله‌یی حل ایچون صرف ذهن ایتدکلرندن خلق خبرداراولسه‌یدی اونلری دیوانه عدایدردی. حالبوکه فلسفه‌ده اك زیاده مراق موجب وبناءً علیه حلی مطلوب اولان معمای اصلی بودر.

حیرتك بو تورلوسی جهل صرفدن تولد ایده‌من، و هر کسده واقع اوله‌ماز.

مع مافیه علی العموم انسانلرك، انسان اوله‌رق، کائناته قارشی وضعیتنده هم حیرتی همده اندیشه‌یی موجب برشی وار: ارادت بشریه‌یی ئه‌زه‌ن، عقله وله کتیرن بر قدرت قاهره ایله تماس طویغوسی وار. اویله ظن اولنه‌بیلیورکه بزی هرطرفدن احاطه ایده‌رك وجدانمزه تأثیردن بر آن خالی قالمایان (کبریا immensité) بزده بهمه‌حال اویله برحالت روحیه ایقاع ایدییور، وحقیقتنه ـ هیچ بر وجهله ـ مطلع اوله‌مادیغمز او (قدرت مافوق البشریه pouvoir surhumain) بزم ایچون دائما مجهول مطلق قالدیغندن طولایی، مدهش وابدیاً صامت بر (سفینکس Sphinx = ابوالهول) کبی قارشیمزده طورویور. باجمله سرائری‌ده جامع و متضمن بولونیور. عظمت نامتناهیه‌سنه حیرت ایدییورز. جامع الاسرار اولماسندن‌ده قورقویورز. خصوصاً که اونکله هر زمان ولاینقطع تماسده بولوندوغمز وقهاراولان تأثیرینی هر وقت، هریرده وهر خصوصده بالذات حس و تجربه ایتمکده اولدوغمز ایچون او قدرت قاهره‌نك

وجودینه ــ هر حقیقتدن زیاده ــ اینانیورز ؛ مضبون وهم اولمادیغمزدن قطعیاً امینز !..

اونك ایچون اولسه کرکدرکه حیرتك بو (ابتدائی وعمومی primitif et universel) شکلی دائما (خشیت ودهشت terreur) ایله مترافقدر . (حس خضوع sentiment d'humiliation) بوندن متولد بر طور طبیعیدر . هیچ شبهه یوقدرکه (حس دینی sentiment religieux) اوندن طرغمشدر . بزده ــ بوتون بو ایضاحاتی بر کلمه ایله افاده ایده بیله جك ــ بر تعبیر مهم واردرکه اصطلاحات صوفیه دندر؛ اوروپا لسانلرنده اوکا مقابل ومعادل اوله بیله جك بر کلمه بوله مادم .

بز ، (جبروت) دیرز !.. وبو کلمه . بزجه سر مطلق اولان قدرت قاهره نك وجدانمزه القا ایتدیکی خشیتی ، عقلمزه ویردیکی حیرتی ، بنلکمزه احساس ایتدیکی عجز وحس خضوعی ــ هپ بردن ــ متضمن وناطق ، جامع الکلم بر تعبیر مهمدرکه مقبر مؤلفی اونی پك یرنده قوللانماسنی بیلییور . یاقینده کوره جکمز . ایشته طبیعتله صمیمی ودائمی تماسمز بزده بو حالت روحیه یی حاصل ایدییور . بلکه بو ، طبیعتك محصله تأثیراتنه قارشی وجدانمزك ، (بنلکمز notre moi) ك بر نوع (عکس العمل action reflexe) یدر . کیم بیلیر ؟.. فقط نه اولورسه اولسون پك مهم بر حالتدر ؛ بوتون هیجانلرمزك توکنمز منبعی ایشته بودر . قورقو ایله امید رها ؛ درحال حیاتمزه

تعلق ایدن هیجانلردن اولدوغی ایچون حس دینیی تولید ایدن باشلیجه عواملدن معدوددر . حس استحسان دخی بو تماس صمیمیدن حصوله کلدیکندن طولایی (ذوق بدیعی plaisir esthétique) کده منبعی اودر .

متأخرین حکمادن بك چوغی دین ایله صنایع نفیسه‌یی برصنفه ادخال ایدییورلر ، دیه ـ بوندن بر ایکی صحیفه اول ـ برشیلر سویله‌مشدم. ایشته سببی بودر؛ یعنی کرك حس دینینك ، کرکسه حس بدیعینك ـ عالم خارجی ایله تماسدن ناشی ـ عینی هیجاندن تولد ایتمش اولدوغنه دائر بر ظن قوی حاصل ایتمش بولونمالرندندر . طبیعتك کبریای نامتناهیسی حضورنده وجدان بشرك هیجانه کلدیکی ده شبهه کوتورمز . قورقو ، دهشت ، حیرت ، وجد ، خضوع ، حس استحسان کبی حالات روحیه‌نك بو تماس صمیمی آثاری اولدوغنه‌ده همان هر متفکر اینانه بیلیر. اویله اولونجه کائناتك عظمتی حضورنده عجزمزی هیجلمکمزی ادراك ایدیشمزدن طولایی بو کبی حالاتی حس ایدییورز دیمکدر .

(اصول méthode) ده پسیقولوژیی اساس طوتان سوسیولوغلر یالکز اساطیرك و ادیان منزله‌نك ظهورنده بو حالات روحیه‌یی ذی‌مدخل کورمکله قالمیورلر ، آیین و اداب اجتماعیه‌نك حق اداره‌نك طرز تشکل وتکاملنده‌بیله اوهوامل معنویه‌نك برنجی درجه‌ده مهم بر رول اوینامش بولوندوغنی‌ده

ادعا ایدییورلرکه بومسائلی بوراده بسط ومناقشه ایتمك صدد بحثمزدن تماماً خارجدر .

بوتون بومطالعاتدن اصل مقصدم، حیرت دیدیکمز حالت روحیه‌نك - کرك منشأی کرکسه ماهیتی اعتباریله - ظن ایدلدیکی قدر بسیط برشی اولمادیغنی کوسترمك وهله جهل صرفدن نشأت ایتمه‌دیکنی آکلاتمقدی .

حامدك آثارنده بر مهم معنا وارکه بنی (حیرت) بحثنده بوایضاحاته مجبور ایتمشدر. اوده مقبرایله ئولونك بعضی بیتلرینه - اسرار انکیز فقط علوی - بر بلاغت مؤثره افاضه ایدن حس حضوع وتقدیس در. شبهه یوقدرکه بو حالت روحیه‌نك، دەرین وحرمتکار برحیرتله صیقی صیقی‌یه علاقه‌سی وار. حامدده بوحسك صمیمیت جلوه‌سندن ذره‌قدر شبهه ایده‌مه‌دیکم ایچون کندیسنده (حس دینی) نك غایت قوتلی و - بعضی الهامات نجیبه‌یه مصدر اوله‌بیله‌جك قدر - فیاض بر هیجان حاصل ایده‌بیلدیکنی تسلیم وقبوله مجبوربولونیورم. حالبوکه بزم سوکیلی شاعرمزك ظواهر حالنه وافعال واعمالنه باقیلیرسه - طوغروسی !. - پك اوقدر دیندار برآدمه بکزه‌تیله‌مز. دیمك‌که ظواهره باقوب‌ده آلدانمامالی‌یز ! مدخلده دخی بوکیفیته اشارت ایتمش ایدم .

اوندن صوکره، [یعنی صرف شخصی اولان شو دأب تدقیق و محاکمه‌م یوزندن ایشته‌بویله برقراره مجبور اولوشمدن صوکره ،] اویله دوشونیورم‌که بودرجه قدسیت حس ایتمك البته فوق العاده بر هیجاندن طوغمشدر ؛ وجدانمزده صمیمیاً

تأثیرینی حس ایدوبده نه اولدوغنی هیچ بر وجهله آکلایه مادیغمز او (حقیقت مطلقه) نك بویله مدهش بر پردهٔ ابهام آلتنده کیزلی قالماسی ایله البته بو حیرتمزك مناسبتی واردر . بر شیئك حقیقتنی بیلمه‌مك‌ده (جهل) در؛ بناءً علیه حیرت جهلدن طوغمشدر ؛ ده‌نیله بیلیر . نته‌کیم بو دعوایی مدافعه ایدنلرك دلیل منطقی‌سی شو سویلدیکم سوزلرده مندمجدر . لکن بن اصل بوراده هر کسدن آیرلمق ایسته‌یورم . کندی تجارب معنویه‌مه وکندی وجدانمك شهادت صادقه وصریحه‌سنه بناءً اویله حس وادعا ایدییورمکه حیرتك برقاچ تورلوسی اوله بیلیر . بو حالاتك هر تورلوسی انسانده حس خضوع وقدسیت تولید ایده‌مز . بنجه بو جهتك فوق العاده بر اهمیتی واردر . دین ایله فلسفه وعلمك ماهیتنده اساسی اولان فرقی بوراده آرامالی‌یز، ظن ایدییورم، بر عادی مثال — نم نه دیمك ایسته‌دیکمی — پك کوزل آکلاته‌بیلیر :

حکمت طبیعیه (یعنی فیزیق physique) درسلرنده معروف اولان غرائب حادثات ، مثلا (غرائب موازنة المایعات) اول امرده انسانه حیرت ویریر . فرضا (بلبلهٔ ماریوط) حادثه‌سی وده‌ها برچوق امثالی [*] ذهنمزی شاشیرتیر ؛ چونکه — اولجه

[*] امثالی، حکمت وتجربی پسیقولوژی کتابلرنده چوقدر. فقط بو غرائب حادثاتك اکثریت ناس عندنده پك معروف مثالری‌ده واردر. بادیه خلقی ایچون (سراب mirage) بویله‌در. هر کس ایچون (علائم سما arc-en-ciel) وطورغون ، راکد صویه مائلاً صوقولان بر دکنكك منکسر کورونوشی‌ده بو قبیلدندر .

عرض ایتدیکم کبی ــ اوته‌دنبری عقلمزه حاکم اولان اعتقادی آلت اوست ایدر. غرابتك سببنی دوشونمك مجبوریتی (مخیله imagination) مزی فعالیته کتیریر؛ وانجق بوشوق ایله تجربه‌یه کیریشه‌رك تجربه‌لر یاپارز. کشفیات علمیه، هپ بو مراق ایله دبو یولده واقع اولمشدر. شایان دقتدرکه بو غرابتك سبب حقیقیسی تعیین ایدنجه حیرت زائل اولور؛ چونکه کیفیتك بالطبع اویله اولماسی لازمکله‌جکنه قناعت کامله حاصل اولور. حتی بو قناعت اصلسز اولسه بیله حیرتی ازاله ایچون کافیدر. [*]

منحصراً مخیله‌یی تهییج ایدن بو نوع حیرتله حس تقدیسك هیچ بر مناسبتی یوقدر.

فلسفه مسائلنك ویردیکی حیرت دخی بوکا بکزر بر حادر: مثلا، بن شو کائناتی کورویورم؛ واویله دوشونیورم که کوردوکم شو کونش و یلدیزلر، شو اغاجلر و طاغلر هپ بندن خارجدر، انکین بر (مکان espace) ایچنده‌در. معمافیه کوزمی قاپایجه اونلری ینه کورویورم و غریبدر که عینی درجه‌ده بویوك کورویورم. بو، اوقدر قولای بر تجربه ایله تحقق ایده‌بیلیر که، بر ثانیه کوزلری قپامق کافیدر. معمافیه زیاده‌سیله شایان حیرت بر شیدر:

---

[*] اسکی علما و حکما عندنده معتبر اولوبده بو کون بطلانی قطعیاً تحقق ایدن بر چوق فرضیات مشهوره واردر. بونلر اثبات ایدیور که حیرتمزی ازاله ایدن شی حقیقتك صحیحاً انکشافی دکل، ذهنك او خصوصده تحصیل قناعت ایده‌بیلمه‌سیدر. دیمك که (ظن) حقیقت کبی کورونورسه اونك یرینه قائم اوله‌رق عینی قناعتی ویره‌بیلیور.

بوتون بو کائنات ـ اوته‌دنبری قویاً اعتقاد ایتدیکمزه کوره ـ صحیحاً وجدانمزدن خارج بر مکانده متمکن ایسه ، ناصل اولویورده کوزلرمی قاپار قاپاماز ، بن ینه بوتون او شیلری ذهنمده عیناً وعیاناً کوره بیلیورم؟.. قوصقوجه کائنات نم قفامك نره‌سنه صیغابیلیور ؟. (پسیقو فیزیولوژی) علمندن اوکرندیکمزه باقیلیرسه ، اصل کورن ، بزم دماغمزك آرقه طرفنده بر یرده کائن (مرکز بصری centre optique) در . اوده بر طاقم (حجیرات سنجابیه cellules grises) (کومه agrégat) سندن عبارتدر . شو تقدیرجه هر شیئی کورن ، اوحجیرات اولمش اولویور. مع مافیه ـ میقروسقوبله آلتی‌یوز کره بویوتولمه‌دکجه ـ کوزه کورونمه‌ین اومینی‌مینی نقاط عصبیه ناصل کوره بیلیور ؟. وکوره بیلمه‌سندن صرف نظر ، بومناظر مشهوده او حجیرات خرده بینی‌یه ناصل کیره بیلیور ؟.. خلاصه ، عالم ، عضوی بر نقطه‌یه ـ بر (حجیره cellule) یه ـ ناصل صیغیشه بیلیور؟..

خارجده‌کی اشیانك خیاللری حجیراته عکس ایده‌رك اوراده منقوش اولویور، دیه‌مه‌یز. بواسکی فرضیه‌نك بطلانی وکیفیتك امتناعی بوکون هروجهله ثابت اولمشدر .

حجیرات مذکوره‌نك (فعالیت fonctionnement) نه شعور حاصل ایدیشمز ـ احتمالکه ـ بزه بویله بر (شعبده illusion) عرض ایدییور دیمك ، بلکه دهازیاده مقرون حقیقتدر. نته‌کیم بنمده ظنم بویله‌در . فقط بوده لافدر ؛ چونکه اصل معمایی

حل ایده‌مه‌دکدن ماعدا بر چوق مبهم مسئله‌لره دها میدان آچیور . مع مافیه بو ظنم عین حقیقت بیله اولسه‌یدی ، ینه حیرتم زائل اولمازدی ؛ بلکه آرتاردی .

بو نوع حیرتکده حس تقدیس ایله هیچ مناسبتی یوقدر . لکن اطرافزده، وارلغمزی تهدید ایده‌رك بنلکمزی جداً اندیشه‌یه دوشوره‌جك حادثات غریبه واقع اولورسه البته باشقه تورلو حیرت ایده‌رز ، و بو حالده خشیت دخی ذی مدخل‌در : قویروقلی ییلدیزی عمرنده ایلك دفعه کورن، زلزله صدمه‌سنی ایلك دفعه تجربه ایدن خلقك حالنی دوشونوکز : سائقهٔ خشیت و حیرتله همان عبادته، توبه و استغفاره تشبث ایتمه‌سنك ـ اسباب معنویه‌سنی ـ کشف ایدرسکز .

تفصیلاندن صرف نظر ایتمکه مجبورم ، چونکه اصل موضوع بحثمه بو مسئله‌نك انجق من جهةٍ علاقه‌سی وار . لکن شوندن امینم که کائنات ایله تماسمزده (کبریا) نك، و کارادتمزی قیران بر (قدرت مافوق البشریه) نك تأثیراتنی صمیم وجدانمزده طویارسه‌ق ، اویله بر حیرته دوشه‌رزکه حس تقدیس انجق اوندن تولد ایده‌بیلیر .

عوام ناس ، یالکز بویوك آفتلر وقوعه کلدیکی زمان بو حیرته دوشر وانجق خشیت سببیله دوشر . حالبوکه بعضی بویوك آدملر اوحالت روحیه‌دن بلکه بر کون قورتوله‌مامشلردر . هم اونلرده خشیت یوقدر ؛ یالکز حیرت ایله ـ اوندن متولد ـ برحس تقدیس وتسلیمیت واردر .

ابتدای بحثده سویله‌دیکم کبی (ئولوم) انسان ایچون متصور اوله بیلن آفتلرك الك بویوکیدر. ایلریده تکرار دیرلمك وینه شو بنلکمزی محافظه ایده‌رك بر (نشئت اخری)یه مظهر اولمق احتمالی اولسون اولماسین ، ئولوم هرحالده شیمدیلك محقق (انعدام anéantissement) دیمکدر ؛ بونده هیچ شبهه یوق !.. بزم‌ایچون‌ده بوندن مدهش بر شی اوله‌ماز. هر تورلو آفاته قارشی بزلری لرزه‌ناك ایدن قورقو، هپ (یوق اولمق احتمالی) نك بوتون موجودیتمز اوزرنده جلوهٔ تأثیریدر . ارادت جزئیه‌مزه قارشی هر وجهله قاهر ، بزی برآنده محو ایتمکه قادر برقدرت مجهوله‌ایله دائما تماسده بولوندوغمز ایچون بوقورقونك وجدانمزدن بوسبوتون زائل اولماسنه احتمال یوقدر. آره صیره اوندن فارغ وآزاده اوله‌رق بر از مستریح یاشا بیلدیکمز اولور . فقط ئولوم ، — او الك عادی ، الك عمومی ، الك قطعی. الك شبهه‌سز اولان واقعه، حادثه، انقلاب، نه‌دیرسه‌کز دییکز !. — ایشته او ئولوم ، بزه ینه آره صیره عاقبتمزی اخطار ایتمکله ، وجدانمزده بر مدت سینمش اولان او مدهش قورقویی تکرار اویاندیرییور . هر شیدن شبهه ایده بیلیورز ؛ ئولومدن شبهه ایده‌میورز . کورویورز که هر کس اونی تجربه ایدییور ؛ و قطعیاً امینزکه بزده — برر برر — او کچیدن کچه‌جکز. تجربه علم دیمکدر؛ فقط بوتجربه، بنلکمزك اضمحلالی، شخصیت حسیه وعقلیه‌مزك تمامیله انعدامی دیمك

اولدوغی ایچون ، ئولومله اوبیوك انقلابی کچیرنلر دخی اونك حقیقتنه واقف اوله میورلر؛ اوکا شیمدیلك - اوزاقدن شاهد اولانلر ایسه بو حادثه‌دن - عدم محضدن باشقه - بر معنا چیقاره‌میورلر .

اونك ایچون بو حادثهٔ بدیهیه بزم نظرمزده الك مدهش بر معمادر. اوده - دیدیکم کبی - الك غامض مسئله‌لری متضمن بولونیور. بز اومسئله‌لری چتین سؤاللر شکلنده تلقی ایدییورز. اونلرك حضورنده پك جدی وپك دەرین دوشونیورز ؛ ینه وجدانمزه امنیت وعقلمزه قناعت ویره بیله جك جوابلر بوله میورز. چونکه بودوشونجه‌لر حالدن زیاده استقبالی، یعنی حیات آخرتی استهداف ایدییور. حالبوکه بومسئله‌لرده استقبالی قطعیاً کشف ایده بیله جك اصول ووسائطمز اولمادیغی محققدر .

اوجهه سویله‌دیکم کبی تجارب ماضیه‌مزی رهبر وسند اتخاذ ایده‌رك حکم ویرمك، یعنی حیات آخرت بحثنده (دلیل استقرائی argument inductif) یه استناد واعتبار ایتمك ، هیچ طوغرو کورونمیور .

بوطرز استدلال - بحسب الضروره - طوغرو تلقی اولونسه، شخصیتمزك و اونکله برابر هویت معنویه‌مزك ابدیاً فنا پذیر اوله‌جغنی بالمجبوریه تصدیقه واریيور . بناءً علیه بقای روحی ، حیات آخرتی ، وطولاییسیله الهی انکار ایدییور . چونکه بوتون تجارب محققه وسابقه‌مز ، بوسیل حوادثك من الازل

الی الابد ، بویله لاینقطع بر صورتده آقوب گیتدیکنی و تعینات شخصیه‌یی قطعیاً و ابدیاً افنا ایتدیکنی مصدق و مؤیددر .
هر حالده بزده بو پایانسز آقینتی‌ده داخلز ، وخس وخاشاك گبی یووارلانوب گیدییورز . دلیل استقرائی دخی انجق بو تجربه اوزرینه استناد ایدر ؛ حتی اونك موجز ومختصر بر دستور افاده‌سی‌در .

ئولوم دیدیکمز تجربه ، شخصیت جسمانیه‌مزك انحلالندن و حس و ادراك قابلیتنك اضمحلالندن عبارت اولماسه‌یدی و یاخود اویله کورونمه‌سه‌یدی ، کیفیتی ، ئولنلردن تحقیق ایده‌بیلیردك . فقط بوكا احتمال اولمادیغی (هیچ اولمازسه علماً ومنطقاً احتمال اولمادیغی !.) محقق‌در .

آکلاشیلیورکه بو مسئله‌یی انسان ، تجارب بشریه ایله حل ایده‌میور و هیچ ایده‌میه‌جکی‌ده بدیهی‌در . زیرا ماهیت مسئله هر تورلو تجاربمزك فوقنده‌در . بز بویله اولان معماره اصطلاحده (مسائل متعالیه questions transcendentales) دیرز ؛ چونکه بوتون وسائط تدقیق وتحقیقمزك حدودی خارجنده ، عقل وادراکمزك فوقنده‌درلر . (استقرا اصولی méthode d'induction) ایله بو معمایی حل وبو حقیقتی کشف ایتمك ممکن دکلدر . طبقی کوکلرك ده‌رینلکنی (صوندا Sondel) ایله بولوب تعیین ایتمك گبی غریب بر تشبث‌در .

حالبوکه (ئولوم) بوتون (ماورا l'au delà) مسائلنی متضمن و جامع بولونیور ؛ واوته‌دنبری آکلامغه چالیشدیغم

وجهله بو مسئله‌لری طوغرودن طوغرویه تدقیق ایده‌بیلمك ایچون بزه یول یوق !.. مع مافیه یالکز حادثهٔ موتك وقوعی بزی – بهمه‌حال – جدی دوشونجه‌لره صالیور، دوشوندکجه‌ده اویله مسئله‌لر احداث ایدییورزکه اونلرك هیچ برینه – منطقی بر صورتده !– جواب ویره‌میورز !

[ئولوم، انسانلر ایچون – شبهه‌یوقکه – الك بویوك معمادر. شونیله‌بیلیرکه بوتون (مسائل لدنیه questions ontologiques) ومابعد الطبیعیه بو معمانك حقیقتنی دوشونمکدن تولد ایتمشدر. ناصل اولویورده (حیات) دیدیکمز بو فعالیت، بر آنده طورو ویرییور ؟.. ادراك، شعور، حسیات، عقل، الحاصل (وجدان) دیدیکمز او شخصیت معنویه دخی بر لحظه‌ده سر اولوب کیدییور ؟. ونره‌یه کیدییور ؟. نیچون کیدییور ؟.. امید، امل، حرص، محبت، نفرت، هر شی هرشی هیچ اولویور ! ؟. اکر ئولومله حقیقةً هر شی هیچ اولویورسه، حیات دیدیکمز بو (معنادار وارلق) نه‌در ؟. اکر هر شی الی‌الابد هیچ اوله‌جقسه بزم بونجه آرزولریمز، امللریمز، أمیدلرمز، وبونلر ایچون دیدینمه‌مز هپ بوشدر !.. انسانیت، مدنیت، عدالت، حتی حقیقت بوشدر !. هپسی یالاندر !.. او حالده کرچك اولان شی نه اولسه کرك ؟ ! .. حقیقت حیاتده‌می‌در ؟. ئولومك ماوراسنده‌می ؟. یعنی مزارقاپی‌سندن اوته‌ده‌می‌در ؟. عجبا برحیات آخرت وارمی‌در ؟. یوقمی‌در ؟.

هرشی تحیحاً بوش وحیاتمز هدر ایسه، بزه بوامللر، بوامیدلر وبو (میلان inclination) نره‌دن کلییور ؟. نا صل ؟ ونیچون کلییور ؟. روح دیدیکمز معما نه‌در که اونك دەرین قاراکلقلرندن بو مسئله‌لر نبعان وظهور ایتمکده‌در ؟!. ئولوم دیدیکمز دیکر معمانه‌درکه بوتون بو تجلیات وجدانیه‌یی قعرنایاب ظلمت ومبهمیتده مضمحل ایدییور ؟. هیچ ایدوب بیترییور ؟ . .]

[ایشته ئولومك نه‌اولدوغنی دوشونمکدن بومهم مسئله‌لرك جمله‌سی تولد ایدر؛ اونلرك بری دیکرینی تولید ایتدیکی ایچون ـ یکدیکریله صیقی صیقی‌یه علاقه‌دار ـ بر فهرست مسائل وجوده کلیرکه فلسفه و الهیاتك وحتی پسیقولوژینك باجمله موضوعاتنی شاملدر .] [*]

بو خصوصده بر اعتقاده باغلانیورز ، باغلانمیورز ؛ او باشقه ! . فقط شبهه یوق که بوتون بو سؤاللرك هیچ برینه ـ منطقی ومعقول ـ برجواب بوله‌میورز. بیلمم (ایمان la foi) بو عجزمزدن‌می ایلری کلیور ؟ یوقسه ذهنمزده ـ اندیشهٔ عدمله ـ آچیلان مزعج وقورقونج بوشلغی طولدورمق (یعنی اینانمق) احتیاجنك جلوهٔ فسونی‌می‌در ؟ ..

منکر (شوپنهاوئوه‌ر Schopenhauer) بیله بوجهتی نظر دقته آلمش وعینی صورتله بیان فکر ایتمشدر :

[عقلك ، یعنی وجدان انسانك ظهوری ایله ایلك دفعه

---

[*] فلسفه درسلری : صحیفه (١٧ و ١٨) .

اوله‌رق طبیعتده فکر حکمت اویانیور ونظر تأمله معروض بولونیور. وجدان بشر کندی آثارینه‌قارشی حیرت ایدییور وکندی ماهیتنك ناصل شی اولدوغنی کندی کندندن صورویور. ئولومه ایلك دفعه اوله‌رق ــ شعورتام ایله ــ یاقلاشنجه وبناءً علیه موجودیت شخصیه سنك سکته‌یه اوغرایه‌رق بر حده واروب قابذیر اوله‌جغنه قناعت حاصل ایدنجه ، بوتون بوجهد حیاتك فائده‌سزلکی ، بیهوده‌لکی نظرتأملنده آزچوق برمعنای بداهت کسب ایدییور . اووقت حیرت و مراق بوسبوتون آرتیور . انسانك مابعدالطبیعیاته احتیاجی ایشته بوحیرتدن ، بواندیشه‌دن طوغمشدر ، وبوحالت ، انسانه مخصوصدر . انسان ، (برحیوان مابعدالطبیعی un animal métaphysique) در . [ ] [*]

افلاطونی الك بویوك استاد اتخاذ ایتدیکنی مفتخرانه بر لسان ایله سویله‌ین (شوپنهاوور) ، بو ملاحظاتنده ، فیلسوف یونانی‌نك هرایکی ادعاسی‌ده تألیف ایتمش ، یعنی ئولوم اندیشه‌سیله حیرتك جهت علاقه‌سنی کوسترمشدر .

ئولومك انقلاب نظریه‌سیله مناسبتی ایسه بالذات ظاهر وبدیهی‌در .

حامد ، بوفکرلری ــ مکمل ــ برر دستور شکلنده بیان ایتمشدر ؛ بوتون او دوشونجه‌لر مقبرك و ئولونك صحیفه‌لرنده ــ پریشان اوله‌رق فقط عیناً ــ موجوددر :

---

[*] فلسفه درسلری : صحیفه (٢٠ + ٢١) .

بزی ، ثولومدر ایدن سرشکستهٔ حیرت ،
او اولماسه ، اوله‌مازکن وجودك امکانی .

. . . .

ثولوم قیلار بزی ایقاظ خواب غفلتدن ؛
آییرمایان‌ده او ، لکن ، ظلام حیرتدن !.

بیتلرینك مضمونی صراحتاً آکلاشیلیور ، تفسیر ایسته‌مز . افلاطون و شوپنهاوورك بو بابده‌کی سوزلرینی او ایکی بیت نظماً ادا ایتمکدن باشقه برشی یاپمش اولمیور .

حتی شاعرمز ، بو (عصر دیده séculaire) ملاحظات حکیمانه‌یی (دستور formule) صورتنده بیان ایتمکله قالمیور ؛ ذهننده ایقاع ایتدیکی مسائل ثانیه‌نك اك مهملرینی‌ده تذکر ایده‌رك ــ عادت ممدوحه‌سی وجهله ــ کمال وضوح وخلوص ایله سویلیور ، ثولونك دردنجی (لحن chant) ی شایان دقتدر .

ثولوم قیلار بزی ایقاظ خواب غفلتدن ، الخ

دیدکدن صوکره :

سنك دلیلك اولور ؛ هم ، سنی ایدر تعقیب ؛
آغیر کلیر سکا رفتاری فرط سرعتدن .
ایدر تمسخر ایله خنده بر کناره طوروب
دونوب کیدنجه قدر بز بو بزم عشرتدن .
کزین مسیرده ، اکلن یابر ضیافتده ،
اولور بری اوکا همپا ــ اوکون ــ اوهیئتدن ،

گولوب شفق ، طوغه‌جقکن سنك‌ده خورشيدك ،
اونك چيقار يوزى دهشتله عمق ظلمتدن !

بيتلرى پك معنادارددر : [بو ئولوم ، چوق مناسبتسز بر شى ، انسانك كيفنى قاچيرييور ! .. دائمادر كمين ، مدهش بر دشمن پنهان !..] ديمكدر .

بو دوشونجه‌لر حامدك مزاجنى افشا ايدييور: كوستريور كه اونى اصل دوشوندورن شى حيات دكل، مماتدر . او ، حياتى ـ اوجله عرض ايتديكم كبى ـ دائما (ئه‌پيكوريست épicuriste)[*] نظريله تلقى ايتمكدن وازكچه‌مه‌مشدر . ياشامق ، اونك نظرنده لطيف بر شى‌در . بوتون بختيارلقلرك اصلى در . حامد اونى عادتا برچوجوق حسيله (يعنى منبع ذوق ونشاط اولمه‌سى اعتباريله ! .) سوييور . بر حقيقت بديهيه اوله‌رق آليور : بشوش برچهره ، شاطر بر كوكل ايله قارشيليور . اسرارينى تدقيق ايتمكه هيچ لزوم كورمييور. حيات ، اى‌در!،، كوزلدر!. والسلام! .. لكن ممات، بر (سر مبين mystère évident)در. شاعرك ذهنى اصل مشغول ايدن، ايشته اومدهش معمادركه ، يوقاريكى بيتلرده كيزلى و مستهزى بر دشمن قاهر صورتنده (تشخيص personnifier) ايدلمشدى .

---

[*] ماترياليزم مذهب فلسفى سنك مؤسسى اولان مشهور (ئه‌پيكور) ك مسلكى ديمكدر . ماترياليزمك دستور اخلاقيسى بودر: (سعادت ذوقدن عبارتدر .) بو پرنسيب واقعا ئه‌پيكوردن اول (آريستيپ Aristippe) طرفندن وضع اولنمشدى. سقراطك شاكردلرندن اولان بو ذات (مدرسهٔ قيروانيه école cyrénaïque) مؤسسى در .

حقیقت ویا ماهیتنی بیله‌مدیکمز او حالت عجیبه، او عارضهٔ مهیبه نه‌درکه برآنده نور ادارکمزی سوندورویور، اك بویوك داهیلری بیله برجسم جامده دوندورویور؟. نه‌عشق، نه کین؛ نه‌ذوق، نه الم؛ نه قورقو، نه ده امل براقیور؟!. حیاتك نشئه‌سنی قاچیران، ذوقنی بوزان، انسانك کیفنی زهرله‌ین ذهننی پریشان وجمعیتنی تارمار ایدن بالخاصه او دکلمی؟..

(لوردهولده‌ین Lord Haldane [*] مشهور آلمان شاعر حکیمی (گه‌ته Goëthe) حقنده برحکم ویرییور: [حیاتك اك بویوك منقدی‌در!.] دییور. بن دخی ده‌یه‌بیلیرم که جامده — هیچ اولمازسه بزده — (مماتك اك نافذ النظر منقدی‌در!.)

بن عثمانلیلرده بر شاعر دکل، هیچ بر محرر بیلمیورم که ئولو ومقبر مؤلفی قدر ئولومله واوکا متعلق مسائل متفرعه ایله ذهننی مشغول ایتمش ویورمش اولسون!.

---

[*] بو ذات انکلتره‌نك اعاظم متفکریندن ومشاهیر سیاسیوننددر. المانیاده مکمل برتحصیل کورمش و بالخاصه فلسفه‌ده اختصاص ایده‌رك (اوقسفورد Oxford) دارالفنوننده بر مدت تدریس ایتمشدر. المان فلسفه‌سنی نشرایچون پك جدی ومعتبر اثرلری واردر. کندیسی بالخاصه المان دوستی اولدوغی ایچون بوهنکامه‌ده سیاستدن ال چکمشدر. مشروطیتك اعلان اولونماسی اوزرینه انکلتره‌یی زیارت ایدن عثمانلی مبعوثلری میاننده بن دخی بولونمشدم. لوردهولده‌ین، اووقتلر حربیه ناظری ایدی. بردوستك توصیه‌سیله بو ذات محترمی کوردم و برمدت کوروشدم ایدی. بکا آثار فلسفیه‌سنی بالذات هدیه ایده‌رك توجهات وتشویقاتده دخی بولونمشدی.

حتى بودوشونجه‌لرله بوغوشورکن (مرکزی بر وضعیت une position anthropocentrique) آلماسی، (یعنی انسانی زبدهٔ خلقت ومرکز عالم عد ایدن نظریهٔ عنديه وباطله‌يه تبعاً هر شیئه حکم ویرمه‌سی) ـ بنجه ـ غایت مهمدر؛ چونکه ـ تأویلی ناقابل ـ بر طاقم منطق خطالرینه انجق بو یاکلش وضعیتدن طولایی دوشدوکنی عياناً کوستریر.

تحليلاتمه دوام ایده‌یم؛ یری کلنجه او خطالر کندیلکلرندن تظاهر ایده‌جکدر.

اوت !.. ئولوملك بزه تأثیری بویله دهشت بخش وحیرت آور اولونجه:

ناصل تعقل اولونسون فرائضی عمرك ؟

عقوله ضعف کلیر، دائما بوقوتدن !

بزم شو دنياده وظائفمزی حقیله ایفا ایچون اتخاذ ایده‌بیله‌جکمز دستورالعمل، قطعیاً تعین ایده‌من چونکه شبهه ایله حیرت ایچنده بویله آواره و سرکردان قالدقجه بر (حبل متین) بولوبده اوکا تمسك ایده‌مه‌یزکه عمرك فرائضی تعقل ایده‌بیله‌لم. عاقبت مجهول!.. حالبوکه بزم وظیفه‌مز ـ ماهیتاً ـ اوکا تابع!..

بونك حقیقتنی علم وفندن وحکمتدن صوروب اوکرنمك امیدنده‌می بولونیورسکز؟.. اویله ایسه خائب وخاسر اوله‌رق ینه حیرته دوشه‌جکسکز، ینه ظنون ایچنده بوغوله‌جقسکز، زيرا:

فنون ، ظنون دیمه‌در ؛ حکمتك آدی : (حیرت !)
صوکنده چونکه اومعنا چیقار بوصورتدن .

ذاتاً :

اوکندی کندینه کورمز ، فقط اشارت ایله [*]
اوکندی کندینه کلمز ، ولیك ، قدرتدن !..

اوحالده عقیده‌یه رجوع ایدوب ـ دوزجه‌سی هیچ برشی بیلمیه‌رك ـ اینانمالی ومستریح ومطمئن یاشامالی ! .. ایی اما اولمویورکه !. ایمان بیله ئولوم دوشونجه‌سندن طوغان اوخشیت انسانیه‌یی ازاله ایده‌میور ، ئولدوره‌میور . واقعا (عقیده) بر جهان باقی‌یه رهبردر ؛ فقط اویله اولدوغی حالده ینه ئولوم دینجه هرکس قورقودن ئولویور ، دیمك که یا اینانانلر ریاکارلق ایدییورلر ، یاخود تسلی‌یه ، امیده شدتله محتاج اولدقلری ایچون ـ زورله ایناتمق ایستیورلر . حالبوکه طبیعت بشریه ، قابل دکل اینانه‌میور ، ئولوم ایله حیات باقیه‌یه نائل اوله‌جغمزه اینانه‌میور .

---

[*] یعنی علمله وبردیکی ویره‌بیله‌جکی معلومات ، انجق تمثیلی واشارات قبیلندندر ، عین حقیقت دکلدر . اواشاراته معنا ویرن بزز ، بزم عقلمزدر ، اوایسه قدرتدن کلیر ، یعنی حقیقتی آکلامق ایسته‌دیکمز او قدرت مطلقه‌نك نورانی برجلوه‌سیدر ، دیمك ایستیور . سپنسرك : (علممز سمبولیق symbolique درا) دیه‌سی ، (یوول Whewell ك (طبیعت برکتابدر ، اونك مفسری انساندر ا .) دیه‌سی هپ بودر . یوق !.. حامدجاهل وغافل برآدم دکلدر ، بوسوز جاهل سوزی اوله‌مازه حتی الهام ایله دسویله‌نه‌مز !.. نیجه متخصص عالملر وارکه بوندن بی‌خبردرلر .

باقیکز ، شاعر ، بو ملاحظه‌لری نه موجز ، فقط نه مؤثر
بر بلاغتله بیان ایدییور :

عقیده رهبر ایکن برجهان باقی‌یه ،
ئولوم!.. دها نیجه ئولورفانیان، خشیتدن !..

و براز ایلریده :

آلشمیور؛ نه عجب؟!، انقلابه طبع بشر؛
بوکون جهانده اولورکن نه‌وارسه دیگر کون .
فقط بونك سببی آکلاشیلمیور دکل ، صریحدر !.
توحش ایتمز ایدك بلکه بز مهالکدن ،
اگر حقیقته اولسه خیالمز مقرون .

دیمك که امنیتسزلك ، حقیقتی بیله‌مدیکمزدندر . بوجهل ،
امیدی ده ئولدوره‌بیلیر . حامد بونی اثبات ایچون پك منطقی
برسوز سویلویور :

اگر شو شوطوپراغك التنده برپناه اولسه‌م ،
طورورمی‌یم سرقبرنده بن اوسیمبرك ؟!

نه قدرطوغرو برسوز ونه قدرعفیفانه براعتراف ، دکلمی ؟..
مادام که حیات باقیه‌یه شبهه‌سز ایمان ایدیلیور ، ومادام که اوته‌کی
دنیانك قاپی‌سی ده مزاردر ، باشقه یول یوق !.. نه ایچون سودیکی
رفیقه‌سنی تعقیب ایتمیور ده مزار باشنده طوروب کمال حسرتله
مرثیه اوقویور وتفلسف ایتمکله وقت کچیشدیرییور ؟ ..
دیمك که بومسئله‌ده ذهندن صیریله‌مایان بر شبهه وارکه

وجداندن طوغان امیدی دائمـا تسمیم ایتمکه میال واطمئنـان روحی تکدیر وازاله‌یه قادردر .

برطرفدن قورقو (مجهول مطلق قورقوسی !.)، دیگر طرفدن عذاب وجدان (یعنی شبهه نك ذهنمزده یاشـاماسی وفعـالیتی) اوندن صوکره امل (یعنی یاشامق ، یوق اولمامق آرزوی شدیدی) برله‌شوبده انسانك باشنه طوپلانیرسه، عینی زمانده ارادتمزله اوینـایان ، امللریمزله استهزا ایدن بر قدرت قاهره‌نك تأثیرات فعلیه وحقیقیه‌سنی ـ الیم بر صورتده ـ حس ایتمکدن بر آن فارغ اولمازسه‌ق ، البته (عزیز و ذوالجلال ، منعم وعینی زمانده منتقم، رحیم، رحمن وفقط همده قهار وقدیر) بر اللهه بالمجبوریه اعتقاد ایده‌رز ؛ واونك رحمتنی ، عنایتنی تمنی ورجا ایتمکدن باشقه چارهٔ سلامت بوله‌مایز .

ایشته (عنایت الهیه عقیده‌سی la doctrine de la grâce divine) بودر . بو اعتقادك توصیه و ایجاب ایتدیکی طور ، انجق وضع وخشوع وخضوع اوله‌بیلیر .

حامد ، عاجز ودرمانده دوشونجه ـ حقیقی مجهول قالانـ اوقدرت صمدانیه حضورنده (بك طبیعی اوله‌رق !.) بوطوری طاقینمغه مجبور اولوب رحمت رحمانی استدعا ایدییور .

عنایت ایله الٓهی !.. بویوکلکك بیلیرز .

یازقدر ایله‌مه نومید خلقی رحمتدن !.

دیه یالواریبور . بوکا سبب البته (فعـال لمایرید اولان)

اوقدرت صمدانیه‌نك بزم اوزریمزده‌کی تأثیرات جبروتیه‌سی‌در؛ مخافت الله ذاتاً بونی هرزمان حس ایدیشمزدن نشأت ایتمکده‌در:

دینیر : مخافت باری بویوك فضیلتدر ؛
دل اعتباریی آکلار، بو قول معتبرك .
فضیلت اولماسه‌ده اول صفت طبیعی‌در؛
نه دریا حکمتی الله اوکنده سجده‌لرك ؟..

بونکله‌برابر ، حقیقت ینه آکلاشیله‌میور؛ آخرت نه‌در ؟. ده‌نیجه ، طوپراق کورونیور !..

طورور حقیقت اشیا ، تراب شکلنده ،
سؤال آخرت ایتدکجه بن ، بوتربتدن .

دیمك‌که ینه طوپراق اوله‌جغز !.. دیمك‌که اصل حقیقت (دوران circulation) در..

واقعا ، شاعر بویأس آور وامید شکن فلسفه‌ده قرار قیلمیور . نته‌کیم ایلریده‌کی ایضاحاتم بونی کوستره‌جکدر . فقط شو تحقق ایدییورکه مشاهداته مستند اولان ملاحظات فلسفیه‌سی ایله انقلابات حوادثدن بر معنا چیقاره‌رق ئولوم حادثه‌سنی تفسیر ایدییور . بنلکك ابدیاً مضمحل اوله‌بیلمه‌سی احتمالی، الك جدی اندیشه‌لری موجب‌در. بودوشونجه ـ بالطبع ـ حیات استقباله معطوف بولوندوغی ایچون بر چوق (مسائل متعالیه)یه متعلق‌در؛ بومسئله‌لر ذاتاً مابعدالطبیعیات وآلهیاتك موضوعاتی تشکیل ایدر . بناءً علیه بوتون بوشیلرك یکدیکریله

صیقی صیقی یه مناسبی اولدوغنده شبهه یوقدر . بزی بو یولده دوشونمکه مجبور ایدن ینه قورقو، او (یوق اولمق) قورقوسیدر؛ بو قورقو ، دائما جهل وحیرتله قاریشیقدر. چونکه آرادیغمز حقیقت بزم خیالمزه مقرون کورونمیور . خیالمز الی الابد یاشامق وهر تورلو مهالك انقلابه رغماً بنلکمزی محافظه ایده بیلمکدر . حالبوکه مشاهداتمز بو تورلو بر احتماله ذره قدر میدان ویرمیور ؛ امیدمزه نفس آلدیرمیور . یوقسه :

توحش ایتمز ایدك بلکه بز مهالکدن
اکر حقیقته اولسه خیالمز مقرون .

مهالك دیدیکمز وقوعاتك جمله‌سی‌ده عوامل و اسباب انقلابدر. اك بویوك انقلاب - اولجه دیدیکم کبی - ئولومدر . ئولومده الی الابد شخصیت معنویه‌مزك ، ادراك و حسمزك انعدامی‌در . صراحتاً اویله کورونیور .

حتی ئولنلر بزه قارشی لاقید، هم تمامیله حسسز والی الابد لاقید قالیورلر ؛ حالبوکه بز اونلرك الم هجرانیله آغلیورز . بو آیریلق موقت ایسه و - بر آز صوکره - بر حیات سرمدیه‌یه نائل اوله‌رق همبزم وصلت اوله‌جقسه‌ق بو آغلایش معناسز اولمازمی ؟ ..

شاعر فرقتزده - بك منطقی اولان - بو مطالعه‌یی (کندیسنه قارشی آرتق تماماً لاقید قالان) زواللی رفیقه‌سنه خطاباً (حسی sentimental) بر اسلوب شاعرانه ایله‌ده بیان ایتمشدر :

ای قبری گولن بواشك تردن ! ... [*]
ای سنكی رقیق برجكردن !.
معنالیمی‌در بوكون بوكریه ؟.
سندن صوردارم نیچون بوكریه ؟..

چوق طوغرو : اكر آخرت وارسه ؛ روح ، لایموت ایسه !... طبیعی معنالی‌در !... اكر بوانقلاب، الی‌الابد یوق اولمق دیمكسه !. البته‌معناسزدر. حتی هرشی‌ایله‌برابر روحمزك‌ده فنا بوله‌جغنه قناعت كامله حاصل ایتدیكمزدن طولایی آیریلغه آغلیورسه‌ق ، بلكه ـ بو نقطهٔ نظردن ـ كریه‌مز دها زیاده معنادارد ؛ ده‌نیله‌بیلیر !.. یعنی بزدن آیریلانلرك الم هجرانی ایله دكل ، كندی عاقبتمزی دوشونه‌رك مأیوسیتله‌ده آغلایه‌بیلیرزكه اودها معنادار .

فقط بوتون بوفكرلر، بواذیتلی دوشونجه‌لر، هپ انقلاب دائمی‌یی محض حقیقت‌اولمق‌اوزره تلقی ایتمكدن ایلری كلیور. دیدم‌یا !. حامد ، بوفلسفه‌ده قرار قیلمق ایسته‌میور . مع‌مافیه مزار كنارنده، ئولوم‌حضورنده فلسفهٔ انقلابك اهمیتنی‌ده‌اهمال وانكار ایده‌میور. نه‌یاپسه بوزهر اندیشه‌نك برقطره‌سی‌ذهننده قالوب امیدینی تسمیمه یه‌تیشیور .

اوحالده حامدك ملاحظات فلسفیه‌سنده انقلاب عالم‌عقیده‌

---

[*] ای كریه‌لرمه قارشی لاقید قالان جسم بی روح ! . دیمك اولسه كركدر .

سنك اوپناديغى رولى دها اي تدقيق ايدهلم، چونكه (بدبينلك) ايله بوعقيدهنك پك صيقى واساسلى برمناسبتى واردر. شاعر، بر آز بو آجى حقيقتهده ايناتمق مجبوريتندن تماماً ياقاسنى قورتاره. ماديغى ايچون بر چوق مهم مطالعاتده بولونهرق بزه روحنك بعضى دهرين الملرينى ، ممتد شبههلرينى ، مبهم عذابلرينى افشا ايتمشدر .

٢

مقبر و تولو مؤلفنك بعضى شعرلرينه باقيليرسه هەراقليتك روحى ـ بوسفر ـ حامدك قالبنه كيرمش ذهنى تصرف ايدييور؛ ظن اولونه بيلير. بزم شاعرمزك كدرلى دوشونجهلرى او فيلسوف يونانىنك طرز تفكر و تأثيرينه اوقدر بكزر. مع مافيه ـ بوندن اولكى فصلك ابتداسنده سويله ديكم كبى ـ هيچ ظن ايدهميورم كه حامد، هەراقليتى بالذات تتبع ايدوب طانيمش اولسون!..

اويله ايكن فيلسوف يونانىنك الك مهم (وجيزه aphorisme) لرندن بر ايكيسنى مقبرده عيناً بوله بيليرز . اوندن صوكره كورورز كه بو دستورلرى مبدأ اتخاذ ايدهرك حامد، برچوق ملاحظاته ميدان آچمش واو يولدن كيدهرك (بدبينلك عقيدهسى la doctrine du pessimisme) نه پيوسته اولمقدن كنديني قورتارهمامشدر ، لكن اوراده قالمق ايستهمهديكى محققدر .

هەراقليت ـ ايكى بيك بشيوز سنه اول ـ عينى مبادىءِ

رهبر اتخاذ ایده‌رك ، اویوله صایمش وعیف نتیجه‌یه واصل اولمشدی . حیاتنه دائر مفصل و صاغلام معلوماتمز یوق !.. لکن عنعنات تاریخیه‌نك بزه ، گریه ناك ودائما غمکین برچهره ایله عرض وتقدیم ایتدیکی بو آریستو قرات فیلسوفك ، حقیقتاً بدبین یاشامش و بدبین ئولمش اولدوغنده هیچ شبهه‌مز یوقدر. فلسفه‌سنك حیثیتی بونی اثبات ایدییور؛ نته‌کیم (گولر یوزلی) ده موقریطك ـ صحیحاً روایت ایدلدیکی کبی ـ نیك بین یاشامش و اویله ئولمش اولماسی پك طوغرو و پك منطقی بولویورز، چونکه اساسات‌واحکام فلسفیه‌سی، کندی حقنده‌کی روایتی تأیید ایدییور .

یالکز حامدك ـ بلکه هیچ طانیمادیغی ـ هه‌راقلیت‌دن بر مهم فرقی وار : بزم شاعرمز ، یونان قدیم فیلسوفی قدر بو فکر واعتقادنده ثابتقدم دکلدر. بناءً علیه حقیقتاً بدبین‌دکلدر، واویله صایله‌ماز . حکیم یونانی : [هرشی آقوب کیدییور ؛ هیچ برشی قالمیور !] دیمش‌دی ؛ بوتون مشاهدات وتجارب واقعه‌سنی ـ موجز برصورتده ـ تلخیص وادا ایدن بو دستوری اساس و مبدأ اتخاذ ایتدکدن صوکره‌ده منحصراً بو کیفیت انقلاب اوزرینه اعمال فکرایتمش ، وچیقاردیغی نتایج منطقیه ایله قانع‌اولمشدی. امیده دوشمه‌مشدی . اللهه وحتی اوزمانك اساطیری‌اللهلرینه‌اینانمایان برفیلسوف بوندن ایلری کیده‌مزدی. انسان منحصراً بو (حقیقت مشهوده‌یی) رهبر تفکر ایدوبده

یالکز منطق نتیجه‌لر چیقاریرسه البته یأسه دوشمکدن قورتوله‌ماز. بونی اوله‌جه‌ده عرض ایتمشدم. چونکه اونقطه‌دن حرکت ایده‌رك دوشونمکه باشلارسه‌ق هویت شخصیه‌نك محقق فناپذیر اوله‌جاغنه هم ابدیاً انعدام ایده‌جکنه ایناتمق مجبوری کورونور. انسانه بو اعتقاد البته‌ده‌رین برحزن وملال ویرر. هه‌راقلیتك طور تفکری و حالت روحیه‌سی تماماً بوایدی.

حامددخی واقعاً اورادن باشلیور: ال‌اول کیفیت انقلاب اونك نظردقتنی جلب ایدییور. حادثات عالمده‌هر شیئك دوامسز ومتغیر اولدوغنی (بر حقیقت مشهوده وابتدائیه une vérité visible palpable et primaire) اولمق اوزره تلقی ایدییور؛ وآکلاییورکه ـ بزم ایچون ـ الك مهم کیفیت بودر. بونی ایستر کتابنك باش طرفنده، ایسترسه نهایتنده ذکر ایتمش اولسون!.. حکمی بوقدر. مراتب تفکرده ایلك اوکجه‌کلن حقیقت بودر. چونکه اول امرده ادراك اولونان (حادثهٔ کلیه و عمومیه phènomène universel) بودر. بوتون (استدلالات فلسفیه raisonnements philosophiques) اوندن نشأت ایدییور، و او اساس اوزرینه مستند بولونیور. اونك ایچون حقیقت ابتدائیه دیدم، شاعرك بلکه هر اثرنده بوکیفیته حیرت وخشیتله اشارت واردر؛ صحراده:

بودوران نه دهشتلی طولاب ایمش!.
قیامت دخی قوپسه ایتمز قرار!..

بیتی وارکه هەراقلیتك دستور مشهورینی شاعرانه براسلوب ایله تکرار ایدر . مقبرله ئولو ایسه باشدن باشه اونك تفسیری و نهـایت تأویلی صـایلسه ماهیت فلسفیەسی یا کلش تعریف ایدلمش اولماز ،

هله :

هرشی اولویور جهانده زائل !.

مصراعی هەراقلیتك دستورینی عیناً و همده حرفیاً ترجمه وادا ایدر برجملەدر . [*]

لکن بوحقیقتی ایکی تورلو دوشونمك، (یعنی دوام انقلابی ایکی صورتله تصور ایتمك) ممکندر :

من الازل الی الابد بوتغیرات بویله دوام ایدیور وبر خط مستقیم نامتناهی تعقیب ایدوب کیدیور ، دەنیلەبیلیر . فقط (دوری circulaire) اولەبیلمەسی احتمالیدە تصورایدیلەبیلیر . بوتقدیردە حادثات عالم، (بردائرهٔ مسدوده un cycle fermé) تشکیل ایتمش اولور؛ وبناءً علیه اشکال سابقه وهویات مضمحلەنك امکان رجوعنی دوشونمك منطقاً ممنوع دکلدر. مادام که جریان بر دائرهٔ مسـدوده ایچنده دونوب کیدیـور ، ومادام که بو (دوردائم) ، دوامی اعتباریله نامتناهی ، وماهیتی اعتباریلەده (لاینقطع ininterrompu) و دائمی بر (کون و فسـاد -

[*] هەراقلیت: (پانداری که اوذەن‌مەی‌نی = Panda rei Ké oudhen mény) دینشدی که حرفیاً (هرشی آقوب کیدیور هیچ برشی قالیور.) دیمکدر .

(génération et corruption) در؛ بو ترکبات وانحلالات نامتناهیه اثناسنده عینی هویتك یکی‌دن عینی وجهله صورتپذیر وجود اوله‌بیلمه‌سی مطلقا استبعاد اولونه‌ماز . فقط جریان انقلاب ـ برخط مستقیم اوزره ـ نامتناهی کیدرسه بویله بر احتمالی دوشونمك قطعیاً ممتنعدر .

حامد ، بوایکی طرز تفکر آره‌سنده‌کی فرق مهمی ادراك ایدیور کبی کورونمیور . فقط (دور دائم) طرفداری اولمدوغنده شبهه یوقدر ؛ صراحتاً سویلویور :

— برشی‌ده دوام یوقمی یارب ؟!
هرشیده نه‌در بودور دائم ؟.

دییور .

برکره بوحقیقتی تسلیم ایتدکدن صوکره شاعر متفکر بو پرنسیپدن بعضی نتیجه‌لر چیقاریبورکه طوغرودر. دوشونویور؛ اپی دوشونویور ، آکلیبورکه تغیر ، یوقلغی دکل ، ینه وارلغی اثبات ایدر . البته اول‌امرده برشی اولمالی که اوشی تغیر ایده‌بیلسین . (هیچ) لکده تغیر تصور اولونه‌ماز . اوحالده : (بوکون هیچ برشی ثبات ایتمیورسه ، البته شوحالیله حادثات ینه بر (شی) در. مکونات ، هپ یالان ، هپ خیال اولسه بیله، ئولومه‌نسبتله ینه حیات (یعنی ادراك قابلیتی !.) برشیدر. (ابد éternité) ، نسبتله دخی ممات برشیدر . هایدی بوتون

بوشیلرده بر (مسبب) دوشونمیه‌لم ؛ سبب یوقدر !. دەیەلم !..

لکن البته کندی کندینه دخی شو کائنات بر شی‌در ؛ مادام که بز اونك ایچنده‌یز ، اویله اولونجه بزده البت بر (شی) ز !.. بوسبوتون (هیچ) دکلز !..) حامد ، ایشته بویله دوشونویور وشو بیتلر اودوشونجه‌لری ناطق‌در :

قیلمازسه بوکون ثبات ، برشی ؛
اولمازمی بو حادثات ، برشی !؟ .
کاذبسه سحر ، خیال ایسه شب ،
انجم صاییلیرسه صفر درجب ،
نسبت اولومه ، حیات برشی !.
نسبت ابده ؛ ممات برشی !.
بر شی یوغیسه بوکا مسبب ،
البته بو کائنات بر شی !.
مادام که اونده داخلز بز ،
دیمز که خیال زائلز بز !..
شبهه یوق که اویله !..

کورولویورکه حامد ، بو پرنسیپی (یعنی انقلاب دستورینی) (نیهیلیزم ـ لیسیه ـ nihilisme) اعتقاد باطلنه قارشی بر دلیل منطقی اوله‌رق ابراز واقامه ایدییور وکمال موفقیتله قوللانیور.

بو قطعهٔ شعرك صوك مصراعی‌ده صوفیه‌نك تماماً (ایده

آليست idéaliste) اولان (سياق نظر manière de voir) ينى – عينى زمانده – رد و ابطال ايتمش اولويور. [*]

اوحالده بزم ادراك ايده بيله جكمز حقيقت (حقيقت اضافيه!.) انقلابدر. ئولومده بزم ايچون اك بويوك انقلابدر. ديمك كه مقبر، بر (حقيقت اقصا vérité ultime) در؛ آكلاشيلماز بر (سر mystère) در. شو بيتلر، صراحتاً بو ادعالرى ناطق بولونويور :

مقبر !. صوكيدر دقايقك بو ؟.
بر سر غريبى، خالقك بو ؟.
بر نور كه ميل ايدنجه خوابه،
ايمكده شو بريقين ترابه.
اك يوكسكى در شواهقك بو،
اك مدهشى در حقايقك بو !..

---

[*] صوفيه اعتقادنده دستور اساسى (وحدت وجود = panthéisme = پانته ئيزم) در. سياق نظرلرىده ايده آليست در. اونلر، موجودات محسوسه يى نفى و انكار ايتمكله (واحد حقيقى) اولان وجود مطلقى قطعياً و منحصراً اثبات ايتمك ايسترلر. اعاظم صوفيه دن منلاجامى، بو ادعايى بر بيت ايله پك بليغ برصورتده ادا ايتمش، و (كل مافى الكون وهم، اوخيال + اوعكوس، فى مرايا اوظلال) ديمشدر. كورولويوركه حامد، بو ادعايى رد ايتمكده در. معمافيه آره صيره اوكابنه رجوع ايتمكدن چكينميور. اصطلاحات صوفيه يى پك يرنده قوللانمه سى شايان دقتدر. بوشيلره واقف اولماسى احتمالى خاطره كتيرير.

بدبخت !. او حقیقت آکلاشلماز ؛
شانك بو ، جهانده ، لایقك بو !..
اویله ایسه یینه حیرت ؟.. وئولوم ، اصل منبع حیرت !..
هر حالده موت درحقیقت ،
احوال بشر اوحالدر هپ !

حامد او حالی، زواللی رفیقه‌سنك میال خسوف اولان چهره‌سنده ـ ده کوردوکنی خاطرلییور :

بیك حیرت ایله اولوردی ظاهر ،
حالنده غریب یوزلی بر سر
اظهر در اوشیمدی مقبرنده؛
سبحان الله حی قادر !..

مقبرك برباشقه یرنده کوزل بر بیت وارکه دەرین ومعنادار بر ملاحظه‌یه پك شاعرانه برادا ایله ترجمان اولویور ؛ ینه مرحومه‌یه خطاباً دییورکه :

برسجده‌یی اکدیریر جبینك
عمقنده بوراز سر مدینك .

مزاره طوغروئه کیلمش، دنیایه متعلق هوساتدن، آمالدن، افکاردن بلکه بوسبوتون تبری ایتمش بر چهره دوشونوکز که بر آز زمان صوکره ئولوم دیدیکمز (راز سرمدی mystère éternel) ایله تماس ایده‌جکنی حس ایدر کبی باشنی اوکنه ئەکمش برباشقه دوشونجه‌یه طالمشدر ! بولوحه‌یی کوزکزك

اوکنه کتیریکز ؛ اووقت یوقاریکی بیتك علویت شعریه‌سنی آکلارسکز. او وضع تسلیمیتی شاعر بر حس قدسیت ایله علاقه‌دار کوردوکی ایچون سجده‌یه تشبیه ایدییورکه پك بویوك بر موفقیت شاعرانه‌در.

بوتون بو دوشونجه‌لر و ـ ذکر و ایرادندن صرف نظر ایتدیکم ـ دها برچوق امثالی ، هپ (سرّ المنیّه le mystère de la mort) دیدیکمز معمانك موجب اولدوغی ده‌رین حیرتی آکلاتمق ایستییور. غریبدرکه حیات ایله ممات (حادثات متلازمه phénomènes co-nécessaires) دن درلر. حامد بوکا بویله اعتقاد ایدییور. نته‌کیم :

بزی ئولومدر ایدن سرکشتهٔ حیرت ،
او اولماسه اوله‌مازکن وجودك امکانی .

دیدیکنی یوقاریده ذکر ایتمشدم.

حقیقتی استکناه اوغرنده حوادث عالمه انفاذ نظر ایتدکجه حیرتی آرتییور واودرجه وارییورکه :

رؤیتله تفکرم بر اولدی ؛
حکمتله تحیرم بر اولدی .

دییور. بوتون کائنات اسراردن عبارت اولونجه، طبیعی درکه حادثاتی مشاهده ایتمکله دوشونمك آره‌سنده فرق قالماز ؛ او حالده‌ده حکمت حیرته منجر اولوب قالیر. طبیعت، ـ علمانك تتبع وادعا ایتدیکی کبی ـ (معقول rationnelle, intelligible)

بر (اثر œuvre) اوله‌جقنه، بر (معجزه merveille, miracle) اولور.

هر شیده عیان علو قدرت،
هر شیده پدید عجز فکرت،
برسلسلهٔ جبال اعجاز،
کیم بیتدیکی یرده ایلر آغاز!..
برمعجزه‌در؛ اوت، بوفطرت!
یا عجز ویریر بزه یا حیرت.

ایشته بو قطعهٔ بلیغه بنم سویله‌دکلرمی تصدیق ایدییور. شبهه‌یوق‌که هرشیده علوقدرت عیاندر، لکن عجزوحیرتمزدن طولایی حقایق اشیایی ادراك ایده‌میورز:

اوهام ایله برکلیر حقایق!..

حالبوکه:

مقصود، بوتون، (وجود خالق)!..— در.

شبهه‌یوق‌که شاعرك بوحالات روحیه‌سنه، بودوشونجه‌لرینه یکانه سبب (ئولوم) حادثه‌سیدر؛ مرحومه‌نك چهره‌سی سر اولونجه، بوتون کائناتی اسراردن عبارت کورویور:

سر اولدی کوزل یوزی؛ بن اوندن
سر آکلییورم بوتون جهاندن!.

دیمه‌سنده معنا صریحدر. هم شایان دقتدرکه بو (سر عمیم mystère universel) ی (عدیم négatif) بر سر عد

ایده‌میور : (عدم محض pur néant) کبی تلقی ایده‌میور . یعنی عجز و حیرتی سببیله لاادریه مذهبنه دوشدوکی حالده، (نیهیلیزم = nihilisme = لیسیه) اعتقادینی قطعاً رد ایدییور. بونی اولجه‌ده سویله‌مشدم . شوقطعه، او ادعامه دیکر بردلیل جلی‌در :

برسرکه - دینیر - عمیم برسر ؛
لکن دینه‌مز : عدیم برسر !..
برسرکه کوزوکمویور تشاندن ا.
برنورکه فرقی یوق دوماندن !..

یعنی - بزم صوفیه‌نك دیدیکی کبی - [فرط ظهوری و اشراق و لمعان نوری جهتندن] عقل بشرك دیدهٔ بصیرتی قاماشیورده اونك ایچون کورونمویور؛ یوقسه، یوق‌اولدوغندن دکل !..

بونکله برابر شاعر اوقدر شبهه ایله بیزار اولویورکه :

وارله یوق ایچنده‌یم آلهی !.
قورتار بنی غیری این وآندن !.

دیه فریاد واستخلاصی ایچون قدرت کلیه‌دن استمداد ایدییور .

درمانمی درد ایدن آلهم ،
ایتدی بومزاری قبله‌کاهم .
بریول‌که، دلیللرده حیران !..
یوق غایتی : برفضای سیران !..

قطعه‌سی‌ده اثبات ایدرکه بوفلسفه، انجق مزارقوغوغندن نشوایتمش، (مقبری macabre) بر سلسلهٔ تفکراتدر. ذاتاً بدایت مطالعاتمده بوادعا اوزرینه اصرار ایتمش ایدم.

اوت!. بوفلسفه‌نك منشأ حقیقی‌سی اوچوقوردر. سائق تفکر اولان شی دخی ـ یوقاریده سوزلرینی ذکر ایتدیکم شوپنهاوره‌رك دیدیکی کبی ـ عشق و محبتك، امید واملك، الحاصل بوتون حیات معنویه‌مزی تشکیل ایدن حقایق وجدانیه‌نك، بویله بردنبره محو اولوویرمه‌سنه قانع وراضی اوله‌مایشمزدر. حامد بوکاده پك کوزل بردلیل ویرمشدر:

لایقمی بوکون سکا دیمك: (هیچ)؟.
اولسونمی بوعشق مشترك، هیچ؟.
طوپراق، نه‌روا، لحافك اولسون؟.
یوقمی‌یدی یا باشقه اورته‌جك هیچ؟.
اورتولسون اونکله عیب حکمت؛
طولسون کدریله چشم عبرت.
برقیله کوزم سونر، بوفکرك!.
عمقیله باشم دونر، بوفکرك!.
کیتدکجه بویور فضای حیرت؛
کیتدکجه یاقینلاشیر بو فرقت.
ایندکجه بن، اعتلا ایدر او؛
عجزمله بویور گیدر بوقدرت!..

بناءً علیه :

بیك شك ویقین ایدوب ترادف ،
حیرتده عیان اولور تضاعف .
حاصل اولهماز ـ خلاصهٔ قول ـ
بزلرجه بو سر ایله تعارف !...

ثم شو ترتیب اوزره دیزوب ذکر ایتدیکم سوزلر، ذهن بشرك بو (سرموت) اوکنده ناصل ونیچون اندیشه‌یه دوشوب، نه کبی کریوه‌لردن کچمکه مجبور اولدوغنی و نهایت شو کائناتك بر (اثر تصادف œuvre du hasard) ویاخود بر (اثر ارادت وحکمت) صاییلوب صاییله‌مایه‌جغنی تعیین خصوصنده نه‌مزعج بر تردده دوشـدوکنی وعاقبت حیرت وعجز ایچنده یأس ایله بوغولمامق ایچون امیده صاریله‌رق ایمانه التجا ایتدیکنی کوستریر؛ هم پك واضح وپك منطقی بر صورتده کوستریر. اونك ایچون بو بحثی براز تفصیل ایتمکده فائده ملاحظه ایتدم .

شاعر ـ بدایت امرده ـ حیرتله دوشونجه‌یه باشـلایوب نهایت ینه حیرته دوشونجه ، بو سفر، ذهننده ایکی تورلو جریان افکار حاصل اولویور . بریسی (لدنیاته عائد ontologique) در ، چونکه (وجود مطلق l'être absolu) تحریاتنه متوجه‌در. دیکری‌ده منحصراً (روحیاته عائد psychologique) در. زیرا روحك حقیقتنی تدقیق یولنده بر (جهد ذهنی effort mental) در. بو سفر حامدك (اصول تفحص méthode d'investigation)

بو سبوتون (انفسی subjective) اولدوغی کبی (وضعیت position) ی ده عیناً بر بسیقولوغ وضعیتی در .

مادام که انقلاب بر (بدیهۀ اولی vérité de première évidence) در . البته قولای انکار اولونه‌ماز . اویله ایسه (هرشی اولویور جهانده زائل ؛ هرشی کلوب کیدیبور ا.) دیه‌رك هه‌راقلیتك طوردوغی مرحلۀ یأسده طوروب قاله‌جقمی یز ؟ . . [عالم ، خیالدر ، کوردکلرمز هپ ظلالدر . بونلرك هپسی هیچلكدر ؛ هیچلك دخی هپسی درا..] دیه‌جکمی یز ؟ بو سلسلۀ تبدلاتك بر (اول و آخر le commencement et la fin)ی اولمق کرکدر . اوندن صوکره ـ اوته‌دنبری دوشوندوکمز کبی ـ تحول ایچون بروارلق ده (لابد indispensable) در . بناءً علیه:

نه شبهه ! . اول و آخر ، (وجود مطلق) در ؛
ارقورسه عالمی انسان کتاب شکلنده . [*]

بوتون او تحولاتك ـ برحقیقت مطلقه وقیمه‌یه دال اولان او حادثاتك ـ البته (بر نقطۀ استنادی un point d'appui) اولمق

---

[*] الك اول بو فکری بیان ایدن فیلسوف (آپولونیالی دیوژه‌ن Diogène d'Appolonie)اولمشدی. [قبل المیلاد بشنجی عصرا]صوکره (ئه‌پیکور Epicure) ك فلسفۀ ماده‌سنی نظماً ادا ایدن مشهور رومالی شاعر (لوئره چیوس قاروس Lucrecius earus) بو فکری بر مصراع ایله دستور شکلنده عرض ایتدی که عیناً شودر :

(Nam nihil e nihilo, in nihilum nîl posse reverti)

یعنی (هیچدن هیچ برشی اولماز؛ وهیچلکده هیچ تبدل ممکن دکلدر) دیمکدر .

لازمکلیر . ایشته او ، وجود مطلق در . بوتون شوده کیشن وارلقلری محیط وشامل اولان اودر . اویله ایسه هرشی تغیر وتبدل ایتدیکی حالده اساساً هیچ برشی محو اولمویور . (لاتناهیت l'infinité) ده بووارلانوب کیدییور . بو خصوصده بویوك کوچوك مساوی در ؛ ونامتناهی اولان سلسلهٔ انقلابده اموات دخی داخلدر اونك خارجنه چیقاماز:

کورمکده بویوك کوچوك مساوات ؛
بوسلسله‌دن چیقارمی اموات ؟ .

اوت ! هیچ برشی — حقیقتده محو اولمویور: کلن ذاتاً ازلدن کلیور، کیدن‌ده ینه ابده کیدییور :

خیر !. کیدن ابدیدر ، ظلام ماضی‌یه ؛
اوت کلن ازلی‌در فضای دورانه ! .

فقط آره‌ده ضایع اولان شی نه‌درکه بر آنده برانسانی جمادات درکه‌سنه ایندیروب طوپراغه براقیویرییور ؟.. هیچ برشی یوق اولمویورسه :

بوصفر نه‌درحساب ایچنده ؟..
ارقام اوکا انقلاب ایچنده !..[*]

---

[*] یعنی ارقام — که‌بورادە (کمیات quantités) دیمکدر ، و بو تعبیر ریاضی بالجمله موجودات معناسنه کنایه صورتیله ابهام ایچون بلك ابی قوللانلمشدر — ایشته اوارقام، صفره انقلاب ایتمك ایچون بر دوران دائمی ایچنده در، دیمك ایستیورکه (هرشی هیچ اولمق ایچون بووارلانوب‌طورویور!) دیمك اولور. اوتقدیرجه بالجمله کائنات (ذی

بر هیچیٔ ذی وجود، یاخود
بر قبردر اضطراب ایچنده !.

مطلقا ضایع اولان یوقسه‌بیله البته غائب اولان برشی وار. ایشته روح دیدیکمز اودر. ئولوم ایله قاچوب کیدن اودر.

حامد، ئولوم حادثه‌سندن استدلالاً روحی تسلیم ایدییور؛ اونی مزاردن بولوب چیقارییور. غریب کورونن بودوشونوش بوکون علمای متخصصین عندنده پك معتبر بر فرضیهٔ علمیه‌نك اساسنی تشکیل ایتمکده‌در. بو مسئله‌لری موضوع بحث ایدن (آنتروپولوژی — anthropologie — علم الانسان) علماسی دخی ـ بر خیلی تدقیقات ومناقشاتدن صوکره ـ شوفرضیه‌یی سائرلرینه ترجیح ایتمشلردرکه (مستقل بر روح une âme indèpendente) اعتقادی ، ئولوم حادثه‌سندن طوغمشدر .

برلین دارالفنونی فلسفه معلمی (فریدریخ پاوولسه‌ن Friedrich Paulsen)، (فلسفه‌یه مدخل) اولمق اوزره یازدیغی براثرده ـ بوغریبه‌یه جلب دقت ایده‌رك ـ موضوع بحثمز اولان اوفرضیه‌یی پك واضح بر لسان ایله عرض ایتمشدر. پروفسورك بوبابده‌كی مطالعاتنی بورایه نقل ایدییورم :

وجود برهیچلك) در . ذی وجوددر، چونکه قیمیلدانیور، چابالیور. فقط هیچدر، چونکه هرآن ئولمکده‌در. اوحالده‌عالم، اضطراب ایچنده قیورانیر طوررور برمزاردر ؛ دیمك اولور . بویله بر وارلغه اسلام فیلسوفلری (حال) دیرلردی . شاعر بوتون بو اینجه‌لکلری پك ایی سلیور کیبی کورونیور .

[روحك ، يالكز برقوت ، وياخود بر كيفيت ، بر خاصيت اولمايوب بدندن آيرى ومستقل بر (جوهر substance) اولماسى ، بر وقعهٔ مهمه‌دن دخى استدلال ايدلمشدر . اويله بر وقعه كه ابتدائى انسانلرك فكرينه‌ده‌رين بر تأثير اجرا ايتمكدن خالى قالمامشدر . او ده (حادثهٔ موت) در. ئولوم واقع اولور اولماز ، وجود بشر ، جانسز جسملردن كنديسنى تميز ايدن قابليتى ضايع ايديور : حسسز وحركتسز قاليويرييور . ناصل اولويورده بويله بردنبره (جماد) دركه سنه دوشوويرييور ؟ . ئولوم ايله نه اولويور ؟ . نه وقوعه كلييور ؟ . . بدن ، بوندن بر دقيقه اول نه ايديسه ينه اويله قالييور ، خارجاً اكسيلميور ، تبدل ايتمش بولونمويور . يالكز حركته قابليتى ضايع ايتمش اولويور . بناءعليه بو حاله نظراً واقع اوله‌جق استدلالات صريحه شو اوله‌بيليركه ، بدنى تحريك ايدن شى ، آرتق اونى ترك ايتمشدر . اويله ايسه (روح) غير جسمانى برشى‌در . اكر اويله اولماسه‌يدى انسانلر اونك قاچوب كيتديكنى كوزه‌بيليرلردى . ديمك كه روح بر جوهر مستقلدر . اونك بدندن آيرلماسى وموجوديت ذاتيه‌سيله‌دوامى بونى اثبات ايدر . فى الحقيقه بوتون اقوام و مللك تجربه‌سى روحك ، ئولومدن صوكره محو اولمايه‌رق دائم وباقى قالديغنه دائر انسانلرده عمومى ومشترك براعتقاد قويه وجود ويرمشدر . اوتكرار تجلى ايده‌بيليروفعاليتده بولونه‌بيلير . الى آخره !.] [*]

---

[*] پروفسورلك بومطالعاتى (فلسفه درسلرى) نك (٥٦) و (٥٧) نجى صحيفه‌لرنده ده مذكوردر .

پروفسور پاوولسه‌نك بو سوزلری – مستقل ولایموت بر روح اعتقادینك – بدایت امرده انسانلری آراسنده ناصل ونه‌دن طولایی وجود بولمش اولدوغنی تعریف ایده‌بیلمك ایچون دوشونولمش بر فرضیه‌یی افاده‌ایدر؛ وابتدا علمای متخصصین طرفندن ترتیب وا کثریتله تصویب اولونمشدر .

حامد ، بو عقیدهٔ ابتدائیه‌یه – کندی منطقنك سوقی اقتضاسیله – رجوع ایدییور ، و بونی متعاقب روحك باقی ومستقل ولکن منتقل اولدوغنه – آزچوق فضولی اوله‌رق – اینانیور . فضولی !. دیدم . چونکه او اعتقاد تاریخی، بقای روحی اثبات ایچون روحیون عندنده بیله معتبر بردلیل دکلدر. بالعکس، بردور غفلت وجهالت یادکاری اولان اوظن باطل، روح حقنده‌کی اعتقاداتمزی تشکیك ایده‌بیله‌جك بر طاقم تدقیقات علمیه‌دندر. برآز صوکره کوره‌جکزکه حامد، کندی منطقی ایله چیقاردیغی بونتیجه‌دن ده بك اوقدر ممنون اوله‌مامشدر. اویله، کسوهٔ وجوددن عاری بر (روح صرف pur esprit) حامدك جنتنی شنلندیره‌بیله‌جك بر شی دکل !..

مع مافیه ئولوم واقع اولونجه روح نه اولویور ؟ . اوده ئولویورمی ؟ . .

بو سؤاله حامدك جوابی ، اعتقاد عمومیی تصدیقدن عبارت قالییور : (هر شیده بر انقلابدر بو؛ فقط روح بقا بولور ؛ باشقه برحاله انتقال ایدر . بوندنده بر باشقه حیات مستدلدر .) یعنی روحك بوانتقالندن آکلاشیلیور واستدلال

ایدیلییورکه، او، برباشقه حالّه انتقال ایدییور وبناءعلیه اوراده برباشقه حیات سوره‌جکدر . اویله ایسه آخرت واردر :

- بر باشقه حیات مستدلدر ؛
محو اولماز او روح ، منتقلدر .
هر شیده بر انقلابدر بو !..
یاروح نه‌در ؟ . بقا بولور او ؟ !

اِی ! . اوت ، طوغرو ! . . هپ بو ادعالری قبول ایده‌لم . فقط بالذات روح نه‌در که هر شی منقلب اولدوغی حالده او بقا بولویور ؟ . . خلاصه روحك حقیقتی نه ؟ . .

بر سر محیط و مستقلدر .
برامر محال و محتملدر.
اول سرّی بیلین اوذاتدر که ،
اسرارینه ذاتی مشتملدر .

بو سوزلر ، جواب دکلدر ؛ فقط شایان نظردر. ذاتاً بو سؤاله حقیله جواب ویرن برپیغمبر بیله یوق ! . برشاعر ، نه‌دیه بیلیرکه دیسین !..

برنجی مصراع ، روحك، کائناتی محیط وینه‌اوندن مستقل برسراولدوغنی بیان ایدییورکه (پان پسیهیزم panpsychisme) اعتقادیله (آغنوستی سیزم agnosticisme) ادعاسنی تألیف [*]

[*] بو کلمهٔ مرکبه بر تعبیر اصطلاحیدر . (pan-پان) (هپ) دیمکدر. (پسی‌هی psychy) دخی روح معناسنه کلیر. او تقدیرجه بوتون کائناتك هر طرفنده روح ویاخود ارواح موجود اولدوغنه

ایتمش بر دستور شکلنده‌در. ایکنجی‌سی دها معنادار‌در: بو ظن، بو اعتقاد، بر حقیقه کوره بر امر محالدر؛ اویله برشی اولماسنی عقلمز تجویز ایده‌مز؛ فقط نه‌دن اولماسین ؟.. بلکه‌ده برامر محتملدر !. دیمك ایستیورکه بوده طوغرو کبی کورونه‌بیلیر !..
فیلسوفلرك برقسمی قطعیاً اونی بر امر ممتنع عدایتمش، دیکر برقسمی‌ده ـ هیچ اولمازسه ـ احتماله اینانمشدر.

فقط بونلر هپ فرضیاتدر. ایشك حقیقتنی بیلن وارسه ـ کندی اسرارینی بالذات شامل اولان ذاتدر ـ یعنی اللهدر.

شـاعر بو صوك بیت ایله بو مسئله‌ده قرآن کریمه اقتدا ایتمش اولویور: [ویسئلونك عن الروح، قل الروح من امر ربی!] آیت جلیله‌سنك مضمونی ذکر ایله اکتفا ایدییور. مع‌مافیه روحك محو اولمایه‌جغنی اثبات ایتمك ایچون برطاقم ـ قوللانلمش ـ دلیللر کتیرمکدن‌ده واز کچه‌میور. مثلا:

بیهوده کایرمی هیچ خلائق ؟.
مخلوقنی هیچ ایدرمی خالق ؟.
هم بلکه اوبزجه برهدردر !.
هیچلك اوکا قارشی بر دکردر.

دیمه‌سی (علت غائیه cause finale) ایله استدلال یولی‌در.

ایناتان مذهب فلسفی‌یه اسم اوله‌رق بو تعبیر ایجاد ووضع ایدلمشدر. بوکون دخی طرفدارانی آز دکلدر، علی‌الخصوص (سپیریتیزما spiritisme) اساساً بو ادعایی متضمندر واو اعتقاده طایانیر. بالطبع ارواح ایله مناسبات وخداعجیلق کبی (علوم غریبه sciences occultes) نك ده بو اعتقادله مناسبتی پك صیقی‌در.

[افحسبتم انما خلقناکم عبثا؟!] خطاب لاهوتیسنی سند اتخاذ ایتمکدن باشقه بر شی دکلدر . جناب خالق هیچ بر ذره‌یی عبثاً خلق ایتمه‌مشدر که روحی خلق ایتدکدن صوکره محو وهدر ایتسین . اویله ایتسه‌یدی عبث اوله‌رق اونی خلق ایتمش اولوردی . هم بز (هدر اولدی !.) دیورز ؟. بزه نسبتله برشی هیچ اوله‌بیلیر؛ فقط (خالق الوجود و العدم) اولان قدرت نامتناهیه ایچون هیچلك دخی بر(ذکر valeur)در. اویله اولماسه‌یدی (عدم le néant) ی یاراتمازدی. مادام که عبث اوله‌رق، یعنی بیهوده‌ویوق یره برشی یاراتمیور ؛ دیمك که اونك نظرنده هیچلکده بر دکری وار که یاراتمش؛ فقط بز بو سرحکمتی آکلایه‌مادیغمز ایچون ، موجوداتك نهایت هیچ اولدوغنه باقیورزده (هدر اولدی !.) دیورز .

قرون وسطانك (سقولاستیق الهیونی les théologiens scholastiques) بزم ـ هرنوع دلائلی عینی مهارت وموفقیتله قوللانه‌بیلن ـ جربزه‌لی شاعرمزك شوطور استدلالنی شبهه‌سز آلقیشلاردی. آزیجق تاریخ فلسفه‌یه آشنا اولانلر کورورلرکه بو برهان ایله حامد ، قرون وسطی مدرسه‌لرینك کرسی عرفانندن بزه برصدا ـ هم‌ده‌ها طوغروسی برعکس‌صدا ـ نقل ایده‌بیلمشدر .

مدخلده ـ مثال اوله‌رق ـ ذکر ایتمش اولدوغم (کیف فرضیه‌سی hypothèse du caprice divin) ایله‌بو برهانك اثبات ایتدیکی اعتقاد ، هیچ بر وجهله قابل تألیف دکلدر . حامدك

بویله جدی و اساسی تناقضلری یوق دکلدر. اونک ایچون: کندی اعتقاد ذاتیسی (آغنوستیق agnostique) ، مزاجی ده اساساً (ریبی sceptique) در؛ دیمکده یك حقلی ایدم. ذاتاً بو براهین مشهوره نك هیچ بریسی کندی مالی دکلدر .

اونی متعاقب ایراد ایتدیکی شو دلیل دخی ، مشهور فیلسوف (دهقارت Descartes) ك - الٓهیون عالم عندنده یك معروف و معتبر اولان - (برهان لدنی argument ontologique) سی‌در .

جوع اولمه‌ده اکل وشربه سائق ؛
امید بقا ، بقایی ناطق ! ..
بر باشقه حیات مقتضی‌در
انجام : ممات ! .. یوق !.. نه لایق ؟ ! ؟

یعنی [آجلق - که برحس‌در ؟..- ناصل یمکه، ایچمکه انسانی سوق ایدیورسه، امید بقا - که اوده بزده برحسدر ! - بقایی ناطق‌در؛ او حقیقتی بوحس سویلویور. بقا ایچون اشتهامزه سبب، بودر. البته بزم ایچون برباشقه حیات اولمق اقتضا ایدر. بوتون بونشئه حیاتك صوکی ئولوم اولسون ! . ایشلك عاقبتی یوقلق اولسون ! .. خیر، بویله شی دوشونوله‌مز ! . . خالق عالمك شانه بو، لایق دکلدر ! ..] دیمك ایستیور .

بزده بر فکر و حس واردر ، دیه اوفکرك و اوحسك خارجده - بهمه‌حال - متعلق الیهی اولان برحقیقت بولونمق

لازمکلیرمی ، کلزمی ؟.. بو بحث بزدن چوق اول ، پك چوق مناقشاته سبب اولمشدی که بوراده ذکری بیله بزه لازم دکلدر، دەقارت ، بو ادعای یالکز (افکار وهبیه idées innées) حقنده اورطه‌یه سوروب مدافعه ایتمشدی. آلمانیاده اصلاح ایدن بو فیلسوفك اوروپا کلامیونی عندنده پك مقبول اولان برهان لدنی‌سی بو ادعایه مستنددر . تجربه‌دن متولد اولان فکرلره تعلق یوقدر. حسیاته‌ده یوقدر . یالکز (جوهریت substantialité)، (سببیت causalité) ، (کمال perfection) کبی فکرلر ـ دەقارتك اعتقادنجه محصول تجربه اولمدیغی ایچون ـ بهمه حال بر جوهرك ، بر سببك وبر وجود کاملك وارلغنه دلالت ایدییوردی؛ دەقارت، او فکرلرك اوندن ـ یعنی وجود مطلقدن ـ ملهم اولمش بولوندوغنه اینانیوردی . [*]

مثلا فرانسز فیلسوف مجددی : [بزده بر فکر کمال وبر فکر جوهریت وار . بو فکرلر بزه تجربه‌دن کلیور. اویله اولنجه بر (جوهر کامل) وارکه اوندن کلیور .] دیرایدی.

حامد : [بنده امید بقا وار ، بو امید بقا بقای ناطقدر.

[*] صکسان اوچنجی صحیفه‌ده بو مسئله‌یه دائر بر ملاحظهٔ مختصره دها کچمشدی . (substance) کلمه‌سنه عائد اولق اوزره صحیفهٔ مذکوره‌نك حاشیه‌سنه باقیکز. بوراده یالکز شونی عرض ایده‌یم که (قانت Kant) دەقارتك بو دلیلنی (تصدر علی المطلوب pétition de principe) نامیله معروف اولان خطای منطقی‌نك الك ایی نمونه‌سی اولەرق تشهیر ایدوب چوروتمشدر؛ وظن ایده‌رم حقمزده دکلدر . فقط بو مسئله بحثمز خارجنده‌در .

دیمك كه آخرت واردر .] دییوركه اساساً دەقارتك دلیلی مشهوریدر. شاعر ، امیدك بو اعتقاد آخرتده اوینادیغی رولی صراحتله اشارت ایدییور :

الهشته بو امید ـ كیم نهاندر ـ
باقیلكه بلكه بر نشاندر .

دییور .

فقط بر آز صوكره ::

(امید) ویرم ؛ اوشوق مفتور !..

مصراعیله ـ اولجه اقامه ایتمش اولدوغی او برهانی ضعفه دوشوریور .

بونی متعاقب بر تحف دلیلی دهاواركه اساسی (ironie)[*] در؛ و اونك ایچون تحف دیمكه جرأت ایتدم ! امید، الهام اعتقاد ایده‌بیلیور. بناءً علیه بوسبوتون بوش و اصلسز دكلدر . او حالده یالكز عقل ایله حكم ایدوبده : [آخرت یوقدر ؛ اویله شی اولماز !.] دیمه‌ملی . دنیا اولورشیمی یا ؟. حالبوكه پك اعلا اولمش ، باق كورویورز :

اولماز ـ دیمك ـ آخرت ، نه بوش رأی !..
دنیا دخی ـ هیچ دكل ـ اولور شی .

[*] بو (ironie) تعبیرینك حقیله بزده مقابلی یوقدر ویاخود بن بیلمیورم. نم بوندن قصد ایتدیكم مفهوم سقراطك بوكلمه‌یه ویردیكی معنا دكلدر. عادی معناسیله قوللاندم .. (آلای) دیمك ایسته‌دم . كلمه واقعا سقراطكدر ؛ وتاریخ فلسفه‌جه مهمدر .

اولمش بزه بر حیات ، شویله !..
بر دیکری اولماسین می اویله ؟!.
اویله‌یا !.. بویله بر حیـات اوله‌بیلسین‌ده ، اویله‌سی نه‌دن اوله‌ماسین ؟..
واقعا :
تطبیق دیمك بو ، شهری کویله ؛
فقط نه چاره !.
سن ، بول دها بکـزه‌رین‌ده ، سویله ! ..

شایان دقتدرکه ـ قافیه زوریله ـ بوشکله کیرن شودلیل ، کیتدکجه قوت منطقیه‌سنی ضایع ایده ایده نهـایت (شبه‌ریبی semi-sceptique) برطور طاقینیورکه (اوپورتونیزم ـ opportu-nisme) فلسفه‌سنك بومسئله‌لرده دلیلی انجق بوتورلو اوله‌بیلیر ؛ بعضی عقلا : [آخرت واردر ؛ دیمـك جهلدن کلیر !] می دییورمش ؟. حامد نظرنده [یوقدر !.] دیمه‌مزده اویله‌در .

[واردر !.] سوزی ، جهلدن کلیرمش ! .
[یوقدر !.] دیمه‌مزده ـ بنجه ـ بویله ! .
عقل اولمه ایله قصیر ومحدود ،
خارجده قالان اولورمی مردود ؟.
کریوقسه آنی قبوله اسباب ،
رد ایتمکده کورولمز ایجاب .
بز آکلامادق‌که ابتدایی
محکوم اوله عندمزده غایت !..

دییور ؛ واعتراف ایتملیدرکه بودلیل - هیچ بر وجهله - رد و ابطال ایدیله‌مز ؛ چونکه تام معناسیله دلیل دکلدر . بر مسئله‌یی اثبات ایتمیور . (پروبابیلیزم = probabilisme) یعنی (احتمال) درکه‌سنه ایندیروب براقیور . احتمال ، ایکی ضد استقامت ایچوننده وارد اوله‌بیلیر . صاغه‌ده توجه ایده بیلیر ، صوله‌ده !.. له وعلیه‌ده‌ده تحقق ایده بیلیر . ذاتاً حامد ، (تعلیق حکم suspension de jugement) طرفداریدر ؛ واونی توصیه ایدییور ، دیمکدر . بو ، اسکی (ریبیون les sceptiques)لك (ئه‌پوخی = epochy = époque) دیدیکی بر (وضع ذهنی disposition mentale) ایدی . شبهه ایدلدیمی ؟ . تعلیق حکم ، ذهنمزك - ضروری وطبیعی اوله‌رق - آله‌بیله‌جکی یکانه وضعیتدر . [*]

---

[*] یونان لسانده (ئه‌پوخی) کلمه‌سی (توقف) معناسنه موضوعدر . تعبیر اصطلاحی اوله‌رق بو کلمه‌نك فلسفی تلقی‌سی بودر . اسکی لاادریون ، شبهه‌دن قورتوله‌مادقلرندن طولایی تعلیق حکم ایله توقف ایدرلردی . بو تعبیر ، یونانیلردن عربلره کچمش و (توقف) لفظیله ترجمه ایدلمشدر . (شرح مواقف) ده : [افضل السوفسطائیه ، (ای اللا ادریه) القا . ئلون بالتوقف ... الی آخره !..] دەنیلمشدر . [ارباب اختصاص او کتابك (٤٢) نجی صحیفه‌سنه مراجعت ایتسین .] علمی معناسیله (époque) کلمه‌سنی ، بز (دور) لفظیله ادا ایدییورز . (دورهجری) ، (دورانقلاب) کیبی . بو ترجمه ، ایی دکل !. زیرا ذاتاً علمی معناسیله دخی ینه (وقفه arrêt) مراد اولونمشدر . حالبوکه (دور) دەنیلیرسه ، (تاریخ بر تکرردن عبارت) اولمش اولور . اوده پك دوغرو بر ادعامی بیلمم !؟ . هم مقصود اولان مفهوم اصلی اودکل که !..

بو مثاللری عرض و بعضی ایضاحات ایله تفسیر ایتمکدن برمقصدم واردر واو پك مهمدر : حامدك، الك صاغلام و بدیهی برحقیقتی (مبدأ حرکت point de départ) اتخاذ ایده‌رك ، یاواش یاواش وقدمه قدمه اینوب ده (لاادریه agnosticisme) اعتقادینه ناصل یاناشدیغنی کوسترمکدر. شو مثاللر — فی الحقیقه — شاعرك (اسلوب استدلال dialectique) نی واضحاً کوستریبور ؛ او قدرکه ابتدای امرده (یقینی dogmatique) پرنسیپلرله دوشونمکه باشلادیغی حالده ، (نوآنس nuance) دن نوآنسه [*] کچه‌رك فکرلرینك ناصل رنکی صولدوغنی کمال وضوح ایله کورمك ممکندر . حتی درجه درجه قوتنی ضایع ایدن وبو وجهله (دوغماتیزم = یقینیه = dogmatisme) اعتقادندن (احتمالیه = probabilisme) اعتقادینه قدر اینن بو طرز استدلالی حامد، اخلاق بحثنده‌ده عیناً تطبیق ایدیبور ؛ اویله‌که بعضاً یالانله کرچکی فرق ایده‌مه‌دیکی کبی ایی ایله کوتویی‌ده بربرندن آییره‌ماز اولویور :

بددربو ؛ شبیه نیك‌در پك .
سیان کبی بیلمه‌مکله بیلمك !.

---

[*] بو (nuance) کلمه‌سنی — بوسبوتون کنج — محررلرمز (آنات) دیه ترجمه ایتمکده‌درلر . بوندن برشی آکلایه‌مادیغم ایچون او کلمه‌یی قوللانمقده بحق تردد ایتدم . بو تعبیر مهم ایچون بزده ادم عقللی برلفظ بولمالی‌در .

قرداشلردن زیاده بکزر ،
یکدیکرینه یالانه کرچك !..

بو قطعه ، (احتمالیون) ك الك مشهور حکیمی صایلان (قارنه‌آده‌س Carnéade) ك سوزلرینی همان حرفیاً ادا ایدر .

بوتون بوتلالؤ افکار ، کوستریبورکه حامدك مزاج اصلی و فطریسی - که آزچوق ریبی‌در دیمشدم - هرطورنده ینه بعضی جلوه‌لر اظهار ایتمکدن خالی قالمیور. هله (مبحث معرفت épistémologie) نقطهٔ نظرندن کائناته‌باقوبده مدرکات محسوسه‌مزك حقایق اشیایه مطابقتندن بر آز تردده دوشرسه همان شبهه‌یه طوتولیور ، وفنا حالده طوتولیور : بوحالت بوتون محاکاتنه تأثیر ایتدیکی ایچون اعتقادینی‌ده بوزویور ؛ مثلا :

ذهنمده‌کی فکری بلله‌دم یار ؛
قارشیمده‌کی ظلی آکلادم وار !..

دیدیرته‌جك قدر ، ذهنی شاشیرتیور . [دیمك که بنم (یار) دیدیکم ، کندی ذهنمده بر (فکر) دن عبارت ایمش !.. دیمك که قارشیمده‌کی کولکه‌یی بن ، (وار) یعنی بالذات موجود برشی ظن ایدییورمشم !.] دیه حکم ایتدیرییور .

اویله ایسه بز نامتناهی بر دریای فسون ایچنده یوزر برر غریب خیالتز !.. بوعالم برحقیقت اولسه بیله ، ینه بر (سینه‌پردهٔ حقیقت) در . یعنی حقیقتك کندیسنی دکل ، پرده ارقه‌سندن

کولکه‌لرینی عرض ایده بیلیر بر (عالم تماثیل) در . طوغوب ئولنلر ، اوراده بر آن اوینایوب کیدن خیالتلردر . [*]

دیه دوشـونیور . بو فکری ـ کنـدی خواجه‌سی ـ فیلسـوف تحسین افندی حقنـده یازدیغی حکیمانه بر مرثیه‌ده دخی صراحتاً بیان ایتمشدر. مرحومك ـ بوصحنهٔ حوادثده ـ جلوهٔ وجودندن بحث ایدرکن :

بحر بی انتهای خلقتده ،
بوسیه پردهٔ حقیقتده ،
بر خیالتدر ؛ اوینامش ، کیتمش !.
ایله‌مش قهقهه‌یله واویلا !.

دیمشدر .

آکلاشیلیورکه ، حامدك اعتقادینه کوره [چونکه مزاج اصلی‌سـنه موافق اولان اعتقادی بودر صانیرم !..] اوت ، اونك بو اعتقادینه نظراً حقیقت عالم ، هردم متغیر برکولکه‌دن ـ افلاطونك ومحی‌الدین بن عربینك تعبیرنجه ـ بر (وجود ظلی) دن عبارتدر؛ اوتقدیرده (حقیقت حیات) دخی (فجیع و مضحك tragi-comique) بر موقت (اویون) اولیور .

---

[*] بو فکری ابتدا افلاطون (ره‌پوبلیق) نام اثر مهمنده بیان ایتمشدی. اوحکیمك مغاره تشبیهی مشهوردر، فقط شرقده بو اعتقاد ـ ظن ایده‌رم تصوف جریانی ایله ـ اوقدر تعمم ایتمشـدرکه بزم (قره‌کوز) اویوننده بیله واردر . (افتتاح ouverture) اوله‌رق (حاجی اوحد چلبی) نك اوقودوغی غزل منحصراً بوفلسفه‌یی سویلر .

بو اعتقاداته یاناشـه جق قدر ، انسـان (دوغماتیزم dogmatisme) دن اوزاقلاشـیرسه بالضروره (انفسـیه = subjectivisme) پرنسیپنه طوتونمقده مجبوریت طویار، وبالطبع کندی نفسنی (قسـطاس حقیقت critérium de la vérité) اولمق اوزره تلقی ایدر ؛ چونکه هر شی بر خیـالت زائله اولونجه حقیقتی [بزم بوله‌بیله‌جکمز ، بزم بیله بیله‌جکمز حقیقتی !.] کنـدی وارلغمزده آرامقلغمز طبیعی‌در. بوتون کائناتك خیـالات باطله وظلال زائله‌دن عبارت اولدیغنی تحقق ایتسه بیله - حقیقتده ذره قدر شـبهه ایده‌میه‌جکمز - برشی قالیر که اوده یالکز کندی بنلکمز ، یعنی وجدانمزدر .

حامد ، الصاغلام کورونن بر دستور اعتقاد اوزرینه بنای ملاحظات ایده‌رك قیاسات متسلسله ایله بو نتیجه‌یه واصل اوله بیلمشدر :

وجداندر اك بویوك حقیقت :

هپ اونده بویوك ، کوچوك حقیقت !،

بیتی بو سلسلهٔ استدلالك طایاندیغی صوك نقطه‌در که دهقارتك پرنسیبی منظوم اوله‌رق عرض ایدر . [*] و - ماتریالیستلرك

---

[*] فلسـفه‌ده دور جدیدك فاتحی اولان دهقارت ، (شـبهه le doute) یی تدقیقات فلسفیه ایچون رهبر اتخاذ ایتمشدی؛ بالآخره (اصول méthode) اوله‌رق تأسیس و اقامه ایله‌دی . هر شـیدن شبهه ایده‌بیله‌جکنی ، فقط فکرندن قطعاً شـبهه ایده‌میه‌جکنی ادعا ایدییوردی ؛ چونکه شـبهه بیله - ماهیتی اعتبـاریله - بر فکردر. فکرك وجودی ایسه (نفس متفکر) ی اثبات ایدر. اونك ایچون (شبهه ایدییورم ؛ دوشونویورم ؛ اویله ایسه وارم ،) دیمشدی .

یاپدیغی کبی ـ وارلغك دلیلنی خارجده، یعنی کائنات مادیه ده آرایه‌جغنه (وجدان فردی la conscience individuelle) ده بولدوغی ایچون (انفسیه subjectivisme) فلسفه‌سنك بلکه یکانه مبدأ اعتقادی واك متین نقطهٔ استنادی اولان بو دستوری وضع و تأسیس ایتدی ایدی. دنیانك اك بویوك فیلسوفلری بو فکرده بولونمشلردر . زمانمز پسیقولوژیسی دخی بو اعتقادی سائرلرندن زیاده تصویب ایدییور .

حامد، دونه طولاشه، ایشته هپ بو دوشونجه‌ده قرارقیلار؛ وطوغرودر. واقعا بعضاً کندی وارلغندن بیله شبهه ایده‌بیلدیکنی ایما ایدر سوزلری وارسه‌ده پك صمیمی دکلدر؛ (ریبیون les sceptiques) ك دستورینی‌ده ظریف بر مصراع ایله عرض ایتمك ایچوندر ده‌نیله بیلیر؛ چونکه بزم ـ نشئهٔ حیاته عاشق اولان ـ بو شاعریمزدن زیاده وارلغندن امین اولمق ممکن دکلدر ، صانیرم . مع مافیه ، بعضاً (تام یرنده ! .) سوزی چالیمنه کتیره‌رك :

وارمی‌یز ؟، یوقمی‌یز ؟. نه‌یز ؟. مجهول !..

ده‌ییوریبورکه (ریبیونك پیری le père des sceptiques) اولان مشهور (پیرون Pyrrhon) ك دستوری‌در .

حالبوکه حامدك بویله دیمکه منطقاً حقی یوقدر. یاقینده دلائلنی عرض ایله شونی اثبات ایده‌جکم که ـ منحصراً وجدانی بر کیفیت اولان ـ (الم douleur) ی وارلغه برهان

جلی عد ایدن اویله برمتفکر آدم ، (اکر برتناقض صریحه دوشمکدن چکینیورسه) یوقاریکی مصراعی سویلیه من . هله سویله دکدن صوکره اللهه خطاباً :

شوقدر وارکه رحمتك مأمول !.

دیمه‌سی بوسبوتون معناسز اولور. انسان کندی وارلغندن شبهه ایدرسه اللهی اثبات ایده‌مز . بوکون عموم عندنده مسلمدرکه وجود حقك اك صاغلام دلیلی، کندی موجودیت معنویه‌مزه، یعنی روحمزه یقیناً شعورمزدر. اونده شبهه‌ایدرسه‌ك (ایده‌بیلیرسه‌ك ؟ ! .) اللهك وارلغی‌ده او شبهه ایله اورتولو قالیر ؛ او تقدیرده رحمت مأمول ایتمك ، معناسز ، اصلسز بر لاقیردی‌در .

بو مطالعاتی بالخاصه فلسفه مراقلیلری ایچون عرض ایدییورم؛ چونکه (فکر فلسفی) نك ، منطق کریزکاهلر طولاییسی ایله نه غریب تحولاته اوغرایه بیلدیکنی تتبع ایده بیلمك ایچون حامددن ایی بر مثال کوچ بولونه‌بیلیر. و ـ اعتراف ایده‌رم ! ـ بن کندیسنی بوطرزده تتبع ایتمکله اك متناقض کورونن احکام اعتقادیه آره‌سنده وجودینی سزدیکم کیزلی رابطه‌لری اونك ملاحظاتنده عیناً کشف ایده بیلدم . بو تحقیقاتمی ـ کندی حسابمه ـ بربیوك استفاده عد ایدییورم .

مثلا ـ اوته‌دنبری ـ پك ایی بیلیوردم که (مدرکات حسیه perception des sens) نك حقایق اشیایه (مطابقت ـ adéqua-

tion) ندن شبهه ایتمك ، (انفسیه) اعتقادینه واریر . اوده وجدانی یکانه (قسطاس حقیقت) اولمق اوزره قبول و تلقی ایتمکلکمزی قطعیاً مستلزمدر. بونی بویله قبول ایدنجه علممزك (اضافی relatif) اولدوغنیده - زار زور - قبوله مجبور بولونورز . اگر انسانلر ، یعنی وجدانلر بیننده (مشترك commun) بر (معیار صحیح juste mesure) اولدیغی اثبات ایدیله‌مزسه هرکس ایچون حقیقت کندی وجدانڭ شهادتندن عبارت قالیرکه اسلافده مشهور (پروتاغوراس Protagoras) لك اعتقادی تماماً بوایدی. نته‌کیم اخلافده - اصول بوسبوتون باشقه اولمقله برابر - بعضی فیلسوفلرك نتیجهٔ اعتقادی ینه بودر. [*] حامد ، سوبژه‌قتیویزم یولنی طوتونجه - ظن ایده‌رم که پك منطقی اوله‌رق - بو نتیجه‌یه کلییور وبو اعتقاد مشهورکده دستورینی نظماً عرض ایدییور :

خیالمزجه ، خیالاتمز حقیقتدر !

دیه برمبهم مصراعی وار .

---

[*] بو بر مهم مسئله‌در . هم بو کون دخی (مبحث معرفت épistémologie) ده مناقشات جدیه‌یه سببیت ویرمکده دوام ایدییور. اگر حقیقت ، اضافی ایسه !.. افراد انسانیه آره‌سنده دخی معیار صحیح اوله‌بیله‌جك برواسطهٔ یقینیت یوق ایسه ، حقیقت هرکسك کندی ظننden عبارت قالیر . اوتقدیرده (قیمت علم la valeur de la science) موضوع بحث اوله‌ماز. چونکه دلیلك‌ده حکمی قالماز . منطقك‌ده !.. پروتاغوراسك ادعاسی بوایدی . اسلام کلامیونك (عندیه) دیدیکی مذهب ، ایشته سوبژه‌قتیویزمك بو (فردی) شکلی‌در .

بوتون بو سلسلهٔ ملاحظاتك كرك جريان منطقى‌سنى ، كرك‌سه جريان تاريخى‌سنى، هم كندى تجربهٔ تفكراتمله، همده تاريخ فلسفه‌ده اوتوز سنه‌لك تتبعاتمله پك ايى بيلديكم ايچون حامده بوخصوصده هيچ بروجهله مديون دكلم. لكن اعتراف ايده‌رم كه مقبر شاعرى ـ بزه انديشه‌لرينى آكلاتيركن، آلامنى ترنم ايدركن ـ بوتون بوطولامباج يوللرك باشلى باشنه برخريطه‌سنى چيزوب ويرييوركه بن بيله اونى كورمكله محظوظ و مستفيد اولويوردم . اونك ايچون مراقليلره‌ده كوسترمك ايستيوردم .

دقت ايدييورسكزيا !.. نره‌دن باشلادق و شاعرك اعوجاجلى ملاحظاتنى تعقيب ايده‌رك نره‌لره كلدك ؟ ! .

انقلابات حوادث مبدأندن حركت ايتمش وئولوم حادثه‌سنه ـ ينه اونقطهٔ نظردن ـ معنا ويرمشدك. صوكره آره‌ده ضايع ويا غائب اولان شيئى آكلامق ايسته‌دك . بوندن روحك موجوديتى ايله برابر (مقدراتى destinée) مسئله‌سى ميدانه چيقدى . شاعر ، روحك محو اولمايوب انتقال ايتديكنى بزه صراحتاً سويله‌دى و بوندن‌ده ـ پك منطقى اوله‌رق ـ بر (حيات آخرت) اولماسى لزومنه استدلال ايتمشدى .

بو فسونكار شاعر ، بزى پشنه طاقه‌رق بويله دره تپه طولاشديرركن ، آووتدى‌ده خبرمز اولمادى . اوكا برشى صوره‌جق‌دق . اونوتدق ا. شيمدى خاطرليورز . اونى صورمالى‌يز؛ ولايقيله جواب آلمالى‌يز . اهمال ايدرسه‌ك ايلريده

کوره‌جکمز بعضی (منطق خطالری paralogismes) نی قیاسات مشروعه وسالمه‌دن عد ایده‌رك پاکیله بیلیرز .

محو اولماز او روح ، منتقل‌در !

دیمشدی ؛ ذاتاً هرکس‌ده بویله دییور .

اولا نیچون ؟. ثانیاً نره‌یه انتقال ایدییور ؟.

اساساً کندیسی‌ده :

بیلسه‌م نره‌یه کیدر کولوشلر ؟.

فریادلره اولورمی بر یر ؟ .

دیه بو سری صورویور .

برنجی سؤاله هیچ بر جواب صریح ویرمیور . اثرلرنده بوکا دائر برسوزه تصادف ایده‌مه‌دم. مع‌مافیه حکمت خلقتك تقدیس وتسبیح اولدوغنی واضحاً ادعا ایدییور. غایهٔ انقلابك (کمال) اولماسی احتمالی‌ده – اوزاقدن اوزاغه – ایمایدر بعضی شاعرانه سوزلری وارکه قدسی بر ادای بلاغتله بو مسئله‌نك مظلم جهتنی اورته‌رك اوستندن آطلایوب کچیور .

حامد ، بو مسئله‌لری انجق کندی عقلیله حل ایتمکه چالیشوب عندی برحکم ویردیکنی تذکر ایتمش ؛ و :

اوعقل ایله چیقیلیرمی بوکون بومیدانه ؟!

دیه‌رك بیان اعتذار ایتمکی‌ده اونوتمامشدر. مع‌مافیه :

بوکون اوعقل ایله درك ایتدیکم شودرکه بنم :

بوکائنات واریر سجده‌لرله پایانه !

دیه‌رك حس تقدیسه اتباعاً برحکم ویرمش‌در .

بن ، بو سوزلردن حقیله معنا چیقاره بیلیورسه‌م ، یعنی شاعرك صحیحاً نه‌دیمك ایستدیکنی کشف ایده بیلیورسه‌م ، اویله آکلیورم‌که حامدك فکرنجه بو کائنات بهمه حال پایانه ایره‌جك‌در. واللهدن صادر اولدوغی کبی اللهه رجوع ایتمکله موجودیت عوالم ، نهایت بوله‌جق واویله‌جه بیته‌جکدر ؛ دیمك ایستیور . بوده بزم صوفیه‌نك وبالجمله آلهیون حکمانك (منه بدأ والیه‌یعود) قضیه‌سیله تلخیصاً بیان ایتمش اولدقلری ادعایی تفسیر ایدر ؛ و (بقای ماده و قوت conservation de la matière et de l'énergie) قانونی قطعاً انکاره واریر . فقط بو بدایت ونهایت نیچون ؟.. نه‌دن بوموجودات ، [الهیونك اصطلاحاتی قوللانه‌یم !.] عالم قضادن عالم فضایه کتیریلیورده ، صوکره ینه اصلنه ارجاع ایدیلوب اورطه‌دن غائب اولویور ؟. بونده حکمت آلهیه نه ؟ .

بوسوآله حامدك جوابی هم پك صریح ، همده پك اوزوندر: تسبیح ، تهلیل وسجده‌ایله حقك عز وعظمتنی تصدیق ایتمکدر. بوده موجودات ایچون باشلیجه وظیفه‌در .

خدا اوکنده کرك بر وظیفه انسانه
که ، بیلمه‌دن اونی ایفا ایدر او بیکانه .
بن اول وظیفه‌یی ذیروحه منحصر کورمم ؛
شمولی واردر اونك همده جسم بیجانه :
طیور ، نغمه ؛ شجر ، نشو ایله ؛ صو ، جوشش ایله ؛

حجر، ثبات ایله - برطرز ایله غریبانه -
یتیم، کریه؛ ومقبر، سکوت ایله - ابدی !.. -
قیلار وظیفه سن اعلا حضوریزدانه.

دیمك كه (ماسوی الله) ك، - یعنی اللهدن غیری نه قدر موجودات ممکنه وفانیه وارسه جملهسنك - حکمت خلقتی بو وظیفهلرنده منکشف اولویور. اوده (حق تعالی) یی تقدیس ایتمكدر. اونك نام جلیلنه دائمی تسبیحدر.

بو فکرلرینه نظراً تولو مؤلفی عادتا بر (عالم لاهوتی savant théologien) کبی دوشونمش اولویور؛ وقرآن کریمه حرفیاً اقتدا و اتباع ایدەرك [ویسبحله مافی السموة ومافی الارض] آیت جلیلهسنی تفسیر ایتمكدن باشقه برشی یاپمش اولمویور. [*] فضله اولهرق بو تفسیر، بوتون صوفیون عالمك مقبولی اولان (قبض وبسط = complication et explication) نظریهٔ مشهورهسیده متضمن بولونویور.

طبیعیدرکه اکر هرشی بدایت امرده حق تعالادن ظهور و نهایت امرده ینه اوکا رجوع ایدییورسه، حقیقتده حق

[*] بو اعتقاد، عمومیدر. اسلامه مخصوص دکلدر. بوتون عالمك آلهیونی، نهایت بوملاحظاته پیوسته اولویورلر. بوفکرلر، کبریای الوهیت حضورنده انسانك و بوتون کائناتك هیچلکنی کوستردیکی ایچون دخی برچوق شعرای معتقدینه برطاقم حسیات وملاحظات علویه الهام ایدهبیلمشدر. مثلا (ویقتور توغو V. Hugo) ده (ووزوورث Wordsworth) ده بوفکری ناطق پك کوزل شعرلر واردر.

تعالادن باشقه موجود یوقدر : [لاموجود الاهو !.] نص جلیلیده ذاتاً بو اعتقادی مؤیددر. اوحالده (ظهور émanation) یعنی (خلقت création) ، - سر مطلق وکنز مخفی اولان - حقیقت صمدانیه‌نك تفصیلاً و صراحتاً جلوه‌سی و (عالم فضا le monde spatial) ده انبساطی‌در . ایشته اصطلاحده (بسط explication) دیدکلری بودر. موجوداتك ینه اصلنه رجوعی یعنی او حقیقت سرمدیه‌ده محو و مستهلك اولماسی - دها طوغروسی سر اولماسی - ده (قبض complication) دیدکلری کیفیتدر .

ایشته (وحدت وجود panthéisme) ایله صیقی صیقی‌یه علاقه‌دار اولان او مشهور نظریهٔ صوفیه‌نك خلاصهٔ تعریفی بودر .

اوحالده حیات کائنات ، سرمدیته نسبتله هیچدر. مستعار وموقت اولان (موجودیت اضافیه existence relative) سنه نظراً بر (آن moment) در [*] .

بوتون بو شیلری حامد ، صرف کندی عقلیله بولوب

[*] حامد ، بو ملاحظاتندن‌ده امیدینه قوت بولویور ، وغایت (بداعی original) بر طرزده بر (دلیل) دخی ترتیب ایدییور : مادام‌که عالمك ظهوری بر (آن) در؛ وبو آن بزه ابدیت کبی کورونویور؛ [نیچون حیاته‌ویرسین زوال فکر منك ؟. ویرن بوکون ابدیت جهانده بر آنه] دییور . ایلریده بودلیلك قیمت منطقیه‌سنی مناقشه ایده‌جکم .

چیقاردیغنی سویله‌مشدی. نته‌کیم بن ده بوقاریده ذکر ایتدمدی. چوق دوشوندم؛ نه قدر ممکن ایسه اوقدر اشارت و دلیل آرادم، حامدك بو فکرلری تصوف کتابلرندن اقتباس ایتمش اولدوغنه دائر هیچ بر ایپ اوجی بوله‌مادم. بناءً علیه ظن ایده‌میورم که بو ملاحظات ـ عادی معناسیله ـ تحصیل وتتبع نتیجه‌سی اولسون!.. ذاتاً بونلری کندی عقلیله بولدوغنی ادعا ایتدیکی زمان، عقلمه‌ده ـ انسان ایچون موهوب ومقدر اولان ـ قابلیتدن زیاده بر قیمت واهمیت ویرمیور؛ بیلیورکه سر خلقت، بزم ایچون ابدی بر معما اوله‌رق قاله‌جقدر. ایندرکه بو سؤال حکمته قارشی کائنات، جوابدن عاجز!..

صورار بو حکمتی یردن سما؛ سمادن یر؛
جواب عجز کیدر دائم ایندن آنه!..

هر حالده بو بحثی همان برآز صوکره تفصیل ایده‌جکم. شیمدی ایکنجی سؤاله حامدك ناصل جواب ویره‌بیلدیکنی تحقیق ایده‌لم!..

محو اولماز اوروح منتقلدر!.. دیمشدی. محو اولمادیغنه ایمان ایتدکدن صوکره انتقالنه حکم ایتمك ضروریدر؛ چونکه اولوم واقع اولونجه روح، مسکنی اولان جسدی براقوب کیدیور!.. اویله ایسه نره‌یه کیدیور؟..

بونی بویله دوشونمك اوقدر طبیعی وضروریدرکه باجمله ادیانك علماسی بو جهتی دوشونمکه مجبوریت حس ایتمش، و

(ارواح گذشته les âmes trépassées) یه ــ موقتاً اولسون ــ برطوره‌جق وبارینه‌جق یر تعیین ایتمکه چالشمشلردر. [*]

اعتقادمجه بو دوشونجه، صافدرونانه‌در. چونکه روح ــ ماهیتی اعتباریله ــ (ابعاد ثلثه‌یه قابل = tangible) یعنی مادی بر شی دکلدر که قیامنده ودوامنده زمانه ومکانه محتاج اولسون!...

بناءً علیه حامدك بو سؤاله قارشی صریح ومعین بر جواب ویرمه‌مش اولماسنی مرجح بولویورم. فی الحقیقه شاعر، گاه (ناتورالیست بر پانته‌ئیزم Panthéisme naturaliste)، گاه (سپیریتیزم spiritisme) اعتقادینی اوقشار شعرلر سویلمکله اکتفا ایدییور؛ و بونلری ــ معهود سؤاله جواب اولسون دیه دکل ــ شعر اولسون دیه سویلیور. فقط طیفلر لجیدنده

---

[*] ارضروملی ابراهیم حقی نامیله مشهور برعثمانلی محرر متفکری واردرکه اسلاف کرامز میاننده پك مهم برچهرهٔ عرفان ایله ممتازدر. زماننده معروف ومتداول بولونان بالجمله معلوماتی ایدینمش اولان بوذات مملکتندن قطعاً چیقمامشدرده!.. بوتون معلومات فنیه و ملاحظات حکمیه وصوفیه‌سنی (معرفتنامه) عنوانیله پك معروف اولان کتابنه درج ایتمشدر. اولا عقائد عامه‌دن بحث ایدوب نهایت تصوفه کلیر، او کتابده روحك بدندن انفصال ایتدکدن صوکره بر مدت ــ یعنی دم حشره قدر ــ نره‌ده تمکن ایتدیکنه دائر بین الناس شایع اولان اعتقادی ذکر ایدییور: [صور اسرافیلك ایچی بال پته‌کی کبی خانه خانه‌در. ارواح ناس اوراده تمکن ایدر، ونفخ صور ایله قیامت واقع اولونجه بالجمله ارواح اورادن انتشار ایدر.] دییور.

اوزون بر پارچه وارکه ـ نه‌دن صوکره ـ ئولومی بر باشقه معناده تلقی و تفسیر ایتمك یولنی بولدوغنه دلالت ایدر و او سؤاله ارتق حاجت براقماز.

شیمدی اولا شو قطعه‌یه باقیکز:

افقمدن اوماهپاره کیتدی:
برمطلع شب ـ نثاره کیتدی.
کوردم یوزینی مثال ظلمت،
مطلع اوکا بر ستاره ا.. ـ کیتدی !.

هله شو قطعه دها واضحدر:

صانمق شونی‌ده اولورکه ممکن،
دوشدی ـ ملکم ـ زمینه لکن
هیچ سونمه‌دی پرتو ذکاسی؛
برباشقه زمینده‌در اوساکن.

دینه‌سندن شو آکلاشیلیورکه، بورادە ئولن بر کیمسه دنیاده قالبنی ترك ایدوب برباشقه عالمه، فقط ینه مادی بر عالمه: بردیکر ستاره‌یه کیدییور. بوستاره اوکا بریکی مطلع اولویور. اوراده بر دها طلوع ایده‌جك، طوغه‌جقدر. اوراده دخی وفات ایدنجه، اوعالمك عناصرمادیه‌سندن استعاره ایتمش اولدوغی قالب جسمانی‌یی ینه اوراده براقه‌رق، بوسفرده بردیکر ستاره‌یه انتقال ایده‌جك وبوغریب سیاحتنده ـ کیم بیلیر نه‌قدر ؟!. ـ بویله دوام ایدوب کیده‌جك. بناءً علیه هردفعه طلوع وهر جلوهٔ حیاتنده دیریلوب ئولن شی، کندینه ـ نوعما ـ مسکن

اتخاذ ایتدیکی قالب جسمانی‌در ؛ بوقسه پرتو ذکاسونمز روح، بالذات مستقل ولایموتدر . شوکونلرده ـ فیلسوف اوله‌رق ـ بویوك برشهرت قازانان (برغسون Bergson) ك دیدیکی کبی : [روح ، باشلی باشنه موجود برشیدرکه هانکی مادەیه تماس وتعلق ایدرسه اونی جانلاندیریر . اوکا فیض نشوونما وقابلیت حرکت وادراك ویریر . الی‌اخره !..]

بواعتقاد، زمانمز مشاهیرعلماسندن(لوئی فیگیه L. Figuier) ده (فلاماریون C. Flammarion) ده (ستەید Stead) [*] ده ودها پك‌چوق‌معاصرین مشهورەده واردر. حالبوکه مصرقدیم قدر اسکی‌برظن‌در . تاریخ ادیان اصطلاحنجه (هجرت ارواح migration des âmes) بوکا دیرلر. روحك استقلالی وقابلیت انتقالی بو اعتقادك ایکی رکن اساسی‌سی‌در . (سپیریتوآلیزم یعنی روحیه = spiritualisme) فلسفه‌سنك الك قوی نقطهٔ استنادی‌بودر. بواعتقادی‌رومالی‌شاعرشهیر (ویرژیل Virgile) :

(Mens agität Molem) [**]

---

[*] بو خلوق آدم پك مشهور بر مجموعه محرری ایدی ؛ وبنم دوستمدی . انکلترەدن بورایه کلدیکی زمان، ذات‌شاهانه‌ایله مشرف اولمش و آشوری درجەده توجه پادشاهی‌یه مظهریت قازانمشدی . صلح‌عمومی‌لهنده آمریقایه بروپاغاندا ایچون کیدەجك ایدی. حکومت عثمانیه‌ایله بوخصوصده مذاکرەده بولونمش‌وترکیا ممثلی اولمق‌اوزره بنی برابر کوتورمکی‌التزام‌ایتمشدی. زوالی‌کندیسی یالکز کیدرکن(تیتانیق titanic) واپوریله برابر غرق اولدی. اعتقاداً (سپیریتیست) ایدی.

[**] بو بویوك شاعرك اوزون بر منظومهٔ فلسفیه‌سی اوسوزلرله باشلار .

دستوری ایله تلخیصاً ادا ایتمشدرکه (روح ماده‌یی تحریك ایدر) دیمکدر ، بو قیصه جمله ، برغسونك بو بابده‌کی فکر فلسفی‌سنی‌ده موجز برلسان بلیغ ایله ناطق‌در .

هیچ بر دین بو اعتقاددن وارسته قالمامشدر و قاله‌ماز صانیرم .

بعضاً ده مرحومه‌نك روحی [برحسن پرا کنده‌نك آواره خیالی] [*] کبی هر تورلو شکللرله صورتپذیر تجلی اوله‌رق کائناتده کورونیور . نوبهار کبی کورونیور ؛ روزکار کبی کورونیور ؛ واوخیال اوقدر جانلی ، اوقدرذی‌روح که شاعره بعضاً کندینی (تربه) ، اطرافنده طولاشان او خیال دلاشوبی (تربه‌دار) ظن ایده‌بیلیور .

بلك (ابتدائی primitif) اولان بو (آنی‌میزم Animisme = ارواحیه) اعتقادینی شوبیتلر غایت شاعرانه وغایت نازنین بر ادا ایله ترنم ایتمکده بولوندوغی ایچون بی‌نظیر برشعر نمونه‌سی‌در :

ای یار !. شو نوبهارسن سین !.
ایتدکجه نگاه بحر وبره ،
— بردن — صانیرم که بعضی کره

[*] بو مصراع ، مؤلف حقیرکدر . هنوز کنج ایکن (سراب عمرم) عنوانیله براوزونجه منظومه یازمشدم اورادهدر . بو منظومه حالا اوته‌ده بری‌ده بعضی منتخبات کتابلرنده مندرج بولونیور . بنم بومصراع مضمونندن مرادم ، (آنی‌میزم) دکلدی ؛ یالکز ، طبیعتده نامعین برکوزللك اولدوغنی سویله‌مکدی .

مشجرده‌کی روزکار سن سین !.
آغلار، دیرم : اشکبار سن سین !..[*]
تربه‌ك کورونونجه آکلارم که :
ئولدم؛ بکا تربه‌دار سن سین !...

کورویورسکز که او روح، که روزکار شکلنه کیروب (پسی‌هه psyché) اولئیور. که حامدك ئولمش اولان وجودینه کیرییور تربه‌دار اولویور؛ و ینه حامدك حسابنه، کندی ماتمنه آغلییور.

(پانته‌ئیزم ناتورالیست = وجودیهٔ طبیعیه) دیدیکم عقیدهٔ فلسفیه‌نك بوندن کوزل بر افادهٔ شاعرانه‌سنی ترجمه‌ده بولمق کوجدر.

ارتق بو تصور و بو تصویر شاعرانه برمدت بویله کیدییور؛ بك کوزل تشبیهلر، استعاره‌لر یاپه‌رق غایت ظریف سوزلر سویلیه بیلمك ایچون شاعره برزمین مساعد احضار ایدییور. حامد، زوالی مرحومه‌نك روحنی، یاخود خیالنی، بمضاده اشکال واعضاسنی، هریرده هرشیده کورویور. که :

کوکدن کلییور بو کون ترانه‌ك !.
اولمازمی بکا برآز اعانه‌ك ؟.

---

[*] (ضعف تألیف) دەنیلن قصوره مثال ویرملك خصوصنده بنه حامدن دها زیاده موفقیت اثبات ایدن بر محرر بیلمیورم. بونی اسلوب بحثنده تذکر ایده‌جکم. شیمدیلك شو مصراعك معناسنی حقیله آکلایه بیلمك ایچون (آغلار) کلمه‌سنی (آغلایه‌رق) دیه اوقومه‌کزی توصیه ایدەرم. اوحالده (آغلار، و دیرم که الخ !) دیمك اولور.

دیه سماواته طوغرو توجیه خطاب ایدییور . کاهی‌ده :

لایق‌دی ـ او ـ نوردن یاتاقده ؛
طوتسه‌یدی شفق ـ دیرم ـ قوجاقده .
ییلدیزلر !. آنی سز ایتدیکز دفن ،
طورمش ، نه‌باقارسکز اوزاقده !؟ .

دیه ییلدیزلره عتاب ایدییور .

بعضاً اوروح غائب ، حقیقتدن دها زیاده واضح ومعین بر خیالت اوله‌رق بردنبره شاعرك قارشیسنده بلریویرییور ؛ حامد ، اونك حضورنده حیران قالیور :

ئولمك‌می دینیر بوحاله ؟ حاشا !
قارشیمده‌سین ایشته سن سراپا .
کیم دیرکه بوکون خیال‌سین سن ؟
برصاعقهٔ جمال‌سین سن !.

بعضاً‌ده برپری اولیورکه شاعرك تعریف وتصویرینه نظراً بن اونی (گی دوموپاسان Guy de Maupassant) لك (هورلا Horla) سنه بکزه‌تیوردم . [*]

---

[*] موپاسانك بونام ایله بر کوچوك حکایه‌سی وارکه موضوعی غایت عجائب‌در : برآدم سوکیلی‌سنی غائب ایدییور ؛ مع مافیه وفات ایدن اوقادینك روحنی ینه‌اوطه‌سنده، اطرافنده هریرده حس‌ایدییور، حرکت ایتدیکنی ایشیدییور . نهایت بو خیالتدن فنا حالده ئورکه‌که تورقمغه باشلیور . قاپی‌یی سورمه‌لیور . مع مافیه خیالت ینه کچیور ؛ مادیات اوکا حائل اولمیور. نهایت، بوآدم‌اوخیالتك تسلطندن قورتولمق ایچون !.. خانه‌سنی آتشه ویرییور،

حائل می اولور سکا بواشیا ؟
امواتی قیلار وجودك احیا !.

. . . .

مسدود ایسه در قالیرمیسین دور ؟
دیوار آچیلوب کچرسین ای نور !.
بر کون قالهمام اوطهمده تنها ،
هرسو طویارم تحرك پا :
چارپار قپولر ، هوای پرزور ،
بر فکر کلیر کفنله مستور . الخ الخ

بعضاًده بالعکس خندهلرایچنده سر اولمش برچهرهدر عادتا ذی‌جسم بر خیال دلبردرکه ، شـاعر باشنی یاصدیغه قویدوغی زمان کلیر ، اونلك باشی اوجنده بکلر :

اولدقجه سرم نصیب بستر ،
بر روح کلیر ، یانمده بکلر .
برچهرهکه خندهدن کورونمز ،
اسرار ، آنك قدر بورونمز .
ذی‌جسم‌سین ای خیال دلبر !.
بیلسهك نه کورور ، سنی کورنلر ؟ !

بعضاًده بر (فکر صرف idée pure) کبی‌در :
فکرم کبی نطق بی‌زبان‌سین ؛
حسنك کورونورده سن نهان‌سین !.

حسنکده نهفته‌در وجودك ،
روحم کبی بنده‌در سرودك !.

فقط بعضاً‌ده بر باشقه کوزلده عیان اوله‌رق وارلغك اسرارندن نشان ویریبور :

سن مالکهٔ صفای جانسین ،
اسرار وجوددن نشانسین !.
تجسیس قیلنسه ـ بن باقارکن ـ
بر باشقه کوزلده سن عیانسین !

بعضاً‌ده (نفس souffle) کبی برشیدرکه آره صیره حرکاتی (سوز parole) شکلنده محسوس اولور ؛ فقط شعوری یوقه کبیدر . شاعرك باشنده دونوب طوران بر بولوط پارچه‌سی اونك غروب ایتدیکی یردر :

سوزدر حرکات کاه کاهك ؛
مانند نفس ، هواده راهك !.
چشمك کبی ناصیه‌ك دەریندر ؛
علویت اوجبهه‌ده دفیندر .
کورمز ـ بکا دوشسه‌ده ـ نکاهك ،
بیلمز نه علم نه کناهك !.
فوقده دونر طورور ، همیشه
برپاره بولوط غروبکاهك !.

بعضاً‌ده ، او دلبرك اجزای تارماریتی کائناتده پرا کنده کورویور :

یك دلبر ایمش ، اوت ، اودختر ؛
اجزاسنه باق ؛ نه‌روحپرور !..
دوشمش کوزینك بری : شونسرین !.
اوچمش بری ، روبروی پروین !..
برق رخی یرده برك اصفر !.
ذهننده‌کی نور ، کرم اختر !.
ای دلبر تارمار !. جمع اول !.
برخنجر اولوب ایچمده طوت ، یر .

بعضاً‌ده ، اویله اولیور که ، کائناتك علویت و عظمت حسنی مهیب و مدهش بر شکلده کورونیور ؛ صوکره او کوزللك، کندی نزاکتندن ییقیلوب اوندن برفکر چیقیور . اوفکر ، زمینه دوشونجه ، حامد ، اونی جانان صانیور . صوکره آرتق مهتاب اولیور ، شیمشك اولیور . انسانك کوزینه چارپنجه، اشکبار اولیور الخ الخ . ونهایت آکلییورکه بر (شعبده illusion) نك مفتونی و مغبونی اولمشدر . بوتون بوکوردکلری هپ کندی فکریدر. ارتق سحرك خنده‌سنی‌ده بر حیله اوله‌رق تلقی ایدییور و کندی فکری کبی تارمار اوله‌جغنه قانع بولونیور :

دریا نه‌قدر بویوکدی برشب ؛
برشب که سفید ایدی ، مکوکب . الخ الخ .

. . . .

برحسن کبود ، خنده برلب ،

قیلمشدی سمایی وجه مطاب . الخ الخ .

. . . .

برحسن مهیب ایدی اومنظر
جان هولده ، کوز باقشده مضطر .
باقدم ییقیلوب نزا کتندن ،
برفکر چیقار نهایتندن .
اول فکر دوشوب زمینه صوکره ،
جانان صانیرم قیافتندن .
دقت قیلارم ؛ بهار اولور او !.
تشریح ایده‌رم ؛ غبار اولور او !.
شیمشك کبی ماهتاب محرق ،
مهتاب کبی ینه مشوق !
جارپار کوزه ، اشکبار اولور او !
کوکدن – صانیرم – نثار اولور او !
برحیله‌در ای سحر بوخنده ،
فکرم کبی تارمار اولور او :. الخ :. الخ :.

حامد ، مقبرده، ئولوم حادثه‌سنه برمعنا ویره‌بیلمك ایچون ایشته بویله افراطدن تفریطه ، تفریطدن افراطه ؛ انکاردن اقراره ، اقراردن انکاره کیدوب کلکله یورولدقدن صوکره نهایت (طیفلر کچیدی) نده بومدهش مسئله‌یی دها فیلسوفانه بر نقطهٔ نظردن (تلقی envisager) ایتمك یولنی اوکره‌نیور و دها

معقول برصورتده تفسیر ایده‌بیلیور. و ـ شایان دقتدرکه ـ قرق‌سنه صوکره بودوشونجه‌یه واره‌بیلمشدر: آکلیور وتسلیم ایدیبور، حتی ادعا ایدییورکه (ئولوم) ایله عالم، تازه حیات اکتساب ایده‌رك تجدید عمر ایتمکده‌در. ئولوم: [محو ایتمیور، فقط ویریبور زنده‌گیٔ نو!.]، او اولماسه دوام ایده‌من صحنهٔ حیات؛ تحوله مأمور لم یزل اولان اودر. شیطان کمیکلریله اویله کوزل قیزلر بنا ایلرکه نجوم ایله اونلر اقرباکبی‌درلر. صوکره: [مشرقده برقیزك صاچی مغربده بریبلان!.] در، [برباشقه‌یرده برله‌شبورسندن آیریلان!.] خلاصه، ئولوم، بزم آکلادیغمز معناده ئولوم دکلدر. یعنی (فنا anéantissement) دکلدر؛ جهانه بر فیض تازه، بر (زندگیٔ نو) ویرن فیاض بر تحولدر؛ بناءً علیه ممات، ممثل حیاتدر.

بو ملاحظهٔ فیلسوفانه (طیفلر کچیدی) نك ایلك صحنه‌سنده اوزونجه بر (خطابه) تشکیل ایدر و او اثرك اك کوزل قسمی جداً بوایلك صحنه‌سیدر. اوراده (مهجورقنبور) ك طیفی مشجرهٔ مزارستانه باقه‌رق شاعرانه وبلیغ بر ادا ایله ئولومك داستانی اوقورکبی بعضی فکرلر بیان ایدر؛ و (معارکهٔ زندگی) یی ترك ایدوب مالکانهٔ عدمه کلدیکنی سویلر. صوکره ـ یکباره برمزار اولان ـ او عالم فنایه خطاب ایده‌رك:

کوردکمی ای مزار، بوهیئتده برقدید؟!

ده‌نجه، بوتون مزارلر هپ بردن دیه کله‌رك قنبورك طیفنه آکلاتیرلرکه ئولومی هرکس کندی خیالنجه تصور

وتصویر ایدر ؛ [هر قومه خاص، واردر اونك چهرهٔ نوی !.]
حالبوکه [اشکالدن منزه اوموجود معنوی !.]
او وقت [غائبده بر صدا ــ صدای موت اوله‌جق ! .]
ایشیدیلیر و شو سوزلری سویلرکه ، ده‌مین تعریف ایتدیکم
وجهله ئولومك یکی برطرز تلقی‌سی‌در ؛ باقیکز :

موجود معنوی‌می ؟. خیر !. واجب الـمجود ؛
معناده مادهٔ‌ده بنم مالك وجود !.
بندن ترکب ایتمه‌ده مجموع کائنات ،
ذراتدر ، وجودمه بیغانه بینات !.
بن چشمی بی نکاه ایده‌رم ، کوشی ناشنو ،
محو ایله‌مم فقط ، ویریرم زندکیٔ نو .
ظلمتلرك ایچنده بن‌ایم شحنهٔ حیات !.
بن اولماسه‌م دوام ایده‌مز صحنهٔ حیات !.
موتم‌که بن تحوله مأمور لم یزل ؛
شیطان کمیکلریله بنا ایله‌رم ، کوزل
قیزلرکه ، اقربا کبی‌درلر نجوم ایله ؛
برج دهایی خاکه سرنلر هجوم ایله !.
بن ایسته‌سه‌م سمایی ایدر منجلی صدف ؛
انجق بنم یولمده دکل انجیلر هدف .
بیکانه‌یم توغله نقش ونکار ایله ؛
تحت تحکممده اولور روزکار ایله ،

مشرقده برقیزك صاچی مغربده بر ییلان !.
برباشقه یولده برله‌شیور سندن آیریلان ؛
آغلارسه والدینك اگر طوپراغك گولر .
احیای مرده کشته دکل بونده مرده‌لر .
اموات زنده کشته فقط زندکان ارض !.
فکر وخیال ایچون اوله‌ماز گرچه طول وعرض ،
تصویر آن واین ینه هپ واهیاتدر ؛
موتم که بن ممثلم انجق حیاتدر !

بو خطبهٔ بلیغه‌یی، هرکسدن اول ینه قنبورك طیفی تصدیق وتأیید ایده‌رك شو نتیجه‌یی چیقارییور :

بن ئولمه‌دم ، دیمك که تحولده‌یم بودم .
عقبا حیاتی بویله ایمش ؛ یوق دیمك عدم ! .

دییور .

اویله ایسه ، (یعنی فنا معناسیله ، عدم معناسیله !. ئولوم یوقسه) دیمك که (دوران حیات = circulation de la vie) وار !.. ئولوم اونك بزه اك مونس ومعلوم اولان جلوه‌سی‌در!.. ایشته حامد، نهایت بو فکره پیوسته اولمشدر ؛ واویله اولدوغی صراحتاً کورولویور .

واقعا عدم مطلق انکار ایتدیکنه‌دائر (ئولو) ده براشارت واردی : [فضای دورانه کلن ازلی‌در. ظلام ماضی‌یه کیدن‌ده ابدی‌در .] دیمشدی . فقط بو سفرکی خطبه بو اعتقادك مکمل برنشیدهٔ فیلسوفانه‌سی‌در .

بوراده بعضى ملاحظاته مجبورم :

اولا شو كيفيت مهمه‌يى نظر دقتكزه عرض ايتمك ايسترم كه (طيفلر جكيدى) شاعرى (ئولوم انديشه‌سى) ايله ذهنى يوره يوره بو اعتقاده سرفرو ايدنجه ، (ماترياليزم) يعنى (ماديه matérialisme) - دهاطوغروسى - (ئيلوزوئيزم Hylozoïsme) فلسفه‌سنه دوشمشدر . فقط ، بيله‌مم ، بوندن خبردارمى‌در؟، دكلمى‌در ؟.. [*] اكر خبردار ايسه ، شبهه يوقدركه بو فلسفه - بوتون اديان منزله‌نك تعليماتنده صراحتاً مبين اولان - (آخرت اعتقادى croyance à la vie future) ايله متناقض وغير قابل تأليفدر . حالبوكه حامد ، او اعتقاد دينى‌نك دخى پك بليغ بر دستورينى ويرمشدى . بناءعليه بو دخى شاعرك - تأويلى ممكن اوله‌مايان - اساسى تناقضلرندن بريني تشكيل ايدر .

بو فلسفه ، اوقدر ماترياليستجه‌دركه متأخرين ماديونك

---

[*] ئيلوزوئيزم فلسفه‌سنك پك مختصر بر تعريفى بوندن اولكى صحيفه‌لرك برنده - حاشيه اوله‌رق - كچمشدى . ماترياليزم ، ماده ايله قوتك سرمديتنه قانع بولوندوغى ايچون بوابكى (عنصر وجود éléments de l'être) ك فانى اوله‌مايه‌جغنى‌ده - كندى منطقنه موافقتله حقلى اوله‌رق ! - ادعا ايدر . حياتى ، حسى ، ذكايى ، روحى‌ده ، بو عناصرك بروجه مخصوص اوزره تركبى ايله تعريفه چاليشير . او حالده (ئولوم) برحادثۀ تغيردن عبارت اولور . مادامكه عالمده قوت بر ركن اساسى اوله‌رق واردر وروح اونك برصورت خصوصيه‌سى‌در ؛ اويله ايسه كائنات اساساً زنده‌در . ايشته (ئيلوزوئيزم) اعتقادى بودر .

الك بويوكلرندن اولان (یاقوب مولشوت Jacob Moleschott) [*] [قرايزلاوف دەس لەبنس circulation=Kreislauf des Lebens de la vie] عنوانيله مشهور عالم اولان شـاه ـ اثرینی بونك ايچون يازمشدى . اوراده بوتون علوم طبيعيه‌دن طوپلاديغى حقايق تجربيه‌يه اسـتناداً (دوران حيات) ى اثبات ايديور وهيچ برشيئك حقيقتده محواولماديغنى ادعا ايليوردى. زماننده بويوك بر اختلال افكاره سببيت ويرمش اولان بو مهم كتاب همان السنۀ مدنيه‌نك جمله‌سنه ترجمه ايدلمشدى .

[*] اصلاً هولاندالى اولان بو آدم اون طوقوزنجى عصرك اعاظم متفكرينندندر. كنديسى اولا آلمانياده فلسفه خواجه‌سى اوله‌رق بويوك برشهرت قازانمشدى . اوزمان ديندار ، خيالپرور وحتى متعصب اولان آلمانيا، بوآدمك ماترياليزم فلسفه‌سنى نشر وتعليم ايتمه‌سندن خويلانه‌رق اونى كرسىٔ تدريسدن ايندیردى و مملكتدن چيقاردى ايدى . بوكا سبب اولان بويوك اثرى (١٨٥٢)ده باصيلمش، (١٨٦٢)ده صوك ودردنجى دفعه تكرار طبع اولونمشدى . اوزمان مولشوت ، كندى دوستى و شاكرد افكارى اولان ايتاليا معارف ناظرى طرفندن كمال نزاكتله دعوت اولوندى و ايتاليايه انتقال ايده‌رك (تورينو Turin) دارالفنوننك فلسفه كرسيسنده موفقيتله درسلرينه دوام ايتدى. نهايت آلمانياده علوم طبيعيه‌نك ترقيات سريعه‌سيله حاصل اولان جريان افكار، ايده‌آليزمى، حكمتدن همان تماماً اسقاط ايده‌رك (شتراوز Straus) لرك (بوخنر Büchner) لرك ، (قارل فوخت Karl Vogt) لرك ، (هه‌قل Haëckel) لرك نفوذ افكارينه واسع بر ميدان آچمشدى . بوخارق‌العاده ماترياليزم دورينى (ياقوب مولشوت) كوردى؛ واوندن صوكره وفات ايتدى . ئولدوكى زمان پك اختيار ايدى . ايتالياده آثيرى حرمت كورمشدى .

ثانیاً بو فلسفه ، پك اسكیدر . بونی الك اول دوشونن وبلیغ بر اسان، ایله علوی براسلوب شعر ایله منظوم اولەرق سویله ین، حکمای یونانیه‌دن مشهور (آمپه‌دوقله‌س Empédocles) ایدی .

صلاحیتدار اولان مورخین و متقدین فلاسفه‌نك ظن قویسنه کوره میلاد عیسادن (٤٩٠) سنه اول ، (سیجیلیا sicile)ده کائن (آقراغاس Akragas)شهرنده تولدایتمش اولان بوفیلسوف - عینی زمانده - پك بویوك بر شاعر ایدی ؛ او قدرکه - کندی تقدیرنجه - اونی (لوقره‌جیوس Lucrecius)لرله (گه‌ته Goëthe) لرله همعیار طوتمق مبالغه‌اولماز. حتی فیلسوف برشاعر نمونه‌سی اولدوغی ایچون، (مقبر + ئولو + طیفلرجیکیدی) مؤلفی اوکا - مزاج اعتباریله - تشبیه وتقریب ایتمك ایسته‌مشدم.

اسکی یونانیلرده - دهای انسانیتی پارلاق بر صورتده تمثیل ایدن وبوکونکی اوروپا مدنیتنی اساساً تشکیل ایدن بو یکانه ملتده ! - شعرله حکمت اوکره‌تن دها برچوق فیلسوفلر واردی . (کسه‌نوفانیس Xènophanes) ، (فیثاغوراس Pythagore)، (پارمه‌نی‌دیس Parménide) بوزمرۀ متفکرینك الك مشهورلرندندر . حتی (آمپه‌دوقلیس) ، (پارمه‌نیدیس) ه ئوزه‌نه‌رك اوزون منظومه‌لر یازمشدرکه الك مهمی (طبیعت حقنده بر شعر poème sur la Nature) در ؛ برده (تصفیه purifications) نامیله دیکر برآثر منظومی وارایمش. اسکندریه

مركز علم وحكمت اوله‌رق تمايز ايتديكي زمانلرده بو اثرلر معلوم ايمش و حالا اللرده دوران ايديورمش . روايت اولوندوغنه كوره طبيعت حقنده‌كي منظومه ايكي بيك، ايكنجيسي‌ده اوچ بيك بيتدن مركب ايمش . بو بش بيك بيتلك قوجه اثردن ، بو كون اوچيوز اللي بيت اليمزه كچه بيلمشدركه بر قسمي‌ده قيريق دوكوك بر حالده بولونيور . بونلري (ديلس Diels) نام آلمان نحرير شهيري طوپلايوب حسن صورتله طبع ايتديرمشدر . [*] حتى بو بقاياي منظومه‌يي ، ديلس ، آزچوق ياقيشيق آلير بر شكل وصورت اوزره بالذات ترتيبه قويمشدر . او ترتيبه كوره برنجي بيت كوستريبوركه آمپه‌دوقليس (پاوزانياس Pausanias) اسمنده بر ذاته خطاب ايده‌رك ـ عادتا فلسفهٔ طبيعيه درسي ويرير كبي ـ بو اوزون منظومه‌يي يازمشدر . في الحقيقه ، بو سوزلرله باشلييور :

« وسن ، اي پاوزانياس ! . . اي حكيم (آنخي‌توس Anchitos)ك اوغلي ! . . »

---

[*] معاصريندن اولان بو ذات ، اسكي يونان فيلسوفلرندن زمانمزه انتقال ايده بيلن نه‌قدر (پارچه‌لر) قالمش ايسه ، يوناني لساني اوزره (متن texte) لريني طوپلامش وسائر كتابلرده استشهاد صورتيله عيناً ذكر ايديلمش نه‌قدر سوزلر وارسه اونلري‌ده اقتطاف ايدوب هپ برابر بأصديرمشدر . فلسفه تاريخي ايچون الك قيمتلي ونادر وثائقي جامع اولان بو اثر همت (پارچه‌لر fragmenta) ناميله بر قاچ بويوك جلد تشكيل ايدركه زياده‌سيله معتبر بر كتابدر .

« قولاق وير !.. » [يعنى صويليه‌جكلرمى دقتله ديكله !. ديمك ايستيور.]

بو (پارچه‌لر fragments) ك ـ ديلس‌ك ترتيبى اوزره!. ـ (۷) نجى (۸) نجى (۹) نجى (۱۰) نجى و (۱۱+۱۲) نجى‌سى بوتون (دوران حيات) فلسفه‌سنى وبوسياق نظره كوره ثولومك طرزتلقى وتفسيرينى صراحتاً عرض ايدر. حامدك بوخصوصده بيان ايتمش اولدوغى افكارى تماميله محيط وناطق‌در. باقيكز :

۷

« . . . . . يارادلمامشدر . » [*]

۸

« وسكا برشى دها سويليه‌جكم: هيچ يوقدن وجوده كلن وصوكره محو اولان برشى يوقدر. مضر اولان ثولومده دخى او شى ايچون بر غايه يوقدر . يالكز ، ذاتاً مركب اولان بر شيئك تكرار تركبى وتغيرى واردر. وجوده كلمك (تعبيرى!.) انسانلر طرفندن بو شيلره (يعنى تغيرات وتركباته !.) ويريلن براسمدن عبارتدر . »

۹

« فقط ، عناصر، انسان شكلنده تركب ايدوبده كوندوزك

---

[*] بو مصراعك ماقبلى ضايع اولمش واليمزه يالكز اوكله كچه بيلمشدر؛ معمافيه كلامك سياق وسباقندن، هله مابعدندن آكلاشيليوركه عناصر موجودات يارادلمامش ، يعنى يوقدن وار اولمامشدر ؛ ديمك ايسته‌نيليور .

ضیاسنه کلیرسه (یعنی او شکلده ظاهر وآشکار اولورسه !.) یاخود وحشی حیوانات ، ویاخود نباتات و قوشلر شکلنده کلیرسه ، اووقت انسانلر دیرکه بوشیلر وجوده کلمشدر. (یعنی اوحیوانات ونباتات یوقدن وار اولمشدر دیرلر !.) واونلر (یعنی عناصر !.) آیریلدیغی زمان بوکا (یعنی بوحال انحلاله !..) موت الیم دیرلر . اونی بو صورتله تسمیه ایتمهلری طوغرو دکلدر . لکن ، بن بیله عادته اتباع ایدییورم وبالذات بن ده اوکا اویله دییورم . »

١٠

« موت منتقم ! » [یعنی بن ده عادت ناسه اتباعاً بو تبدله موت منتقم دییورم !.]

١١ - ١٢

« دیوانهلر ! . - زیرا اونلرك اوزاغه ایریشیر فکرلری یوقدر . - [یعنی کیفیتی استکناه ایدهبیلهجك قدر نفوذ نظره مالك دکلدرلر ! . .] دیوانهلر !.. صانیورلرکه اولجه موجود اولمایان برشی وجوده کلییور ! یاخود هر هانکی بر شی محو اولهبیلیر وعاقبت افنا ایدیلهبیلیر !. زیرا هیچ بروجهله موجود اولمایاندن هرهانکی برشیئك ظهوری ممکن دکلدر؛ وموجود اولان برشیئكده محو اولهبیلمهسی ممتنعدر، وایشیدلمش دکلدر؛ زیرا اونرهده موضوع ومحفوظ بولونورسه دائما اوراده موجود اولهجقدر . » الی آخره !.. [*]

[*] یونانیدن انکلیزجهیه ترجمهسنی عیناً ادا ایتمك ایستهدم .

اسلاف حکما میاننده ـ بلکه هرکسدن عجائب وخارق العاده برجبههٔ دها کوسترمش اولان ـ بو فیلسوف ، حکمای شرق عندنده سائرلرندن آز معروف دکل ایدی؛ دیه بیلیرم. عربلرجه (امبادقلس) نامی حرمتله یاد ایدیلیردی. هله بوتون صوفیه و باطنیه، (دور devenir) فلسفه سنی بو آدمك ـ هرطرفه یاییلمش اولان ـ پراکنده ملاحظاتندن استنباط ایله مشلردر. [بو ، بنم فکر وظنمدر وقوتلی دلائله استنادایدر برفرضیه در !]

آمپه دوقلس؛ آللهی ده پك ایی دوشونویورمش: زماننده علی الاطلاق حکمفرما اولان (مشبهه anthropomorphisme) اعتقاد باطلنی رد ایتدکدن صوکره: (او، یکانه مقدس واسمی دیله آلنمهاز بر روحدرکه بوتون عالمدن ـ شیمشك کبی ـ سریع فکرلرله جلوه کوستریر.) دییور [*]

دیمك اولویورکه کائنات دیدیکمز بوچامور، یاخود چامور، یوغروله یوغروله ییتدکجه دها کوزل برشکل آلیور وآلدیغی هرشکل ایله تازه حیثیات کسب ایدرك (کمال perfection) ه تقربه ساعی بولونویور. لکن، بو معنایی ـ حامدك بعضی سوزلرندن ـ بالاستدلال، بن چیقارمق ایستیورم؛ چونکه کندیسی صراحتاً بویله برشی بیان ایتمه مشدر. بو بحثك حین

---

[*] (دیلس)ك ترتیبی اوزره (١٢٤) نجی پارچه نك قسم اولی، الهك باشی، قونی واعضاسی اوله مایه جغنی سویلر؛ ایکنجی قسمی، ـ عیناً ترجمه ایتدیکم ـ او جمله در و زیاده سیله شایان دقت علوی وشاعرانه برفکردر. حامدك اسلوبنی وفکرلرینی چوق آکدیریر.

افتتاحنده : [غایهٔ انقلابك کمال اولماسی احتمالنی ایما ایدر بعضی شاعرانه سوزلری وار !..] دیمشدم . ایشته دیمك ایسته‌دیکم بوایدی. اوسوزلرده بن بومعنایی مضمون ومکمون کورمشدم وبوصورتده استخراج ایده‌بیلیورم .

ذاتاً بو دور فلسفه‌سنی بویوك شاعرلرك جمله‌سی ترنم ایتمشلردر. شرقده خیام، مولانا ودها برچوق اعاظم ؛ غربده شکسپیر، که ته‌کبی ؛ متأخرین میاننده آمریقالی شاعر داهی (برایانت Bryant) لك (ثاناتوپ‌سیس Thanatopsis) نامیله مشهوراولان شعرعلویسی بوفلسفه‌نك اك بلیغ بر نشیده‌سیدر. ذاتاً بو تعبیرك معناسی (تحلیل موت) دیمکدر ؛ (۱۸۵۲) تاریخنده باصیلمشدی صانیرم .

مع‌مافیه زیاده‌سیله شایان دقت وشایستهٔ تدقیق وتتبع‌درکه، حامدك شعری ــ بعضاً طبقات فکر و نظرك مرتبهٔ اعلاسنه چیقابیلدیکی حالده ــ غایت (ابتدائی بر آنی‌میزم animisme primitif) حسندن هیچ بروقت قورتوله‌مامشدر؛ و ــ بن ظن ایده‌رم، حتی ادعاایده‌بیلیرم که ــ اشعارینك روحنده اجرا ایتدیکی فسون تأثیره اصل سبب ده بودر. یعنی فکراً اك یوکسك درجهٔ تمدنه نمونه‌اولماسی، (حساً sentimentalement)ده صمیمی ویك انسانی جلوه‌لر کوسترمه‌سی ایله برابر ، اوحسلك ــ کسوهٔ افاده‌یه کیره‌بیلمك ایچون ــ بورروندوکی (خیالات شاعرانه images) نك همان دائما (ابتدائی بر آنی‌میزم) خاطراتندن ملهم اولماسی‌در . بوخاطرات وواردات شعریه‌ایچون توکنمز برخزینه‌در .

اربابنــه معلومدركه بو (ارواحيه animisme) اعتقــادى انسانيتك الك ابتدائى حالت روحيه‌سنك صميمى اعترافنى‌در . نته‌كيم (ئه‌تنوغرافى) و (ســوسيولوژى) علملرى پك اپى كوستريبورركه بوكونكى اقوام وحشيه‌نك جمله‌سى ـ بلا استثنا ـ بو اعتقادده‌در. اونلر هر طرفده ارواح وخيالات اولدوغنه صدقله قائل‌درلر ؛ وبوتون او (ارواح طيبه) و (ارواح خبيثه) يه قارشى ناصل طاورانه‌جقلرينى دوشونوب تعيين ايتمك، اونلرجه حيات شخصيه واجتماعيه‌نك محور انتظامى‌در .

حامد : مطلقا بو اعتقادده‌در ؛ ديمك ايسته‌ميورم . صنعت و بالخاصــه شعر ، ماهيتاً وذاتاً (آنى‌ميست animiste) در . اونك روحى اويله‌در . تشبيهلر ، اســتعاره‌لر وبوتون مجازلر ، هپ او آنى‌ميزم دوريــنك (خواطر reminiscences) ندن مقتبس‌در . احتمالكه بو (خيالر images) ـ بزم روحمزده مدفون قالوب بوسبوتون ئولمه‌ين، يعنى (غيرمشعور inconscient) برحالده اويويان ـ او خاطراتى قورجاليور. (فسانى mythique) وابتدائى اولان حالت روحيه‌مزى اويانديريبور ؛ او زمانه عائد اولان برطاقم حسيات لطيفه ومبهمه‌يى (دعوت évoquer) ايده‌رك بوتون روحمزى چالقــاليور ؛ مخيله‌مزى اوزاق و مجهول ماضيلره كوتوروپوركه ـ اوزاق ومجهول اولمقله برابر ـ بزمله ينه پك صيقى علاقه‌سى واردر : طفوليت عرقيه‌مزك ماضالرينه بسله‌نوب ياشاديغى دورلرك يادكاريدر . اساساً شعرك (اساطير اولين mythologie) دن طوغمش اولماسى‌ده بونى اثبات ايدر.

کیم بیلیر ؟!. فقط شوراسی محققدر که حامدك شعرلرنده اك یوکسك فکرلرك اك کوزل برشکل ایله کسوه پذیر افاده اولدوغنی کوستریر خیلی پارلاق مثاللر موجوددر . بو کمالات فکریه ایله برابر (خیاللر) اکثریا ابتدائی ولطیفدر. حسیات دخی اونلرله علاقه‌داردر . اونك ایچون حامدك شعرلرنده فوق‌العاده بر (évocation) قدرتی وار . بن ادعا ایدییورم که فسون تأثیری بوندن ایلری کلییور. متضمن ویا صراحتاً ناطق اولدوغی افکار علویه‌نك عاقله‌یه ویردیکی ذوق ، ینه باشقه !..

مثلا فلسفهٔ انقلاب وحقیقت موته دائر ایراد وبسط ایتمش اولدوغم دەمینکی ملاحظاته رغماً ــ سودیکی و غائب ایتدیکی رفیقه‌سنك خیالنی هریرده کورمکله تسلیت یاب اولمق ایستەین ــ حامد ، ینه (آنی‌میزم) دن قورتوله‌میور . کوردوکی خیالاتك (محض شعبده pure illusion) اولدوغنه قطعیاً بیان قناعت ایتدیکی حالده بیله ، وجداناً حس ایدییور که اونك صحیحاً خیالنی کوره‌میورسه‌ده روحی هرزمان هریرده طولاشیور ؛ واو روحك موجودیتی عادتا شاعری ئەزییور . شو کوزل شعرلری اوقویوکز . (آنی‌میزم) حسیاتی ایله فیلسوفانه ملاحظاتك بوقدر جاذبه‌دار ، بوقدر خاطرفریب برخلیطه‌سی بزم ادبیاتمزده یوقدر : ــ

کورم !.. ئەزییور بنی وجودك !
طویمام !. دلی غشی ایدر سرودك !؛

روحم ، بوسکوت ایچنده دیگلر ؟
— برسامعهٔ دکرمی بسلر ؟ ! ؟ —
عقلی کذر ایلیور حدودك :
آتی‌یه شمول ایدر ورودك !
تمییزی ناصل اولور میسر ،
برنورده‌کیزله‌نن بودودك ؟ ! . الی آخره !..

بونازنین شعری اوقومقده دوام ایدیکز ، و :

ای روح !. تستر ایتمه بندن !
ای موت !. ارائهٔ وجود ایت !..

ینه کنجه طوروکز ، دیدکلرمی برده‌ها ملاحظه ایدیکز ،
— امینم !. — سوزمه حق ویره‌جکسکزدر.

اوحالده ، انقلاب ایله غائب اولان شی ، ئولوم ایله قاچان شی ، او (روح) دیدیکمز شی !، موجوددر. تأثیرینی شاعر بداهتاً حس ایدییور . اونك ایچون وارلغنده هیچ شبهه ایده‌میور . فقط او نه‌در ؟. ناصل شی‌در ؟.. دهنیلنجه :

بوسری بیلن اوذاتدرکه ،
اسرارینه ذاتی مشتملدر .

دیمکدن باشقه چاره بوله‌میور. بو، جواب دکلدر. اعتراف جهل وعجزدر . لکن انسان ایچون باشقه چاره اولمادیغی‌ده هیچ شبهه کوتورمز .

گچنكی فصللرده ویردیكم ایضاحاتدن آكلاشیلیر كه عالم خارجی‌نك حقیقتی ذهن متفكر ایچون موجب تردد بر مسئله شكلنی آلیرسه ، فقط بر شبهه‌یه دوشوبده علی‌الاطلاق وارلغنی انكار ایتمه‌مك ، [یعنی نیهیلیزمه دوشمه‌مك] ایچون تمسك ایدیله‌بیله‌جك انجق بر حبل متین قالیر كه اوده وجداندر . وجدان ، حس وادراك كیفیتنه منجر اولور .

هرشیدن شبهه‌ایده‌بیلن (دهقارت Descartes) ، موجودیت روحیه‌سنی قورتاره‌بیلمك ایچون وجدانه رجوع ایتمك یولنی ده كوسترمش و (فلسفهٔ انفسیه phil. subjectiviste) نك تملنی آتمشدی ؛ دیمشدم .

وجدانك الك برنجی شرطی (احساس ، یعنی (طویغو sensation) در. وجدان ــ هله متكامل évoluée اولورسه! ــ یالكز بو قابلیتدن عبارت قالماز . فقط هر حالده طویغو ، ینه اساسدر. اونسز (وجدان conscience) [*] اولماز. اوله‌ماز!..

[*] بوراده (conscience) كلمه‌سی پسیقولوژیده‌كی معناسی اصطلاحیسی ایله ، یعنی (شعور) مقابلی اوله‌رق قوللانلمشدر. (وجدان اخلاقی) معناسیله یعنی (تمیز خیروشر قابلیتی) مقابلی اوله‌رق دكل !. انكلیزجه دها زنكین بر لساندر بومعنالره ایكی كلمه وار . برنجیسنه (consciousness) وانجق ایكنجیسنه (conscience) دیرلر .

بز انسانلرده ، طویغو ایکی صورتله جلوه کوستریبور .
(ذوق والم plaisir et peine) ! بویوك حیوانلردده اویله !..
بناءً علیه قیاس طریقیله حکم ایده بیلیورز که بلا استثنا باجمله
حیواناتده دخی اویله اولمق کرکدر . هانکی عضویتده برجمله
عصبیه وحتی (عصب nerf) نامنه برایلك پارچه‌ی وارسه
ذوق والمده قابلیت واردر ؛ دیه ادعا ایده بیلیرز .

ایشته (پسیقو - فیزیولوژی psycho-physiologie) دینیلن
علم مهمك الفباسی ، وعینی زمانده الك بویوك وعمومی بر دستور
حقیقتی بو !..

فیلسوفلرك بو (حقیقت علمیه vérité scientifique) دن
چیقاردقلری الك واضح معنای حکمت دخی (موجودیت نفس
l'existence du Moi) ك هرتورلو شبهه‌دن بری اولماسی کیفیتی
درکه - عینی زمانده - نفس ، روح ، شعور دیدیکمز شیئك
قابلیت حس دیمك اولدوغیده تحقق ایدر . فیلسوفلر میاننده
برقسمی اسکیدن بری معتبر اولان بر نظریه‌دن آیریلمیورلر :
مادام‌که طویغو واردر ؛ اونی تجربه ایدن ، طویانده اولمق
کرکدر ... دیورلر ، وذوق والم دیدیکمز حادثاته (محل وقابل
receptacle اولمق اوزره ، یاخود (مسند support) و (آخذ
اولمق اوزره آیریجه برده (شخصیت مجرده personnalité
abstraite) نك وجودینی ادعا ایدیورلرکه انسان نامنده (روح
esprit) دینیلن (جوهر غیرمادی substance immatérielle)

اودر. بو اعتقادده اولان فیلسوفلره (روحیون les spiritualistes) دیرلر.

بو اعتقادی تصویب ایتمه‌ین بر دیکر قسم فلاسفه واردر که طویغوبی بالذات قبول ایتمکله اکتفا ایدرلر؛ آیریجه بر (طویان) اولماسی لزومنی بیلزوم کورورلر. شو تقدیرجه حسی، حس ایدندن آیری دوشونمکده هیچ بر فائده، حتی هیچ بر حقیقت تصور ایده‌مزلر.

(علوم آلهیه sciences théologiques) و (اخلاقیه éthiques, morales) برنجی فرقه‌نك اعتقادینه قوت ویریر. (علوم طبیعیه و حیاتیه sciences naturelles et biologiques) ایکنجی فرقه‌نك ادعاسنی تصویب ایدر.

حامدك پسیقولوژیسنه باقیلیرسه برنجی فرقه‌یه منسوب بر متفکر اولدوغنده هیچ شبهه قالماز. حتی — کندی بوندن خبردار اولسون اولماسین!. — (قارته‌زیه‌ن Cartésien) یعنی (دەقارت) پیرولرندندر دەیه‌بیلیرم. هله (اصول méthode) ی اعتباریله‌ده اوفرانسز فیلسوف مجددینه عینیله، تماميله بکزر؛ دەقارت: [شبهه ایدییورم. دوشونیورم. اویله ایسه وارم!.] دیه موجودیت روحیه‌سنی اثبات ایتمشـدی. حامد: [شبهه ایدییورم. الم حس ایدییورم. دیمك که وارم!..] دییور. کورویورسکزکه صورتا یکدیکرندن فرقلیجه اولان بو ایکی دستور اساساً وماهیتاً بر وحتی (عینی identique) شیدر.

(مقبر) شاعری بو مسئله‌یی عادتا موضع بحثه قویویور ؛ مناقشه ایدییور؛ وشبهه یوقدرکه (عشق l'amour) ـ هجران یوزندن ـ آلامنه سبب محض اولمشدر. اونك ایچون شاعر :

یارب ! بیلهیم نه‌در حقیقت ؟!
هجران‌می دیمك بو سر خلقت ؟.

دیه الهه خطاب ایتدکدن صوکره دوشونویور . سوکیلی رفیقه‌سنك افولیله کندی کوکلنده انکساره سبب نه اوله‌بیله‌جکی آکلامق ایستیور :

یا بنده سبب نه انکساره ،
دوشمکله ـ او ـ حفرهٔ مزاره ؟.
تنها یاشیور جهانده هرفرد ؛
لازمی ایکی کوکلده بردرد ؟.
مأنوس ایدم اویله‌می اویاره ؟ .
اول انسی قیلان نه‌در اداره ؟
جسممده یوق اضطرابم اصلا
اویله‌یسه نره‌مده‌در بو یاره ؟..

دیر دیمز ، همان :

روحمده دیمك بنم بو هجران !..
هجران‌ده دیمك اوروحه برهان !..

دیه حکم ایدییور. حتی روح انسانی واسطه‌سیله‌ده الهی ـ بر جمله‌ده ! ـ اثبات ایدییورکه بچن فصلده ایضاح ایتدیکم اسالیب تفکردن بری‌در. باقیکز :

سندنسه ــ دینیرکه ــ ذره‌در روح ؟
اویله ایسه نه لایق اویله مجروح ؟. [*]
هجرکله‌می‌در ــ او ــ بزدن نالان ؟.
یاحزن خودکمی‌در نمایان ؟.

[*] شایان دقتدرکه الاهی بو یولدن بولاق وبو صورتله اثبات ایتمك دأب انفسیون اوزره بر نوع استدلالدر ؛ وروحمزك طبیعی ، یعنی (لاهوتی divin) اولماسی اعتباریله، (پانته‌ئیزم = وحدت‌وجود) اعتقادینه واریر . نته‌کیم مولانا جلال الدین رومی دخی طبق بویله دوشونمش وانساندن بحث ایدرکن : [جزؤ عقل این ازان عقل کاست جنبش این‌سایه زان شاخ کاست) دیمشدرکه برنجی مصراع، روحمزك ــ اکر تعبیر جائز ایسه ــ عقل کلدن بر جزؤ اولدوغنی ادعا ایدر . ایکنجیسی ده ارادت بشریه‌یی کلیاً وقطعیاً انکاره واریر واودوشونوشه کوره ده پك مشروع ومنطقی برنتیجه‌در . واقعا تصوف نظرنده عقل کل الله دکلدر اونك برجلوه‌سی‌در. نفس کل وطبع کل کبی؛ معمافیه هپسنك اصل قدیمی ینه اودر . اویله اولونجه (الم) یعنی (شر) اعتقادی وحدت وجود فلسفه‌سیله اویوشامیور . نته‌کیم مولانا (شر والم) le mal ك (وجودی positif) اولدوغنی انکار ایتمشدر . منکر (شوپنهاوئور Schopenhauer) وحدت فلسفه‌سنی استخفاف ایدرکن شری اساس طوتویور : [نم دیشم آغیرنجه اللّه ده المدن حصه‌دار اولمق کرك !.] دییور . حامدك شو قطعه‌سنده بو حاشیه‌یه سببیت ویرن ایکنجی مصراع و اونی تعقیب ایدن اوچونجی‌سی و دردنجی‌سی آلمان فیلسوفنك طرز استدلالنی آکدیریر . صوك ایکی مصراع ایسه الاهی بوسبوتون وجدان بشره ارجاع ایدر ؛ یعنی انفسیون نقطهٔ نظرندن تلقی وقبول ایلر . پك‌مهم اولان بو بحثه حمان یاقینده ــ بروسیله ایله ــ کلمکه مجبور اوله‌جغز . قارئین کرامك دها شیمدیدن نظر دقتنی تنبیه وبو نقطه‌یه توجیه ایتمك ایسته‌دم .

نفسنده نه‌وارسه فکر ایدنجه ،
سنسك دەيه‌جك اولور بوانـان !..

دیکر بر یرده مندرج اولان شو مهم سوزلر اثبات ایدییورکه عذابنك رؤیا اولمایوب برامر وجودی fait positif) اولدوغنده هیچ شبهه‌سی یوقدر . حتی عذابی عبث بیله دکلدر؛ اونده بیله بر حکمت اولدوغنه ویاخود اولماسی لازمکله‌جکنه اینانمق ایستیور

یوق !. بونده عذابدر ، عذابم !
رؤیا اوله‌ماز خیال وخوابم !..
خلقتده عبث نه‌وارکه اولسون
برامرتهی بوقلب مشحون ؟.
هر شیده خطا ایسه حسابم ،
مخطی اوله‌مازیا اضطرابم !.
رقص ایتمکه هیچ دکل مشابه ،
بر حیه کبی بوپیچ وتابم .

کورولویورکه الم واضطرابندن قطعیاً متردد دکلدر. اونی شبهه‌سز بر حقیقت بیلیور. منشأنی ده مطلقا تحقیق ایتمك ایستیور، ودوشونویورکه بوانفعالات وجدانیه‌نك برسببی اولمق لازمکلیر. البته :

بوفلفسه صوکی بواضطرابك ،
ممکن می اولور چیقارمامق سس ؟
شبهه یوق‌که :

دلدن كليبور بو آه وفرياد ؛
برحكمته لازم ايتمك اسناد .
جوش ايتمه‌ده وحدت خدادن ؛
منبع ، كه دكل خبير مادن .

ايكنجى بيتك معناسى پك شايان دقتدر : زيرا بو سيلى فغان وحدت خدادن جوش ايديور ؛ فقط ـ شاعرك پك صريح اولان بياناتنه كوره ـ غالبا او ، اويله برمنبع كه كندندن جوش ايدن صودن خبردار دكل ، يعنى (بى شعور inconscient) [*] برقدرتدر .

الهى بو تورلو تصور ، (طبيعت la Nature) اعتقادينه رجوع ديمكدر . [**] مع مافيه بو فكر ايله‌ده تماميله قنع اوله‌مايانجه ، اعتراف ايدييوركه :

[*] حامدك كنديسندن بن بالذات تحقيق ايتدم . خواجه تحسين افندى مرحومدن بويله برفكر تلقى ايتمش اولدوغنى سويله‌دى . خواجه مرحوم ، بوتون حادثات كونيه‌يى الهه عطف ايتمكله برابر ، بو حركتلك لاشعورى اوله‌رق وقوعه كلديكنى قبول ايدرمش .

[**] الهى بو تورلو تصور ايتمك (ناتوريزم naturisme) مذهبنه چيقار بر اعتقاد معروفدر . فى الحقيقه بوتون قوا وحادثاتك مبدأى ومنبعى صايلان طبيعت (لاشعور inconscient) در . نه‌يابديغنى ، نه طوغوردوغنى بيلمز . حالبوكه الله تعريفى بويله اولسه‌يدى پك غريب اولوردى . حامدده بو تصور شايان دقتدر ، چونكه پك معنادار در . برچوق خطابلرينه ، رجالرينه ، حتى تعريضلرينه قارشى ، قدرت خالقه‌نك قطعياً اصم وابكم طورمه‌سى ، شاعرك بو اعتقاده موقتاً اولسون ميلنه سبب اولشدر صانيرم .

تلميذ بوقده عقل استاد ؛
الله يولنده حيرت آباد !.

فى الحقيقه باشقه بريرده دها قطعى و پك صريح اعترافنده بولنمش، وحالات وجدانيه‌دن بالخاصه غمومك منشأنى تعيين‌ده عاجز قالديغنى سويله‌مشدر :

نردن كلييور غموم ؟ بيلمم !.
نردن قيلييور هجوم ؟. بيلمم !.
آثار غضب كوروب سماده ،
تيترر طورور اللرم دعاده . [*]
رؤيا كوره‌مم ؛ نجوم بيلمم .
دنياده نه‌در لزوم ؟. بيلمم ! [**]
ديكلر يرى قالقارم هوايه ؛
هرسوده على‌العموم : بيلمم ! ؟ .

اوت !. انسان بو سوألى هر نره‌يه صورارسه ، (لاادرى) ديه بر مبهم سس ايشيديور . حتى كندى وجدانڭ بياد

---

[*] بو مصراعده كوستريركه صمت مبهميت ، آثار غضب كبى كورونه‌رك انسانلرده خضوع وخشيتى موجب اولويور. علماى متخصصين (حس دينى) نك تولدينه بوحالات روحيه‌يى سبب كوستريورلر .

[**] زوالى رجائى زاده‌نك بو شعرى ـ اسلوب اعتباريله سائر امثالندن فرقلى اولمقله برابر ـ صوك درجه‌ده صميمى ومؤثردر . عشقك نه صورتله اتنى توليد ايده‌بيله‌جكنه رجائى زاده مرحوم كندى وجدانيله پك كوزل مثال ويرمشدر .

ویردیکی جواب بودو . بوده بلکه کندی صدای عجزینك عکسیدر . کیم بیلیر ؟..

کیم دیرکه بوسره محرم اولدم ؟!.

روحك حقیقتی بیلنه‌مه‌مکله برابر ، وجودینی حامد قطعاً انکار ایده‌مه‌مشدر. اك قوی دلیلیده هجرانك موجب اولدوغی اضطراب معنوی‌در :

بن روحه ناصل دیرم‌که : مفقود !.
حس ایتدیکم اضطرابی موجود !
اك طوغرو دلیلدر بوهجران .

. . . .

دها اولکی استدلالاتی تقویه وتأیید ایدن بوصریح وبلیغ سوزلر، اثبات ایدییورکه ، حامد ، اضطراب والمك (وجودی positif) برشی اولدوغنه قانع و (عدمی négatif) اولماسی احتمالی منکردر . حتی شاعر بوادعاده اصرار ایدوب قالمیور. اونی ــ یعنی طویدوغی الم هجرانی ! ــ موجودیت معنویه‌سنه ؛ روحنك وارلغنه (اك طوغرو دلیل) اولمق اوزره اقامه ایدییور.

پك چوق کشیلر وهله اکثر شاعرلر بو فکرده‌درلر . اون طوقوزنجی عصرده مشهور (لورد بایرن Lord Byron) بوفلسفه‌یی ، نفیس شعرلریله بوتون مدنی انسانلرك روحنه نفخ ایتمشدی . ذاتاً (رومانتیزم romantisme) ك واضع حقیقیسی، شبهه‌سز انکلتره‌نك بویاراماز، بوجوال ناهیٔ سخن

آفرینی‌در . مع مافیه اوده بدبینلکی ، اصل منبعندن آلمش ، پك ابی طانیمش اولدوغی (شوپنهاٶر Schopenhauer)دن تلقی ایتمشدی . رومانتیزم ، بوچهرهٔ حزن ایله طوغمش اولدوغی ایچون ، ارتق حزن بر طور طاقینمق رومانتیزمك ایجابات طبیعیه‌سندن ایمش کبی تلقی ایدلدی ، و هر شاعر (اشکریز تأثر اولمق) سوداسنه دوشدی ؛ بوطور واسلوبك (لیریزم = lyrisme) ایله‌ده علاقه‌سی حس اولونمش ایدی. اونك ایچون شاعرلرجه پك معتبر اولدی . حالا بوکون بیله بزده اعتقاد اودر ؛ [الك گوزل اثرلر انسانی آغلاتانلردر !..] جمله‌سی بو اعتقادك موجز بردستوری اولمشدر . نته‌کیم شاعرلرمزك پك چوغی ـ اثرلرینك مقدمه‌سنده ـ قارئلردن ایکی داملهٔ گوز یاشی تمنی ایدرلر. بکله‌دکاری الك بویوك مکافات بودر. مع مافیه بنم تحقیقمه کوره بو (تأثر pathos) پك چوق کشیلرده (جعلی affecté) براز تصلف‌در . اوندن طولایی تماماً عکسنه برتأثیر اجرا ایده‌رك انسانك روحنی صیقیور .

یالکز بزده ـ حامددن ماعدا ـ مشاهیر شعرادن رجائی زاده اکرم ایله توفیق فکرت جداً محزون ایدیلر، حزنلری‌ده پك صمیمی و ده‌رین برانفعالك جلوه‌سی ایدی. اونك‌ده اسباب صحیحه و مجبره‌سی واردی . نته‌کیم (الم روح) دستورینی بوشاعرلرده برر گوزل بیت ایله ادا ایتمشلردر .

زوالی اوغلنك فلاکتی ایله بوتون امیدلرینی ضایع ایدن

رجائی زاده اکرم بك مرحوم ، (نژاد) نامنه یازدیغی اثرده مندرج اوزون برشعرده :

بیلمم اونی ؛ بیلمم شونی ؛ بربیلدیکم انجق ،
کوکلمده‌کی هجران ایله روحمده‌کی ماتم .

دییور . بوبیت ، اثبات ایدییورکه خاطرینه هیچ کتیرمه‌مش اولدوغی بوفلاکت ، معنویتنی پك فنا صارصمش‌در . هرشی حقنده شبهه ایده بیله‌جك بر حالت روحیه‌یه کرفتار اولماسنه رغماً یالکز کوکلنده‌کی الم هجرانی بیلیور ؛ یعنی یالکز اونك حقیقتنه اینانه بیلدیکنی سویله‌مك ایستیور .

مرحوم فکرتده دخی بوادعایه صورت ویرن سوزلر چوقدر . ذاتاً فکرتك بدبین و حتی بعضاً بوسبوتون مأیوس طاورانه‌سنه سبب (الملك وجودی اولماسی) نه‌اعتقادی و آنجق وجدانیه ایچون (مرضی برفرط حساسیت une hyperesthésie morbide) ایله مفطور بولونماسی ایدی . بو حال ، اکثر مهم شعرلرنده کورولور ، وقارئلرك وجدانه ساری اوله‌جق قدر صمیمی وشدید بر رعشه‌در . متأخرین شعرانك جمله‌سندن زیاده ، هم چوق زیاده فکرتده (بایرونیزم Byronisme) واردر . [*] علی‌الخصوص حیاتك (تأثر pathos) ایله ثابت اوله‌بیله‌جکنی ادعایدن شوبیت بردستور وجیز شکلنده‌در :

[*] بدبینلکك رومانتیق وشاعرانه شکلی ـ منقدین ـ هرکسدن زیاده وهرکسدن ظریف وعلوی برصورتده بایرونك اثرلرنده کوردکاری ایچون (بایرونیزم) تعبیری بروقتلر عادتا اصطلاح اولمشدی .

حیاتی ، نجه تأثردر ایله‌ین اثبات :
تعین ایلیه‌مز نوم ایچنده رنك حیات . [*]

بو اعتقادك شعره تأثیری — عقائد سائره‌یه نسبته — پك بویوكدر . (مرثیه élégie) ده موفقیت اونسزاوله‌ماز صانیرم . فقط بو فكر فلسفی‌نك تأثیری ، بویله یالكز عوارض اتمیه‌یه توجیه نظر ایتمكله قالمیور . بعضاً بوتون حسیاتی قاپلیور ؛ بوتون وجدانی بر (غمامهٔ غم) ایله احاطه ایده‌رك شنلك كونشنك نفوذ شعاعاتنه مانع اوله‌بیلیور . او وقت واو حالده انسان ، هر شیئی غمكین بر سیس طبقه‌سی آلتندن كوردوكی ایچون بالطبع فنا كورویور . حقیقت دخی — البت — الم شكلنده وجودینی حس ایتدیرییور .

اك زیاده شاعرلرده كوردوكمز (حسی بدبینلك pessimisme sentimental) ك (منشأ روحی origine psychique)-ی بو اولسه كركدر . فقط بو حالتده فلسفی بر جهت وار كه مهمدر : شدتله الم حس ایدنلر ، المی حقیقت بیلیرلر و بناءً علیه نیهیلیست ، حتی ربی بیله اوله‌مازلر . المك ذهن بشره پك غریب ، فقط پك قناعت بخش بر تأثیری واردر كه حس ذوقده بولونه‌ماز .

[*] فكرت ، بو سوزلری (سها) یه سویله‌تیور ؛ و بو حسك بر حالت مرضیه اولماسی احتمالندن غافل بولونمادیغنی كوسترمك ایچون ده : [پك آشكارده ، بو بر خسته‌لق ؛ فقط نه ضرر وار ؟] مصراعیله برده قید وار كه : فكرندن صادر اولمش بر اعتراف اولق اعتباریله شایان نظر و تأملدر .

انسان ، بويوك برذوق ايله سرمست اولونجه ، اوسعادتی رؤیا ظن ایده‌بیلیر. فقط صمیمی بر الم طویغوسنك حقیقتندن شبهه ایتمك ممكن دكلدر .

بوراده تفصیل بحث‌ایله مناقشه‌آچمغه زمین وزمان مساعد اولسه‌یدی ، نیچون ذوقدن زیاده الم حسنده حقیقت کورمکه میال بولوندوغمزه دائر کندی ملاحظاتمی عرض ایدردم . مع مافیه موضوع بحثمزه تعلق اعتباریله بزجه ـ شیمدیلك ـ قید اولونماسی ونظر دقته آلنماسی ایجاب ایدن شی : [حس المك موجودیت وجدانیه‌یی اثبات وتأیید ایتمك خصوصنده حس ذوقدن زیاده قناعت ویرمه‌سی وکرك نیهیلیزم کرکسه ریبیه اعتقادینه قطعیاً مانع اولماسیدر .]

بویله حس ایدوب اوكا کوره دوشوننلر ایچون ، الك مهم مسئلهٔ فلسفیه البته (حقیقت الم la réalité de la douleur) در. [نردن کلییور غموم ؟ ! . بیلمم ! . نردن ایدییوردم هجوم ؟ ! بیلمم !.] دەین‌حامد، اومسئله‌یی حل‌ایتمك‌ایچون اوغراشدیغنی ونهایت اعتراف عجز ایتدیکنی کوستریبور .

حس الم ، شبهه یوقدرکه، واردات شعریه‌مزك الك زنکین منابعندن بری وبلکه برنجیسی‌در. غمکین شاعرلر ایچون ایسه یکانه منبع الهام اودر . اشعارنی (الم چیچکلری les fleurs du mal) اولمق اوزره تلقی ایدن و (ووغو Victor Hugo) نك دعاسنجه [یکی بر فریاد کشف ایله‌مش اولان !] (بودله‌یر

Beaudelaire) بو دعوانك صدق وصحتنه باشلی باشـنه بر دلیل تشکیل ایده‌بیلیر . البته الملك شعرده و شـاعرلکده بویوك بر دخلی واردر .

بو کتابك ـ ظن ایده‌رم ـ مدخلنده ، ینـه بو بحثه دائر بیان ملاحظه ایدرکن محرر مشهور آمریقالی (ئه‌مرسن Emerson)ی خاطرلامش ومهم برسوزینی‌ده عیناً نقل ایتمشدم. اونی بوراده تکرار اخطار ایده‌جکم ؛ زیرا ـ شیمدی‌یه قدر ـ ویرمش اولدوغم ایضاحات ومثاللر سایه‌سنده او سوزك اهمیتی دها ای آکلاشیله بیله‌جکدر. حامدك ، فکرتك ودها بر چوق بویوك شاعرلرك معنویاتنه انفاذ نظر ایده‌بیلمك ایچون‌ده (ئه‌مرسن)ك اوسوزلری حقیله آکلاشلمش اولمالی‌در .

بو فطین امریقالی دییور ایدی که :

[بعضاً شـدتله المدیده اولمق ایسترز. اویله ظن ایده‌رز که حقیقتك ایکنه‌لرینی صمیم روحمزده طویمقله اوکا دها یاقیندن تماس ایده‌بیله‌جکمزدر !..]

نه ظنمجه بو (الم تجربه‌سی expérience de la douleur)نی آرزو ایدیشمزه سبب ، ینه حقیقتی بیلمك وآکلامق خصوصنده فطری ومبرم اولان انهما کمزدر . المی ، (وجودی positif) بر کیفیت وجدانیه عد ایدن آدم ، ـ اکر ازیجق تفلسـفه مستعدایسه ـ (حقیقت‌الم) بحثنی تفکر وتذکر ایتمکدن یاقه‌سنی قورتاره‌ماز . نته‌کیم حامد ، بونك الك کوزل مثالی‌در . فقط

بر حالت روحیه‌نك منشأنی و ماهیتنی کشف ایتمکدن قطعیاً عاجز قالیرده (بیلمم!) دیه اعتراف عجز وجهله مجبور اولورسه‌بو مجبوریت (حالاً actuellement) چکمکده بولوندوغی عذاب وجدانیی انکار ایتمك دیمك دکلدر. بزم فلسفه‌مز هر شیده ذاتاً بو نتیجه‌یه پیوسته اولمیورمی؟.. حادثاتك دفعه‌نه ایناتیورزه لکن اونلرك (حقایق اضافیه vérités relatives) دن اولدوغنی قبول و تسلیم ایتمه‌مك ممکن دکلدر. مع مافیه بو اعتقادمز، اونلرك حقیقتنه دائر اعتراف جهل ایتمکده بولوندوغمزی‌ده متضمن در. اویله اولماسه‌یدی، هر شیئی (انفسی subjectif) بر حیثیتله تلقی ایده‌مز، هرشیئه بر (قیمت اضافیه valeur relative) ویره‌مزدك. خلاصه فلسفه‌ایله اشتغال ایدنلر پك اعی بیلیرلرکه (انفسیه subjectivisme) دعوانی (اضافیه relativisme) اعتقادینی مستلزم، واوده (لاادریه agnosticisme) پرنسیپنی ذاتاً واساساً متضمن در.

اوحالده (الم) دیدیکمز حالت روحیه‌نك حقیقتی بزم ایچون (سر مطلق mystère absolu) اوله‌رق قالنجه، اونی انجق بر (حقیقت اضافیه vérité relative) اوله‌رق قبوله مجبورز؛ زیرا ائد قابل انکار دکلدر. بنلکمزی انکار ایتمکله المی انکار ایتمك بردر. بویله‌دوشونولنجه، یعنی المی بر حقیقت بیلنجه، حقیقتنك الیم اولدوغنی تسلیم ایتمه‌مك‌ده اوله‌ماز.

ایشته بدبینلکك، پسیقولوژیق اولان (عقیدهٔ اساسیه

doctrine fondamentale) ـی بودر . بو اعتبار ایله ان (وجودی
positif) بر شی اولیور؛ اویله اولنجه دخی بر (حقیقت نفسیه)
اولمش اولیور . چونکه خارجده اویله بر شی اولمامه‌جغی
بدیهیدر. برچوق انسانلرده ، خصوصا (ملال mélancolie)
وحزنه مستعد اولانلرده بویله بر (میل tendance) واردر .
بوده حقیقت ایله انك صیق صیقی‌یه مناسبتنی کوستریر بر
اعتقاددر .

الی ترنم ایدن شاعرلری ، اکثر منقدلر ، خسته وحتی
(متردی dégénéré) عد ایدرلر . واقعا (فرط حساسیت
hyperesthésie) برحدی آشارسه شبهه‌سز برحالت مرضیه‌در ،
نته‌کیم بو سببدن (حسسزلك anesthésie) تولودر .
(قانیقسامش blasé) آدملرده قابلیت هیجان تولمش دیمکدر .
رعشهٔ هیجان ـ ای اولسون فنا اولسون ـ نشئه حیاتدر ؛
ارتعاشاندر. حالبوکه ـ صنایع لفظیه مراقندن متولد ومنحصراً
اسلوبه عائد بعضی جملیات استثنا ایدیلیرسه ـ بو نشئهٔ حیات
واردر. هم اوقدرکه مقبرده ، تولوده ودها برچوق شعرلرنده
اونك ـ غیر مطرد فقط پك شدتلی ـ بر (نبضان pulsation)نی
طویارسکز. امینم‌که بو شاعرك وجدانلر اوزرنده شدت تأثیرینه
بر سبب ده بودر . اونده شدید بر محبتدن ، مدید بر حسرتدن
متولد ، دەرین بر کدر حس اولونیور . مع مافیه ـ ویاخود
دها طوغروسی ـ کدر اولدوغی ایچوندرکه حیات واردر ،

(مفلوج paralysé) برعضوك الم طویمغه قابلیتی قالمایه‌جغی کبی قانیقسامش برروح دخی بوتون طویغولره‌قارشی اصم وابکم‌در. مشهور (ماقس نوردائو Max Nordau) بوکیفیتی (ینه بدبین‌لك ونیك‌بین‌لك بحثنده) نظردقته حواله ایدییور، وصحیحاً مهم‌در.

حامدده – صاغیر اولمش روحلره نشیدهٔ عشق والم دیکله‌ته‌جك، ئولمش وجدانلری ایکله‌ته‌جك برقدرت ساحرانه وار. چونکه فیضان حیات وار. اونك ایچوندرکه او، یاتیشماز، امان ویرمز اولان تبلرزهٔ حسیات باشقه‌لرینه‌ده سرایت ایده‌بیلیور؛ وینه اوندن طولایی اولمق کرکدرکه، اك قوتلی بر منطقك صدمهٔ تعریضنه دایانه بیله‌جك قدر متین بر امید بسلیور. شاعرك ذهنی نه قادار قارارسه بو امید، ینه – افقده بریلدیز کبی – بلیرییور. چونکه یاشامق، موجود اولمق املی وار. هم اویله بر (یاشامق املی) که بنلکنی – اولدوغی کبی ومؤبداً – محافظه ایده بیلمك تمنیسنك فسون ابتسامندن باشقه بر شی دکلدر.

[حامد (خودکام égoïste) در !.] دەیوب کسمه‌یکنز !. بو خصوصده انانی اولمایان قاچ کشی‌در ؟. انانی اولمایانلر بو رعشه‌لری، بو هجرانلری، بوهیجانلری کندی نفسلرنده تجربه ایده میه‌جکلری ایچون بحثمزدن خارج قالیرلر؛ لکن هرنه اولورسه اولسون (بدبین‌لك) ایله (نیك‌بین‌لك) فلسفه‌سنك بو (انانی‌لك) له مناسبتی اولدوغی اوقدر آشکاردرکه

اونی کیمسه انکار ایده‌مز. بو فلسفه‌نك باشلیجه حیثیتی خودکامانه اولان نقطهٔ نظرنده‌در. [حیاتده اصل اولان خیرمی ؟. شرمی ؟.] [عاقبت، ایی‌می ؟. کوتی‌می ؟.] دیه صوران، اولا کندی حسابنه سؤال ایدر.

خاطرلرده اولسه کرکدرکه مقبر مؤلفی کائناتده هر شیئك بر (دوردائم) اوزره (سرمدیاً éternellement) تحول ایده‌رك آقوب کیتمه‌سنی (بدیههٔ اولی) درجه‌سنده بر حقیقت اوله‌رق تلقی ایتمش وشو حاله نظراً هویت شخصیه‌نك بقاسنه ایناتمق قابل اوله‌مایه‌جغنی تیقن ایتدیکی ایچون‌ده مأیوسیته دوشمشدی. حتی یالکز مأیوسیت دکل، عالمك بوثباتسزلغنه قارشی:

بدست غضب ــ المده برجام ــ
طورسون دییورم، شوسیل ایام.

دەیەرك اظهار حدت ایتمکدن بیله کندینی آله‌مامشدی. مع مافیه بوتحولك ــ علی الاطلاق یوقلغی دکل ــ وارلغی اثبات ایدر بر کیفیت بدیهیه اولدوغنی‌ده ــ پك اعلا ــ اذعان ایتدیکندن طولایی، اوکا کوره رأی ویردیکنی‌ده کوردك. دیمك که کیفیت تحولی نیهیلیزم علیهنه دلیل اوله‌رق حسن استعمال ایتمش ایدی. کائنات وجدانیه‌یه توجیه نظر ایدنجه دخی عینی اصوله اتباع ایده‌رك عینی صورتله حکم ویرییور: بورادە دخی (الم la douleur) دیدیکمز حالت روحیه‌نك (وجودی) بر کیفیت اولدوغنی ادعا ایتمکله کندی موجودیت معنویه‌سنی، یعنی

وجودینی اثبات ایچون الله طوغرو دلیلی بولمش اولویور. خلاصه
سنده (حقیقت الم la réalité de la douleur) ی — نیهایتده
قارشی — اك قوتلی بر دلیل اولهرق اقامه ایدییور. ماهیتی
اعتباریله بو برهان، پسیقولوژیق‌در. چونکه کائنات خارجیه‌دن
دکل، حالات روحیه‌دن آلنمشدر. شبهه‌سز ذوق والم خارجده
مستقلاً موجود بر شیلر دکل، انجق بزم نفسمزله قائم بر
طویغودر. بز بناءکمزی بونکله اذعان ایده‌رز. (حس صمیمی
sens intime) بو ایکی رکن اوزرینه استناد ایدر. بدبین بر
متفکر ایله نیك‌بین بر متفکرك — اول امرده — فرقی، برینك
المی، دیکرینك‌ده ذوق اساس طوتماسی و (وجودی positif)
بر کیفیت عد ایتمه‌سی‌در. دیمك که یکدیکرینه طابان طابانه
ضد اولان بو ایکی حکمك صدورینه اصل ویکانه سبب بو
خصوصده‌کی نقطهٔ نظر اختلافی‌در؛ یوقسه انسان هم ذوق؛
همده الم طویمق قابلیتی ایله مفطوردر. فقط بو اختلاف نظر
— بنم اعتقادمه کوره — (عقلی rationnel) دکل، (حسی
sentimental) بر ماهیتده‌در. انسان ناصل طویارسه اویله حکم
ایدر؛ باشقه چاره یوقدر!. مدت عمرینی اوجاع و آلام ایله
کچیرمکده بولنان برچوق کیمسه‌لر بیلیرم و یاقیندن طانیرم که؛
نیك‌بین‌درلر؛ و اویله اولملری ایچون بر سبب ده کشف ایده
بیلیورم: آلام و اوجاعدن — آره صیره — امان بولوبده بر
دقیقه راحتجه نفس آلدقلری زمان حیاتك نه بیوك بر سعادت

و نه بویوك بر ذوق اولدوغنی ادراك ایدییورلرده اونك ایچون نیكبین درلر ، دییه‌جكم كلییور . خصوصاً راحتسزلقلرینك علل و اسبابنی كوره بیلنلرده بو تورلو دوشونمكه میل دها زیاده‌در . بناءً علیه ، اكر دردلرمزك اسباب حقیقیه‌سنی بیله بیلسه‌یدك ، اوقدر بدبین اولمازدق صانیورم .

بو اعتقادات متضاده‌نك (یعنی بدبین و نیكبین لكك اینانمه‌نك !.) ایجاباتی و (نتایج عملیه conséquences pratiques) سی بر اولیور ؛ و اولمیورسه نشئهٔ حیاتك افكار و اعتقاداته دكل انجق حسیاته كوره جلوه پذیر اولماسندندر . یعنی بالخاصه (سجیهٔ اصلیه caractère essentiel) یه تابع بولنماسندندر .

ایشته بو مسئله‌ده برچوق كشیلری شاشیرتان و (محزونیت tristesse) ایله (بدبینلك pessimisme) لك عینی شی اولدوغنه دائر یاكلش بر ظن تولید ایدن بو كیفیت اولسه كركدر . حالبوكه (بدبینلك) فلسفه‌سنجه ویریلن حكملر بالخاصه عاقبته نظرله تعیین ماهیت ایدر . فقط ویریلن حكم نه اولورسه اولسون ، اوكا قارشی نه‌وجهله حركت ایتمك لازمكله‌جكنی تعیین ایتمك ، بوسبوتون آیری بر ایشدر . یعنی حیات حاضره‌مزی توجیه و اداره ایده‌بیلمك ایچون ایكنجی بر حكم ویرمه‌لیدركه معقول و مفید بر دستور عمل اتخاذ ایده‌بیلسین !.. — بن دییورم كه — بو ایكنجی حكمك ، ماهیت خیر و شر حقنده‌كی (ملاحظات فلسفیه considérations philosophiques) ایله پك اوقدر مناسبتی

یوقدر. لکن (منفعت utilité) دوشونجه‌سیله البته صیقی صیقی به علاقه‌سی ظاهردر. (نتایج عملیه) دیمکدن مقصدم بوایدی .

[بزم ایچون عاقبت یوقدر ؛ بناءً علیه امید آخرت یوقدر. ابدیاً یوق اولمق دخی الیم برشیدر ؟] دەین بر آدم ، اعتقاداً بدبیندر. اوجه‌ده عرض ایتدیکم کبی ، بو بدبینلك ، حیات انسانیه‌ده (شر le mal) ك اصل اولدوغنه و (حقسزلق iniquité) ك ، (عدالتسزلك injustice) ك تضمین و تلافی ایدیله‌میه‌جکنه دائر بر اعتقادی دخی متضمن بولوندوغی ایچون — عدالت مطلقه‌یی انکار یوزندن — (الحاد athéisme) یعنی دینسزلك فلسفه‌سنه پیوسته اولور . هم مطلقا اولور. آره‌ده رابطه اوقدر قوی و صیقی‌درکه — بو نقطهٔ نظردن باقیلیرسه — بدبینلك ایله الحاد همان لازم ملزوم قبیلندندر، کبی کورونور. نته‌کیم مشهور (شوپنهائوەر Schopenhauer) ، اول امرده عدالتسزلکه قطعیاً قناعت کتیردیکی ایچون بدبین اولمشدی. بو دنیاده واقع اولان حقسزلقلرك تلافی ایدیله‌میه‌رك هدر اولوب کیده‌جکنی — کندی عقلنجه — جزم ایتمش بولوندوغندن طولاییده صراحتاً اعلان الحاد ایتمشدی ، حق انکاره وسیله بوله‌بیلن، اللهی انکارده یول بولور. مع‌مافیه (بو دنی دنیا ce bas monde) ده شر والمك وجودینی انکار ایتمکده ممکن دکلدر. بونك کبی ، یالکز معاملات بین‌البشریه‌ده دکل ، — اراداتمزك فوقنده حکمفرما اولان — (مقدرات انسانیه

destinées humaines) ده دخی آزچوق حقسزلق اولدوغنی تسلیم ایتمه‌مك قابل اوله‌ماز .

انسانلرك پك بیوك بر اكثریتی اینانیور ، بر قسمی دیگری ده اینانمق ایستیورکه ایلریده - یعنی حیات آخرتده - بوتون اوحقسزلقلر تضمین و حقوق ضایعه بهمه‌حال احقاق وتأمین ایدیله‌جكدر .

بو اعتقاد ، شرك (اضافی relatif) اولدوغنه ایمان ایتمكله قائم و عادل مطلق اولان بر اللهك وجودینی مستلزمدر ؛ بوقسه نقطهٔ استنادی قالماز وپایدار اولمازدی . بویله اولدوغی ایچون ، مجرم وگنهكار انسانلر ، اونك (غفور و رحیم) اولماسندن ؛ ستمدیده اولانلرده (عادل) اولماسندن ناشی امیده باغلانوب یاشایه‌بیلیورلر . حتی مغدوریت ومقهوریتلرندن طولایی (كین haine) بسله‌ینلر بیله جناب حقك (قهار ، و ذوانتقام) اولدیغی دوشونه‌رك - نوعما - تسلیت بولویورلر . فقط هپ بو آدملر صوكنی بكلیور ؛ و هركس اینانیوركه بو امتحان حیاتنك بر صوكی اوله‌جق ونهایت بر (یوم‌الحساب) كله‌جكدر .

لكن بوكا اینانمق ، استقباله اینانمقدر . بو مبحثده‌ده استقبالك معناسی آنجق (حیات آخرت) دیمكدر . بوعالمك استقبال مدنیتی دیمك دكلدر البته !..

بو ملاحظات مختصره پك مهم بر جهته نظر دقتی جلب

ایده‌بیلیر؛ کوستریرکه: عدالتی (مطلقا absolument) انکار ایتمك و شرك اضافی اولدوغنی دوشونه‌مه‌مك (بدبینلك) فلسفه‌سنی بالضروره مستلزمدر. [چونکه — انسان نظرنده — صحیحاً حقسزلقدن بیوك شر اولماز.] شری مطلق اوله‌رق تلقی ایدرده اونك ناقابل ازاله وتلافی اولدوغنه قناعت کتیریرسه‌ك الحاده واریرز!

خلاصه: هر حانکی بر وسیله ویاسببله اولورسه اولسون، انسان بویله بر استقباله اینانه‌مازسه — شبهه یوقدرکه — قطعیاً و ابدیاً مأیوس اولور. ایشته اصل فلسفی مناسبله (بدبینلك) بو مأیوسیتك تولید و ایجاب ایتدیکی عقیدهٔ حکمتیدر. بونك الحاد ایله، الحادك بقای روحی انکار ایله، بو انکارك دخی نفی آخرتله نه صیق مناسبتی اولدوغی — شو ایضاحاتم — کوستره‌بیلیر، ظن ایده‌رم.

بیوك کدرلر، اوکماز مأیوسیتلر، بزی بدبخت ایدن قدرت قاهره‌یی مسئول طوتمق ایچون انسانلره جسارت بیله ویرییور. ایش بوراده‌ده قالیرده [حکمتدن سؤال اولونمازسه] بدبینلك الحاده قدر وارمایه‌بیلیر.

بو حالت روحیه‌یی ستمدیده‌لرده پك آشکار اوله‌رق کوره‌بیلیرز. مثلا مرحوم رجائی زاده اکرم بکك زوالی نژاد حقنده‌کی مرثیه‌لرنده ظاهردر. حالبوکه — پك ای بیلیرمز — اکرم بك مؤمن بر آدمدی. امثالی‌ده پك چوقدر.

قارئی خاطرلایه مادیغم شو قطعهٔ عربیه ، (عالم نحریر) لـ
ـ که ابن راوندیدر صانیرم ـ دنیاده کوردوکی حقسزلق
یوزندن زندیق و ملحد اولدوغنی ادعا ایتدیکی ایچون ، بحثه
بو مبحثنده قیمتدار بر وثیقه تشکیل ایدر :

کم عاقل عاقل ، اعیت مذاهبه ؛
کم جاهل جاهل تلقاه مرزوقا .
هذالذی ترك الاوهام حایرة
وصیّر العالم النحریر زندیقا . [*]

معمافیه ـ هرکیم اولورسه اولسون ، و هرنه یوزدن اولورسه اولسون ـ بو اعتقاده بالمجبوریه پیوسته اولان بر کیمسه‌نك ، مطلقا حیاتی آغلایه‌رق ، ماتم ایدرك کچیرمه‌سی لازم کلمز . شن ویاخود غمکین اولمق ، قواعد منطقدن زیاده (مزاج tempérament) کیفیتنه تابعدر . حتی امیدسزلکدن بزه منطق بر یول اولدوغی کبی ، شنلکده ایصال ایده‌بیلیر بر دیکر یول واردر که اونی مزاج کشف ایدر . اوندن ماعدا ،

---

[*] قطعه‌نك معناسی شودر :

نه قدر عاقل آدملر واردر که طوتدقلری یول کندیلرینی ـ کچینمکدن عاجز براقمشدر . نه قدر جاهللر دخی واردر که اونلری مرزوق وبختیار کورورسك ! [یعنی بوندن بیوك عدالتسزلك ، بوندن فنا حقسزلق اولاماز ، دینلمك ایستیور !] ایشته عقللری حیرتده براقان و (عالم نحریر) ی زندیق ایدن شی ، بودر . (شوپنهاور) دخی تماماً و عیناً بونی دوشوندوکی ایچون ملحد اولمشدی .

شـو كيفيت دخى شـايان دقتدركه (محزونيت tristesse) . مطلقا (مأيوسـيت dèsespoir) ديمك دكلدر . محزونيت ، (رقت قلب tendresse de cœur) دن دخى كله‌بيلير . امثالى نادر دكلدر .

بناءً عليه بك‌چوق آدملر واردركه محضا عدالت مطلقه‌يه ، عاقبته و آخرته اينانه‌مادقلرى ايچون ـ شـو دنياده ياشادقلرى مدتجه ـ نصيب عمردن استفاده ايده‌رك حياتى ممكن اولدوغى قدر خوش كچيرمك ايسترلر : [مادام‌كه برايكنجى كليش يوقدر ، فرصتى غنيمت بيلوب تمكن اولدوغى قدر خوش وقت كچيرمكه چاليشمق اولادر . كار عاقل بودر !.] ديه حكم ايدرلر . [عمر كسك ايتديكى يانمه كار قاله‌جقدر !.] قضيه‌سنى استنتاج ايدوب اونى مبدأ اخلاقى صايانلر بيله مزاج وسجيه‌لرينه كوره حركت ايتمكه ميالدرلر . فطرتاً شره مستعد اولانلر ، بوندن قوت وجسارت آله‌رق : [اوبله ايسـه ـ كنديمزى اله ويرمه‌مك شرطيله ـ منهياتك جمله‌سندن كيفمزجه استفاده ايده‌بيليرز ! غير مشروع هيـچ بر شى يوقدر .] ديرلر و انجق بو دنيـاده مستحق اوله بيله‌جكلرى جزالردن صـاقينيرلر . [ظواهره رعايت ايتمـك sauver les apparences) بو مزاجلر ايچون الك مهم قاعـده معيشتدركه (ريا hypocrisie) يى دستور العمل اتخاذ ايتمكدن عبارت قالير . حسسز و (خودكام égoïste) يعنى انانى آدملرك منطق بودر . مع مافيه دەمين ذكر ايتديكم قضيهٔ اعتقاديه‌دن

بونسبوتون باشقه بر دستور عملی استخراج ایدنلر ـ نسبتاً پك آز اولسه‌ده ـ حمد اولسون یوق دکلدر : [هر کسك ایتدیکی مادام که یاننه کار قاله‌جقدر ، فناق ایتمکده نه کار اوله بیلیر که اوچ کونلك عمری اوبولده هدر ایتمك لازم کلسین !] دینلرده واردر وبوحکم دخی دیکری قدر منطقی‌در .

الحاصل اعتقاد ، نه‌اولورسه اولسون ، عمل براز مزاجه تابع اولمقدن قورتوله‌میور . بوراده دخی منطق مزاجه خدمت ایدییور .

عیش ونوش ایله بوکون، آکه غم فردایی ؛
سکا اصمارلادیلرمی بویالان دنیایی ؟

یاخود :

ایچ باده، کوزل سه‌و ، وارایسه عقل وشعورك !
دنیا وار ایمش ، یاکه یوق اولمش ، نه‌امورك !.

ویاخود :

غزتا !. دمده بکچر ، غمده کچر عالمده .
وقتنی خوشجه کچیروب شویله‌جه اکلنمه‌لی !

دین (ذوقپرستلر Hédonistes) [*] ، اخلاقده (اوپور.

---

[*] بو تعبیر فلسفی ، یونانی‌ده (ذوق) معناسنه موضوع اولان (ایذونی idhoni) کلمه‌سندن آلنمشدر . سعادتی (ذوق plaisir) ده بولان مشهور فیلسوف (آریستیپ Aristippe) ، (ذوق حرکتده‌در idhoni én Kinissi) جمله‌سیله بوفلسفهٔ عملیه‌نك دستورینی ویرمشدی که ... ماذیوناك دستور عملی بودر. بزده تك برکلمه بومعنایی تضمن ... : (جنبش) دیرزکه حرکتله برابر ذوق دیمکدر .

تعریض و شکایت اولدیجه الحاده یول یوقدر . فقط بو معناسز لفظلك ـ ثوروجك آغندن یاپلمش ـ بر پرده اولدوغنی آکلایوبده اونی یرتیویریرلرسه، آرقه‌سندن جناب قهار وقدیر ـ اولانجه جلال وعظمتیله ـ منکشف اولور ؛ اووقت آشاغیدن یوقاری آتیلان سهام تعریضك هانکی نقطه‌یی استهداف ایتدیکی دها واضحاً کوروله بیلیر .

بیلدم که بوچکدیکم جزادر ؛
بیلمم که فقط نه‌در قصورم ؟ !

دیه شاشیروب قالان شاعر ستمدیده ، که ، عامیانه برادا طاقینوب :

غدار فلك !. سنك ایشك‌در !
مقدور ـ دیمك ـ سنك ایشك‌در .

سوزلریله حکم ایتدکدن وکاه رب العالمینی مسئول طوته‌رق :

یارب !. اونی سن المدن آلدك !..
آلدك !.. اونی ، لکن ، ایسترم بن !.

دیه جوجوقجه‌سنه تقاضایه بیله لزوم کوردکدن صوکره ، اوزواللی بیکناه والده‌یی قورتارمق ایچون ایتدیکی تشبثاتك ، دعالرك ، علاجلرك هیچ بر ایشه یارامادیغنی ـ هم ستمکارانه همده متظلمانه برلسان ایله ـ دوکوب صاییور :

کار ایتمه‌دی ویردیکم دوالر ؛
چکدی یره ایتدیکم دعالر ؛

گوردك صوكى – اى حكيم مطلق ! –
اى خسته‌لره ويرن شفالر !..

ديه خطاب ايدييور؛ وشبهه يوق‌كه صوك مصراعك آهنك بياننده برزهرخند تهكم وار . حتى :

موت اولدى – نه‌سويله‌يم بوحاله ؟.. – [*]
انجام ، اونياز وابتهاله .
جن طوتسه بونى قيلاردى اسعاف ؛
شيطانلر ايدردى بلكه انصاف .
ايلردى اثر ، بوسوز وناله ،
امواجه ، سحائبه ، جباله .
اى صاحب كائنات !.. لكن
سن ، برنظر ايتمه‌دك احاله !...

بيتلرى اويله برخطابه‌دركه (شوپنهاوئه‌ر) اونى ايشيتمش اولسه‌يدى ، كندى فلسفه‌سنه حامددن دها بليغ بر ترجمان اوله‌مايه‌جغنى تسليم ايدردى .

لكن ، شاعر بورالرده دخى قالميور ؛ هر دين‌ده ايمانك ركن قويمى (عدالت الهيه) اعتقادى‌در . تعريف وتفسيرى ناقابل اولان بوحقسزلقلرله او اعتقادك تأليف ايديله‌ميه‌جگنى بك اى آكلييور، وبو مسئله‌يى چكيشه چكيشه – مناقشه

[*] بنه بوراده ضعف تأليف وار . [اونياز وابتهاله موت انجام اولدى . يعنى بنم نيازلرمه نهايت ويرن ئولوم اولدى . ارتق نيازلره‌ده لزوم قالمادى . بن بوحاله نه‌سويليه‌يم ؟] ديمك ايستيور .

دییور . بو صیره‌ده (جبریون les fatalistes) ك طورلری خفیاتی و او نقطهٔ نظردن حاکمانه گیریشمه‌سی شایان دقتدر ؛ چونکه اسباب مقدرتیده او رابطه‌یه قویویور :

انسان بوقدر قالیرسه عاجز ،
اولمازمی اونك حیاتی معجز ؟

کبی شکایتلرینه قارشی ، طاغ علویدن برندای تکدیر کلیرسه :

ایتدکجه بویولده اشتکا ، بن ،
فریادمه قارشولق – سمادن –
بر سس اینه‌رك علوی جاذب
گردیرسه بکا دکلی جائز :
« دنیایی بکنمه‌ین بویورسون !.. »
« یا صوص ، یا گیر ، سن ای معجز !.. »

دیرسه ؟! ، بو دهشتلی خطابه قارشی حامدك‌ده آدم عقلی جوابی وار ؛ وشایان دقتدرکه او جواب ایله مقابله ایده‌بیلمك آنجق جبریونك حقیدر . باشقه برمذهبك منطقنه اویه‌ماز :

لکن اوزمان ، دونوب دیرم بن :
دنیایی بن ایسته‌دیمی سندن ؟
بیلدم‌می که هپ ستم وار اونده ؟
اك صوکره‌ده بر عدم وار اونده ؟ ،
فریادلرم دیمکسه شیون ،
فریادی ویرن دکلی‌ملك سن ؟ .

بر پارەلی ایلە مغزی فریاد !
دوشونجه نەدر — بن — بو مدعی !.
قوبدك اوكا بر كوزل وجودی ،
ایندك بری عقلمك حدودی [١]
ادراكى سنكه وقف قيلدك .
طوبده سنى : اوستنه يقيلدك !

آنلايى شو وضعيت منطقيه‌يه نظراً حامده حق ويرمه‌ملك بر بيوك حقسزلق اولوردى . فقط دقت ايديورميسكز كه اوچورومك پك كنارينه كلمشزدر !!.. (شوپنهاوەر) دخى طوغرى بوكا بكزر ملاحظات ايله انكاره وارمش و قطعياً بدبين اولمشدى .

حامد ؛ پك اى آكليوركه ، بو حالت روحيه اعتقادى تغيير ايده‌جك ماهيتده‌در ؛ بركت ويرسين كه (حيرت) ى متصديه شاعرك ايمانى (تفسيخ) دن ، اعتقادينى تغييردن محافظه ايديور :

ایتمزمی بوحال ، جانه تأثیر ؟.
قیلمازمی بو ، اعتقادی تغییر ؟.
حیرت ، اکر اولماسەیدی وارد ،
انسان نەیی عد ایدردی تدبیر ؟..

---

[١] يعنى [سكا ، فكراً واصل اوله‌بيلمك ، سنى بولق و وجودينكه ايرمك ايچون بو حدود ذهنيه مانع اولور !] ديمه‌نك غايت ظريف وكنايه‌لى بر طرزى‌در .

دییور . بوراده (حیرت) دیمك ، [حکمتندن سؤال اولونماز !.] دیمکدرکه [لایسئل عمایفعل !] ، [یرید مایشا ویحکم ما یشا !] کبی نصوص جلیله‌نك اثر الهامی‌در .

یوقاریده ادعا ایتمشدم‌که ، بزم عقلمزه کوره ، عدالت مطلقه ایله نا قابل تألیف و تعریف کورونن بدیهی و صریح حقسزلقلری تسلیم ایله برابر ، یك ایلری یه کیتمزده : [حکمتندن سؤال اولونماز !.] دەیوب قناعت ایده‌بیلیرسه‌ك ، بدبینلکك بوتورلوسی وبو قدری الحاده وارماز .

ایشته حامد شو ملاحظاتی‌ایله ، او ادعامی تصدیق ایچون یك کوزل ومدلل بر مثال ویرمش اولویور . فی‌الحقیقه بو تقاضالردن صوکره وهان اونلری متعاقب ، شاعر ، اعتذار ایدییور ؛ امیده دوشویور ؛ اعانت اومویور :

یوق آغلامه‌نك اگرچه سودی ،
اسکات ایده‌مم دل عنودی .
قوشلر نیچین ایلمکده زاری ،
اولمازمی‌یا کوکلك سرودی ؟.
قلبم اومویور ـ دیمك ! ـ اعانت ؛
سن‌سین ویره‌جك اوکا متانت !
ایتدکجه ید دعایی بالا ،
دوشمکده باشم زمینه اما ، الخ الخ !..

الویردی غم وملال ، رحم ایت !.
کلدی سرمه کلال ، رحم ایت !..

. . . .

دل قالمایه پرضلال ، رحم ایت !
رحمك اوله رحمه دال ، رحم ایت !.
غفران بویور ، عدالت ایله ،
ای خالق ذوالجلال ، رحم ایت !..

. . . .

نزدکده سنك نه کمترم بن ؟ !. الخ الخ !..

دەیەرك ینه خضوع وخشـوع وضعیتی آلیور . مع مافیه یالکـز بوقدرله قالمایوب بوحقسزلق مسئلەسنی دها حکیمانه بر نظرله تلقی ایده بیلمش اولدوغنه صریح دلیللر وار : اسلوب اعتباریله مقبردن دها ستوده اولان (ثولو) ده :

بوحاله ظلم ویا معدلت دیمك ، بوشدر !.
نەسویلەسەك اوکا دائر ، یقین دکل مضمون !..

دیمەسی، بومسئلەلری دها آرمیده ودها هیجانسز برذهن ایله دوشونەبیلدیکنی وانجق بزه تعلق ایدەبیلن بوحقسزلقلری (اضافی اولەرق en tant que relatif) تلقی ایتمك یولنه کیردیکنی اثبات ایدر . صوکره صوکره بو فکر ذهننده تقویت بولمش وتحکم ایتمشدر . (طیفلر کچیدی) ندن نقل ایتدیکم شوپارچه،

وحشی تأییدایله جك قدر بلیغ و صریحدر : ابلخالقطبل ـ
ـه حضرته مدحیه‌دن آیرلایه‌رق شوسوزلری جواب ویرر :

آثار غدر وظلمه ویاخود مآثره
حاكم دیمك قضا وقدردر ، بشر دگل .
خالقجه خیر وشر دیدیگك ، خیر وشر دگل . [*]
خلق ایتمه‌دكسه كندیكی افاده ایتمه‌دك ؛
دوزخجه هلاكه اراده‌كله كیتمه‌دك .
قصد ایت حیات آخره ، یا كندی نفسكه
شرعاً جنایت اسمی ویرلمكده هیسنه .
« بزدن تبدیل طور ایله »
هم مجرم ایله‌ین بزی ـ او ـ هم جزا ایدن .
انسان بوحالی آكلامیور رحلت ایتمه‌دن .

دیمك كه شر ، (عدمی négatif) در . اگر الله نامنه بر قدرت خالقه وارسه ـ كه حامد ، اونك وار اولدوغنه اینانمقدن فارغ اولمامشدر ! ـ اوت . وارسه (خیر) ، انجق (وجودی positif) اوله‌بیلیر ؛ چونكه (حق تعالی) یی ، انجق (خیر اعلا Bien suprême = summum bonum) اولمق اوزره تصور

---

[*] حامد ، عقاید فلسفیه‌یی برر دستور وجیز اوله‌رق عرض ایده‌بیلمك معرفتنده صحیحاً یكتادر . حقسزلقلرك اضافی اولدوغنی ادعا ایدنلرك عقیده‌سنی ناطق اولمق اوزره بومصراعدن وجیز وعینی زمانده ساده بر دستور كورمه‌دم .

وثنوى ايده‌بيليرز؛ (خير محض) دن جزئى بر شرك صدورينه قبول اوله‌مماز.

معلومدركه صوفيه، تماماً بو اعتقادده‌در. شرّى اضافى و عدمى اوله‌رق تلقى ايده‌رك — ذاتاً ظلّ زائل و خيال باطل اولان — ماده‌نك (طبيعت ظلمانيه‌سى nature ténébreuse) سفلى سمت بر حالت ضروريه اولدوغنه قائلدرلر. بو نقصانى، كمال اوجينه يافيشديره‌مازلر. خرستيانلر اعتقادى دخى طبق بويله‌در، حامد ده بويله دوشونوب، بويله حكم ايديور. اولرنك برنجى (لحن chant) نك ايلك بيتى بونده شبهه‌يه محل براقماز:

بنده، بو كون، صانيرم كوردوكم فنالقدر؛
ديديم كه: [بويله فنالق خدايه لايقدر.]

ينه هركسجه معلومدركه اهل سنت اعتقادنجه [خير وشر اللهدندر!.]. ديمك اولويوركه حامد، بو مسئله‌ده صوفيانه حكم ايتمش اولويور. مولانا جلال الدين رومى صراحتاً ادعا ايتمشدركه: [دنياده شر مطلق يوقدر. شر، انجق اضافى وكليجى كچيجى برحالدر.] حتى، [بو كيفيتى دخى ايى بيل!..] ديه تنبيه‌ده ايتمشدر. [*]

[سبحان من اظهر الخلائق وهو عينها!] دين (وحدت

---

[*] بو جمله‌يى نظماً ادا ايدن بيت مثنوى‌يى — مع التأسف — عيناً خاطرمه كتيره‌مه‌ديكم ايچون، حضرت مولانانك بو مهم سوزلرينى كندى كوزل لسانيله عيناً نقل ايده‌مه‌دم. فقط هيچ شبهه‌م يوقدر.

وجود panthéisme) طرفدارانی ایچون خیر وشر بحثنده مولانا کبی حکم ایتمك بر ضرورت منطقیه اقتضاسیدر . [*]

شیمدی‌یه قدر سویله‌دیکم وسویله‌دکلرمی تأیید ایچون کتیردیکم مثاللردن آکلاشیلیرکه حامد ، بعضی زمانلر وحدت وجود اعتقادینه چوق یاناشمشدر؛ اوقدرکه کندیسنی صوفیه‌دن عد ایدن بعضی منورالفکر دوستلرم واردر . حالبوکه بنم عریض وعمیق تدقیقاتم ، بو ادعانك اساسسز اولدوغنده شبهه براقمیور . واقعا حامد ، آره صیره (ایده‌آلیزم idéalisme) دعواسنی گوتمش ، کائنات مادیه‌نك حقیقتنی انکار ایتمش ، یالکز (او Lui) نی وار اوله‌رق طانیمش. فقط بوندن ایلری کیده‌بیلمك ایچون جسارت کوسترمه‌مشدر. تصوفده اساس، یالکز (وحدت وجود عقیده‌سی la doctrine du panthèisme) دکلدر . اویله اولسه‌یدی ، بو اعتقاده باغلی اولان برچوق فلاسفهٔ مشهوره‌یی صوفیه‌دن عد ایتمك لازمکلیردی ؛ حالبوکه هیچ طوغرو اولمازدی . مثلا اسلاف حکمادن (پارمه‌نیده‌س

[*] کبار صوفیه‌دن بر قاچ ذوات محترمه‌یه عطف اولونان بو سوزك معناسی شودر : [بن او ذاته تسبیح ایده‌رم‌که بوتون خلائقی عالم کموندن اظهار ایتمش (یعنی کندی هویت ذاتیه‌سنده کیزلی ایکن میدانه چیقارمش ا.) در؛ وبالذات او خلائقك عینی‌در.] اویله‌اولونجه، [خیر وشر نامنه بزلر نه‌کورویورسه‌ق ، ازلدنبری اونك ذاتنده مندمج ایدی . کندیسی خیرمحض وکمال مطلق اولونجه ، اونك ذاتنده شر تصوری ممکن دکلدر . اویله دوشونمك تناقض صریحدر . بناءً علیه شر ، عدمی واضافیدر .] دیمك اولور .

Parmènide) و اخلافندن‌ده (سپینوزا Spinoza) ایله (گوته Goëthe) ودها برچوق امثالی ، حتی آلمان علامهٔ شهیری و (داروین Darwin) ك شاکری پروفسور (هه‌قکل Haëckel بیله (مونیست Moniste) در ؛ فقط بونلره صوفی دەنیله‌مز . هله (هه‌قکل) حقنده بو وصف بوسبوتون ناِبجادر ، چونکه بو پروفسور اولدقجه منکر وملحددر .

تصوف‌ده مبدأ فلسفی (مونیزم Monisme) یعنی (برلك) ، وحدت وجود اعتقادی اولمقله برابر ، اصل مقصود (عشق l'amour) در . (وصال حق Communion en Dieu) میلی بوندن ایلری کلیور وبونك ایچون‌ده بنلکی فدا ایتمك ونهایت او (سر مطلق اولان وجود حقیقی‌ده) محو و مستهلك اولمق اقتضا ایدییور . حالبوکه حامد ، بو فدا کارلغه هیچ راضی اوله‌مامشدر . اونده (بنلك حسی le sentiment du Moi) هرشیدن زیاده‌در . حتی بوتون محزونیتی ، بوتون مأیوسیتی ، بنلکنك بوسبوتون فناسنه احتمال کوره بیلمه‌سندن نشأت ایتمکده‌در . الله‌ده مستهلك اولمغی بیله ، بر تورلو ذهننه ایصیندیره‌میور . صوفیه‌عندنده‌ایسه سعادت‌عظمی‌اوندن‌عبارتدر .

بناءً علیه حامد ، قطعاً صوفی صاییله‌ماز . نته‌کیم حقیقت حالده‌ده نه‌قطعیاً نیك‌بین ، نه‌ده تماماً وصراحتاً بدبین‌در . او یالکز خود اندیش و [illegible] اوندن [illegible] سببده ، بنلکنی ـ شویله [illegible] کبی ـ آخرتده [illegible] ایتمك

آرزوسنه قارشی کلن شبهه‌لر واحتماللردر . شبهه‌سز عین شعر
که خاطره‌سنده بو دعوالرك دلائلنی عرض ایده‌جکم ، شو یاقورده
قطعی اولان حدیثلری ، حضرت مولانانك — عینی درجه‌ده —
قطعی اولان بیتلریله — اسلوب ایله — مقایسه ایدلدکدن
صوکره ، مقبول شاعرینك ([illegible]) وضعی
تأمل ایدلیر ایسه اکلاشیلیرکه حاضر [illegible] تعمیق ایدلمه‌مش ،
و بو بابده سویلنن سوزلری — اندیشه‌لرینه کوره داغلغه کیتمی —
حسابنه تحقیقه سویلنمشدر . فقط اکثر سوزلری [illegible]

عنصرده (بنلك حسی le sentiment du Moi) ثابت (ابز
و حاكم (saillant et dominant) در . شاعرك معنویاتنی كشفی
و تتبع ایدلری جهتدن — اول امرده — تسلیم ایده جككز در .
بونلره مونتانیانك آكلاشلماسی ا ، و آده — عادی معناسیله
و تعبیرك (اخلاقی تلقی بو acception morale) خوشكادر . ا ا
دیلك ایسته میورم . هر كس جه ندر خوش كلمه دن ؟ زیرا بونده
شدید جهت بولنمز . بن او تعبیری بسیقولوژیق معناسیله
قوللانیورم . (اوقده بنلك حسی چوقدر ، و حاكمدر) دیمكدن
مقصدم بوشقه در : شاعرك بوتون كائنات مادیه و معنویه یی كندی
و تقدیر ایدیشنده كندی الأنیتك اك بیوك بر رول اوینادیغنی ،
و هر شیئی : هر مسئله یی كندی نقطهٔ نظرینه ارجاع ایتمك
خصوصنده كی میلنك نه قدر شدید اولدوغنی سویلهمك
ایستیورم . (كندی الأنی) تعبیرندن قصد ایتدیكم معنا دخی
بلكه (كندی ذاتی) دیمكدر . بناءعلیه بسیقولوژیق
جهتچه ایله استعمال ایتدیكم او تعبیرك مسائل اخلاقیه ایله هیچ
مناسبتی یوقدر .

مقیم مؤلفك حسولك درجهده (سوبژه قتیویت —
subjectivité = انفسی) اولماسه بشقه جه تیب — احتمالكه —
كائنات حضورنده بر (وضعیت روحیه disposition d'âme) در .

در. هرهانکی مسئله‌ده اولورسه اولسون حامدك کندی وارلغی، عالمك (مرکز ثقلت centre de gravité) نی تشکیل ایدییور؛ و بوتون کائنات آرتق او نقطه‌یه منجذب اوله‌رق، اونك اطرافنده دونویور. شاعر، ایی دوشونسون، فنا دوشونسون؛ محزون کورونسون، ممنون کورونسون؛ بدبینانه ویا نیکبینانه حکم ایتسین، الحاصل نه‌دیرسه دیسین، سوزینك حکمی — نه فکر مجه! — ایکنجی درجه‌ده قالیر. اصل نظر دقتی جلب ایدن شی، هرحال وطورنده، هرسوزنده (بنلك حسی) نك و (یاشامق املی) نك دائما شدتله تظاهر ایتمه‌سی‌در. بویله بر آدمی — فلسفی معناسیله — بدبین عد ایده‌مه‌یز. غمکین اوله بیلیر؛ ماتمزده اوله‌بیلیر؛ آغلایه‌بیلیر، فقط حیاتی سومه‌دیکنی، وارلغك (محض شر) اولدوغنه ایناندیغنی — بوحاللریله — اثبات ایتمش اوله‌ماز. حتی، بز طبیبلر، غریب بر (جنت manie) بیلیرز: ئولوم قورقوسی بعضی آدملرده اوقدر غریب وذهنه مسلط بر مرض عصبی شکلنی آلیرکه اونك مدهش عذابندن قورتولمق ایچون — زواللی مبتلالری — همان اکثریا انتحار ایدرلر. دیمك‌که — اوچورومدن قورقانلرك اکثریا اوچورومه آتیلوب تلف نفس ایتدکلری کبی — ئولوم قورقوسی‌ده، (مرضی pathologique) برشکل آلیرسه، انسانی ئولومه بیله سوق ایده‌بیلیور!.. یاشامق آرزوسنك افراطی بویله غریب جنونلر کوستره بیلیور. اونك ایچون ظواهره باقوب‌ده حکم ایدیویرمك بومسئله‌لرده دخی طوغرو دوشمیوز.

(احوال مرضیه cas pathologiques) ی براقه‌لم ؛ حالده ده قطعیاً اوندن اثر یوقدر .

اونده — (نیچه Nietzsche) نك ایجاد ایتدیکی تعبیره کوره — (یاشامق املی کندینی تصدیق وتأیید ایتمك) دن بر آن فارغ اولمامشدر . [*] بو املك بنلك حسی ایله نه قدر صیقی بر علاقه‌سی اولدوغنی تعریف وایضاحه حاجت یوقدر .

حیاتده قطعیاً (مقصد but) کورمه‌مك ، یعنی — فلسفه لساننجه سویلیه‌یم — (غائیت finalité) ی قطعیاً انکار ایتمك ، یالکز بدبینلك فلسفه‌سنك دکل ، الحادك دخی اساسیدر .

---

[*] نیچه ، دخی پك چوق متفکرین کبی شدتله شوپنهاوه‌رك تأثیرینه طوتولمشدی . ایلك دور حیاتی تمامیله (بدبین) در . فقط صوکره شوپنهاوه‌ره قارشی کندینی مدافعه ایتمك صورتیله روحنده بر (عکس العمل réaction) احتیاجی حاصل اولدوغنی اثبات ایتدی ، (l'affirmation de la vie) تعبیرینی اوزمان بولدی . بن اونك شو حالنی بووجهله تعریف ایتمك ایستیورم : (نیچه) نك جهاز عصبیه‌سی بوزوقدی ؛ بو مرض مبهم یاواش یاواش (انکشاف se déclarer) ایدییوردی ؛ وزواللی آدمجغز ، نعمت عقل وسعادت حیاتدن محروم اوله‌جغنی عادتا حس ایدییوردی . ارادت کوسترمکله اضمحلال نفسنه قارشی قویه‌بیله‌جکنه ایناندی ظن ایدییورم ! .. اونك اوزرینه (حیات کندینی تصدیق وتأیید ایدییور) دستورینی ایجاد ایتدی ، حالبوکه بو ، یاشامق استعدادی دکل ، انجق یاشامق آرزوسندن عبارتدی . فقط — مع التأسف — بو (فکر ارادت idée de Volonté) ك هیچ بر حکمی وفائده‌سی اولمادی . نیچه عاقبت آبدال اولدی وسنه‌لرجه (فلج عمومی paralysie générale) ایله اسیر فراش قالدقدن صکره وفات ایتدی .

بز ، اوكا باقارز . برآدمك شن ويا محزون اولدوغنه باقايز .
ايشته بو اعتبار ايله حامد ، هيچ بدبين دكلدرده ، مشهور
(وولته‌ر Voltaire) (او هر زمان گولن ، هر شيئه ، هر كسه
گولن شن وشاطر فيلسوف) بدبين‌در ؛ شو قطعه‌سى – اگر
حقيقتاً (مقرر arrêté) براعتقادك ترجمانى ايسه – مقبرصاحبنك
بوتون آثار واشعارنده گوروله‌ن بدبينانه ملاحظاتك جمله‌سندن
آغير باصار :

Hélas !. quel est le cours et le but de la vie ?
Des fadaises, et le Néant.
O Jupiter !. tu fis en nous créant
Une froide plaisanterie.

(هيهات !. حياتك جريانى ومقصدى نه‌در ؟.. طاتسزلقلر
وعدم !.. اى ژوپى‌تر !. سن بزى ياراتمقله صوغوق بر شاقا
ياپمش‌سك !..)

ديه‌رك (ژوپى‌تر) ه ؟ !. خطاب ايدن (وولته‌ر) – عادتى
وجهله – ينه آلاى ايتميورسه ومقرر اولان اعتقادى بوايسه ،
جداً بدبين صاييلمق گركدر .

حامدده بويله سؤاللر ، بويله خطابلر يوق دكل ، بالعكس
پك چوقدر ونه مثال اوله‌رق انتخاب وذكر ايتديكم پارچه‌لر ،
اونلرك انجق برقسمنى تشكيل ايدر . حتى ، مقبرده خالق كائناته
خطابا :

بيلدم‌مى كه هب ستم وار اونده ؟
الك صوكرده‌ده برعدم وار اونده ؟!.

بیتی (وولته‌ر) ك سوزلرینی عیناً تکرار ایتمکدن عبارتدر . لکن بزم شاعرمزك صوڭ سوزی ، ومقرر اولان اعتقادی بو دکلدر . فضله اوله‌رق یاشامق املی اونده — همان هیچ بر وقت و هیچ بر فلاکت قارشیسنده — بایغینلق کوسترمه‌مش وبالعکس بنلکنی قابارتمش‌در .

شاعر ، بوادعامه دخی — ینه اك بلیغ سوزلریله — پك واضح دلیللر ویرمشدر . مزار باشنده طورویده :

یارب !. بیله‌یم ، نه‌در حقیقت ؟
هجران‌می دیمك بوسر خلقت ؟..

دیه تفلسف ایدرکن واقعا : [مقصود حیاتی درمیان ایت !.] دیمك ایستیور . فقط اساساً کندی بنلکنی دوشونیور ؛ دیگر دوشونجه‌لر بوکا وسیله‌در . بویله دوشونمه‌سی‌ده پك طبیعی اولسه کرکدر .

هجر وحسرت یوزندن طویدوغی اڭ وجدانی‌یی موجودیت روح ایچون اك قوتلی دلیل اولمق اوزره اله آلوب :

بن روحه ناصل دیرم‌که : مفقود !

مصراعیله بو خصوصده‌کی ملاحظاتنی تلخیص ایتدکدن صوڭره ، مزار دیدیکمز او (قاپانماز چوقور) ی بر (باب مسدود) کبی کورویور . یعنی بزم کبی فانی وفقط امابرور انسانلری — فنا حالده — دوشوندورن باجمله حقایق مبهمه‌نك ،

اوقاپالی قاپی آرقه‌سنده قالدیغنی آکلامق ایستیور ؛ حتی (٨٠) ینه اونك آردنده اولسه گرکدر :

یارب !. بو مزار پك درین در :
عمقاً – دنیلیر – سکا قرین‌در .
بزجه بومی یوقسه قریبکاهك ؟!. الخ !

لکن ، (بقای روح) اعتقادینه تمسك ایتمش اولنق دخی [illegible] !.. عجبا روح جسم ایله برابرمی باقی قاله‌جقدر ؟ حامد بوکا پك مراق ایدییور ؛ چونکه روحنك مجرد بر حالده – یعنی جیرجیبلاق – بر وارلقدن ممنون اولمایه‌جغنی حس ایدییور :

تجرید ایله روحم اولمیور شاد !
برجسمه وار احتیاجی ، مزداد .

یوق بوخصوصده هیچ تردده میدان ویرمز . صوکره بوسبوتون غلیانه کله‌رك :

بن نیلیه‌یم بقای روحی ،
اولمازسه وجود ایله برابر ؟

دینه‌سیده قطعیاً دیدکلرمی تأیید ایدر . دها برشی وار : حامد ، فطرتاً و مزاجاً شاعردر ؛ و کائناته انجق اونظرله باقیورکه حقی ده‌واردر. علما باقیشی اونی ممنون ایده‌مز. بونی ده کندیسی پك ایی بیلیور . بناءً علیه اسکی حکمادن بو گونکی فیلسوفلره‌قدر بوتون (فلسفهٔ انقلاب) طرفدارلرینك بزه تعمیم ایده‌کلدیکی دستور حکمتی محض حقیقت اوله‌رق قبول ایتمکله ،

ونك نظرنده مسئله حل ایدلمش اولویور. [بوتون موجودات ظاهراً تبدل ایدییور اما ، مراق ایتمه !. هیچ برذره‌سی محو اولمیور.] دیمك برشاعر ایچون تسلیت بخش برفلسفه اوله‌مازکه!.. چونکه ، آرتیستدر؛ بناءً علیه (هیولا matière) دکل (صورت forme) عاشقی‌در. او ، کیمیاگر دکلدرکه بویله برفکر حکمتیله قناعت ایده بیلسین !.. برچیچك قوپارلدقدن صوکره صولویور؛ کوزل رنکنی ، نفیس رائحه‌سنی ضایع ایدییور . نهایت چوروییوب طوپراق اولویور. نخستین ـ مایهٔ کائناتك قطعاً محو اولمیوب دائمی بر تحول ایله تجدید حیات ایتمکده اولدوغی بیلمکدن نه چیقار ؛ صورت ، بهمه‌حال مضمحل اولویوریا ؟. چیچك ، (هم بالخاصه کندی سینه‌سنه زینت ویرن چیچك) چوروییوب کیدییوریا !.. حامدك مفتون اولدوغی شی ، چیچکك شکل نازنینی‌در . اونی سرمست ذوق ایدن او چیچکك نظر فریب رنکلری و دلپذیر رائحه‌سی‌در. بونلر هپ محو اولویور! اصل ایم اولان شی بودر . شخصیت و هویت اشیا انجق تعین صورتیله قائمدر ؛ ایشته اصل بو هویت انقلاب ایله فناپذیر اولویور. مادهٔ کائنات دکل ، اصل حادثات باقی اولمالی ایدی! بوظواهر ، بوحادثات ، باقی اولسه ایدی ، جانان ئولمز ، دائما ظاهر اولوردی !.. شاعر بویله دوشونویور؛ وشاعر اولان آدم ، البته بویله دوشونور : .

باقی ، بوظواهر اولمالی ایدی :
جانان بکا ظاهر اولمالی ایدی !.

مادام‌که اویله اولمویور . صورتدن عبارت اولان ماهیت حسن ، ئولومله زوال بولویور ؛ البته السانده اصل مطلوب اولان هویت ابدیاً محو اولویور ، دیمکدر .

تغیر ایتمه‌سی عین زوالدر – بنجه ! –
او پیکرك که سرم دوشدی انکسارندن .

جناب‌سیله – بو مسئله‌ده – فکرینی تصریح ایدن شاعر ، وارلقده پیکره (یعنی صورته ! .) اهمیت ویردیکنی کوستریور ، اوندن طولایی‌درکه :

اولماز بکا بر پناه ، عرشك ؛
اولسون سنك ای آله !.. عرشك !..

دیه‌رك عرشی‌ده رد ایدییور ، فرشی‌ده ، ملکوتی‌ده !..

بن‌سز ملکوتی نیله‌یم بن ؟.
نفیمده ثبوتی نیله‌یم بن ؟..

بوتون (مبحث آخرت eschatologie) مسائلی (بنلکك عاقبتی) مسئله‌سنه منجر اولور . [*] حالبوکه عزار ، بالخاصه

---

[*] بو تعبیر (علم کلام théologie dogmatique) اصطلاحندندر . یونانی‌ده (ئه‌س‌خاطوس = éschatos) صوك ، دیمکدرکه بوراده انجق آخرت معناسنه آلنمش اولویور . (لوغوس = logos) ذخی بحث معناسنه کلیر . شو تقدیرجه بو تعبیر (آخرته متعلق بحثلر) دیمك اولور . بو ، علم کلامده برباب مخصوص تشکیل ایدر . باشلیجه موضوعاتی (ئولوم la mort) ، (روزجزا le jour du jugement dernier) (جنت و جهنم le paradis et l'enfer)در . فقط هر دینده (بعث résurection) ، (دجال antechrist) کبی ، بعضی مسئله‌لر دها علاوه ایدلمشدر .

اوحقیقتی بزلردن کیزلیور. ذهنمزی بك فنابر شبهه‌یه دوشورویور: ئولدکدن صوکره عجبا (بنلك) قاله‌جقمی؟. ایشته شبهه‌لرك الك فناسی بودر. باقیکز بوفکرلری حامد — بوسفر — نه آچیق نه بلیغ برلسانله سویلویور:

دهمین تفسیر و تعریف ایتدیکم بر (باب مسدود) واردی یا؟. مقبر — خزینهٔ اسرار اولان — او قاپالی قاپی‌نك باصاماغی اولویور:

بو مقبره‌در — اوبابه — مقدم؛
بیلمم نه‌طوپار کیرنجه آدم؟..
سوزشلرمك بودر اساسی؛
هپ شبهه‌لرك بوءالك فناسی:
بنلك عجبا قالیرمی اولدم؟!؟.

بوندن صریح برادای تبلیغ اوله‌ماز دکلمی؟.

شدتلی بر (فردیت individualisme) حسنك اثر الهامی اولان بوسوزلر، حامدك الك زیاده نه‌دن شبهه ایتدیکنی ونه‌دن قورقدوغنی پك‌ایی کوستریور: بو آدم، ئولمكدن، یاشامقدن تورقویور؛ حتی جان چکیشمکه بیله راضی!.. فقط، امان (دکیشمك transformation) اولماسین دیه فریاد ایدییور:

ئولمك، یاشامق، یاجان چکیشمك،
راضی‌یم!.. امان، فقط دکیشمك!.

صوکره :

طونسه‌یدم ، اوروح کیتمه‌سه‌یدی ؛
جان ، صوك نفسن ایشیتمه‌سه‌یدی :
طوپراقلره دوشمه‌سه‌یدی اویله ؛
دوشدیسه تغیر ایتمه‌سه‌یدی ؛
قالسه‌یدی او حالده : بیتمه‌سه‌یدی .
اول نوری طوته‌یدی پنجهٔ موت ،
طوتدقجه : فقط ئه‌ریتمه‌سه‌یدی ! . .

دییورکه بونلر ، تأویل وتفسیره محتاج سوزلر دکلدر .

حامدك هیچ بدبین صاییله‌مایه‌جغنه دائر ایلری سوردوکم ادعانی بو سوزلرده قوتله تأیید ایدر . هویت شخصیه‌سنی محافظه ایتمك خصوصنده بو درجه شدید برآرزو اظهار ایدن برآدم ، البته حالندن پك ممنون اولمق کرکدرکه ده‌کیشدیکنی قطعاً ایسته‌میور ، وده‌کیشه‌بیلمه‌سی احتمالی عقلنه طوقونیور . اوشرط ایله جنتی وعرشی بیله ایسته‌میور . حالبوکه بوخصوصده شبهه‌سی تماماً زائل اوله‌مامشدر . روحك زوال بولمایه‌جغنه قولای قولای ایناته‌بیلیور اما ، بومسئله اونك نظرنده ایکنجی درجه‌ده براهمیتی حائزدر . (بنلك اسکی حالنی محافظه ایده‌بیله‌جکمی ؟) برنجی درجه‌ده مهم اولان مسئله ، اصل بودر . بوکاده (سلباً négativement) بر حکم ویردیکی ایچون وجدان عذابندن قورتوله‌مامقده‌در .

مرحومه‌نك حالنی ملاحظه ایدركن :
یوق شبهه‌كه اسكی حالی یوقدر ؛
لكن – اومارم ! – زوالی یوقدر .

دیه حكم ویرمشدر .

كورولویور كه حامدده پك زیاده بارز اولان بو (بشلك حسی) یالكز شخصیت معنویه‌یی دكل ، هویت جسمانیه‌یی ده – عینیله – محافظه ایده‌بیلمك املنه پیوسته اولوب قالمشدر. بشلك ، (حس sensation) ایله قائمدر ؛ حتی او ، دیمكدر . او زائل اولنجه شاعر جنتی نه یاپسین ؟ وجنتده نه‌یاپسین ؟..

دل ، نیلیه ؟ . حس اولونجه زائل ! .
خورشید سونرسه ، نیله‌سین ظل ؟.

دیمك كه اصل ماهیت انسانیه‌ده (كونش) او (حس) در ؛ اوندن ماعداسی هپ كولكه‌در .

بو مطالعات و ملاحظاتك بكا الهام ایتدیكی ظن قویه كوره حامد اویله بر جنت ایستیور كه اوراده ینه بو نشئات دنیویه‌یه همان عیناً بكزر بر حیات سورمك وسودكاریله – الی الابد – مسعود یاشامق ممكن اولسون ؛ حتی آره‌صیره زیارت ایدیله‌بیله‌جك مقابر بیله اولسه زیانی یوق ! . بلكه آخرتده بیله الهام شعر ایدر . فقط حیاتی تعذیب ایدن علل و اسقام ، وروحی بیزار ایدن اكدار وآلام اولماسین !.. خلاصه المسز ، كدرسز ، قیداحتیاجدن آزاده برظریف (سوسیه‌ته société) حیاتی كبی برشی اولسون !..

شاعر ، بو تمنیاتنده یالکز دکلدر ، صانیرم .

عشقك ، دها طوغروسی احتیاج انسیتك بو صافدلانه املی بسلهمکده غریب بر رولی واز ؛ ظواهرك بقاسی تمنی ایتمکده دخی (ذوق بدیعی) نك غلبهٔ تأثیری آشکاردر . حامدك عشقی (بدیعیٔ حسی esthético-sensitif) برماهیتدهدر . کوزلی سوهر ، واولا کوزل اولدوغی ایچون سوهر ؛ فقط سوکیدن تلقی ایتدیکی الك شدتلی واساسلی طویغو (حسی sensuel) بر ذوقدر . بونی انجق هویت شخصیهنك (صورت ظاهره forme apparente) سی ویرهبیلیر . اوندن طولاییدرکه حامد ظواهرك وشخصیتك دهکیشدیکنه راضی اولهمیور . کوزلك انجق صورتله جلوهکر اولهبیلیر . او مضمحل اولونجه حسنك نقطهٔ تعلقی قالماز .

ینه سویلویورم : حامدك الك مدهش قورقوسی بودر . بوتون او تمنیاتنه سبب ینه اودر . بو تمنیاتك (پانتهئیزم panthéisme) اعتقادیله اصلا قابل تألف اولهمایهجغنیده — بوندن اول — لایقیله ایضاح ایتمش و (وحدت وجود) فلسفهسنده برنجی شرط — صورتله قائم اولان — هویت شخصیهنك فدا اولهسیدر ؛ دیمشدم . مقبر شاعرینك صوفی صایلهمایهجغنی بوتحلیلاتم بر ایکنجی دفعه دها اثبات ایدر .

بو شاعر متفکرك بوتون تفلسفلرنده (سائق حقیقی Mobile réel) بودر . — حسب الانسانیه — معروض اولمش

بولوندوغی فلاکتلر ، کندیسنی هپ بو مسئلهٔ مهمه‌یه توجیه ایدوب دوشوندورمك ایچون تورلو تورلو وسیله‌لر احضار ایتمشدر ؛ دینیله‌بیلیر .

بو مزعج اندیشه‌یی تولید ایدن وبسله‌ین شبهه‌لر حقنده ـ شیمدی‌یه قدر ـ ایجه مباحثه گچدی . اوشبهه‌لرك جمله‌سنی شو اساسلی مسئله‌یه درج ایتمك ممکن‌در :

[ئولوم واقع اولدقدن صوکره قابلیت حس و ادراك زائل اوله‌جق‌می؟ . اولمایه‌جق‌می؟ ..] ایشته اصل حلی مطلوب اولان مسئله غامضه‌نك (معادله) سی بودر .

طبیعی‌درکه بوسؤاله قارشی جامد هیچ بر جواب معقول ویره‌مه‌مشدر . بونده انسان معذوردر . کیمسه بو مسئله‌یی ـ معقول برصورتده یعنی منطقی اوله‌رق ! ـ حل ایده‌مه‌مشدر . اونی ایمان حل ایده‌بیلیر ؛ سز ناصل (اینانیر) سه‌کز اویله‌جه حکم ایده‌بیلیرسکز . عکسنه حکم ویرنلر قدر ، سزك ده حقکز واردر . اونك ایچون بوبحثی هیچ اوزاتمیه‌جغز . یالکز جامدك بوخصوصده اظهار ایتدیکی اندیشه ، (ئه‌پیکوریزم) ایله صیقی صیقی‌یه علاقه‌دار کوروندوکندن طولایی شایان دقتدر . چونکه قابلیت حس‌وادراکك احتمال زوالنی ملاحظه ایتمکدن متولد اولان بومسئله‌لرده (حس) برمبدأ مهم‌در . ئه‌پیکوریزمك پرنسیبی (ذوق plaisir) در ، ذوقك برنجی شرطی و نقطهٔ استنادی دخی قابلیت حس‌در . هر فیلسوف بو خصوصده اتفاق ارا اوزره بولونیور .

حامدك - بالفعل - ثه پیکوریسنجه‌سنه یاشامنی ترجیح ایتدیکنی - بنم کبی - بوتون یاقین دوستلری بیلیر .

بوطرز معیشتك، بقای روحه، حیات آخرته، جناب الٰهه ایمان ایدوب ایتمه‌مکله، طوغرودن طوغرویه وصیق صیقی‌یه بر رابطهٔ منطقیه‌سی اولمادیغنی آکلامشدم . شوحاله کوره، حامد نظرنده، (سعادت حقیقیه bonheur réel) نه‌در عجبا ؟.

بو سؤاله قطعی بر جواب بوله‌مادیغمی - مع التأسف - اعترافه مجبورم ؛ چونکه شاعرك سوزلرنده بو خصوصه دائر هیچ بر صراحت یوق !. فقط کندی محاکاتندن - (تقریبی اوله‌رق aproximativement) - چیقاره بیلدیکم معنایه کوره، (حسیون les sensualistes) دن اولمق کرکدر . اولا : دنیا ایله علاقه‌سی، [دها طوغروسی کندی بنلکنی محافظه امنی ایله صیقی صیقی‌یه مقید بولونماسی !] ؛ ثانیاً : حیات آخرتی بیله هویت شخصیه وموجودیت صوریه‌نك بوتون لوازم جسمانیه‌سیله برابر تصور واویله‌جه تمنی ایتمه‌سی ؛ یعنی مکمل بر (سونیه‌ته عالمی) طرزنده بر جنت ایسته‌مه‌سی، منقدلری انجق بویله بر حکمه میل ایتدیره بیلیر. فضله اوله‌رق شاعرك جهان معنویتنده قارا کلق قالان بر جهتی تنویرده‌ده خدمت ایدر . بونی بر آز شرح ایده‌یم :

عاقبتدن مطمئن وآخرتدن تماماً امین بر آدم، بهمه حال متوکل اولمق کرکدر . او حالده دنیی تولومدن او درجه

توركمه‌سی لازم کلیر . روحك ، ایکنجی بر نشئهٔ حیاتده نه صورتله متکیف اوله‌جاغنی‌ده بك او قدر دوشونمز . جزئی تأمل ایدرسه ، وخصوصا طوغروجه دوشونه بیلیرسه درحال تسلیم ایدرکه (قبل‌التجربه apprioriquement) بونی آکلامق وبیلمك ممکن دکلدر . عقل اینه کشف ایتمك ایچون‌ده احتمال یوقدر . حامد، بوتورلو ملاحظاته دخی کیریشمش اولدوغنی اثبات ایده‌بیله‌جك سوزلر سویله‌مشدر. بالخاصه شو ملاحظات جالب دقتدر :

صانمام که بنم تأملم یوق ،
یاخالقمه توکلم یوق .
الله ایشی‌در ، بو ، بزده واقع .
یعنی کدرم عمومه راجع !.
دنیایه ، دیمم ، تمایلم یوق ؛
جهلم بیلیرم ؛ تجاهلم یوق !.. الخ !.. الخ !.

بوراده (امر واقع) دیدیکی (الله ایشی) ، امر حق‌در یعنی اولومدر. شاعر ، دنیایه تمایلنی ، اللهه توکلنی واولوم مسئله‌لرینه قارشی جهلنی اعتراف ایتمکله برابر ، کدریني‌ده - بالطبع - کیزله‌یه‌میور. بالعکس آلامنی ترنم ایتمك ایچون یعنی بالالتزام کتابنی یازمشدر . بن بو ادعالرك صمیمیت و عفتندن ذره قدر شبهه ایتمیورم . فقط - شفقت حقیقیه الك اول انسانك کندی نفسنه عطف نظر ایتمه‌سیله باشلادیغندن طولایی - امینم که او عموم

ایچنده الك اول وحامده الك یاقین اوله‌رق کندی نفسی واردر؛ دینه امینم‌که او (عموم masse)، بو مسئله‌لری بوقدر اینجه‌دن اینجه‌یه هیچ دوشونه‌مشدر، ودوشونه‌مزده!... بناءً علیه کتله‌ٔ عواملك توکلی، ــ بلاتردد و بلا محاکمه ــ ارادهٔ اللهیه تودیع نفس ایله عرض تسلیمیت ایتمکدن عبارتدر. ذاتاً توکل اللهی علی‌الاطلاق وکیل ایدینمکدر. حالبوکه حامدك بوتون اضطرابات وجدانیه‌سی بومهم مسئله‌لرده تورلو تورلو ترددلره دوشوب قورتوله‌ماماسندن ایلری کلییور. بوده ــ قطعیاً متوکل یاشایان ــ عوام قدر (آرمیده‌روح âme reposée) اولمادیغنه دلالت ایدر. بوسویله‌دکلرم، (فرضیه hypothèse) ترتیب ایتمك قبیلندن برمطالعه عد ایدلمه‌سین!.. شاعرك اعترافات صریحه وخالصانه‌سیله مؤید برحقیقتدر. کندیسی، بالذات سویلویورکه بیك یأس ایله دنیه املدن چکه‌مه‌مش وشوق وکسل آره‌سنده کیدوب کلمکدن (یعنی ترددن!.) هیچ برزمان قورتوله‌مامشدر. حتی اجلدن قورکدوکنی‌ده کیزله‌میور. باقیکز:

فریاد، بوشوقدن، کسلدن!.
بیك یأس ایله چکمه‌دم املدن.
یکسان ایده‌جك بزی، او، واریر!
بیلمم نیچون قورکرم اجلدن؟!.

. . . .

موجب نه، ئولومدن احترازه؟
صور ــ یاتده ــ شوسجدهٔ نیازه!

دیه کاه فریاد کاه حیرت ایچنده استمداد ایدییور . شبهه یوق که وجدانی مضطربدر. شك ایله امید آره‌سنده ئه‌زیلیور . محققدرکه :

دنیایی فدا ، ده‌کرمی قبره ؟.

سـوألی اورطه‌یه آتوب اوزون اوزادی‌یه دوشـونه‌رك تورلو تورلو حکملر ویرییور. صوکره هیـچ برینی بکنـه‌میور:

تدقیق وجود قیل : عدمدر !.
تعمیق نشاط قیل : ستمدر !..

. . . .

ویرمز ـ گورورز ـ ظواهر ، امید ؛
باقسه‌ك ینه بزجه ظاهر ، امید .
ایشته بو امید ، کیم نهاندر ،
باقیلکه بلکه برنشاندر ؟! الخ !.

فقط نه اولسه ، ینه :

برحزن غریب دلنشین‌در .
(امید) دیمك ـ اوکا ـ حزین‌در ؛
لایق ، بونی‌ده گورورسه وجدان ،
برنشئهٔ سرمدی‌یه برهان .

. . . .

چوق شمشمهٔ مغفرت طویار دل !.

لکن :

بیلمك ، بوامیدی ایلر الغاب .

مع مافیه بو دوشونجه‌لرك هیچ بریسی ده :

تعمیر ایده‌مز سر خرابی ،

تخفیف ایده‌مز هیچ اضطرابی .

چونکه :

طورور ، حقیقت اشیا ، تراب شکلنده ؛

سؤال آخرت ایتدکجه – بن – بوتربتدن !

. . . .

نه گوستریر ، بکا برقبر تا ابدیتده ؟!

نه آکلارم – بن اونك فکر تارمارندن ؟!

بناءً علیه !

بلبل گوره‌مز ینه غرابی ؛

جنت صایه‌ماز ینه ترابی !.

دیه حکم ایدییور ؛ صوکره ده قورقویور ؛ باقیکز نه‌دن :

انسانلر ، حیات آخرتی ، اللمز کدرسز و هر جهتله مسعود و مکمل بر جنت سرمدیه اوله‌رق تصور ایدییورلر و اویله ایستیورلر ، دکلی ؟! املرینی محض حقیقت صانمق انسانه مخصوص برغبن فاحشدر .

کوکده باشی ؛ زیری ، چاه اسفل !

هپ کندینی آلداتیر ، او مغفل !.

چونکه :

انسان ، اوله‌ماز زواله قائل ؛

زیرا یاشاماز ، اوحاله قائل !

حامد ، اونوتمویورکه ، حیات آخرت ، کندی تمنی‌سی‌در :

فانیلك ایله مقیدم بن ؛

بعضاً صانیرم ، مؤبدم بن .

لکن ، قورقویورکه بوتمنی تحقق ایتمیه بیلیر . حتی دها زیاده قورقویورکه حیات آخرت دخی الیم اولماسین !

یا آنده دخی بویوله ــ بالفرض ! ــ

ــ الله بنی قیلارسه نالان ؟!؟.

ایشته بویوك شاعرمزك عوامدن اصل فرقی بوراده‌در . خلق ، ایناننجه تام اینانیر ؛ هم اك ایناننیلمایه‌جق شیلره اینانیرده ذره قدر تردده دوشمز . محاکمه‌یه یول بوله‌مازکه دوشونمکه لزوم کوره‌بیلسین !... ذاتاً ــ اوجهه‌ده سویله‌دم صانیرم !.. ــ (ایمان) بویله اولور . شبهه‌لی ایمان بر (تناقض لفظی (contradiction dans les termes در . حالبوکه بر پسیقولوغ نظرنده (مقبر)ك اك بویوك قیمتی ، اك اینجه هنری ــ بلیغ برادا ایله ــ بوتون بوشبهه‌لری انطاق ایتمه‌سی ، بوفنا ترددلره حقیله ترجمان اوله‌بیلمه‌سی‌در . البته بوترددلر وجدان راحتسزلغندن ایلری کلیور . بو راحتسزلق دخی (قطعی بر صورتده اینانه‌مامق) دن‌در . ذاتاً ــ اعترافاتنده بلك عفیف ویك

صمیمی طاورانان – شاعر، بونی ده آچیق سویلویور؛ کیزلهمك ایستهمیور :

کندمده بر آز وار اشتباهم :
بیهوده دکل، بو آه وواهم !.

. . . .

شکلرله گذار ایدر لیالم !. الخ الخ !.

. . . .

وجدان بنی بونده قویمویور حر. الخ ! الخ !.

ایشته بویله قید آلتنده دوشوندوکنی استشعار ایتدکدن صوکره، فنا حالده تیتیزلهنیور :

الله عشقیچون، ای تردد !.
ترك ایت بنی !. الویریر تعند !

دیه برهیکل وهم حضورنده رجا بیله ایدییور. دیمك كه معند ومعجز برترددك نیچه قهرنده زبون بولوندوغنه کندیسنجه دخی هیچ شبهه یوقدر. اوندن طولایی اولمالی درکه بوطاقتشکن اذای وجدانیدن قورتولمق ایچون، (ابوالهول Sphinx) ك او مدهش سؤالی – آیری آیری و تکرار تکرار – اوکنه تصادف ایدن موجوداته وحتی رب کائناته صورویور : اولا مرحومهیه شو یولده برخطابی وار :

چیق فاطمه، لحددن قیام ایت !.
یادمدهکی حالکله دوام ایت !

کتم ایمه بورازی . سویله برسوز ؛
بن ایسترم ، آه !. اویله برسوز .. الخ !..

. . . .

رحم ایت بکا برطریق کوستر .. الخ !

. . . .

رفع ایت بو ترددانی سردن ،
ویر حامدکه جواب، یردن !. الخ

. . . .

بیلدیر نه‌یه اوچار کوکشلر ،
فریادلره اولورمی بریر ؟.
ظاهر نه‌یه بویله یأسدر هپ ؟.
باطن نه‌دن اویله خنده برلب ؟..

. . . .

چکسین یره شبهٔ حیاتم ؛
کوکدن بکا بر اشارت ایله !.
جواب یوق !..
چیچکلره صورویور :
سز کشف ایدیکز بونی ؛ چیچکلر !.
ضایع ، نه‌دن اولدی ، هپ امکلر ؟..
سس یوق !.

مزار طاشنه خطاب ایدییور :

قلبم کبی سلك ، اونوره مدفن ؛

ای طاش !. اونی حس ایدرمی‌سك سن ؟..

ینه جواب یوق ؟..

قوشلره‌ده مراجعت ایدییور :

قوشلر !. اوفدانی وارمی بکلر ؟.

اول روحه آچیلدیمی فلکلر ؟.

قوردلرمی ییور ، اوجسم نازی ؟

یادعوته کلدیمی ملکلر ؟..

ینه سکوت !..

الحاصل ، طاغلره ، طاشلره ، اشجار وانهاره هپ عیفی سرحکمتی ، عینی معمای خلقتی صورویور ، هیچ بر جواب آلهمیور . نهایت جناب حقه ـ نیازمندانه ـ برطور خشوع ایله مراجعت ایده‌رك :

یارب بکا برملك عیان ایت !.

برده بنی اویله امتحان ایت !..

. . . .

مقصود حیاتی درمیان ایت !..

فردای بشر نه‌در ؟. بیان ایت !..

دییور . هیچ سس چیقمیور !..

بولمکده‌می در عجب نجاتم ؟. الی اخره !.

. . . .

مرآتی می‌یم جلالکك بن ؟.. الی آخره !

. . . .

نقصانی می‌یم کمالکك بن ؟.. الی آخره !.

بنه جواب یوق !..

بیلدك سنی ، مقتضای خلقت ؛
یارب بومی‌در صفای خلقت ؟.
زینت‌می بو پرده‌یه خیالم ؟.
بن هانکی حقیقته مثالم ؟.
هیچ بیتمز ایکن بلای خلقت ،
عالم قیلیور ثنای خلقت ،
ایتمزمی سك ـ ای جناب خالق !ـ
مخلوقکی آشنای خلقت ؟؟

عاقبت :

یارب !. بکا برعنایت ایله
بریول طوتایم ؛ دلالت ایله !.

. . . .

کوستر بکا برطریق ، یارب !.
برباشقه وجود ، باشقه مشرب .
برباشقه زمین ایله زمان ویر ؛
بوندن بویوجك برآسمان ویر ؛
بیك نورلو طریق وار ، مجرب ؛

ایلر بو غریب حالی، اغرب .
ابعاد سمایی نیلرم بن ؟.
اونلازسه اکر سکا مقرب ؟!

طبیعی ، بوکاده جواب یوق !..

بو فریاد نیاز مندانه‌سی دنجی تپه قبه‌ده برعکس صدا بیله حاصل ایده‌میه‌رك سونوب کیدنجه زواللی شاعر بوسبوتون مبهوت اولویور .

مبهوت دکل ـ کندی تعبیرنجه ـ عادتا مجنون کبی برشی اولویور . آفتابی (یعنی رفیقه‌سنی) یره دوشمش کورونجه بو انقلابی آکلایه‌میور قاراکلقلرده کیمه خطاب ایتدیککنی بیلمیور ؛ دنیا اوندن قاچیورمش کبی کورونیور . الحاصل (مشعوذ ومبرسم halluciné) اولدوغنی حس ایدییور . باقیکز :

کوردم یره دوشمش افتابی .
بن آکلایه‌مام بوانقلابی !..
تعقیب ایده‌رم ظلام ایچنده ،
بیلمم کیمه ، ایتدیکم خطابی !.
طورسه‌م ، بقارم : یورور هپ اشیا !.
بندن قاچیور کبی شو دنیا !.
قبلدی بنی دردعقل مجنون :
کو کلده‌کی ظلمت ایتدی شبخون .
کیتسه‌م ، طورور ایتدیکم تماشا ؛

نفسمده قالیر ، اوزاقده ، تنها !.
بیلمم کیمه ایلهیم تضرع ؟!.
بیلمم کیمه ایلهیم تقاضا ؟!.

هم بو شعبدهٔ حسدن ، هم بو حسسزلكدن بو ایمسزاقدن اوقدر قورقویور که عادتا بر آن ایچون بر (خوف مرضی phobie) یه دوچار اولهرق قیامتك قوپماسنی تمنی ایدییور .
شو آشاغیکی قطعه ، امثالسز بر بلاغتله ، او حالت روحیهیه ترجمان اولمقدهدر :

یردن بیته غیری مهلقالر
طاشلقلری اوقشاسین صبالر .
یارب !. بکا اضطراب لازم !.
هرشیده برانقلاب لازم !. [*]
کوکدن یره دوشمهلی دعالر ؛
باشدن باشه یاغمالی بلالر .
اخلال سکوت ایچون صواعق ،
هیکللر ، آلهه‌لر ، خدالر ،
سافل سمواتی جای ایدینسین !.
تشهیر اولونوب اجل تهپینسین !.
بیلك ولوله برقیامت اولسون !.

---

[*] مادام که حقیقت انفسیه اضطراب وحقیقت آفاقیهده انقلاب ایمش !.، بکا حقیقت لازم !.. دیملك اونهجق غالبا . او تقدیرجه شاعرك ینه هرآنیت نسفه‌سنه - موقتاً - رجوعی شایان دقتدر .

بیلك زلزله برعنایت اولسون !.
محشر طوزارق ، مزاره بینسین !.
چاربوب کره‌لر بیقیلسین !. اینسین !.
یاغسین نه‌سی وارسه کائناتك ،
لکن ، شوده‌رین سکوت دینسین !...

. . . .

هرحالده هیچ برشیئك حقیقتنی ادراك ایده‌میور :

لاهوت نه‌در ؟. نه‌در یاناسوت ؟.
فریادمه قارشی امر مسکوت !.
برسر اولویور ، بوتون بواسرار ؛
معنا بیتیور قیلنجه تکرار !..

ده‌یه‌رك مأیوس اولویور .

حتی ، آرتق مأیوسیتندن و عجزندن طولایی بر چوق بددعالر ایدییور :

الله بلاکی ویرسین ای نهر !.
عمرم کیبی سن‌ده قهر اول ، ای شهر !.

. . . .

الله بلاکی ویرسین ای موت !.
الله بلاکی ویرسین ای دهر !..

. . . .

چوقدن کبریردم ای امل ! بن ؛
الله سنك بلاکی ویرسین !..

سوکره رفیقهٔ مرحومه‌سنه خطاباً :

برشی یوق ایمش ، مکر ، جهانده ؛
بنسه‌سنی وار صانیردم آنده !..

دیه تأسف ایدییور، ولکن کوزل آکلییورکه :

حدت بوکا الك بویوك کدردر .
فریاد ، شفای بی اثردر .
تحقیر ، تسلیٔ دیکردر .
دوشمك ، بوکریوه‌دن کذردر .
چاریمق باشنی ـ طاشه ـ ظفردر .

بونکه برابر ینه حدتله بددعا ایتمکدن کندینی آلهمیور وهمان بوسوزلری متعاقب :

ای شمش !. که خالق سحردر
چشمك ـ اوعمای نورمنظر ـ
سونسونکه بوحاله بی‌خبردر !.

دیه‌رك ظاهراً کونشه، فقط ـ ظنمه کوره ـ حقیقتده، (لاشعور inconscient) طاورانان قدرت قاهره‌یه چیقیشیور.

حتی بوتون بو (صیقینتی‌لی دوشـونجه‌لر) مرحومه‌نك ـ هیچ غائب اولمایان ـ خیالندن و (یاد souvenir) ندن ایلری کالدیکی ایچون ، بر آن اوکاده حدت ایدوب :

اوغراشمه قادین ـ بنمله ـ دفع اول !.

دیمه‌سی زیاده‌سیله شایان دقتدر .

فقط بوده کندیسنجه قطعی برعقیده حکمنی حائزدکلدر. ینه تردددن ، قورقودن ، امید مغفرتدن بوسبونون وارسته اوله‌مادیغی ظاهردر :

یارب !. نه‌در ایتدیکم بوعصیان ؟!. الخ ..

دینه‌سی ، دیه‌رک ، بو یأسندن طولایی کندینی معذور کوسترمك ایچون :

عفو ایتمه‌لیدر ، بوعجزی ، مولا .
بیك تورلو امیدکاهه قارشی ،
قلبمده‌کی مهروماهه قارشی ،
تابوت ومزار ، یامصلا !!...
قهرم، غضبم اولور دوبالا !..

بوتبو ملاحظه‌لره کیریشمه‌سی قوبا اثبات ایدرکه اقرار و انکار احتمالی آره‌سنده تمزیلکدن ذهنی قورتاره‌مامش ، یعنی ینه تردددن یاقاسنی صییره‌مامشدر .

بوکتابك مدخلنده دیمشدم که حامد ، بو مسائل مابعد الطبیعیه و (لاهوتیه théologiques) یی منطقی برصورتده حل ایده‌بیلمکدن عاجز قالنجه - کوکلنك لایموت املنه امید ایله قوت ویرمك ایچون - (قدسیت Sainteté) عقیده‌سنه صیغنمقدن باشقه چاره بوله‌میور ؛ و او وقت (حس دینی sentiment religieux) نك الك کوزل والك بلیغ دستورینی ویریور !.. بوکبیر کندیسنی نهایت نیك بینانه کوتوردوکی

ایچون غایت اهمیتلی بر تبدل معنویت عرض ایدر. بوکا بر ایکی مثال ویروب ، ادعامی اثبات ایتمه‌لی‌یم . تام یریدر .

خاطرمزده‌درکه حامدك دوشـونجه‌سنه کوره (ماورا l'au delà) برعالم اسراردر. مزار، اوعالمك قاپالی قاپی‌سی‌دره بز ، انسانلر اونی کندی قوتمزله آچوبده اوته‌سنده طوران حقایق مابعد الطبیعه‌یی ادراك ایده‌مه‌یز . فقط :

کر یوقسه بشرده برمزیت ،
وار ظنی ، نیچون ویریر مشیت ؟!
ای قبر !. کلیر ـ بکا ـ سکوتك ،
تقریری اوحی لایموتك !
ای سر نهفتهٔ هویت !.
چکمك‌می نصیبمز اذیت ؟.
بونده ـ ابدی ـ کوروبده صمتك ،
دینسین‌می بوحاله (سرمدیت) ؟..

کبی ملاحظه‌لردن فارغ اوله‌مایان شاعر، نهایت اینانیورکه :

ایتدکجه ضیای عقلی تمدید [*]
مظلم کورونور ، اوباب امید .

لکن ، او قاپی‌که ـ عینی زمانده محرابمزدر ! ـ یالکز

[*] یعنی : عقل (پروژه‌کتور projecteur) نی اوطرفه نه‌قدر توجیه و تمدید ایدرسه‌ك امید قاپی‌سی او قدر قاراکلق کورونور ، دیمك : آخرت مسئله‌سنی منطق ایله نه قدر حل ایتمکه اوغراشیرسه‌ق اوقدر انکاره کیده‌رز ؛ دیمکدر وبك طوغرودر .

سجدهٔ خضوع ایله [منطق وعلم قوتیله دکل !..] ییقیله بیلیر ؛
و ییقیلنجه اوندن صدای توحید چیقار !..

سجده ایله خراب اولوب بو محراب ،
– دوشدوکجه – چیقار صدای توحید !..

حس خضوع و تقدیس ، انسانی – هیچ محاکمه‌یه سوق
ایتمه‌ه‌رك – طوغرودن طوغرویه الله‌ه کوتورور غایت طبیعی
برحرکت روحیه‌در ؛ بر توجه وجدانی‌در . حامد ، کندیسنده
بو حسك قویاً موجود اولدوغنی – هر هانکی بر وجهله وهر
هانکی بر وسیله ایله – ای‌دن ابی استشعار ایدرسه عن صمیم
القلب دیندار اولویور و لایقیله آکلیورکه ، دینك حقیقت
حقیقیه‌سی برطاقم آیین ومراسم ظاهره‌دن زیاده وجدان بشرك
ایچنده صاقلی طوران وخشیت ایله عشق وتقدیسدن عبارت اولان
اوحس خضوع ایله علاقه‌داردر . وبوحس ، وجدانده نه‌قدر
حاکم اولورسه انسانی الله‌ه اوقدر تقریب ایدر .

حضرت مولانای رومی‌نك دیدیکی کبی :

ملت عشق ازتکلفها جداست ؛
عاشقان رامذهب وملت خداست !

حامدی عن صمیم القلب وکمال حرمتله تبریك ایده‌رم که
دنیاده انجق اك بویوك آدملرك واك ممتاز وجدانلرك آشنا اوله
بیلدکلری بو حقیقتی ، بیلمش ؛ بو (بویوك طوینو) یی طویمش

واونى نمايشسز بربلاغتله بيان ايده‌بيلمشدر . شوقطعه عثمانلى ادبياتنه شرف ويره‌جك برنمونهٔ خلوص وعلويتدر :

وجدانم ايچنده صاقلى دينك !.
واردر بوكا علم ايله يقينك !.
مادام شو عجز خلقتمله ،
— محشرلر ايچنده وحدتمله —
اك بيكسيم موحدينك ،
اك آلچيم بوسافلينك ،
كيم اولمالىدر جهانده يارب !.
بن اولماز ايسه‌م سنك قرينك ؟..

حامد ، بو حس ايله اكتساب ايتديكى مرتبهٔ علويتده قالسه‌يدى ، قاله بيلسه‌يدى !. مسئله‌يى — هيچ اولمازسه كندى حسابنه !. — حل ايتمش اولوردى . او تقديرده دخى سكينت روح ايله ياشار و هيچ بر شيده تهلكه كورمزدى . فقط — ديدم يا ! . — او ، بر تك آدم دكلدر . اونده غايت فلسفى و (شبه‌ريبى semi-sceptique) برذكاى منقده‌وار؛ عينى زمانده اك بويوك هيجانلره قابل ، اك علوى حسياته نائل برده كوكل واركه اميد بشريتك دايهٔ مهربانى‌در. بوايكيسنك آره‌سنى بولمق ممكن دكل !.. شاعرك بوتون حيات معنويه‌سى بو مجادله‌نك قاراكلق برصحنه‌سيدر .

شاعر (اوزلاشمه compromis) چاره‌لرينى دوشونويور ،

آرامیور دکل !.. بالعکس ، چوق دوشـونیور ؛ فقط ، او دوشونجه‌لری نسبتاً پك ضعیف وهمان دائما داغ ریب و ظنون ایله شائبه‌دار اولدوغی ایچون سقطدر. مثلا بالعمل (ذوقیست hédoniste) اولان وئولومدن قورقدوغنی گیزله‌مه‌ین بو آدم ، حتی یالکز ئولومدن دکل ، نسیاندن بیله قورقویده :

هپ خاك دکل مزارِ دلبر ؛
نسیان اوله‌جق ایکنجی مقبر !
نسیان ، اواسفل مقابر !.
نسیان ، اومقتل اکابر !..

دیه تأسف ایدن وبوقطعه‌نك صوك مصراعیله البت کندینی دوشـونن بو آدم ، بعضاً بویله برقورقوبی (وجدانلیلره سزا) بولمایه‌جق قدر طورنده تبدل کوستریور . حتی مقصد حیاتی (طیب معیشت bien être) دن عبارتده کورمك ایسته‌میور . احتمالکه بوتبدل ، حس دینی‌نك تأثیریله واقعدر !.

بن‌نیلیه‌یم ، اولورسه مقصد ،
برشیشه شراب وبر سمن خد ؟.
. . . .

صوکره :
کورمك بوقدر بویوك تغیر ،
کار ایله‌مه‌مك اولان تأثر ،
(ئولدك ملکم !.) دیمك ؛ دوشونمك !.

ایتمك ینه صاغلغه تشکر ،
قورقمق که – کلوب براویله علت –
طاری اوله جسم وجانه زحمت ،
حفظ ایتمکه حصر ایدیش ثباتی
[هر لحظه‌سی شبهه ، برحیاتی !.]
دنیادن ایدوبده – سوزده !. – نفرت ،
عقبا ، دەنه‌جك اولورسه .. دهشت !.
سومك ینه اکل وشربی – یاخود –
اوممق ینه باشقه ذوق ولذت ،
بونلر چکیلیر بلا دکلدر !.
وجدانلیلره سزا دکلدر !..
عکسیسه بونك – ایدنجه پیشه –
حس ایتمه‌در ئولمکی همیشه !
هم نفسی تلف روا دکلدر ،
[زیرا اوده برشفا دکلدر !.]
اولمه فقط امر حقله واقع ،
ئولمك – صانیرم – فنا دکلدر !..

کبی ملاحظه‌لر بحثمز نقطهٔ نظرندن پك مهم وثیقه‌لردرکه – دەمین عرض ایتدیکم – (اوزلاشمه پولیتیقه‌سی) نك مشاهده نامه‌سی صاییله‌بیلیر. شاعر، (ریا hypocrisie)یی جبر کبی کورویور. فقط بك ایی آکلیورکه قطعیاً منطقی طاورانمق

اقتضا ایدرسه انسان بهمه‌حال تلف نفس ایتمه‌لیدر . حالبوکه اوده روا دکل ، علی‌الخصوص که شفا دکل؛ اوحالده امر حقك وقوعنی بکله‌مك واو زمانه قدر ـ سلمه‌السلام ـ یاشامقدن معقول یول یوقدر ! دیمك چیقیور

بو تورلو محاکه‌لر دائما ضعیفدر ؛ چونکه (ایکیسی اورطه‌سی) بر شیدر . حامده ـ همان دائما جبریه اعتقادینه تمسك ایدر کبی کورونن حامده !. ـ اعتراض ایتمك لازم کلسه : (امر حقله واقع اولمایان ئولوم وارمیدرکه اونی بکلیورسك ؟.) دیه سؤال ایدیله‌بیلیردی . فقط شاعر ـ بنه جبریه لسانیله ـ بوکا پك قولای جواب ویره‌مزدی . اولسه اولسه : [نه‌یاپه‌یم بکله‌مك ، بکله‌مه‌مك بنم المده دکل !.] دیردی صانیرم !. لکن نه‌دیرسه دیسین ، بو محاکمه ضعیفدر .

هرحالده مقدر اولان بوکبی سؤاللره شاعر ، پك ظریف وپك فطینانه جوابلر بولیور ؛ بونی انکار ایده‌مم !. مثلا :

ترصد ایله‌مه‌در برضیای روحانی .
بوموجه‌سیه اوزره غرض ثباتمدن !

. . . .

معناسی املدر ابتسامك
ظلمتده اولان صباحی کوزلو .

کبی سوزلری وارکه کوزلدر اما ضعیفدر : او ضیای روحانی آخرتده‌در ! (اونی کیت اوراده آرا) دینیله‌بیلیر .

فلسفهٔ عملیه‌ده او (اوزلاشمه منطق) بو نتیجه‌یی ویردیکی
کبی فلسفهٔ نظریه‌ده دخی (احتمالیه probabilisme) اعتقادینه
واریبورکه ، اوده عینی درجه‌ده ضعیف‌در ؛ باقیکز :

ظاهرده فنایه مائلز بز ؛..
معنای فنایی جاهلز بز .
عالم نه‌اولورسه ، بز برابر !
عاقلسه‌ك ، اوحاله قائلز بز !
فرض ایت‌که : زوالدر حقیقت !
انسان نیچون اولماسین موقت ؟.
اولمازسه بوخوابدن - او - بیدار ،
دعواده اولورمی حقی درکار ؟.
یوقدن بزی وار ایدن بوفطرت ،
واردن‌ده یوق ایتسه حقدر البت !.
بز آکلامادق‌که ابتدایی ،
محکوم اوله عندمزده غایت !.

. . . .

مستقبله حکم اولونماز اما ،
وجدان قیلیور بقایی ایما

بوسوزلرك خلاصه‌سی : (احتمالدر !؟..) دیمکدن ایلری
واره‌ماز. بوقدری انسانی براز انتظارده براقه‌بیلیر؛ فقط وجدانه
صاغلام برایمان ویره‌مز. حامد، بوکریوه‌دن قورتولاق ایچون

ـ و ظن ایده‌رم آرتق یورولمش اولان ذهنی ده دیکلندیرمك ایچون!ـ ایمانی باشقه یولدن بولویور: (عالم انفسی le monde subjectif) ده (عشق l'amour) ی: (عالم افاقی le monde spatial) ده دخی (آهنك عوالم = l'harmonie des mondes = harmonia mundi) ی اساس طوتیورکه چوق دها صاغلام مبدألردر. آرتق اووقت هر شیئی سویور. جناب حقی تهلیل وحضرت رسولی تبجیل ایدییور. شوتقدیرجه، شبهه‌لی دوشونجه‌لرله، مأیوس وبدبین ملاحظه‌لرله سرا پامالی اولان مقبر، غایت خالص بر مسلمان اعتقادیله وکمال سکینت روح ایله پك نیکبینانه بر نتیجه ویرییور.

سوکیلی چوجوقلرینه محبتدن بحث ایدرکن:

دنیا یالان اولسه، بونده یوق شك!. [*]
برلازمه‌در بوحال، کرچك.
اك سودیکلکز بری جهانده، [**]
اوکرتدی بکا نه‌در بو سومك!

دییور: باشقه بر یرده‌ده ادعا ایدییورکه محبت الاهیدن کلیر: الاهه خطاباً سویله‌دیکی شو سوزلر صریحدر:

سندن کلییور بزه محبت؛
سن طویمالیسك بوحالی، البت!.

---

[*] اولجه، حامد نظرنده وارلغك الك قوی وشبهه‌سز دلیلی اضطراب والم وجدان ایدی. شیمدی عشق اولویور.

[**] یعنی مرحومه والده‌لری!.

راحتمی بوجکدیکم اذالر ؟

کسب ایتمه‌می‌در سکا بو ، نسبت ؟

یارب !. نه‌محسناتدر بو !.

ـ شایان سکا ـ کائناتدر بو !.

مخلوقلرك نه‌خوشدر الله ؟!.

کیم دیرکه ـ بوصنعه ـ بوشدر الله ؟!

هرشیدن الذ حیاتدر بو !

باق ، یارملکسماتدر بو ،

بوشام وسحر ، بوکوك ، شوانجم .

ـ اعمایه ، نه‌التفاتدر بو !..

کذلك ، مقبرك صوك صحیفه‌لرنده :

یارب !. نه‌عظیمدر بوخلقت !

صنعك نه کریمدر حقیقت !.

مادر ، اوسنك عنایتکدر .

اولاد ، سنك هدایتکدر .

یارب نه‌بوکوردوکم محبت ؟!

هرسوده نه‌در بوجوش رحمت ؟.

اولمازمی بونك ایچنده غائب

برمقبره‌دن چیقان بوفرقت ؟. [*]

---

[*] بومصراع غایتله شایان دقتدر. بدبینلك نسمه‌سنك فریادی ، انقلاب عام کورولتوسی ایله برابر بوراده بوغولوب کیدیور ؛ ازتق ایشیدلیور . بدبین دوشونش عقل بیله و سوسهٔ شیطانیه‌یه آلت اولمقدن قورتولیور .

بو عقل و ذکا که صنعتکدر ،
فوقنده ظهور قدرتکدر !.. الخ !

صوکره جناب پیغمبره شویله برخطابی وار :

اللهه یاقینسك ای محمد !
ای عقل معظم و مؤبد !.
اللهی بزه سن ایتدك اعلان ،
الا بزه یوقدی راه ایمان ! الخ الخ .

ارتق هر شی کوزل !. عالمنده اویله بر آهنك ازلی وارکه حامد . اونی ـ اولانجه کمال حسنی ایله ـ تعریف ایده میور . بر شعر لاهوتی اولان منظومهٔ کائنات حضورنده بعضاً وحشی کبی تبلبل ایتمکله قالییور ؛ او وقت بوتون مکوناتی یکپاره بر شی ، بر (کل rose) کبی کورویور . . . . . نه کوزل . . .

(سمبولیزم Symbolisme) ك الك علوی و الك دلبر نمونهٔ شعریتی الهام ایدن بو (سیران contemplation) ، (جذبه rapt) هنکامنده (مشاهدهٔ جمال) ایدن صوفی نك حالنی آکدیرره (اسرارانکیز mystique) برصفادر . باقیکزنه کوزل بر سمبولیق شعردر بو :

کهبنلکم ایلیوب تبدل ،
ـ برباشقه صفتله بی تأمل ! ـ
کهساره کیدر ، باقار هوایه ،

افكارمى ربط ايدوب صدايه ،
وحشى كبى ايلرم تبلبل
ييلديزلره قارشى ؛ طبق بلبل !.
برشى كوردورم كه بن ده بيلمم :
بالجمله مكونات ، برگل !..

ارتق ، بويله بوتون موجودات يكپاره بر وجود اولونجه فرقتك معناسى قالماز و حسرتك تأثيرى اولماز . اونك ايچون مرحومه‌يه خطاباً شاعرك شو سوزلرينى بوراده ذكر ايتمك موافقدر :

سن عرشده ؛ بن ، مقيم اسفل ؛
بز سويله‌شيرز دها مكمل .
مجلا سكا – ذوق ايچون – بو وجدان !
مشغل بكا – شعر ايچون – بو منهل !.

حقيقةً اويله ؛ اويله اولمايه‌يدى عثمانلى ادبياتى الك مدنى ملتلرك‌كى ايله هم مرتبهٔ نزاهت كوسترن (شعر حامد) ظهوره كله‌مزدى .

ايشته بو شاعر ملهم بو يولدن ايمانه التجا ايتمكله اللهى بولويور، و [آللهى انت مطلوبى ! .] ده‌ينلر نظرنده طوغرو يولدن كيتمش اولويور . اللهك اسمنى ذكر ايتمكله‌ده وجدانده قوت ، تسليت ، امنيت ، سكينت ، استراحت بولويور :

آه کدجکه‌سنی بو یور خیالم ؛
برفجر عظیم اولور لیالم !.
نامك نه‌قدر انیس جاندر ،
فریادم ایله سکا رواندر .
الله !. دیرم ؛ کلیر مجالم .
الله !. دیرم ؛ بیتر زوالم .
تحریکی ایله اوچار ـ بو صوتك ـ
غمدن نه قدر قیریلسه بالم .

هیچ شبهه‌م یوق که حامد ، یالکز منطق ایله بو صفای روحی بوله‌مازدی . او سببله‌درکه آخرتی منطق ایله اثبات ایتمك ایچون ترتیب ایتدیکی قیاسات ، منطقیون نظرنده الك معروف اولان (مغلطه‌لر sophismes) ه مثالدر . نمونه اوله‌رق بونلرك برایکی دانه‌سنی عرض ایدییورم :

نچون حیاتنه ویرسین ، زوال ، فکر منزك
ویرن بو کون ابدیت جهانده بر آنه ؟

قیاس ، منطقاً معتبر بردلیل اوله‌بیلمك ایچون ـ بداهتی هرکسجه وهر صورتله ـ مسلم بر مبدأ اوزرینه استناد ایتملی ایدی . حالبوکه جهانده بر آنه ابدیت ویرلمش اولماسی هر کسجه مسلم دکلدر . حتی بك دیندار آدملر آره‌سنده دخی بوظنی رد ایدنلر چوقدر .

کذلك :

لیال ایچنده خیالاته بکزهسهمده ، بنی
ازاله ایلیهجك برصباح صادقدر .

دعواسی ، – شوشکلی ایله – بردعوای مجرددر. چونکه برنجی مصراع ایکنجیسنی اثبات ایدهبیلهجك بردلیل ماهیتنده دکلدر ؛ حالبوکه اصل اثباتی مطلوب اولان مسئله ایکنجی مصراعك ناطق اولدوغی ادعادر .

ینه بونك کبی :

سزادر – آدم ایچون – معنوی براستقبال ،
که هیچ کورمهدیکی برجماله عاشقدر .

دینلك هرکسی اقناع ایدهمز. زیرا چوق کیشینك ادعاسنه کوره بعضی کیمسهلرك عاشق اولدقلری اوجمال ، کندی خیالاریدر . اصل بونك بویله اولمادیغنی اثبات ایتمك لازمدر. بونی اثبات ایچون :

لزومی – وار ایسه معدلت !.– اونك ، بنجه
جهانده چکدیکمز اضطراب ناطقدر .

دینلك قوتلی بر دلیل صاییلهماز ؛ چونکه دعوا [معدلت آلهیه وارسه !.] شرطیله مقیددر . برچوق منکر ویاریبی فیلسوفلرك ادعا و ظن ایتدیکی کبی : [یا یوقسه !.] برهان

کندی آغیرلغیله بیقیلیر گیدر . بز جهانده چکدیکمز حقسزـ لقلرك ، اضطرابلرك هدراوله‌بیلمه‌سی امکانی نه‌دن واردخاطر اولماسین ؟. نه‌دن چکدیکمز اذیتلرك بهمه‌حال تضمین و تلافی ایدلمه‌سی لازمکلسین ؟.. او چکدیکمز اذیتلر کندی جزای عملمزسه ، یعنی مقتضای طبیعت ایسه پك اعلا و پك بجادر ؛ شکایته محل یوق . اویله اولمایوبده ظلم ایسه ، حقسزلق ایسه ـ ملحد فیلسوفلرك دیدیکی کبی ـ او حقسزلقلره مساعد طاورانوبده صوکره تضمین وتلافی ایتمکدن نه حاصل اولور ؟، اول امرده وقوعنه میدان ویرمه‌مك اولی ودها معقول اولمازمی ایدی ؟ برشیئی بالالتزام قیروبده تکرار تعمیر ایتمك نه‌دن ؟، بویله بر لزوم ، منطقاً ناصل اثبات ایدیله‌بیلیر ؟.

بن اعتقادمجه ـ اوتوزسنه دوشوندکدن صوکره بوسوزی سویلیورم ! . ـ اوت بن اعتقادمجه دین بحثنده (عقلیه rationnalisme) دلائلی یاکلشدر . حس صمیمی و الهام کافیدر. بومسئله‌لره عقل مداخله ایتدیکی کبی وجدانی تشکیك ایدییور . طرفدارلق ایدرسه سفسطه یاپیور . نته‌کیم حامدده بونك پك مهم بر مثالنی کوردك . بوخطایه دوشنلر هله پك چوقدر . عقاید دینیه منطقه دکل ، ایمانه طایانمالیدر .

مقبر ـ دیمك اولویورکه ـ شبهه‌یی رهبر ایدینه‌رك مسائل

مابعدالطبیعه‌یی تدقیقه قویولوب برخیلی ملاحظاته کیریشدکدن صوکره نهایت بر حقیقته ایمان ایدییور . (دهقارت) : شبهه تحقیقاته رهبر اولمالی . نتیجهٔ تحقیقات شبهه اولمامالی ! . دیه تنبیه ایتمشدی . حامد بو تنبیهی هیچ اونوتمامش کبی حرکت ایتمشدر . مع مافیه اومشهور فیلسوفی طانیمش اولدوغنی اثبات ایدر هیچ براشارت یوقدر .

فقط ینه سویلویورم ــ و تأسف ایده‌رك سویلویورم ــ که حامدك قطعیاً (مقرر arrêté) هیچ بردستور اعتقادی یوقدر . بن بو بیوك شاعرك بعضی اثرلرینی پك چوق اوقودم و دقته تتبع ایتدم . نهایت امرده هانکی دستوره استناد ایدوب طوردوغنی آکلایه‌مادم . اونك ایچوندرکه اعتقادجه بختنده (اوپورتونیست opportuniste) اولدوغنی حالا مصرانه ادعا ایدییورم . جداً چوق فکر ده‌کیشدیرییور . مثلا حس دینی‌نی لکعنوی برلسان ایله بزه تبلیغ ایدن بوشاعر ، قرق‌سنه صوکره دینی ، (بولتیقه‌جیلر les politiciens) کبی (نفعیون ـ les utili-taristes) نقطهٔ نظرندن تاقی ایدییورکه او حسك (خاك ایله یکسان terre à terre) اوله‌جق قدر سقوطی دیمکدر . (روحلر) نامیله یازلمش وهنوز باصیلمامش اولان صوك اثرنده ینه (معهود قنبور)ك روحنه ، باقیکز نه‌لر سویله‌تیور :

لكن ، بو ، بويله اولمالى‌در ؛ طينت بشر
اولدقجه مستعد جدل ، مستعد شر .
يأس العدمله كمله‌لى اميد مغفرت ؛
دنياده حاكم اولمالى قانون آخرت .
تعديل حسيات ايچون الزم خياليات !
اونسز قاليرسه ، موجب عصيان اولور حيات ؛
زيرا تظاهراتى اونك قاهرانه‌در .
دينك — ديمك كه — خدمتى پك ماهرانه‌در !
گيرمش ، اوت !. او ، حرب ايله مصالحت ميانه ؛
ايتمكده — بلكه ؟! — سودى تفوق ، زيانه .
تشكيل اكثريت ايدن (اهل جهل) در ؛
ايتمك اداره — اونلرى — ظن ايتمه سهل‌در !.
جهالى ، اهل جنت ايدر معرفتدر او !.
جاهللك ، آه !. بزده عمومى صفتدر او !.
كل كوركه ، جهله بن دەيه‌مم علمدن بتر ؛
ياكمشسه بيلديكم ، بكا (هيچ بيلمه‌مك) يتر !..

ظن ايده‌رم دينى بونقطهٔ نظردن تلقى ايتمك يالكز (امر اداره) نه جهت نفعنى نظر دقته آله‌رق حيثيتنى تقدير ايتمكدر ؛ يعنى قدسيتنى كلياً انكار ديمكدر . انسانلرك حس صميمى‌سى

ایله علاقه‌سنی کسمکدر. انجق قرون وسطانك ایمانسز وفقط سیاسی (پاپا)لری دینی تماماً بویله تلقی ایدرلردی!.. (بورجیالر les Borgias) دورینی تخطر ایدیویرمك بنی تصدیق ایچون کافیدر.

طبق بونك کبی ینه (قنبور) ایله (دلشاد)ك روحلری آره‌سنده (حرب ومرتبهٔ شهادت حقنده) بر محاوره وارکه اوراده‌ده عینی اعتقادك حکمفرما اولدوغی واضحاً کوروله‌بیلیر. بو ایکی روح یکدیکرینك فکرینی تصدیق ایدییور. مثلا، دلشاد، شهادت مسئله‌سی ایچون:

برحیله‌دربو؛ حیلهٔ شرعیه غالبا؟!.

دییور. قنبورده:

برخدعه‌دربو؛ خدعهٔ حربیه بلکه‌ده!؟.

دیه جواب ویروب اونی تصدیق ایدییور. بوتون بو محاوره‌یی نقل ایتمکدن واز کچیورم؛ ذاتاً بنی چوق اوزاتدم. واقعا قنبورك سوزلری مطلقا حامدك اعتقادینه ترجمان اولویور، ده‌نیله‌مز‌سه‌ده محققدرکه احوال زمانه ـ ذاتاً پك (سریع الانفعال facilement impressionable) اولان بوشاعرك ینه (وجدانی آلت اوست ایتمش démoralisé) دیمکدر.

حالبوکه بادرهٔ حربدن اول (یعنی ۱۳۲۷) ده طبع اولونان (ایلادن بر سس) ده فکرلر، ینه بوسبوتون باشقه ایدی.

حامده عینی ده کیشمه‌ین یالکز بر فکر وار . اوده (لاادریه agnosticisme) [*] دستورینك متضمن اولدوغی عقیده‌در که تعبیرك تلقی اصطلاحیسی ایله فکر بیله صاییلماز . اونك ایچون مقبر و ثولو شاعرینك مابعد الطبیعیات بحثنده بر (مقرر فکر) ی یوقدر . دیمکه متجاسر اولمشدم .

فی الحقیقه کرك (مسبب الاسباب la cause des causes) ، کرکسه (حقیقت اشیا la Réalité des choses) ویاخود (وجود مطلق l'Etre absolu) بحثنده ، بو شاعر متفکر ـ اك بیوك متفکرلر کبی ! ـ اعتراف عجز وجهل ایتمکدن چکینمیور . هم بونی غایت بلیغ بر (شکل دستوری) اوزره بیان ایتمشدر .

بیلیرمی کوردوکنی ـ خواب خواب ایچنده ـ کشی؟
بنم جهانده‌کی حالم ، بوکا مطابقدر !
یازیق !. خیر دکل بونده بر حقیقته دل ؟

---

[*] بو کلمه‌یی حکمای اسلام ، (ریبی) معناسنده و (scepticisme) مقابلنده قوللانیرلردی . بز ، بوکون (agnosticisme) معناسنده قوللانیورزکه آره‌ده مهم برفرق واردر . (ریبی) اولان برفیلسوف کندی حسندن وبناءً علیه هر شیدن شبهه ایدر آغنوستیق اولان یالکز کندی صور علمیه‌سنك حقایق اشیایه عیناً مطابقتی احتمالندن شبهه ایدر ، و اونك ایچوندرکه حقیقت مطلقه‌نك وجودینی وجداناً تسلیم ایتدیکی حالده بیله هویت ذاتیه‌سنی بیله‌مه‌دیکنی معترفدر .

اگرچه کوردوکمز سربسر حقایقدر .
آنی ، تجسسه وار ـ بزده ـ انجق استعداد ؛
دیمم که: کنهی (شی l'objet) لك بوعقل، فارقدر.
[کوروبده بیلمه‌مکی آکلامش !.] دیرم محضا ؛
فقط دیمم : [بشرك شونده علمی لایقدر.]

بك سلیس براسلوب ایله سویلنمش اولان بو بلیغ سوزلر. علم بشرك (اضافی relative) وعینی زمانده ماهیتاً (انفسی subjective) اولدوغنی وحقیقت مطلقه‌نك ـ کاهی telle quelle ـ هیچ بروجهله انسانه منکشف اوله‌مایه‌جغنی ادعا ایدرکه پك طوغرودر. یالکز حامدك دکل انسانیت متفکره‌نك ـ اوته‌دنبری ـ اعتقادی بودر . پیغمبران عظام دخی بو اعتقاده مشارکدرلر. (سر مطلق) اولان او (معمای مغلق) حضورنده بو سوزلرك معناسی، عجزدر. برشی سویله‌مك دیمك دکل ، عقلك ـ علی‌الاطلاق ـ بیان رأیدن استنکافیدر. پرده آردندن صماخ وجدانه واصل اولان ندای حقیقته قارشی ، الك طوغرو وجواب ، [ما عرفناك حق معرفتك یا معروف !.] قول جلیلی ایله حضرت پیغمبرك اعترافیدر. الك اسکی هند ومصر حکماسندن سقراطه اوندن ده سپنسره قدر بوتون بویوك فیلسوفلر وصوفیلر نهایت بو سوزی سویله‌یه‌بیلمشلردر .

فطرت انسانیه‌مزده اصل اولان عجز اقتضاسندندرکه جستجوی حقیقت ایدرکن بیله کندی بیلمکمزك حدود طبیعیه‌سی

خارجنه چیقه‌مایز !.. بناءً علیه اوحدودی تشکیل ایدن دمیر حصاری ضعیف قفامزله ییقامایز!.. سقراطك سوزلرینی عیناً تکرار ایدن (فضولی) نك دیدیکی کبی :

بیلمك بویترکه : بیلمك اولماز !..

بو بحثده مشاهیر اسلافك الك ممتاز اولانلرینی بیله ذکر واستشهاده قالقیشه‌جق اولسه‌م، پك قوجه‌مان برکتاب یازمقلغم لازمکلیردی و (حاصلی تحصیل) کبی برشی اولوردی؛ چونکه ذاتاً اویله اثرلر یازلمشدر . [*]

بن یالکز بوراده برمهم نقطه‌یه نظر دقتی جلب ایده‌جکم.

لاادریه دعواسی (وجودی positif) براعتقادی متضمن اوله‌بیلدیکی کبی (عدمی négatif) دخی اوله بیلیر؛ اوتقدیرده انکار الوهیت یعنی الحاد دیمکدر. [حادثات پرده‌سنك آرده‌سنده کیزلی قالان شی (هیچ) در !.] دینیلیرسه، نیهیلیزمه واریر. اسلافده بوفکری، صراحتاً مدافعه ایدن حکما واردر . حتی بزده باطنیه‌دن برچوق کشیلر بواعتقادده قرار قیلمشلردر. قرون وسطاده اوروپا حکماسندن بعضلری‌ده (وجود مطلق)ی (اسمسز برهیچلك) اولمق اوزره قبول ایتمشلردی. متأخریندن واك بنام فیلسوفلردن مشهور (دەی‌وید هیوم David Hume)ك

---

[*] بالخاصه (اوقسفورد Oxford) دارالفنونی مشاهیرمعلمیندن (ر. فلینت R. Flint) آغنوستیسیزم حقنده قوسقوجه برکتاب یازمش وبوخصوصده بوتون مشاهیر حکما وصوفیه‌نك فکرلرینی ذکرایدەرك بحث مناقشه و تفصیل ایله‌مشدر .

بر فكرده ثابت قدم اولدوغنه شبهه يوق كبيدر . نتـه كيم (جون ستوئه‌ت ميل John Stuart Mill) ، هيومك ايزندن آيرلماديغى ايچون [حادثاتك ضمننده ثابت و(لايتغير immuable) بر حقيقت مطلقـه يوقدر ؛ يـنه حادثات واردر !..] ديمكله ، يالكز (حادثيه phènoménisme) حدودنده قاليور. ميلك بو ملاحظه‌سى تفسير وكشف ايديليرسه، (يعنى نه‌نى قونو آچيليرسه !.) [حادثاتك آلتنده يـنه هردم متحول اولان حادثاتدن باشقه برشى يوقدر!.] ادعاسنه واريركه — اوجهده تعريف وايضاح ايتديكمه كوره — مشهور هراقليتك دستور اعتقاديدر. اسلاف مشهوره‌دن (پارمه‌نيده‌س Parménide) ك اعتقـادينه طابان طابانه ضد دوشن بر دوشونوشدر . پارمه‌نيده‌س حادثاتى ظل زائل عد ايتمش واونك آلتنده هيچ ده كيشمه‌ين (برحقيقت قيمه ومطلقه) اولدوغنه اينانمشدى .

فقط لاادريه دعواسى بعضاً ده مثبت يعنى وجودى اوله بيلير ؛ اوتقديرده حادثات عالمك ماوراسنده ، ياخود آلتنده بر (وجود مطلق) بولوندوغى تصديق ايدلمش اولور ؛ دع مافيه [اونك — كاهى — حقيقتى بيلمـك عقل بشر ايچون ممكن و مقدور اولمامشـدر ، و هيـچ بر وجهله اولـه‌ماية‌جقدر !] ادعاسنده اساسى برمبدأ اولق اوزره تسليم ايتمك شرطدر. حاضرك آغنوستيسيزمى بو شكلده‌در . بوده پك معروف بر فلسفه‌در . بو اعتقادك مختلف صور تجلياتى شاعرك آثارنده

پراکنده اوله‌رق بوله‌بیلیرز. بعضاً (لاشعوری inconscient) بر قدرت قاهره کبی دوشونولمشدرکه بونك ایچون آنفاً بك واضح مثاللرله ایضاحات ویردمدی. حقیقتی ناقابل ادراك اولان او (وجود مطلق)، بعضاً حس دینینك غلبهٔ نفوذی ایله هریرده حاضر وناظر برالله اولمق اوزره تعریف اولونمشدر؛ هجران کیجه‌لرینی آره صیره تنویر ایدر بر (فکر وحدت idée d'unité) درکه شاعرك باشنده (برق صاعق) کبی وارلغنی حس ایتدیریر:

ایدر لیالیٔ هجرانی ــ که‌بکه ــ تنویر،
سرمده (فکرت وحدت)، که برق صاعقدر.
بوکائناتده، هرشیده: کوکده، قرآنده،
کوکلده، جانده بر (الله) وارکه خالقدر!.
بزه کورونسه‌ده مظلم (؟!)، مثال جای غروب؛
بوقبرلر، هپ اونك نورینه مشارقدر.
[بزه کورونیور اما، ینه مغرب کبی مظلم کورونیور.]
دینك [حقیقت ذاتیه‌سی مجهول قالیور] دیمکدر.
علمك ترقیسی‌ده بوحقیقتی کشف ایده‌مز؛ بالعکس:
دوشر اومرتبه انسان، کریوهٔ جهله
نه‌مرتبه ــ بوکون ــ آرتارسه علم واذعانی.
بوحال ایله اوکا کولسون‌می چهرهٔ مقصود؟
بوحال ایله قورور البته چشم کریانی.

غريبدر ، فقط اول (كبريای مطلقه) نك ،
بوحال ايله بويور ، آرتار جلال ايله شانى .

واقعا اونك ــ حدذاتنده en soi ــ نه اولدوغنى بيلميورز ؛ اونى شخصاً هيچ كورەميورز ؛ فقط :

بوجلوه كاه فناده (بقا) سى در ، مشهود ،
(خدا) دينور اووجودك ، كه كورمەيز آنى .

بوسوزلرك معناسى پك صريحدر ؛ بونى متعاقب كلن ايكى بيت ، اللهى ، (+ ــ ∞) يعنى زائد ناقص نامتناهى نك نقطهٔ تلاقى سى كبى كوستريبور ؛ باقيكز :

بويوكلكك دخى يوقدر حدودى ، پايانى ،
كوچوكلكك دخى يوقدر حسابى ، ميزانى .
اولوب كيدر بوايكى قوته تلاقيكاه ،
وېرن اوحاله وجود ، اقتضاى فرمانى .

شمس حقيقت اودر . او ، بزه ــ بالذات كورونمويور ، فقط وارلغنى اثبات ايدن حادثات عياندر ؛ اونك يوزينى نقاب كبى اورتويور :

كورونمويور بزه شمس حقيقتك نورى ؛
فقط سحابى عياندر نقاب شكلنده .

شاعر مراق ايديور : بو (كلشن عشق) يعنى كمال آهنك اوزره جلوه كر اولان بو عالم حادثات عجب ناصل بر كونشك كولكه سى در ؟ يعنى ناصل بر حقيقتك تمثاليدر ؟ ! ديه صورويور .

نه یولده بر کونشك ظلی در، بوکلشن عشق ؟.
نا صلدر آتشی - یارب !. - بوکوردوکم شررك ؟!.

بوتون بو سوزلر، حامدك (آغنوستیق agnostique) اولدوغنی اثبات ایتمکله برابر، او (آغنوستی سیزم) ك بهمه حال بر حقیقت مطلقه‌یه قانع بولوندوغنی ده - کمال وضوحایله - کوستریر.

بعضاًده بو اعتقاد، (وحدت وجود panthèisme) دستوری شکلنی آلیور. اووقت الله، (هرشیدن متعال transcendant) بر هویت کبی تصور اولونه‌جغنه، هر شیئك ضمننده (مندمج immanent) اوله‌رق تلقی ایدلمش بر (جوهر قیوم substance permanente) کبی دوشونولویور : [*]

[*] بومسئله، فلسفه و علم کلامده پك مشهوردر: (اللهك متعال اولماسی transcendence de Dieu) ویاخود هرشیده مضمون (ومندمج بولونماسی immanence de Dieu) پك مهم بر بحث تشکیل ایدر. برنجی تقدیره کوره (الله) ، (ماسوی الله) دن یعنی کائناتدن بوسبوتون آیری و اونك فوقنده برقدرت خالقه اولمش اولورکه اهل شرایعك اعتقادی بودر. ایکنجی تقدیره کوره الله هر شیئك ضمننده کیزلی اولان حقیقی وصمدانی واراتی اولمش اولورکه ارتق هرشی اونك (جلوه manifestation) سی در. بناءً علیه اشیا یارادلامشدر. وجود مطلقك (جلوهٔ ظهور) ی در. بوتون صوفیه‌نك اعتقادی هرپرده بودر. بزده امام علی‌یه اسناد اولونان برسوز واردرکه بو اعتقادك دستوری صاییلیر : [وما رأیت شیئاً الا و رأیت الله فیه] یعنی هیچ بر شی کورمه‌دم که اونده اللهی کورمش اولمایه‌یم !. دیمکدر. حامدده بونی صویله‌یور. فقط بو مسئله‌نك تاریخ مناقشه‌سنی بیله‌رك‌می بیلمم !..

بوتون سرائری تدقیق ایدك : خدا ظاهر !..
بوتون مظاهری تعمیق ایدك : خدا مضمون !.

حق ، شاعر ادعا ایدییور و دییورکه :

(بیروت) ده قوملره دفن ایتدیکم اوگنج شباب ،
ونك ایچنده‌ده باقدم ، بوکون (او) در مدفون !.

دیمك اولویورکه مزارده‌ده باشقه بر شی یوق !.. هر شی
اودر. ایشته بو ظریف بیتلرله‌ده حامد ، بو سفر (پانته‌ئیزم) ك
دستورینی ویرمش اولویور. (او) دیدیکی ذات ، بزم عرفای
صوفیه‌نك (هو) ضمیر غائبی ایله اشارت ایتدکاری حقیقت
مطلقه‌دركه (نقطة‌الغیب) در. (سر الاسرار) در. الی آخره.
مع مافیه (او) ، یاخود (هو) ضمیری آنجق اونك وارلغنه
اشارت ایتمك ایچون قوللانلمش بر كلمه‌در . حقیقت ذاتیه‌سنی
تعریف ایده‌مز .

(طیفلر گچیدی) نده (بغداد) ایله (ایلخان) ك طیفلری
بو مسئله اوزرینه قونوشورلرکن (او) ندن بحث ایدییورلر.
بغدادك طیفی :

کیمدر ویانه‌در ــ او ــ ؟.

دییور؛ بو سؤاله قارشی ، ایلخانك طیفی :

بویوك بر ــ او ــ والسلام !..

دیه جواب ویریبورکه (وجودی positif) بر آغنوستی‌سیزمك صوك سوزی آنجق بواوله‌بیلیر. [*]

مع مافیه (قدرت صمدانیه) یی حامد ، دها باشقه نورلو دخی تصور وتعریف ایتمشدی. نته‌کیم بر (طفل اکبر) کبی دوشونه‌بیلمش اولدوغی ده - بو کتابك مدخلنده - عرض ومناقشه ایده‌رك اویا کلش تصورك (کیف نظریه‌سی théorie du Caprice) ایله نه قدر صمیمی علاقه‌سی اولدوغنی کوسترمك ایچون ایجه ایضاحات ویرمشدم. بوراده شو ملاحظه‌یی علاوه ایده‌یم‌که : او فکر ، تماميله (مشبهه anthropomorphisme) اسلوبنده بر دوشونوش اولدوغندن، بك آغنوستی سیزمه یاقیشه‌جق بر اعتقاد دکلدر. چوق ابتدائی (primitif) در؛ یوکسك بر دوشونوش صاییله‌ماز. [**]

حامد . آغنوستی‌سیزم اعتقادینك اك یوکسك و شاعرانه

---

[*] تورات شریفده (الله)ك اسمی (یه‌هووا Jehovah) در؛ وبو اسم - حرمت ایجابندن طولایی - عیناً تلفظ اولونمازده (آشه‌م Ashem) دینیلیرکه عبرانیده (اسم) معناسنه‌در و (اسم جلال) دیمکدر. حالبوکه (یه‌هووا) عبرانیجه (یاهو) کلمه‌سنك عینیدر . (ای او) معناسنده برخطابدر .

[**] مشبهه اعتقادی اللهی انسانه تشبیه صورتیله تصویر ایتمك دیمکدرکه اولجه بوتون انسانیتك وحالا اقوام وحشیه‌نك شکل اعتقادی بودر. ابتداءً انسانیت - بالضروره - بو اعتقاده تمسك ایتمش بولوندوغی ایچون ، یوکسك بردوشونوش صاییلمیور. تمثیل صورتیله اوسه بیله تشبیه باطلدر .

شكلى (بالادن برسس) ناميله بوندن بر قاچ سنه اول انتشار ايدن رسالهٔ منظومه‌سنده عرض ايده‌بيلمشدى . يالكز معقى و فقط غير موزون اوله‌رق يازلمش بولونان او منظومه‌ده بر (ملك Ange) ـ كويا لاهوتى برلسان ايله ـ انسانلره خطاب ايدر . عليمندن كلان بو خطابده ـ بزم بحثمز نقطهٔ نظرندن ـ اك زياده شايان دقت اولان شى ، انسانلرك حقيقت مطلقه‌يى ادراك ايده‌بيلمش اولمق ظنيله طاقيندقلرى طورغرورى تزييف ايدن سوزلردر. وبونلر پك طوغرو سوزلردر . حتى حامد ملكلرك بيله ذات حقى ـ كاهى ـ ادراك ايده‌مه‌مش اولدقلرينى ينه كنديلرينه اعتراف ايتديرمك صورتيله (لاادريه دعواسى (la thèse de l'agnosticisme) نى (على الاطلاق absolument) مدافعه ايتمش اولويور . [حقيقت مطلقه بيلنه‌مز ! .] ديمكده بو مرتبه‌دن ايلرى كيتمك صحيحاً ممكن دكلدر . او پارچه‌لرى بورايه نقل ايديورم ؛ فقط جمله‌لر اوزونجه اولدوغندن ـ معنالرى اپى آكلاشلسين ديه ـ نثر ترتيبنده نقل ايديورم :

[نه‌در بو انسان !؟ او مخلوق متعندكه زير پاى حقارتنده مشهود اولان دركهٔ سفالتك [١] ، منفرد ومجتمع ، قشرى

[١] دركهٔ سفالت كرهٔ ارضدر. اوندن صوكره‌كى محقرانه سوزلر انسان حقنده‌در . يالكز شوراده شايان دقت اولان بر فكر وار : حامدك روايتنه كوره الهامات فلسفيه ملكلرك بزم سر محقرمزه انعكاس ايدن نظر هدايتى ايمش .

اوستنده کویا وجود بولەرق ، بزم شو مرقاة معالیدن سر عقیلرینه انعکاس ایدن نظر هدایتمز دلالتیله دنیا وآخرته ، مهم اسرار غیب الغیب خلقته ، عالمك ابتداسیله انتهاسنه ، یعنی بی حد کماله نه زمان واصل اولدوغنه ، خلقتك اصل واساسنه ، خلقتدن مقصد الٓهی یه ، الحاصل زیر وبالای کائناته متعلق مجروح وباطل ، مختلف ومتفرق حد وحسابه کلمز احکام وعقاید سردندن حیا ایتمز ؟. هر فردینك همان هر بر حکمتی قدیم ومجدد زمان بیوك بر انقلابله تکذیبه مستعد کوستردیکی وهر انقلاب ، کبریای مطلقه‌نك سرائربی انتهای صمدانیتی ظلماتیله تعقیب اولونه‌کلدیکی حالده ، حال و استقبال وماضی دەنیلن اوجه عبرتدن بی نصیب ، ینه هیچ بری فکرندن نکوله مبال اولماز !..]

اوت ! چوق طوغرو ، لکن بو سوزلر انسانلر آرەسنده‌ك اول حالمده توجیه‌ایدلمش بر خطابه‌اولمق کرکدر . ومادام‌که شاعر بونی (بر ملك آغزندن) بالذات نقل ایدییور وآریستو قرات بر عثمانلی اسلوبیله سویلویور ، دەنیله‌بیلیر‌که بونی آکلامق ایچون کچیکمش و شیمدی‌یه قدر بیهوده یورولمشدر . چونکه شیمدی‌یه قدر مابعدالطبیعیات مسائلی ایله مشغول اولان بر چوق فیلسوفلر ـ اوملکدن چوق اول وچوق دها مفصل ومدلل بر صورتده ـ بو حقیقتی اثبات ایتمشلر و (مولانا) دن (ویقتور هوغو) یه قدر اك بیوك شاعرلر ، وبالخاصه عاشقانه ابدیلر

وجوده کتیرمشلردر . انسان . (بالادن برسس) ی جان قولاغیله دیکلرده براز بو مسئله‌نك تاریخنه واقف بولونورسه ، حامد حقنده : [من جرب المجرب ، حلت به الندامه] جمله‌سیله حکم ویریر .

بونی متعاقب شاعر ، بر کروهك باطل وفقط مغرورانه عقائدینی تشهیر ایدییور . او فکرلرك ماهیتنه باقیلیرسه آ کلاشیلیورکه تزییف و استخفاف ایتدیکی کروه فلاسفه ، اصل (مشبهه anthropomorphisme) تصوراتندن قورتوله‌مایان واللهی انسان کبی تخیل ایتمکله انسانی اللهه تقریب ایتمکه چالیشان سپیریتوالیستلر ، یعنی روحیون‌در . دەیەبیلیرم‌که (بالادن برسس) ك اك مهم خطابه‌سی بودر :

[بو عجزه‌نك ایچنده بر کروه ، علم افراز شرف وشوکت وشکوه اوله‌رق ، انسانلرك اشرف مخلوقات اولدوغنی میدانه قویوب ادعای تمایز برله ، ماهیت خفایای کافهٔ اشیا و مخلوقات وموجودات اولان الوهیتی بیك شکل وصورتده تصور ایتدکدن باشقه ، روز خلقتده کندیلرینی اللهه تقلیداً موجود ویاخود اللهی کندیلری ایچون پیدا اولمش فرض و قیاس ایده‌رك ، خالق معبود حقنده عقللرینك ایردیکی ، حق کوکللرینك ایسته‌دیکی یولده بر چوق صفتلر تعداد ایدرلر . و . هیچ شبهه یوق‌که بونی اثبات قصدیله الوهیته ، ـ اوهدف ادراك بشردن دور اولان و اسرار اندر اسرار ایله مستور اولان ماهیت

محیطهٔ ربوبیته ! ــ بر طاقم حسلر ، مقصدلو اسناد ایدرلر .
الخ الخ !..]

بو کوزل وطوغرو سوزلر اثبات ایدییورکه بزم بو بیوك شاعرمز (آغنوستی سیزم) ی شدتله مدافعه ایدرکن ، حقیقت صمدانیه‌یی دخی بر [ماهیت محیطهٔ ربوبیت] اولمق اوزره صراحتاً قبول وتسلیم ایدییور . یعنی بو مسئلهٔ مابعدالطبیعیه حضورنده اعتراف عجز وجهل ایدرکن وجود مطلقی انکار دکل اقرار ایتمش اولویور . کندیسنده (آغنوستی سیزم) وجودیدر (عدمی négatif) دکلدر دیمکدن مقصدم بو ادعایه اشارت ایتمك ایدی . بو ادعایه کوره حامد آنجق (تهئیست théiste) در ؛ یعنی بر اللهه اینانیر ؛ اوقدر !..

تأسف ایده‌رم‌که بو مهم منظومه ، ملحد فیلسوفلره طوقونه‌میور ؛ طوقونه‌مدقدن ماعدا ، اونلری بیاز ملاحظه‌یه بیله دعوت ایدییور . مثلا [بز ، انسانلرك هپ کندی ماهیتلرینه نظرله ویردکلری بو باطل وکولونج حکملری هرکسدن اول تزییف ورد وجرح ایتمشزدر . سن بزم اثرلرمزی اوقومش اولسه‌یدك بوقدر زحمته کیرمزدك وبلکه‌ده (ئولو) یی (مقبر) ی یازمازدك !..] دیه کندیسنه خطاب ایچون وسیله ویرییور .
صوکره ینه آز بحق تناقض وار : حامد ، قدرت کلیه‌یه ، کندی عقلنجه ، تورلو تورلو صفتلر اسناد ایدن متفکرلری

بو حالده تخطئه و تزییف ایده‌رك (تام بر معتزلی) كبی طاوراندیغی حالده، كندیسی‌ده اوقدرتی بر (ماهیت محیطهٔ ربوبیت) اولمق اوزره تعریفدن چكنمیور. دوشونمیورکه (محیط) و(ربوبیت) تعبیرلری بر ر صفت‌در. هله هیچ دقت ایتمیورکه، اوزون اوزادی‌یه مطالعات ایله رد ایتمك ایسته‌دیكی او مشبهه اعتقادینی (ربوبیت) صفتی ـ بوتون ارکانیله ـ متضمن‌در :. ذاتاً بو كبی اثرلرك اك بویوك قصوری، ینه بر (اثر انسانی œuvre humaine) اولمقدن قورتوله‌مامالی‌در. یعنی ینه انسانی بر منطق ایله دوشونوله‌بیلمش اولمالی‌در. دوشونن هركیم اولورسه اولسون و هر كیم طرفندن سویلرسه سویله‌سین، اصل دعوا: [عقل بشر، بو مسائل متعالیه‌یه ایره‌مز؟ ایردم !. ظن ایدرسه كندینی آلداتیر و بوبابده هرنه سویلرسه یالان سویلر، حتی هذیان سویلر !] جمله‌سیله تلخیص ایدیله‌بیلیر. اویله اولونجه بو دعوانی اورطه‌یه قویان، اك اول اونك خدنك حكمنه هدف اولور. اثنی‌سی، هیچ بر شی سویله‌مه‌مكدر.

مرحوم ناجی‌نك دیدیكی كبی:

الله نه‌در ؟. دیمجه غافل،
الله !. دیوب خموش اولور دل.

(طیفلر گچیدی) نده ایلمخانك دیدیكی كبی:

بویوك بر ـ او ـ والسلام !.

دیوب کسمك وشرح وتفصیله کیتمه‌مك اولادر. مولانا
پك کوزل سویلویور :

بعد ازین کر شرح کویم ابلهیست ،
زانکه شرح این وراى آکهیست !. [*]

حق حکیم سنائی دها ای سویلویور ، شوبهه‌یی نظر دقته
ارائه ایدییورکه برانسان بووادیده دوشونه‌دوشونه برحدمنتهایه
واصل اولوبده اورادن اوته‌یه کیتمك ایچون ارتق یول بوله‌مازسه
او منتها ، کندی فکرینك واصل اوله‌بیله‌جکی نقطهٔ اقصادر ؛
الله دکلدر . اویله ظن ایدوب آلدانماسین !..

آنکه فهم ترا درو ره نیست ،
غایت فهم تست ؛ الله نیست !. [**]

قدرت صمدانیه‌یی ، بر (نورعالمشمول) کبی تلقی ایتمك
هرتورلو شکلدن وبرمحله تعلق احتیاجندن تنزیه ایده‌جکی کبی

---

[*] حضرت مولانا بومهم سوزلری بالالتزام بوبحثده سویله‌مشدر ؛
و امثالی مثنویده پك چوقدر. مشارالیه [ذات پاك حق تعالی هیچ کس نمی ندند ای حکیم !. این شرح ، بس !.] دیدکدن ایچه صوکره او
سوزلری سویلویورکه جمله‌سنك معناسی شودر : [حق تعالینك ذات
پاکنی هیچ کیمسه بیله‌مز. ای حکیم سکا بوشرح یتر !. بوندن
صوکره شرحه قالقیشیرسه‌م بدلالق اولور ؛ چونکه بونك شرحی
ادراك بشرك ماوراسنده‌در ، یعنی اوته‌سنده‌در. دیمك اولور .

[**] بو بیتك معناسیده شودر : [سنك آکلایشکامی یولـ
بوله‌مادیغی یعنی ایچندن چیقامادیغی شی ، الله دکلدر. کندی قابلیت فهم
و ادراککك نهایتیدر !..]

قرآن کریمك منطوق منیفنه دخی تماماً مطابق بر اعتقاد پاك اولدیغی جهتله، بوتون عرفای صوفیه بونی ترجیح ایتمشلردر. مقدمه‌دن نقل ایتدیکم شو آشاغیکی بیت ـ بو اعتقاد محبه‌وذوقجه ـ شاعرك بو مبحثده بوتون سویله‌دکلرینی کولکه‌ده براقه‌جق بر لمعهٔ الهامدر. هم منحصراً حامدك کندی دوشونوشی اولسه کرکدر، چونکه هیچ باشقه بر یرده بویله بر فکرك بویله بر اسلوب ایله افاده ایدلمش اولدوغنی خاطرمه کتیره‌میورم. باقیکز!.. جناب حقی (مونس روح بر ضیای معنوی) کبی حس ایدن بو سوزلر نه‌قدر کوزلدر!..

الله ـ که ضیای عزلتمدر، ـ
جانانله انیس وحدتمدر.

(و انا) نی تفسیر ایتمکده خصوصنده بو شاعرانه و (صوفیانه mystique) خیالدن ایلری کیتمه‌مه‌لیدر.

هم انسان کندینك نه اولدوغنی بیلیورمی‌که الهی بیلمك دعواسنده بولونیور. کندینی بیلمه‌ین، (غیر)ی هیچ بیله‌من. انسانك یاقین اولای شی نفسیدر. شو آشاغیکی قطعه حامدك بو مسئله‌ده صوك حکمیدر، واك طوغرو سوزیدر:

ایتمکلك ایچون خدایی اذعان،
(انسان نه‌دیمك؟) بیلیرمی انسان؟
ممکنمی او کبریای مطلق،
محکوم خیال آدم اولمق؟!.

نه عقل بیلیر ، اونی ، نه وجدان آه .
تحدید چیقار !.. نه دینسه نقصان .
بز حکم ایدهلم ؛ نه زعمدر بو ؟!..
هیچ محکمه یه کلیرمی یزدان ؟..
حقیقتاً چوق کوزل !.. یالکز بو سوزلر کفایت ایدردی .

*
* *

بوراده مطالعاتم بیتیور ؛ مع مافیه پك اهمیتلی برایکی نقطه دها وارکه اونلری اهمال ایتمك ایسته میورم ، چونکه تدقیق ایتدیکم مسئله لرك بو نقطه لره جهت تعلقی وار :

حامد قضا و قدر بحثلرینه ده بالوسیله ایلیشوب کچمش ، (تصادف hasard) حقنده ده برسوز سویله مش فقط بو بحثلری پك اوقدر قورجالامامشدر . حالبوکه بو مسئله لرك اعتقاد و یا الحاد ایله صمیمی مناسباتی واردر مثلا : شوکائناتده کوردوکمز (آهنك harmonie) اثر تصادفدر دیر ایسه‌ك ، بو ادعا بزی محقق الحاده کوتورور . نته کیم (قدروارادت fatalité et libre arbitre) بحثی ده پك چتین مسئله لری متضمندر .

اعتقادات فلسفیه یه ظریف بر شکل دستوری ویرمك مراقندن برتورلو قورتولامایان حامد ، بو مسئله لر ایچون ده ـ علی العجله ـ هان برر کوزل بیت یازوب براقیویرمشدر .
مثلا :

تصادفكده ــ دیرم ــ نام وشانی قانوندر .
بوكونكی نامی تصادفسه ــ نیلهیم ــ قدرك ؟!،

دیهسنهباقیلیرسه (قدر la fatalité)ی (تصادف le hasard) ایله بر طوتویور ، اونیده ــ هنوز كشف اولونهمامش ــ بر (قانون loi) ماهیتندهتلقی ایدییور،دیمك چیقار. شبههیوق كهبو، اینجه بر دوشونوشدر؛ لكن تصادفیاولهرق وقوعنه ایناندیغمز حادثاته ــ بیلمم ؟!. ــ یك (قدر) دهیهبیلیرمی یز ؟.. تصادفك وقوعی ایچون بر (الله) ایستهمز ، فقط (قدر) ، ــ اصطلاح معناسیله تلقی ایدیلنجه ــ بهمهحال بر (قادر مطلق)ك وجودینی متضمن بولونور، واستلزام ایدر. تصادف ایله قدری برطوتمق انجق اسكی یونان اساطیرندهباقیشیق آلیر براعتقادایدی. بوكون بزبونلری برازفرقلی دوشونمكده دها حقلی یز ، صانیرم .

مع مافیه تصادفی عد ایتدیكمز حادثاتك ــ هنوز بزجه منكشف اولهمایان ــ بعض قوانین مبهمه ومجهوله اقتضاسیله وقوعه كلمش اولماسی . پك معقول ومقرون حقیقت كورونور برمطالعهدر ؛ هركونكی كشفیات علمیه بوظنی ــ بلا استثنا ــ تأیید ایدهكلدیكی ایچون بوتون ارباب علم : [تصادفكده نام وشانی قانوندر !.] ادعاسنی بلا تردد تصویب ایدهبیلیر ؛ لكن [قدر ، تصادف دیمكدر] ادعاسنی (حكمای الهیون les théologiens) قولای قولای قبول ایدهمزلر صانیرم .

غریب برشیوار : حامد نهدن (هەراقلیت Héraclite)ایله

بو قدر مشابهت فکریه و مصوریت مزاج عرض ایدییور ؟. شاشیورم ! اوّلجه‌ده اشارت ایتدیکم کبی ، هیچ ایناناهمیوردم که بزم بویوك شاعرمز ، او مشهور یونان فیلسوفنی طانیمش اوله بیلسین !.. حالبوکه ، (قدر) حقنده هراقلیتك‌ده فکری طبقی حامدك دوشونجه‌سی کبی ایدی. او فیلسوف یونانی‌دخی جریان احوالك (بحسب القدر) ، یعنی بالضروره وقوعه کلکده بولوندوغنی ادعا ایدر ومع مافیه قدری بر (قانون اقتضا loi de nécessité) اولمق اوزره دوشونوردی . هراقلیتك (ایمارمه‌نی = imarméni) دیدیکی بودر .

حادثاتك وقوعی قانون اقتضا ایله تعریف ایتمك ایکی صورتله ممکن اوله‌بیلیر : اوّلا بر (عامل عاقل ومدبر agent intelligent et prévoyant)ك لزوم وجودندن مستغنی اوله‌رق دوشونمك یولی واردر؛ او وقت ارادت صمدانیه‌یی وعلت غائیه‌یی انکار ایتمك لازمکلیر . چونکه ضرورت ، عقل وتدبیری حکمندن اسقاط ایدر . او حالده بر (عاقل مدبر) تصوری فضله‌در و بناءً علیه بیهوده‌در . او تعریفی دها زیاده تنویر ایتمش اولماز . عینی سبب‌ایله‌درکه (قانون اقتضا نظریه‌سی) نك (علت غائیه cause finale) ایله‌ده ـ ذره‌قدر ! ـ علاقهٔ منطقیه‌سی یوقدر . اقتضائی وضروری برصورتده واقع اولان حادثات بر (نیت مخصوصه) یه اسناد اولونه‌ماز. دیمك‌که بر(ارادت Volonté) ه دخی عطف ایدیله‌مز. نته‌کیم (کیف نظریه‌سی) ایله دخی قابل

تألیف دکلدر . زیرا اقتضائی برجریان ، کیفه کوره ده کیشمه‌ین بر سلسلهٔ وقوعات دیمکدر . تصادفه دخی بکزه‌مز ، چونکه او سلسلهٔ وقوعات ، (لایتغیر immuable) بر قانون طبیعی نك (تظاهرات مطرده manifestations uniformes) سی در . تصادفده ایسه – بالعکس – هیچ اطراد تصور اولونه‌مز .

شیمدی بویله بر قدرته صفت الوهیت اسناد ایده‌جك اولورسه‌ق [که بعضی وجوه ایله بویله بر اسناد ممکندر .] او تقدیرده جناب حق انجق (فاعل موجب) اولمق اوزره تلقی ایدلمشدر ، دەنیله بیلیر . نته‌کیم حکمای اسلامك اکثریت کلیه‌سی بو اعتقادده ایدی . [*] بالعکس متکلمین متشرعین اللهی (فاعل مختار) اوله‌رق تلقی ایدوب حکمانك او دعواسی رد ایله – طول مدت – اوغراشمشلردر .

علم کلام وسقولاستیق فلسفه‌سنجه [**] پك مشهور اولان

---

[*] حکما تعبیری بزم متکلمینك لسان اصطلاحنده فیلسوف دیمکدر ، فقط على الاطلاق دکل ، پك خصوصی برمعناایله تلقی ایدلمش برتعبیردر . متکلمین ، جناب حق عقلاً اثبات بولنه‌بیلدن ونقلی اعمال ویا رد ایدن صنف فلاسفه‌یه انجق (الفلاسفه والحکما) دیرلردی . هله ارسطو و افلاطونك مذهبنه سالك اولانلره بو تعبیرلر تخصیص ایدلمشدی . بو کون بزلر ، طبیعی بو فرقه اعتبار ایتمیورز ، چونکه عنعنیدر .

[**] متکلمین تعبیری لغت معناسیله (dialecticiens) مقابلی در که حقیقتی مناقشات منطقیه ایله کشف ایتمك ادعاسنده بولونانلره ویریلیر بر (اسم جنس) ایدی . آلهیون ، جناب حق تجربه ایله تحقیق ایده‌میه‌جکاری جهتله – بالطبع – (کلام la dialectique) ی (اصول

بو مناقشه‌یی بوراده شرح وتفصیل ایده‌جك دكلم. یالكز شونی سویله‌یه‌یم كه الله فاعل موجب اوله‌رق تلقی ایدیلیرسه ارادهٔ الٰهیه‌سی طبیعتك لایتغیر اولان قانونی عینی شی اولمش اولور؛ ومشیت الٰهیه او قانونك خارجنه چیقاماز. حتی بو اعتقادك — بنم فكرمجه! — نیلك بینلك فلسفه‌سیله ده صمیمی بر علاقه‌سی واردر: اونی قبول ایدرسه‌ك [امكان دائره‌سنده بوندن اعلا عالم اوله‌ماز!.] دستور معروفنی ده قبوله مجبوریت الویریر. زیرا [بو عالم قانون طبیعتك اثریدر. قانون طبیعت ارادهٔ الٰهیه‌نك جلوهٔ حكمیدر. او حكمدن — بو كوردوكمز عالمدن — دها اِی بر نتیجه صدوری ممكن اوله‌بیلسه ایدی، اولوردی؛ حالبوكه اولان شی ایشته بو عالمدن عبارتدر. دیمك كه امكان دائره‌سنده بوندن اِی بر اثر خلقت اوله‌ماز!.] دیه ضروری بر نتیجه چیقاریله‌بیلیر. [*]

(méthode) اتخاذ ایتمكده مضطر بولوندیلر. اونك ایچون بزده علمای الٰهیون (كلامیون) نامیله یاد اولونور. مع مافیه اعاظم متكلمیندن بری اولان (قاضی عضد): [بو تعبیری یالكز اسلام الٰهیونه تخصیص ایتمك طوغرو اولماز] دییور، وحقلیدر. سقولاستیق، مدرسه‌لرده درساً واصولاً تعمیم اولونان ونصوص دینیه‌یی بهمه‌حال مصدق بولونان فلسفه ایدی.

[*] بو دستور نیلك بینلك فلسفه‌سنك مبدأیدر. اونی مشهور (لایبنیچ Leibnitz) شو جمله ایله وفرانسزجه اوله‌رق ادا ایتمشدی:
«Tout va pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles» یعنی (ممكن اولان عوالم ایچنده هرشی احسن تقویم اوزره جریان ایدییور.) دیمكدر. اوحالده شو عالم، عالملردن اعلادر! محیی الدین بن عربینك: [القضاء والقدر حكم الله فی الاشیا] دیمش اولماسی ارادت الٰهیه ایله قانون طبیعتی برطوتمق مجبوریتنه واریر.

امه ـ بالعکس ـ فاعل مختار اوله‌رق تلقی ایدیلیرسه ، البته ارادت الهیه ، بالذات مقیداولمایه‌رق انجق برارادت مطلقه دورتنده‌دوشونولمك لازمکلیر. اوتقدیرده‌دخی شوکوردوکمز عالمدن دها مکملنی ، دها ای‌سنی یاراته بیلمه‌سی استبعاد اولونه‌ماز. بوکائناتی ، بوحیاتی ای کوره‌میه‌نلر ، [یاربی !. نه‌یه خسته‌لقلر یاراتدك ؟. حقسزلقلر ایچون امکان یاراتدك ؟. بونلر اولماسه‌یدی ، اثرك اولان شوکائنات دها ای وحتی بوسبوتون قصورسز ومکمل اولمازمی ایدی ؟.. سنك ارادتك هیچ بر قانون اقتضا ایله مقید دکلدر. ایسته‌سه‌ك دها ای براثر وجوده کتیریردك . نه‌یه اویله یاپمادك ؟!] دیه بیلیرلر . نته‌کیم دیینلر چوق اولمشدر و حامد دخی اونلردندر . دیدیکنی کوردك !

خلاصه : فاعل مختار اولمق اوزره تصور ایدیلن قدرت صمدانیه (رب مطلق Maitre absolu) در . کیفنجه اراده ونویله‌جه حرکت ایدر ؛ قانونی یوقدر. حالبوکه فاعل موجب اوله‌رق دوشونولن قدرت خالقه (قانونی کندی یاپار واوکا رعایتکار autonome) در. برنجی اعتقاد کیف نظریه‌سیله پك علاقه‌داردر . حتی اونی منطقاً مستلزمدر ؛ وبویله برقدرت (لایسئل irresponsable) اوله‌بیلیر . ایکنجی اعتقادی کیف نظریه‌سیله تألیفه امکان بولونه‌میور .

بناءً علیه ؛ قدر تصادفدر ، تصادف ده قانوندر .. دیین بر آدمك قدرت صمدانیه‌یه قارشی هیچ بر سؤاله صلاحیتی [illegible] (amenable) [illegible]

اوله‌ماز . چونکه او بیلیرکه ، بیلمك لازمکلیرکه عالم امکانده هرنه واقع اولویورسه وهرنه صورتله وقوعبولویورسه انجق خلقتك ایجابی‌در . مادامکه اولاغان شیلر برقانون قدیم وقویم اقتضاسی‌در ، البته باشقه تورلو اوله‌مازدی . مثلا حیات مماتی لازم‌ملزوم قبیلندندر . قابلیت حس (ذوق plaisir) ایچون برنجی شرط حیات اولمقله برابر (الم peine) لك ده باشلیجه سببی اودر . باشقه تورلو اولمق احتمالی ده یوقدر . الم طویدوغمز زمان : [آه بو حساسیت اولماسه‌یدی نه‌قدر مسعوداولوردق !.] دیمك چوجوقجه برظن غافلانه‌در . بزده المه قابلیت اولماماسنی تمنی ایتمك ، عینی زمانده قابلیت ذوقك انعدامنی‌ده تمنی ایتمکدر .

خلاصه ، قدری حامدکبی دوشونمك ایله دنیایی بکنمه‌مك والهه بویوزدن سوأللر صورمق متناقض برحرکتدر . حامد بوتناقضدن کندینی قورتاره بیله‌جك برفکر بیان ایتمه‌مشدر . ایتمش سه بیله ، بن کوره‌مه‌دم . بو بحثلره قارشی همان دائما (جبریه fataliste) وضعیتنی ترجیح ایتمه‌سی‌ده تناقضدن کندیسنی قورتاره‌ماز . ظن ایدییورم‌که بو مسئله‌لری‌ده لایقیله استکناه ایده‌مه‌مشدر .

بوفکرده اولان برآدمك ارادت بشریه حقنده اعتقادی البت موجب مراق اولور . حامد ، بوبابده (ریبی sceptique) بروضعیت آله‌رق یالکز برسوأل صورمقله اکتفا ایدییور ، و مسئله‌یی – بالالتزام – بر (قیاس مقسم dilemme) کریوه‌سنه

دوشوروب براقیور ؛ چونکه حل ایده‌میور . بو خصوصده دخی یالکز اعتراف جهل ایتمکله (لا ادری agnostique) طاورانیور . باقیکز :

سنك الکده کبی ؛ هم سنك الکده دکل !..
کیمك الده‌در آیا اراده‌سی بشرك ؟..

دیه صوروپور و مخاطبنی صیقینتی‌یه صوقوب براقیور . [سنك الکده‌در !.] دیرسه‌ك ، اویله دکل !. هر ایسته‌دیککی یاپه‌میورسك !.. [سنك الکده دکل !.] دیمکده بك طوغرو کورونمیور ! حالبوکه ایکیسندن خارج بر اوچونجی احتمال اوله‌ماز . منطقیونك تعبیرنجه بوراده هم (مانعة الجمع) همده (مانعة الخلو) وار . ایشته بو ایکنجی حال ، قیاس مقسم کریوه‌سیدر . متکلمین اهل سنت (ارادهٔ جزئیه) یی قبول ایده‌رك بو صیقینتی‌دن مسئله‌یی کویا قورتارمشلردی . حامد بوکا دائر برشی سویله‌میور . ذاتاً یوقاریکی بیتك مضمونی اولان فکرده یکی بر دوشونجه دکلدر . (خرابات) ك ایکنجی جزئنده (سالم) نامنه مضاف اولان شو ظریف رباعی‌نك ترجمه‌یه - قسماً فقط عیناً - ترجمه‌سیدر :

یك ذرهٔ اختیار ، درهست تونیست ؛
لیکن معقول فطرت پست تونیست !.

تدبیر، چو كعبتین؛ تقدیر، چو نقش:
دردست توهست، ودردست تونیست !.

سالك، مسئله‌یی ـ جبریه اعتقادینه موافقتله ـ حل ایتمشدر. حالبوكه (تولو) ده‌كی بیت مذكور ایله مسئلهٔ ارادتی برقیاس مقسم ایچینه آتوب براقان حامد، (مقبر) ده آغنوستیسیزم نقطهٔ نظرندن اوكا بر حكم ویرمشدر:

چوق شی بیلیرم، ده‌نیر تصادف؛
چوق شیسه ایدر بوكا تخالف.
باقدقجه بوحاله فكر عارف،
اولمقده تخلفه مصادف.
بیك شك ویقین ایدوب ترادف
حیرتده عیان اولور تضاعف.

(*) سالك بو رباعیسی ـ فی الحقیقه ـ قطعیاً (جبریه fatalisme) اعتقادینك دستورینی ویرییور. حامد، اگر بوندن ملهم اولمش ایسه (؟!) انجق صوك مصراعنی نظردقته آلمش وارادت مسئله‌سنی اونك ایچنده حبس ایتمكله برقیاس مقسم دائره‌سنه صوقمشدر. رباعینك معناسی شودر: [سنك الكده برذره قدر اختیار یعنی ارادت یوقدر. لكن بو حقیقی ـ آشاغی درکده اولان ـ طبیعتك تمثیل ایده‌مییور. تدبیر (طاوله اویوننده قوللانیلان) ایكی زار كبیدر. تقدیرده زارلر اوزرنده‌كی نقشلر، (یعنی صاییلری كوسترن نقطه‌لر) كبیدر. زارلر الكده‌در اما دوشش كتیرمك الكده دكلدر.] دیمك كه:

سنك الكده كبی هم سنك الكده دكل!.

حاصل اولهماز – خلاصهٔ قول . –
بزلرجه بوسر ایله تعارف !..

آکلاشیلیورکه (تصادف نظریه‌سی (la théorie du hasard) نك نه وعلیهنده ایراد اولونه بیلن براهین ، (قدرت اقناعیه (pouvoir de persuasion) اعتبارایله ، حامدك نظرنده متساوی ومتعادل کوروندوکی ایچون شبهه‌یی موجب اولمشدر. بومسئله‌ده آغوستیق طورانمسنه باشقه سبب اولهماز. بوآغوستیق سیزه ایله (آهنت عوالم نظریه‌سی) نك قطعیاً ناقابل تألیف اولدوغنی سویله‌مکله وایضاح ایتمکه حاجت یوقدر. شوقدر وارکه حامد . کتابنك نهایتنده ، الٰهی ؛ حتی یالکز الٰهی دکل حضرت پیغمبری ده ـ اهل سنت اعتقادی اوزره !. ـ قبول ایتمش اولدوغنی ایچون . بوندن اولکی فکرلرینی ملاحظات موقته و زائله قبیلندن عد ایتمکه مجبورز ؛ فقط ـ بوقاریده دیدیکم کبی ـ اکر اوندن صوکره یازدیغی شیلرده دائما تبدیل فکر ونظر ایتمش اولماسه‌یدی !...

نه اولورسه اولسون بوتون بوتفکرات وملاحظات ، اوداغی جوالك مسائل مابعد الطبیعیات حضورنده نه درجه‌لره قدر هیجانه کله بیلدیکنی و سیر افکارده نه‌قدر یوکسك بر مرتبه‌یه قدر بر وازایده بیلدیکنی ـ پك آشکار بر صورتده ـ کوستریر. بوقابلیت ایسه الك بویوك ذکالرك امتیازیدر. ثولومك اننه قارشی بوتونلو تفکرات علویه‌ده تسلیت آرامق وبولمق دخی الك اصیل روحلرك

عادت خصوصیه‌سی‌در . عادی آدملر بو نعمت معنویه‌دن هر حالده محرومدرلر .

بناءً علیه حامدك بوتون مقبرنده وثولوسنده ـ اسلوب شاعرانه‌جه اڭ کوزل دکلسه بیله ـ اڭ طوغرو سوزلری البته شو بیتلرك منطوقی‌در :

کوردم که قاپاندی ـ بن ـ او کوزلر ،
هپ زعم وخیالدر بو سوزلر .
سویلر ، کولرم ؛ بو ، تعزیت‌در !.
آغلار ، صوصارم ؛ بو ، تسلیت‌در !..

صحیحاً اویله‌در !.. صوکره :

مقبرسه اکر سزای تأیید ،
صنع ازلی‌یه‌در بو تقلید .
اول صاحبهٔ مزارك ایلر
بانی‌سی ، تأبدندن امید .
خامه‌م بکا عرض ایچون بقایی ،
یاپدی ینه بیقدی اول بنایی .
کندی اثرمدن ایلدم خوف !.
صان ، بال وپرمدن ایلدم خوف !
فکرم کوره‌من بوتنکنایی ،
دهشتله اوچار ، کزر سمایی ؛

بعضاً طویار، آکلامام بن، ایواه !..
کندمده بوویردیکم صدایی !..

دیمه‌سی‌ده اوقدر طوغرودر. بناءً علیه مقبری علی العاده برشعر کبی تلقی ایدوبده، اوندن بك معنا چیقاره‌مایانلر معذور اولمق لازم کلیر. حالبوکه بو آدمی آکلایه بیلمك، بوتون اوجاع و آلامیله، بوتون آمالی و امیدلری ایله، حتی الك کیزلی منابع الهامیله روح بشری آکلایه‌بیلمکدر. بن بوکا چالشدم؛ نه‌قدر موفق اولدم ؟. اوراسنی کندم بیلمه‌م !.. یالکز اونی بیلیورم که حامدك معنویتنی تتبع ایتمك، هرحالده صرف ایتدیکم عمره دکر برایشدر. بلکه‌ده برخدمتدر. بوخدمت، هرکسه ــ اوبویوك آدمی ــ دها یاقیندن طانیته‌بیلیر. شاعرلره اونك مطلع افکار ومحشر حسیات اولان وجداننی دها واضح برصورتده کوستره بیلیر. فلسفه مراقلیلرینه کلنجه، اونلری تأمین ایده بیلیرم که : بوکتابده مناقشاتنه شاهد اولدقلری مسائل فلسفه‌نك ــ هیچ بردرس کتابنده ! ــ بواسلوب اوزره وبو سیاق نظرله تتبع ایدلمش اولدوغنی کوره‌میه‌جکلردر. بناءً علیه بالخاصه طلبه‌نك استفاده‌سنی دوشونه‌رك یازمش اولدوغم شوآثر، شکلاً و ربما دکاسه بیله حقیقتاً بر(درس کتابی)درکه (فلسفه درسلری)نده موضوع بحث اولان بر مسئلهٔ مهمه‌یی ــ لایقیله و اطراف وعلایقیله ــ شرح ایدر .

خاتمهٔ کتاب اولان صوڭ بابڭ فهرستی

حامد حقنده بڭا وارد اولان سؤاللر. — ملاحظات. — شاعرڭ شخصیتی مناسبتیله ماهیت صنعته دائر بر مطالعه. — مشهور شیللرڭ بدیعیاتده معروف نظریه‌سی. — اصالت و بداعت مسئله‌سی ایله اقتباساته دائر برایکی سوز. — تربیهٔ مدنیه و تأثیرات محیطه‌نڭ استعدادی تنمیه خصوصنده خدمتی. — شکسپیر حقنده فیلسوف سپنسرڭ بر سوزی. — آثار اسلافدن متأثر اولمامش، بر شی آڭلامامش بر تربیه‌لی آدم وارمی؟.. — بالخاصه شاعرلرڭ اقتباساتی. — یونانیلره مدیون اولان اوروپا مدنیتی و علی‌الخصوص انکلیز شعرای مشهوره‌سی حقنده پروفسور ماهافی‌نڭ تدقیقاتی. — یالڭز انکلیز شعراسنڭ یونان استادلرندن واقع اولان اقتباساته دائر پروفسورڭ بیاناتی واو سوزلرڭ خلاصهٔ نقلی. — الهام ایله هنر مسئله‌سی و آثار صنعتده کوزللکڭ تحققی ایچون قواعد صنعته رعایتکارلق لزومنه دائر پروفسورڭ مطالعات حدیثه‌سی. — استاتذهٔ یونانیه‌دن یالڭز تلقیٔ اصول دکل، مادةً دخی برچوق شیلر اقتباس ایدن اڭ مشهور شعرا. — حامد بو خصوصده بر استثنا تشکیل ایده‌بیلیرمی ایدی؟.. — حامدڭ ادبیاتده مجددلکی نه سایه‌ده‌در؟. — حامدڭ تربیهٔ ادبیه‌سی معاصرینڭ جمله‌سنه فائق بولونمش اوڭسه کرکدر. — آثارینه آشنا اولدوغی اوروپا شعرای مشهوره‌سی میاننده بعضی کیمسه‌لر سه‌زیله‌بیلیر، فقط (مقبر)، (ئولو) و (بالادن برسس) مؤلفی ایله (الله Dieu) نامنده‌کی اثر منظومڭ مؤلفی اولان ویقتور

هوغونك پك صميمى مناسباتى واردر . بوايكى بويوك شاعرك وسعت معنويه ومزاج اعتباريله فرقى . — بو فرق اساسىنك اسلوبه ، طرز افادهسنه تأثيرى . — برأثر وجوده كتيره بيلمك ايچون هنر برنجى درجهده در ؛ عناصر فكريه مالزمهٔ انشائيهدر ، اونلر ايكنجى درجهده اهميتدر . — كائناته قارشى صنعتكارك آلدیغى وضعيت و نقطهٔ نظرك (دها) ايله مناسبتى . — اسلوب ايله مناسبتى . — حامدك اسلوبى قلاسيق معناسيله كوزل دكلدر ؛ ترازيقدر . چونكه ستونده دكلدر . چوق يرده قواعد بلاغته قارشى رعايتسزلق آشكاردر ؛ فقط بو اسلوبده ، پسيقولوژيق بر بلاغت ادا واردر . — اسلوبجه حامدك مشهور (قورنهى) ده بكزر بر جهتى وار . — يونان قديم اسنادلرى كوزللكى ناصل آكلامشلر وشرطلرينى ناصل تعيين ايتمشلردى؟ — افلاطونك نظريهٔ فلسفيهسى . — اسلوبنده مشهود اولان كمال . — امثله . (ئولو) ، (بالادن بر سس) مؤلفى ئوغويه هركسدن زياده حيرتدر . — اونلرله (Dieu) نك مناسبت صميمهسى . — ظاهرى فرقلرك باشلیجه سببى : ئوغو ، عقل سليمنى ، حامد قلب ايمنى سويلهيور . — حامدك شخصيتى آيريدر باشقهدر ومستقلدر . — صنعت شخصيدر اما اساساً وماهيتاً انسانى اولمقدن قورتولهماز . آرهده حد مشترك اولان شى ، حسياتدر . اونك افادهسنه برشكل مخصوص ويره بيلمك ، صنعتده استقلال شخصيتى تأمين ايدر .

ئوغونك (Dieu) سندن برنجى قسم حقنده بعضى ايضاحات . — ئوغونك فلاسفهٔ نوفلاطونيهدن وصوفيهٔ شرقدن اقتباساتى . — دلائل مسببه . — ئوغونك معلوماتى و هاله معلوماتفروشلغى . — حامدك معلوماتى واعتراف جهل ايتمك خصوصنده غريب بر صراقى . — پروفسور سهايلنك الهام حقندهكى سوزلرينى تخطر مجبوريتى . — حامدك اثرلرنده

بولونان بر چوق افكار و حسياتك ، ويقتور هوغوده عيني شكلده ،
عيني طرزده حتى عيني موضعده ، عيني طورايله خيلي زمان اول بيان
ايدلمش اولماسي بر مسئله‌در . — بو واردات‌مي ؟ . توارد‌مي ؟ . —
ينه الهام مسئله‌سي و بنم بو خصوصده‌كي فكر و نظرم . — بو خصوصده
حامد ايچون ويره‌بيله‌جكم حكم . — تداعئ افكار و حسيات و (خيالات .
images) خصوصنده حامدك فوق العاده قابليتي . — قافيه‌نك ، تشبيهات
و خيالات طولانيسيله شكل شعره حتى طرز تصور و سياق نظره
تأثيري . — حامدك بو خصوصده سوء استعمالاتي . — اسكيلردن قالمه
بر عادت مقدوحه : ملاعب لفظيه مراقي . — صنعتده حقيقت يرينه
قائم اولان صميميت ايچون او ملعبه‌لرك درجهٔ مضرتي . بعضي مثاللر . —
بوهوس مغفلانه‌نك پسيقولوژيق سببلري . — صنعت نامنه جانبازلق ،
هر ادبياتك چوجوقلق دورنده خوش كورولمش بر هنر ايدي . بو كون اويله
دكل ! — حامدك منطقنده تداعينك رولي . نتيجه و حكم . مكتوبلر .

صوڭ باب

خاتمه

شو کتابك خاتمه‌سنی تشکیل ایدن بو صوڭ باب – مدخلنده عرض ایتمش اولدوغم وجهله – صوکره‌دن الحاق اولونمشدر. بویله بر مجبوریت حاصل اولمش اولماسه‌یدی، اثر بوراده نهایته ایرمش بولونه‌جقدی؛ بو صوڭ صحیفه‌لر، بعضی عزیز دوستلرمك وعلی‌الخصوص طلبه وطالباتمدن بر چوق کیشیلرڭ – حمد حقنده – بندن صوردقلری سؤاللری جوابسز براقمامق ایچون یازلمشدر. مع‌مافیه بڭا وارد اولان بو سؤاللر قارشیسنده دوشوندم و آکلادم‌که، حامدی بوقدر صمیمی اوله‌رق طانیمق آرزوسنده بولونان و سوزلرینڭ اسباب خفیه و عوامل وجدانیه‌سنی کشف و تعیینه چالیشان بر آدمدن البت دها بر چوق شیلر صورولور. صورولونجه‌ده، مسئول اولان ذات، ایی کوتی بر جواب ویرمکه مجبوردر. بو سؤاللر بو کون خاطره کلمه‌مش اولسه‌یدی، یارین بهمه‌حال کله‌جك و صوروله‌جق ایدی. یارین، بن ئولمش اوله‌بیلیرم. حالبوکه بو خصوصده مسئول اولان بن‌ایم!. بناءً علیه صورولان شیلره، شیمدی جواب ویرمك دها موافق و دها محق‌در. دیمك‌که پك مهم وخصو...

برایش درعهده ایتمشم! ایشلك بو راسنه واره جغنی بدایت امرده دوشونسه یدم، بلکه تشبثمدن واز کچردم.

ایشته، برچوق طرفدن مسئول اولونجه، بویله دوشوندم، بویله دوشونونجه‌ده آکلادم که شویله بر باب الحاق ایتمسه یدم، بو اثر، یاناقص، یاخود ابتر قاله‌جق ایمش...

بونکله برابر، پك ایی بیلیورم که ماهیت بحث ونقطهٔ نظر اعتباریله، بوصوك باب، اولکیلرله هیچ علاقه‌دار بیله دکلدر. آره‌ده برعلاقهٔ صحیحه وارسه حامدك اسمنه منسوبیتدن عبارت قالیور: اولکیلر حامد حقنده یازلمش — نوعما فلسفی — بر مطالعه‌در. خاتمه ینه حامد حقنده یازلمش، بوسبوتون باشقا بر اثردر. بوندن، فلسفه و پسیقولوژی مراقلیلری دکل، انجق (تنقید ادبی critique littéraire) و (تاریخ ادبیات histoire de la littérature) مراقلیلری بلکه بروجهله استفاده ایده‌بیلیرلر؛ ویاخود ایتمسه‌لر بیله کتابك بوقسمی ایله البته علاقه‌دار اولمقدن قورتوله‌مازلر. بلکه بکا اعتراض ایدرلر، فکرلرمی بوسبوتون رد ویاخود قسماً تعدیل وتصحیح ایچون برشی سویلرلر، برشی یازارلر. الحاصل، صحیحاً مراقلی ایسه‌لر، بوصوك بابك محتویات وموضوعاتیله اوغراشیرلر، البت بوندن برحقیقت چیقار وتاریخ ادبیاتمزك پك مهم عدده اوله‌جغه مبهم برجهتی تنور ایدر صانیورم.

بندن حامده دائر صورولان سؤاللر پك متنوعدر:

كبيسى ، [بو فوق العاده شاعرمزك اثرلرنده نصيب الهام ايله سرمايهٔ معلومات نه در ؟. ونه قدردر ؟.] دييور . بر ديكرى : [ويهٔ عرفانى و سائر محررلردن اقتباساتى نه در ؟. ادباى شرق وغربدن ، اسلاف و معاصريندن نه لر آلمشدر ؟. آلمش ايسه هويت شاعرانه سنى ، شخصيت صنعتنى محافظه ايده بيلمش مى در ؟. ايده مه مشمى در ؟ . . مقلد مى در ؟. (اصيل original) مى در ؟ هر حالده كنديسنده اثر (دها genie) وارمى در ؟.. وارسه سائر دهاة شعرا ميانده رتبهٔ حيثيتى نه در ؟.] كبى شيلر صورديور . بو وسيله ايله ، دها بونلره بكزر بكزه مز بو كبى مسئله لره مناسبت آلير آلماز بر سورو سؤاللره هدف اولمشدر .

بن ، بونلرك اكثريسنه بوراده برر جواب ويرمكه چاليشه جغم . فقط جوابلرم مختصر مفيد اوله بيله جكدر .

مع مافيه سويله ديكلرمى تأييد ايچون ، بهمه حال دليل ابراز ايتمكدن ده واز كچميه جكم ؛ شو قدر واركه بو خصوصده ابراز اولونه بيله جك براهينك – حيثيت منطقيه اعتباريله – انجق دلائل ظنيه قبيلندن اوله بيله جكنى اخطاره حاجت بيله يوقدر .

حامدك عثمانلى تاريخ ادبياتنده اويناممش اولدوغى رولك اهميت فوق العاده سنه اشارت ايده رك مدخلده اولجه برايكى سوز سويله مشدم ؛ خلاصه سى شودر :

بزم ملكتمز بك شديد ومديد بر بحران ادبى [illegible]

(حما fièvre) نوبتلری چکیریرکن ، بزه (رومانتیزم) کبی معین — واو زمانه کوره اسلم و احسن — بر مسلك نقل ایدن حامد اولمشدی . بزم مسلکسز و (رند) ادبیاتمزه قطعیاً بویله بر مسلك قبول ایتدیره بیلمك — اعتراف ایتملیدرکه — ساحرانه بر موفقیتدر؛ عالم عرفانمزده مثلی کورولمه‌مش بر مظفریتدر. بوکا کورولتوسزجه نائل اولان بر آدم — عادی معناسیله — جاهل اوله‌ماز . علوم صحیحه‌ده بهره‌دار اولماسه بیله ، کندینه مال ایدیندیکی مسلك ادبی‌نك کرك قیمت وماهیتندن، کرکسه حقیقی مؤسسلرندن غافل اوله‌ماز . خصوصا حیاتنك تقریباً اوتوز سنه‌سنی ، همده عمرینك اك کوزل دوره‌سنی لوندره وپارس کبی برر مرکز عرفان اولان محیط مدنیتده چکیرمش بر آدم ، هم حامد مرتبه‌سنده بر شاعر ، اوروپا آثار مدنیه‌سندن متأثر ومستفیض اولماسین !. بو، هله هیچ اوله‌ماز !.] دیمشدم .

دیمك که او سوأللره (قبل التحقیق apprioriquement) بیله قطعی وعمومی برجواب ویره‌بیلمك ممکن اولدوغنی افهام ایتمك ایسته‌مشدم . شیمدی (بعد التحقیق apostèrioriquement) بعضی شیلر عرض ایده‌جکم که اوجه ایلری سورمش بولوندوغم اوادعایه قوت ویره‌بیله‌جك دلائلدن صاییلیر .

بنم تحقیقمه کوره حامد ، فوق العاده برقابلیت الهامه مظهر اولمقله برابر ، شرقدن وغربدن ، اسلاف ومعاصرینندن پك

چوق کشیلره مدیوندر. اونلردن برچوق شیلر اقتباس ایتمشدره
ایستر طوغریدن طوغرویه ، ایسترسه بالواسطه اقتباس ایتمش
اولسون !. بونك حکمی یوقدر. حتی اثرلرنده برچوق فکرلر
دخی واردرکه عینی شکل افاده و کسوت بیان ایله مشاهیر
اسلافك آثارنده موجود بولوندوغی ایچون ، بونلر حقنده
(محضا اثر تواردر !.) دیمك بلکه موافق اولور. بونلردن
ــ بالطبع نمونه‌لر ویره‌جکم .

فکر و حس، حیات معنویه لوازمندن اولمق اعتباریله عادتا
(عضوی organique) بر شیلردر . مطلقا سلسلهٔ افرادده
افراده ، یاخود بابادن اولاده انتقال ایدرلر . نشو و نما ایچون
محتاج اولدقلری قوتی دخی بهمه‌حال محیطدن آلیرلر . بو بر
قانوندر؛ هم هیچ ده استثناسی یوقدر. فقط بو راده اصل شایان
اهمیت اولان شی ، هویت شخصیه‌نك، سجیهٔ اصلیه‌نك (تحفظ
conservation)ی و انحلال و اضمحلالدن توقی ایده‌بیلمه‌سیدر.
بوقسه عینی طوپراق بالدیرانده بسلیور ، زنبق ده بسلیور ؛
زقومده یتیشدیریور ، گل ده یتیشدیریور !..

اوندن صوکره صنعت، حقیقتاً (فرد l'individu) لك فقط
شخصیت فوق‌العاده‌سیله ممتاز برفردك ! ــ کندینه خاص بر
طرزایله طبیعتی تلقی وتفسیر ایتمه‌سندن طوغمش براثر هیجان
اولدیغی ایچون ، بدیعیاته تعلق بولنان هر محصول هنرده
(اصالت و بداعت originalité) برنجی شرطدر ؛ اونی آرامغه

مجبورز. مثلا برشاعرك وجوده كتيره بيلديكى اثر كنديزاده
هيجانى مى در؟ كوزل شيلرك جمله سنى احسن صورت اوزره
بارادان (الهام l'inspiration) او شاعره تلقاء نفسندنمى
كليور، يوقسه باشقه بر روح حساسك عكس صداسى ميدر؟!
بونى آكلامق ايسترز. واقعا آثار صنعتده (قدرت مصوره)
حكمنى اجرا ايدن حسيات. طبيعى اولمق ايچون. بوتون انسانلرك
اك صميمى ومشترك طويغولرندن باشقه برشى اولمامق كركدر.
بو اعتبار ايله دركه (صنعت انسانيدر : l'art est humain)
ديرز! فقط اصل هنر، انسانيتك جوهر روحنى تشكيل ايدن
— وبلكه ماهيتاً هيچ دكيشمه ين؟! — او حسيات اصليه
و مشتركه يه برصورت نزيهه افاضه ايده رك (شكل تعيين) ويره
بيلمكده در. بوده اولسه اولسه تماميله (فردى individuel) اولان
(دها le génie) نك (جلوهٔ تبين) يدر. بو اعتبار ايله ده
(صنعت تماماً شخصيدر. l'art est tout à fait personnel) ديه
ادعا ايده بيليرز. فى الحقيقه هنرده موفقيتك برنجى شرطى بودر.
بناءً عليه صنعتك اولا ماهيتاً انسانى، ثانياً اسلوب ادا اعتباريله
شخصى اولديغى نظر دقتدن دور طوتمازسه‌ق، سهو، تفهم
ويا جهل اثرى اولان بر سورى (مسائل مجعوله questions
factices) كنديلكندن مضمحل اولوب كيدر واونلره متعلق
اولان مناقشات بيهوده ديه سوونر. چونكه — دهاى شخصينك
اثر جلوه سى اولان — صنايع نفيسه نك خدمت اجتماعيه سى ده،

واضحاً تعيين ايدر. حتى شاعر داهى (شيلر Schiller) اونى تعيين ايتمكله بديعياتده بويوك برحقيقت كشفنه موفق اولمشدر : [صنعتكار ، افراد جماعت آره‌سنده مشترك وفطرتاً موروث اولان حسيات اصليه‌نك ترجمانى اولمق صورتيله افرادى يكديكرينه روحاً بڭلشديرير!] ديبوركه، بنده‌مين سويله‌ديكم وجهله صنعتك ماهيتاً انسانى واسلوباً شخصى اولماسى دعواسنه مستند برملاحظه‌در. [*]

نجه بوحقيقت ، چوق شامل وعمومى‌در. ذاتاً هر شيده (دها) نك رولى كوكللرى توحيد ايتمكدر. دينده پيغمبرلرك؛ امر سياستده بويوك اداره آدملرينك، فكر ونظرده فيلسوفلرك اك بويوك موفقيتلرى بودر . طبيعيدركه (دها) بو موفقيتى جبر وشدتدن بكله‌مز. اويله اولورسه بالعكس اثر دها دكلدر. هنرك سحر وفسونى، عشق ايله انسانلرى تسخير ايده‌رك كوكللرى اسير قيلمقدر :

ايشته بونك ايچون (اصالت وبداعت originalité) آرييورز. آثار صنعت ايچون (بديعى esthétique) مناسبيله استقلال حيات بويتمكدر. وبو، چوق اهميتلى برشيدر. (ابداع créer) ك برنجى ويكانه شرطى بودر . يوقسه مقتبس اولان بعضى اثرلر

---

[*] شيلرك بونظريه‌سى (بديعيات esthétique) ده مشهوردر. بنم سويله‌ديكم سوزلر ، تماماً او نظريه‌يى تلخيص ايدر . فقط عيناً كنديسى سوزلرى دكلدر. يالڭز اوزون اولور ديه اونك مطالعاتنى عيناً نقل ايتمه‌دم .

واردرکه اصلندن کوزلدر ؛ هم چوق کوزل اوله بیلیر. مع مافیه اونلر (طفیلی parasite) درلر. مستقلاً یاشـایه مازلر . مثلا امریقانك باکر و انکلین اورمانلرنده کورولن وغایت مزین ، رنکارنك بویوك چیچکلر ویرن خارق العـاده برطاقم نباتات طفیلیه کبی درلر . کندیلرینه مخصوص برغریب کوزللکلری واردر. فقط مادرطبیعتله طوغرودن طوغرویه تماس ومناسبتده بولونان بردوحهٔ فیضبارك صیرتندن تچینیرلر. اوکا صیقی صیقی یه (ملاصق adhérent) اولهرق یاشـایه بیلیرلر ، (نسغ حیـات Sève de la vie) ی اوقوجه کوتوکدن آلیرلر ،

بزم (قلاسیق classique) ادبیاتمز اویله برشی دی. ایران ادبیـاتنك طفیلی سی اولهرق تچینیوردی . اوقوجه کوتوکده قوت قالمایجه بزمکی ده صولدی وقورودی کیتدی .

شیمدی ، شو ایضاحاتمدن صوکره ، (ادبیات جدیده)مزه متعلق اولان بوتون مسائل متفرعه ومتفرقه یی برعمومی سؤال ایله احاطه ایده رك اورطه یه قویه بیلیرز !. شبهه یوق که ادبیات جدیده بزده حامدله باشلامش دکلسه ده انجق اونکله موفق اوله بیلمشدر. او حالده !

[حامدك بزه اوروپادن نقل ایتمش اولدیغی (رومانتیزم) ادبیاتی یکی بر (زهرهٔ طفیلیه) می در؟. دکلی در ؟.]

ایشته اوعمومی سؤال بودر. بن بوکا (سلباً négativement) جواب ویرمکده ذره قدر تردد ایتمه دم وایتمیورم !

[خیر !. ـ دییورم ـ رومانتیزم ، ناتورالیزم ، سمبولیزم و دها برچوق امثالی ، برر (مسلك) در. مسلك ایدینمکده هیچ بأس یوقدر. مدنیت مسلك دیمکدر . اونسز مدنیت اولماز ؛ و اونك ایچوندرکه حامدی ـ بزم فقیر مملکتمز ایچون ـ برعامل مدنیت عد ایتمشدم.]

اقتباسـاتنه کلنجه ، ایجه‌در . فقط یکدیگرندن اقتبـاس ایتمه‌مش اولان شـاعر هیچ یوقدر ، ده‌نیله‌بیلیر. هم مدنی ومنورالفکر بر آدم وارمی‌درکه ارباب عرفاندن ـ کنـدی قابلیتنه کوره ـ آز چوق برشیلر اخذ وتلقی‌ایتمش اولماسین؟! هیچ‌اولمازسه تربیه‌سندن طولایی محیطنه مدیون بولونماسین؟!.

بومناسبتله (شکسپیر Shakespeare) دن ـ مثال‌اوله‌رق ـ بحث ایدن فیلسـوف شهیر (هربرت سپنسر H. Spencer) دییورکه : [شکسپیر ـ ینه عینی دهایه مالك بولونمق شرطیله ـ عنعنه‌سز ، مدنیتسز بر کوچوك قوم ایچنـده طوغمش اولسه‌یدی ، او لایموت اثرلرینی یازه‌بیلیرمی ایدی ؟. ایچنده یاشادیغی جماعت متمدنه‌نك حیات تاریخیه واجتماعیه‌سنده بر چوق وقوعات وعنعنات بولماسه ایدی (پیه‌س pièce) لرینك سرمایه‌سنی نره‌دن آلیردی ؟. الخ !.]

زمانمزك اك بویوك (یونانی ـ شناس grécologue) عالمی صـایلان (پروفسـور ماهافی Prof. Mahaffy) ـ که حالا (اوقسفورد Oxford) دارالفنونی ادبیـات یونانیه معلمیدر ـ

بو خصوصده چوق دها ایلری کیدییور! [مدنیت حاضره ایچون یونانیلرنه یاپدیلر What have the greeks done for modern civilization) [*] نامیله مشهور اولان اثرنده اوزون اوزادی یه اثبات ایدییورکه انکلترهنك اك بیوك دهاة ادب وصنعتی هپ یونانیلردن اصول اوکرنمشلر و حتی (شکسپیر) ، (میلتن Milton) ، (لوردبایرن Lord Byron) ، (شهله Shelly) ، (سوینبارن Swinburn) ، (تهنیسن Lord Tennyson) کبی امثالسز بر دهای شخصیت ابراز ایدن اعاظم شعرا بیله یونان قدیمك او لایموت داهیلرندن عیناً فکرلر اقتباس ایتمشلردر.

اسملرینی ـ علی العجله وکلیشی کوزل ـ ذکر ایدیو ردیکم بو جهانشهرت انکلیز شعراسی ، کرك قابلیت الهامیه کرك کسه چیره دستی هنر ، و نصیب علم ومعرفت اعتباریله شبهه‌سز حامددن خیلی یوکسك بر موقع قازانمشلردر . اونلر اقتباس ایدنجه ، حامدك اقتباساتنی خوش کوره بیلیرز . او آدملر هرنه آلمشلرسه آلمشلر ، فقط کندیلرینی آلدیروب

---

[*] بو نوف بر حیات اولان بو (تحریر érudit) ك یونان قدیم تاریخ ادبیاتی) ویوقاریده اسمی مذکور اولان کتابی ایله سائر آثاری ، یونان قدیم مدنیتنه وعرفانه تعلق ایدن مسئله‌لر ایچون الك مهم مأخذلری تشکیل ایدییور . بزم بحثمز ایله علاقه‌دار بولونان مذکور کتاب ، آمریقایه دعوت اولونوبده (بوستن Boston) دارالفنونی خلقنه ویردیکی قونفرانسلری جامع وپك نافع بر اثر قیمتداردر .

شخصیت ادبیه‌لرینی ضایع ایتمه‌مشلردر. حامد دخی اویله‌دی شخصیت ادبیه‌سی پك بارز بر محرر داهی‌در. اصلی (دها) بناءً علیه بو صورتله محفوظ قالوب یاشاماسی و او حیثیتله وجدانلره تأثیر ایده‌بیلمه‌سی‌در.

(پروفسور ماهافی) نك ملاحظاتی ـ پك مختصر اوله‌رق ـ بورایه نقل ایده‌جکم. علی العموم یونان صنعتی و علی الخصوص یونان ادبیاتی حقنده مومی الیهك پك مهم بعض مطالعاتی واردر ـ اطناب کلامدن احترازاً ـ کاملاً ترجمه و شو صحیفه‌یه نقل ایده‌مه‌دیکمه چوق متأسفم؛ زیرا اونلره هر کس واقف اولمه‌یدی ماهیت صنعته دائر ـ بیلیر بیلمز ـ بر چوق محرر زیمزك هانه مطبوعاتده احداث ایتدکلری مسائلك نه‌قدر واهی شیلر اولدوغی کندیلکندن تبین ایدر، و بو بابده ایقاع اولنان مناقشات بیهوده، اصلسزلغی و عقامتی یوزندن ـ بر آن اول ـ مضمحل اولوردی و بر دها تکرر ایده‌مزدی.

فقط خلاصه‌سنی سویلیه‌یم فائده‌لیدر:

پروفسور دییورکه: [یونان قدیم صنعتی بویوك بر نفاست شرائط ذوق و قواعد هنرله تحقق ایدی. (اومیروس Homer) دن (ته‌ئوقریتوس Théocritus) ه قدر هر بر یونان شاعرینك اك بویوك مزیتی اول امرده کندی اثرلرینی لایقیله و کمال دقتله (تتبع ایدوب ایشله‌مش) اولملری ایدی، بو اثرلر ـ هیچ بر وجهله ـ قلب بشرك یالکز کندیلکندن غلیان ایدوب

خارجه طاشماسی [*] دیمك دكل ایدی. بك (جعلی artificial) برشاعر – شایان تفاخر برشی ایمش كبی !– [بن ، چوجوق كبی كه كله‌رم؛ واردات بكا كندیلكندن كلیر!.) دیمشدی. [**]

[*] پروفسورك سوزلرینی عیناً ترجمه ایتدم . اصل انكلیزجه‌سی بودر : The mere spontaneous outpouring of the human heart). بوندن آكلاشیلیوركه كرك یونان قدیم ارباب صنعتنجه ، كركسه پروفسورك قناعتنجه (استعداد) ویالكز استعداد، حتی (دها)، اربابنی صنعتكار ایتمك ایچون بیله كافی كلمیور. الك برنجی شرط تربیه وقاعده پرورلك اولمش اولیور .

[**] بوسوزی سویله‌مش اولان ذاتك كیم اولدوغنی آكلایه‌مادم آرادمسه‌ده بوله‌مادم . فقط سوزك نه دیمك اولدوغنی حقیله آكلاتق ایچون بزم نفعی‌یی ذكر ایده‌بیلیرم . بو مغرور شاعرمز ، كندیسنك مظهر الهام اوله‌رق سوز سویله‌دیكنی – همان دائما – ادعا ایدر. كویا (نعت نبی) اوبنی اوزره یازلمش اولان (سوزم!) ردیفلی منظومهٔ مشهوره‌سی باشقا برشی سویله‌مك ایچون یازلامشدر . فقط باشقه بر قصیده‌سنده نفعی‌نك بر بیتی واركه (پروفسور ماهافی) اونی كورسه وبیلسه‌یدی هرحالده مثال اوله‌رق ترجیح ایدردی :

باشلادقجه – بن – سوز.، باشلار هجومه واردات ،
شویله طاقت كیم كتیرمز آنی تقریره زبان !.

دیه تمدح ایدن نفعی ، سوزلرینك هپ واردات الهام اولدوغنی ادعا ایدیور. (پروفسور ماهافی) دخی قطعیاً ادعا ایدیوركه، اویله الهام یوقدر ، اولسه‌بیله یونانك اولایموت استادان صنعتی اویله‌سندن شدتله نفرت ایدرلر و اوكا ذره قدر قیمت ویرمزلردی . مع مافیه شایان دقتدركه نفعی منسوب اولدوغی مكتب ادبك ومسلكك قواعد اساسیه‌سنه رعایت ایتمش ، حتی متعصبانه رعایت ایتمشدی . بوتون اثرلرنده مكمللیت هنرورانه (الهام) دن دها زیاده تأثیرینی حس

بر یونان شاعری نظرنده بوندن دکرسز بر ادعا اوله‌ماز . بزم (نظام دیکله‌مز دها untutored genius) [*] دیدیکمز شیئی بر یونانلی دائما (استحقار ایدر despised) و اوندن متنفر بولونوردی . واقعا بز ، لاهوتی دلیلك divine madness) دن و (موزلرك الهامی the inspiration of the Muses) ندن بحث اولوندوغنی ایشیدیورز ؛ لکن آ کلایه‌بیلدیکمزه و بیلدیکمزه کوره اونلرك بر جاهل آدمه بخش الهام ایتدیکنی کورمویورز ؛ تربیه‌لی بر آدمه‌ده منسوب بولوندوغی مسلکك عنعناتی پایمال ایتمك یولنی اوکرتمش اولدوغنی کورمه‌دك !.] دییور .

قلاسیق معناسیله تلقی ایدیلان ادبیاتك اك اساسلی پرنسیپلرینی و شرائطنی متضمن بولونان بوملاحظات پك مهمدر و شایان تأملدر .

پروفسور ، بوسوزلری متعاقب (رومانتیزم) ، (ناتورالیزم) و (قلاسیسیزم) حقنده بعضی فکرلر ویریور که بوتعبیرات اصطلاحیه‌نك حیثیت معناسنی هر کسك بیلدیکی وجهله تلقی

ایتدیریر . معلومات و تربیهٔ ادبیه اعتباریله‌ده مطلوب اولان شرائطی پارلاق بر صورتده یرینه کتیرمش بر آدمدی . بو شرائطی بی محابا استحقار ایتمکله برابر ذره قدره واردات الهامدن حصه‌سی اولمایان بعضی قاعده شکن مجددلر حقنده ناصل بر حکم ویرنك لازمکله‌جکنی منقدلرك انصافنه حواله ایدییورم .

[*] اصل معناسی (وصایت آلتنده بولونمایان دها) دیمکدر .

ایتمه‌دیکی ظاهردر . (صنعت) ایله (طبیعت Nature) دن ده برآز بحث ایدییور؛ ومطلقا اثر انسانی اولماسی لازمکلن صنعت ایله طبیعت آره‌سنده ضدیت تصور ایتمیور . صوکره ادبیات یونانیه‌ده (لیریق lyrique یعنی ربابی) شعرك اك بویوك ممثلی واستادی اولان (ته‌ئوقریتوس Theocritus) حقنده پك مهم شیلر سویلویور: اسکندریه‌ده ایکنجی (بطلمیوس Ptolemeus)ك عصر اینده یتیشه‌ن ویاشایان بو آریستوقرات شاعرك دهاسنی چوق بکنیور . (دهقادان décadent یعنی انحطاطه یوز طوتمش اولان) بر دورك (قانیقسامش blasé) روحنه تازه بر شوق ، یکی بر نشئهٔ حیات افاضه ایده‌بیلمك ایچون اسکی یونانك (چوبان شعرلری = poésies pastorales = poesies bucoliques) نی احیا وبناءً علیه ـ خاطره‌سی پك عزیز ـ بر ماضی‌یه رجوع ایدن او بویوك شاعرك معرفتنه حیران اولویور . بزم (مملکت ـ آغزی) دیدیکمز اسلوب مونس ایله یازدیغی شعرلرك ـ اوپله ظن اولوندوغی کبی ـ عادی کویلو سوزلری اولمایوب بویوك بر صنعت و مهارتله فوق العاده بر اعتنای قاعده پرورانه ایله وجوده کتیرلمش قصورسز اثرلر اولدوغنی سویلویور .

بو مطالعات مهمه‌یی متعاقب ، یونان قدیم ادبیاتنك انکلیز ادبیاتنه ـ اکثر وجوه ایله ـ صراحتاً (فضل adventage) ی اولدوغنه بیان قناعت ایدوب قطعی بر حکم ویردکدن صوکره ، علی العموم اوروبا و علی الخصوص انکلتره شعرا و محررینك

يونان قديم استادلرينه قارشى نه درجه لرده مديون بولوندقلرينى (وثائق بينه arguments evidents) ايله بر بر اثبات ايديور.

[... پروفسورك بو بابده كى مدعياتنى بر قيصه جمله ايله تلخيصاً عرض ايدوب خامه يى چكه جكم :

[يونان قديمى بزه اوچ داستان براقمشدر كه مشهور عالمدر: (اوميروس Homer) ك (ايليادا Illiade) سى و (اوديسه Odissée) سى ايله (رودوسلى آپولونيوس Appolonius Rhodius) ك اثريدر. ديكرلرندن دها آز مشهور اولان بو اوچونجى سى، برچوق (هنكامه لر adventures) ايله برابر، بويوك بر (حكايهٔ عشق love story) نقل ايدر. لاتين شعراسنك اك بويوكى اولان (ويرژيل Virgile) نام (داستان سرا poète épique) اوميروسدن شدتله متأثر اولمشدر. اوروپاده دور انتباه محررينى دخى ويرژيلدن او نسبتده متأثر اولمشلردر. انكلتره ده (بن جونسن Ben Jonson) و (چاپمان Chapman) [*] دورينه كلنجه يه قدر يونان ادبياتنك تأثيرى، لاتين ادبياتى واسطه سيله اولمشدى.]

[يونانيلك تأثيراتندن اك زياده اسلوب افاده جه آزاده قالمش بولونان (شكسپير Shakespeare) بيله، مشهور

[*] بو محررلرك برنجيسى تتبعات وتنقيدات ادبيه سى ايله انكلتره يه پك بيوك خدمتلر ايتمش واو مملكتده بويوك بر ادبيات جريانى وجوده كتيرمشدر. ايكنجيسى – ايلك دفعه اولەرق – اوميروسى انكليزجه يه ترجمه ايدن ذاتدر.

(پلوتارخوس Plutarchus) ك (حيات مشاهير la vie des hommes illustres) ، عنوانيله معروف اولان سلسلهٔ آثارينه مديوندر. (نورث North) اونلرى انكليزجه‌يه ترجمه ايتدكدن صوكره شكسپير ـ اولايوت ـ تياترو (پيه‌س pièce) لرى ايچون لازم كلن برچوق (موضوعات sujets) ى اورادن اخذ وتلقى ايتدى. برمثال ويرمك لازمكليرسه (آنتونى وقله‌ئوپاترا Antony and Cleopatra) يى ذكر ايتمك كفايت ايدر . بواثر ، پلوتارخوسك مشهور حكايه‌سنه ـ نقطه‌سى نقطه‌سنه ـ توافق ايدر ومحرر يونانى‌نك تابلوسنه هيچ برشى علاوه ايتمه‌مشدر.]

[اوروپانك دور اخير مدنيتنده الك كوزل (داستانى ـ شعر poèsie épique) ، (ميلتن Milton) ك (ضايع اولمش جنت Paradise losf) ى در . ميلتن ، پك بويوك بر شاعر اولدوغنى في الحقيقه بونكله اثبات ايتمشدى . لكن ، تماميله مشق تقليد اتخاذ ايتديكى اوميروسله مقايسه ايديليرسه نه قدر آشاغى دوشويور !..]

(گه‌ته Goëthe) نك (فائوست Faust) ى ده اويله‌در . (فاتحه l'ouverture) سى تماميله و طوغرودن طوغرويه (آپولونيوس)ك (آرغونوتلر) ناميله معروف اولان داستانندن آلنمشدر .]

[سوفوقل Sophocle) ، (ئه‌وريپيد Euripide) ، (ئه‌شيل Aeschyle) ترازه‌دينك اوچ استاد ابدشهرتى‌در. راسين وامثالى هپ بو محررلرى تقليد ايتمشلردر .]

[غرهی Grey) مزاج و روح اعتباریله حقیقتاً یونانیدر . اونده شکل شعر واسلوب ایچون فوق العاده برمشکل پسندلك وار ؛ مع مافیه جلوهٔ افاده پك رنکین وشکلاً پك متنوعدر . یونان قدیم ادبیاتی هر کسدن ای تتبع ایتمش اولان بو شاعر تحریری ـ شعشعهٔ افاده splendour of diction اعتباریله ـ (سیمونیدهس Simonides) و (باقیلیدهس Bacchylides) لره قیاس ایده بیلیرز .] [*]

[لورد بایرن Lord Byron) ، رومانتیق شاعرلرك رهبری اولدوغی حالده ، قلاسیق ادبیاتك کمال حسننه مفتون ایدی . بوتون مدت حیاتنده یونانیلری سودی . یونانی پك ای طانیر وادبیاتنك اك اوفق پارچهلرینی بیله پك ای بیلیردی . یونان مدنیتنه اوروپاده بویوك برمحبت قازاندیران اودر .]

[شهللہ Shelley) ده ، رومانتیق بر مخیله ایله دهرین بر (عرفان یونانی Greek culture) نك حسن امتزاجی کورولور . بو آدم اون طوقوزنجی عصر میلادی اوائلنده شرف ویرن کتیبهٔ شعرانك بریسیدر .]

[بونلر میاننده اك آزیونانی اولان (ووزووث Wordsworth) در . مع مافیه آره صیره شاعر اولدوغی زمانلرده الهاماتنی ،

---

[*] (سیمونیدهس) پك معتبر برشاعر ایمش . سوزلرینی سقراط مثال اولهرق بروسیلهایله ذکر ایدییور وبرمناقشه آچیور . افلاطونك (پروتاغوراس Protagoras) نامیلهمشهوراولان (محاضره dialogue سنه باقیکز .

(جليل‌الشان اولان August) افلاطونك تعليماتنه مديوندر . اكر ادبيات يونانيه‌يى بر از تتبع ايتمش اولسه‌يدى شعر ايله نثر آره‌سنده‌كى فرقى حقيله آكلار وشعر نامنه اوزون اوزادى يه برچوق عادى سوزلرى سلك نظمه چكمزدى .] [*]

[پوپ Pope) اوميروسى ـ اون سكزنجى عصر شيوه‌سيله ـ ترجمه ايتمشدر . مع‌مافيه بوسايه‌ده قوجه استاد يونانينك تأثيرى يكيدن اجراى حكمه باشلامشدر .]

[روبرت برونينغ Robert Browning)(ئه‌ورى پيده‌س)ك اثرلرندن برچوق شيلر نقل ايتمشدر . لكن صوكره‌لرى اونك (ليريزم) نى تقليددن فراغت ايده‌رك ، يالكز پسيقولوژيق جهتنه ـ (سجيه‌لر caractères) تصوير ايتمكده‌كى هنرينه ! ـ حصر مراق ايتمشدى . مع‌مافيه اوشاعر يونانينك آثاريله اوقدر الفت ايتمشدى كه بن اونك مشهور (ode قصيده) [**] سنك عيناً انكليزجه‌يه ترجمه‌سنى (برونينغ) دن رجا ايله‌مشدم . (دوبلين Dublin) دن كنديسنه بر پازار ايرتسى كونى يازدم ؛

---

[*] پروفسور ماهافى ، بزم بو صوك يكرمى سنه‌دنبرى ـ ناتوراليزم نامنه ـ وجوده كتيرديكمز منظوماتى كورسه‌يدى ، شعر نامنه محاورات عاديه‌يى نظم ايدوب برسورو حشويات ايله صحيفه‌لرى طولدورانلره نه‌دير ايدى ؟ . كيم بيلير ؟! ..

[**] بو تعبيرك بزده تماماً مقابلى يوقدر . (Ode) ربابى شعرلرك اشكالندن بريدر . برنوعيدر . اوزونجه بر منظومه‌دركه بعضى وجوه ايله قصيده‌لره ظاهراً بكزرسه ده موضوع اعتباريله . بن . پك بكزه‌تميورم .

چهارشنبه اقشامی او منظومه‌نك مكمل بر ترجمه‌سنی لوندره پوسته‌سیله آلدم.]

(سوینبارن Swinburne) ایله (مه‌چیو آرنولد Matthew Arnold) ، اسكی یونان دراملرینی ترجمه ایتمه‌مشلردر ؛ فقط اونلری مشق تقلید اتخاذ ایده‌رك اویونلر یازمشلردر. برنجیسنك (آتالانتا Atalanta) و (ئه‌رقته‌ئوس Erechtheus) نامليله معروف اولان اثرلری ایله (آرنولد) ك (مه‌روپ Merope)ی تماميله یونان روحنك آينهٔ انعكاسیدر.]

[متأخرینك اك بیوك ربابی شاعری اولان (ته‌نیسن Lord Tennyson) ك (ثه‌ئوقریتوس Theocritus) ایله پك صمیمی مناسباتی واردر. اوندن بر چوق شیلر آلمشدر.]

دییور، واوزون اوزادی‌یه مثاللر ویرییور.

دیمك كه (شكسپیر) ، (میلتن) ، (گه‌ته) ، (بایرن) ، (ته‌نیسن) كبی امثالسز برر دهای شخصیت اثبات ایتمش و پك بیوك بر اثر هنر براقوب كیتمش اولان اعاظم شعرا بیله آثار سلفك تأثیراتندن كندیلرینی قورتاره‌مامشلر و یالكز اصول اوكرنمكله قالمایوب عیناً و مادةً عناصر فكر و حس آلمشلر؛ صور و بیان و اسلوب اداتی دخی تقلید ایتمشلردر. ظنمجه هیچ فنا ایتمه‌مشلر : صنعتده اك كوزل اثرلر ، نمونهٔ كمال اولورلرسه تقلید ایدیلیر و (قلاسیق) اولور؛ هم دها كوزل شیلر وجوده كتیریله‌مزسه اونلر بهمه‌حال تقلید ایدلمه‌لیدر !.

حامد ، بو خصوصده البته بر استثنا تشکیل ایدەمزدی .
اوروپا عرفانیله آشنالقدن بوسبوتون محروم قالسەیدی فضولی
ایله شیخ غالبك ــ حس وقریحه اعتباریله ــ بالجمله قابلیاتنی
جامع بر دهای شعر اولەرق جلوه کوستریردی‌، صانیورم. او
حالده دخی کرك طوغرودن طوغرویه کرکسه بالواسطه ایران
استادلرینك اثرلرینه مدیون اولمش بولونەجقدی . فقط حمد
اولسون که او درکەلرده قالمایەرق غربك روح ادبیاتیله شرقك
احتیاج عشقی کندی معنویت برکزیدەسنده تزویج ایدەبیلشدر.
بوقسه ــ عالم عرفانمزده ــ حیرت بخش بر موفقیتله حصوله
کتیرەبیلدیکی او بیوك انقلاب ادبی‌یی حالا بکلەیەجك وبلکه
اونك‌ده اسکی اسولده یازەجغی قصائد وغزلیاتی حالا بوکون
کمال شوق ایله اوقویوب طورەجقدق !. بزم مجدد شاعرمزك
فوق‌العاده بر قابلیت ایله طوغمش اولدوغنه هیچ شبهه
یوقدر ؛ اویله اولمامش اولسەیدی ، بختیار طالعی ، او انقلاب
مهمك عاملی اولمق شرفنی اوکا حصر ایتمزدی .

فقط حامدی مجدد ایدن یالکز شاعرلکی دکل ، اصل ،
اوروپا عرفاننه منسوبیت صمیمیەسی در ؛ بالخاصه (ویقتور
هوغو V. Hugo) یی بزده اونك قدر یاقیندن بیلن ، لایقیله
تتبع ایتمش اولان بر آدم دها وارمی ؟ . بیلمیورم . یالکز
اونی دکل ، (قورنەی Corneille) ، (راسین Racine) ایله
برابر (شکسپیر) ، (پوپ) ، (ووزووث)، (بایرن) ی‌ده

تتبع ایتمش اولدوغنه دائر دلائل صریحه واردر . الك مهم (پیه‌س pièces) لرنده شکسپیر ایله قورنه‌یی مشق اتخاذ ایده‌رك اصولجه تقلیده چالشدیغی آشکاردر . بوندن برقاچ سنه اول (اثر) حقنده بر (مطالعهٔ تحلیلیه étude analytique) یازمش اولان (محمد علی توفیق بك) بو اثرك قورنه‌یدن عیناً آلنمش وفقط دها کوزل ترتیب ایدلمش اولدوغنی ادعا ایتدکدن صوکره ایکی اثری مقایسه ایده‌رك ادعاسنی اثبات ایتمشدی .

دیکر طرفدن بعضی محرریمزده وارکه – شبهه‌سز مفرط بر حس استحسان ایله – حامدی شکسپیر ایله بر طوتمق ایستیورلر ؛ حتی مبالغه‌یی غلو درجه‌سنه آشیروب شکسپیردن دها یوکسك کورنلر بیله وار . بو خصوصده بن فکر عاجزانه‌می عرض ایده‌جکم. فقط آره‌ده برمناسبت حس اولونماسه‌یدی ، بو دعوالر بالکلیه اساسسز قالیردی دیه‌بیلیرم .

بن شاعر شهیرمزك تیاترولریله بوراده مشغول اولمیورم بناءً علیه ، اونلردن بحث ایده‌جك دکلم . یالکز (مقبر) ، (ثولو) و (بالادن برسس) ایله اینجه‌دن اینجه‌یه اوغراشدم ؛ وهیچ شبهه‌م قالمادی که بو کوزل اثرلرك صاحبی (ویقتور ثوغو) یه بورجلودر ، همده چوق بورجلودر .

شیمدی بو ادعایی اثبات ایچون رومانتیزمك الك بویوك ممثلی اولان فرانسز شاعر داهی سنك (الله Dieu) عنوانلی اثری حقنده مختصر مفید بعضی معلومات ویره‌جکم ؛ چونکه

مشاراليهك بو كتابى، سائرلرينه نسبتله الك آز شهرت قازانمشدر. اوزون ومسلسل منظومه‌لردن مركب اولان بو كتاب، شاعرك بوتون ملاحظات فلسفيه‌سنه آيينهٔ انعكاس اوله‌جق صورتده وجوده كتيرلمش برآبدهٔ بلاغتدر.

(توغو)، — مسائل مابعدالطبيعيه‌يى تذكر ايتمك وبو واديده دوشونه‌بيلديكنى ترتيبلى برصورتده سويله‌مك ايچون — (فكر الوهيت l'idée de Dieu) ى هم مبدأ، همده موضوع بحث ايديتمشدر. بو وسيله ايله تفلسف ايتمك ايچون 'وانرى' يازمشدر؛

حالبوكه ذهنمزى دائما بيزار ايدن، عقل و فكرمزى طوردوران مدهش وابدى معماله ياقلاشوب دوشونه‌بيلمك ايچون حامدك مقدرات البمه‌سى — برضربهٔ فلاكتله — كنديسنى مزار باشنه سوروكليه‌رك اوراده دوشونمكه مجبور ايتمشدر.

بزم بويوك شاعرمز كوزينك اوكنده بردنبره آچيلان مزارى، او قورقونج بوشلغى!... مبدأ اتخاذ ايده‌رك و — يأس العدم سبيله — برچوق اعوجاجلى، قارانلق يوللردن (يعنى ترددلردن، شبهه‌لردن) كچوب كيده‌رك الهه، — نور عشق واميد دلالتيله — واصل اوله‌بيلمشدر. خلاصه: حامدك (درين دوشونجه méditation) لرنده مبدأ تفكر (اولوم)، منتها (الله) و ايكيسى آره‌سنى وصل ايدن طولامباج وقارانلق يول (مزار) در. حامد، برفلاكتك اجباريله (حق تعالى) يى آرامغه مجبور بولونمش اولدوغى ايچون (la vérité suprême

(مقـبر) ايله (ئولو) ده‌كی ملاحظات فلسـفيه‌ی (رثائی élégiaque) بررنـگه بورونمش كورونور .

ينه عينی سببله‌دركه هر ايكی شـاعرك اثرنده ـ اسـلوب اعتباريله ـ بوسـبوتون بر باشقه‌لق واردر . شكل هيجانی ، شخصيت ادا ايله ابراز ايدن بوفرق ، هرشيدن اول نظردقته آلينمق ايجاب ايدر .

حامد، قلب اليمی سويله‌تيور؛ ويقتور ئوغو عقل سليمی سويله‌تيور؛ چونكه اونك ايچون وسيلهٔ تفلسف . ماتم‌دكلدر . آره‌ده ـ بنجـه ـ اك بويوك فرق بودر ؛ و بوده پك مهم بر شی‌در ، زيرا اوايكی شـاعره ـ (معمای وجود l'énigme de l'Etre) حضـورنده ـ بوسبوتون باشـقه برر وضعيت معنويه ويرير . او (وضعيت خصوصيه disposition spéciale) دخی ، هربرينك طرز تفلسفنه برباشقه (چاليم) [*] برباشقه طور واده افاضه ايدركه، آثار صنعتده بونك نه‌بويوك براهميتی اولدوغی حقيله آكلاته‌بيلمك اوغورنده نه‌سويلسه‌م آزدر . شوقدرجق برشی سـويله‌مكله اكتفا ايده‌يم كه : (دهـا) ، كائناته قارشی بوسبوتون باشقه برنقطهٔ نظردن باقه‌بيلمك قابليتی ايسـه ، او خصوصـده بو وضعيت معنويه اك بويوك رولی اوينـويور ، ديمكدر . بناءً عليه يالـكز حس ايتمـكده دكل ، دوشونوشده دخی (اسـلوب style) يعنی (شـخصيت personnalité) .

[*] بوعادی تعبيری بوراده‌قوللانمغه مجبور بولوندیغمدن‌طولايی اسندعای عفو ايده‌رم؛ فكرمی بوندن ايی افاده ايدر بركلمه بوله‌مادم .

انجق بو شرط ایله تعین وتحقق ایده بیلیر؛ یوقسه (معلومات فلسفیه connaissances philosophiques) دیدیکمز (عناصر فکریه éléments du penser) نك - یرینه کوره بویوك بر قیمت خصوصیه‌سی اولمقله برابر - بو کبی آثار صنعت ابداع ایده‌بیلمك ایچون انجق طوغله وکرپیچ قدر اهمیتی اوله‌بیلیر. اوندن بر (بنا édifice) یاپه‌بیلمك خیلی (هنر art)ه متوقفدر. اك بویوك ایش مهندسلکده‌در. بز، بو قابلیت هنروارانه‌یی یالکز (طرز تفلسف mode de philosopher) ده آرارز. متفکرك یالکز اسلوب محاکه‌سنه باقوب چهرهٔ شخصیتنی کوره‌بیلیرز. معلومات دیدیکمز عناصرك بوخصوصده حکمی ایکنجی درجه‌ده قالیر. کتابلر اونکله طولودر. کیم ایستیورسه آلسین‌ده (نوغو) نك (الله) نامنه بنا ایتدیکی او (پانتوئون Panthéon) [*]ی، حامدك برمرحومه ایچون وجوده کتیردیکی او (تربه Mausolée) یی یاپسین باقالم!.. قولای اولسه‌یدی ویالکز معلومات کفایت ایتسه‌یدی فلسفه خواجه‌لری هرکسدن اول بر (Dieu)، بر (مقبر) یازارلردی؛ زیرا، افکار فلسفیه‌یی اونلردن زیاده نه‌ویره چویره قاریشدیرانلر یوقدر. بوندن طولایی‌درکه (بالخاصه مقبر مؤلفنك) اسلوبی ایله

[*] بو تعبیر یونانی، (معبد) دیمکدر. بت‌پرستلك زماننده یونانیلر الالهلرینك هیکللرینی وضع ایتمك ایچون بنا ایتدکاری محتشم معبدلره بو اسمی ویریرلردی. ذاتاً (pan) هپ، (théon) دخی الله‌در. شوتقدیرجه (هپ الالهلرك مکانی) دیمکدر.

(Dieu) مؤلفی نك اسلوبی بو سبوتون باشقه‌در. حامدك کی (ترازیق tragique) یعنی فجیع‌در؛ موازنه‌سزدر. حتی پك چوق یرلرنده قواعد بلاغته رعایتسزلك و قیدسزلق کوسترلمش اولدوغی آشکاردر. [پك بلیغ بر لسان ایله سکینیت روحه ترجمان اولان سوزلری یوقدر !.] دیمك ایسته‌میورم؛ بالعکس بونك اك علوی نمونه‌لرینی ینه مقبرده بوله‌بیلیرسکز؛ فقط پك آزدر. ماباقیسی (صرعه épilepaie) نوبتلری کبی مدهش وفجیع فکر صارصینتیلری عرض ایدر. اونك ایچون (قلاسیسیزم) نقطهٔ نظرندن بو شعر کوزل صاییلماز فقط، اونو تماماً یکی‌زکه حامد رومانتیق‌در.

یعنی شونی دیمك ایستیورم:

حامدك خارق‌العاده کوزل والماس کبی تراشیده برخیلی بیتلری، مفردلری، قطعه‌لری اولمقله برابر، علی‌الاطلاق اسلوبی او قدر (ستوده) دکلدر؛ حتی چوق یرده بلاغت قصورلری بیله واردر. فقط ـ بلاغت فنی‌نك قواعدرسمیه‌سنه پك آیقیری باقان اوکبی سوزلری ـ اسلوب ادبی اعتباریله بلیغ عداولونماسه بیله. اونلرده اویله بر (پسیقولوژیق بلاغت) وارکه اونك روحمزه تأثیرینی یالکز قاعده پرورانه تقیدات ایله تأمین ایتمك ممکن اوله‌مازدی. حامدك او (دربدر وصارصاق سوزلر)ی لسان قالك (قابلیت ادا capacité d'expression)سنی کچیوردده عادتا لسان حال اولویور.

رومانتيق حامد ، بو هنرى سايه‌سنده اديله (ره‌آليست réaliste) الواح معنويه عرض ايدييوركه مدهش در .

اسلوبنك شو خصوصيتنه نظراً حامدى مشهور (قورنه‌ى Corneille) ه بكزه‌ته بيليرم. اوده اويله‌يدى. (راسين Racine) كبى غايت ستوده وقصورسز بر اسلوب-ايله (قلاسيق بركال une perfection classique) كوستره‌مه‌مشدى . اونك ايچون (وولته‌ر Voltaire) كنديسنى شايان تنقيد بولويور ، و بالعكس (راسين)ك اسلوب بيانه حيران اولويوردى . فقط فرانسز فاجعه‌سنك پيرى اولان (قوجه‌قورنه‌ى le grand Corneille)ده غايت (علوى sublime) وبليغ پارچه‌لر واردى .

ايشته حامد دخى اويله‌در . واوكا نسبتله - بزده - بر (راسين) آرانيليرسه ، اوانجق مرحوم فكرت اوله‌بيلير . باشقه‌سى دكلدر .

واقعا بومهم مسئله‌ده - چونكه حقيقتاً بديعياتده يك مهم مسئله‌لردن برى‌ده بودر !. - ثوت، بومهم مسئله‌ده (مذاهب مختلفه diverses écoles) اربابنك حكم وتقديرى - بالطبع ! - بر دكلدر و اوله‌ميور . بناءً عليه مقبرك اسلوبى . الك زياده (ئه‌مپره‌سيونيست impressionniste)لر نظرنده كوزلدر. فقط قلاسيقلر نظرنده اصلا كوزل صاييله‌ماز .

اسكى يونانك داهى ولايموت استادلرى ، كوزلكى (كمال صورت perfection de la forme) ده آرارلر و (حيثيت اسلوب

(sérénité d'expression سکینت ادا) ، (dignité du Style و (آهنك وتناسب خطوط harmonie et proportion des lignes) کبی شرائط اساسیه‌نك تحققنده بولورلردی .

(فی دیاس Phidias)ك هیکللری ایله (افلاطون Platon)ك (محاضرات les dialogues) نده بوشرطلرك تماميله تحقق ایتدیکی کورولمکده‌در . (کمال صورت) ایچون دنیاده بونلردن کوزل و علوی نمونه‌لر کوستریله‌میور . کوزللکك ماهیت لاهوتیه‌سنه هرکسدن زیاده روحاً مونس و فکراً آشنا اولان افلاطون ، ینه هرکسدن ای آکلامش و سویله‌مشدی که (احتراصات les passions) قوای روحیه‌نك موازنه‌سنی بوزه‌جغی جهتله حقیقتاً کوزل بر اثر صنعت ابداع ایده‌بیلمك ایچون الك بویوك مانعه‌در . حتی کوزللك کمالی حقیقتله برطوتان ، وایده‌آلیزمك پیری اولان بوحکیم ، فلسفه‌یی (الك بویوك آهنك) [*] اولنق

[*] یعنی (مه‌یسق موسیقی = Mégisti moussiki) ایله فلسفه‌یی تعریفدن مقصدی ، غایهٔ حکمتی تعیین ایدی . روحی تربیه ایدوب اوکا (لاهوتی divin) برطور وبرسکینت علویه ویره‌بیلمك ، فلسفه‌نك غایه‌سی ایدی . (اومی ئوسیس ثه‌ئو = omiossis Théoû (یعنی (اللهه بکزه‌مك و دها طوغروسی تخلق بخلق الله) دیمکدن مرادی دخی بو ایدی . بوده (نفس شهوانیه) ، (نفس غضبیه) و (نفس ناطقه)دن مرکب اولان ماهیت انسانیه‌نك احسن تقویم اوزره جلوهٔ آهنکنی (تحقیق réaliser) ایتمك ایچون بو اوچ نوع قوای نفسانیه‌نك موازنه‌سنی تأمین ایتمك ایله اولوبوردی . افلاطون نظرنده فلسفه‌نك اصل غایه‌سی بو ایدی .

اوزره تعریف ایتمشدی . بو تعریفدن مقصدی‌ده ینه او اوچ
شرطك قوای نفسانیه آره‌سنده تأمین تحقق ایله فلسفه‌نك
غایه‌سنه اشارت ایتمكدی . احتراصات بشریه‌یی ادا ایتمك آنجق
(تراغودی یا = tragédie = ترازه‌دی) نك ایشی ایدی .
فاجعه ، ـ آلام و اضطرابات ایله قیورانان ـ روح انسانیتك پیچ
و تابی چهرهٔ بشرك اشمئزازات الیمه‌سیله ترجمه و انطاق
وظیفه‌سیله بالخاصه مكلف برشعبهٔ صنعت اولدیغی ایچون شعبات
سائره آره‌سنده الك زیاده (ره‌آلیست réaliste) بر (ادا)
ایله تمایز ایدییوردی ؛ و اونك ایچون‌ده ترازه‌دینك اسلوبی
ـ معنای بدیعی و اصطلاحیسیله ـ (كوزل beau) اوله‌مازدی .
چونكه صیقینتی والم علاماتی اولان (اختلاجات spasmes) ،
(اشمئزازات) و (تقلصات contractures) كوزل شیلر دكل ،
بالعكس كوزللكی محو و ازاله ایدن شیلردر . [*]

[*] صنایع نفیسه میاننده هیكلتراشلق ، بالخاصه انسانك (لاهوتی
الاصل d'origine divine) اولان كوزللكنی ـ كمال اوزره ـ ادا
ایتمك وظیفه‌سیله مكلفدی . ذاتاًده هیكلتراشلق (پت پرستلك
paganisme) دن طوغمش و او سایه‌ده ترقی ایتمش برشعبهٔ صنعت
اولدوغی ایچون ، بدایت امرده هیكللر ، الهلری تمثیل ایچون یاپیلیر ،
و او سببله اونلره مكمل بر شكل ویریلیردی ؛ فضله اوله‌رق چهره‌لرینه
علوی بر ادای سكینت وحیثیت افاضه اولونه‌رق شمائل وجهیه‌لرنده
الك اوفق برعلامت احتراص وهیجان اولماماسنه دقت واعتنا ایدیلیردی .
(حسن) بو دیمكدی .

بناءً علیه افلاطون مقبری کوره‌بیلسه‌یدی ، اسلوبنی پك تراژیق ، یعنی خیلی (فنـا) بولوردی . حتی اسکی یونان استادلرینك جمله‌سی‌ده بو خصوصده افلاطونك حکمنه ـ بلا تردد ـ اتباع ایدرلردی .

حالبوکه ئوغونك اسلوبی علی‌الاطلاق بلیغدر. (ذاتاً بلاغتده اونك مرتبه‌سنه ایریشمك بزلر ایچون هنوز ممکن اوله‌مازا.) فقط علی‌الاکثر کوزلدر؛ یعنی افلاطونی معناسیله کوزللکك شرائطنی جامعدر .

مع‌مافیه (ئولو) ده حامد ـ بلاغت اسلوب وسکینت ادا اعتباریله ـ ئوغویه یاقلاشیور. (بالادن برسس) ده عادتا اونی تقلید ایدییور . ئوغونك‌ده اثرنده (فرشته l'ange) نك انسانلره برخطبه‌سی وار ؛ (بالادن بر سس) اونك ادبیات عثمانیه‌ده ـ عکسی صداسی کبی بر شیدر .

ویقتور ئوغو (الله) نامنده‌کی اثرینی بوسبوتون باشقه بر وسیله ومقصدله وجوده کتیرمشدر . مسائل مابعدالطبیعیه قارشی آلدیغی طور دخی بوتون بوتون باشقه‌در . ایشته بو نقطهٔ نظردن بوایکی محرر باشقه باشقه برر آدمدر . ئوغونك قریحه‌سی حامده هیچ بکزه‌مز . باقیکز :

ئوغو (او Lui) نی ، اوحقیقت مطلقه‌یی آرامق وبولمق ایچون (فضا) دیدیکمز (اوچوروم l'abîme) ایچنه آتیلوب

سرسری طولاشیور . اولا اوزاقده باشنك اوزرنده بر (سیاه نقطه) کورویورکه طاوانده برسینك کبی قیمیلداندقجه علوی کولکه‌لر حصوله کتیرییور ؛ شاعر بو تماشا ایله کندندن کچوب واونقطه‌یه طوغرو اوچویور. قاراکلق بولوطلره واصل اوله‌جق قدر یوکسه‌لنجه بریسی اوکا : (طور !. demeure) دییور وعینی زمانده برال اوزانیور. اووقت، ئوغو، (عجائب برچهره une étrange figure) کورویور. بروجودکه بیکلرجه آغزی ، کوزی و قانادلری وار و بونلرك بر قسمی (تویسز chauve) !. کیرپیکلرینی قیمیلداتدقجه بر قوش سورو سندن زیاده (جیویلتی rumeur) چیقارییور . قانادلرینك تویلری اهتزازه کلدکجه بویوك صو چاغیلتیلری کبی کورولتولر یاپیور. بووجود ، بر (بهیمه bête) یه‌ده بکزییور، بر (روح esprit)ه ده !. هواده آیدینلقلر وقاراکلقلر یاپمقله مشغول ایمش کبی کورونویور . مع‌مافیه شاعر اونده (انسانی humain) برشی حس ایدر کبی اولویور . نهایت بوخیالته ، سن کیم سك که بنم یولمی کسیورسك ؟ دیه صورویور . اوده : بن (انسانیتك روحی l'esprit humain) یم ! دیه جواب ویرییور .

فرانسز شاعرینك پرطمطراق اولان بلاغت افاده‌سنی کورمك وآکلامق ایچون او صحیفه‌لری متن اصلیسنده تتبع ایتمه‌لیدر . سویهٔ متوسطه‌یی آشامیان او (وجدان انام)لك

فطرتاً (محافظه‌كار conservateur) اولدوغنی وپك حيزلی وپك ايلری كيدن (دها genie) لری بطائتله حركته مجبور ايتمك ايچون عادتا بر (فرەن frein) وظيفه‌سيله مكلف بولوندوغنی پك نكته‌لی سوزلرله آكلاتيور، پك بليغ برادا ايله سويليور. بو روحك متوسط، عادی فقط عظيم اولدوغنی افهام ايچون مكمل ده بر تركيب ايجاد ايتمشدر. على العجله انتخاب وعرض ايتديكم شو بيتلره باقيكز؛ توغونك: [سن كيمسك؟] سوألنه، روح انسانيت ناصل جواب ويريور:

— Pour toi qui, loin des causes,
Vas flottant, et ne peux voir qu'un côté des choses,
Je suis l'Esprit Humain.
Mon nom est Légion.
Je suis l'essaim des bruits et la contagion
Des mots vivants allant et venant d'âme en âme
. . . .
Homme, toujours en moi la contradiction
Tourne sa roue obscure, et j'en suis l'Ixion.
Démos, c'est moi. C'est moi ce qui marche, attend, roule.
Pleure et rie, nie et croit ; je suis le démon Foule.
. . . .
Je crie à quiconque commence :
— Assez. Finis. — Je suis le médiocre immense.
. . . .
Tout est par moi saisi, pris, circonscrit, dompté
Je me défie, ayant peur de l'extrémité,

De la folie, un peu, beaucoup de la sagesse.
Je tiens l'enthousiasme et l'appetit en laisse :
Pour qu'il aille au réel sans s'écarter du bien,
[*] J'attelle au genre humain ce lion et ce chien. etc.

وجدان انسانیتك بوندن طوغرو بر تصویری اولهماز . بو خیالت ، شاعره خیلی اوزون بر خطابه دیکلتدکدن صوکره: [نه ایسترسك ؟ آرادیغك نه‌در ؟ . ای انسان !. بزه (سر

---

[*] ابیات مذکوره‌نك حرفیا ترجمه‌سی :

[اسبابدن اوزاق اوله‌رق چالقانوب کیدن و اشیانك یالکز بر جهتنی (یعنی جهت ظاهره‌سنی دیمك ایستیور ا.) مشاهده ایدن بر مخلوق ایچون بن ، روح انسانیتم . اسمده اردودر . (یعنی جمهور ناسدر !) روحدن روحه کیدوب کلن - وآری کومه‌سنه بکزه‌ین - جانلی کلمانك سرایت شماتتی‌یم . ای انسان !. تناقض ، او قارا کلق تکرله‌کنی دائما بنده دوندورور . بن تناقضك محوری‌یم . (ixion یونان اساطیرنده بر تکرلك اسمی‌در !) (ناس démos) بن‌ایم ! . یوروین، بکلین، یووارلانان، آغلایوب کولن ، انکار ایدوب اینانان بن‌ایم ! . (سواد اعظم یعنی خلق ! foule) دیدکلری (دیو démon) بن‌ایم !. هر کیم بر شیئه باشلارسه ، بن اوکا : یتر !. یتیر ! . دیه باغیریرم . بن (عظیم برحد اوسط médiocre immense) ایم !. هر شی بنم طرفمدن یاقالانیر ، طوتولور ، تحدید ایدیلیر ، تحت انقیاده آلینیر . (حد قصوا extrémité) دن ثور کدوکم ایچون ، دهلکدن بر آز ، حکمتدن پك چوق قاچینیرم . هیجان ایله اشتهایی ایپله باغلی (یعنی دیزکین ایله ا.) طوتارم‌که (ایی le bien) دن انحراف ایتمیه‌رك (حقیقی اولان شی le réel) ه طوغرو کیده بیلسین . نوع بشره بو آرسلان (یعنی هیجان ا .) ایله بو کوپکی (یعنی اشتهایی ا.) برابر قوشارم ! (یعنی اونی ترقی یولنده کوتورن آرابه‌یه بو ایکی حیوانی - بالتزام - برابر قوشارم دیمکدر !)

منکشفدر. نه‌ایسترسلك؟ سویله !. سکا آکلاته‌یم. (le mystère واقعا (هیچ کیمسه کندی حد امکانی خارجنه چیقمامالی‌در (nul ne doit sortir de son possible ، (واقعا هیچ کیمسه ماهیت حقیقیه‌سنی آشمامالی‌در . nul ne doit transgresser (son réel) ، فقط بن سنك هر مسئولنی اسعاف ایده‌جکم . نه صوروپورسلك ؟. سویله !..] الی آخره !..

[. . . . ایشته، صور، طلب ایت، قونوش، بکلیورم !..
(لیال کریزان ایچنده dans la fuite des nuits) بر صاچلی ییلدیزطوتوبده مشعشع ولرزان اولدوغی حالده سکا کتیره‌یم‌می؟.. اون، یکرمی، التمش کونشك آلتمش کائناتده هپ بردن ناصل طلوع ایتدیکنی کوستره‌یم‌می ؟..] الخ الخ !..

دیدکدن صوکره ، (بویوك کیجه کله‌به‌کی phalène) قانادلرینه بکزه‌ین قانادلرینی ایندیروب صوصویور ، وجواب بکلیور . حیرتلر ایچنده قالان شاعر :

خیر !. بونلرك هیچ برینی ایسته‌میورم !.

دیور . اووقت :

نه ، نه‌ایستیورسلك ؟.

دیه تکرار صوزویور . شاعر برتك کلمه ایله :

(او LUI) نی !. [*]

---

[*] طیفلر کچیدنده‌کی (بویوك او)یی تونغو، بویله بویوك حرفلرله یازییور. (او) کا [لایدرك] صفتنی‌ویرن سپنسردخی (Unknowable) کلمه‌سنك برنجی حرفنی بویوك یازییور . الحاصل (سروویلیام هاملتن)

دیه جواب ویریور . بونك اوزرینه :

(ها !؟ Hein)

دیه مدهش برسس ویره‌رك وروح انسانیت فضادن همان سیلینوب غائب اولویور واو زمان شاعر قهقهه‌لر ایشیدییور ؛ فقط برشی کوره‌میور .

آرتق اوندن صوکره شاعرك نظرگاه تخیلنده بوتون عالم مدنیت تاریخ حیاتیله ، و تورلو تورلو صفحاتیله ، اسکی یکی ، عجائب شهرلریله — غریب برپانوراما تشکیل ایده‌رك — کاوب کچیور . دیرکن ، مدهش برقهقهه دها قوپویور و ، او — (قعری نایاب اولان insondable) ، (هیچ قیمیلدامان immuable) ، (دائما آچیق طوران béant) ، و ایچنده (عدم le néant) یاشیورمش کبی کورونن (سکوت معجز prodigieux silence) ایچنده ، اوقهقهه ، کوك کورولتوسی کبی یووارلانوب مضمحل اولویور .

برمدت صوکره اوکولکه تکرار مشهود اولمغه باشلیور . فقط بوسفر ، روح انسانیت (جمعانی collectif) برشکلده دکل متفرق برحالده تجلی ایده‌رك کوك یوزی نامعدود انسان وبهایم

ودها برچوق امثالی کبی معرفة‌الله بحثنده اعتراف عجزایدن آغنوستیق متفکرلر اللهی منفی برکلمهٔ توصیفه‌ایله یاد ایده‌رك اوکلمه‌لرك ایلك حرفنی هپ بویوك یازییورلر . لفظهٔ جلال یرینه بوکلمه‌لری قوللانمق برآز مجبوری‌در ، چونکه بوکلمه‌لر وجود مطلق بالجمله صفات ممکنه‌دن تنزیه ایتمك ایچون قوللانیلیور . الله کلمه‌سی ایسه برچوق صفاتی متضمن‌در . حالبوکه ملحد (شوپنهاوئر) بوکا فنا حالده قیزییور . [او ، ینه الله‌در!] دییور .

باشلری ایله طولو کورونویور. اووقت ، شاعر ، بالادن سسلر ایشیدییور؛ [واو اعجوبه‌دن پیدا اولان صورتلر بکا سویله‌دیلرکه:] دده‌یه‌رك ارتق برر برر و آیری آیری هر برینك خطابه‌سنی نقل ایدییور . [*]

اثرك ایکنجی منظومه‌سی (سسلر les voix) عنوان عمومیسیله جالب دقتدر . اوندن صوکره : (بر سس une voix) اك اول سوزه باشلایوب همان بالجمله مذاهب فلسفیه‌نك زبدهٔ اعتقادینی — مسلك مؤسسلری اولان فیلسوفلر نامنه اضافتله — غایت موجز دستورلر شکلنده برر برر عرض ایدییور. اوصورتله‌که (فطرتاً متفکر) اولان تربیه‌لی بر آدم او منظومه‌یی دقتله اوقودقدن صوکره تفلسف ایتمك ایسترسه او دستورلرك هر برینی بر (ایپ اوجی fil d'Ariane) کبی اله آلنجه تورلوتورلو دوشونه بیلمك یولنی بولور. فلسفه‌ده متخصص اولماسی مطلقا ایجاب ایتمز .

بومهم اثری کورمه‌مش اولان قارئینه بر فکر ویرمك ایچون برقاچ سطر نقل و ترجمه ایدییورم :

(بر سس une voix) ، اولا : [خشین اودونجیلر اورمانه کلدیلر Les rudes bûcherons sont venus dans le bois] مصراعیله — بالکنایه ! — افهام ایتمك ایستیورکه متفکرلر ، (قارا کلق وحدودی مجهول براورمانه بکزه‌ین) اسرار خلقتی باطله‌لایه‌جقلردر . وهمان او مصراعی متعاقب ، توغو ، حقیقةً

[*] [Et des formes sortant du monstre me parlèrent :]

ملاحظات فلسفه‌نك مختلف دستورلرینی بر باطله ضربه‌سیله بر حمله‌ده کسوب آتی آتیویریور :

— Si tu ne vois pas nie, et doute si tu vois, —
A dit Cratès. Zénon, Gorgias, Pythagore,
Plaute et Senèque ont dit : — Si tu vois, nie encore.—
Bacon a dit : — Voici, l'être, le corps,
Le fait. N'en sortez pas ; car tout tremble dehors.—
— Quel est ce monde ? — a dit Thalès. Apollodore
A dit : — C'est de la nuit que de la cendre adore.—
Et Démonax de Chypre, Epicharme de Cos,
Pyrrhon le grand errant des monts et des échos,
Ont répondu : — Tout est fantôme. Pas de type.
Tout est larve.— Et fumée, a repris Aristippe. etc.

الی آخره بویله کیدییور. بوقیصه سوزلرك معناسی بروجه آتیدر ؛ و بوراده ذکر اولونان اسملر ، هپ فیلسوف اسملریدر. [قراته‌س دیدی که : ــ کورمزسه‌ك انکار ایت ، کوروورسه‌كده شبهه ایت . ــ زینون ، غورجیاس ، فیثاغور ، پلوت ، سه‌نه‌ق دیدیلر که : ــ کوروورسه‌ك ینه انکار ایت . ــ به‌ی‌قن دیدی که : ــ ایشته وارلق، ایشته جسم، نفس الامر بودر . بونك خارجنه چیقمایکز ؛ زیرا طیشاریده هر شی تیتریور. « یعنی بونك خارجنده قوی وصارصیلماز برحقیقت یوقدر دیمك ایستیور . » ــ ثاله‌س : ــ ناصل عالمدر بو ؟ . دیدی . ــ آپولودور دیدی که : ــ او بر کیجه‌درکه کول یعنی

خاکستر ، اوکا پرستشکاردر . [*] ـ قبریسلی دهموناقس ایله قوسلی نهپیخارموس و (طاغلرله عکس صدالرك بویوك سرسریسی اولان) پیررون دخی جواب ویردیلرکه : ـ هر شی خیالتدر . انموذج یوقدر . هر شی سرفهدر . « یعنی بر صورت معینه اوزره ثابت بر وجود قویم یوقدر . هر شی یوغورولهیوغوروله اوله گلکدهدر هنوز معین وقطعی بر شکل اکتساب ایتمهمشدر . دها برسرفه ، یعنی قورت حالندهدر ؛ کهلهبك اولهمامشدر دیمك ایستیورکه devenir فلسفهسنك دستور اعتقادی بودر. » ـ ودوماندر ! ـ دیدی آریستیپ .] الی آخره !..

بوبرنجی سسی متعاقب (دیکر برسس une autre voix) ، صوکره ینه (بردیکر سس) ، بردها ، بردها ، خلاصهـ من حیث المجموع ـ یکرمی برسس نوعویهخطاباً برطاقم ملاحظات فلسفیه بیان ایدییورلر . اك صوکنجی سس ، شاعره :

Qu'importe ! Vis. Tais-toi. Va-t'en. Aime ton père,
Ta mère et tes enfants. Qui cherche désespère.

یعنی : [سن بومسئلهلرله اوغراشمه ! نهکه کرك ؟! یاشا . صوص . کیت . باباکی ، اناکی ، اولادلرکی سو ! . آرایان مأیوس اولوز .] دییور .

---

[*] بومبهم سوزلرك معناسی شو اولهجق :
[او برسردرکه بوخاکدان اوکا پرستش ایدییور .]
کیجه سر دیمكدر. خاکستر دخی بزم کرهمزدن کنایه اولسه کرکدر اولجه آتش ایکن صوکره سونوب کول اولمش دکلمی ؟!

حامد ، [برسس اینه‌رك علوی حائز ، یاصوص ، یا کبر !.
سن ای معجز !.] دیه روی عتاب ایله خطاب ایتدیکی زمان ،
بزم شاعرمز قناعت ایده‌میوبده ناصل اللهی استنطاق ایدییورسه ،
فرانسزلرك قوجه شاعری‌ده اویله یاپیور :

[نه ؟! quoi ، - دییور - انسان ، حق ، حقیقی آرایه
آرایه یورغونلقدن بی‌تاب اوله‌رق خضیض اهماله دوشسون
وهدر اولسون !. یورومك (یعنی جستجوی حقیقتده یهالك
ایله‌ایلریله‌مك !.) برخطا اولسون !.. عاقبت هیچ اولسون !..
سحر بر (تمسخر ironie) اولسون !.. یوق . (بویله‌شی اوله‌ماز :
cela ne se peut pas ! c'est impossible] دیه فریاد ایدییور .
خلاصه حامدك لسانیله :

یوق ، یوق ، بوك احتمالی یوقدر .
شدتلی بوبکزییور محاله !
نیچون حضوری بواولسون بومضطرب سفرك ؟ .
نه‌دن نتیجه‌سی یوقمش سرور ایله کدرك ؟! الخ !.

دیمش اولویور . وبو سوزلری ئوغو دخی او (بویوك
مجهول Grand Inconnu) ك ، وجود مطلقك یوزینه قارشی
سویلویور .

اوچونجی دفعه اوله‌رق - او مدهش سمای مظلمده -
عظیم قهقهه‌لر ایشیدیلیور . آرتق بوندن صوکره ئوغو هپ
اوزاقلرده وسمت رأسنده اوسیاه نقطه‌یی کورویورکه قیمیلدانجه

بویویه‌رك ، اولا بر (کیجه‌قوشی chauve-souris) شکلنی آلیور، بو، (الحاد l'athéisme)ك تمثالی در. (هیچ Nihil) کلمه‌سنك مضمونی تفسیر ایده‌رك فلسفهٔ الحادی، متجسس شاعره اطرافیله ویك منطق برصورتده آکلاتوب مدافعه ایدییور؛ وصوکره : [الله یوق !. الله یوق !. یأس !. Dieu n'est pas ! Dieu n'est pas ! désespoir] دیه‌رك (یأس عدم) ایله نطقنه نهایت ویروب غائب اولویور .

دیکر، شاعر، ینه معهود سیاه نقطه‌یی عینیله اسکیسی کبی باشنك اوستنده کورویور؛ فقط بوسفر اونقطه بویویه بویویه بر (بایقوش hibou) صورتنده تعین ایدییور. اونك‌ده (پاروله mot) سی (نه ؟ quid) کلمه‌سی‌در، وبوتون نطقی او ادات استفهامك تفصیلندن عبارتدر. اوندن اوته کجه‌مه‌مشدر. بایقوش (ریبلك scepticisme)ك تمثالی عد ایدلدیکی ایچون اوفلسفه‌نك منطقی حسن اداره ایده‌رك دستورینی مدافعه‌یه چالیشیور. مثلا :

Mais qui nous dit que l'ombre est ce qu'elle parait ?
Est-ce une unité sombre ? Est-ce une foule horrible ?
L'Astre n'est-il qu'un trou mystérieux du crible ?
Celà roule ; sur qui ? Celà tourne ; sur quoi ?
D'où vient-on ? où va-t-on ?. Je ne sais rien. Et toi ?

یعنی : [فقط کیم بزه دییورکه کولکه کوروندوکی کبی‌در ؟ (کیم بزه اثبات ایده‌بیلیرکه عالم حادثات حقیقت اشیانك عینی‌در ؟

دیمك ایستیور !.) عجبا او بر وحدت مظلمه‌می‌در ؟ (حقیقت ذاتیه‌سی بیلنه‌مز بر الله‌می‌در ؟ .) یوقسه نفرتی موجب بر غلبه‌لق‌می در ؟ (بت پرستلرك عقله ملایم گلمه‌ین بر چوق آله‌لری‌می‌در ؟ دیمکدر .) ستاره بوقالبورك (یعنی سمانك !) اسرار انگیز پرده‌لیکی اولمقدن‌می عبارتدر ؟.. (كه اورادن نور حقیقت صیزییور دیمك ایستیور .) بو (كائنات) یووارلانیور. کیمك امری‌اوزرینه ؟. و دونیور. نه‌اوزرینه؟ (یعنی بر اللهك امریله و بر علت غائیه ایچون بر محور انتظام اوزره‌می عوالم‌دونمکده‌در، دیمك‌تقدیرنده‌در.) نره‌دن‌کلیئیور؟. نره‌یه کیدیلیور ؟.. بن هیچ بیلمیورم !. یا ... سن ؟.]

دیه ثوغویه صوروبور . طبیعی اوده بیلمه‌دیکی ایچون عین شیئی قارا کلقلردن صوروب آکلامغه چالیشیور ؛ هیچ سس کلمه‌دیکی ایچون نتیجه‌ده :

هر سوده علی‌العموم – بیلمم ! –

دیمك چیقیور .

عاقبت بایقوش ، سوزلرینه شو جمله ایله نهایت ویره‌رك کوزدن نهان اولویور :

Mais, Spectre, arrache donc ce masque !

فقط ای‌خیالت!. یوزکدن‌شوماسکه‌یی قوپاروب قالدیرییور ایمدی ! ... دیه حایقیردقدن صوکره قارا کلقلره قاریشییور. اوسیاه نقطه، آرتق –تکرارتکرار– وجه‌سابق‌اوزره‌اوزاقده

پیدا اولوب ، شاعرك سمت رأسنده کورونیور وبویویه ، بویویه ، هر دفعه‌سنده بر باشقه شکلده تمثل ایده‌رك براوزون خطبه ایله حقیقتی – بیلدیکی کبی وبیلدیکی قدر – آکلاتیور. اکثریا شاعرك سؤاللری واونلره قارشی ویریلن جوابلرله بوشعرلر بر (محاضره dialogue) شکلنی آلمقده‌در.

سیاه نقطه‌نك ، هر دفعه تجلیسنده عرض ایتدیکی شکل معین ، بر دینك ویا بر مذهب فلسفی‌نك تمثالیدر ؛ ومدافعه ایتدیکی اعتقادك ایجابات منطقیه‌سنه کوره دوشونوب استدلال ایتمه‌سی شایان قید واخطاردر . او سبیله‌درکه توغونك اثرنده تناقض یوقدر . حامد ، بو انتظامه رعایت ایتمه‌دیکی ایچون ، مقبرده وئولوده بر چوق تناقضلر واردرکه اولجه بوکا دائر ایضاحات کافیه ویرمشدم .

شیمدی اوسیاه نقطه بر (قارغه corbeau) شکلنه کیرییور. بو، (مزدکیه Mazdéisme) مذهبنك تمثالیدر. (ثنائی duplex) دییور؛ یعنی [حقیقت ایکیدر؛ (خیر وشر le bien et le mal)!. رحمن ده وار، شیطان ده وار !..] دستورینی اساس اتخاذ ایدوب اوزون اوزادی‌یه مدافعه‌یه قویولدقدن صوکره ، او مدهش کولکه ایچنده غائب اولوب کیدییور .

متعاقباً (آق بابا Vautour) شکلنده کورونیورکه بوده (وثنیه ، پت پرستلك paganisme) مذهبنك تمثالیدر. (کثیر

multiplex) دییور . یعنی تعدد آله دعواسنی کودیور ؛ (اساطیر یونانیه mythologie grecque) یی اساس طوتهرق (اورفه Orphée) نك [*] سوزلریله خطبهسنه نهایت ویرییور. بو اعتقادی بداهةً باطل کورن شاعر ، او (آق بابا) یه بر سؤال صورهجغی صیرهده همان اوده ـ اولکیلر کبی ـ قاراکلقلره قاریشیور .

صوکره ، (قارتال aigle) اولویورکه بو ، دین موسانك تمثالیدر . ورد زبان ایدیندیکی کلمه ، (واحد Unus) در . اوزون اوزادی یه خطبهسنی دیکلتدکدن صوکره : [الله بردر ؛ قهار ، عزیز وذوانتقامدر ؛ چونکه (قیصقانچ jaloux) در. انسان ئولونجه تماماً ئولور ، بردها دیرلمز !] دهیهرك اعماق لیل آرهسنده غائب اولوویرییور .

بو سفر ، معهود سیاه نقطه ، قوجهمان بر (غریفون Griffon) [**] هیئتنده جلوه کوستریبور. خرستیان اعتقادینك مدافعی وتمثالی بودر. (ثالوث triplex) کلمهسنه استناداً ایدهرك

---

[*] اسکی یونانك ناتورالیزمنی شاعرانه بر بتپرستلك شکلنه قویوبده اساطیره وجود ویرن بوآدم، بلکه بالذات (فسانی واساطیری mythique) بر چهرهدر . فقط هر حالده اوتهدنبری اسمی مذکور اوله کلمشدر .

[**] غریفون ، برنوع آق بابایه ویریلن اسمدر . فقط خیالی وعجیب برقوشهدخی دهنیلیر ؛ مثلا روس وآلمان آرمهلرندهکی قوشلر کبی !

دعوایه کیریشیور ؛ خصوصا اللهك قیصقانج ، قهار ومنتقم اوله‌مایه‌جغنی ، انسانك ده بوسبوتون ئوله‌میه‌جکنی — کمال هیجانله — ادعا ایلرکن موسوی اعتقادینه اعتراضلر یاغدیریور. الده‌سو کنده امید مغفرت ایله خطابه‌سنه نهایت ویروب (کورله‌ین شیمشه‌ك کبی comme l'éclair qui tonne) برسیس ایچنده نابدید اولویور.

لکن بو تجلی‌یی متعاقب ، اوسیاه نقطه بر (فرشته Ange) صورتنده پدیدار اوله‌رق (عقلیه rationalisme) [*] مذهبنك دستورینی بسط ومدافعه‌اوغورنده — تقریباً یتمش صحیفه قدر — اوزون برخطبه اوقویور. اونك دیلنه طولادیغی کلمه (انسان homo) در. ئوغویه دکل ، اوچورومه ، بوشلغه‌خطاباً سوز سویله‌یور . نهایت ، کندیسندن اول بیان فکر ایله‌ینلرك ملاحظه‌لرینی‌ده برر ایکیشر جمله ایله تلخیص ایتدکدن صوکره شوصورتله اعتقادینی اورطه‌یه قویویور :

> Dieu, c'est le vrai. Ni vengeur, ni clément ;
> Il est juste. Venger l'affront, c'est le connaître,
> Et c'est le mériter. Etre clément, c'est être
> Injuste pour tous ceux qu'on ne pardonne pas.

[*] بو تعبیرك معناسی (هر اعتقادی عقلك حکمیله قبول ایتمك) دیمکدر . تاریخ ادیان و مدنیتده راسیونالیزم بودر ؛ و (نقل la tradition ، l'écriture ، le texte)ی اولدوغی کبی تلقی ایتمیوبده عقله موافق بر صورتده تفسیره چالشمق لزومنده مصردر. فلسفه‌ده تعبیرك معناسی باشقه‌در : (تدریبیه empirisme) ادعاسنك ضدیدر.

یعنی : [الله ، حقیقتــدر . نه منتقم‌در ، نه‌ده رحیمدر . عادلدر. تحقیردن[*] انتقام آلمق، اونی بیلمك‌در؛ (یعنی اونكله الفت ایتمش اولمق) در؛ بناءً علیه اوكا مستحق اولمق دیمكدر. رحیم اولمق ــ عفو ایدلمه‌ینلرك جمله‌سی ایچون ــ حقسزلق‌در.] [**]

بو فرشته دخی اوچوب ، كوزدن نهان اولدقدن صوكره‌ده آرتق (نور la lumière) تجلی ایدییور، و (هنوز اسمی اولمایان هویت ce qui n'a pas encore de nom) شاننده (الله Deus) كلمه‌سنی ، اشارتاً استعمال ایده‌رك خطابه باشلیور .

---

[*] بوراده (affront) كلمه‌سی‌ـ سائرلرینه ترجیحاًـ قوللانلمشدركه (ذنب) معناسنه‌در ؛ وكتب اسلامیه‌ده بوكلمه‌دن زیاده او فرانسز لغتنه توافق ایدن بر تعبیر یوقدر . كناه ایشلمه‌ك ــ بوراده ــ اللهه قارشی (affront) كبی تلقی اولونمشـدر . مجازاتی انتقام الٓهی اولمق اوزره تلقی ایدن مذاهبك بو اعتقادینی تنویر ایچون ثوغو ــ بالالتزام ــ او تعبیری ترجیح ایتمشدر. اوندن طولایی‌دركه [انتقام حسی ، حقارتك نه اولدوغنی بیلمكدر؛ بیلمك‌ده اوكا مستحق اولمقدر.] دییور وضمناً ادعا ایتمش اولویوركه بو كبی احوال الله حقنده هیچ دوشونوله‌مز؛ هیچ‌ده اوكا بویله حسلر اسناد اولونه‌ماز. بو اسنادات جناب حقه شایان دكلدر.

[**] رحیم اولمق حقسزلق‌در؛ دیمكدن مقصدینی‌ده شایان ایضاح كورویورم ؛ ظن ایدرسه‌م شاعر ، شونی دیمك ایستیور : عفو ایدیلمه‌ینلر حقنده رحمت ایتمك حقسزلق‌در؛ چونكه رحمت، بوسببوتون عفو ایتمك صاییلمه‌میور . اكر عفو ایدلیه‌جك كیمسه‌لر وارسه ، اونلر حقنده‌ده رحمت بیهوده‌در ، زیرا مجـازاتدن قورتارماز . حقسزدر ، چونكه عفو اولونه‌مایان بر آدمه آجیمق‌ده طوغرو دكلدر. اكر بحق مرحمت ایدیلیورسه ، او ، بهمه‌حال عفوی مستلزم اولمالی ایدی . یالكز قورو قورویه مرحمت ، كفایتسز بناءً علیه حلسز بر معامله‌در.

بوپارچه سراپا (تصوف) در .

ثوغونك برچوق شیلر اوقومش اولدیغنی وتتبعات واسعه‌سیله فائق الامثال بولوندوغنی چوقدن بریدر بیلیردم. کتابنك بالخاصه بوقسمی ، اثبات ایدییورکه بوقوجه شاعر ، (فلسفهٔ نوفلاطونیه philosophie Néo-platonicienne) یه و اوندن ـ اساساً ـ هیچ فرقی اولمایان (صوفیهٔ شرق mysticisme oriental) ك مخلدات آثارینه البته آشنا اولمق کرکدر . غرب و شرقك مشاهیر ادبا ومحررینندن بر چوق فکرلر آلمشدر. بونلره دائر برایکی مثال عرض ایده‌جکم . بو، بحث، بر مجبوریتدر ؛ چونکه دعوای اثبات ایچون دلیل لازم !.
اوندن ماعدا حامدك برچوق مهم سوزلری ایله ثوغونك کیلرینی قیاس ایده‌جك اولدوغم ایچون ، اول امرده بالذات ثوغونك اسلافنه نه‌قدر مدیون بولوندوغنی ـ هیچ اولمازسه برایکی مثال ایله ـ کوسترمك ایجاب ایدر. بناءً علیه مطالعات ومقایسات آتیه، شو بحثمزك متممی صاییلمالیدر ...ـ

نور ،ـ کمال وضوح وظهورندن صوکره ـ شاعر، اوزونجه بر مقدمه ایله خطاب ایدیورکه اونده سویله‌دیکی سوزلرك خلاصه‌سی (تنزیه) لزومی ـ برنجی شرط اوله‌رق ـ تنبیه‌دن عبارتدر . الله حقنده نه‌دنیلیرسه یاکلشدر ، چونکه (او) کاعطف اولونان صفتلر (کلمات انسانیه des mots humains)دن عبارت قالیور. (او) واردر؛ دیمك کافی!.. [سؤال، کولنکه‌درر؛

عالم اونك جوابی‌در . [l'ombre est la question, le monde est la réponse.

بو ملاحظاتی بوتون صوفیه‌نك – عینی مسئله حقنده – ویردیکی ایضاحات ایله قیاس ایدیکز ؛ هیچ فرق بوله‌مازسکز .

او منبع هویتدن [نامتناهی شعاعات صورتنده فیضان ایدن کائنات D'où l'Univers jaillit en rayons infinis] ك ظهوری حقنده ئوغو شو بیتلر ایله فکرینی بیان ایتمشدر :

Il regarde, et c'est tout. Voir suffit au Sublime.
Il crée un monde rien qu'en voyant un abîme ;
Et cet être qui voit, ayant toujours été,
A toujours tout créé de toute éternité.

یعنی : [اویالکز باقار ، (سیران ایدر ! وهپ بودر. [۱] باقق اوذات علی الشان ایچون کافیدر . بر اوچورومه (یعنی عدمه !.) ساده باققله برعالم یاراتیر ؛ وبصیر اولان بو وجود ، دائما موجود بولونمش اولدوغی ایچون ، ازل الآزالدن بری هر دائم یاراته کلمشدر .]

صوفیهٔ شرق دخی عیناً بوفکرده‌در . حق عالمنك ازلدنبری یارادلمش اولماسی ادعاسی ، هیچ یارادلمامش اولماسی اعتقادینی

[۱] یعنی هویت خالقه‌نك هپ یاپدیغی بودر : سیراندر . دیمك اولور . وقتیله بر کوزل ، حتی امثالسز تورکجه منظومه‌سنی (پیام) غزته‌سنده طبع ایتدیرمش اولدوغم (فزمی بابا) دخی ، اللهه خطاباً [ایشـك سیران کندك سیرانجی‌یی‌سك ؟!] دیه‌رك منظومه‌سنه نهایت ویرمشدی که ئوغونك سوزی عیناً بونك ترجمه‌سی کبی‌در .

متضمن کوروندوکندن اهل شرع ، عرفای صوفیه‌یی اتهام ایله ایتمشلردی . بو سویله‌دکلرمی اثبات صددنده یوزلرجه شعرا اشهاد ایده‌بیلیردم . فقط بحثی چابوق بیتیرمك ایچون یالکز صوفیه میاننده الك بلیغ شعرادن اولان محمودشبستری‌نك برایکی مصراعنی ذکر ایله اکتفا ایده‌جکم . [*]

محمود شبستری‌نك (کلشن راز) نده‌شو کوزل بیته‌باقیکز:

جهان جمله ، فروغ نورحق دان ؛

حق اندروی — زپیدائی ـ است پنهان . [**]

ویقتور اوغونك ده‌مین ذکر ایتمش اولدوغم :

D'où l'Univers jaillit en rayons infinis

مصراعی، شبستری‌نك برنجی مصراعنی عیناً ادا ایدییور صوکره، وجود مطلقك محضا (عدم اوچورومی l'abîme du Néant) نه، باقه‌سیله کائناتك ظهوری حقنده فرانسز شاعری‌نك ده‌مین نقل وترجمه ایتدیکم سوزلری‌ده ، ینه کلشن رازدن آلدیغم شو بیتلرك معناسنی عیناً وتماماً ناطق‌در؛ قیاس ایدیکز:

عدم ، آیینهٔ هستی است مطلق

کزو پیداست عکس تابش حق .

---

[*] محمود، بنم فکرمجه الك سلیس شاعر صوفی‌در. (کلشن راز) نامیله مشهور عالم اولان اثرمنظومی برچوق لسانلره وهله انکلیزجه‌یه ترجمه ایدلمشدر . حجمی کوچوك فقط قدری هر وجهله بویوك برائر عارفانه‌در .

[**] [بوتون جهانی نورحقك شعشعه‌سی بیل ، حق اونده پك ظاهر اولدوغی ایچون کیزلی کورونور .] دیمکدر .

عدم چون گشت هستی‌را مقابل ،
ازو عکسی شد ، اندر حال ، حاصل .
شد آن وحدت ازین کثرت پدیدار :
یکی‌را ، چون شمردی ، گشت بسیار . الخ [*]

دها صوکره دیکر بر پرده او (نور) توغویه (عشق amour) توصیه ایده‌رك اوندن ایلری کیتمه‌مه‌سی تنبیه ایچون لزوم کورویور :

. . . . — si tu m'en crois,
Va-t-en. Car les rayons brûlants dont tu t'accrois
Pourrait te consumer, etc. etc.

دیبورکه معناسی شودر : [اکر بکا ایناڼیرسه‌ڭ ، کیت آرتق . زیرا آرتدیردیغڭ (یعنی کیتدکجه فضله بر مقدارده تلقی ایتدیکڭ !) شعاعات محرقه ، سنی یاقه‌بیلیر .]

تصوفله الفتی اولانلر بیلیرکه بزم عرفای صوفیه‌نڭ ــ کنایه صورتیله سویله‌دیکی وجهله ــ حقڭ جمالی اورتن یتمش بیڭ (حجب ظلمانیه) ویتمش بیڭده (حجب نورانیه) واردر. بو پرده‌لرڭ جمله‌سنی قالدیروب (لی مع الله) مرتبه‌سنه ایریشمڭ

[*] [بوقلق وجود مطلقڭ آینه‌سیدر ، که اوندن حق پارلقی سنڭ عکسی پیدا اولمشدر. عدم وارلغه قارشی‌قارشی‌یه کلنجه، درحال یوقلقده او وارلغڭ بر ظل انعکاسی حاصل اولوویردی . ایشته او وحدت (یعنی وحدت حق !) بو کثرتدن ظاهر اولدی ؛ (بر) ی یعنی (واحد) ی صایدیغڭ کبی چوق اولور .] دیمکدر . وحدت ایله کثرت حقنده صوفیه‌نڭ دستور اعتقادی بودر.

یالکز حبیب اکرمه نصیب اولمشدر. معراج کیجه‌سی جبریل امین بیله انجق (سدرةالمنتها) یه قدر حضرت پیغمبره رفاقت ایده‌بیلمشدر. اوندن اوته‌سی ایچون (رفرف) دلیل اولمشدی. تصوف لساننده (سدرةالمنتها) عقلك حدود منطقه‌سی دیمکدر. (رفرف) ایسه (الهام) در. جبریل دخی (ناموس اکبر) یعنی الکبیوك قانون اولمق اوزره تعبیر ایدیلیر. جبریل (سدره) دن ایلری کیده‌مه‌دیکنك اسبابنی بیان ایچون: [لو دنوت قدرا نملة لاحترقت] دیمشدرکه [بر پارمق قدر ایلریله‌سه‌یدم یاناردم.] دیمك اولور. بوقاریده ایراد ایتدیکم فرانسزجه شعرلردن آکلاشیلیورکه جبریلك بو سوزلرینی - بر تنبیه اوله‌رق - نور، ویقتور هوغویه سویلویور وعیناً سویلویور.

حق (رؤیة الله) مسئلهٔ مهمه‌سنده بزم صوفیه‌نك همان دائما ذکر وتفسیر ایتدیکی (تجلیٔ طور) وقعه‌سیله حضرت موسانك حالت حیرتنی ویقتور هوغو دخی - مثال اوله‌رق - ذکر ایدییور؛ (نور)، ینه شاعره خطاباً شویله سویلویور:

En voulant trop voir Dieu, Moïse chancela;
Un peu plus; il tombait du haut de cette cime,
l'œil plein des tournoiements terribles de l'abime.

یعنی: [الاهی، فضله کورمك (یقیناً کورمك) ایسته‌دیکی ایچون موسی موازنه‌سنی غائب ایتدی. دهشتلی باش دونمه‌لری ایله کوزلری قارارنجه، آز قالدی طورسینانك ذروه‌سندن اوچورومك ایچنه دوشه‌جك ایدی.]

دییور ؛ ظن ایده‌رم که فرانسز شاعری : [حر موسی صمقا) قول جلیلنی ـ طبقی عرفای شرق اسلوبنجه ـ تفسیر ایتمشدر .

نوغو (نور) ك بو سوزلرندن فوق‌العاده محظوظ اوله‌رق [سویله ! . امان ، سویله !.] دیه خطبه‌سنك دوامنی رجا ایدییور . نور ، حقیقت مطلقه‌نك کلام ایله تعریف و تعبیر اولونه‌مایه‌جغنی آکلاتمق ایچون دییورکه : (نامتناهی l'infini) اولان وارلق انسانلره تعلق ایدنجه ، اونك هیچ بر (دالنه rameau) طوقونوله‌ماز که : سزك (سفیل کلمه‌لر misérables mots)کز دوکوله‌سین ! . یعنی [حقیقت ذاتیه‌سی (برتر عقل ووهم و ادراك) اولان اللهی انسانلر دوشونونجه بهمه حال کلمه‌لرله اودوشونجه بر شکل آله‌بیلیور . حالبوکه لسان بشر ، نامتناهی‌یی بیان ایچون نه سفیل نه مسکین بر واسطه‌در !] دیمك ایستیور . فی‌الحقیقه :

L'idée à peine éclôt que les mots la défont.
Comment se figurer la forme du profond ?.. etc.

یعنی ، [فکر انکشاف ایدر ایتمز ، کلمه‌لر او فکری بوزویورلر. ده‌رینلکك شکلی نصل تصور اولونه‌بیلیر ؟. الخ ! الخ !.]

حامدك :

معنا بیتیور قیلنجه تکرار !

دیمه‌سی‌ده بودر ؛ فقط ویقتور نوغونك بیتی چوق دها

گوزلوده‌ها طوغرودر. چونکه معنا بیتیور دکل !... ذاتاً قالب الفاظه کیروبده صورت بوله‌میور ! .. اویله بر معنانك لفظاً تعیننده امتناع وار !..

خلاصه، نور، او معنای مبهم و - صوفیه‌نك دیدیکی کبی - (طلسم اعظم) حقنده، انسان اسانیله بعضی شیلر سویلویورکه ینه صوفیهٔ شرق او فکرلری پك بلیغ بر اسلوب شاعرانه ایله اذا ایتمشلردر. مثلا: فصوص شارحی صاری عبدالله‌افندی مرحومك چوق یرده، چوق دفعه دیدیکی کبی: [قدرت کلیهٔ صمدانیه‌نك، نقطهٔ غیبیهٔ ازلیه‌دن ظهوری] نی بیان ایدن شو:

Le tout éternel sort de l'éternel atome.

مصراعندن باشلایوب او اوزون قطعهٔ منظومه‌یی نهایتنه قدر اوقورسه‌ق کوررزکه: [*] اللهك بر (معادله équation) شکلنده موضوع، کائناتك ده بر (ذوحدین binôme) صورتنده منظور اولدوغنی [**]؛ فقط (عظیم بر حقیقت مجهوله grand réel

---

[*] (Dieu) نك (۲۱٤) نجی صحیفه‌سنه باقیکز [édition Nelson].

[**] [کائنات بر ذوحدیندر؛ (س) اشارتیله مرموز بر مجهولی حاویدر؛] دیمك [معادله‌نك معلوم اولان قسمی؛ جهت ظاهره‌سی در. باطنی الهدر؛ مجهول مطلق اودر.] دیمکدر. معمافیه الله، بوتون معادله‌یی محیط بر تعبیر اوله‌رق قوللانلدیغی ایچون، ظاهر و باطن بوتون وارلقلری احدیت ذاتیه‌سنده جامع اولمش اولویورکه صوفیه‌نك فکر و اعتقادیده عیناً نوحی حرفیاً بودر.

inconnu) ی ، بویوك بر (س = X) اشارتی حاوی بولوندوغی ؛ صوکره بزم (س) حرفیله عرض ایتدیکمز تمثالك بیله (نامتناهی infini) نك انجق براشارتی ، بر (عدد nombre)ی ، بر (عنصر انشعاع و اشراق élément du rayonnement) ی اولمقدن عبارت قالدیغنی ، نوغو ، پك سلیس بر لسانله – وبالطبع تشبیهی بر صورتده – بیان ایتمشدر.

بو اسلوب ، ریاضیون قدیمه‌نك ادای معروفی ایدی ومشهور (فیثاغور Pythagore) ك تعلیمات فلسفیه‌سیله بوتون متفکرین عالمه وبالخاصه –اوحکیم یونانی‌یه حرمتکار طاورانان– صوفیه‌یه کچمشدر. اطناب کلامدن احترازاً یالکز بر ایکی رباعی وقطعه عرض ایدییورم که تصوفده (فیثاغوریه Pythagorisme) اسلوبنه خیلی کوزل برر مثالدر :

وجود اندر کمال خویش ساریست ،
تعینها امور اعتباریست .
امور اعتباری نیست موجود ،
عدد بسیار ویك چیزست معدود [۲]
. . . . ،
کثرت ، چونیك درنکری ، عین وحدتیست

---

[۲] معناسی : [وارلق ، کندی کمالی داخلنده ساری‌در . تعینات ، (یعنی برر شکل ایله محدود ومعین اولان اشیای ممکنه) امور اعتباریه‌دندر. امور اعتباریه موجود شیلر دکلدر. عدد چوقدر اما صابیلان شی هپ بردر .]

ماراشکی نماند دراو؛ پس کرا شکیست ؟.
درهر عدد که بنکری ، ازروی اعتبار ،
- کر صورتش ببینی وکرماده اش - یکیست ! [٣]

. . . .

در مذهب اهل کشف وارباب خرد ،
ساریست احد ، درهمه افراد عدد .
زیرا که عدد کرچه برونست زحد ،
هم صورت وهم‌ده ماده اش هست احد ! [٤]

. . . .

اعداد کون وصورت کثرت نمایشست
فالکل واحد تجلی بکل شأن .

. . . .

العین واحدة والحکم مختلف ،
وذاك سرّ لاهل الکشف ینکشف .

---

[٣] [چوقلغه شویله بر ایجه باقارسه‌ك (برلك) ك عینی‌در. بونك بویله اولدوغنده بزجه شبهه قالمادی ؛ آرتق کیمك شبهه‌سی واردر : هر هانکی بر عدده - اعتباری اوله‌رق - باقارسه‌ك کوررسك که کرك صورتاً ، کرکسه مادةً اصلی (بر) در.] یعنی : اون ، قرق ، بیك دی ا. نه دیرسه‌ك دی ! هپ اساسی بردر : برك تکررندن عبارتدر .

[٤] [کشف ضمیر اهلی وعقل اربابی مذهبنجه (واحد) ، بتون اعداد سائره‌یه ساری‌در. زیرا عددلر هرنه قدر حددن افزون اولسه اونلرك صورت وماده اعتباریله اصلی هپ بردر.]

اشیا اکر صدست واکر صد هزار بیش ،
جمله یکی بود بحقیقت، چوبنکری [*] الی آخره !.

فیثاغورك اساس حکمتی ذاتاً بو ایدی. بو حکیم تصور، وتعلیم ایتدیکی (نظریهٔ اعداد théorie du nombre) ایله علم حسابی بر علم الٓهی شکلنه صوقشدی. (عدد واحد) الله اولویوردی، مقادیر وکمیات سائره هپ او واحددن صدور ایدییوردی. بوتون جهان امر اعتباری ایدی. چونکه اعدادك کافه سنده ساری اولان واحد یعنی الله ایدی. وحدت وجود فلسفه سنك اسلوب ریاضیسی بودر. صوفیه بو اسلوبی پك بکندی وقبول ایتدی.

نور تشابهنه کلنجه، توغو، اوندن هر سوزنده استفاضه ایدییور، فقط شو سوزلری سائر امثالندن زیاده شایان دقتدر:

. . . . Clarté formidable de l'ombre,
Lueur sur le Koran comme sur le missel,
Eternel présence à l'œil universel!

یعنی: [نور، اوکولکنك - شایان احتراز ومدهش - بر آیدینلغیدر که کرك قرآنك، کرکسه خرستیانلرك دعا کتابنك اوزرینه منعکس اولمش وعموم کائناتك نظرینه ازلدنبری حاضر ومعروض بولونمشدر].

---

[*] بیتلرك معناسی : [کائناتك عددلری ایله بوچوقلق صورتی، هپ کورونوشدر. کل، بردر ؛ هرشان ایله تجلی ایدر.] (عین entité) یعنی بالذات موجود اولان شی ا. بردر ؛ حکم مختلفدر، اهل کشف اولانلره انکشاف ایدن سر ایشته بودر. [اشیا یوز دانه اولسه ده، یوز بیکدن زیاده اولسه ده، - حقیقت کوزیله باقارسه‌ك - هپ بردر.]

آ كلاشيليور كه بوراده كولكه‌ديديكى شى، مجهول مطلق اولان حقيقتدر. بناءً عليه بالجمله كتب مقدسه‌ده پارلايان شى، اللهك نور ظهورى‌دز، فقط نورانجق بر تمثالدر. هنوز بالذات الله دكلدر. بو تفسير (زردشت) دينڭ اساس اعتقادينى تماماً و عيناً ناطق بولونيور. مع مافيه (نور) بخشده ويقتورتوغو؛ نه ديسه، نه سويلسه، ايران شعراى صوفيه‌سنڭ سوزلرينه قارشى اونلر كيتاده كيفيتاده براز كولكه‌ده قالير:

در كون ومكان نيست عيان جز يك نور؛
ظاهر شده آن نور بانواع ظهور.
حق، نور؛ وتنوع ظهورش، عالم.
توحيد، همينست ودكر وهم وغرور.

. . . .

اى نور !. تو درجملهٔ اشيا ظاهر !.
وز منظر چشم اهل عرفان، ناظر.
عالم، همه از نورتو روشن گشته !
هم اول اين سلسله‌ئى، هم آخر !. [*] الخ !. الخ !.

---

[*] رباعيلرك معناسى : [كون ومكان ايچنده بر نوردن باشقه عيان اولان يوقدر. اونور دخى تورلوتورلو شكلرده ظاهر اولمشدر. حق نوردر؛ اونڭ تنوع ظهورى‌ده عالمدر. توحيد بوندن عبارتدر. بوندن باشقه‌سى وهم وغروردر.]

[اى نور!. سن اشيانڭ جمله‌سنده ظاهرسك !. اهل عرفانڭ كوزيله ناظر اولان ده سن‌سين !. شو عالم بوتون سنڭ پرتوكدن ظاهر اولمشدر. سن - زنجيرنه‌مه كيدن بوانوار متنوعه‌نك - هم اولى، همده آخرى‌سين !.]

نور تشبیهی ایچون ده بوقدر ییر. چونکه دین زردشتی نك اك قدیم (گاتها Gâtha) لرندن، یعنی (الٓهی)لرندن طوتوکزده مولانا جلال الدین رومی، شمس تبریزی، محمود شبستری، فیضیٔ هندی، محمد شیرین مغربی، حاجی کرمانی، هاتف اصفهانی والی آخره !.. کبی برچوق بیوك شاعرلرك اثرلرینه وحتی بوکونکی دور انحطاط اشعارینه بیله برلمان قدسیت ویرن نیر الهامات، وحدت وجود اعتقادیله نور تشبیهیدر. فارسی لسان بهی ایله یازلمش هیچ برشعر صوفیانه یوقدرکه اونده شاعر بوتشبیه ایله پرتوفروز بلاغت اولماسین !.. زردشتك دین وآیینی شدتله منع ایدن سیاست اسلامیه یه قارشی ایران صنف منوری حکمت صوفیه یه صارلمش واوسایه ده (دین نیاکان) ایله ارتباطنی محافظه ایده بیلمشدر. [*]

---

[*] دین نیاکان (دین اجداد) دیمکدر. فردوسی شهنامه ده نقل ایدیورکه، (خسرو پرویز)ه طرف حضرت پیغمبریدن وارد اولان نامه نك کندیسنی اسلامه دعوت ایتدیککنی کورونجه، شهنشاه ایران، منفعل اولارق، مکتوب رسالتپناهی‌یی ییرتمش و : ! ز دین نیاکان مرا ننگ نیست، که دین بهاردین هوشنگ نیست ! ! دیه‌رك دعوت نامه‌یی خفت ایله رد ایتمشدر. دها صوکره‌لری آتشپرستان آیینه (اجدادمزك دیننده بزم ایچون عار یوقدر. هوشنگك دیننده کوزل دیننده یوقدر.) دیمشلردر. انجق تصوف پرده‌سی آلتنده اسکی دین اجداده صدق ایله مواظبت ایده‌بیلمشلردر. اوندن طولاییدرکه ایرانك (رندانه تصوف)ی ایله اهل عربك (زاهدانه تصوف)ی آره‌سنده شایان دقت برفرق واردر.

توغوده (دور le devenir) اعتقادینه دائرده اوزونجه ملاحظات وارکه صوفیه نك سوزلریله مقایسه ایتمك ایسترم .

معلومدرکه (دور) نظریه‌سی حکمت صوفیه‌نك (لابد ولاینفك indispensable, inséparable) اولان عقاید اصلیه‌سندن برینی تشکیل ایدر. (قبض وبسط complication, explication) نظریه‌سی ده اونك لازم غیر مفارقیدر؛ (ظهور émanation) نظریه‌سی ده !.

مادام که خلقت، بر کنز مخفی نك آچیلماسی وصاچیلماسیدر؛ یاخود بر نقطهٔ غیبیه ده مندرج ومندمج اولان (سر حقیقت) ك فیضانی وظهوریدر، او حالده (عالم تعین) ده هر نه وارسه، (عالم لاتعین) ده وسر احدیتده ذاتاً مکمون بولونیوردی دیمکدر. وارلقلرك (نقطة الغیب) ده کیزلی بولونماسی (قبض) حالیدر. عالم تعینده ظهوری (بسط) حالیدر؛ و مادام که ظهورده مراتب مختلفه ودرجات متتابعه وار؛ قدمات ترقی وتدنی وار، (قوس عروج) و (قوس نزول) ایله (دور) تمام اولویور؛ یعنی وارلقلر الهك آغوشندن، فرضا جمادیت حالندن باشلایه‌رق نباتیت حالنه، اوندن حیوانیت درجه‌سنه، اوندن صوکره ده انسانیت مرتبه‌سنه ونهایت ملکیت پایه‌سنه ایرشیورلر که (قوس عروج) بودر. بونك عکسی یعنی [illegible] صورتنده (قوس نزول) در. بوایکی حرکتله (دور) تمام اولمش [illegible]

بوقدرکه بولوندوغی درجهٔ تجلی‌یه کوره ناقص اوله‌بیلسین !..
مثلا بالقلرك (غلصمه) لری — بر آلت تنفس اوله‌رق — بزم جکرلریمزه نسبتله ناقص کورونور؛ فقط صوایچنده منحل بولونان هوایی تنفس ایده بیلمك ایچون اوندن ایی آلت اوله‌ماز. مشهور قاآنی‌نك دیدیکی کبی :

زحد خویش هر نقصی کمال است !..

ایشته خلاصة الخلاصه، صوفیه‌نك بو دور مسئله‌سنده دستور اعتقادی بو ایدی. یومورطه ایله طاووق، چکیردك ایله آغاچ مسئله‌سی، [یعنی بونلردن هانکیسنك دیکرینه — ابتداءً — تقدم ایتمش اولدوغی بیلمك مسئله‌سی]، اذهانی دور وتسلسله دوشوروب حیرتده براقدیغی ایچون، صوفیه‌جه پك معتبر اولمش و (دور) ك حقیقتی اثبات ایچون دائما آغاچ ایله چکیردك تشبیهی سرمایهٔ مقال اتخاذ ایدلمشدی.

بو تشبیهه کوره (شر le mal) دخی بوقدر. یاخود شر دیدیکمز شی (نواهٔ خیر noyeau du bien) در.

ویقتور هوغوده بونلرك هپسی وار؛ هم کمال بلاغتله بیان ایدلمشدر. او سوزلری تفصیلاتیله بورایه نقل ایده‌میه‌جکم، چونکه پك اوزون سوره‌جك!.. فقط ارباب مراق (Dieu) ده نورك خطبه‌سنی ایچه اوقوسون وخصوصا :

Pourquoi la loi, la règle ? etc.

سوزلریله باشلایان قطعه‌سنی و اونی تعقیب ایدن پارچه‌یی

دقته تتبع ایدیسین !.. بن پراکنده بر ایکی مثال ایله ! کتفایه مجبورم. شو قطعه‌یه باقیکز :

De même que déjà le germe, c'est le fruit ;
Que déjà dans le gland, monde que l'herbe ignore,
Avec toute sa feuille éclatante d'aurore,
Avec son noir branchage où la lune blêmit,
[*] Solide et frissonnant, le grand chêne frémit, etc.

توغونك بو سوزلریله فیضیٔ هندینك مشهور (توحید باری) سنده بولونان شو بیتی قیاس ایدیکز :

درتوهمه کالنوی مندرج فی الشجر ؛
درتوهمه کالشجر مندرج فی النوی . [**]

تورکجه‌ده (عرشیه)، (فرشیه) و (دوریه)ناملریله یازیلان صوفیانه شعرلرك روحی بو عقیده‌در . وجمله‌سنده‌ده بو تشبیه، [یعنی اغاجك چکردکده (قبض حالنده) مندرج بولوندوغی وچکردکده آغاجده مندمج اولدوغی ! .] اساس‌در .

---

[*] توغو دیمك ایستیورکه (تخم، اوحالده ایکن بیله میوه صاییلیر. مثلا میشه پالامودی (كه او بر باشقه عالمدر، اونی چن بیله‌من چونکه آغاج اولوب میوه ویرمك مرتبه‌سنه ایرمه‌مشدر!) اوت، اوپالامودك ایچنده بوتون میشه آغاجی - رنك فجرله پارلایان یاپراغی نور قمری صولدوران اوقارا کاق داللری ایله - او میشه آغاجی توه‌ده تیتریبور .

[**] فیضیٔ هندینك او توحیدی پك مشهوردر . خراباتك برنجی جزئنده مندرجدر . (یا ازلی الظهور یا ابدی الخفا) مصراعیله الهه خطاباً باشلایان بو قصیده سراپا آغنوستیق همده میستیق‌در .

اسلافدن حسین غیبی بابانك (کشف الغطا) عنوانیله - اربابی عندنده - پك مشهور اولان اوزون منظومهٔ صوفیانه‌سندن شو بر ایکی بیت دخی ذکره شایاندر چونکه یوقاریکیلرك عینیدر. [*]

(غیبی بابا) اثرمذکورینك بر یرنده قارئلرینه کیفیت دوری آکلاتمق ایچون بو تشبیهه محتاج اولدیغی ده سویلویور :

برشجر فرض ایده‌لم باشدن باشه بو عالمی
فهم ایده‌وه‌ز تامرادیمز ، مراد اوزره ، - دلا !
گرچه بو تمثیلمز ابعد گورونور .. الخ الخ ..

اوزاتمایه‌لم!.. بو شجر، عرش اولویور. اونك ساقی، دالی، بوداغی ، یاپراغی فلانی ، عناصر اربعه ومولید ثلثه اولویور، وبوتون بونلردن مقصد ، انجق میوه‌در. میوه دخی انساندر. بوتون بو فیضان خلقت ، انسانه وجود ویرمك اوغورنده اولویور؛ علت غائیه اودر. اونك ایچون :

داعیه دوشدی نوایه کندی ذاتن گورمکه ،
باطننده قویدی ناچار قوت نشوونما .

واو - چکیردەك - بو اوغورده طوپراغه دوشویور. ساق

---

[*] بوندن اوچ بش سنه اول (پیام) غزته‌سنده (غیبی بابایه) دائر براز معلومات ویرمش وتورکجه شعرلرندن برقاچ نمونه‌ده گوسترمش ایدم. بو ذات ، پارمق حسابیله پك گوزل اشعار صوفیانه یازانلردن بریسیدر . و تصوفی ، حقیله آکلامش ، یعنی زهددن عبارت عد ایتمه‌مشدر . (کشف الغطا) منظومه‌سی طوقسان طوقوز بیت‌در ؛ ظن ایدرم باصیلمامشدر .

اولویور . شاخ اولویور . یاپراغه یوزطوتویور. چیچکله چوق ماجرا چکیریور. نافله !. کندینی کوره‌میور :

عاقبت بونلاری‌ده ترك ایتدی ، کلدی میوه‌یه ؛
کوردی کندینی تماماً ذاتنه ایتدی ثنا .

یعنی ، انجق او وقت انسان کندینك (نسخهٔ کبرا) و (برزخ جامع) اولدوغنی آکلایوب کندینه تسبیح ایدییور . مشهور (بایزید بسطامی) کبی : [سبحانی !. مااعظم شانی !..] دهیه بیلیور .

آکلاشیلیوریا ! ؟. خلقتدن ، یعنی جلوهٔ حقـدن اصل مقصد (معرفت نفس) در . بوتون کائنات ، بر تکامل دوری سایه‌سنده انسانه قدر ارتقا ایده‌رك انجق اونده کسب شعور ایتمش و کندینی طانیمش اولویور .

چون کماله ایردی میوه ختم اولور آنك ایشی :
میوهٔ آخر تقاضاسینه دوشر اشتها .

ایشته (دور) بونده‌در. بورادن ینه دوران باشلار .

اوسبیله‌درکه اسفل درکاتدن طوتوکزده اعلای درجاته قدر ، بوتون موجودات ، هپ (مظاهر)در؛ یعنی (هویت ذاتیه)نك ، وجود مطلقك نامعدود اولان اسما و صفاتندن برینه مظهر اولمش وانجق اوسایه‌ده وجود بولمش شیلردر . هردرجه ، هرمرتبه سلسله‌ده برموقع مخصوصی حائزدر. (شر) ویاخود (چیرکین) کوردوکمز شی ، کندی مقـامنه ، کندی حالنه کوره مقدمهٔ

خيردر؛ منشأ حسن‌در . حاصلی علی‌الاطلاق (شر) یوقدر .
(ئوغو) دخی طبق بویله دوشونیور :

Chrysalide du bien qu'on appelle le mal, etc.

دیه‌رك شری علی‌الاطلاق رد ایدییور ؛ (شر دەنیلن شی، خیرك وجودینه مصدر اوله‌جق بر شکل ابتدائی‌در . مثلا (کەلەبك papillon) دەنیلن مکمل حیوانه نسبتله عروس کبی‌در.) دییور . حتی :

Juste éclos du pervers, bon sorti du méchant,

مصراعیله (تخرج الحی من المیت . . . . الخ) آیت جلیله‌سنی تفسیر ایدن فرانسز شاعرینك سوزلری آشاغی‌یه قدر تعقیب ایدیلیرسه کورولورکه صوفیه‌جه (قوس عروج) ی تعریف ایتمکدن باشقه برشی یاپمش اولمیور . ویقتور ئوغو، اثرینك بوقسمنده تماما صوفی بر شاعردر .

معماقیه . بو قدرله اکتفا ایدەمەیەرك : [ای نور هپ بومی ؟ . یعنی حقیقت هپ بو سویله‌دکلرکدن عبارت‌می ؟. بوقدرمی ؟.] دیه صورویور . نور : [صوص !.. بیلیرم ظن ایدن دیوانه‌در !.] دیه جواب ویرییور . الك نهایت او سیاه نقطه یەنه بلیره‌رك بر (کفن Suaire) شکلنی آلیور . مکر ، اوچ دفعه ئوغویی استخفاف ایدن ، اونك ــ ذات الوهیتی ادراك ایتمکدن عبارت اولان ــ امللیه تمسخر ایله‌ین اوقهقهه‌لر، هپ بو (کفن) دن صادر اولویور ایمش !.. شاعر بوحقیقتی آکلاینجه طوکه قالیور .

(كون le jour) ى تمثيل ايدن بو كفن ، دها اول كاوب كيدن خيالاته نسبتله بك آز سويلويور؛ معمافيه همان بر بجق تحيفه‌قدر يرطوتان سوزلرى ايچنده بك كوزل شيلر وار؛ مثلا :

[يولجى ، ديكله !.] ديه خطاب ايتدكدن صوكره بوش برفضاء حقيقت آرايان سرسرى شاعره ـ خلاصةً ـ ديبور كه، [شيمدى‌يه قدر كوردوكك هپ رؤيادر. يالان واصلسز شيلر اوزرنده يوزن مبهم برطاقملاندر. ارتق هانكى قاپى‌دن اولورسه اولسون !... لاتناهيته كيرمك ايسترمى سك؟. بوانقاضى آرقه‌كده براقوب پيغمبرلردن ايلرى كيتمك ايسترمى‌سك ؟..] هله شو سوزلر بك علويدر :

O semeur du sillon nébuleux, laboureur
Perdu dans la fumé horrible de l'erreur,
Front où s'abat l'essaim tumulueux des rêves,
Doutes, systèmes vains, effrois, luttes sans trêves,
Te plaît-il de savoir comment s'évanouit
En adoration toute cette âpre nuit ?

. . . .

Le veux-tu ? Réponds .

يعنى : [اى ـ سحابه‌لر كبى غير ثابت چيغيرلره ـ تخم آتان ، وخطانك صنفور دومانـنده غائب اولان ـ رنجبر !.. اى ـ اوغولتولو رؤيا كومه‌لرينك ، شبهه‌لرك ، بوش سيستمه‌لرك ، قورقولرك ، فاصله‌سز مجاهده‌لرك چارپوب مضمحل اولدوغى ـ ناصيه !.. (يعنى ، طيشى سكوت ايله ظاهر ، درونى محشر

اولان جبين متفكر !. ديمك ايستيور .) بو صارپ كيجه‌نك سجده‌لرله ناصل پايانه ايرديكنى بيلمك خوشكه كيدرمى ؟.. يعنى : آكلامق ايستر مى‌سك ناصل [بو كائنات واريرسجده‌لرله پايانه ؟.] جواب وير !.] ديبور .

ئوغو . بو سوأله (ئه‌وت !.) ده‌نجه بوتون مخلوقات بر (بز toile) كبى تيتريور ؛ او زمان او خيالت قرلنك برينى قالديروب اورتوسنك اتكى ايله اشياى دنيويه‌يى ستر ايديور ، ئوغونك كوزلرى قاراريور آرتق هيچ برشى كورميور . شاعر اوزمان :

Il me toucha le front du doigt et je mourus .

يعنى : (پارماغيله آلنمه طوقوندى ، وبن ئولدم .)

مصراعيله بو بليغ منظومه‌سنه نهايت ويرييوركه حقيقتاً علوى بر تابلويى مصوردر . بلكه‌ده عقلى باشنده ابكن المسز برموت طبيعى ايله ئولنلرك كوزلرى قارارنجه ، كائنات نظرلرندن بوصورتله سيلينير كيدر .

بوراده ئوغو ، اثرينك نصفنى (يعنى برنجى قسمنى !.) بيتيرمش اولويور ؛ بوندن اوته‌سى (شيطانك عاقبتى la fin de Satan) عنوانيله آيريجه بر كتاب تشكيل ايدركه اوندن هيچ بحثه لزوم كورميوردم ؛ زيرا بومبحثده بنى مشغول ايدن (مقبر) ايله (ئولو) و (بالادن برسس) كبى آثار عثمانيه‌نك انجق او برنجى قسم ايله (يعنى الله ـ Dieu ايله !.) مناسبتى واردر ؛

هم پك صميمى و صيقى بر مناسبتى واردر ؛ ايكنجى قسم ايله (يعنى شيطانك عاقبتى ايله !.) علاقه‌سى اولماديغنه قوياً قناعت ايتمكده‌يم .

حامدك ئوغودن نه‌قدر ونه صورتله متأثراولمش بولونديغنى كوسترمك ايچون همان برقاچ مثال ايله ايضاحات لازمه‌ويره‌جكم. فقط شايان دقت برنقطه‌يه - اول امرده - انظار قارئينى جلب ايتمك ايسترم :

بو بويوك شاعرلرك ايكيسنده‌ده غريب برمراق واركه عينى سبب وجدانى‌يه عطف ايدلمه‌سى ممتنع دكلدر . غالبا ايكيسى ده تمايش ياپيور : ئوغو، پك اوقومش، پك معلوماتلى كورونمك مراقنده‌در. اونك ايچون پك معلوماتفروشدر. حامد ايسه پك جاهل كورونمك ايستيور. اوندن طولايى دائما جهليله اوكونمك مراقليسى‌در . آكلاشيليوركه برنجيسى جاهل كورونمكدن ، ايكنجيسى عالم كورونمكدن قورقويور .

بو غريبه‌نك سببى تعريف ايچون معروضات آتيه‌م انجق برفرضيه كبى تلقى ايدلمه‌لى‌در ؛ (مطلقا حقيقت حال بودر،) ديه ادعا ايديورم ظن اولونماسين !.

ئوغو ، (قروموەل Cromwell) ناميله معروف اولان اثرينه مهم بر (مقدمه) يازمش و اوراده رومانتيزم مسلكنك (مبادى و مقاصد principes et buts) ى حقنده ايضاحات ويرمشدى . اووقتلر بو مقدمه‌يى هركس اومسلك مؤسسنك

عادتا (بیان نامه manifeste) سی کبی تلقی ایتدی . اونلك موضوعنی تشکیل ایدن برچوق ملاحظات صیره‌سنده (حقایق مابعدالطبیعه‌نك لسان شعر ایله بیان وادا ایدلمه‌سی)ده رومانتیزم لوازمندن اولمق اوزره کوسترلمشدر .

(علوم صحیحهٔ ثابته sciences exactes et positives) اربابی — ذاتاً اوته‌دنبری — مابعدالطبیعیات بحثلرینی، محضا (تخیلات شاعرانه fantaisies poétiques) دن عبارت عد ایدییورلر واونلره نظر استخفاف ایله باقیورلردی . شبهه یوقدرکه علوم وعلی‌الخصوص علوم طبیعیه — کرك فلسفیاتده، کرك صنایع نفیسه وادبیاتده — (ناتورالیزم naturalisme) مذهبنه مائل، و رومانتیزمك بطلاننه قائل‌در . اونك ایچوندرکه همان دائما علمای طبیعیون آره‌سنده تمایز ایدن بعضی فحول متفکرین (رومانتیزم فلسفه‌سی) علیهنه عصیان ایدرك — ماتریالیزمی التزام وناتورالیزمی ترویج اوغورنده — عظیم مجاهده‌لر آچمقدن هیچ برزمان خالی قالمامشلردر . تاریخ فلسفه کوستریورکه علوم طبیعیه‌نك ترقی‌سی ایله فلسفهٔ مادیه‌نك تحکمی برابر کیدییور . حتی (هه‌غل Hegel)، (شه‌للینغ Schelling)، (فیخته Fichte) ایله مرتبهٔ قصوایه واران (آلمان رومانتیزمی)، علوم طبیعیه اربابنك مجاهداتنه قارشی محافظهٔ اعتبار ایده‌میه‌رك مغلوب اولمش و (١٨٦٠) دن صوکره آلمانیاده (ماتریالیزم) فلسفه‌سی اذهان متفکرینه، وحتی وجدان ناسه کلیاً تصرف

ایتمکه باشلامشدر . بو (دور époque) ه - تاریخ فلسفه‌ده - (فلسفهٔ مادیه‌نك رجوع وتحکمی la réaction matérialiste) دیرلر .

فکر ونظارده فلسفهٔ مادیه‌نك مظهر رغبت اولماسی ، شعر وهنرده (ناتورالیزم) ك غلبه‌سی تأمین ایدر ؛ نته‌کیم آلمانیاده دخی اویله اولمشدی . [*]

تربیه‌لری ومزاجلری حسبیله رومانتیزمدن متنفر بولونان علوم حسیه اربابی ، (رومانتیق) لری (عامه بیگانه قالق) قباحتیله مرومان ایهام وعلناً تجهیل ایتمکه باشلادیلر . بومعامله - بالطبیعی اولارق - برنوع (دیله‌تانتیزم dilettantisme) [**] تولید ایتدی . علوم حسیه وطبیعیه ایله حقایق مابعدالطبیعه‌نك

---

[*] اوزمان صراق وطالبه افندیلر ، معاصرین فلاسفه‌دن متوفی (لانگه Albert Lange) نك (تاریخ فلسفهٔ مادیه) نامیله پك معروف اولان بویوك اثرینه مراجعت ایتملیدرلر . اوراده بو مسئله‌لر اطرافیله مذاکره ومناقشه ایدلمشدر .

[**] بوکلمه عصرلردنبری معلوم ایدی . ایتالیاده (دور انتباه la Renaissance) ده مدنیت جدیده‌نك اساسلری آتیلیور ایکن دنیانك الا بیوك صنعتکارلری دخی اوراده یتیشمشدی . او زمان بونلره صنایع نفیسه وبالخاصه موسیقی (مراقلیلر amateurs) ینه اشارت ایدرلردی ؛ یعنی حقیقةً منتسب صنعتدن و ارباب مسلکدن اولمایوبده حسب المراق بو شیلردن بحث ایدن وبیلیر بیلمز تنقیداته گیریشن سطحی نظرلی کیمسه‌لره (دیله‌تانتی dilettanti) دینیر ایدی . صوکره اصطلاح اولدی . بزدخی السنهٔ سائره گبی بومفهوم کلمه‌یی عیناً آلالی‌یز . چونکه بزده مقابلی یوق واویدورولمسی ده قولای دکل .

استکناه ایدیله‌میه‌جکنی ادعا ایدنلر بیله ، علومه بر درجه‌یه قدر التفات ایتمکله و ـ هیچ اولمازسه ـ مبادئ اساسیه و کشفیات مهمه‌سندن بوسبوتون غافل کورونمه‌مکه چالیشدیلر. حتی حالا اویله‌در ؛ مثلا : روحك استقلالنی و دماغك ارادتسز بر آلت اولدوغنی ادعا ایتمکدن واز کچمه‌ین بر چوق اسکی فکرلی پسیقولوغلر وارکه یازدقلری کتابلرك باش طرفنه تشریحدن وفزیولوژی علمندن براز (معلومات مختصره) نقل ایتمکده نوعما مجبوریت حس ایدییورلر . حالبوکه او علومه جداً وقوفلری یوقدر . خصوصا بر پسیقولوژی کتابنه معلومات تشریحیه درج ایتمکدن مقصد دماغ ایله روحك صیقی صیقی‌یه مناسبتنی و نتیجه‌ده (روحك فعالیت دماغیه‌دن عبارت) اولدوغنی اثبات ایتمکدر ؛ حالبوکه اونلر بو دعوانك عکسنی التزام ایتمك ایچون کتاب یازمقده‌درلر .

ویقتور هوغونك معلوماتفروشلغی بویله بر حسدن متولد یعنی بویله بر مجبوریته معطوف بر نمایش اولسه کرکدر . واقعا بو شاعرك تربیهٔ فکریه‌سی مکملدر ؛ حتی بعض علومه و خصوصا ریاضیاته مراقی زیاده ایمش ؛ دینیلیور . هرنه اولورسه اولسون ، بو اثرنده اوقدر اسامئ خاصه ذکر ایتمشدرکه اوزنده حالی قارئلرك باشنی دوندورمکه کفایت ایدر . بن بعض مصراعلرده دارت ، بعضی تحفه‌لرنده [illegible] اوتوز اوتوز دارت اسم صایه بیلدم . بویله غریب اسملرله مالی اولان تحفه‌لردن حقیقه

معناجیقاروب ذوق آله بیلمك ایچون تکمیل اساطیر یونانیه‌یی؛ تاریخ مقدسی وغیر مقدسی بیلمه‌لی !.. تاریخ ادیان و تاریخ فلسفه‌یی ده ایی بیلمه‌لی !.. صوکره کرهٔ ارضك اسکی جغرافیاسنی دخی بیلمه‌لیدرکه بیکلرجه سنه اول خراب اولوب اسمی اونوتولان شهرلر حقنده آز چوق مبهم بر فکر حاصل ایدیله بیلسین ! مثلا عینی صحیفه‌ده (نمرود Nemrod) ، (الکندی Alkindi) ، (پاولوس Paul) ، (مارق اورهل Marc Aurel) ، (قومود Commode) ، (تب Thèbes) ، (غومور Gomorrhe) ، (منفیس Memphis) ، (اهریمن Ahriman) ، (هرمز Ormus) کبی[*] بر سوردو کلمات غریبه‌نك بربری آردنجه هجومی، برچوق قارئلرك ــ صحیحاً ــ کوزینی قورقوتور. زیرا اونلرك هر برینی تحقیق ایتمك ایچون آیری آیری قاموسلره مراجعت لازمکلیر.

امینم که بو اثر بك آز و بك ممتاز کشیلر طرفندن مطالعه اولونه‌بیلمشدر؛ صوکره‌لری بوسبوتون متروك وعنسی قالماسنه سبب ، ینه بو چتین لسانیدرکه حقیقتاً اسلوب افاده‌سنه چوق یرده بیوسنت و ردرت اثرك قیمت شعریه‌سنی دوشوردیور . فقط بر چوق پارچه‌لری ، بر چوق قطعه‌لری ، بیتلری و مصراعلری‌ده وارد رکه علویت فکر و اسلوبك اك کوزل نمونه‌لرندن معدود اوله‌بیلیر. هیله (قدرت کلام puissance du Verbe) اعتبار ایله کیمسه هوغویه چیقیشه‌مز ظنیرم . [**]

---

[*] صحیفه (١٢٦) Dieu, édition Nelson.

[**] شرقده قاآنی بو قدرت بیانده هوغویه معادل اوله‌بیلیر . بوایکی بلیغ شاعر معاصر ایدیلر .

حامده كانعجـبه ، او بالعكس جهانى اعلان ايتمكله افتخار ايدييور ؛ بيلمم هانكى منظومه‌سنده :

جهل ايله افتخارى پك سوه‌رم !

ديديكى مشهوردر. فقط بوده بيشده بر ظور وار: سوزك اصل معناسى‌ده اونده مندمجدر واونده آرانلالى‌در : (فكرمى آسمان ايدر تزيين) ، (شعرمى اختران ايدر ترصيع) ، (بكا لازم دكل بيان وبديع) كبى سوزلر سويله‌ديكنه باقيلير‌سه ، [هرسوزى الهـام ايله سويله‌ديكندن . هر فكر حقيقتمى (بالحدس par intuition) لمح بصرده كشف ايتمه‌يكندن طولايى !.] هرتورلو علمـدن مستغنى بولوندوغنى آكلاتمق ايستيور ، ديمكدر . امى اوله‌رق هر شيئى بيلمك انجق پيغمبره خاص بر قدرت معجزه‌در . طبيعى‌دركه بزم سوكيلى شاعرمزك بومغرورانه سوزلرنى اوقدر جدى بر ادعا اوله‌رق تلقى ايتمه‌يوب شعراى شرقك (فخريه)لرى جنسندن برشى عد ايتمكه مجبورز . اكر بو (نمايش جهل) ، (قابليت الهـام) حسـابنه قيد ايديله‌جكسـه ، بيهوده‌در . چونكه بزم بختيار شـاعرمزده او قابليت ، البته لزومى قدر واردر . بونى هر كسدن زياده بن، كمال خلوص ايله ادعا ايده‌بيليرم. حتى شوكاده قناعت تامه حاصل ايتمشمدركه كنديسنده شاعرلك، ـ خصوصى معناسيله شاعرلك، شعر يازمق دكل !. ـ توغودن دهازياده‌در؛ هر نه‌قدر بلاغت بيان اعتبـاريله او فرانمز داهى‌سـنه قارشى

لكنتنرده بر چوجوق كبی قالیرســه‌ده ، (لیریزم lyrisme) و (انفعال pathos) اوندن چوق فضله وچوق (لطيف gracieux) در . بو خصــوصده حامد ، (Dieu) صاحبی ثوغودن زياده (رافائل Raphaël) و (غرازيه للا Graziella) محرری (لامارتين Lamartine) ه بكـزر . معمافيه بن اونك يوقاريكی سوزلرنده مضمون اولان ادعانی قبول ايدنلردن دكلم ، واوله‌مام : ثبوت دهانك ، مطلقا تحقق جهله وابسته اولماسنه عقلم ايرمز . [دهـا علم ايله تحصيل اولونه‌ماز] ادعاسی پك طوغرودر ؛ لكن بو [علمدن مستغنی‌در] ديمك دكلدر . هم (دها) نك صنعته نسبتی ايله علمه نسبتی هيچ ثيی درجه‌ده دكلدر . بو مسئله‌نك ـ ظن ايدلديكی قدر ـ بسيط اولماديغنی كوسترمك ايچون ـ عقلمه كلمش ايكن ـ شونی سويليه‌يم كه (الهام) ، انســانه روزكار كبی كلز ؛ معين بر فكر وموجه بر حس صورتنده كلير . هم پك واضح وبراق اوله‌رق كلمه‌سی برنجی شرطدر ؛ يوقســه عوامك شكلسز ، قيافتسز دوشونجه‌لرندن مبهم ودودآلود طويغولرندن هيچ بر فرقی اوله‌ماز . هله او فكر ، ماديات متفرقه و منفرده‌يه متعلق اولمايوبده فلسفياته ، مابعد الطبيعياته وياخود نظريات علميه‌يه عائد بر دوشونجه اولورسه ، اونك بر سلسلهٔ افكار ايله ارتباطی واردر كه ـ بو كونكی مدنيتك اقتضاسنه كوره !. ـ مطلقا تحصيل سايه‌سنده اطرافيله اوكرنيله بيلير . چونكه او فكرلر يكپاره بر (سيستم) ك اجزای عضويه‌ـ سندندر . باشقه تورلو اولماز ، اولسه‌ده قيريق دوكوك اولور .

ثانياً حامدك ادعاسی هيچ طوغرو دكل ! عكسنی اثبات ايده‌بيله‌جك پك‌قوی دليللر وار؛ حتی بديع وبيانك كنديسنه لزومی اولماديغی ـ التزاماً ـ سويله‌ين بو شاعر هنرپرداز، اوقدر (استادانه ملاعب لفظيه des jeux de mots savants) ياپيور واودرجه‌ده بوشيلره مراقلی كورونويوركه مع التأسف اوكوزل شعرلری بويوزدن فنا حالده ضرر ديده اولمقده‌در.

ثالثاً بوكونكی مدنيته نظراً (عرفان culture) كرك صنايع نفيسه‌ده كرك‌ فلسفه‌ده اوقدر مهم بررول اوينويوركه (دها) اوكانسبتله بر (قابليت مكنيه potentialité) دن عبارت‌قالمقده‌در. بر (استعداد مجرد) دركه تربيه ايله انكشاف ايتمه‌دكجه اوندن ـ مهم ومستحسن ـ برايش مأمول دكلدر.

ايشته بو!.. و بونك ايچوندركه بورادە (پروفسور ماهافی) نك دكرلی سوزلرينی تكرار اخطار ايتمك ايسترم؛ چونكه شيمدی اونلرك معناسنی دها ايی قاورايه‌بيليرز.

يونانيلردن بحث ايدركن پروفسور آكلاتمشدی كه: يونان استادلری (تربيه كورمه‌مش، وصايت آلتنه كيرمه‌مش دها) دن شدتله نفرت ايدرلرمش! بر (اثر نفيس) مطلقا قواعد صنعته وايجابات ذوقه تمامی‌ رعايتله وجوده كتيريليرمش! خلاصه معرفتسز دهانك فائده‌سز بر (قابليت مكنيه) دن عبارت اوولدغی اوتندنبری معلوم و مسلم ايمش!. بنده ديورم‌كه نره‌ده مدنيت وارسه بو حقيقت اوراده كنديلكندن تظاهر

ایتمكده‌در ؛ هله بر آدمده صحیحاً اویله بر قابلیت اولدوغنی آكلامق، انجق اوقابلیتك ــ هرهانكی بروجهله ــ انكشافنه وابسته‌در . چونكه [ماهیتی اثبات ایدن آثار عملدر !] اوده (معلومات مرتبه (connaissances organisées سایه‌سنده ممكن اوله‌بیلیر . مدنیت فكریه اودیمكدر . حالبوكه محض الهام ایله تحصیلی قابل اوله‌مایان برشی وارسه اوده معین وخصوصی بر طاقم معلوماتدر . مثلا مقبرك بریرنده :

برفوسفوردن ایمش بونور عرفان !.

دهین حامدك ، بوفكری سائقهٔ الهام ایله سویلیه بیلمش اولدوغنه بوتون ملت‌عثمانیه ایناتسه بن ایناتمام ؛ زیرا اوفكرك نره‌ده ، نه‌زمان، ناصل، نه‌مناسبتله وكیملرك ذهننده طوغمش اولدوغنی ــ تفصیلات تاریخیه‌سیله ! ــ بیلیرم ؛ چونكه‌ مسلكمه عائد بر مسئله‌در . بیلیرم‌كه (١٨٦٠) ده آلمان رومانتیزمنی دهویرمك ایچون ، (سپیریتوآلیزم) فلسفه‌سی علیهنه شدتله قیام ایدن ماتریالیستلر ، روحك هویت مستقله‌سنی انكار ایدرك اونی فعالیت دماغیه‌نك جلوه‌سی اولمق اوزره تلقی ایله‌مشلر وبوادعالری ــ علوم‌طبیعیه معلوماتیله ــ مدافعه‌یه قویولمشلردی . بوفلاسفهٔ‌مادیون همان اكثریتله فیزیولوژی علماسندن واطبادن متشكل برفرقهٔ متفكرین ایدی . بونلر روحك وجودینه دلالت ایدن (فكر [illegible]) ك حصولی نسج عصبیده موجود بولونان (فوسفور) [illegible] بوتون قابلیات معنویه‌یی

عناصر ماديه‌نك اثر فعاليتی كبی كوسترمك ايستيورلردی . حتی بو ادعايی بردستور موجز شكلنه قويوب اورطه‌يه آتديلر: [Ohne phosphor Kein Gedanke] ديديلر كه [فوسفور اولماينجه فكرده يوقدر] معناسنی افاده ايدر . بو ظن باطل ، فلسفه كتابلرنده موجب مناقشه اولدوغی كبی (فيزيولوژی) و (پسيقولوژی) كتابلرينه كچه‌رك موضوع بحث اولمش وقطعياً رد ايدلمشدر . چونكه صودداولمازسه دماغ ياشايه‌ماز؛ عناصر سائره ايچون ده بويله !.. او حالده فوسفورك حصول فكرده منحصراً برمهم رولی يوقدر . لكن تدقيقات علميه ايله تبين ايدن [بو معلوماتی حامده (پری الهام) فيصلدامشدر] ده‌نيليرسه ، بن بو روايته اينانه‌مام؛ او قدر صافدرون دكلم !.. [حامد ، بو مسئله‌يه متعلق اولان بالجمله مباحثات ومناقشاتی بالذات تتبع وتحقيق ايتمشدر؛] ده‌نيليرسه او ادعايه‌ده قولای قولای اينانه‌مام. چونكه حامدی چوق سوديكم ايچون چوقايی بيليرم. هيچ برفكرينی اهمال ايتمه‌مكه چاليشدم. بو آدم (عالم) دكلدر ؛ فقط پك منور بر شاعردر . افكار علميه وملاحظات فلسفيه‌يی كمال دقتله تلقی ايدر. او فكری دخی بر يرده كورمش و - اهميتنه بناءً - قيد ايدوب يرنده صرف ايله‌مشدر. ايشك حقيقتی بوندن عبارت اولمالی !..

كشفيات علميه و فلسفيه هركسك مالی‌در. هركس كبی شاعرلر دخی اونلردن استفاده ايدر وايتمه‌لی‌درلر. بزم اسكی

ادبیاتمزده (طاس سرنکون فلك) ، (قبهٔ فیروزه رنك) ، (داغ سویدای قلب) ، (چار عنصر) کبی - آدیم باشنده بر - تصادف ایتدیکمز تعبیرات ، اثبات ایدییور که شاعرلر زمانك افکارعلمیه‌سندن مستفید اولمشلردر ؛ چونکه بوتعبیرلر (بطلمیوس Ptolemeus) ك (علم هیئت) ی ، (جالینوس Galienus) ك (بیولوژی) سی ، وقرون وسطانك (الکیمیا alchimie) سی ایله صیقی صیقی‌یه علاقه داردر . بوکیفیت ، ذهنلر اوزرینه زمانك تأثیرینی کوستریرکه پك طبیعی‌در . اوندن کندینی قورتاره‌بیلنلر قاچ کشی‌در ؟ . بیلەمیورم !.. بناءً علیه بوکا برده‌یه‌جکم یوق . دیدیکمده پك بسیطدر : بوکبی معلومات الهام ایله تلقی اولونه‌ماز !.. ادعاسنده بولونیورم . اوقدر !..

(بر محرر ، اسلاف ویاخود معاصرینندن هیچ بر فکر آلمامالی‌در !) ده دیمیورم . بالعکس !. آلمالی‌در . هم آلماماسی ممکن دکلدرکه !. . یا آله‌جق ، یاخود محروم قاله‌جق‌در . عرفان مدنیتدن محروم قالان (جمهور ناس la majorité des gens) ك بوبحثده برمله علاقه‌سی یوقدر . شاعر وعلی العموم (صنعتکار artiste) دن بحث ایدییورز . صنعتکار ، نه آلیرسه آلسین !.. باس کورمم . لکن عینی شکلده آلماسین ؛ چونکه صنعتده ایجاد بر اثرك (هیولا matière) سنی دکل (صورت forme) نی خلق ایتمکدر . بوتون هنر اوراده‌در . او ، کندی تصورینی برشکل مخصوص ایله (تمثیل representer) ایتمکه مجبوردر . بن‌ بو شرطك تحققنه باقارم .

بوكونك دكل ، التی بچق عصردن بری پاشایان تاریخمزك
ـ اعتقادمجه ـ اك بويوك شاعری اولان مقبر مؤلفی، جهليله
افتخـار ايتمش اولماسەيدی بوقدر زحمته كيرمز و بر چوق
ايضاحات ويرمزدم. كنديسـنك بو ادعاده نه درجه‌لره قدر
حقلی اوله‌بيله‌جكنی كوسـتره‌بيلمك ايچون زياده‌سيله احتياط
كارانه طاورانمق لازم اولدوغنی شـدتله حس ايدييوردم، اك
چوق اوقودوغم ، طانيديغم ، بكنديكم وسـوديكم بو محرر
فوق‌العاده‌نك قيمتنی تقدير ايتمك ايسـتركن يا كلشلق ياپمايه‌يم
ديه قورقويوردم. يا كلمشلقلرك اك فناسی‌ده حقسزلقدر .

اوندن قطعياً توقی ايده‌بيلمك ايچون ، ظاهری مشابهتلره
باقوب‌ده آلدانمامق وقنـاعت جازمه ويره‌بيله‌جك دلائل قويه
بولمق اقتضا ايتديكنی ـ هيچ بر وقت ـ خاطرمدن چيقارمادم :

علی‌الخصوص بيليرم‌كه بوكون اوروپاده دكل ، بوندن
بيكلرجه سـنه اول چين‌ده ويا هنـدده بر متفكر آدمك
دوشونمش و بيان ايتمش اولدوغی شيلری ، شيمدی توركياده
ديكر بر متفكر آدم ـ بلكه عيناً ـ دوشـونه‌بيلير ؛ زيرا
بوتون انسانلرده (دماغ) ديديكمز (دوشونجه ماكنه‌سی)
عينی اسـتادك اثر صنعی‌در . آره‌ده بر فرق وارسـه ماهيت
اعتبـاريله دكل درجه اعتباريله تحقق ايده‌بيليور. بنـاءً عليه
هركس ـ درجهٔ قابليتنه كوره ـ عينی شيئی دوشـونه‌بيلير .
مثلا ويقتور ئوغونك دوشونديكنی برفضولی دخی دوشونه‌بيلير.

نته‌کیم دوشونه‌بیلمشدرده ؟.. لکن مستقل دوشونجه‌لرده شخصیتك ، زمانك ، محیطك بر (تمغا cachet) سی واردر. بر مثال ویره‌یم ؛ باقیکز !

(Dieu) ده ویقتور ئوغویه ـ بالادن بر چوق سنه‌لر ـ بر برینی متعاقب خطاب ایده‌رك بر وجهله عقائد فلسفه‌لرینی بیان و حقایق اشیا حقنده بسط مطالعات ایدییورلردی یا ؟!.. ایشته او سنه‌لردن اون سکزنجیسی تماماً علوم طبیعیه فلسفه‌سنك مدافعی اوله‌رق بر اوزون خطبه ویرمش و بر چوق مهم فکرلر عرض ایتمشدی. تأسف ایده‌رم که اطناب کلامدن احترازاً بو سنه‌لر حقنده تفصیلاتدن صرف نظر ایتمکه مجبور اولدم. حالبوکه اون سکزنجی سنه تماماً (اسباب بطیئه ومتمادیه نظریه‌سی théorie des causes lentes et continues) عنوانیله علما بیننده مشهور اولان عقیدهٔ مقبوله‌یی بسط و مدافعه ایدییور و فرانسز شاعرینك (فلسفهٔ طبیعیه philosophie naturaliste) دن صحیحاً خبردار اولدوغنی اثبات ایدییوردی. بوکون ارتق عموماً قبول اولونمش بولونان بو نظریه ایله اولا (طبقات الارض Géologie) علمنده تکامل فلسفه‌سنك صحتی تحقق ایتمش و بو یکی مسلك علمی ، (بیولوژی) ده داروینیزم فلسفه‌سنك انکشاف و تأسسنی تسهیل ایله‌مشدی. [*]

[*] بو نظریه‌نك مؤسسی انکلیز علمای بنامندن (سر چارلس لایل Sir Charles Lyell) در . بو ذات ، مشهور فرانسز عالمی (ژورژ کوویه Georges Cuvier) نك نظریه‌سنی بوسبوتون اعتباردن

(سرچارلس لایل) ، الك اهمیتسز عوامل طبیعیه‌نك پك اوزون بر زمان دوام تأثیریله نه بویوك تحولاته سببیت ویره‌بیله‌جكنی كوسترمك ایچون (برطامله صو) یی مثال اوله‌رق

اسقاط ایتمكله تاریخ علمده یكی بردور آچدی . خلقت ارض وظهور اجناس بحثنده (كوویه) نك فلسفه‌سی كتب مقدسه‌نك روایتنی مصدق اولمق اوزره خرستیان اعتقادینه تماماً موافق بولونیوردی : (الله دائما اجناسی برآنده یاراتیور ، وبرمدت صوكره اونلری محو ایتمك ایچون مدهش طوفانلر وآنی اختلالات ارضیه ایله یرك آلتنی اوستنه كتیروب یكی یكی اجناس حیوانیه‌یی ینه برآنده خلق ایدیوردی .] تاریخ علمده بوكا [Théorie du cataclysme] دیرلركه [طوفان نظریه‌سی] دیه ترجمه ایده‌بیلیرز . طبقات الارض فننده برعلامهٔ كاشف اولان (لایل) بو نظریه‌نك بطلاننی بر چوق دلائل مادیه ایله اثبات ایده‌رك كوستردی كه سطح ارضده واقع اولان تبدلاتی حصوله كتیره‌بیلمك ایچون اوزون برمدت اهمیتسز بر طاقم عوامل واسباب طبیعیه‌نك متمادی تأثیری كفایت ایدر . مثلا برباغمور دامله‌سی بیكلرجه عصر عینی نقطه‌یه متمادیاً تأثیر ایتمكله غرانیت طاشنی آشیندیره‌بیلیر وطاغلری كمیره‌رك چامور حالنده سیله ویردكدن صوكره كوللرك دیبنده تشكل ایدن (طبقات رسوبیه couches sédimentaires)ی وجوده كتیره‌بیلیر . نته‌كیم اویله اولمشدر . الی آخره . ایشته بو نظریه‌یه‌ده [اسباب بطیئه ومتمادیه نظریه‌سی] دیرلركه مشهور (چارلس داروین Charles Darwin) بوندن الهام آلوب متنبه اولمش واونی (منشأ اجناس l'origine des espèces) مسئله‌سنه عادتا تطبیق ایده‌رك بوتون بیولوژینك فلسفه‌سنی ده كیشدیرمشدی . خلاصه (چارلس لایل) ك طبقات عالمده یاپدیغنی ، (چارلس داروین) بیولوژی عالمنده یاپمشدی . ذاتاً (لایل) كندیسنك دوستی وحامیسی ایدی . داروین بوآدمه نه قدر مدیون و منتدار اولدوغنی ـ كمال حرمتله ـ سویله‌یور . سپنسر دخی الك اول بوكتابدن ملهم اولمشدر .

آلمش واونك عصرلر سورن تأثيريله غرانيتلرك آشيندیغنی نظر تأمله عرض وحواله ايتمشدی. ارتق او (برطامله صو)، علم لساننده مشهور برضرب مثل اولدی.

علم نامنه ويقتور هوغويه خطاب ايدن اون سكزنجی سس، پك اوزون وپك مفيد اولان خطبه سنده:

L'auteur, je te l'ai dit, c'est l'atome; etc. etc.

يعنی: [صانع می؟. بن سكا اونی سويله دم، جزؤ فرددر.] ده يه رك، بوتون وارلقلرك ركن اصلی سی، بوتون حادثات عالمك باعثی انجق جزؤ فرد اولدوغنی قطعيا ادعا ايله دكدن صوكره شاعره طاغلری طاشلری كزديريور، باش دوندوروجی اوچوروملرك، مدهش قوغوقلرك او (صو طامله سی) اشكالاتندن باشقه برشی اولمادیغنی وكيم بيلير قاچ بيك عصرده او طاغلرك اويله كميريله بيلمش واوحاله كلمش اولدوغنی تعريف ايديور ؛ وهمان (واسع بر اويوق cirque) كوستره رك : [*]

Ce théatre où le vent combat la trombe enfuie
Voilà ce qu'à construit un atome de pluie .

---

[*] طبقات الارض لساننده (سيرق cirque) ، اصطلاح اولنشدر . اكثريا سونمش یانار طاغلرك منفذلری ـ مرور زمانله ـ طيقانوب كوموله نير، واسع براورطه اويونی يری يعنی (سيرق) كبی برشكل آلير؛ حتی صولرك تأثيريله دخی بويله انكين چوقورلر وقوعه كلير . هوغونك تياترودن مقصدی بودر . بو (سيرق) تعبيرنی علم هيئت اربابی ده قبول ايتمشلردر. كرهٔ قمرده طاغلرله محاط اولان منحط يرلره ، وسونمش وولقانلرك آغزينه (سيرق) ديرلر .

يعنى ، [بو تياترو (صحنه‌سى كبى كوردوكك چوقور ميدان !.) كه اورايه قاچان قاصيرغه‌يى روز كار قووالايوب اونكله دوكوشيور ، ايشته بر ياغمور جزؤ فردينك ياپديغى بنا !..] دييور وهمان بوسوزلرى متعاقب :

Quel besoin as-tu donc d'un Vichnou, d'un Allah ? etc.

يعنى : بوتون بو حادثات طبيعيه‌يى تعريف ايچون [بر ويشنويه برالله‌ه نه احتياجك وار ؟ ! ..] ديه شاعرى عادتا آزارليور [*]

بركيمياكر فلسفه‌سى تقرير ايدن بو سس ، دها بويله بر چوق ايضاحات ويردكدن صوكره بالطبع ، صراحتاً اعلان الحاد ايده‌رك خطبه‌سنى شوسوزلرله بيتيرييور :

[اى انسان ، سن رؤيا كه دوام ايت ؛ سنى خطا نره‌يه سوق ايدرسه اورايه كيت !.. بكا كلنجه ، بن (معجزه‌لر prodiges) ياپمق ايچون ... الخ الخ ... شو بر طامله صويومى سنك الله‌كه ده كيشمم !..] دييور . [**]

[*] ويشنو ، هندك اوچ بويوك الله‌لرندن بريدر ؛

[**] فرانسزجه‌سندن اختصاراً عرض ايدييورم :

Quant à moi, ... etc.

Je n'accepterai pas, ... etc.

L'échange de ton Dieu contre ma goutte d'eau.

يعنى : [سنك الله‌ه ياپديرديغك حادثات كونيه‌يى بنم بر دامله صويم يابه بيلديكى ايچون بن، اونى سنك الله‌كه ده كيشمم . اوحادثاتى بردامله صو بلك اعلا تعريف ايدييور . الله‌ه لزوم قاليور ا..] ديمك ايسته‌مشدر .

فقط شاعر بوقدرله قناعت ایده‌مه‌دیکندن طولایی :

— Mais cette goutte d'eau, criai-je, qui l'a faite ? —

یعنی : [اویله اما او صو طامله‌سنی کیم یاپدی ؟ .] دیه باغیردم؛ دییور. صوکره برباشقه‌سس بیان ملاحظاته باشلیور ... که شیمدیلك اونکله مشغول اوله‌جق دکلم . لکن توغونك بو سؤالدن مقصدی نه‌در ؟.. حادثات کونیه‌نك اسبابی اولمق اوزره ــ علما طرفندن ــ کشف وابرازاولونان عوامل حادیه ومادیه فوقنده بر (علت اولی cause première) بر (مسبب الاسباب cause des causes) آرامق دکلمی ؟ .. شبهه یوق که اویله ! ... فقط بو یالکز توغویه یاخود ارسطویه خاص بر دوشونجه‌دکل، بوتون متفکرلرك ــ بالضروره ــ دوشوندکاری شیدر . شعرای متفکریندن بر مثال ویرمك ایچون بزم فضولی‌یی ذکر ایتمشدم . باقیکز عینی سؤالی فضولی ناصل وضع ایدییور !.. (لیلا ومجنون) دن نقل ایتدیکم شو برقاچ بیت ، عینی دوشونوشك شرقلیجه‌سنه بر کوزل نمونه‌در ؛ مع مافیه اسلوب تفکر تماماً باشقه‌در . ایشته بو باشقه‌لق استقلالی اثبات ایدر :

ایتمك کرك اهل فیض وبینش ،
تحقیق وجود آفرینش :
بیلمك کرك آنی کیم جواهر ،
نه کنج نهاندن اولدی ظاهر ؟.

. . . .

هر خلقته کرچه برسبب وار ،
آیا سببی کیم ایتدی اظهار ؟..
کر کافله نوندن اولدی عالم ،
آیانه‌دن اولدی کاف ونون هم ؟

. . . .

حاشا که بوطرفه نقش غرا
نقاشندن اوله‌مبرا !..
فکر ایله ، وکور !. نه‌در بواسلوب ؟!.
نه‌صانعه‌در بوصنع ، منسوب ؟.
هر ذرهٔ ظاهرك ظهوری ،
براوزکه‌یه باغلی‌در ضروری .... الخ الخ !....

بنم دعمینکی دعوامی اثبات ایتمك ایچون دنیاده بوقدر کوزل بر مثال اوله‌ماز . اوچ عصر فاصله ایله سوز سویله‌ین بوایکی بویوك شاعر، عینی فکری ، عینی طور ایله بیان ایتمش حتی هر ایکیسی‌ده عینی مسئله‌یی سؤال شکلنه قویمشدر . مع مافیه بونلرك مستقلاً دوشونمش اولدقلرنده ذره قدر شبهه‌م یوق ، واوله‌ماز . چونکه فضولی کندی تربیهٔ فکریه‌سنی ، کندی محیطنك ، زماننك ، عقائد دینیه‌سنك بوتون تأثیراتی طرز تفکر واسلوب بیاننده پك واضح وپارلاق بر صورتده کوسترەرك بر شرقلی کبی دوشوندوکنی اثبات ایتمکده‌در . (ذرهٔ ظاهر) دیدیکی شی ، ایشته او صو طامله‌سی‌در ؛ کاف

ونون يعنى (كن) امرى دخى فيضان خلقتدن كنايه‌در. بونلو عادى سببلردر؛ فضولى اوسببلرك (علت اولا) سنى آرييور، (اسباب عاديه causes occasionnelles) ده قالميور. چونكه اسباب عاديه (دور و تسلسل cercle vicieux) كردابنه قدر ذهن بشرى سوروكلر. (اويله‌ برسبب، براوزكه سببه ضرورى اوله‌رق باغلى‌در!) ديمكدن مقصدى بودر. بوده برعلت اولايه واروب طورمق لزومنى تنبيه و — حتى — اقتضا ايدر.

فضولى‌نك بو دوشونجه‌سنى، هبه فيلسوف مشهور مالبرانش Malebranche) بر مذهب فلسفى‌يه اساس اتخاذ ايتمش‌دى كه اسمنه (occasionalisme) ديرلر. [*]

مع مافيه شوغونك :

[لكن او صو داملەسنى كيم ياپدى ؟]

ديمه‌سيله، فضولى‌نك :

[آيانه‌دن اولدى كاف ونون هم ؟]

---

[*] مالبرانش، بر پاپاس، همده مشهور برفيلسوفدى؛ دەقارتك پيرولرندن وفضولى‌نك‌ده معاصرلرندن‌در. كنديسى (اسباب عاديه causes occasionnelles) نظريه‌سنك موجديدر. تأسيس ايتمش اولدوغى مذهب فلسفى بونظريه‌يه مستنددر. (فلسفه درسلرى) نده و (قاموس فلسفه) نك، (cause سبب) كله‌سنده بوآدمك مذهبنه دائر خيلى تفصيلات ويرلشدر. ارباب مراق اووراره مراجعت بويورسون. فقط اساسى شودر: [حادثات كونيه‌ده اسباب عاديه، انجق ظاهرى سببلردر. علت اولى وسبب حقيقى يالكز الهدر.] بومذهب، بزم صوفيه اعتقادينى تماماً تصويب ايدر.

دیمه‌سی آره‌سنده - کرك موضوع بحث ، کرکسه طور تعریض و ادای استفهام و علت اولی آرامق نیتی اعتباریله !- ذره قدر فرق یوقدر. فقط بری او قدر غربلی ، دیکری ده اودرجه شرقلی که ویقتور ئوغویه (کاف ونون)ی، فضولی‌یه‌ده (صو داملەسی) نی آکلاتمادقجه بو ایکی کشی عینی صورتله دوشونمش اولدقلرندن خبردار اوله‌مازلر.

شبهه شوقدرکه سایمان قانونی عصرنده یاشایان بر عارف ومتصوف مسلمان آنجق فضولی کبی دوشونه‌بیلیردی. اون طوقوزنجی عصر میلادینك اك مهم کشفیاتندن صاییلان (اسباب بطیئه‌ومتمادیه) نظریه‌سندن البت خبرداراوله‌مازدی؛ وبدیهی‌دیرکه کندیسندن اوچ عصر صوکره کلن بر فرانسز شاعرندن بوفکری آله‌مازدی.

ویقتور ئوغونك فضولیدن بویله فکر اقتباس ایتمش اولماسی‌ده دوشونوله‌من. چونکه اولا بوشاعر اوکا مفتقر دکلدر؛ صوکره عینی فکری تماميله اوزو یالکزجه دوشونمش و کندینه خاص بر اسلوب ایله ادا ایده‌رك زمانه‌نك ، محیطنك ، تربیه‌سنك تأثیرنی اثبات ایله‌مشدر. حق بیان ایتدیکی افکار ایچنده اویله‌لری وارکه هم ماهیةً هم ده صورتاً (شرقلی قفاسی mentalité orientale) محصولی اولمقله برابر بوسبوتون خصوصی ومعین بر دوشونوشدر؛ مثلا شاعره - اوزون بر خطبه ایله - بر چوق حقیقتلر تبلیغ ایدن (فرشته l'Ange)، هر شیئك نه قدر بویوك وعینی زمانده

نه قدر کوچوك اولدوغنی ــ خصوصی بر نقطهٔ نظردن !. ــ

؛ کلاتیرکن مایهٔ بشرك نور ایله ظلمتــدن مترکب بولوندوغنی تشــبیه طریقیله بیــان ایدییورکه ، معلوم اولدوغی اوزره ، ــ اساساً مزدکی mazdéique اولان ــ بوفکر، ایران شعرای صوفیه‌سی ایله عرفان اسلامه کچمشدر .

پك مختصراوله‌رق سویله‌یورم؛ چونکه فرانسزشاعرینك تکمیل اثرینی بورایه نقل ایتمك ممکن دکل ، هم وظیفه‌م دکل!.. بر بیت دخی کافی !.. ئوغو :

Tout être a deux aspects, ténèbres et rayons ;

یعنی : [هر موجودك ایکی وجهه‌سی واردر ، ظلمت ونور !.] دییور !

بونی، قوجه‌فیضیٔ هندی (معرفت نفس) عنوانیله مشهور اولان منظومه‌سنده ــ انسانه خطاباً ــ اوقدر بلاغت ایله بیان ایدییورکه، ئوغو اوکا واقف اولسه‌یدی آلقیشلاردی!. باقیکز:

ای نقد اصل وفرع ، نه دانم چه کوهری !.
کز آسمان بزرکتر و ازخاك کمتری !..
دل بدمکن که تیرکیٔ چار عنصری ،
خودبین مشو که آینهٔ هفت کشوری !
. . . .
خاکی اکر بظلمت هستی بقیدی ؛
عرشی اکر بنورالٰهی منوری !..
نقشیست از حدوث وقدم صفحهٔ ترا :
مجموعهٔ قدیم و کتاب مسطری !.. الخ ، الخ !.

يعنى : [اى هرشيئك اصل وفرعنه سرمايه اولان انسان!.. سن كه كوكلردن بويوك وطوپراقدن ده كمترسين !. عناصر اربعه قارالتى سندن عبارت اولدوغنه باقوبده كدرلنمه ؛ يدى اقليمك آيينه سى يم ، ديه دخى خود بين اولمه !.... الخ !.. اكر وارلق ظلمتى ايله مقيد اولوب قالير سه ك ، طوپراق سين !.. اكر نور الٰهى ايله منور اولور سه ك عرش سين. (رحمن سن ده در !. ديمك ايستيور !) سنك يوزك حادث ايله قديمك بر نقشى برصورتى در، اسكى بر مجموعه سين ؛ يازلمش بر كتاب سين !. الخ !.]

بو سوزلر ئوغونك ديديكنه عيناً بكزر ؛ فقط قطعياً ادعا ايده بيليرم كه فرانسز شاعرى فيضئ هندى دن ذره قدر برشى آلامشدر. چونكه هر ايكيسنك نقطهٔ نظرى او قدر باشقه ، و بو سوزلردن قصد ايتديكى معنا او قدر باشقه در كه تقريب ايتمك قولاى دكل ! ئوغونك مقصدى ، عدالتك (يعنى آهنك عالمك) تقابل جهتين ايله تحقق ايتديكنى كوسترمكدر. نشيب و فرازك ، بويوكله كوچوكك، لازم ايله ملزوم قبيلندن اولدوغنى ، اثبات ايتمكدر،

Tout est haut, tout est bas, etc.

. . . .

Et la justice sort des confrontations
Du côté misérable avec la face auguste.

ديمه سى بونى اثبات ايدر . [*]

---

[*] معناسى : [هرشى يوكسك ، هرشى آلچقدر . الخ !......
وعدالت (يعنى موازنه !؟) هرشيئك سفيل وجهه سيله ، علوى جهتنك قارشيلاشمه سندن تظاهر ايدر .]

حالبوكه فيضئ هنديك (تارك دنيالق) توصيه ايتمك ايچون بو سوزلرى سويله مش اولدوغى صراحتاً آكلاشيليور. اوچونجى بيتك معناسى انجق اودر . دردنجى بيتك خلاصهٔ مضمونى ده [سن برنسخهٔ كبراسين و برزخ جامع سين !.) ديمكدن عبارتدركه تصوف اربابنجه بونك نه ديمك اولدوغى پك معلومدر . (كتاب مسطر) تعبير مشهورى ده (سن كتاب الله ناطق سين ، آيات حق يوزكده يازيلى در !..) ديمك مقامنده ايراد اولونمشدر . بو اعتقادك (حروفى) مذهبنده عمده اولدوغنى ايضاحه حاجت يوقدر .

ايشته مشابهت افكار ، بويله (تصادفى occasionnel) اولورسه ، بن اوكا (توارد) ده يه بيليرم و اينانيرم كه هر ايكى طرف دخى مستقلاً اعمال فكر و بيان ملاحظه ايتمشدر . اينانيرم !. چونكه بيان اولونان فكرلر شكلاً يكديكرينك عينى اولسه بيله باشقه باشقه (سيستم Système) لرك اعضا واجزاسندندر. فقط منتظم ، مشكل ومكمل بر (عقيدهٔ فلسفيه doctrine philosophique) نك عناصرندن اولمايان پراكنده فكرلر ــ نجه ؛ ــ (لقطه) يعنى شوراده بوراده بولونوب آلنمش صاحبسز مال كبى در. كيمك الندهٔ بولونورسه بولونسون، بن اونك صاحب حقيقيسى كشف ايدنجه همان حكم ايدرم وكيمه دها زياده ياقيشديره بيليرسه م (اصل صاحبى اودر !) ديرم .

بو مسئله‌ده (اصول تحقیق méthode d'investigation)
انجق بوتورلو اوله‌بیلیر .

تحقیقاتمده عفت واستقامتدن آیرلمایه‌جغمی چوق کیمسه‌لر بیلیر ؛ فقط اتخاذ ایتدیکم اصوله دائر برفکر ویرمك ایچون سوزی بوقدر اوزاتمغه مجبور اولدم . بوقسه « حامد » کبی تورکیاده یکانه داهیٔ شعر اوله‌رق طانیدیغم وسودیکم برذات حقنده بواحتیاطکارلغم فضله‌در .

*
* *

مقبرده، ئولوده بولونان برچوق افکار وحسیاتك، ویقتور ئوغوده عینی شکلده، عینی طرزده، حتی عینی طور ایله خیلی زمان اول بیان ایدلمش اولماسی برمسئله‌در. بونلر توارداتمیدر؟ وارداتمی ؟.. نه‌در ؟.. ناصل حکم ایده‌جکسز ؟...

شیمدی اونی مذاکره ایده‌جکم، وبزم بویوك شاعرمزك هانکی یوزدن ممتاز وسرافراز برشخصیت ایله پابرجای شرف اولدوغنی کوستره‌جکم .

ئه‌وت (Dieu) ده برچوق فکرلر وارکه ـ همان عیناً ـ (مقبر) ده ، یاخود (ئولو) ده ویاخود (بالادن برسس) ده موجوددر. هله برقاچ مثال عرض ایده‌یم ونمونه کوسترمش اوله‌یم :

اون برنجی سس ، ئوغویه شویله خطاب ایدییور :

Est-ce que tu serais par hasard un poète ?

Qui te rend si hardi ?. réponds questionneur.

. . . .

Oui, c'est vrai, le poète est puissant. Qui l'ignore !

دیدکدن وورت صحیفه‌لك سوز سویله‌دکدن صوکره :

Oui, le poète peut ce qu'il veut : . . . .

. . . . il peut

Unir la terre au ciel, et dans le même nœud

l'déal au réel . . . . etc. [*]

یوللو ملاحظه‌لرده بولونیورکه بو صوك سوزلری مقبرك مقدمه‌سنده برباشقه شکله کیرمش کبی کورویورم : باقیکز : [دیدیکم انقلاب سما ایله مزارك مصادمه ایده‌جکلری بر نقطه‌ده یاخود برفضای نامتناهیده بولونمقدر . قلبم مدتلرجه بوایکی قوهٔ خارق‌العاده‌نك آره‌سنده قالدی. بونلریاقینلاشدقجه برتسلیت بولور ، آیرلدقجه نومید اولوردم . نهایت برلشدیلر بن ازیلدم مقبر چیقدی !. بو شعرمی‌در ؟. نه ممکن !. سما ایله مزار برلشمه‌مه‌لی دها طوغروسی آیری قالمالی ایدیلر. الخ الخ] اون آلتنجی سس : [اللهی آرایانلر بیلمه‌لیدرلرکه کولکه‌یی آرییورلر ؛ (یعنی راز مبهمی کورمك ایستیورلر !) دیه سوزه

---

[*] بیتلرك معناسی : [صاقین سن شاعر اولمایه‌سین !؟. سنی بو درجه متجاسر ایدن کیمدر ؟. جواب ویر، ای سائل !...] الخ .. [ئه‌وت شاعر ، فی‌الحقیقه ، قدرتلی‌در ؛ بونی کیم انکار ایدر ؟.] [ئه‌وت ، شاعر ایسته‌دیکنی یاپار . . او ، سما ایله ارضی وخیال ایله حقیقتی عینی دوکوم ایله باغلایوب برلشدیره‌بیلیر ....] الخ ...

باشليور وانسانك عقلى ايله بو حقيقتك ادراك اولونه‌مايه‌جغنى ادعا ايدييور ؛ صوكره :

Avec l'esprit humain, tâter l'esprit divin,
C'est inutile et fou, c'est imprudent, c'est vain, etc.

يعنى : [عقل بشرله عقل آلهى‌يى يوقلامق (نيت الوهيتى آكلامغه چالشمق !؟..) بيهوده‌در ؛ ديوانه‌جه بر حركتدر . احتياطسزلقدر . بوشدر . الخ !.] ديه بر دستور ويرييوركه بوفكر كتابك همان هراوچ صحيفه‌سنده بركره ، باشقه برادای بيان ايله تكرر ايتمكده‌در . ثولوده‌كى شو سوزلرله اونى قياس ايديكز :

ويرن صفاتى دخى كبريايه عقلمدر ،
اوعقل الله چيقيليرمى بوكون بو ميدانه .. الخ..

. . . .

صوكره : بوكون او عقل ايله درك ايتديكم شو دركه بنم ،
بوكائنات وارير سجده‌لرله پايانه . . . الخ . .

بيتنك مضمونى‌ده ، (اوجله ذكرى كچن) [*] شـو بيت ايله قياس ايديكز :

Te plaît-il de savoir comment s'évanouit
En adoration toute cette âpre nuit.

بوراده (nuit) كلمه‌سى استعاره اوله‌رق كائنات معناسنه

---

[*] بوكتابمزك (٤٠٩) نجى صحيفه‌سنده ثوغونك او سوزلرى ذكر وترجمه ايدلشدى .

قوللانلمشدر. یعنی حدذاتنده ظلمانی و (كولكه قبیلندن اولان) موجودات ممكنه (كیجه) كلمه‌سیله تعبیر اولونمشدر. حتی بو بیته تقدم ایدن شو مصراعلر ــ كه ثوغونك جبین متفكرینه ایهام ایچون (le jour كون) طرفندن سویله‌نیور!

Front où s'abat l'essaim tumultueux des rêves,
Doutes, systèmes, vains, effrois, luttes sans trêves, etc.

حامدك:

بو طاش جبیننه بكزر كه عین مقبردر:
طیشی سكوت ایله ظاهر؛ درونی محشردر.

بیتنی پك چوق آكدیرییور:

دها صوكره، اون طوقوزنجی سسك خطبه‌سی نهایتنده:

Le Sépulcre, c'est là que toujours on retombe;

مصراعندن، صوك جمله‌یه، یعنی:

Questions que se font dans l'ombre les cyprès. [**]

مصراعنه قدر اوقویوكز؛ و مقبرده:

مقبر، صوكی‌در دقایقك بو، الخ، الخ!.

مصراعیله باشلایان قطعه، باشدن باشه ثوغونك تفسیری و بلكه دها شاعرانه بر تفسیریدر.

[**] بو ایكی مصراعك عیناً ترجمه‌سی: [مقبر، ایشته هركسك تكرار دوشدوكی یر اودر.].. [بو بر سوآلدر كه اونی سرویلر قاراكلقلرده بربرندن صورارلر.] دیمكدر. حامد، [صورار بو حكمتی یردن سما، سمادن یر. الخ.] دییور؛ فقط ثوغونك قاراكلقده سرویلره او حكمتی صوردورمه‌سی چوق دها معنادار، چوق دها بلیغدر!.

اون بشنجی سس ، ثوغویه ! [ای اسیر مقدرات اولان یولجی ! . سـن ظلام مبهماتی زورلایوب قاریشـدیرمق می ایستیورسك؟. سویله !..] دیه خطابه باشلادقدن وبك سمیحانه بر بلاغتله بر چوق مهم شیلر سویله‌دکدن صوکره : [منهل مبهمات کنارنده تیتره‌یوب طورمقدن مقصدك نه‌در ؟. ئولومك او (مقبری عطشی la soif lugubre) نی تسکین ایتمك می‌در؟. دیمك که سـنده‌ده بو عطش مافوق البشری وار ، اویله‌می ؟. کورمك می ایستیورسك ؟. (یعنی حقیقت اشـیانی بیلمك می ایستیورسـك ؟. دیمك تقدیرنده‌در !) ای یولجی سنی بورایه کتیرن اومی ؟. اویله ایسه ای انسان مستریح اول !. بکله !. الخ ، الخ . . . بکله ، روحك تمامیتنی تأمین ایدن . . . . . الخ ، الخ ، اوئولومی بکله !. جنازه مزاره دوشرکن بوکلیدلی قاپی‌یی قیرار ، (کوچورور défonce) الخ .. الخ !.. بورؤیانك صوکنی بکله ، ای انسان !. (سرمدیت éternité) دەنیلن سرك تعریفنی آکلارسـك !..] دییور !.. ونم ـ تفصیلدن اجتناباً ـ قیریق دوکوك بر صورتده نقل ایتدیکم بوسـوزلر حد ذاتنده پك (منسجم coordonné) پك منتظم ویکپاره برخطبهٔ فلسفیه تشـکیل ایدییور. او قدرکه هر بر جمله‌سی بر (رابطهٔ عضویت lien organique) ایله یکدیکرینه باغلیـدر. ـ عادتا ـ بر وجودك اعضاسی کبی‌در .

بوفکر، حتی بوتشبیهلر و اسـتعاره‌لر حامدده عیناً وار .

فرضا بزم شاعرمز دخی مزاری جهان اسرار ودفینهٔ مبهمات اولان عالم آخرتك قاپی‌سی عد ایدییور ؛ فی الحقیقه بر چوق صحیفه‌لر اول :

بر باب طورور ولیك مسدود !.
بومقبره‌در او بابه مقدم ؛
بیلمم نه طویار کیرنجه آدم ؟.
سوزشلرمك بودر اساسی ؛
هپ شبهه‌لرك بو ، اك فناسی !.
بنلك عجبا قالیرمی اول دم ؟. الخ !. الخ !.

دیدیکنی ذکرایتمش وبو سوزلری نه وسیله ایله سویله‌مش اولدوغنی‌ده اطرافیله آکلاتمشدم. عینی شیلری دوشونن ، عینی استعاره‌لرله بو دوشونجه‌سنی تصویر ایدن ئوغو ، اون بشنجی سی بو فلسفه‌یی تبلیغه واسطه عد ایده‌رك انسانه خطاباً : [سن اونی‌می آکلامق ایستیورسین ؟. بکله !. نه وقت سنك جنازه‌ك مزاره دوشوبده بوکلیدلی قاپی‌یی قیرارسه بوسری او وقت آکلارسین !.] دیمش اولویور. یعنی حامدك بوقاریده‌کی قطعه ایله ناطق اولدوغی دوشونجه‌لری عرض ایتدکدن صوکره جوابنی‌ده ویرییور دیمکدر .

مع‌مافیه بو [بکله !] تنبیهی‌ده حامدده عیناً واردر ؛ فقط ئوغونك شو ملاحظاتنده کوردوکمز کبی (عضویاً organiquement) یعنی منطقاً بر (جملهٔ افکار Système d'idées)ه

مربوط بولونه جغنه ، يعنى (منسجم بر ملاحظهٔ فلسفيه‌نك une opinion philosophique coordonnée) نك (لاينفك بر پارچه une partie inséparable)سى، بر(عنصر élement)ى اوله‌جغنه يالكز قافيه اقتضاسى و (تلاحق افكار association d'idées) طولاييسى ايله خاطره وارد اولوويرمش بر فكر كبى كورونويور .

مقبرك قرق ايكنجى صحيفه‌سنده وده‌مينكى قطعه‌يى متعاقب شو پارچه كلير :

ای يار وفا شعار ، بكله !.
چوق دم ايده‌مز كذار ، بكله !..
بكلرسه‌ك اكر بنى ، نه دولت !.
سن بيتمز ايسه‌ك ، بيتر بو حسرت .
بيتسين غم روزكار ، بكله !.
بر كون ايده‌رم فرار ، بكله !.
بن بكلييورم او وقتى هرآن ؛
هردم بكا دير مزار : بكله !..

ايشته شو صوڭ مصراع اصل تبليغى مطلوب وملتزم اولان فكرى ناطقدر. اوندن اولكى مصراعلر، هپ شاعرانه برطاقم سوزلردن عبارتدركه مقبرده التزام ايدلمش بولونان شكل نظم اقتضاسيله ، ـ يعنى عينى صورتله مقفا التى مصراع ترتيب ايتمك مجبوريتيله ـ سويله‌نيلمش كبى‌در. اونلر طى ايدلسه بيله اصل

ملاحظهٔ فلسـفه‌نك تمامیتنه خلل كلمز ایدی. خلاصه صوك مصراعك دیكرلریله عضوی بر رابطه‌سی یوقدر.

كذلك (زیبیه scepticisme) مذهبنی تمثیلاً ئوغویه اوزون برخطبه ایراد ایدن معهود (بایقوش le hibou)ك سوزلرنده شو بیتلر پك شایان دقتدر:

. . . . Le ciel est faux, l'astre ment, l'aube est traître !
Je n'ai qu'un seul effort, je me cramponne á l'être ;
Je me cramponne à Dieu dans l'ombre sans parois; etc !

یعنی: [سما كاذبدر. یلدیز یالان سویلیور، سحر، انسانی آلداتیور. بنم یالكـز بر جهدم (غیرتم!.) وار: بن وارلغه طـاقینوب طوتونه‌بیلیورم. جـدارسز (محدود!.) برقارا كلقده اللهه طوتونیورم!. الخ!. الخ!.]

ئوغونك بو سـوزلری بایقوشه سـویلتمكدن مقصدی صریحدر! [كائناتدن شـبهه ایدن ذهن، بوتون بوكورونن شیلرك اسـتقلال وجودینی انكاره مجبور اولوبده اشیای ظل زائل وخیال باطل عد ایتسه بیله، بر علت اولی‌دوشونمكدن فارغ ومسـتغنی قاله‌ماز. موجودات محسوسه فی‌الحقیقه خیال بیله اولسه البته برشـیئك خیالی اولمق كركدر. رؤیا اولسه، البته بر كیمسه‌نك رؤیاسی‌در. بوسـبوتون یالان اولسـه یـنه بر حقیقتك وجودینه دلالت ایدر. او حالده بن شـبهه‌لره بر كنار وبر جدار كوره‌مدیكم ایچـون وجود مطلقه اسـتناد ایدییورم. اللهه طایانیورم؛ هرنه‌اولورسه اولسون، بوكائنات

البته بر شیئك اثریدر ؛ یاخود عكسی وكولكه‌سی‌در. الحاصل (بر شیٔ) ی‌در . بوسبوتون (هیچ) اولەماز !] دیمك ایستیور .

حامد ، بوملاحظه‌یی عیناً بیان ایدییور. فقط ینه تكرار ایده‌یم : [بوفكرلری سویله‌مك یالكز بر فرانسز شاعرینك امتیازی‌در. باشقه‌سنك بویله شیلر سویله‌مكه حق وصلاحیتی یوقدر !.] دیمك ایسته‌میورم. مسلكمه متعلق اولمق اعتباریله یك ایی بیلیرم‌كه بوملاحظاتی ئوغودن چوق اول وصوكره بر چوق كیمسه‌لر دخی بیان ایتمشلردر. [*] بناءً علیه یاساق دكلدر ؛ هركس سویلیه‌بیلیر. لكن شاعرانه بر اسلوب مجازی ایله نظماً سوبلرسه عینی تشبیهاتی عینی كنایاتی استعمال ایتمه‌ملی‌در. ئوغونك(خیالات ومجازات images et figures)نی ینه اونك طور و اداسیله بیان ایتمه‌ملی‌در . چونكه بوراده (مال مشترك) انجق (فكر l'idée) در. (شكل افاده la forme de l'expression)و(طرز تصور façon de concevoir) دكلدر. حالبوكه ادبیاتده وعلی العموم صنعتده شخصیت فكرله دكل ، طرز تصور وشكل افاده ایله تعین ایدر. حتی صنایع

[*] فلسفه درسلرنده بوكا دائر اوزون اوزادی‌یه بحثلر واردر. كائنات مادیه‌نك وجودینی شبهه‌یه دوشورن اسباب معنویه‌نك وملاحظات مخصوصه‌نك نه كبی مبادی‌یه استناد ایتدیكی و ناصل بر ضرورتله جریان منطقی‌نك بو وادیلره دوكولدوكی آچیق بر لسان ایله مناقشه اولونمشدر .

نفیسه‌ده دکل (صنایع مفیده arts utiles) ده بیله برآدم دیکر برینك کشفنی عینا بنمسه‌یه‌من. مطلقا تعدیل و اصلاح ایتمکله بر اثر شخصیت کوسترمکه مجبوردر.

خلاصه فکر - هله تکرر وتقرر ایتمش اولورسه ! - عمومك مال مشترکیدر. یالکز اسلوب اداده بر خصوصیت شخصیه کوسترن اولورسه او فکری بنمسه‌مش اولور. ثوغو - بیکلرجه کشی طرفندن - کرات ایله بیان ایدلمش اولان اوفکر فلسفی‌یی حقیله بنمسه‌مشدر. زیرا اسلوب بوتون لوازم تجملاتیله کندیسنکدر.

حالبوکه حامد عینی فکری طبقی ثوغو کبی سویله‌یور ؛ و [هردم بکا دیر مزار : بکله !.] مصراعنی متعاقب :

قیلمازسه بوکون ثبات برشی،
اولمازمی بوکائنات ، بر شی ؟.
کاذبسه سحر ، خیال ایسه شب ،
انجم صاییلیرسه صفردر چپ ،
نسبت ابده .. الی آخره ......
برشی یوغیسه بوکا مسبب
البته بو کائنات برشی !.

دییور . ثوغو، بوسوزلری - همده عینی مجازلرله !. - اثرینك باشقه بر یرنده‌ده تکرار ایتمشدر : یکرمی برنجی مس ،

L'aurore, ô cieux profonds serait une ironie ! —

دیه باغیرمشدر. حامد ، (ironie) کلمه‌سی‌ده (تمسخر) لفظیله ادا ایده‌رك عینـاً تلقی ایله‌مشـدر . هله بویله اوفق تفك شیلر پك‌چوقدر؛ مثلا شبهه‌لرله حیرتلره دوشمش اولان (بایقوش le hibou)

Comme c'est immobile, et comme c'est rapide !.

مصراعیله برابر بعضی سوزلر سویلویورکه (ریبی sceptique) بر دوشونوشه یاقیشدیریلیر ؛ فقط او مصراع ایله مقبرده شو سوزك ـ کرك صورت کرکسه معناجه ـ هیچ فرقی یوقدر :

چکمز صانیرم بو روزکاری
سرعتلیدر اول قدر گذاری .

بوراده (روز کار) اسـتعاره‌سی ینه قافیه علاقه‌سـیله کتیرلشه بکـزر ؛ عرض ایدلمه‌سی مطلوب اولان فکر ، اصل ایکنجی مصراعك مضمونی‌در .

یهودی دینك ممثلی اولان (قارتال l'Aigle) ك ، انسانلره شویله برخطابی وار : ·

O passants de la nuit, marcheurs des noirs sentiers,
HOmmes, larves sans nom, qui mourez tout entiers, etc.

یعنی : [ای کیجـه یولجیلری ، ای قارا کلـق یوللرده یورو ینلر ! . ای تماماً (یعنی بردهـا دیرلمه‌مك اوزره دیمك ایستیور !.) ئولن انسـانلر ، اسمسز قورتلر . (اهمیتسز وسفیل مخلوقات معناسنه !...) الخ الخ .!

(بالادن برسس) ده ملکلر دخی عینی صورتله انسـانی قورده تشبیه ایده‌رك حقیر کورویورلر ؛

صوك صحيفه‌ده شو سوزلره باقیکز ؛

میوه کوفلنوب قوردلندیغی کبی ، دنیا
دخی اسکیدیکی ایچون اوزرنده اشیا
ایله مخلوقات وجود بولدوغندن بونلر
غافل ، عجز وسفلیتلرندن بی‌خبر ،

«بشراولمازسه بیلنمزدی‌خدا» دیرلر! الخ!..الخ!..

ذاتاً (بالادن بر سس) ، ویقتور ثوغـونك اثرنده‌کی فرشته‌نك ـ او بلیغ واوزون ـ خطبه‌سندن انجق برکوچوك قطعه‌نك تفسیری‌در کبی کورونور .

اومهم خطبه‌ده جداً پك علوی‌فکرلری ناطق ملاحظات فلسـفیه واردر ؛ اومیانده خودپسند انسـانك کندینی اللهه بکـزتمك خصوصنده کوسـتردیکی فضوللغك نه‌قدر مقدوح بر کستاخلق‌اولدوغنی اخطارایدر بعضی سوزلرده کچر. (بالادن برسس)ده یالکـز بوقبیلدن اولان دوشونجه خطبه‌نك اصلنی تشکیل ایتمکده‌در. سرمایۀ مقال اودر واوقدردر. اوفاجق‌ده بر (تعدیلات variation) وارکه‌اوده (اذواق‌جنتles délices du Paradis) حقنده‌کی اعتقادات عامیانه‌مزك متن منظومه‌ده ذکر واستخفاف ایدلمش اولماسی‌در . مثلا ، انسانلرك آخرته دائر اعتقاداتنی تزییف‌ایدن ملکلرك شوسوزلری اوقیلدندر :

. . . پك کوزل بولدقلری بردختر
وبر محبوبی برملك لطافتنده

دیه وصف ایدرلر. بر پری کبی کوزل
دیرلر : لکن اوقدر مبذول ومبتذل
که اکتساب بقا ایتدکلری زمان ،
هر بریسنه یزدن بر جمعیت نصیب
اوله‌جق ! . . . . الی آخره

ماباقی سوزلرك بوتون سرمایه‌سی انسانك غرور خود پسندانه‌سنی تزییفدن عبارتدر که ثوغوده بو (موضوع thème) دخی اطرافیله بسط اولونمشدر ، لکن خطبه اوندن عبارت دکلدر . فرانسز شاعری دخی عینی سببدن طولانی اوزون اوزادی‌یه ملاحظه‌لرله انسانه عتاب ایتدکدن صوکره :

Que crois-tu?. Que sais-tu?. Tu n'a dans ta science
Pas meme un parti pris d'ombre et de confiance.
Tu sais au hasard . . . . etc.

یعنی: [سن نه‌ظن ایدرسین؟. نه‌بیلیرسین؟.. علمکده‌سنك کولکه (شبهه‌دن کنایه‌در !.) یه ویا اطمئنانه (ایمان دیمك ایستیور ! .) طرفداراق بیله یوقدر . سن تصادفی اوله‌رق بیلیرسین !.] وبر صحیفه صوکره :

Tu dis : j'ai la raison, la vertu, la beauté.
Tu dis: Dieu fut très las pour m'avoir inventé,
Et tu crois l'égaler chaque fois que tu bouges.
Allons!. mire-toi donc un peu dans les peaux-rouges!..

یعنی : [سن دیيورسین که : عقلك ، فضیلتك ، حسنك واردر. سن دیيورسین که الله سنی ایجاد ایتدیکی ایچون پك

یورغون دوشمشدر؛ وسن هر قیمیلداندقجه اللهه مساوی اولدم ظن ایدییورسین. آدم سن ده !.. قیرمزی آمریقا وحشیلرینی کندیگه آیینه اتخاذایت ده صورتلرینه بر باق!.. الی آخره] دییور. ودها برخیلی شیلر سویله دکدن صوکره ده :

L'Ange commence à l'homme et l'homme au chimpanzée ;
L'Orang-outang, ton frère est un homme à tâtons.
Tu peux bien l'accepter, puisque nous t'acceptons !

دییورکه معناسی شودر : [ملك انساندن باشلار، انسان ده شمپانزه (بربیوك مایمون !.) دن ؛ اورانغوتان (دیگر بر نوع بویوك مایمون !.) سنك قارداشك، ماهیت انسانیه یی بولمق ایچون هنوز ظلمتلرده آرانیر طورور بر انسان ابتدائیدر . سن اونی (کندی جنسکدن برنوع اوله رق قبول ایده بیلیرسك، چونکه بز ملکلر دخی سنی قبول ایدییورز !]

(بالادن بر سس) ایله تُوغوده (فرشته نك خطبه سی) نی مقایسه ایدیکز. فضله مثال کتیرمك ایچون آرتق یر قالمادی . مع مافیه بو مثاللر ، بوتون سرمایهٔ فکر وطور بیان واداى تبلیغك هر ایکی اثرده ده (عینیت identité) نی کوسترمك ایچون عرض اولونمشدر؛ یوقسه دها بر چوق متفرق جمله لر وسوزلر واردرکه اونلرده ده دخی هیچ بر وجهله فرق کوره مه دم. مثلا :

. . . . Pour l'homme
Dieu ne se fait sentir que par sa pesanteur.

یعنی : [انسـان ایچون الله انجق آغیرلغیله وارلغنی حس ایتدیریر .]

بوجلوه‌گاه فناده بقاسی‌در مشهود ،
خدا دەنیر ، اووجودکه کورمه‌یز آنی .

دەین حامد ، ئوغوده (آغیرلق) کلمه‌سنك نه معنایه مستعار اولدوغنی بك‌ایی آکلامش وعادتا شرح ایده‌رك عینی سوزلری تکرار ایتمش‌در ؛ دەیه‌جکم کلییور. فی‌الحقیقه (ثقات) تعبیری (بقا) دن کنایه اوله‌رق (استعاره) شکلنده قوللانلمشدر .

La loi, sous ses deux noms une dans les deux sphères,
Vivants, c'est le progrès ; morts, c'est l'ascension.

یعنی : [قانون، ایکی اسم آلتنده وایکی عالمده بردر. (ایکی اسمدن مرادحیات ومماتدر. ایکی عالم دخی دنیا وآخرتدر!..) برحیات اولانلر ایچون ترقی ؛ ئولمشلر ایچون معراج‌دیمکدر.]

مادامکه اویله ایمش !. حامدك :

هر شیده ایلرله‌مك ، تمنی !
موتی نه‌دن ایله‌سین تدنی ؟.

دیمه‌سی بك حقلی ؛ فقط بوده بوسبوتون تصادفی اوله‌رق واردخاطر اولمش وعلی‌الفور طوغمش برفکر دکل ؛ چونکه ئوغونك دیدیکی‌ده بوندن‌باشقه برشی دکل‌که !... الی آخره !.. الی آخره !...

لکن مشابهت کامله یالکز بوقدرله قالمیور. طرز تفلسف، ادای بیان ، نقطهٔ نظر ، (مدافعهٔ مدعا défense de la thèse)

دخی تماميله توغونك عيني كورونيور؛ مثلا ينه فرانسز شاعرينك فرشته‌سی، بر مناسبتله انسانه يعنی بالذات مؤلفه عطفاً شو سوزلری سويله‌تيور:

Cependant dans tes jours de piété, toi, l'homme,
Tu rends hommage à Dieu ; tu dis :
Je souffre ; en somme,
J'ai l'âme, Ame, ici bas je ne suis pas fini. etc.

يعنی: [حالبوكه متقی بولوندوغك كونلرده، سن. انسان!. اللهه عرض محمدت ايدييورسك؛ دييورسك كه: الم حس ايدييورم؛ خلاصه روحم وار، بودنی دنياده بوسبوتون محو اولوب بيتمه‌يه‌جكم.]

بنم ظنمه كوره:

دلدن كلييور بوآه وفرياد،
برحكمته لازم ايتمك اسناد؛
. . . .
روحمده ديمك بنم بوهجران
هجرانده ديمك اوروحه برهان.
. . . .
روحم هيجانله ديركه: تأبيد!.. الی آخره!..

كبی برچوق سوزلر سويله‌ين حامد، اوبوقاريكی فكرلری پراكنده برحالده عرض ايتمشدر. حالبوكه انسان نامنه سويله‌ين توغونك او نطقی ايكی صحيفه يرطوتار؛ صوكره، سوزی ينه فرشته آلير؛ و:

Alors, homme, pourquoi la brute souffre-t-elle ?..

يعنى : [اويله ايسه ، اى انسان ، نيچون بهايم دخى الم چكمكده‌در ؟..]

مصراعيله - يكى برافق مناظره آچه‌رق - يكى برخطابه‌يه باشلايوب، التى بچق صحيفه‌سوزسويله‌دكدن و (يلديز l'astre) ى، (چاقيل طاشى le caillou) نى و بوتون موجوداتى معنادار بر وارلقله احيا ايتدكدن صوكره (فانيت) ى انكار صددنده شو سوزلرى سويلر :

Quoi !. Je suis une bête et fais ce que je puis !
L'Abîme, et puis l'abîme, et puis l'abîme, et puis
L'Abîme ! O désespoir ! Ce serait la sentence !

يعنى : [نه !. بن نه‌يه مقتدرسه اونى ياپار برحيوانمى‌يم ؟! (بوحياتك صوكى !.) براوچوروم، ينه اوچوروم، ينه‌اوچوروم (عدم ديمك ايستيور !.) مى‌در ؟!. اى يأس !. ويره‌جكك حكم ، نهايت بومى ؟!.]

حامدك (ئولو) سنده :

خدا اوكنده كرك بروظيفه انسانه
كه بيلمه‌دن اونى ايفا ايدر اوبيكانه ؛

بيتى ايله باشلايان ايكنجى قطعه‌يى تكميلاً اوقويوكز :

بن اول وظيفه‌يى ذيروحه منحصر كورمم ؛
شمولى واردر اونك همده جسم بى‌جانه .
طيور نغمه ، شجر نشو ايله .. الى آخره !.
حجر ثبات ايله ... الخ . الخ !..

نه‌یم ، فقط بیله‌مم بن نیچون دوشونمه‌ده‌یم ؟.
بیز ب ایچوبده ایشم بکزه‌مك‌می حیوانه ؟.
بهمیه‌نك‌ده فقط بردوشونجه‌سی اوله‌جق ،
که‌دردی وار کورونور احتیاجی درمانه. الی آخره!..

کبی سوزلر، یالکز مألاً دکل، عیناً ئوغونك ترجمه‌سی در ظن اولونه‌بیلیر .

فرانسز شاعری ، خطبه‌سنی اوراده‌ده براقمایوب طوقوز صحیفه دها — کمال بلاغتله — بو وادی‌ده سوز سویله‌دکدن صوکره ، [صاچلری پریشان اوچان ستاره‌نك ؛ ییلدیریمك ؛ — عوعوه‌سی هیچ طوروب دیکلنمه‌ین — دکز ساحللرینك وقایالرینك ، دیزکینسز روزکارك بوکورمه‌سنك ، یانارطاغك قصیرغه‌نك حاصل ایده‌بیله‌جکی کورولتولردن زیاده، برسیوری سینکك — بن الم حس ایدییورم ! — دیه فریادی سرمدی اوچورومده ولوله ساز اولور !] دیه بر نتیجه ویرییور که (شعور conscience) یعنی طویغونك — وارلقده اساس اوله‌رق — اهمیتنی کوسترمك ایچون سویلنمشدر. اوسوزلر سوبژه‌قتیویزم غلسفه‌سنك دهای ممثلی اولان (بارقله Bishop Berkeley) نك [وارلق ادراکدر esse est percipi] دستورینی لایقیله شرح ایدر . اصلی متن کتابده بودر :

L'aboiement de l'ecueil qui jamais ne se lasse,
Le tonnerre, le vol de l'astre échevelé,
Tous les rugissements du vent demuselé,

La trombe, le volcan, font, dans l'éternel gouffre,
Moins de bruit que ce cri d'un moucheron: Je souffre !..

خلاصه آرتق اوزاتمایه‌یم‌ده بیتیره‌یم !.. کرك مقبرده کرك ثولوده ـ مرحومهٔ محترمه‌نك شخصیت نزیهه‌سنه عائد اولان سوزلردن ماعدا ـ نه‌وارسه همان هپسنك دیمه‌یه‌یم، فقط بك چوغنك معادلنی (بعضاً متشابه بعضاً ده عیناً) ثوغوده بولمق ممکندر؛ حتی (فکرم‌می‌سك ای سیاه نقطه) بیله فرانسز شاعرینك سمت رأسنده دائما بلیرن اوسیاه نقطه‌یه بکزر.

بوتون بو شیلر اثبات ایده‌بیلیرکه حامد، ویقتور ثوغویی چوق بکنمش، چوق اوقومش، هله چوق بویوك بر شوق ودقتله اوقومش و براقامش، اوقومقده‌ده بوکونه قدر دوام ایتمشدر. چونکه (مقبر) ایله (ثولو) دن صوکره (بالادن بر سس) ده دخی ینه عینی آنمك عینی اثرینك تأثیراتی آشکاردر، حالبوکه آره‌ده اوتوز بش قرق سنه‌لك برزمان وار.

نهایت، (طیفلر کچیدی) هیچ شبهه براقمیورکه، حامد، مخلدات ادبیه‌نك باشلیجه‌لرندن بر قسمنی دقتله تتبع ایتمشدر. اساساً (فانته‌زی) قبیلندن اوله‌رق وجوده کتیریلن بو اثر، مؤلفنك شو اوغورسز محاربه‌دن ـ آز چوق ـ متأثر اولمش بولندوغنی‌ده کوستریور. بسبلی اوندن طولایی اولمق کرکدرکه، بعضی دعوالر کوتمك وبرطاقم اسناداتی رد ایتمك مجبوریتی ایله (حافظ شیرازی)، (سعدیٔ شیرازی)، (عمرخیام نیشابوری) (فردوسیٔ طوسی)، (هومیروس)، (دانته آلگیه‌ری)،

(ویقتور توغو) گیبی مشاهیرك طیفلرینی - کیشی کوزل - قونوشدورویور . اونلره بعضی فکرلر بیان ایتدیرییور ، بعضی شیلر سویله‌تیورکه کندیلری صاغ اولسه‌لردی بلکه عینی مسئله‌لر حقنده مطلقا او صورتله ملاحظه ایدوب حکم ویرمزلردی . اونك ایچون بو اثر منظوم بر (pièce à thèse) حیثیتنی احراز ایتمش‌در . اونده بر چوق مدافعه‌لر ، ردیه‌لر حتی عوامپسندانه ملاحظه‌لر بیله واردر . مثلا (دانته) نك عاقبت اسلام دیننی تسلیم واقرار ایتمه‌سی ، و :

سلطان انبیایه‌در البته بیعتم

دیمه‌سی بوقبیلدندر ؛ امثالی‌ده چوقدر . مع‌مافیه، دنیانك اك بویوك دهاتنه ایسته‌دیکی کبی سوز سویله‌تن حامدك او آدملری لایقیله‌طانیدیغی بعضاً برتك مصراع ایله آکلاشیلیور . فرضا توغونك آغزندن سویلنمش اولان شو :

تورکلك نقوش پایی‌در انجق خرابه‌لر !..

مصراعی فی‌الحقیقه ، اوشاعرك کندی سوزیدر . (اشعار شرقیه les orientales) نامیله مشهور اولان اثرنده اصلی :

(Les Turcs ont passé là; tout est deuil et ruine.)

مصراعی‌درکه (ساقیز Chio) قتالنه دائر یازمش اولدوغی منظومه اوجمله ایله باشلار .

کذلك ، (دانته) یه (قوجه داهیٔ مفتری) دیه خطاب ایدوب اونی اعتراف قصور واقرار اسلامه مجبور ایدن حامد،

البته (مضحكهٔ لاهوتيه la Divine Comédie) يی اوقومشدر . هيچ اولمازسه اونك برنجی قسمنی تشكيل ايدن (منظومهٔ سقر l'Enfer) ك يكرمی سكزنجی (لحن chant) نی اوقومش اولمق گركدر . چونكه حضرت فخر كائنات ايله جناب امام علی حقنده دانته‌نك ملاحظاتنی انجق اوراده كورمك ممكندر .

هر نه ايسه بزم فسونكار شاعرمز بو بويوك آدملری – اثرلريله برابر – طانيور و پك زياده تقدير ايدييور ؛ پك‌ده سوييور . حتی (دانته‌يی بكنديكنی كيزله‌مك ايسته‌مه‌ديكی ايچون اونی عاقبت مسلمان ايتمشدر .) ده‌يه‌جكم كليور .

ديمك بو كتابمك هنوز مدخلنده ايلری سورمش اولدوغم ادعا طوغرو كبی كورونيور . رومانتيزمی بو مملكته – خارق العاده بر موفقيتله – نقل ايدرك عثمانلی ادبياتنه اوروپا عالم عرفاننده بر كوسترن بو مجدد داهی ، البته جاهل بر آدم دكلدر . بن اويله اوله‌بيلمه‌سنه ذاتاً هيچ برزمان احتمال ويره‌مه‌مشدم . كنديسی هندسه و فيزيولوژی و تاريخ فلسفه بيلميه‌بيلير ؛ فقط – ينه اولجه ديديكم كبی – بر شاعری بوندن طولايی مسئول طوته‌مايز . لكن شرق و غرب ادبياتنی ، فرانسز ، انكليز وايران شعرينی لايقيله تتبع ايتمش اولدوغنه قانعم . اوقدر كه بو مملكتده بو شيلری حالا حامددن ايی بيلن وارمی يوقمی ؟ . ديه دوشونمكده‌يم ؛ و حكمده مترددم . يالكز عرب ادبياتنك نفوذندن برشمه بيله حس ايده‌مه‌دم . مقبره ده ثولوده وسائر

اثرلرنده ذره قدر عرب شعرینك تأثیرینه دلالت ایده‌بیلیر بر ایز، بر اماره کوره‌مه‌دم.

فلسفه‌یه گلنجه‌یه برخصوصده هیچ تتبعاتی اولمادیغنی بالذات کندیسندن ایشیتدم وایناندم، چونکه بنم اوته‌دنبری آکلادیغم ده او ایدی. لکن نه بأس وار؟ افکار فلسفیه‌یی انسانلر یاراتیر؛ نته‌کیم فلسفه کتابلرینی یازانلرده اونلردر. حامد کبی فطرتاً شاعر و عینی زمانده اك علوی دوشونجه‌لره قادر اوله‌رق طوغمش بر ذکا ایچون ئوغودن بر اشارت آلمق کافیدر. آرتق اوندن اوته‌سنی کندی یاپه‌بیلیر؛ و ـ ظن ایدرم ـ اویله یاپمشدر. حامد، بو مملکتده طانیدیغم ارباب استعدادك جمله‌سندن زیاده فیلسوف اولمق قابلیتیله یارادلمش بر آدمدر؛ دیمش و بو مسلکه توجه ایتمه‌دیکنه متأسف اولمشدم. ایتمش اولسه ایدی شاعر اولدوغی قدرده فیلسوف اوله‌بیلیردی. مع‌مافیه ئوغونك فیلسوفانه اثر منظومنی ـ ظنمجه ـ او قدر چوق اوقومش و (استمثال assimiler) ایتمش که پك چوق سوزلرنده توارد وقوعبولمشدر. بوقاریده عرض ایتدیکم برچوق مثاللر حامدك ئوغویی نه قدر آکدیردیغنی واضحاً کوستره‌بیلیر صانیرم. لکن فرانسز شاعری باشقه، بزم شاعرمز ینه بوسبوتون باشقه‌در. مقبر مؤلفی دها ربانیدر؛ دها شاعرانه‌در. دها (رقیق pathétique)، دها حساس وسریع الانفعالدر. ئوغو اوندن انکین وزنکین بر (داهی) در. (قدرتلی puissant)

و (قوجه مان) بر ناطقه در . اونده قوی و (توکنمز inépuisable) بر (نفس souffle) وار ؛ اویله بر قدرت بیان که بلاغتنه بر (قاصیرغه ouragan) تأثیری ویریور . بلکه ئوغو شاعر اولدوغی قدرده خطیبدر. حالبوکه حامد یالکز شاعردر. نازنین بستهلرك فسون آهنکنی احساس ایدن اسلوب بیانی ـ برچوق یرلرنده پك (اشکریزانه lacrimonial) وحتی جعلی طورلر طاقینمقله برابر ـ جداً مؤثر ولطیفدر . سروی رایحهلریله مشبوع کلن باد نسیم کبیدر .

هرنه اولورسه اولسون بوتون بو ملاحظات تنقیدیهدن مقصد ، برشاعرك (اصیل ومبدع original) اولوب اولمادیغنی تحقیق ایتمکدر. باشقهلرندن برشی آلوب آلمامق بحثیده حل اولونهماز بر مسئله دکلدر . اوجهده سویلهدم ایدی : بر آدم نهقدر داهی اولورسه اولسون مطلقا اسلافنه واطرافنه مدیون اولمقدن قورتولهماز. هلهمدنی بر محیطاچنده طوغمش ویتیشمش ایسه بوسبوتون بورجیچوغالیر. فقط بونکله برابر داهی هویت شخصیهسنی ضایع ایتمز ؛ چونکه کیمسهیی تقلیده ئوزنمز ؛ مقصدینه واصل اولهبیلمك ایچون ، (چیکنتمش یوللر sentiers battus) دن کیتمز . کندی کندینه بریول آچار . هر اثرنده بنلکنی کوستریر .

دهانك ـ اوتهدنبری ـ معروف و مشهور علامتلرندن بریسی بودر . اسکی یونانیلر شاعره (پیئیتیس pi-i-tis =)

دیرلردی. بو کلمه‌نك معنای لغوی‌سی (مبدع ، خالق) دیمکدر نته‌کیم ایرانیلر دخی (کمال الدین اصفهانی) یه (خلاق معانی) عنوانی ویرمکله بو معنایی مراد ایتمشلردی . حتی – قوجه فضولی‌یی بر از کوچوك کورمکله برابر – هر شاعر حقنده عینی تعبیرات تقدیریه‌یی ابذال ایدن (تذکرهٔ لطیفی) نك صافدرون مؤلفی دخی او فکرده‌در. الك عادی نظیره‌جیلردن بری حقنده بیله : [ناشنیده گفته‌لری وار. بکر مضمونلری وار . خاصه تصرفلری وار !.] دیدیکی زمان اومحررك مبدع اولدوغنی سویله‌مك ایستیور . [کیمسه‌نك آشنا اوله‌مادیغی مضامین ومعانی ایله ایشیدلمه‌دك سوزلر سویلویور . کندینه مخصوص بر آلیمی چالیمی وار !] دیمك مراد ایدییور . عوام ناسك ، بر کیمسه‌یی مدح صددنده : [اونده یاقاسی آچیلمادق لافلر وار !.] دیمه‌سی‌ده همان او قبیلدندر .

نابی ، وبویوك رشیدپاشا (بی محابا ره نارفته‌یه کیتمك) تعبیریله (دها) نك (صفت کاشفه la caractéristique) سنی ابراز ایتمش اولویورلر که ، تورکجه‌مزده بز ، اوکا ، (چیغیر آچمق) دیرز .

مستثنا بر قابلیتله یارادلمش اولدوغندن بی‌خبر کورونمه‌ین (شیخ غالب) ، (حسن وعشق) نامیله مشهور اثرنده :

طرز سالفه تقدم ایتدم ،
برباشقه لغت تکلم ایتدم .

بن اولمادم اول کروهه‌پیرو !

. . . . . .

کوردکمی بو وادی‌ء کمینی ؟.

دیوان یولی صانمه بوزمینی !.

دیمکله یکی برچیغیر آچدیغنی سویله‌یه‌رك افتخار ایدییور.
(دیوان یولی) تعبیرنده‌کی جناس ، ظریفدر .

خلاصه ، اوته‌دنبری همان هر کس بو خصوصده متفق کورونمش ویکی برچیغیر آچه‌بیلمك معرفتنی، دهانك باشلیجه صفت کاشفه‌سی اولمق اوزره تلقی ایتمشدر . فی‌الحقیقه (یکی اصول nouvelle méthode) بوله‌بیلمك آنجق داهیلرك قابلیتیدر .

فقط (دها) یالکز بو قابلیتك تحققندن عبارت اولمادیغی کبی هنرورلکك یکانه شرطی‌ده اودکلدر. خصوصا (یکی‌لك)، مطلقا (اصولی systématique) اولمالیدرکه اثر دها عد ایدیله‌بیلسین !.. هله مسائل صنعتده الكزیاده دقت ایدلمه‌سی لازم اولان شی (موده کوزللکی) ایله (حقیقی کوزللکی) تمییز ایدن بالجمله (اوصاف وکیفیات qualités et propriétés) ی فرق ایتمکدر.
معلومدرکه موده‌نك هویتی حتی یکانه قیمتی (یکیلك) یدر . اونك ایچون فرانسزلر اوکا (یکیلکلر nouveautés) دیمکله یك اصابت ایتمشلردر. مع‌مافیه موده کوزللکی اکثریا (زمانك هوسبازلغی caprice du temps) ندن باشقه برشی اوله‌مادیغی ایچون

بو كون خوش كوروندوكی حالده ایرته‌سی كون مسخره‌لغی تبین ایدییور و كولونج اولویور ؛ هم (ذوق سلیم bon goût) نامنه ایجاد اولونان بویكیلكلر، بالخاصه (طبع سلیم bon sens)ك (ضلالات aberration) نه غایت عجیب نمونه‌لر ویرمكله قالمشدر . بوتون معنای اصالتیله تلقی اولونان (صنعت l'Art) ك حیثیتی ، بهمه‌حال (ایكی‌لك) كوسترمكدن عبارت دكلدر. اویله اولسه‌یدی (پراقسی‌تەل Praxitèle) ك (هرمیس Hermès) نی ؛ (میكل آنجه‌لو Michel Ange) نك (موسی Moïse) سنی ؛ (رافائل Raphaël) ك (سیكستین كلیساسنده‌كی حضرت مریم تصویری La Madonna de la Chapelle Sixtine)نی ، آیاصوفیه وسلطان سلیم جامعلرینی ؛ الحمرا سرایی. بوقدر حیرتله بكنمزدك . حتی (آقروپول Acropole) ده (پارته‌نون Parthénôn) ؛ مصرده (فیله Philoë) معبدلرینك خرابه‌لری بزده - تعریفی ناقابل - علوی برهیجان ایقاع ایده‌مزدی .

موده كوزللكی آلتی آیده بر ده‌كیشدیكی حالده ته‌دن بو آبده‌لر هر زمان ، هر مدنی ملت وهر مسلك صاحبی ایچون كوزللكنی محافظه ایدییور ؟.. حتی خراب اولدوغی‌حالده بیله تأثیرینه خلل كلمیور ؟..

مثلا : میلاد عیسادن یدی عصر اول یاشایان (صافو Sapho) نك [*] اشعارندن بزه بش اون مصراع ایله بر ایكی

[*] مدللی اطه‌سنده كبار بر عائله‌دن طوغمش فوق‌العاده بر قادیندر. بویوك برشاعر وموسیقی‌شناس ایمش .

قطعه انتقال ایده بیلمشدر . بوشعر پارچه‌لری فرضا طبق آتنه‌ده (ئه‌ره‌قته‌ئیون Erechtéion) معبدینك ستونلرینی تشکیل ایدن قادین - هیکللری کبی ، قیریق دوکوکدر ؛ بن ایکیسنی ده بالذات کوردم وتتبع ایتدم . حیران اولدم !. حالبوکه زمانمزك اشهر آثارنده بکنه‌دیکم شیلر اوقدر چوقدرکه صایه‌مام . نیچون ؟...

بوسواله جواب ویره‌بیلسه ایدم ، دهای صنعتك برمهم سرینی کشف ایتمش اولوردم ، صانیورم ! بو خصوصده دوشوندوکمی غایت موجز برجمله‌ایله تلخیصاً بیان ایده‌بیلیرم :

[دها، طبیعتك اسرارینه الکزیاده محرم‌اولان برروح‌در. دائما (تکامل évolution) ایله تجدید نشئه وادامهٔ حیات ایدن؛ هر زمان دینج و کوزل اولان طبیعتك (و تیرهٔ اجراآت procédé d'exécution) تنه آشنا اوله‌بیله‌جك قدر سرائرفطرته انفاذ نظر ایده‌بیلن برآدم داهی‌در . ایستر (طبیعت آفاقیه la Nature tangible) ده یعنی کائنات خارجیه ده بوکا موفق اولسون، ایسترسه (طبیعت انفسیه la Nature subjective)ده یعنی کائنات معنویه‌ده بویله بر نفوذ نظر اثبات ایتسین ؟.. نجه هپ بردر !.. بو قابلیتله طوغمش اولان برآدم مادر طبیعتك (ئوز اولادی) در؛ سینه‌سندن آیرلماز. دیکر انسانلر (ئووه‌ی چوجوقلری) کبی‌در . داهی اولانلر طبیعت ایله او درجه محرمانه یاشارلر و اوندن طولایی عالم خارجیده

وكندی وجدانلرنده اوقدر اینجه شیلر كوروورلر ، او قدر اسرار مبهمه كشف ایدرلركه ، استعداد عادی فوقنده اولان آدملرك بیله اویله شیلر كورمه‌سی ممكن اوله‌مامشدر. (دها) ـ بنم اعتقادمجه ـ وسعت و مقدار ذكا بیله دكلدر. ذكانك برآز باشقه برنوعیدر كوچوك و موفقیتسز داهیلر اولدوغنه بیله قانعم. (الهام l'inspiration) دیدیكمز او (هیجان علوی émotion sublime) ـ كه بوتون معنویتمزی طالغالاندیریرق ، بوتون بنلكمزی صارصارق بالجمله قوای روحیه‌مزی بر آنده (تنبیه éveiller) و نظر دقتمزی بر نقطه‌یه توجیه ایده‌بیلیور وكرك طبیعتك، كركسه كندی وجدانمزك الك قراكلق كوشه‌لرینی تنویر ایدوب بزه اسرارینی اولدوغی كبی كوستریور! ـ ایشته روحمزده او صمیمی تماسدن متولد بر رعشه‌دركه؛ بلكه برتبلرزهٔ عشقدر. دینك ، ایمانك ، حكمتك ، صنعتك ، شعرك ، موسیقی‌نك ، اخلاقك والحاصل ، هر كوزللكك وهر حقیقتك (منشأ l'origine) نی اونده آرامالیدر. حتی كندی حالنده كمال صبر و سكینتله تدقیقات تجربیه‌سنی تعقیب ایدن بر (عالم savant) ی ، بردنبره طوغرو یوله توجیه ایدوب‌ده آرادیغی كیزلی حقیقتی كشف ایتدیرن (لمعهٔ نظر lueur de spéculation) ، دخی اونشئهٔ الهامدن باشقه برشی دكلدر.

تشبیه شاعرانه ایله افاده جائز ایسه دینیله بیلیركه الهام ـ طبیعتك قاراكلق كوشه‌لرینه منعطف اولان ذكانك (لمعان

فوسفوری) سی‌در ، عقلك (افق مرئی horizon visuel) سی دیمك اولان (ساحهٔ وجدان le seuil de la conscience) ی توسیع ایتمش اولیور ، و اوسایه‌ده‌درکه کوزه کورونمه‌ین اسرار خلقتی بر داهی کوره‌بیلیور و ـ علی‌العاده ـ (غیرمشعور اوله‌رق inconsciemment) وقوعه کلوب مبهم ومجهول قالان بر طاقم حالات روحیه‌یی استشعار ایده‌بیلیور. اونك ایچون داهی‌نك هم کورکوسی بك ده‌رین‌در ، همده (ساحهٔ رؤیت champ visuel) ی پك انکین‌در.

[دها لاشعوردر . le génie est inconscient] دیه بر دستور وار. بوجمله بنم عرض ایتدیکم شیلری ـ اعتقادیجه ـ فنا بر اسلوب ایله بیان ایتدیکی ایچون بك اوقدر خوشمه کیتمیور. چونکه [داهی نه یاپدیغنی بیلمز !] کبی بر ادعایی متضمن کورونیور. حالبوکه بوطوغرو دکلدر .

واقعا ذهن بشرك ناصل (اعمال فکر élaborer les idées) و (ابداع تصورات créer des concepts) ایتدیکنی هنوز بیلمیوز. بوخصوصده بیلدیکمز شیلر آنجق فعالیت ذهنیه‌نك جملهٔ عصبیه ایله مناسبت ضمیمه و قطعیه‌سنی اثبات ایدن (شرائط غریزیه conditions physiologiques) در ؛ هم اونلرك پك جزئی وپك سطحی بر قسمی‌در. هیچ شبهه یوقکه (جلوهٔ ذکا la manifestation de l'intelligence) او کبی شرائط ایله مقید اولمق کرکدر. لکن طبیعتك (وتیرهٔ اجرا

آت procédé d'exécution) ی اوقدر (غامض sinueux) او قدر کرفت و (معضل complexe) که هنوز علم ، اونی بر (معما énigme) اولمق اوزره تلقی ایتمك مجبوریتندن قورتوله مامشدر .

اوندن صوکره بزم کندی حالات روحیه مزه تعلق ایدن حادثاتك کیفیت وقوعنی ، علما ، بالتدقیق کشف ایتسه لر بیله او حالاتی ایقاع و انتاج ایدن عوامل وشرائطك کندی نفسمزده کیفیت فعالیتندن قطعاً خبردار اوله مادیغمز ایچون (معاملات باطنیه transactions internes) مزك صورت وقوعنی ، هیچ بر وجهله حس ایده میورز ؛ یالکز نتیجهٔ حاصله سنی ادراك ایتمکله قالیورز. (پسیقوفیزیولوژی) ده بو ادعامی اثبات ایدر بك کوزل مثاللر وارکه الك مهم کشفیات علمیه دندر .

موضوع بحثمزه ـ بالطبع ـ تعلق اولمایان او شیلردن بحث ایده جك دکلم . فقط کشفیات مذکوره دن شو کیفیت مهمه آکلاشیلیورکه :

بوتون معاملات ذهنیه مز غایت سریع بر صورتده و (غیر مشعور inconscient) اوله رق جریان ایتمکده در. هله قعر وجدانمزده (کوکلمزده !.) بر چوق حادثات معنویه وقوعبولیورکه بز اونلرك صورت وقوعندن دکل ، وجودندن بیله ـ طوغرودن طوغرویه ـ خبردار دکلز ؛ و اوله مایز. بك کیزلی وبك مبهم

اوله‌رق دوام ایدن بو (فعـالیت غیر مشعوره inconsciente activité) نك بز ، آنجق (نتـایج واضحه و علنیه‌سی) نی ادراك ایده‌بیلیورز. دیمك که آنجق (صحنهٔ وجدان le seuil de la conscience) ده اثبات وجود ایده‌بیلن (حادثات روحیه phénomènes psychiques) ی واضحاً کوره‌بیلیورز ، فقط اونلری ایقاع ایدن و صحنهٔ شعوره سوروب کتیرن عوامل مختلفه‌نك طبیعتی وطرز فعالیتی بزه کلیاً مجهول قالیور .

حقیقت حالده (بنلکمز notre moi) ك حدودی چوق دها کنیش وفقط پك قارا کلق اولدوغی ایچـون نا معیندر ، روحمز انکین بردریا کبیدر ؛ اونك ، بز ، سطحنده حاصل اولان طالغه‌لری کوره‌بیلیورز. فقط قعرنده نه‌لر اولدوغندن ذره‌قدر خبردار دکلز ؛ صحنهٔ وجدانمزده ــ کمال وضوح ایله ــ بر فکر ، بر حس ، بر آرزو ، بر نیت ، بر تصـور ، بر خیال ، بلیریوریور ؛ اما بوواردانك ناصل ونره‌دن کالدیکنی بیله‌میورز. برفکرك دیکر برفکر ایله ، برحسك باشقه برحس ویابرفکر ویانیتله ویاخود برآرزو ویاتصورله مناسبتی اولدوغنی ادراك ایده‌بیلدیکمزه باقوبده آلدانمایه‌لم. بورابطه ، سطحیدر ؛ ــ ده‌مینکی تشبیهمزه کوره ــ عمانك سـطحنده یووارلانوب کیدن و یکدیکرینی تعقیب ایدن طالغه‌لرك رابطهٔ تسلسلی کبی برشیدرکه اعماق دریادن خبر ویره‌مز .

ایشته روح‌بشرك ده‌رین قارا کلقلرنده (لاشعوری اوله‌رق

(inconsciemmeent) وقوعه کلن حادثاتی (پسیقولوژی) ده. (عمدهٔ تفحصات base d'investigations) اتخاذ ایدن فلسفه‌یه کوره [*](داهی آدم l'homme de génie) ، کندی روحنك اك ده‌رین یرلرندن سسلر ایشیدن ، اك قارا کلق و اوزاق افقلرندن پیام الهام آلوب کتیرن بر کیمسه‌در . یوقسه نه یاپدیغنی نه سویله‌دیگنی بیلمه‌ین بر آدم دیمك دکلدر . اویله اولسه‌یدی (سائر فی‌المنام somnambule) و دیوانه اولانلرك جمله‌سنی داهی عد ایتمکلکمز لازم کلیردی. حالت دهایی بویله یا کلش تفسیر ایدنلر بولونیور. مع مافیه بو یاکلشغك سببی تعریف اولونه‌بیلیر : داهی اولانلرك ذهنی دائما (فعال actif)در؛ هم قطعیاً کندی حسابنه فعالدر ، یعنی انجق خارجی برعاملك تأثیریله حرکته کله‌بیلیر عاطل بر ماکنه کبی دکلدر. داهی‌نك (استشعار en avoir conscience) ایده‌مه‌دیکی شیء، اصل ذهننك بو فعالیت مستقله‌سی‌در . لکن اونك محصول طبیعی‌سی اولان واردات، صحنهٔ وجدانده اوقدر (کندیلکندن spontanement) و او درجه (وضوح و قطعیت netteté et précision) ایله جلوه نمون اولورکه، باشقه برروح طرفندن کندیسنه علی الفور (تلقین suggéror) اولونمش ایمش کبی برحس غریب ویریر. ایشته اصل (الهام inspiration) بودر .

[*] بوفلسفه‌یه (la philos. de l'inconsci.) دیرلرکه عصرمزده بالخاصه (هارتمان Hartmann) ك اسمنه شهرت قازاندیرمشدر .

ملهم اولان ذاتك ، بر باشقه‌سی طرفندن سوز سويلو - يورمش كبى طاورانماسى ياخود اويله كورونمه‌سى وياخود بر قدرتك النده حقيقتاً آلت ويا واسطهٔ تبليغ اولدوغنه جداً اينانمه‌سى هپ بوندندر . يعنى وارداتك غايتله واضح وقطعى ومؤثر وهله‌آنى اوله‌رق جلوه‌ايديويرمه‌سندندر. الهامك ايمان ايله توأم اولماسنه‌ده سبب بودر .

(سقراطك جنى le Démon de Socrate)تاريخده‌مشهوردر. بو فيلسوف بر (جن) ك تلقيناتى ايله بيـان فكر ايتمكده اولدوغنى سويلر طوروردى. (مولانا جلال‌الدين رومى) نك (شمس تبريزى) سى دخى كنديى (الهام مشخص) ندن عبارت ايدى ، ده‌نيليور . بن‌ده اينانيورم. وبوتون‌بو شيلردن آكلاديغم شـودركه ، داهى‌لرده (انائيت معنويه le moi psychique) دائما كمال استقلال اوزره فعال بولونيور وديكر (انائيت) [*] لرى كيف مايشا تصرف ايدييور ؛ يعنى اونده (غير مشـعور inconscient) اولان (بن لك) ، عقلى ، حسى ، ارادى ، الحاصـل بوتون وجدانى (تحت تحكمنده sous son empire) طوتيور ، ديمكدر .

عصرمزك محررينى ايچنـده بونك اك مكمل نمونه‌سى (طالستوى L. Tolstoï) ايدى .

بو مختصر مطالعاتمدن آكلاشيله بيليركه (داهى)، قدرت

---

[*] بوكونكى پسيقولوژى تحقيقاتنه‌كوره بزده مختلف (انائيت)لر واردر .

طبیعتڭ محرم اسراریدر . او اسرار ، نه جنسدن اولورسه اولسون !.. بر آدم ، ایستر (تبلر Cristallisation) کیفیتنڭ سرینی کشف ایتسین !.. ایسترسه قاره جکرڭ ناصل شکر (اعمال fabriquer) ایده بیلدیکنی آکلاسین !.. ایسترسه (سلطهٔ حکومت l'autorité de l'Etat)ڭ منشأنی یاخود جاذبه قانونی بولسون ، ویاخود حقائق انفسیه کشف ایتسین ، (دها) نڭ مظهریت و امتیازی هپ بردر : ابتدا سویله‌دیکم کبی طبیعتڭ اسرارینه واقف اولمق ، و بر حقیقت بولمقدر . یالکز (دهای علمی) ایله (دهای هنروری le génie artistique) آره‌سنده بر فرق وارکه اساسی دکلدر . بر عالم ، (تحلیلی analytique) برنظرله بولدوغی حقیقتی ، اولدوغی کبی عرض ایدر . حالبوکه هنرورلکڭ الڭ مهم شرطی (طبیعت) ی جانلی اوله‌رق کوسترمکدر ؛ یعنی (تمثیلی représentatif) و (تصویری pittoresque) بروجهله عرض ایتمکدر . بر هیکل ، بر تابلو ، بر آبده ، بر بسته ، ایشته بو مقصده خدمت ایتمك ایچون یاپیلیر . عالمڭ بویله بر اثر وجوده کتیرمکه مجبوریتی یوقدر .

هرنه اولورسه اولسون آثار صنعتده بکندیکمز حقیقت ، لایموت اولان طبیعتڭ بر جلوهٔ حیاتی کشف و تمثیل ایدن (قدرت دها) در ، بزه بر (هیجان بدیعی émotion esthétique) ویرن ، ایشته او قدرتدر . برچوق کشیلرڭ ظن ایتدیکی کبی

(حسن مطلق) دکلدر . بناءً علیه (بدیعیات esthétique)ی کویا موضوعنه نظراً تعریف ایدوبده (کوزللکک ماهیتنی تدقیق ایدن علمدر) دینلر ، یاکلش دوشونیورلر . اونک موضوعی (هیجان بدیعی) بیله دکلدر ؛ چونکه او هیجانی تتبع ایتمک اساساً پسیقولوژی‌یه عائد برایشدر . (بدیعیات) ایله (روحیات) ، واقعا او نقطه‌ده بربرینه تماس ایدر . فقط نقطهٔ نظرلری بوسبوتون باشقه‌در : بدیعیات ، طبیعتی تحلیل ایتمز ، هیجان بدیعی‌یی ایقاع ایده‌بیلن آثار صنعتک اوصاف وشرائطنی تدقیق وتحقیق ایدر . کوزللک ، او شرطلرک آنجق بریدر . حتی اثر صنعتک بهمه‌حال (صفت ذاتیه qualité essentielle)سی اولمق بیله لازم دکلدر . اصل کوزل اولان شی هنرورک کندی الهامی ، کندی کشفی و اونی (شیئی بر صورتده d'une façon objective) تمثیل ایده‌بیلمک ایچون کندینه خاص اولان (طور تبلیغ) و (اسلوب style) و (ادا expression)در . صنعتکارک شخصیتی وصنعتک روحی بوراده‌در . اونک ایچون ، یعنی بویله براثر وجوده کتیره‌بیلمک ایچون ، لازم اولان (مواد ابتدائیه matières primaires) یی صنعتکار نره‌دن و کیمدن آلیرسه آلسین حکمی واهمیتی یوقدر . برهیکلتراشک (لوله‌جی چاموری) ، یاخود (مرمر) ویا (طونج bronze) آلماسنه بکزر . بر معمار ، البته مالزمهٔ انشائیه‌یی کندی یاراتماز ؛ بولور ؛ آلیر . او آنجق (صانع صورت) در ؛

فقط (ماهیت صنعت la nature de l'art) اوصورتیله جلوه‌گردر. برشاعر ایچوننده (فکرلر les idées) عناصر انشائیه‌دن عبارتدر. ایسته‌دیکی قدر آلسین !.. فقط باشقه صنعتکارك اسلوب واسطه‌سیله اونلری تبلیغ ایتمه‌سین ... ایشته بالعکس بوکا حق یوقدر. اووقت شخصیت زده قالیر !..

خلاصه بر اثر صنعت حضورنده انسانه (هیجان بدیعی) ویرن شی، صنعتکارك قدرت کشفی وهنر تبلیغیدر. یعنی حیوهٔ شخصیتیدر. (ذهن) اودر. یوقسه اثرك موضوعی حد ذاتنده هیچ کوزل اولمایه‌بیلیر. فرضا (شکسپیر Shakespeare) ك اثرلری اومعناده کوزل دکلدر. (ماقبث Macbeth) مستحسن برسجیهٔ بشریه نمونه‌سی صاییلماز. فقط معنویت انسانیه‌نك ماهیتنده اساساً (مندمج immanent) اولان (احتراصات passions)، صدق ایله ترجمان اولدوغی ایچون، یعنی طبیعت بشریه‌نك اك کیزلی کوشه‌لرینی (کشف explorer) ایدوب وجدانی ـ بلا احتیاط ـ سوباتمه‌یلدیکی ایچون کوزلدر. بز او کبی اثرلرده اصل صنعتکارك بو نفوذ نظرینه حیران اولویورز. سجیهٔ بشریه‌نك مایهٔ استعدادینی تشکیل ایدن احتراصاتی بوقدر یاقیندن کورمك وحقیقت نه اولورسه اولسون، اونی کمال هنرله انطاق ایده‌بیلمك معرفتی بکه‌نیورز؛ خلاصه اثر صنعتده بالذات هنرورك قدرت دهاسنه مفتون اولویورز. وضع ایده‌رم که ـ انسانلر انسان قالدقجه ـ بوکبی اثرلر دائما

بکنه‌جکدرلر !... ایشته (موده) یه تابع اولمایان آثار مخلده،
هپ بویله [سرائر طبیعتی ، داهی‌نك مزاجی ایله افشا وتفسیر
ایدن] شیلردر . بونلرده (exécution) اعتباریله یعنی شرائط
ادا وتبلیغ اعتباریله دخی قصور یوقدر .

احتیاجات عضویه‌مز وفطرت حیوانیه‌مز ده کیشـمه‌دکجه
ــ شبهه یوق‌که ! ــ احتراصـاتمزده ماهیت اصلیه‌سنی محـافظه
ایده‌جکدر ؛ بناءً علیه مرتبهٔ مدنیتمز نه اولورسـه اولسون ؛
معنویت انسانیه‌مزی (حال ابتدائی état primitif) سنه ارجاع
ایدن بویوك بحرانلر اثناسـنده ، ینه عینی احتراصـاتك نتیجهٔ
قهریه‌سنه دوشمکدن قورتوله‌مایه‌جغز . اوزمان اصل فطرتمزی
تشـکیل و تمثیل ایدن حیوانیتك (اشتهالر appetits) ی ،
احتراصاتمزله دیله کله‌جکدر .

ایشته (شکسپیر) ، طبیعت انسانیه‌نك بو (محرم intime)
جهتنی بلکه هر محرردن ایی کورمش ، وروح بشرك اعماق
مظلمه وآفاق مجهوله‌سنده (لاشعوری inconscient) اوله‌رق
وقوعه‌کلن حالات‌وجدانیه‌یه لایقیله انفاذ نظر ایتدکدن ماعدا
بلیغ برلسان بیان دخی ویره‌بیلمشدر. اونده اصل بکنندیکمز
هنر بودر . یوقسـه حیرت بخش بر مهارتله تصـویر ایتدیکی
(سجیه‌لر les caractères) هیـچ بکنیله‌جك کبی دکلدر ؛
بالعکس اکثریا شـایان نفرت مزاجلردر . نته‌کیم بزه عرض

ایتدیکی وقوعات دخی ـ کلیتی اعتباریله ـ (ناخوش désagréable) وانسانی سیکیرلندیریجی شیلردر .

حامده کلنجه، شبهه‌سز، اوده برشاعر داهی‌در. فقط اونی (شکسپیر) له ویاخود (گه‌ته Goëthe) وحتی (ئوغو) ایله هم مرتبه کورنلر ـ امینم که ـ او آدملری بیلمه‌دکلرندن طولایی بویله مبالغه‌لره جسارت ایده‌بیلیورلر . (دهـا) ده درجات و مراتب مختلفـه واردر . ئوغو دخی بویوك بر داهی‌در . (وه‌رله‌ین Paul Verlaine) ده داهی‌در . فقط بو آدم ایله ئوغونك مرتبه‌سی براولمادیغی کبی ، (ئوغو) یی (گه‌ته) ایله هم عیار کورمك دخی یاکلشدر .

حامد، پك منصف وحق‌شناس بر آدمدر. برکون (سعدی) ایله (حافظ) دن بحث ایدلدیکی وبعضی مقایسه‌لره کیریشلدیکی صیره‌ده : [اونلر پك بویوك داهیلردر ؛ بزم کبی آدملر او مرتبه‌یه هیچ بروقت وهیچ بروجهله یتیشه‌مزلر !..] دیمش ایدی . بوسوز محویتاً سویله‌نیلمش دکلدر . طیفلر کچیدنده ، مؤلفك بو داهیلرله سـائر امثالی حقنده ابراز ایتمش اولدوغی تقدیرلر پك خالصـانه‌در . خیـام ایله برابر بو شـاعرلر ، انکلتره وآمریقاده وبوتون عالم مدنیتـده ، اك منور صنفك روحنی تهییج ایده بیلیورلر . حالبوکه یدی عصر اول ترك حیات ایتمشلردی. باشقه ملتلرك ادبیاتندن بوکون البته مستغنی بولونان مدنیت حاضره بوایران شاعرلرینی حالا یاد ایدییور ،

اوقویور، ترجمه وتفسیره چالیشیور و ـ آره‌ده‌کی زمان، شکل مدنیت و دین و مزاج وذوق فرقلرینه رغماً ـ حالا اونلرك اثرلرنده بویوك برذوق طویویورسه، بوفسون تأثیر البته بویوك برمظهریت شاعرانه‌نك اك جلی برهانیدر. اونلر (لایموتلر les immortels) صنف ممتازینه داخل اولمشلردر. بوآدملری یتیشدیرمش اولان مدنیت، ئولسه‌ده اونلرینه الی الابد یاشارلر.

بزم حامدمز واقعاتور کیانك اك بویوك شاعریدر. فقط اثرلری بوتون عالم مدنیتك کتبخانه‌سنده برموقع مخصوص قازانوبده، اسمی (تقویم انسانیت les annales de l'humanité) ه رسماً قید اولونمادقجه، اونی شکسپیرلرله، گه‌ته‌لرله، اومیروسلرله فردوسی‌لرله، ته‌ئوقریتلرله، حافظلرله همعیار عدایتمك طوغرو اولماز. مع مافیه کندیسی بوشرفدن محروم قالمغه محکومدر دیمك ایسته‌میورم!.. هنوز بویله بر ادعایه بزم حقمز اوله‌ماز، دییورم. بر انسان ئولمه‌دکجه لایموت اوله‌ماز، دیرلر.

خصوصیت دهاسنه کلنجه، فوق العاده بر (قابلیت استمثال Capacité d'assimilation) ایله ممتازدر. هله صحنهٔ وجدانته وارد اولان خیالات غایت رنکین وبراق برصورتده جلوه‌نمون اولویورکه بوتون پسیقولوغلرك ادعاسنه کوره بو قابلیت، اك بویوك شاعرلره خاص بر مظهریتدر. تشبیهات واستعاراتك وانواع مجازك توکنمز خزینه‌سی بودر. او سایه‌ده‌درکه مقبر مؤلنی مثلا، (تابوت) حقنده برسورو (توصیفات qualificatifs) واستعارات بوله‌بیلیور واونلر میاننده:

تابوت ، او مقبر سفربر !.
تابوت ، او انقلاب خاموش !
تابوت ، او ظل حشر بردوش !..

كبى خارق‌العاده كوزل و عينى زمانده ممثل حقيقت اولانلرى‌ده واردر .

صوكره (تداعى association) قابليتى حامدده شايان حيرت بردرجه‌در . قواى ذهنيه‌نك مناسبات صميميه‌سنى و (تماميت intégrité) نى اثبات ايدن بوقدرت ، هم صنعت ، همده‌فلسفه استعدادى ايچون برنجى درجه‌ده لازم بر شرطدر . چونكه (انشا construction) يعنى (تركيب وتأليف عناصر synthèse des éléments) اونسز اولماز . (مخيلهٔ مبدعه l'imagination créatrice) ايچون عمده واساس ينه اودر . كوزل قافيه‌لر بولمق بيله اوسايه‌ده ممكن اوله‌بيلير .

مع‌مافيه شاعر ، اكثريا ، بوقابليتى سؤ استعمال ايديور : برچوق فكرلرى جداً اثر الهام اولمقدن زياده (تداعىٔ افكار وحسيات association d'idées et de sentiments) محصولى‌در ؛ يعنى (ذهنى برمانوورا une manœuvre mentale) نتيجه‌سى‌در . حتى ظن ايديورمكه (اسلوب استدلال la dialectique) نك پك (فطينانه ingénieux) اولماسنه‌وانسانى - برمدتجك‌اولسون - آلداته‌بيلمه‌سنه‌سبب ينه‌بو (تركيبات combinaisons) ك فسونى‌در .

بيلمم ! . انى آكلانه‌ميورم غالبا ! حامدده برطاقم ملاحظات واردركه زياده ظريف و فطين بر دوشونوش نمونه‌سى عد

اولونه‌بیلیر؛ فقط طوغرو دکلدر. بونلر بکا بر (قاله‌ئیدوسقوپ Caléidoscope) کبی اجرای تأثیر ایدییور. [*]

حالبوکه غایت رنکلی وجانلی (خیالات شاعرانه images poétiques) یی متضمن بر چوق استعاره‌لری واردرکه، بر حقیقتی ـ هم ایکی کلمه‌ایله، همده حد ذاتنده اولدوغندن بویوك وپارلاق برشکلده ـ کوستریر. اونك‌ایچون انواع مجازك بویله اك کوزل وبلیغ نمونه‌لرینی عثمانلی ادبیاتنده انجق حامدك اثرلرنده ـ بول بول ـ بوله‌بیلیرز.

قافیه‌لرك ـ کرك متضمن اولدقلری معنالر، کرکسه مستعد اولدقلری ترتیبات مختلفه سببیله ـ تشبیهانه وخیالاته، واو مناسبتله شکل شعره و حتی (طرز تصور mode de conception) وتخیله زیاده‌سیله تأثیری اولدوغی نجه محققدر. بونكده (تداعی) مسئله‌سیله علاقه‌سی هیچ شبهه کوتورمز.

معلومدرکه برمصراعده اك (بارز saillant) اولان فکر وحس و خیال نه ایسه قافیه‌دار اولان کلمه اونی تمثیل ایتمك کرکدر. اویله اولماسه بیله قافیه‌دار اولان کلمه‌لر، معین بر معنایی متضمن‌اولمق حیثیتیله ذهنده بهمه‌حال برطاقم (خیالات

[*] حکمت طبیعیه‌ده مشهور برآلت تجربه‌در. کوچوجوك بر دوربین کبی برشیدرکه جدران داخلیسی آیینه‌لردن یاپیلمش وایچنه مختلف رنکلرده برچوق جام پارچه‌لری قونولمشدر. تجربه ایدن ذات، بوآلته دوربین کبی باقارکن، اونی کندی محوری اوزرنده چویریر. رنکلی جاملرك قیملدانماسی وآیینه‌لرده عکسلر حصوله کتیرمه‌سی سببیله غایت‌غریب ورنکارنك شکللر تماشا ایدیلیرکه هیچ برینك اصلی‌یوقدر.

images) اویاندیریر. البت او خیالاتك ده بر معناسی واردرکه ـ انفسی ، آفاقی objectif ou subjectif ـ برطاقم شیلره دلالت ایدر . ایشـته (بو حادثهٔ ذهنیه phénomène mental) ـ علی الاطلاق ـ تداعی‌یی موجب اولان فعالیت ابتدائیه‌در .

واقعا هر شی تداعیٔ افکاری موجب اوله‌بیلیر . هر شی هرانسـانك ذهننی چالقایه‌رق بر سـورو افکار و خاطرات اویاندیره‌بیلیر. لکن (دائرهٔ تلاطم) هر قفـاده عینی درجهٔ وسعتی بولماز. حافظه و سرمایهٔ معنویه نه‌قدر چوق و روح هیجانه نه‌درجه قابل ایسه ـ هر هانکی بر وسیله‌ایله ـ حاصل اوله‌جق تداعی دخی او قدر کنیش بر ساحهٔ خاطراتی شامل اولور ؛ اونلر آره‌سنده کشف ایدیله‌بیلن روابط دخی اونسبتده تعدد وتنوع ایدر. خلاصه‌قابلیت تداعی هرکسده فطری اولمقله برابر، عینی درجه‌ده دکلدر. ذهنك کمالیله ، ثروتیله متناسبدر. مداین خرابه‌لرنده قویون اوتلادان برچوبان ایله خاقانیٔ شیروانی‌نك ـ او قیریق دوکوك طاشـلردن ـ آله‌جغی معنا باشقه‌در [*] . مدنی بر آدمك ذهنـده او منظره‌نك دعوت ایده‌جکی افکار وحسیات و اویاندیره‌جغی خاطرات ، بر چوبانك ـ هیـچ بر

[*] بو جهیتپرور ایران شاعری مداین خرابه‌لرینی زیارت ایتدکدن صوکره بر شعر بلیغ یازمش واونده ایران قدیمك شـوکت منقرضه ومدنیت مضمحله‌سنه ــ عن صمیم القلب ــ اغلامشدر . [مداین خرابه‌لری] نامیله مطبوع بر رساله واردرکه او مشهور منظومه‌نك اصلی ایله ترجمه‌سنی عرض ایدر .

وقت وهیچ بروجهله ـ آشنا اوله‌مایه‌جنی، حس ایده‌میه‌جکی شیلردندر .

اوندن ماعدا (علاقه sympathie) نك دخی بو خصوصده پك بویوك بر دخلی اولدوغی شبهه کوتورمز بر کیفیت مجربه‌در. یالکز (کلیبولی) کلمه‌سنك بنم روحمده احیا ایده‌بیلدیکی خاطراتی، ایقاع ایده‌بیلدیکی حسیاتی تماميله عرض ایده‌بیلمه‌یدم (وطن محبتی) نی اییجه تعریف ایتمش اولوردم. آکلاته‌بیلیردم که بو علاقه ، عمرمزك سرمایه‌سنی تشکیل ایدن بوتون حسیاتك ، یاشادیغمز جمله وقوعاتك درەرین ، انکین ، مبهم وغیرمشعور بر محصله‌ٔ تأثیری‌در. بناءً علیه اوده تداعی محصولی‌در .

بر ژاله دانه‌سنی بر دامله کوز یاشنه بکزه‌تن ؛ هنوز آچیلمش و قیویرلمش تازه بر کل یاپراغیله کوزل بر دوداق آره‌سنده مشابهت کورن برشاعر دخی تداعیٔ افکار حادثه‌سنه الك ظریف مثاللر ویرمش اولویور ؛ ایکی شی آره‌سنده کوزه چارپان مشابهت صوریه طولاییسیله‌درکه برینی ذهنده (احضار présenter) ایتدیکمز زمان ، اوده دیکرینی اخطار ایدییور.

فقط برده کلمه‌لرك آهنك تلفظی اعتباریله حاصل اولان بر نوع تداعی واردرکه ، اول امرده (خیالات سمعیه images auditives) اویاندیریر ؛ اصل بنم بو مبحثده تذکر و تدقیق ایتمك ایسته‌دیکم مسئله بودر. قافیه‌نك تصورات شاعرانه‌یه نه درجه‌لره قدر تأثیر ایده‌بیله‌جکنی تحقیق ایچون،

تداعی‌نك بونوعنی تتبع ایتملی‌در . بو خصوصده ینه حامددن ایی بر مثال بوله‌مایز .

مثلا برعثمانلی شاعری (ژاله) یه قافیه آرایئجه ، بولفظك آهنك مخصوصی ذهننده بر چوق (خیالات سمعیه images auditives) اویاندیریر ؛ یعنی اوکا دم طوته‌بیله‌جك نه قدر کلمه بیلیورسه اکثریسنی خاطرینه کتیریر . (ناله ، هاله ، لاله ، پیاله ، اماله ، حواله) و دها بر نیچه امثالی کبی !.. (تداعی) نك ایلك خدمتی بودر ؛ فقط بوندن عبارت قالماز . او کلمه‌لرك هر بری معین بر معنا افاده ایتدیکی ایچون معانی‌ٔ مذ کوره آره‌سنده دخی تورلوتورلو مناسبتلر بولونور ، مشابهتلر کشف اولونورکه اصل تشبیهات ، استعارات ، کنایات و تجنیساتك والحاصل بوتون صنایع ادبیه‌نك و انواع مجازك سرمایه‌سی بودر . لکن برلسانك الفاظی معدود اولدوغی ایچون هیچ برشاعر ــ هیچ یوقدن ــ بر کلمه ایجاد ایده‌مز . هله بعضی الفاظه بهمه حال مقید قافیه اویدورمق ایسترسه آلابیلدیکنه کلمه بوله‌ماز . لسانك عناصری شعرانك سپارشی اوزرینه یاپیلمامشدرکه ــ حین حاجتده ــ انسان ایسته‌دیکی قدر بوله‌بیلسین ؛ یوق ایسه قافیه ئولچوسنه کوره بر ایکی دوزینه اصمارلایه‌بیلسین !.. الده نه‌وارسه اونی اداره‌ایتمك معرفتدر.

مثلا (عشقه) دیمکه مجبور ایسه‌کز اوکا (باشقه) لفظنی قوشوب قافیه یاپه‌جقسکزدر . یازدیغکز شعرك شکلی (مثنوی) ایسه قولای : بونکله بر بیت ترتیب ایتمش اولورسکز و بر

بيت ايله دخی انسان بر فكر تام بيان ايده‌بيلير . فقط عشقه كلمه‌سی (ژاله) كبی زنكين بر سلسلهٔ قوافی‌يه مساعد دكل . هله بوكا مقيد بر قافيه ايسته‌نيلير سه بر اوچونجی كلمه بيله بولمق كوچدر؛ (لاشقه) ده‌يه‌بيليرسكز ، فقط بو كلمه‌نك معناسيله ديكرينك مضمونی آره‌سنده مناسبت معقوله كشف ايتمك خيلی متعسر اولور. بومنوال اوزره اوزون برمنظومه ، مثلا برقصيده ترتيب ايتمك هله ممتنع در. ذاتاً قصيده‌لرده اطرادمعنا و (وحدت موضوع) اوله‌ماماسنه برنجی سبب بودر .

انسان ، عينی قافيه ده طوقسان بش بيتلك بر منظومه يازوبده فرضا (صفدری) ، (حيدری) ، (ششبری) ، (نشتری) (كل بری) ، (ميندری) لفظلرينی يكديكريله تقفيه ايتمك مجبوريتنده بولونولورسه ، البت رابطه‌ليجه سوز سويليه‌مز ، براز صاچمالار . عرب كلمه‌لری هپ بر چيرپی‌ده اولدوغی ايچون هم وزن، هم ده اوزون قافيه‌لر ترتيبنه مساعددر. بناءً عليه عربجه ، قصيده يه الويريشلی در . لكن قافيه‌لی كلمه‌لرك معنالری آره‌سنده رابطه بولمق مجبوريتی باقی‌در . چونكه بو كيفيت پسيقولوژی قانوننه تابعدر .

اسكی يونان ولاتين شعراسنك اكثريا وزنه اهميت ويروب قافيه‌يی هيچ نظر اعتباره آلماماسی زمانمزه نسبتله بويوك بر (فضل avantage) ايدی . بوندن طولايی‌دركه اونلر ، بزدن دها كوزل ودها قولايجه شعر سويله‌يه بيلمشدرلر .

بوکونکی شعرده قافیه پك مهم بررول اوینویور ؛ ومقفا کلمه‌لر ، افکار وحسیات و (خیالات images) آره‌سنده تداعی‌یی موجب اولمقله طرز تصور و تخیله و افادهٔ مجازیه‌یه زیاده‌سیله تأثیر ایدییور . شاعر ـ بر داهی اولسه دخی ـ انسانك بو قیوداتندن قورتوله‌ماز ؛ فقط سوز سویله‌مکده حقیقتاً (هنرور artiste) اولانلر اوداره داخلنده ایسته‌دکلری کبی رقص ایده‌بیلیرلر. صنعت بودیمکدر!.. ایشته بونك ایچون ادعا ایتدم که اشکال نظمده قوافی ترتیباتنك پك بویوك بر تأثیری واردر ؛ وقافیه‌دار اولان کلمانكده تداعیٔ افکار وحسیات سببیله تصورات وخیالات شاعرانه‌نك صورت حصولنده دخلی چوقدر . قافیه طار اولورسه صیقینتی ـ طبیعی ! ـ بوسبوتون آرتار وشاعره زورله بعضی سوزلر سویله‌تیر. مثلا حامد ، ذات الوهیت حقنده هیچ بر شی سویله‌نیله‌میه‌جکنی ، حتی ذهنك ـ بویله بر دوشونجه اثناسنده ـ کلیاً مضمحل اولدوغنی ظریف برطور ایله آکلاتمق ایچون برچاره دوشو-نویور: (برشی سویلیه‌جك ایمش کبی حاضرلانوبده صوکره کندندن کچمك وهرشیئی اونوتمق) طورینی طاقینیورکه جداً کوزلدر ؛ بونی برجمله ایله ادا ایده‌بیلمك ایچونده : [برشی دیه‌جکدم ؛ آه!. اونوتدم ،] مصراعنی بولویور. فقط مقبرده التزام اولونان شکل نظم ، مسلسل متصل اوله‌رق یکدیکرینی تعقیب ایدن قطعات متشابهه‌دن عبارتدرکه سکز مصراعدن مرکب

اولان بوقطعه‌لرك برنجی ایکنجی، بشنجی، آلتنجی وسکزنجی‌ـ
سی عینی قافیه‌ده اولمق كركدر . اوچنجی و دردنجیسنك
قافیه‌لری متشابه و مستقلدر. یدنجیسی قافیه‌سزدر. شو تقدیرجه
هر قطعه ایچون عینی قافیه‌ده بش كلمه بولمق واونلر آره‌سنده معنا
اعتباریله مناسبت كشف ایتمكده ضروریدر . تورکجه‌ده بر بریله
قافیه طوتان الفاظ غایت آزدر . مثلا (اونوتدم) ده‌نجه ،
(یوتدم) ، (طوتدم) ، (قوروتدم) ، (اوقوتدم) كلمه‌لری
خاطره كلیر. حتی صوك ایکی كلمه صاغلام قافیه بیله عد ایدیله‌مز،
چونکه (ادات تعدیه) اولان (ت) حرفی قافیه‌نك نقطهٔ
استنادینی تشکیل ایدییور ؛ حالبوكه (قورومق) ایله (اوقومق)
كلمه‌لری قافیه طوتماز . هر نه ایسه ، حامد ، بو كلمه‌لر آره‌سنده
آز چوق مناسبت بولمق غیرتیله :

یارب ! بوكیجه ییلان‌می یوتدم ؟!
شیطان‌می یه‌دم ؟. پری‌می طوتدم ؟!
. . . .
یازدقجه مركبی قوروتدم ؛
هر برسوزی كندیمه اوقوتدم .

ده‌یه‌رك زوراكی و بیهوده سوزلر سویلویور كه بونلر هپ
قطعه‌یی اتمام ایچون قافیه بولمق مجبوریتی ایله اختیار اولونمش
زحمتلردر . اصل مطلوب اولان سوز شو بیتك مضمونیدر :

الله نم كوزمده برهان .....
برشی ده‌یه‌جكدم ؛ آه !. اونوتدم .

(أونوتدم) دەيەجكنە فرضا حيرتدە قالدم، ديمكى ترجيح ايتمش اولسەيدى، او وقت دخى (آلدم)، (طالدم)، (صالدم) كبى كلمەلر سلسلهٔ قوافى‌يى تشكيل ايدەجك، وقطعه‌نك مفهومى ـ بالضروره ـ بونلرك معنالرى آرەسندەكى مناسبته كوره براز باشقه‌اولەجقدى. يعنى شاعر، عينى فكر اساسى‌يى باشقه عناصر و باشقه برطور بيان ايله تبليغ ايتمك مجبوريتنده قالەجقدى.

بو تداعى قانونى، بر فرانسز بر انكليز شاعرينى عينى مجبوريته دوشورور؛ فقط حافظه‌سندەباشقه كلمەلرى دعوت ايدر.

قافيەلرلە اويناماسنى بلن سوەن مقبر مؤلفلك اثرلرنده بويله شيلر چوقدر. بر طاقمى كوزل وظريفدر بيله!.. فقط بر طاقى‌دە هيچ اويله دكلدر. اولماسە دها اپى اولوردى. هله بعضاً بوقافيه مجبوريتى يوزندن اويله‌فنا بر (تداعىٔ افكار) حاصل اولويوركه مخيله‌نك اوفكرلرى تركيب‌ايله رسم ايتديكى (تابلو) يى بر (اثر بدايى) عد ايتمك قابل دكلدر. مثلا:

قوردلرمى بيور اوجسم نازى؟
يادعوته كلديمى ملكلر؟..

بيتى ايله نهايت بولان برقطعەدە، (امكلر)، (فلكلر)، (چيچكلر) كلمەلرى قافيەيەصرف ايدلدكدن صوكره، ملاحظه ينه عينى وادى‌دە دوام ايديور؛ زيرا شاعرك بر سويليەجكى واركه قطعهٔ متقدمه اوكا وسيله تشكيل ايتمك ايچون يازلمش

کبی‌در . بناءً علیه ینه عینی کلمه‌لری تکرار آلوب قافیه یاپیور وشو قطعه‌یی وجوده کتیرییور :

کلمش، بکا نه ملکلر کدن ؟!
اول کوکده آچان چیچکلر کدن ؟!
بنسز ملکوتی نیله‌یم بن ؟.
نفیمده ثبوتی نیله‌یم بن ؟..

ایشته اصل سویله‌مك ایسته‌دیکی شی بوپارچه‌نك ایکنجی بیتی‌در. فقط بوقدرله قطعه تمام اوله‌مایه‌جغی ایچون، ینه او قافیه قیدی آلتنده سوزه دوام وقطعه‌یی اتمام ایچون شو درت مصراعی دها علاوه ایدییورکه ایتمه‌سه چوق دها ایی اولوردی :

طوغمازسه اومه فلکلر کدن ،
طوتمازسه الم اتکلر کدن ،
اولی بولوزم تهی‌یه نسبت
اولسه‌م بری بن سینکلر کدن !..

بوراده (مه) استعاره‌سی ، (فلکلرندن) کلمه‌سنك یعنی ینه قافیه‌نك دلالتیله خاطره کلمش پك معروف بر (خیال image) در. نته‌کیم (اتکندن طوتمق) تعبیر مجازیسی‌ده عینی سببه ، یعنی قافیه (تداعی association) سنه عطف اولونه‌بیلیر . فقط بونك اك چیرکین مثالی شبهه‌سز (سینك) قافه‌سنك دلالت مناسیله نظرکاه تخیلده ترسم ایدن تابلودرکه بوقاریده ذکری کچن (قوردلر) ایله برابر مستکره برمنظره

ـكيل ايدييور. مشهور (بودله‌ير Beaudelaire) بيله ره‌آليزم réalisme) ده بوندن ايلرى كيده‌مه‌مشدى. [*] بن ظن ايدييورم‌كه بونى ودها برچوق امثالنى يازديران وه مجبره آنجق قافيه بولمق ضرورتى‌در. اونك ايچون ـ اولجه ويله‌مش اولدوغمى تكرار ايده‌رك ـ ينه ديرم‌كه مقبر، فرضا مثنوى طرزنده يازلمش اولسه‌يدى، يالكز شكلجه دكل، . (لسـان مجازى language figuré) نك و (طرز تصور mode de conceptio) ك ده كيشمه‌سيلهـ (طور allure) جه خى بوسبوتون باشقه برشى اوله‌بيليردى؛ يعنى بالذات (جوهر كر و حس la substance de l'idée et du sentiment) دن ياده، تشبيهات و اسـتعارات وبوتون صنايع ادبيه (كيفيت داعى) يه تابع بولوندوغى ايچون بوخصوصده تبدلات وقوعى سـان مجازى‌نك طورينى ده‌كيشديره‌جكندن طولايى بلكه يى افكار و حسيات برطور ديكرله ادا ايديله‌بيليردى. فقط نظومه، بوقدرجانلى وشكلاً قيوراق‌اوله‌بيليرمى‌ايدى؟. بيلمم!.

يالكز ادبياتده دكل، صنايع نفيسه‌نك جمله شعباتنده الك زياده اهميتله نظر دقتله آلنه‌جق جهت بودر؛ چونكه امتياز شخصيت، (بداعت و اصالت originalité) ك (تمغا cachet)ـى

[*] ويقتور ئوغو ايله معاصر اولان بو شاعر، كنديـنه خاص برطرز ايله دوشونور و اويله يازار برآدمدى. قوردلانمش برحيوان لاشه‌سنى تصويراً برشعر يازمشدركه مشهوردر. اودرجه حقيقى برلوحه‌در. كنديسى (بدبين pessimiste) ايدى. اونك ايچون ويقتور ئوغو : [بودله‌ير، يكى بر فرياد ايجاد ايتدى !] ديمشدر.

ایسه؛ (اسلوب style) دخی شخصیتك چهرهٔ هویتنی کوستریور. رسه ، دەمین عرض ایتدیکم (طرز تصور و طور تبلیغ) ك تمایز اسلوبده هر شیدن زیاده دخلی واردر. منقدلر بو جهته باقالیدر؛ یوقسه فکر وحس – هله عمومی اولدقدن صوکره – بوتون انسانلرك مال مشترکیدر؛ اونی هیچ بر کیمسه منحصراً بنمسه‌یه‌مز؛ بنمسه‌مك اسلوب بیان وطور تبلیغ ایله اولور.

تداعی کیفیتنه کلنجه : مخیلهٔ شاعره بویوك بر سرمایه ویرن ؛ اسامیٔ اشیا و (خیالات اشیا images des choses) آره‌سنده تورلو تورلو مناسبتلر کشف ایتدیرن بوقابلیتدن حقیله استفاده ایتمه‌لیدر ؛ فقط سوء استعمالاته صاپتمامق الك بویوك هنردر . [*]

---

[*] بو یك مهم بر مسئله‌در : بن امینم که کائنات حقنده‌کی تصوراتمزده لسان بیانك خیلی دخلی وار . چونکه اکثر افکارمز کله‌لرك تداعی‌سی یوزندن طوغویور . هله متقابل (و متضایف connotatifs) اولان تعبیرات مبهمه‌ده کیفیت واضحاً کوروله‌بیلیر: مثلا (وارلق) فکری (یوقلق) تصورینی اقتضا وتولید ایدییور. متناهی شیلر ، نامتناهی‌نك وجودینی دوشوندورویور . حالبوکه اویله بر شیلرك تداعیٔ افکار قبیلندن اوله‌رق ذهن بشرده جلوه‌کر بولوندوغنی یعنی دیکر فکرلرك نوعما (ظل انعکاس)ی عد ایدلمك لازم کله‌جکنی دوشونه‌میوب ، او محصولات ذهنیه‌یه بر حیثیت حقیقیه ویرییورز . بر شیئك اسمی موجود اولدوغی ایچون کندیسنی‌ده موجود ظن ایدییورز؛ حالبوکه اویله بر شی اولمادقدن ماعدا ، او اسم دخی انجق الفاظ متضایفه‌نك (عدمی اولان حد terme négatif) یدر . بو کبی کله‌لر ، صحیحاً عالمده موجود بر (شی objet) افاده ایتمز ؛ اویله

ادبیات عتیقه‌مزك اساسلی قصوری ـ سطحی نظر ومتعصب محررلرك ظن ایتدكلری كبی ـ تركیبات فارسیه وكلمات عربیه قوللانماسی دكل ایدی. آكلاشلماز برلسان ایله شعر یازماسی ده دكل ایدی .

كل ای فصل بهاران مایهٔ آرام وخوابم سلك !
انیس خاطرم ، كام دل پر اضطرابم سلك !
دهان غنچه‌یی بازایت ؛ زبان سوسنی ترقیل
شكست توبه‌یه دخل ایده‌نه حاضر جوابم سلك .

دەین (ندیم) ك لسانی :

اودر هیچیٔ ماضی لجهٔ سرخ مشیتده !
بو ، تاریكیٔ مستقبل كبود سر مدیتده .

شیلرده دلالت ایدن دیكر كلمه‌لرك (بوش عكس صدالری) دركه تداعی سببیله ذهنده تولد ایتمشلردر. بناءً علیه ـ عالم خارجی ده اولسون عالم وجدانی ده اولسون ـ برنقطهٔ استنادلری یوقدر؛ یعنی كرك انفسی كرك آفاقی برشیئه دلالت ایتمز لافلردن عبارتدرلر. سقولاستیق فلسفه‌سنك اك بویوك واساسلی قصوری بوكبی كلمه‌لره فضله اهمیت ویره‌رك اونلری برر حقیقت ایمش كبی تلقی ایتمه‌سی و محاكمات فلسفیه‌یی او عبادئ اوزرینه قورماسی ایدی. مثلا بزده [المعدوم شئ ام لا] یعنی [معدوم، برشی می در ؟. دكلمی در ؟...] مسئله‌سی اوزون اوزادی‌یه فیلسوفلری ومتكلمینی اشغال ایتمش ، و(معدوم) كلمه‌سنك قوری بر لافدن عبارت اولدوغی دوشونولیه‌رك یوقلغك وار اولوب اولمادیغی موضوع بحث ایدلمشدر . بوكونكی مابعد الطبیعیات مناقشه‌لرنده دخی ـ ینه بویله بعضی كلمه‌لرك مضمونه وجود ویرمكدن ناشی ـ سقولاستیق فلسفه‌سنك تأثیری استشمام اولونه‌بیلیر . هرحالده بو مسئله‌نك اهمیت عظماسی زمانمز فیلسوفلرنجه معلومدر .

طورور بر کبریای بی نهایت نور و ظلمتده ؛
برابر جمله موجودات و اشیا هپ محبتده !

دهین حامدك اثرلرندن چوق دها قولای آکلاشیلیر بر اسلوب بیان نمونه‌سیدر. ترکیبات فارسیه و کلمات عربیه‌یه گلنجه، بن آره‌ده هیچ برفرق گوره‌میورم. هر ایکیسنده‌ده (اودر)، (بودر)، (ده)، (دن) گبی ضمائر وادواتدن باشقه تورکجه بر کلمه یوق !.. مع‌مافیه حامدك افاده‌سی یکیدر. حتی اوقدرکه اسکی ادبا وشعرا اوندن حقیله معنابیله چیقاراماز صانیرم. یکیدر؛ چونکه (طرزتصور mode de conception) و اسلوب بیان یکیدر : گونش باطارکن، (ماضی) نك بر (لجهٔ سرخ) ایچنده بوغولوب هیچ اولدوغنی دوشونمك؛ وهنوز قارا کلقلر باصمادن، یاواش یاواش قویولاشان رنك سماده (کبود سرمدیتده !..) تاریکیٔ مستقبلك بلیردیکنی گورمك؛ صوکره نور وظلمتله هم آهنك برکبریای مطلقه‌نك وجودینی ـ بو تماشانك نشئهٔ الهامیله ـ حس ایتمك بوتون بوتون باشقه برسیاق نظردر؛ یکی برتابلودر. حامدك اوسوزلری لوحهٔ غروبك عرض ایتدیکی محتشم وعلوی منظره قارشیسنده بر (اون طوقوزنجی عصر شاعری) نك هم (مابعدالطبیعی دوشونجه‌لره میال بر رومانتیق شاعر)ك ناصل متحسس اولدوغنی پك گوزل گوسترر.

شرق خیالنی بلکه دها ایی تمثیل ایدن اسکی ادبیات؛

بویله بر منظره قارشیسنده مشهور (قاآنی) و دها بر چوق امثالی گبی تخیل ایدوب شعر سویلردی . مثلا :

دوشینه چون کشیدشه‌زنك لشکرا
سلطان روم‌را زسر افتاد افسرا .

دیردی . هر حالده قارا کلقلرك فضایه استیلاسنی زنجی پادشاهنك عسکر چکمه‌سنه بکزتمك و ـ ایرانه نسبتله خطهٔ رومك مغربده بولونماسندن طولایی ـ (کونش باطدی) دیمك ایچون (سلطان رومك باشندن تاجی دوشدی ، یعنی زنجی پادشاهنه مغلوب اولدی) دیمك او قدر شرقلیجه بر دوشونوش‌درکه انسانك ذهننده فردوسی‌نك داستانلرینی حتی بعضی اسکی ماصاللری بیله احیا ایدر . هیچ بر غرب شاعری ایلك حمله‌ده بویله دوشونه‌مز وبویله بر تابلو تصویر ایده‌مز. حالبوکه کونشی تاجه تشبیه‌ایتمك شرقه مخصوص بر تصورده دکلدر .

ندیمك شعری اسکیدر ؛ چونکه بز ، آرتق (راحت واویقومایه‌سی) ایله براستعاره یاپوب‌ده فصل‌بهاری اوصورتله توصیف ایتمه‌یز . هله (دهان غنچه‌یی بازایت ، زبان سوسنی ترقیل) مصراعنك اداسی بو کونکی ذوقمزه او قدر یابانجی قالمشدرکه بوکنایی سوزلرك متضمن بولوندوغی نکته‌یی ، بو کون ، هر کس آ کلایه‌بیلیرمی ؟. بیلمم !. حتی (کام دل‌بر اضطراب) ترکیبنی‌قوللانان‌ده ارتق اتدردر، صانیرم. حالبوکه هیچ‌ده‌فنابرترکیب‌دکلدر. امثالی‌ده یك‌چوقدر: (نقدینهٔ جان)، (جمعیت خاطر) ، (کوشهٔ اعتزال) ، (مصطبهٔ قناعت) ،

(حضیض اهمال)، (خلقهٔ تدریس) کبی برخیلی کوزل ومعنادار ترکیبلر دها واردر که بوکون نظر رغبتدن دوشمشدر . اسکی زمانك یابرعادتی ، یابر دوشونجه‌سنی ، یاخود بر ادای خصوصی‌سنی اخطار ایتدیکی ایچون قوللانیلیور غالبا !.. فقط [اسکی شعرلر مطلقا چیرکین‌در ؛ یکیلر بهمه‌حال کوزلدر !.] دیمك ایستمیورم ؛ ظن اولونماسین . نم بیلدیکم و آکلادیغم وجهله کوزللکك اسکیلکله یکیلکله هیچ مناسبتی یوقدر . بالعکس (موده la mode) یه تابع اولماماسی برنجی شرطدر . انسانیت متمدنه‌نك (قلاسیق classique) آثاری میدانده طورویور ؛ کورویورزکه اسکی شعرلرده کوزللکك الك علوی نمونه‌لری واردر . بزم کندی ادبیاتمزده بیله بوادعایه پك ظریف مثاللر بوله‌بیلیرز ؛ مثلا ، کونشك طوغوشنی تعریف وتصویر معرضنده :

طوغوردی صبحدم بانوی دوران ،
برآلتون باشلی ، صیرمه صاچلی اوغلان .

دەین عثمانلی شاعرینك بو بیتی پك کوزلدر . بیلمم ؟!.. بکا اویله کلیور . مع مافیه اسکیدر : زیرا بز ، آرتق (بانوی دوران) دیمه‌یز ؛ وبلکه‌ایکی‌عصردنبریدر اوکلمه‌یی اونوتمشزدر ، هیچ قوللانمیورز . حالبوکه کونشی طوغورتمق بزم لسانمزه مخصوص اولماقله برابر ، بز انجق (کونش طوغدی) دەیه‌بیلیرز . (کونش چیقدی) ویا (ظاهر اولدی) دیمك تورك شیوه‌سنه اویماز ؛ هم باشقه معنا افاده ایدر . شاعرك (بانوی

دوران) استعاره‌سنی قوللانمغه مجبوریتی بوندن طولایی‌در ؛ بونلر هپ (اثر تداعی) در .

حامدك پك معروف وپك كوزل بر مرثیه‌سنده :

ایام بهار اولدی چیچكلر بوتون آچلدی ؛
قالسونمی بنم غنچه فم حسرت كفتار ؟!.

بیتنی آلیكز ؛ — ظن ایده‌رم سعدی ویاخود حافظ شیرازینك — شو قطعه‌سیله قیاس ایدیكز :

ایام بهارست وگل ولاله ونسرین
ازخاك برآیند و تودرخاك چرایی ؟.
چون ابر بهاران بروم ، زار بكریم
برقبر تو چندانكه توازخاك برآیی !.. [*]

بونلرك هانكیسی اسكی‌در ؟... بكا صورارسه‌كز ، هیچ تردد ایتمم : فارسی قطعه دنیا طوردقجه اسكیمیه‌جك بر شعر نزیه‌در . حساس وسوداوی بر روحك الم اشتیاق وماتم فراقنی اوقدر صمیمی ، اودرجه خالصانه بر لسان مودتله ادا ایدییور كه انسانلرده كوكل اولدقجه بو كوزل شعرك قدرت بلاغتی دائماً عینی تأثیری اجرا ایده‌رك اوحس حسرتی اویاندیره‌جقدر . چونكه هر قرنده بر روحك لسان طبیعی‌سی ایله سویلویور وهر كوكلك

[*] معناسی : [ایام بهاردر ، كل ، لاله ونسرین طوپراقدن چیقیور ، سن نیچون طوپراقده‌سك ؟ . بهار بولوطلری كبی كیده‌یم ، قبركده اوقدر آه وزار ایدوب آغلایه‌یم كه سن طوپراقدن (چیچك كبی ا .) چیقه‌سك !]

طویله‌بیله‌جکی بر المی ترنم ایدییور . هیچده تصنع یوق !.. حامدك بیتنه کلنجه ، اونده الك بویوك هنر ، خیلی خاییده بر مضمون ایله (تضاد صنعتی) یاپمق‌در : بهار زماننده بوتون چیچکلرك آچیلمش اولماسنه رغماً کوزل بر آغیزك غنچه کبی قاپالی قالدیغنی آکلاتمق‌در . بویله (جمعیتلی سوز سویله‌مك) ادبیات عتیقه‌نك (صفت کاشفه la caractéristique) سنی تشکیل ایدن معرفتپردازلقلردن اولدوغی ایچون ، او بیت ـ بنم تقدیرمجه ـ اسکی‌در . کیم سویله‌مش اولورسه اولسون !. بن اوکا باقمام ؛ سوزك کندی قیمت وماهیتنه باقارم . مثلا بنم عندمده ندیمك :

کللی دیبا کیدك اما ، قورقارم آزار ایدر
نازنینم !. سایهٔ خارکل دیباسنی !..

بیتی ایله اوندن تقریباً برنجق عصر صوکره سوزسویله‌ین قاآنی‌نك :

ازنورمه چارده ماند برخت رنك ؛
وزبرك کل تازه خلد برقدمت خار .
برلاله نهی پای ، شودپای تورنجور ؛
برسایه نهی کام ، شودکام توآزار . [*]

[*] قطعه‌نك معناسی : [اون درت کونلك آیدن یاناغکه رنك عکس انداز اولور (یعنی یاناغکك رنکی آیك اون دردینی آکدیریر.) وتازه کل یاپراقندن آیاغکه دیکن باطار. آیاغکی لاله اوزرینه قویارسه‌ك آیاغك انجینیر. اکر کولکه اوزرینه آدیم آتارسه‌ك ینه آیاغك رنجیده اولور.]

بیتلری ، حامدك

باتماسین باینه آدان شو چیچك

مصراعیله همسن، همسال وهمعصردر . جمله‌سنك‌ده روح معناسی عینی مبالغهٔ شاعرانه‌در . جمله‌سنده‌ده هنر ، اومبالغه‌یی ظریف برلسان ایله ادا ایده‌بیلمکدن عبارتدر .

کذلك حامدك :

ای ماه‌که خون نیلکونك

آقمش چنه مثال مهتاب !.

بیتی ایله عرض ایتدیکی خیال یکی‌در ؛ واولجه‌ده دیدیکم کبی ، (ئه‌مپره‌سیونیست impressioniste) بر تصوره مثال اوله‌بیلیر بر نازین تابلودر . فقط :

زهره چوخاتون‌صبح ، خنده زنان‌درنقاب ،

ماه چوطاووس نر جلوه کنان درچمن .

بیتنك رسم ایتدیکی تابلو ، هیچ اوندن آشاغی قالماز . مع‌مافیه بوفارسی بیت — پك‌یکی برخیال عرض ایتمکله‌برابر — ذوقاً تماماً شرقلی‌در .

ویقتور ئوغونك دخی ، کیجه وصفنده :

. . . la nuit, sombre oiseau d'ombres et de rayons

Noir Paon épanoui des constellations.

دیمه‌سی اوندن پك فرقلی دکلدر. لکن، شاعر ایرانی‌نك صباحی مثلا (سحرخانم) ه بکزه‌توبده پچه آلتندن عشوه‌کارانه تبسملر ایتدیرمه‌سی ، ماهی‌ده اوکا قارشی ارکك طاووس

قوشی کبی چمنزارده جلوه کنان برحالده کوسترمه‌سی ، اوقدر شرقلی‌در که – ناصل آکلاته‌یم بیلمم!؟.. – بکا کوکصو ویاخود کاغدخانه مسیره‌لرنده کورمش اولدوغم (شیوه‌کارلقلر) ی اخطار ایدییور .

بو خصوصده – ایسته‌دیکم قدر – مثاللر ابراز ایده‌جك اولسه‌م ، بویوك بر جلد وجوده کتیریردم . اوقدر چوقدر. قیصه کسیورم . خلاصه : غریبلیلق شرقلیلق (طرز تصور وادای بیان) ده‌در. یکی‌لك اسکی‌لك دخی ترکیباتك وکلماتك عربی ویافارسی اولماسنده دکل، اوترکیباتك ماهیتنده واوکلماتك صورت تصرف واداره‌سنده‌در. ترکیبات ، استعارات وتشبیهات وکنایات ، (لسان مجازی language figuré) نك یعنی لسان شعرك واسطهٔ تبلیغ وافاده‌سی‌در. اونلر کلمه‌لرك تألیفیله یاپیلیر . کلمه‌لر – منحصراً ملاعب لفظیه ایله هنر کوسترمك ایچون – یکدیکرینه ربط ایدیلیرسه غایت غریب برطاقم تداعیٔ حسیات وتلاحق افکاره سببیت ویریر. بومناسبتله ذهنه تبادر وتواردایدن (خیالات images) اویله تصادفی ونامعقول برصورتده ترتب ایدرکه اومناسبتله نظرگاه تخیلده نکار شپذیر تجلی اولان الواح موهومه هیچ برشیئه بکزه‌میه‌جك قدر عجیب اولور .

بونك سببی ، لسان مجازی نك – غرابت تصور وادا اعتباریله – شایان دقت اولان خصوصیت ممتازه‌سنده آرانمالی‌در. تداعی ، ایشته بوخصوصده پك مهم بررول اوینویور. بناءً علیه کلمه‌لرك

بویوك بر دخلی وار. بوکابرده (عنعنه‌پرستلك traditionalisme)
مذهبنك تأثیرینی علاوه ایدیکز ، ادبیات عتیقه‌مزك یالکز
(صفت کاشفه la caractéristique) سنی دکل ماهیت حقیقیه‌
سنی ده کشف و تعیین ایتمش اولورسکز .

مثلا قاآنی‌نك ، بر قصیدهٔ بهاریه‌سنده شو :

رستم‌دی ، ازبرای چشم کاووس‌بهار
نوشدارو ازدل دیوخزان‌می آورد .

بیتندن معنا چیقارمق ، عقل ایله ممکن اولور شیلردن
دکلدر . بهمه‌حال فردوسی‌نك شهنامه‌ده زال‌اوغلی رستم حقنده
روایت ایتمش اولدوغی افسانه‌لری بیلمه‌لی‌در . کذلك کرك
ایران کرکسه اونلردن معرفت وهنر اوکرنمش اولان تورك
شاعرلری فرضا (بهرام) ایله (گور) کلمه‌لرینی استعمال ایده‌رك
بربیتده (مراعات نظیر) صنعتی یاپارلرسه ، اوبیتك معناسی
(بهرام) افسانه‌سنی بیلمه‌ین و (گور) کلمه‌سنك هم (یابانی
اشکی) همده (مزار) معناسنه وارد اولدوغندن خبردار
بولونمایان قارئلر ایچون عادتا (حل اولونماز بر معما) در .
بهرامك (یابان اشکی) آوینه پك مراقلی اولدوغنی واثنای
شکارده وفات‌ایتمش بولوندوغنی‌بیلمه‌لی‌درکه (گور) کلمه‌سنك
تضمن ایتدیکی معنای تجنیسی ادراك ایده‌بیلسین !.. (فرهاد)
ایله (بیستون) ؛ (خسرو) ایله (کنج شایکان)؛ (بابل)
(هاروت) و (ماروت) ودهابویله برچوق کلمه‌لرله یاپیلان

هنرلر هپ بو قبیلدندر . (عنعنه پرستلك traditionnalisme) دیدیکم بودر . ادبیات عتیقه بو جهتدن دخی سقولاستیق سیستمنه اثبات مربوطیت ایدر .

اوت ! (سقولاستیق scholastique) دیدیکمز (سیستم système) ك اساسلی قباحتی (عنعنه پرست) اولماسی و اولجه عرض ایتدیکم وجهله ـ لفظه فضله اهمیت ویرمه‌سی ایدی. حتی قرون وسطاده عظیم مناقشاته سبب اولان معهود (مسائل مابعدالطبیعیه) نك همان یوزده طوقسان بشی ، هپ (نزاع لفظی) یه منجر اوله‌بیلیر ؛ چونکه هپ کلمه‌یه استناد ایتمك و اونلرك معنالرینه مطلقا وجود ویرمك خطاسی بوتون او (مدرسه اصولی système scholastique) نك ماهیت اصلیه‌سنی تشکیل ایدر. بوکون بو سیستم لایقیله تتبع وتدقیق ایدلمش وتحقق ایتمشدرکه ـ بیله‌رك اولسون، بیلمیه‌رك اولسون ! ـ حقیقتدن زیاده کلمه‌لرك فسون معناسی و مناسبت وروابطی بو دوشونجه‌لرك و استدلالاتك (مبادی principes) سنی تشکیل ایتمکده بولونمشدر .

مثلا (افلاك les sphères) ، (جوهر substance) می در؟. (اعراض attributs) صنفندن می‌در ؟. الحاصل هانکی (مقوله catégorie) ده داخلدر ؟.. دیه اورطه‌یه بر سوأل آتوبده عظیم بر مناقشه قاپی‌سی آچانلر ، البته (افلاك ، جوهر ، عرض ، مقوله) کبی الفاظك معین معنالره دلالت ایتدیکنه‌باقه‌رق اونلری ـ خارجده‌ده صحیحاً موجود ـ برشیلر

ظن ایتمشلر، وبو کلمه‌لرك (بر تصنیف اعتباری une classification conventionnelle) اصطلاحاتندن اولدوغنی خاطرلرینه کتیره‌مه‌مشلردر .

فلسفیاتده بویله اولدوغی کبی ادبیات عتیقه‌ده دخی بو کلمه اویونی ایله عنعنه پرستلك اساسدر . بوکا برده تصلف معلوماتفروشانه علاوه ایدرسه‌کز او سقیم اصولك اقانیم ثلثه‌سنی تعیین ایتمش اولورسکز .

بو کلمه اویونلری ، بو عنعنه پرستلك ، بو تصلف ، اك مستثنا طبیعتلری بیله اضلال ایتمشدی . بزده فضولی ایله شیخ غالب بوکا بك معنادار بر ر مثال اولەرق کوستریله‌بیلیر وشبهه یوقدرکه ، بو آدملر نفعی و ندیم ایله برابر ادبیات عتیقه‌مزك اك بویوك و حقیقی شاعرلریدر . حتی اونلرك ایلك ایکیسنی ویقتور ئوغونك نفوذی آلتنده برلشدیررسه‌کز برحامد وجوده که‌بیلیر ؛ اوقدر صحیح وفطری شاعرلردر ؛ اویله ایکن (سقولاستی‌سیزم) اونلری بیله زه‌وزه‌لك ایتمشدر . مثلا فضولی :

هوا عرایس کلزاره اولدی چهره کشا
بهار کلشنه کیدیردی حلهٔ حضرا

مطلعی ایله باشلایان اومشهور قصیده‌سنده بو ادعامه بك کوزل نمونه‌لر ویرمشدر . فرضا آقان صولرك دائمی شیریلتی‌سنی تصویر ایدرکن :

صدای سیل جگر مد متصل ؛ یعنی
که مد متصل ایله اولور قرائت ما .

دیه‌رك (ما) ایله جناس یاپیور . بوراده (ما) هم عربجه‌ده اداتدر ؛ همده (صو) دیمکدر ؛ مع مافیه (مد متصل) تعبیر اصطلاحیسنك دلالت ایتدیکی وجهله ، شاعر ، تجوید علمنده ماهر اولدوغنی‌ده کوسترملك ایسته‌مشدر .

کوروندی هیئت آب روانده شکل حباب
نبوته یتدی ثبات نجوم وسیر سما

دینلکده بطلمیوسك علم هیئتی صو کبی بیلدیکنی آکلاتیور .

خطوط مختلف ومستقیمی انهارك
چمنده صالدی زوایای کونه کونه بنا

بیتی ایله هندسه‌ده بهره‌سنی کوسترملك ایستیور .

بهار ، کلشنی ازهار ایله قیلوب مملو
یقینم اولدی که ممکن دکل وجود خلا

سوزلریله دخی حکمت طبیعیه‌ده کال اهمیتله موضوع بحث اولان (نفرت خلا) مسئله‌سنی ناصل حل ایتمش اولدوغنه دائر بر فکر ویرییور .

نظرده اولمغله صبح وشام غنچه وکل
بدیهی اولدی کال اهلنه حصول صفا
نتیجه سالبه اولمق خلاف عادتدر
اولونجه موجب صغرایه متفق کبرا

ایله‌ده منطق علمنه وقوفنی اثبات ایدییور .

صوكره كيميادە، طبابتده وعلوم سائرەده نەمهم معلوماتی اولدوغنی ابرازایدەجك دهابرچوق سوزلرسویلمویورکه بوکون مکتب چوجوقلرینك بیله خندهٔ استخفافنی موجب اولور. بونلرك هیچ برینك شعر ایله مناسبتی یوقدر. (همان بر اولقدر واردرکه موزون ومقفادر.)

شیخ غالبك (شاه اثر) ی اولان (حسن و عشق) ده بویله برسورو زوزکالکلرله مالیدر. هله معراجیه یی اوقویوکنز، همان سراپا ملاعب لفظیه دن عبارتدر. حالبوکه کرك فضولیده کرك شیخ غالبده او قدر کوزل، او قدر صمیمی سوزلر واردرکه فوق العاده برفطرت شاعرانه ایله طوغمش اولدقلرینی اثبات ایچون یالکز اونلر کفایت ایدر.

بو آدملری معذور کورەبیلیرز؛ چونکه اونلر قرون وسطا هوای عرفانی تنفس ایتمکله یاشامشلر ایدی. زمانك قیود اعتیاد و اعتقادینی قیروبده طوغرودن طوغرویه طبیعته، حقیقته قوشه بیلەجك وانجق اونك نامنه سوز سویلیەجك قدر بویوك داهیلرده دکللر ایدی. پك ایی شاعر اولمقله برابر، بو ایکی کشینك بری حافظ شیرازینك مقلدی، دیکریده حضرت مولانانك طفیلیسی ایدی.

ایشته اسکیلکك ماهیتی بو غرابتده‌در. اسکی اصول (تصنع artifice) ایله (صنعت art) ی بر طوتمق ضلالتندن قورتوله‌مامش اولدوغی ایچون بوزەوزەکلك قدما عندنده الك بویوك هنر عد ایدلمش وروحك لسان صمیمیتی بوغمشدی.

بوقسه خصوصیت لسانك بونده هیچ دخلی یوقدر . فارسی ، عربی ده برر لساندر؛ هم تورکجه‌دن چوق دها مکمل برر لساندر. او لسانلری اویونجاق ایدوبده قباحتی ینه کندی ماهیتلرینه عطف واسناد ایتمك بویوك حقسزلقدر. ابوالعلا ، ابن‌فارض، متنبی ، ابوالبقا صالح الاندلسی عینی عربجه ایله نه کوزل سوزلر سویلویور !. فردوسی ، خیام ، سعدی ، حافظ ، خاقانی ینه اوفارسی ایله انسانك اك علوی واك نزیه افکار و حسیاتنه ترجمان اوله‌بیلیور . لسانك نه قباحتی وار ؟!. قصور او سقولاستیق سیستمنده‌درکه شعرك ماهیت لاهوتیه‌سندن غافل بولونوبده کلمه حقه‌بازلغی صنعت اتخاذ ایتمشدی .

بنم تحقیقمه کوره فلسفه‌ده (سقولاستیسیزم scholasticisme)ك ماهیتی نه ایسه ادبیات عتیقه‌مزده‌ده اودر : الفاظه حیثیت ذاتیه‌سندن فضله اهمیت ومدلولاتنه خارجده وجود ویرمکدن ناشی، فلسفیات عالمنده (کندیلکندن spontanément) تولد ایدن برسورو (مسائل مجعوله questions factices)، ناصل عالم حقیقتده هیچ بر حادثه‌یه تقابل وهیچ بر وجهله نفس الامره توافق ایتمیورایدیسه، ادبیات عتیقه‌نك اکثر مضمونلری وتصویرلری ده ـ طبقی اونك کبی ـ مدرکات حقیقیه و حسیات طبیعیه‌مزه یابانجی قالیور، اوتصورات فطرت اصلیه‌مزه ملایم دوشمیور وتطابق ایتمیور ایدی. قصوربوراده‌در. یعنی طبیعتك ـ سوزم اوکا !. صنعت ـ نامنه کلیاً ترك واهمال ایدلمش اولماسنده‌ایدی.

بنم كشفم بودر . تأسف ايده‌رم‌كه بحثمز چوق اوزاديغى ايچون بوملاحظاتمى ايسته‌ديكم كبى تفصيل وايضاح ايده‌مدم. قورقارم‌كه - شيمدى‌يه قدر كيمسه بويله برفكرده بولونماديغى ايچون - بنم مطالعاتم بلكه هركسه غريب كله‌جكدر . لكن ديديكم چوق طوغرودر ؛ هله فلسفه‌ده مسئله ارتق قطعياً حل ايدلمشدر .

اسكى شعرامزى بوضلالتلرنده معذور كورمشدم . البته معذوردرلر؛ اونلرهروجهله قرون‌وسطاده ياشيورلردى. لكن حامد !.. بوتون او قرون وسطى سيستمنى قلمنك اوجى ايله دەويروب‌ييقان، توركيايه برمدنيت‌ادبيه كتيرن مجددحامد ، او ملاعب‌لفظيه‌يه اهميت ويريرسه، هم‌يك‌جدى بريأس‌ماتمله، يك صميمى بر حس المله يازيلان مقبرده بيله (جناس لفظى) ، (حسن‌تعليل) ، (مراعات‌نظير) ، (قلب) كبى (صناعات‌ادبيه)ده مهارت كوسترمك ايچون لفظلرله اوينامغه تنزل ايدرسه ، اونك كبى بويوك برمحررى‌ده - بوكون !؟! - معذور كوره بيله‌جكمى‌يز ؟.. بن كوره‌ميورم طوغروسى !.. روح بشرك الڭ اينجه حسياتنى بسته‌له‌ين اويله‌داهى‌برشاعرك برقافيه‌اوغورينه سامعه‌سنك كيفنه مغلوب اولماسى بكا او قدر غريب كليوركه تعريف‌ايده‌مم !.. مثلا (بەتهووەن Bethoven) كبى بربسته‌كارك (ترانيت) ياخود (زيل) آهنكندن - چوجوقجه - برذوق آلماسى واونلرله‌اويناماسى احتمالى‌قدر تعجبمى موجب‌اولويور. بو چوجوقلقلره قارشى شاشوب قاليورم !.. فقط هر شيئى

معقول بر وجهله تعریف ایتمك ایچون ینه حامدك طیفلر چکیدنده شایان دقت اولان بر سوزینی – بو وسیله ایله – خاطرلیورمده ، ظاهر :

دنیاده بعضاً اك بویوك آدم چوجوق قالیر
مش ا. دییوردم !......

اسکیلره کلنجه اك ایی شاعری مثال کتیره بیلیرم :

زواللی فضولی !.. فطرتاً پك نزیه بر شـاعر حتی عاشق اولەرق طوغمش ایکن، زمانك باطل ، غلیظ ، ذوقسز و آشفتهٔ تصنع اولان (تصلفپرور snobe) حکمت ادبیه سندن غافل کورونمه‌مك و استادلقده اثبات حیثیت ایتمك ایچون همان هر غزلی ، هر بیتنی ملاعب لفظیه ایله افساد ایتمشدی. ترنمات وجدانیه سنه ، سرود حسـیاتنه تماميله سربست بر جریان ویره بیله جك قدر جسارته مالك اولسه یدی دهانه کوزل ، نه نازنین بر لسان ایله کوکلنك حسرتلرینه ترجمان اوله بیله جکـدی ، کیم بیلیر ؟!.. حالبوکه سوزلرنده جناسدن کچیلمز . مثلا ، (لیلا ومجنون) ده بو ایکی ملامتزدهٔ عشقك – دها هنوز چوجوق ایکن – مکتبده لسان حال ایله سـویشوب قونوشـور اولدقلرینی تعریف صددنده شو سوزلری سویلیور :

کیفیت حالی قیلمغه فاش ،
کلشدی تکلمه کوز وقاش .
ایلردی کوزیله بو ، خطابی ؛
قاشیله ویریردی اول ، جوابی .

قاش وكوز ايله اولان تكلم
هم قيلمادى دفع ظن مردم ؛
مردمدن اولهم ديمه ، كناره !.
مردم كوز ايچنده‌در ؛ نه‌چاره !..

بوراده شاعر ، اولا شونى آكلاتمق ايستيوركه، ليلا ايله مجنونك بكديكرينه عاشق اولدقلرينى اطرافده‌كى خلق آكلاماسين ديه كوزله قاشله تكلم ايدرلرمش ؛ فقط بوطرز مكالمه دخى (دفع ظن مردم) ايده‌مه‌مش. يعنى خلقك شبهه‌سنى ازاله ايده‌مه‌مش . (بوراده مردم خلق ديمكدر !)

شيمدى شاعر -باقيكز ناصل- بوراده ابراز هنر ايدييور : [مردمدن اولهم ديمه كناره ؛ مردم كوز ايچنده‌در ؛ نه چاره !..] بيتنده ايكى تورلو معنا واردر : برى ظاهريسى‌در ؛ يعنى ، انسانلردن اعتزال ايده‌يم ديمه !.. انسان كوز ايچنده‌در ؛ اوندن قورتوله‌مازسك ؛ نه چاره !. ديمكدر .

عقلى باشنده جدى برآدم : [بو ، ناصل شى ؟!.. هيچ كوز ايچنده انسان اولورمى ؟.] ده‌يه‌جك وشاعرك بوسوزندن هيچ برشى آكلايه‌ماديغنى اعتراف ايده‌جكدر . دكلى ؟. او وقت جناس دلالتيله منفهم اولان كيزلى معنايى كشف ايتمك ايچون : [افندم !.. بوراده (مردم) لفظى (كوز ببكى) معناسنه دخى كلير؛ كوز ببكى‌ده البت كوز ايچنده‌در. شاعر بوايكنجى معنايى مراد ايتمش‌در. اصل هنر دخى بوراده اولسه كركدر] ديه‌جكسز .

بوتون معرفتده حقیقتاً اورادهدر. معمافیه اوجدی آدم: [ایی اما بوزهوزهکلکلك کرك شعر ایله کرکسه روایت اولونان وقعه ایله نه مناسبتی وار ؟.] دیدیمی ، بوکا معقول بر جواب یوقدر .

بوتون اسلاف شعرامزکبی فضولیدخی بومعرفتپردازلقلره — مع التأسف — فضله قیمت ویرمش و (طبیعت) ی کلیاً اهمال ایتمشدر . بونلر ذاتاً باصمه قالب و محدود مضمونلر اولدیغی ایچون همان هر اثرده عینی صورتله تکرر ایدر ؛ هم او قدرکه بوکون — صیقلمایهرق — او منظومهلری اوقومق ممکن دکلدر. هر طرفده ، هر غزلده (کل وبلبل)، (غنچه، در ، درج دهن) ، (قلب و شانه و زلف وشمشاد) ، (پروانه وشمع وبزم)، (زنجیر، زلف ، دیوانه، رسوای)، (داغ ، پنبه یعنی پاموق ، سویدا ، لاله ، پیاله، ایاغ ، قدح) والی آخره کبی کلمهلرله یاپیلمش خایيده — هم فنا حالده خاییده ، عادتاقوقمش— مضمونلره راست کلیرسکز. ظریف شیخ غالبك دیدیکی کبی :

آز اولسه اکر ، دکلدی مانع ؛
دیردك اکا — بلکه ده — ضایع .

فقط بومضمونلر ماهیتاً معدود اولدقلری حالده پك چوق تکرر ایدر . لیلی ومجنونده (مردم) جناسی ایله او مضمونی کوررسکز ؛ غزلیاتدهده مثلا :

یاد ایتمه قرا کوزلولرك مردم چشمن ؛
مردم دیه آلدانمه که ایچدکلری قاندر .

بیتی کبی بر چوق شیلره دها تصادف ایدنجه آرتق البت ایچکنز صیقیلیر !.. بزی بوزه‌وزه‌کلکلردن قورتاران وادبیات حقیقیه‌نك بوتون اینجه‌لکلرینه آشنا ایدن مجدد داهی‌یه : حامده ـ دەرین بر حس حرمتله ـ منتدار اولدوغکزی طویارسکز . بو حرمت حامدك بویوك خدمتنه قارشی پك فقیرانه ، پك ناچیزانه بر مقابله‌در. بو آدم دها بویوك مکافاتلره مستحق‌در .

فقط غریب دکلی‌درکه عالم ادبیاتده ـ صحیحاً ! ـ مهدیٔ صاحب‌زمان اوله‌رق چیقان وبالخاصه بو ضلالت سیستمی ییقان او حامد دخی بو غریب مراقدن بوسبوتون واز کچه‌مه‌مشدر !.. اوده فضولی‌یه وامثالنه ئوزه‌نمش کبی ، مقبرك بر طرفنده :

افکار یرنده مار وکژدم ؛
آدم‌می قالیر کوزمده مردم ؟!

دیه‌رك عینی کلمه ایله جناسلر یاپیور ، ومعهود (صناعات ادبیه) بحثنده اساتذهٔ اسلافدن هیچ آشاغی قالمادیغنی اثبات ایتمك ایستیور ؟!

صوکره ، بویله باصمه قالب جناسلرك بر قیمتی وارمش کبی ، (بونلر اودر) عنوانیله مشهور رساله‌سنده دخی بر کوزل کوز تعریف ایدرکن :

کورورمی‌یدی او کوزلر ؟.. بیلمم اما
باقاردی رهگذاره مردم آسا .

دیه (مردم آسا) ادای کهنه‌سیله عینی مضمونی تکرار ایدیبورکه بلکه بیك کشی بومعناسزلاغی اون بیك کره تکرار ایتمشدر .

بونك امثالی حامدك آثارنده پك چوقدر. (صحرا) ده بیله بر خیلی‌سی وار !. حالبوکه بزده شعرك هم شکل نظم ، هم ماهیت معنا، هم‌ده نزاهت اسلوب وسلامت ذوق اعتباریله مبدأ انقلاب و تاریخ تجددی ـ شبهه‌سز ! ـ (صحرا) ایله باشلامشدر . بوتناقض جداً غریب دکلمی ؟...

بن واقعا بوملاعب لفظیه‌نك جمله‌سنی مقدوح کورمیورم، کونش‌ده لکه آریبورم ؛ چونکه کونشده بیله لکه واردر . حامدده آرادیغم کوچوجوك قصورلر ، اونك لاینمزل ولا یتزلزل اولان شرف و حیثیت مستثناسنه نسبتله هیچدر، فقط بنم ایچون (یعنی بر چوق طلبه‌یه خطاب ایدن بر خدمتکار علم وصنعت ایچون !) بر شیدر ؛ چونکه معنادار‌در ؛ بن اومعنایی ـ بر درس اوله‌رق ـ کنجلره شرح ایتمك ایسته‌دم؛ یوقسه مقبرصاحبنك نه‌قدر بویوك برشاعر وبرملتی تربیه ایتمك امرنده نه فوق‌العاده خدمتلره موفق بر شاعر اولدوغنی ، انسان ، آنجق بنم قدر آکلایه‌بیلیر و بنم قدر خلوص ایله سویلیه‌بیلیر !..

بو تفصیلاته کیریشمکدن مقصدم‌ده صریحدر : الك بویوك

مجددلرك بيله تأثيرات زمانه‌دن بوسبتون قورتوله‌مادقلرينی كوسترمك و اونلرك قصورلرينی تقليددن كمال دقتله توقی واجتناب ايتمه‌لری ايچون نسل حاضر و آتی‌يه نصيحت ويرمكدر.

شايان دقتدركه حامد بوخصوصده براستثنا تشكيل ايتميور. اك بويوك مجددلر بيله ماضی‌نك هر تورلو تأثيراتندن تخليص نفس واطلاق فكر ايده‌مه‌مشلردر. مثلا: فلسفه‌ده (سقولاستی-سيزم) ی بوسبوتون اعتباردن دوشورن و (اصول تجربيه méthode expérimentale) ی تأسيس ايتمكله دور اخيرك بحق فاتحی اولان (به‌قن Bacon) شبهه‌سز دنيانك اك بويوك داهی‌لرندن بری ايدی. فلسفه‌ده اك بويوك مجددر. حالبوكه قرون‌وسطا عرفانی قالديروب - آرتق ايشه يارامازبر آنتيقه كبی - (موزه Musée) نك بركوشه‌سنه قويان بو آدم، علم نجومه، يعنی فالجی‌لغه‌اينانيردی. تحف دكلمی؟.. فقط اينانيردی.

ادبياتده حامدی طبق اوكا بكزتمك ايستيورم. بو حركتم، محترم وعزيز دوستم حقنده حرمتسزلك صايلماز صانيرم.

بن بوملاحظاتی شو صحيفه‌لره درج ايدركن قارئين محترمه‌دن بعضی كيمسه‌لرك بكا اعتراض ايتمكده بولوندقلرينی عادتا ايشيدير كبی اولويورم: [سن كندك ادعا ايتمشدك كه لسان شعر، اسلوب واداى خاص ايله ممتاز اولمق كركدر. حظ ايتمه‌ديكك اوصناعات ادبيه‌اولمازسه افادۀ مجازيه ناصل ممكن‌اولور؟] ديه قولاغمه‌غيبی سسلر كليور. اويله ايسه سويله‌دكلرم يا كلش آكلاشلماسين !.. يا كلشلغنی سويم.

بناءً علیه بن اسلوب مجازی‌نك وصناعات ادبیه‌نك علیهنده دکلم!.. بالعکس اوطرز بیانی لسان شعر ایچون (لابد indispensable) کورنلردنم. یالکز اسکی اوسته‌لغی سومم. اسکی اوسته‌لرك معمولاتی ایوب سلطان اویونجاقلری قدر یکنسق و ذوقسزدر. خصوصا صنعتده (جهد effort) حس ایتمك ایسته‌مم. چونکه اوحالده (حسن ادا grâce) اوله‌ماز. حالبوکه کوزللکك شرائط اساسیه‌سندن بریده (لطافت) در. اکر بوصور مجازیه الهام ایله کلیرسه، ضیا پاشا مرحومك دیدیکی کبی:

صنعت اولور آنده بی صناعت!.

او وقتده شاعرك:

دستنده ـ مثال موم ـ ترکیب
قصد ایتدیکی شکل ایله بولور زیب.

بناءً علیه هنر، زوراکی یاپیلمش اولمامالی. آتالرمز [زورله کوزللك اولماز!.] دیرلردی. پك طوغرودر. حتی زورله هیچ برشی اولماز. صوکره (شکل هنر) دخی خاییده اولمامالی؛ چونکه او زمانده پك قولای اولور. دها صوکره معنادار اولمالی‌که سوزه ظواهردن زیاده بر قابلیت بیان ویره‌بیلسین. مثلا یوقاریده مثال اوله‌رق ذکر ایتدیکم (مردم) جناسنده نه معنا وار؟!.

بیروتده قوملره دفن ایتدیکم او (کنج شباب)؟؟.
آنك ایچنده‌ده باقدم بوکون اودر (مدفون)؟!؟.

بینه بر شی دییورم . مع مافیه (گنیج) ، (شـباب) ، (مدفون) کلمه‌لریله شاعرك یاپدیغی هنر ، ینه اسکی (مراعات نظیر) صنعتی‌در . باشقه برشی دگل !..

شمعه‌لر تشنهٔ تماسك در ؛

کندی باغکده بر چیچکسك سن!.

بنده‌ده ینه عینی معرفت وار ؛ فقط بونی بکنیورم بیله !..

خصوصا اویله ظن ایدییورم که حامد کبی صحیحاً بویوك بر محررك بویله شیلره لزومندن فضله مراق ایتمه‌سی ویاخود مقید بر قافیه خاطری ایچون فکرك جریان طبیعی‌سنه انحراف ویرمه‌سی ، (خیال image) ی تەزوب بوزمه‌سی الهـامپرور شاعرلرك تنزل ایتمه‌یه‌جکی شیلردندر .

بنم تحقیقاتمه کوره حامد بو صناعات ادبیه‌یه چوق اهمیت ویرمش ، چوق مراق ایتمش ، یعنی کلمه‌لرله چوق اوینامشدر . حتی اسکی ترکیبلرله خاییده مضمونلری ـ بالالتزام ـ قوللانه‌رق بوسـبوتون یکی بر اسـلوب مجازی وجوده کتیرمشدرکه بو موفقیتی شایان حیرت بولویورم وچوق بکنیورم . زیرا فلسفهٔ صنعت حقنده بنم بر اعتقادمی تقویه وتأیید ایدییور : بن اوته‌دنبری اعتقاد ایدییورم که صنعتك روحی صورتنده‌در ؛ ماده‌ده دکلدر . یعنی هنر ، اثر صنعتك شکلنده جلوه‌نمون اولور ؛ ماده‌سیله قطعیاً علاقه‌دار دکلدر . بر هیکلك کوزللکی (طونج bronze)ده مرمرده دکل ، انجق شکلنده‌در . شعر ایچون ده اویله ؛ موسیقی ایچون ده ،

معماری ایچون ده اویله‌در. حتی برفکر وحس ـ ماهیتی اعتباریله ـ قیمتدار اولوب اولمایه بیلیر؛ فقط (کوزل) اولماسی صورت جلوه وافاده‌سیله علاقه‌داردر. خلاصه (صنعت صوری‌در. (l'art est formel).!

حامدك صحراده برمنظومه‌سی وارکه حدذاتنده فوق‌العاده برشعر نمونه‌سی صاییله‌ماز، اونده برچوق اسکی مضمونلر سوزك سرمایه‌سنی تشکیل ایدییور:

زنجیرمی آژدرمی اوکاکل؟.
هرنه‌ایسه اودر ضبطمه قادر.

کل سودیجکم!. کل کوزلم کل!. الی آخره!..

کبی؛ فقط اونی کنج ایکن دکل، بوکون بیله اوقویورم‌ده خوشمه کیدییور. صوکره (برحسنك حزنی) عنوانلی شعرینی بکنییورم بیله!.. حالبوکه بوشعر دخی سراپا اسکی مضمونلرله مشحوندر:

او، برفرشتهٔ رؤیامی‌در، نه‌در؟. بیلمم!.

مصراعیله باشلایان بومنظومه‌ده:

طوقوندی فکرمه، برفکر ایدی مشابه برق؛
اویوزکه (نور تجلا؟!؟) می‌در نه‌در؟ بیلمم!.

. . . .

بوتون ثوابتی چشمم بو (شب) (سیاه) کورور؛
بوبر (نشانهٔ سودا؟!؟) می‌در نه‌در؟: بیلمم!.

اولان دروننه طاری (کدر ؟!؟) می‌در ؟. یوقسه
(غبار چهرهٔ اشیا ؟!؟) می‌در نه‌در ؟ بیلمم !..

. . . .

سبب نه‌در ؟. بنی (مجنون‌عشق ؟!؟) ایدوب کیتدی .
اوماهپاره‌که (لیلا ؟!؟) می‌در نه‌در ؟. بیلمم !..

. . . .

مآل (کاکل جانان ؟!؟) می‌در بوشعر بعید ؟.
(نسیم جنت اعلا ؟!؟) می‌در نه‌در ؟. بیلمم !..

. . . .

نه‌در تهاجمی خلقك ؟. (قیامت ؟!؟) اولمیه بو ؟!.
کلن او (سرودلارا ؟!؟) می‌در نه‌در ؟. بیلمم !..

. . . .

(چیچك؟!؟)می‌در (آچیلان‌پاره‌لر؟!؟)بو(کلشن؟!؟)ده؟.
که(خون‌دل؟!؟) اکامجرامی‌درنه‌در؟.بیلمم!.. الی آخره!..

بو شعرنده حامد باشدن اشاغی‌یه قدر (کلمه اویونلری) یاپیور. هم یکی‌برشی ایجاد ایتمیور؛ اسکی شاعرلرك قوللاندیغی کلمه‌لری اوده عیناًقوللانیور وعینی‌طرزده صناعات‌ادبیه یاپیور: (برق) ایله (نورتجلا) یی ؛ (شب) و (سیاه) ایله (سودا) یی ؛ (کدر) ایله (غبار) ی؛ (مجنون) ایله (لیلا) یی؛ (کاکل‌جانان) ایله (نسیم جنت اعلا) یی ؛ (قیامت) ایله (سرودلارا) یی یعنی (قامت) ی ؛ (چیچك) و (آچیلان پاره‌لر) ایله (کلش) ی و (خون دل) ی مناسبتلیجه برصورتده تألیف ایدوب (مراعات

نظیر) صنعتنه کوزل مثاللر ویریبور. یعنی (جمیتلی سوز) سویلویور. اسکیلرك یاپدیغی ده بو ایدی.

[او حالده، بونلری نیچون بکنیورسك؟. بو منظومه نك اوته کیلردن نه فرقی وار؟..] دەنیلیرسه، لایقیله جواب ویره بیلیرم:

بوراده عناصر بیان اولان کلمات وترکیبات ـ فی الحقیقه ـ تماماً اسکیلرك مالی در. ابراز اولونان هنرده قرون وسطی قدر اسکی در. فقط حامد بوترکیبات ایله اویله نازك حسلری، اویله ظریف خیاللری قادرو ایچنه آلمش یعنی چرچەوەلەمشدرکه اسلاف شعرادن هیچ بریسی اویله لوحه لر رسم ایدەمەمشلردی. صوکره (ادا expression) دخی بوسبوتون یکی در. مثلا علی العجله کوروبده بر آنده نظردن غائب ایتدیکی کوزل بر چهره نك خیال شاعرده براقدیغی (انطباعات impressions) ی تعریف ایچون: (فرشتهٔ رؤیا) تعبیرنی بولمق وبوقدر یرنده قوللانمق اوقدر کوزل واوقدر یکی برطرز تخیل درکه اسکی شاعرلردن هیچ بری بونی رؤیاسنده بیله کورەمەمشدر. صوکره اوچهرهٔ دلبری ـ (آنی جلوه apparition soudaine) سنه تلمیحاً! ـ فکره بکزتمك، فکری ده بیلدیریمه تشبیه ایدوب (نور تجلی) تعبیریله توصیفه شایان کورمك او درجه ده ظریف ولطیف بر تصوردرکه اسلافدن هیچ بری بوکا موفق اوله مامشدر. نته کیم بوراده کی صنعت ادبیه دخی بی صناعت وبلا تکلف

واقع اولدوغی ایچون سزاوار تحسیندر . کذلك (کدر) کلمه‌سنك معنای لغویسی معلومدر : براق صویك قاریشوب بولانمه‌سنه (تکدر) دیرلر ؛ (غبار) دخی (توز poussière) معناسنه کلیر . (اغبرار) کلمه‌سنك (تکدرلنمك) معناسنه انتقال و استعمالی تشبیه طریقیله‌در . اسکیلرك اعتقادینه کوره قلب بشر — یعنی کوکل ! — آیینه کبی حد ذاتنده صاف وبراق بر صفحه‌یه بکزه‌دیلیر و خیالات اشیا اونك سطحنده منعکس اولور ؛ ظن ایدیلیردی . آیینه‌نك سطحنه توز بریکنجه ناصل صفوتی ، براقلغی زائل اولورده خیالات اشیایی عکس ایتدیره‌من ایسه طبقی اونك کبی روحك کدرلنمه‌سیله (صفای قلب) ك زائل و تصوره ، یعنی صور اشیانك (انعکاس réflexion) نه حائل اولدوغنه اینانیلیردی . ذاتاً بو اعتقاد ، پك اسکی بر (نظریهٔ روحیه Théor. psychologique) ثمره‌سیدر . بناءً علیه (اغبرار)ك اصل معنای اصطلاحیسی (آیینهٔ اندیشه‌یه توز قونمق) و (براقلغی کیدرمك ternir) دیمکدی . اسکی شاعرلر بو معنالری بیلدکلری ایچون دائما (غبار) ایله (کدر) و (آیینه) و (خاطر) لفظلرینی برمناسبتله تألیف ایدوب (مراعات نظیر) ویاخود تورلو تورلو جناسلرله هنرورلکلر ابراز ایدرلردی . واقعا حامدكده بوراده یاپدیغی اودر . لکن یالکز اوندن عبارت دکلدر . (غبار چهرهٔ اشیا) ترکیبنده اویله (سوداوی mélancholique) حتی اویله (فلسفی) بر (معنای بدیعی

وارکه اسکیلردن دکل یکیلردن ده چوق (sens pessimistique) کیمسه‌لر چهرهٔ اشیایی بویله برغازهٔ اغبرار آلتنده کورممشدر. بوکوزل ترکیب شاعرك صمیمی بر حالت روحیه‌سنه ترجمان اولویور و کائناته بوسبوتون باشقه برنظرله باقدیغنی کوستریور. اوقدر یکی ، او قدر شخصی بر کوروشدر . هم ده‌رین بر کوروشدر . اونك ایچون چوق خوشمه کیدیور .

کذلك ، (مآل کاکل جانان) ترکیبنده (مآل) اولماسه‌یدی وحامد ، بوترکیبی حاوی اولان بیتدن اول ،

غریب !. المده قلم ، ظلمت ایلرم اظهار ؛

سواد خاطر شیدابی‌در نه‌در ؟. بیلمم !..

دیمش اولماسه‌یدی، یالکز (کاکل‌جانان) و (نسیم جنت اعلا) ترکیبلرینك قرینه‌سیله پك خایده ، پك اسکی برنکته منفهم اوله‌بیلیردی . فقط او ، اویله یاپمیور . سوداوی اولان او منظومه‌سنی بر (شعر بعید) دیه توصیف ایدییور ؛ صوکره اونی مآل کاکل جانان اولمق‌اوزره تلقی‌ایتدیکنی سزدیریور؛ دها صوکره کاکل‌جانانك کندیسنده براقدیغی خاطرهٔ معطره‌یه تلمیحاً (نسیم جنت اعلا) ترکیبنی قوللانیور . (سوادخاطر شیدا) اولان او (شعربعید) تعبیرنده‌ده، سیاه اوزون صاچلره ـ اوزاقدن اوزاغه ـ اشارت وار . ذاتاً (سواد خاطر) دیه توصیف ایتدیکی او شعر ، اودلبر صاچلرك خیال شاعرده براقدیغی ایزلر یعنی (انطباعات impressions) در؛ اوصاچلرك حامدك روحنه منعکس کولکه‌سیدر .

بو غنچه دوشونوشلر ، بو نازنین خیاللر ، بو نزیه ادالر بوتون بوتون بکی و حق حامده مخصوصدرده اونك ایچون بکنیورم ! هم ادعا ایدییورم که ـ ظواهرینه رغماً ـ بو شعر پك بکیدر . وارسین اسکی کلمه‌لرله ، اسکی ترکیبلرله ، اسکی هنرلر ابراز ایتمش اولسون . فکرتماً بکی ، طرز تحسس وتخیل بکی ، ادای بیان بکیدر . شاعر ، اسکی مدرسه ایله بوتون بوتون بکی اسلوبده بر بنا یاپمشدر ! بن اوکا بقارم ! کورلك اوبنانك شکمندهدر ؛ دیوارلرینك طاشنده طوغمه‌سنده دکیلدر . صنعت ادبیه کنجه ، بوتون ادبیات عتیقه‌مزك بك غبطه ، بك حافظانه بر صورتده یاپدیغی هنری ، حامد ، اوبش اون بیت ایله پك نازنین بر صورتده عرض ایتمشدر . بو شعر ، ـ غنچه ـ بوتون اسکی دیوانلردن قیمتلیدر . چونکه هنر تخمنده آثار اسلافدن بزی مستغنی براقه‌بیلیر .

لکن :

آدم می قالیر کوزمده مردم ؟!

مصراعی بوبیه دکلدر . اوقدر معناسز ، ذوقسز واسکیدر که :

قیلمه رد آل آنی ویر ، یاخود باغشله برقوله ،

وياخود :

شرابی صوفی انکوریدن آلمش جامه ایدورمش

مصراعلرندن قیمت وحیثیتجه هیچ فرقی یوقدر . ایشته بوکبی لاقلری بکنمدیکمك سببی بو !..

صوکره جدی هم پك جدی بر ملاحظهم دهـا وار : بن اوته‌کی شعری‌نده انجق قید احتیاطله بکنیورم . (ئولو) کبی (مقبر) کبی اثرلرده بویله شیلر کوروره‌م حظ ایتمم . نه‌قدر کوزل اولورسه اولسون!. صمیمیته‌منافی‌در. (مرثیه)ده هنرورلك بکه‌نیلمز؛ هله ملاعب لفظیه فنا حالده نفرتی‌موجب اولور . بر انسان ، سوکیلی‌سنك الم ماتمی ایله آغلارکن ، حجاز کار کردی یاخود عشاق‌نغمه‌لری‌یاپه‌رق ابراز هنرایدرسه قولاقلریمی طیقار قاچارم ؛ روحم او قدر متأذی اولور . آغلایان آدمك ایسته‌دیکی قدر سسی کوزل اولسون !.. مقبر نغمه یاپیله‌جق یر دکلدر . بو کبی اثرلرده اك بویوك هنر ، روحك اك ده‌رین اك کیزلی ، اك صمیمی انفعالاتی ، حس حسرتك ـ او بی‌نظیر اولان ـ اسان بلاغتیله سویلتمکدر . وجدان بشری واونکله برابر امیدلری ، دوستلقلری ، دشمنلقلری برآنده یوق‌ایدن ئولوم‌حادثه‌سنه قارشی، برقدرت غیبیه‌نك ضربهٔ قاهرانه‌سیله‌اساسندن صارصیلمش‌اولان ذهنك مستثنا وعلوی تفکراتنه ـ ستوده واصیل برشکل افاده‌ایله ـ وجود ویره‌بیلمکدر . سوکیلی برکیمسه‌نك ضیاع ابدیسی ایله حاصل‌اولان تأثر نه‌قدرده‌رین ونه‌درجه صمیمی ایسه، شاعر بوحالات وانفعالات‌روحیه‌یی اوقدربلاغتله عرض ایتمکه موفق اولور . اویله اولونجه‌ده کلمه‌لرله اوینامق ، خاطر وخیاله کلمز؛ محقق درکه اوکبی مستثنا حالاتده بویله خسیس شیلره

صرف دقت ایدیله‌مز. نته‌کیم مدهش بر زلزله، یاخود بریانغین ویاخود بر طوفان، برطیفون خلاصه بر آفت عظمی اثناسنده انسان، جیبندن بر کوچوك آینه چیقاروبده صاچنه صاقالنه چکی دوزن ویرمکله‌اوغراشماز. آرقداشیله دخی شاقلاشماز.

بو کون - پسیقولوژی کشفیاتندن ملهم‌اوله‌رق نظریاتنی ترتیب‌ایدن - (نه‌سته‌تیق) علمنجه تحقق ایتمشدرکه (علویت فکروحسیات sublimeté d'idée et de sentiment)، انسانك ارادتنی محو ایدن، بنلکنی هیچه چیقاران عوامل قاهره و وقایع عظمانك اثر الهامیدر. بوحالت روحیه‌نك اك صریح واك‌بارز علامتی‌ده ذهنك - کوچوك شیلره صرف دقت ایده‌میه‌جك قدر - دوچار استغراق اولماسی وعادتا انسانك کندی بنلکنی اونوتماسی‌در. واقعا (طبیعت) ایله هر زمان تماسده‌یز؛ فقط بو (جذبه rapt) بزی اودرجه صمیمیتله طبیعته ارجاع ایدر، اونکله اوقدر برلشدیریرکه، اوحالته دوشدوکمز زمان کندمزدن کچه‌رز (طبیعتدن عبارت) اولورز بو (اتصال communion) - اك یوکسك معناسیله - یالکز شعرك، صنعتك دکل، هر کوزللکك، هرحقیقتك تجلی زارالهامی‌در. اونك ایچون [صنعتده حقیقت صمیمیتدر.] دەینلر نه‌سته‌تیقك اك بویوك و اساسلی پرنسیپنی بر (دستور formule) شکلنده عرض وبیان ایتمشلردر. بجه (دین religion) ده‌ده اویله‌در.

حامد، مقبرده ئولوده -واقعا- بونك بك کوزل مثاللرینی ویرییور وشایان دقتدرکه اووقت اسلوبی‌ده بك ستوده، بك

علوی برصورتله تمایز ایدییور؛ فقط ــ تأسف ایده‌رم که ــ بعضی یرلرده ملاعب لفظیه هوسنه دوشه‌رك صمیمیت حسیاتنه قارشی شبهه‌یی دعوت ایده‌جك برطاقم وسیله‌لر ویرییور. اسکیلردن قالمه برعادت مقدوحه‌نك ــ الك یوکسلك ذکالره بیله ــ (لاشعوری inconscient) برصورتده اجرای تأثیر ایده‌بیلدیکنه بو حال، غریب بر مثال تشکیل ایده‌بیلیر.

بعضی منظومه‌لرده (اینجه‌لك esprit, finesse) کوسترمك ایچون ملاعب لفظیه یاپیلیر؛ حتی یاپیلمه‌لی‌در، دیرم؛ چونکه اوتورلو منظومه‌لرك ــ ماهیتی اعتباریله ــ باشقه حیثیتی یوقدر. لکن بویوك داهیلرك اویله منظومه‌لر یازمش اولدوغنی بن بیلمیورم؛ هله مخلدات ادبیه‌دن معدود اولان آثار نادره‌ده اویله شیلر یوقدر. مکرکه تیاترو وامثالی کبی اثرلرده اوله بیلسین! نته‌کیم قوجه شکسپیر بالالتزام بو صنایع بیانك انواعنی یاپمشدر.

بو هوس طفلانه‌نك پسیقولوژیق سببلری متعدددر؛ فقط الك مهمی ابراز فطانت ایدوب سوزلرینی هرکسه بکندیرمك آرزوسی اولسه کرکدر. بوده صنعته دکل، خلقه اهمیت ویرمك میلنه منجر اولور. ویاخود صنعتی (اویون jeu) ایله بر طوتمقدن ایلری کلیر. حالبوکه کرك صنعتده، کرکسه فلسفه وعلمده عوام ناسك ذوق واعتقادینه اهمیت ویرمکدن بویوك ضلالت اوله‌ماز صانیرم.

وقتیله صنعت، تصنع ایله برطوتولدوغی زمانلر، بوجانبازلقلر

هنر صایه‌بیلیردی . ترقیات مدنیه تاریخی کوستریبورکه هرملت ادبیاتنك چوجوقلق دورنده بوکبی هنرلری خوش کورمشدر. لکن بوکون نه‌سته‌تیق — بر از اول عرض ایتدیکم کبی — پسیقولوژیدن برچوق حقیقتلر اوکره‌نوب نظریات اساسیه‌سنی فطرت بشریه‌نك اقتضاسنه کوره ترتیب ایتمکده بولوندیغی ایچون اییجه ترقی ایتمش وماهیت صنعتی دها زیاده وضوح ایله کوستره‌بیله‌جك بر حاله کلمشدر . بوکونکی اعتقادمزه کوره صنعت اویون دکل ، اکلنجه‌ده دکل ، زینت‌ده دکل ، حتی کوزللکی تصویرایتمك‌ده دکل، فطرت انسانیه‌نك — شخصیت دها ایله — جلوهٔ افاده‌سی‌در .

شو اوزون مصاحبه‌یی تشکیل ایدن مطالعات مخصوصه‌م بوراده بیتیور . شیمدی نتیجه‌یی اوچ بش سطرله تلخیص ایده‌رك حامدك مستثنا شخصیتی وبویوك خدمتی حقنده صریح بر حکم ویره‌بیلیرم .

حامد ، بر قاچ هویت عرض ایدیورکه بونلرك ایچنده شاعر اولان ذات ، شبهه‌سز بر داهی‌در. متفکر اولان آدم ، اکرباشلی باشنه حاکم وکندینه مالك اوله‌بیلوبده میل طبیعی‌سنه تبعاً بالخاصه فلسفه ایله — اصولی دائره‌سنده — اشتغال ایتسه‌یدی بوممل‌کتده بویوك بر فیلسوف اولوردی .

شاعراوله‌رق تورکیاده اسلاف واخلافك البته‌اك بویوکی‌در. فضولی ایله شیخ غالبك مجموعنه بدلدر، فقط شکسپیر ، که‌ته ،

ثوغو کبی مستثنا داهیلره قیاساً ایکنجی درجه‌ده قالیر. حامد، اونلری طانیماسه‌یدی ، اونلردن فیض آلوب یول ، ارکان اوکره‌نمه‌سه‌یدی بو کونکی حامد اوله‌مازدی ؛ شیخ غالب قدر بر مجدد اولوردی . فضولی قدر (ربابی lyrique) شعرلر یازه بیلیردی . دهاسی الڭ زیاده (قابلیت استمثال capacité d'assimilation) ایله ممتازدر. هر نره‌ده و هرنه وجهله اولورسه اولسون تلقی ایتدیکی انطباعات و تأثراتی ، وجدانی دائمایوغورور و اونلری باشقه برشکلده طوغورور. کندیسی وجدانڭ بو فعالیت دائمه و مولده‌سندن بی خبردر ؛ لکن نه یازدیغنی، نیچون یازدیغنی بیلمز بر آدم دکلدر. سوزلرنده‌کی محاکات منطقیه بونی اثبات ایدییور. بلور کبی پارلاق و تراشیده دستورلر شکلنده عرض ایتدیکی افکار مهمه آره‌سنده‌کی روابط منطقیه‌یه - حین تحریرده - بلکه تمامیله شعوری یوقدر . بونلر غایت سریع کچن بر طاقم محاکات خفیه‌نڭ نتایج صریحه و علنیه‌سی‌در .

حامدڭ ذهننده (خیالات images) پك واضح و رنکا رنك شکللرله جلوه‌نمون اولو یور. کندیسنده تداعی قابلیتی‌ده خارق‌العاده بردرجه‌ده‌در. بونلر ایی شاعر اولمق ایچون الڭ مهم شرطلردر. اشیا آره‌سنده پك کیزلی مناسبتلر و مشابهتلر کشف ایده‌بیلمه‌سنه سبب ده بودر . انواع مجازڭ الڭ کوزل نمونه‌لرینی ابداع ایده‌بیلمه‌سی‌ده ینه او سایه‌ده‌در. حتی محاکات منطقیه‌سنده

پك كيزلى يوللر تعقيب ايدوب بعضى مقدمات مسلمه‌دن – هركسك عقلنه كله‌دك – نتيجه‌لر استخراج ايده‌بيلمه‌سى ويكديكريله تماماً متناقض كورونن بعضى قضايا واحكامك برندن ديكرينه كچه‌بيلمك ايچون غايت اينجه وطولامباج كريزكاهلر بوله بيلمه‌سى ، ينه تداعى دلالتيله‌در . اويله اولمايوبده بوطرز استدلال حامدده التزامى برحركت فكريه اولسه‌يدى ، اونك (ديالكتيق) نى يعنى اسلوب منطقى‌سنى قدماى يونانيه‌دن مشهور (زينون Zénon d'Elée) نك كنه براز بكزتمك ايستردم . فقط التزامى دكل (حسى sentimental) اولدوغنه قانع بولونيورم . افلاطونك طرزاستدلالنى آكديرير چوق شيلر وار . فقط افلاطونى بيلميور صانيورم .

تربيهٔ ادبيه‌سنه كلنجه مكمل‌در ؛ ده‌يه‌بيليرم . چوق اوقومش وئوغو ايله شكسپيرى پك چوق اوقومشدر. شعراى شرقك مشاهيرندن صرف نظر، دها برچوقلرينى دخى لايقيله طانيديغنه دلالت‌ايدر امارەلر وار. فقط عرب شعراسنه التفات ايتمه‌مشدر صانيورم. لسانى پك‌ايى بيلير ولغت كتابلرينى‌ده پك چوق قاريشديرير .

خدمتنه كلنجه پك بويوكدر ؛ حتى خارق‌العاده‌در. بزى همت‌قلميه‌سيله برحمله‌ده قرون وسطادن اون‌طوقوزنجى عصره نقل‌ايده‌بيلدى. طرز تفكر وتصورمزى، ذوقمزى، اعتقادات ادبيه‌مزى – سحربازانه‌برموفقيتله – ده‌كيشديردى. مملكتمزده

حركت ادبيه همان رهبر مدنيت اوله كلمشدر. ادبياتمزده الك بويوك مجدد اولمق شرفنى بحق احراز ايدن حامد دخى ـ ادبيات وسيله‌سيله ـ بزه آوروپا وبالخاصه فرانسه مدنيتنى كتيرمش وبو حيثيله بر عامل ترقى وتمدن اولمشدر. بو خدمتندن طولايى جمله‌مز كنديسنه الى الابد منتداروز. فقط فرانسه‌يه مديونز. حالا مدنيت فكريه‌مز فرانسز شيوه‌سنده‌در. سائر ملتلرك تأثيرات مدنيه‌سى عرفان عثمانى‌ده هنوز محسوس اوله‌مادى.

خلاصه: بو بويوك آدم بزه چاتال ايله يمك يمه‌يى اوكرتمشدر. فقط چاتالى ايجاد ايدن كنديسى دكلدر واوله‌مازدى.

شو ملاحظاتم اساسسز دكلدر. بالعكس اوزون اوزادى‌يه تتبعات وتحقيقات وحتى مشاهداته مستنددر. لكن بو اساسلر اوزرينه بنا ايتمش اولدوغم حكملر ـ بالطبع ـ شخصى وظنى اولمقدن قورتوله‌ماز. چونكه بو بحثلر علوم صحيحه موضوعاتى كبى براهين قاطعه ايله اثبات اولونه‌ماز. اونك ايچون قارئين محترمه‌دن رجا ايده‌رم كه بو جهت مهمه‌يى لطفاً دوشونسونلر و شو كتابه اوكا كوره بر قيمت (واڭجق بر قيمت اضافيه) ويرسينلر. صوك سوزم بونى عرض ايتمكدن عبارت قاليور.

عثمانلی تاریخنك ممتاز شاعری عبدالحق حامد بك افندی یه

عزیز ومحترم حامد !

بویوكلر ، هر یرده اسملریله آكیلیر . مرحوم نامق كمال، سزه خطاب ایده‌بیلمك ایچون، نامكزدن بویوك برشی بوله‌مامش اولدوغنی اعتراف ایتمشدی . بن ، اوطوغرو آدمك سوزنی تصویب وتصدیق ایچون سزه عینی وجهله خطاب ایتمكی لازمهٔ خلوص بیلدم. فی‌الحقیقه سزك - بر كون - بكلككز قالماز ، فقط آدیكز قاله‌جق و - عالمده نزاهت ، شعر، ادب مبجل اوله‌جقه - اوده محترم ومبجل اوله‌جقدر. اواسمی هركسه بر آز دها ایی طانندیره‌بیلمك خصوصنده شوكتابك بر خدمتی اوله‌بیلیرسه ، بن ، سزه قارشی وظیفهٔ حرمتمی ایفا ایتمش بولونه‌جغمدن طولایی ممنون و مستریح اوله‌جغم . دوستلغكزه بویوك بر قیمت ویرمسه ایدم ، سوزلركزده ، جلی برفكر حكمت كورمسه ایدم ، علی‌الخصوص سزی سومسه ایدم بویله براثر یازه‌مازدم. اونك ایچون بو رسالهٔ ناچیزی بر اثر حرمت وبر تحفهٔ مودت كبی تلقی ایتمه‌كزی تمنی ایده‌رم . نجه مطلوب و مأمول اولان یگانه مكافات ، دوام محبتكزدر .

بو كون ، صمیمیت الفتكزله ، دوستلغكزله مسرور اولانلردن بولوندوغم ایچون، پك ایی آكلییورم ویقیناً بیلیورم‌كه سزی طانیمش اولماسه‌یدم ویاخود سزدن بر قاچ بطن اول ویا صوكره طوغمش بولونسه‌یدم، بویوك بر (لطف تصادف) دن محروم قاله‌جق و - بحق - تتبعه شایان بر نسخهٔ نادره اولان - كتاب وجدانكزی ، بو قدر یاقیندن ، كندی كوزمله كوروب مطالعه ایده‌میه‌جك ایمشم !. حالبوكه اوقویه بیلدیكم (كتب ناطقه) میانده سزك معنویت مستثنا كز الك مهم آثار طبیعتدن بریدر . بو جهتله اونك - احتمالكه سطحی - بر

شرحندن عبارت اولان شو بنم کتابم ، سزه مفتون اولان برچوق گنج ذکالر ایچون بلکه موجب استفاده اوله‌بیله‌جك بر خیلی مباحثی شاملدر. امید ایدیورم که فلسفه مراقلیلری ده سزی دها ایی طانیمش اوله‌جق و منتسبینی شعر وادبیات قدر سزه ادعای منسوبیت وابراز حرمت ایده‌جکلردر .

واقعا بو صحیفه‌لر محضا شرفکزه یازلمشدر ؛ فقط بنم مطالعاتمدن برفائده مأمول ایدن بعضی دوستلرمك وهله شاکردانمك حصهٔ منفعتی ده اونوتولمامشدر . حاصلی بواثرم ـ حیثیتی اعتباریله ـ ینه (درس کتابی) کبی عادی برشی‌در ؛ لکن اونده موضوع بحث اولان یگانه حقیقت سزك وجدانکزدر. بلکه بویوزدن برقیمت مخصوصه قازانیورکه سائر درس کتابلرنده اویله برحیثیت یوقدر. اگر بن ـ اوکائنات اسرارك، او مشرق اشعارك ـ یعنی وجدانکزك بعضی نواحیٔ مجهوله‌سنی آچوب کوستره‌بیلمش ایسه‌م، بو (کشف exploration) بنم ایچون وسیلهٔ مباهات اوله‌رق یتر. کوسترمه‌مش ایسه‌م بیهوده غیرتم بیله حقکزده پرورده ایتدیکم محبت ایچون مکافات اوله‌رق یتر . بناءً علیه هدیهٔ ناچیزمی بوحیثیت خصوصیه ایله تلقی و قبول ایتمه‌کزی رجا ایده‌رم . اویله اولورسه قارئین عثمانیه‌دخی بواثرك تقدیر قیمت وتعیین ماهیتنده مبالغه‌دن صاقینه بیلیر . توجهات مودتپرورانه‌کزك بقاسنی تمنی ایله خالصانه عرض حرمت ایلرم افندم .

فاضل محترم مدرس خواجه حمدی افندی‌یه

فاضل مسلکداشم افندم !

بوکتابمك ایلك فورمه‌لرینی مطبعه‌دن آلدیغم زمان ذات عالیکزده وده‌ابرایکی صمیمی دوسته تقدیم ایتمشدم . علی العجله اوچ بش فورمه‌لق برپارچه شی ویرمکدن مقصدم بوصحیفه‌لری نظر تنقیدکزه عرض ایتمك ورأیکزی آلمقدی .

دوستلرم آره‌سنده رأینه قیمت ویردیکم بر ایکی کشی وارکه اونلردن بری‌ده سزسکز . باخصوص منطقه و علم کلامه متعلق مباحثده سزك رأی وتنقیدکزی دیکرلرینه ترجیح ایده‌رم .

عبدالحق حامد بکك ملاحظات فلسفیه‌سنی تحلیل ، و ـ ممکن اولدوغی قدر ـ عواملی وجدانیه واسباب معنویه‌سنی کشف ایده‌بیلمك ایچون یازلمش اولان بو اثرده بعضی مسائل منطقیه و کلامیه‌یه تماس ایدر ، مناقشات واردر . واقعا او مسائل خصوصیه‌یه طوغرودن طوغرویه توجه ایدلمه‌یوب انجق بالوسیله وبالمجبوریه ایلیشلمشدر . چونکه حامد بکك کتابلری منطقه وعقائده عائد شیلر دکل ، مستثنا وبرکزیده برر اثرشاعرانه‌در. لکن عرفان عثمانی‌یه بویله نزیه هدیه‌لر ویرن مؤلف محترم فطرتاً متفکر بر شاعر اولدوغی ایچون الك مهم ملاحظات فلسفیه‌سنی‌ده بو اثرلرینه درج ایتمش وعقائد مخصوصه‌سنه دائر بعضی مختصر بیانات واعترافاتده بولونمشدر . فقط بو فکرلر پك پراکنده ولاابالی برصورتده صحیفه‌لر آره‌سنه سرپیشدیرلمش کورولور. بن اونلرك آره‌سنده بررابطهٔ منطقیه کوسترمك ایسته‌دم ؛ او متفرق ملاحظاتی ایشیمه کلدیکی وجهله ترتیب ایتدم . شاعر مومی‌الیه ـ امینم‌که ـ اوحکیمانه سوزلری اکثریا کلیشی کوزل سویله‌مشدر . معمافیه وجداننده خفیاً جریان ایدن محاکمات غیر مشعوره‌نك ایزینی بولمق ممتنع دکلدر. نته‌کیم کندیسی‌ده بعضی ملاحظاتنه استناداً برطاقم استدلالاتده بولونیور ، ومبادی ایله مقاصد آره‌سنده‌کی رابطه‌نك وادیٔ جریانی افشا ایدییور .

بنم بوخصوصده‌کی تتبعات و تدقیقاتم وهله (منطق حسی) یه عائد مطالعاتم ـ پك مختصر اولمقله برابر ـ ینه مراقکزی موجب اوله بیله‌جك برماهیتده بولوندوغی جهتله انظر دقتکزی بالخاصه بونقطه‌لره جلب ایتمك ایسته‌دم ملاحظات تنقیدیه‌کزدن ممنون اولورم افندم .

احترامات .

محب قديم ومعزّزم حسين دانش بك افندييه

محب محترمم افندم !.

بو كتابك ايلك صحيفه‌لرینی هر كسدن اول كورنلردن بری ده ذات عاليكزسكز. حامدبكك نفيس اثرلرنده پك قيمتلی بعضی ملاحظات حكيمانه‌سی وهلهٔ پراكنده ورابطه‌سز كورونور. بن اونلره برانسجام منطقی ويرمك ايچون چالشدم وآره‌لرنده مناسبت بولمق ايسته‌دم وحتی - كنديجه - بر سلسلهٔ استدلالاته يول بولدم كه او، مؤلفك اثرلرنده يوقدر، دها طوغروسی صراحتاً موجود دكلدر. ذات عاليكز بو خصوص ايچون بكا بر طاقم فكرلر بيان ايتديكزدی كه اهميتنه بناءً بوراده قيد ايدييورم. شيمدی اونلره دائر ويره‌جكم ايضاحاتی، سؤاللركزه جواب اوله‌رق تلقی ايتمه‌كزی رجا ايده‌رم.

[حامده برطاقم محاكمات اسناد ايدييورسكز واوبحا كمانك سلسلهٔ جريانی بيله كوستريیورسكز، حالبوكه شاعر بويله‌شيلر دوشونه‌مش واو سوزلری كليشی كوزل يازمش اولسه كركدر. ظن ايده‌رم كه سز كنديملاحظاتكزی اوكااسناد ايتمكده‌سكزدر!..] ديمش‌ايديكز.

بو مطالعاتی عزيز دوستم دوقتور عبدالله جودت بك دخی عيناً وحرفياً بكا بيان ايتمش وبنی ايضاحات ويرمك مجبوريتنده براقمشدی. ذات‌عاليكز عبدالله جودت‌بكدن اول بوفكری بيان ايتمش‌اولدوغكز ايچون، سزه خطاب ايتمكله مشرف اولويورم افندم. ذاتاً حامد بك دخی كندی شرفنه يازدیغم شو كتابك بش اون فورمه‌سنی مطالعه ايدنجه طبق سزك كبی برفكر بيان ايتمش ايدی: (بن بويله اوزون اوزاديه، اينجه‌دن اينجه‌يه استدلالاتده بولونمادم !.) ديمشدی. مؤلف محترمك شو اعترافاتی سزك مطالعات‌واقعه‌كزه موافق‌دوشمكله آيريجه قيمت و اهميت بخش ايتديكی ايچون بوراده بعضی ايضاحات ايله مسئله‌يی توضيح وتعريف ايتمك مجبوريتنده بولونويورم :

انسانلرك جمله‌سنده برچوق محاكماتك سلسلهٔ جریانی خفی اوله‌رق
كچر . بومعاملهٔ ذهنیه (لاشعوری inconscient) در. داهی آدملرده
همان دائما بویله‌در وپك سریعدر . معمافیه (خفی) دیمك (معدوم)
دیمك دكلدر . بزده حاصل اولان بر فكر ، بر حس وياخود برقرار
وتصمیم (كلیشی كوزل وتصادفی fortuit) برصورتده وقوعه كلمز .
ذاتاً علم نظرنده تصادفك معناسی یوقدر . بز ، اسباب متقدمه‌سنی
كشف ایده‌مه‌دیكمز و علائق حاضره‌سنی بیله‌مدیكمز ، حادثاتی اثر
تصادف عد ایده‌رك یا كیلمقده‌یز . حالبوكه – حامدكده دیدیكی كبی –
[تصادفك دخی نام وشانی قانوندر .] پسیقولوژی حادثاتنده دخی او
قانونك حكمی جاریدر. خصوصا حادثات معنویه عادتا عضوی حادثه‌لر
كبی‌در . اونلرك ماقبلنه و مابعدینه صیقی صیقی‌یه ارتباطی اولدوغی
محققدر . یشته بنم محاكمات خفیه دیدیكم استدلالات غیر مشعوره
اوكیزلی رابطه‌در . عضویات مادیه‌ده (وراثت hérédité) نه ایسه
معنویاتده‌ده بورابطه اودر . برفكر دخی طبق بر (شخصیت عضویه
individualité organique) كبی برسلسلهٔ متصله‌نك صوك حلقه‌سی
در . مشكل ، معین ، وهله تام و مكمل بر فكر هیچ یوقدن ذهنده
وجود بوله‌ماز . بز اونی تمامیله مستقل وعلاقه‌دن آزاده بر هویت
معینه‌اوزره تلقی ایدیورسه‌ق ، اونكله، اونی تولیدایدن افكار سائره
آره‌سنده‌كی روابط‌خفیه‌یی ادراك ایده‌مدیكمزدندر. ایكیسنی‌یكدیكرینه
منطقی بروجهله ربط ایدن استدلالاتك – اكثریا – غیرمشعور اوله‌رق
واقع اولماسندندر. بناءً علیه حامده اواستدلالاتدن خبردار اولمایه‌بیلیر.
فقط بنم كشف‌وافشا ایتمك ایسته‌دیكم اومحاكمات‌خفیه‌نك معوج وكیزلی
قالان وادیٔ جریانی‌در . اكر حامدله بحثه كیریشیرسه‌م او محاكمات
خفیه، طرفینك مناقشاتیله میدان علانیته‌چیقار ؛ چونكه قورجالادیغمز
مبادیٔ افكار ، مقاصد و نتایجه ایصال ایدن ایپ اوجنی كشف
ایتدیردكدن ماعدا آره‌ده‌كی سلسلهٔ ارتباطی‌ده صارصوب عیاناً
كوروله‌بیله‌جك بر حاله كتیریر ؛ یعنی غیر مشعور اولان بر طاقم
استدلالاتك صورت وقوعنه اوسایه‌ده شعور حاصل ایده‌بیلیرز .

(آنی وفوری intuitif) اولان فکرلر (جمعه‌لی discursif)
بر صورتده جدهٔ تدقیقدن کچیریلیرده قورجالانیرسه نره‌دن و ناصل
کلدکلرینی افشا ایدوب کوستریرلر .

صوکره حامد نه‌اولورسه اولسون ، انساندر . یعنی متفکردر .
تفکر البته استدلال دیمکدر . انسان اکثریا نتیجهٔ استدلالاتی عرض
ایدر ؛ صورت محاکه‌سندن ـ صوروللادقجه ـ خبر ویرمز ؛ بعضاً
صوروله‌ده ویره‌مز . ناصل دوشونوب او نتیجه‌یه ، او فکره ، او
نیته پیوسته اولمش بولوندوغنی سویلیه‌مز . فقط بزه عرض ایتدیکی
نتیجه‌دن مبادیسنه یول بوله‌بیلیرز . بو کیفیت اوقدر معلوم ومسلمدرکه
هرتورلو معاملاتمزده تحقیقاته رهبر اولویور ، اساسدر ؛ حتی قانوندر.
حاکملر برآیاق ایزندن ، بر اهمیتسز اماره‌دن ، حتی ـ کندیلرینی شا-
شیرتمق نیتی ایله ـ التزاماً ـ اجرا ایدلمش اولان برحرکتدن؛ نمایشدن
مثلا (نیت جرم) ی استدلال ایده‌بیلیرلر . هم مجرم اعتراف ایتمزسه،
تحقیق کیفیت ایچون باشقه بریول‌ده یوقدر. برآیاق ایزی، برصدیوه‌ن
واقعا سوز سویله‌مز ، فقط مجرمك هانکی جهتدن باغچه‌یه کیردیکنی
وصدیوه‌نی نیچون نجره‌یه طایادیغنی الحاصل ـ نیتنی اجرا ایده‌بیلمك
ایچون ـ ذهنندن کچن سلسلهٔ محاکاتی کمال بلاغتله سویلر . کذلك
حادثات طبیعیه‌یی تدقیق ایده‌رك عادتا دیله کتیرن ونیت خلقی تقریر
وافشایه مجبور ایدن کاشفین علمانك یاپدیغی‌ده عیناً بودر. فرضا بویوك
اورمانلرك ـ تبدلات وانقلابات ارضیه‌ایله ـ برآلتنده بیلمم قاچ عصر
قالوب حرارت مرکزیه ایله یاواش یاواش ناصل تفحم ایتدیکنی ،
جودیه‌لرك تموجه‌سیله کوللرك ناصل وجوده کلدیکنی، طاغلرك وصخور
ناریه ویا طبقات رسوبیه‌نك نه وجهله ، حتی نه زمان تشکل ایتمش
بولوندوغنی طبقات الارض علماسنه کیمسه شفاهاً سویله‌مه‌مشدر . بو
آدملر ـ سفینکس یعنی ابوالهول کبی ـ الی‌الابد لال و صامت اولان
طبیعتی ، ایشته بوصورتله سویلتمشلر ونیتنی ، حتی (وتیرهٔ آجراآت
procédé d'exécution) نی اعترافه مجبور ایتمشلردر .

بو علمایه نظراً بنم خدمتم و وظیفه‌م پك خفیف وپك قولایدر . سن حامد کبی برآدمی یعنی بلیغ سوزسویله‌مکده مستثنا برقابلیتله ممتاز اولان بر ناطقهٔ ذیروحی استنطاق ایدییورم . خصوصا ـ مسلکمه تعلق ایدر برایش اولدوغی ایچون ـ پك ایی بیلیورم که هر هانکی بر فکری (مبدأ حرکت point de départ) اتخاذ ایدن بر آدم ، بهمه‌حال معین برنتیجه‌یه واصل اوله‌جقدر . مبادی ایله نتایج مخصوصه‌سی آره‌سنده قطعیاً وضروریاً بر علاقهٔ منطقیه واردر . مبادئ خفیه‌یی کشف ایده بیلمك ایچون او نتایج صریحه ، نه‌دن بکا رهبر اولماسین؟!.. معاصرم ویاقین دوستم اولان اوبویوك آدمی سنه‌لردنبری طانیمش و تتبع ایتمش اولدوغم حالده بر چوق اعترافات ومطالعاتی عرض ایدن اثرلری‌ده میدانده طوروركن ، فلان مسئله‌ده ناصل دوشونمش اولدوغنی برفرضیهٔ معقوله‌ایله بیان ایتمك، عجبا ـ اللی آلتمش بیك سنه اول دور حجری‌ده یاشامش اولان ـ اجدادمزك اعتقاداتی یعنی الك مبهم دوشونجه‌لرینی کشف ایتمك قدر کوج بر شیمیدر ؟ حالبوکه بوکا موفق اولان مدققین غایت قابا وقیریق دوکوك بر طاقم مستحاثاتی مبدأ استدلال اتخاذ ایتمکله قناعته مجبور قالمشلردر . بنم الده ایسه (مقبر) کبی (ئولو) کبی (بالادن برسس) کبی بلاغت السانیه‌نك الك علوی نمونه‌لرینی تشکیل ایدن آثار مدنیه وار . بونلر یتمزمی ؟ ..

هم بوتفصیلات فضله‌در بیله !.. خاطرمه پك بسیط برمثال کلدی؛ اونی عرض ایتمك کفایت ایدر . حامد بك ، پك کوزل شطرنج اوینار . صورورکز ، کندیسنه قارشی طاش سورن ذاتك فکر و نیتنی ناصل کشف ایدوب آکلییور . شفاهی ایضاحات ایستیورمی ؟.. [بو طاشی شو خانه‌یه سورمکدن مقصدکز نه‌در ؟. صراحتاً آکلاتیرمیسکز ؟.] دییورمی ؟.. هم دیسه ایدی شطرنج اویوننك نه‌حکمی ، نه ذوقی ، نه اهمیتی ومعرفتی اولوردی ؟ !.. فقط هیچ کیمسه شبهه ایتمز که شطرنج اویوننده خصمنه قارشی طاش سورن برآدم ، دور ودراز محاکمه‌لردن صوکره وانجق برنیت مخصوصه‌یه تبعاً اویله برحرکته قرار ویرمشدر .

بناءً علیه اوحرکت صا کتانه برسلسلهٔ محاکمات نتیجه‌سی در . مع مافیه محاکمه التزاماً خفی طوتولدوغی حالده‌بیله اونی کشف ایتمك ممکن اولویور. حتی یگانه معرفت ومقصد اودر . بو خصوصده‌کی موفقیت نسبتنده اویونده غالبیت تأمین ایدیله‌بیلیر . دیمك که اصل هنر او گیزلی محاکماتی کشف ایده‌بیلمکدن عبارت قالیور ، واوده ممکن اولویور .

حامدبك بو دیدکلرمی انکار ایده‌مز؛ اوحالده بنم ، کندی ذهننده‌ن کچن بعضی محاکمات خفیه‌یه دائر بیان ایتدیکم ملاحظاته تعجب ایتمه‌سی براز متناقض کورولور بر حرکتدر . فقط برجمله ایله ویره‌بیله‌جکم ایضاحات ایله اوتناقضی‌ده رفع ایتمك پك قولایدر :

بونك سببی شودر : حامدك محاکمات خفیه‌سی ، کندی نظرنده دخی خفی قالمش اولدوغی ایچون ، بنم اوخصوصده ویردیکم ایضاحات حیرتنی موجب اولویور . [بن بویله دوشوندوکمدن بی خبرم !.] دیور . بن‌ده : [شبهه‌سز ! . بی خبرسکز ؛ محاکمات شاعرانه لاشعوریدر ؛ دیرلر . بوسوزك معناسی بودر. داهی شاعرلر ذهنلرینه یورارق دوشونجه حاصل ایتمزلر؛ ذهنلری کندیلکندن دوشونور وبو فعالیت غیرمشعوره‌نك محصولی اولان فکر وحسی پارلاق والماس کبی تراشیده‌برشکلده اونلرك وجدانته عرض ایدر. اونلریالکز بومحصولات ذهنیه‌یه شعور حاصل ایدر. اوقدر ا.. بناءً علیه ادعاکز طوغرودر، ناصل دوشونوبده بونتایج فکریه‌یه پیوسته اولمش ایدیککزدن خبرکز اولماسه کرکدر .] دییورم ؛ لکن شونی‌ده علاوه ایدییورم : [بن ممکن اولدوغی قدر دقتله تحقیق ایتدم. ظن ایدییورم که اشاغی یوقاری شویله دوشونمش اوله‌جقسکزدر . اکر اینانمزسه‌کز سزی اومحاکمات حقنده مباحثه‌یه دعوت واستنطاق ایله اونتیجه‌لردن مقدماته واومقدماتدن ینه بونتیجه‌لره کزدیرمك ممکندر . اووقت دها کزك دلالت الهامیله برآنده طی ایتمش اولدوغکز اوقاراکاق ومعوج یوللری یاواش یاواش طولاشیرز وسزه کندی نقوش پایکزی عیاناً کوستره‌بیلیرم] دییورم،

ایشته بنم رأیم و ادعام بودر . بدایت امرده واقع اولان او ملاحظات مفیده‌کزه چوق تشکر ایده‌رم که بو خصوصده ایضاحات ویرمك ایچون بنی مجبوریتده براقدی. اك مهم بر مسئله حقنده ـ مختصراً اولسون ـ عرض ایتدیکم شو فکرلری اولا سزه ، صوکره عبدالله جودت بکه مدیونم افندم . ایکیکزه دخی تقدیم احترامات ایده‌رم .

ادیب محترم سلیمان نظیف بك افندی‌یه

محترم سلیمان نظیف بك افندی !.

حامد بکك اك یاقین دوستلرندن بری‌ده سزسکز !.. هله اونی بحق تقدیر ایدنلر میاننده بالکه هیچ بر کیمسه سزك درجهٔ ذوقکزه وارەمامشدر. امید ایدییورم که بو مستثنا آدم حقنده یازدیغم شو (مطالعهٔ تحلیلیه étude analytique) یی ذات عالیکز چوق کیمسه‌لردن دها صمیمی بر علاقه ودها اینجه بر دقت ایله تتبع ایده‌جکسکزدر . اکر ملاحظات تنقیدیه‌کزدن بنده‌کزی حصه‌دار ایدرسه‌کز سزه پك منتدار قالیرم افندم . احترامات .

محرر شهیر جلال نوری بك افندی‌یه

محترم جلال نوری بك افندی !.

بوندن خیلی زمان اول ، [شهزادهٔ نجیب ومعارفپرور مجید افندی حضرتلرینك چای ضیافتنده] حامدله برابر بر چوق منور ذوات ممتازه‌نك حضوریله محترم شاعرمز حقنده بر بحث آچیلمش دی . ذات عالیکز ، مقبر مؤلفنك (اندیشهٔ ممات) ایله تفلسفه مجبور بولونمش اولدوغنه دائر بر دعوا ایلری سوره‌رك مدافعه ایتمش ایدیکز. فلسفه درسلرنده ذاتاً اوته‌دنبری بنده‌کزك‌ده مدافعه ایتمش اولدوغم دعوا او ایدی. نته‌کیم اوکون دخی تأیید مدعا ایچون بعض ملاحظات عرض ایده‌رك بحثی افلاطونه ارجاع ایله‌دمدی . بو اثر ، او بحثك بر تفصیل مدللی‌در ؛

دەنیلەبیلیر . بناءً علیه استرحام ایدییورم که بو کتابی باشدن نهایتنه‌قدر اوقومق زحمتنی اختیار ایده‌بیلیرسه‌کز ، ملاحظاتکزدن بنده‌کزی محروم براقمایه‌سکز . تنقیداتکزی اهمیتله تلقی ایده‌جکمه اعتماد بویورماکزی دخی اخص تمنیاتمدندر ، افندم .

(عبدالحق حامد ـ سلیمان نظیف)
عنوانلی رسالهٔ تنقیدیه‌نك محرری کمال رشید بك افندی‌یه

محترم بك افندی !..

حامد حقنده بر اثر یازمق خدمتنی بنده‌کزدن بکلیه بیلدیکزه دائر اثر عالیکزده برقید کوردم ایدی. حقمده اظهار بویوردوغکز بوحس اعتمادك شو اثری وجوده کتیرمك خصوصنده آیریجه مشوق اولدوغنی اعتراف ایده‌رم . محبتك ، انسانی یاکلش حکملره مجبور ایده‌بیله‌جکنه دائر بیان بویوردوغکز (قید احتراز)ی دخی پك حقلی بولدوغمی کیزله‌مك ایسته‌میورم . بالعکس او ادعایی طوغرو بولدوغم ایچوندرکه بو اخطارکزدن استفاده ایتدم : حامدی تحقیق ایدرکن عقلمله کوکلك اویوشه بیلمه‌سنه ـ الدن کلدیکی قدر ـ مانع اولدم . شاید بو صحیفه‌لری اوقومغه وقت بولورسه‌کز ، رجا ایده‌رم ، بوکا موفق اولوب اوله‌مادیغمی لطفاً بیلدیریکز افندم .

عزیز دوستم ، اسکی ارقداشم شاعر ادیب رفعت جلال بکه

محترم رفعت بك !.

فلسفه درسلری هنوز باصیلمقده ایکن، ادرنه‌دن برمکتوبکزی آلمش وایسته‌دیککز اوکتابك مطبوع اولان برقاچ فورمه‌سنی تقدیم وارسال ایتمشدم . بالخاصه حامده متعلق اولان قسمنی مطالعه ایتدکدن صوکره بنده‌کزه خطاباً یازوب باصدیرمش‌اولدوغکز (آچیق‌مکتوب) برقاچ کون صوکره ـ بردوستك اخباری وکتابجی‌مك وساطتی ایله ـ

اتیه کچدی. اوزمان اونی دقتله اوقومش وسوأللرکزه جواب ویرمکه نیت ایتمشدم .

مکتوبکز ـ بالخاصه بنم ایچون ـ هر وجهله قیمتلی وشایان دقت بروثیقه تشکیل ایدییور ایدی . اوزمان جواب ویرمه‌دم ، فقط سببی واردی : (منبر) و (ئولو) مؤلف محترمی حقنده‌کی مطالعات محصره‌می ـ بعضی دوستلرمك التماسی اوزرینه ـ دها مفصل واطرافلیجه برشکلده ـ عرض ایتمکه قرار ویرمشدم . ایشته بو کون تقدیم ایتمکده اولدوغم کتاب اودر. بیلمم دوستلرمی سکز طوقوزآی انتظارده براقدیغمدن طولایی بنی معذور کوسترەجك ویاخود عفو ایتدیره‌جك قدر بر دکری وارمی‌در ؟..

هرنه‌اولورسه اولسون سزك او آچیق مکتوبکزك جوابی‌ده بو کتابه ربط و ـ اهمیتنه بناءً ـ قید وضبط ایتمك ایسته‌دم. زیرا سزك ـ البته کمال خلوص وصفوت وجدان ایله ـ بکا ایتدیککز تقاضا ، عمرمده ایلك تجربه‌م دکلدر . سزك کبی برقاچ عزیز دوستمدن ینه عینی سبله ، عینی حسله و عینی صورتله بعضی ستمکارانه سوزلر ایشیتمشدم . بنی ابی طانیمایانلرك تنقیداتندن بحث ایتمیورم ؛ چونکه اونلر بردرجه‌یه قدر یاکیلیرلرسه معذوردرلر. بنم ایچون وسیلۀ اتهام عد ایتدیککز شیلری سز ، ـ دیکر دوستلره نسبتله ـ دها واضح ، دها معین برشکلده ابراز ایتمش اولدوغکز ایچون انجق ذات عالیکزه جواب ویرییورم ؛ امید ایدییورم که بو معروضاتمی دیکر دوستلرم دخی لطفاً نظردقته آلیرلر و ـ بنی ایضاحات مکرره‌یه مجبور ایتمیه‌رك ـ حقمده ـ هرناصلسه ؟!ـ حاصل اولان بعضی یاکلش حکملری تصحیحه همت ایدرلر . اعتقادات ادبیه‌م ایچون هرکس نه‌دیرسه دیسین پك اوقدر اهمیق یوقدر. حق بوخصوصده ، ظنیات احبانك‌بیله پك‌بویوك بر ضررزی یوقسه‌ده طوغروسنی بیلمه‌لری البت بنم ایچون مرجح ، اونلر ایچون‌ده اولادر .

مکتوبکز بویوك براثرتوجه ومحبت نمونه‌سی‌در. خدمت جزئیه‌م ایچون اونده بکا بر تحفۀ تشکر وارکه سزك کبی اسکی بر ارقداشدن

وارد اولدوغی ایچون بنجه قیمتداردر . صوکره حقمده بعضی تمنیات وارکه خالصانه‌در . فقط سرزنشلر ، سئملرده وار !.. خلاصه بر چوق تقاضا وار !.. حتی بکا (همتسزلك) و (حقسزلق) بیله اسناد ایتمشسکز !.. دیمك که اتهامات بیله وار !..

بونلرك هپسنی خلوص مودتکزه باغشلارم . لکن یاکلشلقلرده وار ؛ اونلری - بای حال - تصحیح ایتمك ایسترم . بنی - سزك کبی - خیلی زماندنبری طانیان وچوق یاقیندن بیلن آز کشی اوله بیلیر . بر آدمی ، وفاتندن صوکره بیله یاقین دوستلرندن صوروب تزکیه ایدرلر . اونك ایچون [تنده جانم وار ایکن !.] بنم اعتقاداتمه دائر - هر نه وجهله اولورسه اولسون یاکلش حکملر ویره بیلمه‌کزه امکان براقمالی‌یم. دوستلرمه قارشی بو حقم اونلره مربوطیتم نسبتنده قوی‌در.

شیمدی آکلاشه‌لم افندم :

اولا : (فلسفه درسلرنده جامده متعلق اوله‌رق عرض ایتدیکم مطالعاته باقوب ، بنم پك ایی بر منقد اولدوغمه ایناniyورسکز . بوکا طارلمغه حقم یوق ؛ پك ایی برمنقد اولمق شایان افتخار برقابلیت‌در . فقط بو توجهکز اتهاماته سببیت‌ویریور: [اویله ایسه !. - دییورسکز - بروقتلر تنقیدات ومناقشات ادبیه نامنه بونجه چیرکین مباحثه‌لر جریان ایدرکن وبز ، باشمزی طاشدن طاشه چارپارکن، سز نه‌ایچون سکوت ایدییوردیکز ؟.. نیچون طریق تنقیده تنزل ایتمه‌دیکز ؟.] صوکره‌ده [گناه ایتدیکز ! ایشته حقسزلغکزه عائد جهت !.] دیه اتهام ایدییورسکز .

بوکا پك قولای جواب ویره‌بیله‌جکم ؛ فقط - کندی ایسته‌دیکم کبی برآدم اولمق خصوصنده - حقمی تسلیم ایتمه‌کز شرطدر .

بو حرکتکز بنم ایچون بیوك برتوجه واعتمادبسله‌دیککزی افشا ایتدیککزدن‌طولایی زیاده‌سیله مسروریتمی موجب‌اولویور. فقط سزك کبی برچوق‌عزیزدوستلرم دهاوارکه اونلرده‌باشقه‌باشقه تمنیاتده وتشویقاتده بولونیورلر ؛ عسکرلر : [سن عسکر اولمالی ایدك !..] دییورلر . منتسبین حقوقدن اولانلر : [کاشکه آووقات اولایدك !.] دییورلر.

علمای متشرعین : [طریق علمیه‌یه کیره‌یدك ، چوق بویوك خدمتلر ایدر ایدك . باباکك مسلکنی نیچون طوتمادك ؟ ! .] دیه سرزنش ایدییورلر . حتی - کوله‌جکسکز اما سویلیه‌جکم ! . - متصوفیندن بعضی خلوق و محترم آدملر : [اوغول ! . سنده بعضی قصورلر اولماسه‌یدی مظنه‌دن اولوردك ! .] دییورلر ! .. الی آخره ! ... نته‌کیم سزده : [منقد اولسه‌یدیکز ! .] دییورسکز .

انصاف بویوریکز ! . بونجه توجهات و تمنیاته قارشی انسان نه اوله‌جغنی شاشیرمازمی ؟ .. برکت ویرسین ، بن نه اولدوغمی اونوتمادم ، و اولدوغم کبی قالمق یعنی فلسفه ایله مشغول اولمق ایسته‌دم . بو بنم حقمدی . وظن ایده‌رم که پك فنا ایتمه‌دم ؛ چونکه فیلسوفلر دخی : [سنك اصل مسلکك بودر . صاقین اونی براقمه ! .] دییورلر . خصوصا - فطرتاً فیلسوف یارادلمش اولان - مرحوم پدرمك تربیه و توصیه‌سنه بناءً پك کوچوك یاشمدن بری طوتدوغم بو یولدن کری دونمك قولای قولای ممکن اوله‌مازدی . مع مافیه فلسفه ، تنقید و صنعتله مشغول اوله‌بیلمکه مانع دکلدر . بلکه اساسدر ، رهبردر . قدرتم و علمم یتدیکی قدر ، وقتمك مساعده ایتدیکی قدر ، ادبیات ایله تنقید ایله ، صنعت مباحثیله دخی اوغراشیورم . نته‌کیم بو کتاب اونلك ثمره‌سیدر . فقط بوتون بو شیلری مسلك ایدینه بیلمك ایچون عمرم کافی دکل ! بن ، اولسه اولسه ، دها بش اون سنه یاشایه بیلیرم ، بو جزئی زمانی بخیلانه اداره ایتمك مجبوریتنده بولوندوغمی حس ایدییورم . وجوده کتیرمك ایچون عزم ایتمش اولدوغم سکز اون کتاب وار . شیمدی‌یه قدر یازدیغم شیلر ، بو پروغرامده داخل اولسه‌یدی ، یاپه‌جغم ایشلك‌ینه انجق اونده برینی تشکیل ایده‌بیلیردی . حالبوکه داخل دکلدر . (قاموس)ده ، (فلسفه درسلری)ده ، بوده کندم ایچون دکل ، باشقه‌لرینه خدمت ایچون یازلمش شیلردر . حالبوکه بن کندی اعتقادات فلسفیه‌می بسط و تمهید و ایضاح ایچون - ترتیب ایتدیکم پروغرام موجبنجه - برچوق شیلر یازمغه مجبورم . اونلری اکمال ایده‌مه‌دن ئوله‌جکم دیه قورقویورم .

ایشته‌افندم !.. بنده معذرتم بو !.. اوحالده شوکتابی یازه‌بیلمك بیله اینجه برفدا کارلقدر . بوحرکتمله ادبیانه و ـ بزده اونی دهای مستثناسیله تمثیل ایدن ـ حامده نه‌قدر محبت‌پرورده ایتمکده بولوندوغمی قولایجه تقدیر ایده‌بیلیرسکز صانیرم .

هم برشی دها وارکه اونوتمه‌دن اونی‌ده عرض ایده‌یم :

هایدی بن ـ آرزوکز وجهله ـ منقد اوله‌یم !.. لکن بکا بر عبدالحق حامد دها کوسترنکزکه اونلك اثرلرینی یکرمی بش اوتوز سنه‌دنبری متمادیاً اوقودوغم حالده روحمه کسل وشوقمه خلل ویره‌میه‌جك قدر فسون تأثیر اثبات ایده‌بیلمش اولسون ونهایت بنی بویله برکتاب یازمغه و بر سنه‌لك عمرمی اوکا وقف ایتمکه مجبور ایتسین ! ایتسین‌ده اوبرسنه‌لك عمرمك هدر اولمادیغنه قناعتم ینه برکمال بولونسون !..

حالبوکه بن اوقدرله بیله قالمایه‌جغم : معاصریندن فکرت ، اسلافندن‌ده فضولی حقنده طبقی بوکا بکزر برر اثر یازمق نیتنده بولونویورم ؛ حتی وعد ایتدم . فقط ، اوقدر !.. هرشاعر ایچون بونی یاپه‌مام !..

آمریقا میلیارده‌رلرندن بیلمم هانکیسی ، رسام شهیر (مه‌سونیه Messonier) یه برغریب تکلیفده بولونمش : نویورقده‌کی سراینك تکمیل دیوارلرینه تابلولر یاپماسنی رجا ایتمش ، وکندیسیله بوخصوصده بازارلغه کیریشمه‌یه‌جکنی ونه‌ایسترسه مع‌الممنونیه ویره‌جکنی سویله‌مش‌ده آرتیست بوتکلیفی بلاتردد رد ایتدکدن صوکره دیمش‌که : [بن آلتمش سانتیمترو مربعنده بر تابلویی انجق ایکی سنه‌ده اکمال ایده‌بیلیرم . ذوناغکزك بوتون دیوارلرینی لوحه‌لرله تزیین ایده‌بیلمك ایچون لااقل درت بش بیك سنه دها یاشایه بیلمه‌لی‌یم . کورویورسکزکه بوکا احتمال یوق !..]

بن ـ واقعا ـ (مه‌سیونه) دکلم ، فقط سزك تمنیاتکزه قارشی جواب اوله‌رق اوبویوك رسامك سوزلرینی عینا تکرار ایده‌بیلیردم .

بنم بو اثرم ، ـ طوغرودن طوغرویه ـ مسلکمك اقتضاسندن دکل ، حامده محبتمك ایجابندندر . مع‌مافیه ، بوتون بو سویله‌دکلرم اثبات ایدرکه ، بویله بر ایشه کیریشمك ایچون بر آدم اوغرنده اینجه

بر زمان صرف ایتمك اونك اثرلرینی برچوق دفعه‌لر دقتله اوقومق ، کندیسنی و احوال روحیه‌سنی طانیمق ایستر . بن بویله برفدا کارلقدن قورقمام ، لکن شوق لازم ا. اوفدا کارلغی بکا الهام ایده‌جك اولان شوق ایسه بنم اراده‌مدن کلمز . اوشاعرك ـ هرکیمسه ؟ ـ بکا قسون تأثیرندن کلیر . اویله بر تأثیره مدت مدیده معروض قالیرسه‌م ، توصیه‌یه حاجت یوق!.. بن اوتأثیری لال وابکم براقمام؛ دیله کتیریرم: براثر یازارم . ایشته بوکتاب اوسبله، اوصورتله یاپیلمش براثردر .

بوکا (همتسزلك) ده‌یه بیله‌جکمی سکز ؟.. بنی تسخیر ایده‌مه‌ین محررلر حقنده عینی فدا کارلغه کیریشه‌مه‌دیکمدن طولایی بکا (حقسزلق) اسناد ایده‌بیله‌جکمی سکز ؟..

(تورك یوردی) و (تورکجیلك) بحثنه کلنجه پك قیصه برایکی جمله ایله یاکلشلقلریکزی تصحیح ایده‌بیله‌جکمدن امید وارم . ذاتاً صوك مکتوبکزده اعتراف ایدییوردیکز که بو خصوصده بر ظنه قاپیله‌رق یاکیلمش سکزدر .

بن ، (تورك سازی) صاحبی محمد امین بکی هرکسه‌قارشی مدافعه ایتدم . فقط (صنعتده حریت لزومنی تأیید ایچون !؟!) مدافعه‌ایتدم. بنم اك قوی اعتقاداتمدن بری‌ده اودر . صنعتده ـ کندی ماهیتی اقتضاسندن اولان ـ بعضی قواعد خصوصیه‌یه رعایت لزومندن باشقه قید ایسته‌مم . هرکس ایسته‌دیکی کبی یازسین ، تجربه ایتسین !. [ماهیتی اثبات ایدن آثار عملیدر !.]

لکن ، دیمه‌دم‌که وزن عروض ایله یازیلان شعرلر مطلقا فنادر، وبرشعر فنا ایسه بوکا سبب منظوم اولوب اولماسی‌در !.. امین‌بکك ایلك اثری‌اولان (تورکجه شعرلر) ینه یازمش‌بولوندوغم مکتوب او کتابده تماماً مطبوع اولدوغی ایچون میدانده طورویور؛ تحقیق مسئله قولایدر . بن ـ بالعکس ـ اویله بر ادعا علیهنه کمال امنیت و قوتله ادارهٔ کلام ایتدم. صوکره ادعامه دلیللر ابراز ایتمك‌ایچون (قاآنی)دن (ابوالعلاء المعری) دن ـ التزاماً ـ مثاللر کتیردم . { بوشعرلر موزون

اولمقله برابر نه ك كوزلدر . دكلسه بكا - وحتى اجنبيلره ! - نه دن اويله كلييور ؟!. بربويوك شـاعر ايسته ديكى طرزده يازا بيلير . وزن وقافيه كوزل سـوز سـويله مكه مانع مى ايمش ؟. قاآنى خارقه لر ياپمق ايچون اونلردن استفاده بيله ايديـور . هنر ، هرقيدى آلات موفقيت اتخاذ ايتمكده در . الخ ! الخ !] ديدم .

رجا ايده رم ! سزى وامثالكـزى ممنون ايده بيلمك ايچون دها نه ده يه بيليردم ؟!. مع مافيه بويله ديمك امين بكك - ايسـته ديكى كبى - سوز سويله مه سنه مانع اوله بيلمك خصوصنده بكا دكل ، كيمسه يه حق قازاندير ماز ؛ صلاحيت بخش ايتمز . بالعكس بن اويله برحق اولماديغنى وصنعتك تمامئ انكشافى ايچون حريت تامه ايله فيضانه محتاج بولوندوغنى ادعا ايتمك اوغورنده اوسوزلرى سويله دم . حالاده اوفكرده يم .

كورويورسكزكه هيچ بر فرقه يه طرفدار دكلم . يالكز حريت مدافعى يم . سياستده دخى طورم ومسلكم بوندن باشقه برشى دكلدى . فقط اونىده كيمسـه يه اكلاته مادمدى . آكلييورسكزكه بو حركتم خفيفلك قبيلندن برشى اولمامق ايجاب ايدر .

بناءً عليه نم ايشمده وكيديشمده تورك يوردينه منسـوب اولوب اولمامق مسئله سى يوقدر . بن كندى مسلكمه منسوب كندى اعتقاداتمه طرفدارم . اولماسه يدم درحال اونلرى ترك ايدردم .

بو اعترافاتمى ديكله دكدن صـوكره ارتق : [سن نيچون پارماق حسابيله دخى آره صيره شعر يازيبورسـك ؟] ده يه رك كيمسـه بنى توبيخ ايتمه ملى در . بن فارسى لسـانيله ده برايكى پارچه شعر يازدم . فرانسزجه دخى يازدم . عروض وزنى اوزره ده يازدم . بردعوا كوتمك ايچون دكلدى . نم يازديغم شعردن نه اولور ؟. نه چيقار ؟ . . هپسنى طوپلاسه كز ايكى يوز صحيفه لك بر رساله طولدورماز .

برشعرك عوام طرفندن آكلاشيلوب آكلاشيلهماماسى مسئله سنده برچوق كشيلرله برابر سزكله تماماً هم فكر بولوندوغمى سويله مكدن چكنمم . دكل صنعتك ، فلسفه نك ، علمك دخى ماهيتاً آريستوقرات

اولدوغنه شدتله قناعتم واردر . لكن بونی یاكلش آكلییورلر : [مطلقا فیلسوف ، عالم وصنعتكار ، زادكان صنفندن چیقار !] دیمك ایسته‌دیكمه حكم ایدنلر اولیور . بن بوقدر بدلاجه‌سنه سوز سویله‌یه‌مم ، و هیچ سویله‌مه‌دم . عوام ناسدن ، بعضی ارباب دها و استعدادك یتیشه‌میه‌جكنی دخی ادعا ایتمه‌دم . بالعكس اك بویوك فیلسوفلر وعالملر وصنعتكارلر ، زادكان نسلندن دكل ، اكثریا اورطه طاقمدن ، نادراً ده فقرا صنفندن ظهور ایتمشلردر . دها طبیعتك بر بخششی در . فقط اصل كبارامت او بخششه نائل اولان بختیارلردر . هانكی صنف اجتماعی‌یه منسوب اولورلرسه اولسونلر ، بكا نه ؟! . یعنی بوده بوسبوتون باشقه بر مسئله‌در .

عربی وفارسی كلمه‌لری ایله تركیبلری مسئله‌سنه كلنجه بو كتابك صوك باشنده اوكا دائر مفصل ملاحظاتم واردر ، كوروورسكز . اونك ایچون تطویل كلامه لزوم كورمیورم .

یالكز سزك بكا قارشی بر بویوك حقسزلغكز واركه اونی نظر دقتكزه عرض ایتمك ایسترم :

ساده توركجه‌نك حسیات نزیهه وافكار علویه افاده‌سنه كفایتسزلكنی ادعا صددنده شدتله تحامل ایدییور و بنی مشكل بر موقعه دوشوروییورسكز :

[حامدك بدیعه‌لرینی امین بك افندی‌یه كندی لسانیله سویلتدیره بیلیرمیسكز؟ . ویا اونك لساندن چوق یوكسك اولان (عاشق طرزی) نی دیككز لسانله سز افاده ایده‌بیلیرمیسكز ؟ .] دییورسكز !..

بن ده سزه دیرم كه :

[حامدك بدیعه‌لرینی بزده ینه اولسانله باشقه بر شاعر سویلیه بیلمش میكه بونی بكا تكلیف ایتمكده حقلی اوله‌بیله‌سكز . حامد عنوی حسلر وفكرلر بیان ایده‌بیلمش ایسه عربی وفارسی‌یی ایی بیله‌یكندن‌می بوكا موفق اوله‌بیلمشدر ؟ . بن ظن ایتمیورم . اكر اویله ایسه سز تجربه ایدیكز باقالیم !.]

دیمك كه حامدله بنی بو قابلیتده متادل فرض ایدییورسكز ؟..
بن او لسانله دكل ، هیچ بر لسانله حامدقدر كوزل شعر سویلیه‌میه‌جكمی

سزه اعتراف ایتمکدن هیچ چکینمم؛ فقط شونیده ادعا ایتمکدن صاقینیمام که حامد دخی بنم لسانمله بنم کبی بیان حس و تبلیغ افکار ایده‌من. (نسترن) پارماق حسابیله یازلمش اولدوغی حالده هیچ بنم سودیکم اومونس (اوجاق باشی تورکجه‌سی) دکلدر. صاقا قوشی بلبل کبی نغمه‌سرا اوله‌ماز، فقط بلبل‌ده اونك کبی اوته‌من. نه‌یاپالم ؟!.. یرینه کوره صاقا دخی دیکله‌نیر. فقط اوزوالی قوشلك نه‌قباحتی وار؟!. آکلامیورم. بن اویله برادعاده بولونمادم که !. بولونمام که !...

اوندن صوکره بر جهت دها وارکه تعریضاتکزه هدف اولانلر اوکا دخی پك معقول وپك قولای جواب ویره‌بیلیرلر:

[اکر مقصد تورك ادبیاتی عربلقدن، عجملکدن قورتارمقسه، اوایش بویله اولماز. اوزون بر دورهٔ تکامله تابع اوله‌رق بدیعی بر درجه‌یه تقرب ایتمش بر لسانی، یرینه هیچ برشی قویمامق شرطیله ده‌ویرمك کوزل بر قیزك سینهٔ نرمین ملاحتنه بغیر حق بر خنجر صاپلامق قدر مدهش برجنایتدر ا.]

بیورویورسکز. چوق طوغرو بر سوز !.. فقط بنم قاموس فلسفه‌یه یازدیغم اوزون مقدمه‌یی هنوز اوقومامش اولدوغکزی اثبات ایدییور. بن اوراده بودعوانك نه‌قدر پاکلش ومضر بر فکره مستند اولدوغنی مفصل ومدلل برصورتده ابراز ایتدم وسزدن چوق ایلری کیتدمدی. عربجه‌دن واز کچه‌میه‌جکمزی - اسبابیله - کوستردمدی. ظن‌ایده‌رم بنم کبی تورکجه شعریازمق ممکندر؛ فقط (وجودمطلق)، (برهان انی) ودها پك چوق امثالی کبی اصطلاحاتی تورکجه‌ده بولمق ممکن اولمادیغی کبی، بونلرك مقابللرینی و معادللرینی همان ایجاد ایدیویرمکده امکانك فوقنده‌در. حالبوکه سزك ملاحظات واقعه‌کزه تورکجیلر پك قولای جواب ویره‌بیلیرلر:

[لسانمزی عربلقدن، عجملکدن قورتارمق اوغورنده صرف ایتمکده بولوندوغمز غیرته برشی دیه‌میورسکز. ضمنا بو حرکتمزی مشروع کوروپورسکز. اوحالده بونك چاره‌سنه توسل ایتدیکمزدن،

ایشه بالفعل تشبث ایله‌دیکمزدن طولایی نچون قیزییورسکز ؟. البت باشلامق لازم !. دکلمی یا ؟. ایشته بزده باشلادق . (اما سز فنا یاپیورسکز !.) دیه‌جکسکز !. طبیعی درکه - تعریف ایتدیککز - اوتکامل قانونی اقتضاسندن اوله‌رق ، ایلک تشبثمزده درحال موفق اوله‌مازدق ؛ ایی یاپامازدق . یاواش یاواش اوده اولور. هله بر یولنه دوکوله‌لم ده باق ، کور !..]

دیه بیلیرلردی. فقط بنم ایسته‌دیکم تعبیرات علمیه واصطلاحات فلسفیه‌دن برینه معادل بر تحفهٔ موفقیت عرض ایده‌مزلردی . بونك ایچون عصرلرجه تکامل لازم . حالبوکه تمدن ایتمك ایچون چوق بکلیه‌مه‌یز. اوتعبیراتی آلالی یز. خصوصاً که عربلرك دینندن طونوکزده هر شیئنه قدر آلمشز . اصطلاحات مکمله‌یی آلمق خصوصنده تعصب نامعقول بر طور وحرکتدر . وقتمز یوق . علمیه ، فنیه ، فلسفیه‌یه ، هر شیئه شدتله محتاجز . بونلر وار ، لسانمزه نقل ایده‌میورز . تورکجیلرك کشفیاتنی بکلیه‌مه‌یز . فقط اونلره دخی طاریلمه‌یز !. وارسینلر بیله‌کاری یولده و بیله‌کاری کبی چالشسینلر !.. ایشك طوغروسی بودر !..

کوریورسکزکه تکامل حقنده بیان بویوردوغکز ملاحظاته بو معروضاتم منافی دکلدر . بالعکس اونلری تصدیق ایدر . تکامل فلسفه‌سنی - بو مملکتده - من غیر حد الك اول بنده‌کز نشر وتعلیم ایتمش ایکن ، او خصوصده‌کی ملاحظاتکزه البته اعتراض ایده‌مم . فقط ایشك طوغروسی ینه دیدیکم کبی‌در .

علم ، صنعت ، فلسفه انجق حریت کامله سایه‌سنده انکشاف ایده‌بیلیر. مدنی، یعنی منصف وحریتپرور اوله‌لم . مراق ایتمه‌ییکز !.. لسان اسکی اوقات مدرسه‌سی دکلدرکه بر ایکی کشینك آرزوسی ایله ییقیله بیلسین ! قورقماییکز افندم !.. قورقماییکز !..

ایشته محترم افندم ، بنم ملاحظاتم - خلاصةً - بودر . فقط لطفاً شو کتابی دقتله اوقویوکز و بکا مطالعاتکزی و تنقیداتکزی

بیلدیریکز که - ایجاب ایدرسه - دها بعضی اعترافاتده بولونه‌م‌ده حقمده یاکلش حکملر ویرمه‌یه‌سکز . باقی عرض حرمت و تقدیم مودت ایده‌رم افندم .

رضا توفیق

دوقتور رضا توفیق بکه مکتوب

پك محترم استاد ،

قیمتدار اثرکزله [۱] مکتوبکزی مسرتله آلدم. کلمه‌نك بوتون شمولیله بویوك اولان بوکتاب مستطاب ایچین سزه ، صاف ، ریاسز بردوست ، خایر ، سزدن پك چوق شیلر اوگرنمش ، آق صاچلی برشاکرد قلبیله عرض شکران ایلرم .

استاد ، امین اولکز که قرق بشنجی سال حیاتمه قدر بویله جدی ، بوقدر حکیمانه برتنقید اوقومق شرفنه نائل اوله‌مامشدم .

شناسی دورندن باشلایه‌رق ناجی دورنه قدر [تنقید] نامیله یازیلان آثاره ، شویله برکوز گزدیریله‌جك اولورسه ، هربری بر غیظ شخصینك آغوش احتراصنده بویومش و نهایت خواهشکران ادبك سرغریبنده برغمامهٔ چرکاب کبی پاتلامش لوثیات خابیده ادادن بشقه برشی اولمدیغی تظاهر ایدر . بونلرك ایچنده اك ایی یازلمش دیه گوستریلنلرك محتویاتی : — شو مصراعده وصل عین واقع اولمش ، صدر بیتده [ان] اماله‌سی جائز اوله‌میه‌جنی اونودلمش کبی عادی شیلردن عبارتدر .

قصیده‌لرنده ، غزللرنده ، [ض] چیویسندن باشلایه‌رق بوتون عطرشاهیلریله ، بوتون تفرعات معلومه‌سیله برمدرسه حیاتی یاشادان ، برارککك گوزنده سورمه‌یی ، ظرافت تلقی ایدن ادبیات خائنلرینك ، بویوك اکرمك [قافیه سمع ایچوندر] نظریهٔ واقفانه‌سنه قارشی

[۱] فلسفه درسلری .

بلا حيا يايدقلرى سفلى زباندرازلقلرك ده [تنقيد] نامنه ارتكاب ايدلديكنى بزدن اعلا بيليرسكز ، وبو بيلكى اعتباريله : — افنديلر شمدى‌يه قدر بويله برتنقيد كورمه‌مشلردى — ديمكه ، بردن كوكه قدر حقكز واردر. بوحقى تصديق ايتمكله برابر، پك كزيده اولان شخصيت محترمه‌كزى آزبجق تخطئه ايتمكه جسارت ايليه‌جكم :

اوطوفان موجاموج غلطتدن تخليص كريبانه چاليشان بر قاچ كنجله ، زواللى صفانك آوازهٔ حيرتنه پيرو اوله‌رق ؛ بوكون‌حقيقتى بويوك برفضيلت ، بويوك برمزيت وخلاصه بويوك بر ثروت علم ايله طلبه‌كزك پيش عشق و تحسسنه صاحبيفكز حكمت شعريه‌يه [٢] قارشى ، بز باشمزى طاشدن طاشه چارپاركن عجبا نه ايچين سكوت ايديوردیكز ؟ . بالبان طاغلرينك شاهقهٔ شعريتندن علوى برحس ، لطفكار بردست صنعت آفرين ايله عالم ادبه ، سجده‌لرله قارشيلانمش بر بديهه اتخاف ايدن ذكاى خارق العاده‌كز طريق تنقيده نچين تنزل ايتمه‌يوردى ؟ . عجبا ابوالهول مطبوعات ، پريشان روح مقالات‌صاحبى مدحت‌افنديك ، سعيدبكك سرفضيلتنه ايندير ديكى مشت جهالت [٣] كبى برضربه‌يه هدف اولمقدن‌مى قورقويورديكز ؟. خاير، بوفرضيه ، بوظن دوغرو دكل - چونكه سزك يومروقلريكزده متانت‌علميه‌كز قدر آهنيندر . اويله ايسه كناه ايتديكز. زيرا بوكون ، نسل آتينك كوزلرينى آچاجقنه ، اونلرك دماغنى داهافعال ، داهاجوال قيله‌جغنه، شبهه‌سز ايمان ايله قانع بولنديغم بو صحيفه‌لر ، داها او زمان ، كرسى‌ٔ خطابتكزك سدهٔ احتشامنه ، سرمدى برعشق ايله سرلمش اولان دلتشنكان حقيقته توزيع ايدلمش اولسيدى ، مناطق روحيال و ضلال اولان اوكتيبهٔ حيرتزده‌يى ارشاد ايدر وبوكونه دوغرو داها جدى، داها سريع آديملرله كلنمش اولوردى .

ايشته حقسزلغكزه عائد جهت ! .

---

[٢] استاد اعظم عبدالحق حامد بكك بعض شعرلرى .

[٣] برمسئلهٔ مهمهٔ ادبيه‌ده‌كى مغلوبيتنه رغماً مدحت افندى ، سعيدبك‌افندى‌يى باستونله ضرب ايتمك عادیلكنى ارتكاب ايتمشدى .

مکتوبکزك صوك سطرلرندن برنده : ـ عاشق طرزنده بعض شعرلر یازدم ایدی . بونلر عظیم توجه قازاندی . حال بوکه بویله دموقراتیق بر توجهه مظهر اولهجق قدرده عادی شیلر دکلدی ـ دیورسیکز .

هیچده اویله دکل ! ...

اوژن وهرون، حکمت بدایع کتابنده : ـ تحسس اعتباریله بوتون انسانلر شاعردر ، [ابلهلر خارج طوتیلمق شرطیله] حادثات شعریهنك تحت تأثیرنده بولنورلر ، بوصورتله شاعردرلر . فقط بر حقیقت شعریهیی آکلامق ، آکلاتمق جهتی ، متعدد ومختلف شرائطه عرض احتیاج ایدهجکی جهتله بوراده عاجز ، قاصر قالیرلر ، دیور . بو بر حقیقتدرکه انکار اولنهماز .

بو تعریفدن تنور ایدهرك دیرمکه : عوام نهقدر حساس اولورسه اولسون بر شعرك روحنه عائد درینلکه اینمك ، داها دوغروسی او تحسسك ـ Diapason ـ نه یعنی معیارینه یوکسلمك اقتدارینی حائز دکلدر .

عوام برشعری ، یا هیچ آکلامدینی ، مزایاسنه نفوذ ایدهمدیکی بر انسجام کوزللکنه ، ویا کندی محیطنه عائد پك مونس کلمهلرك صرهواری دیزلمسندن متحصل آهنکه حیران اولمق صورتیله تقدیر ایدرکه بو، برشعرك روحنی آکلامق دیمك دکلدر. او آکلامق جهتی، سزك دخی بیلدیککز وجهله پك بشقه بر شیدر. بوحقیقته مبنی کرك توفیق فکرت حقندهکی شعرکزك وکرك سائر تورکجه منظومهلرکز عادیلکدن دائما قورتولور . بو بویله اولمقله برابر تورکجیلرك، هنوز مزیتنی اثباته کافی بر نمونه ابراز ایدهمدیکی بر طرز تنظیمدهکی اصرارکزه دوغروسی بر معنی ویرهمکدن عاجزم. شناسی، کمال اکرم حامد ، فکرت کندی مکتب دبیلرینی تأسیسه قویولدقلری وقت کندیلرندن صوکره کلهجکلر ایچین زنکین ، نرمین بدیعی بر لسان براقشلردی. تورکجیلرده هنوز بویله برشی، أوت ، قورو وبر تعصب لسان شکنانهدن بشقه بر شی کورمکه موفق اولهمدق. ماضینك مغلقهٔ

نسیانندن شبهه‌لی بر سیمای غریب ایله چیقاریلان [ارکنه قون] افسانه‌سی آثاثیله مالامال ، بیرنجی کلمات وتعبیرات ایله موروث کلال اولان بو معهود شیلر ، مستقبله هیچ بر شی اتحاف ایده‌میه‌جك ، حکمت بدایع ایله آلیشی ، و بر بشی اولمدینی ایچین قاراکلقدن قورتولامایه‌جق .

اکر مقصد تورك ادبیاتی عربلقدن ، عجملکدن قورتارمقسه او ایش بو یله اولماز . اوزون بر دورهٔ تکامله تابع اوله‌رق بدایی بر درجه‌یه تقرب ایتمش بر لسانی ، برینه هیچ برشی قویمامق شرطیله ده‌ویرمك ، کوزل بر قیزك سینهٔ نرمین ملاحتنه بغیر حق بر خنجر صاپلامق قدر مدهش بر جنایتدر .

عجبا فکرتك ، جناب ، فائق ، نظیف بك افندیلرله سزك اسلوبلریکز بر تورکك حسنی افاده ایده‌جك قدر یوکسك دکلمی ؟ اکر دکلسه او افندیلره سویله‌ییکزکه ترقیات لسانیه ادعاسیله بوقدر آلچالماسینلر !

تورکجیلرك ، لسان بحثندن خارج قالان بوتون اجتهاداتی تقدیس وتقدیر ایده‌رم . فقط تورك ادبیاتنك ترقیات مستقبله‌سی ایچون آتیلان بو تملك دوغرولغنه ، رصانتنه قناعت ایده‌مم . بواجتهاده قارشی دائما اعلان عصیان ایلرم .

استاد ، انصاف الدن براقمه‌ییکزا سزك کبی عثمانلی ادبیاتنك بوتون اینجه‌لکلریله اویناماق استعدادینی حائز بر ذاته اتحاف ایدیلن شو :

« بر ترلاده کزیوردم آیاغمه قانی بر شی طاقیلدی ، »
« باقدم ، کمیك ، دقت ایتدم ، بر انسانك قفاسنك کمیکی »
« لکن آچ یر ، شو پارچه‌سی قالان باشی اولیه ییوب امش که ، »
« بیلنمه‌یور ، کیمك باشی ، بیلنمه‌یور هانکی عصرك اولادی . »

Archaïsme [٦] ك بیله کولکدن چاتلایه‌جنی بو سوزلرده ،

[٦] اسلوب عتیق .

سز نه كبي نزاهت ، لعل بر شعريت ، حس ايدييور ، كورييور -
سكز؟. حكمت بدايعك بزه تعريف ايتديكي شعر ولسانی شعر بومیدر؟
توروك يوردينك كرسئ خطابتنه ، سر بر شهرتنه اصعاد ايديلن
امين بك افندى ، فى الحقيقه زمان استبدادده بك ناموسكارانه ياشامش
اولان احرار نادره‌دندر ، فقط منظومه‌لرينك ادبيات حقيقيه‌يه عائد
آثار ميانده بر موقعى بولنديغنه قانع دكلم. چونكه اسنه‌تيكدن
ليرزمى‌دن اوزاق ياشايه‌بيله‌جك بر شعريت تصور ايده‌مم .
امين بك افنديله پيرولرينك آثارينه ويريله‌جك اهميت ، بنجه ،
عثمانلى بايراغنك رنكه كلكوننه شباهتندن طولايى كتابلرينك قابنه
عائد ، منحصر قالير .
[توروك سازى] مؤلف محترمنك شخصيت نجيبه‌سنه حرمت
مخصوصه‌م واردر. بو حرمتى ، اثرلرندن متأثر اولمق صورتيله تزييد
ايتمك ايستردم. فقط ، كيم نه ديرسه ديسون ، چالدقلرى سازك هيچ
بر تلى ، هيچ بر نغمه‌سى بنى دوشوندورمه دى ، اغلاتمادى . طرز
تحسس وتبليغلرى ، كنديلرندن داستان سرالق نامنى بيله نزع ايدييورده
اوقدر غير مونس .
سزدن كمال تواضع ايله صورارم ، حامدك شو :

پيشمده بوسجده‌گاه توحيد
عقلمده شكوك دلده اميد
فوقمده لقاى سر مديت
زيرمده فناى آدميت

حقدن ديلرم حيات جاويد
ايلر بنى سنك وخاك تهديد
انسانه ديرم فنا محقق
روحم هيجانله ديركه تأبيد ا.

ويا :

اى سن اى سن كه زير وبالاده
آه .. اى سن كه نزد مولاده

صانیرم هر طرف مزارکدر
کوردیکم وجه تابدارکدر
شرق ، معنا پذیر انوارك
غرب ، مجموعه بند آثارك
صبح تصویر ساز افکارك
شب ، تجلی نمای دیدارك
روح ، ابریز یادکارکدر .

ویا :

هبوب ایدر کبی رفتارکز نه حالتدر
عجب نسیم سحردنمی آفریدهسکز ؟
سز اول حکیمی‌که صنع بلند قدرتدر
دوشوندیرر کبی برشعر ناشنیدهسکز .

ویاخود :

شهبال نازکزمی بونورسیه ظهور
پرواز روحدن دها علوی خرامکز .

بدیعه‌لرینی امین بك افندی یه کندی لسانیله ـ سویلندیره‌بیلیرمیسکز ؟ ،
ویا اونك لسانندن چوق یوکسك اولان [عاشق طرزی] دیدیککز
لسانله سز افاده ایده‌بیلیرمیسکز ؟ .

امین بك افندی و بیرولری کلیاتنه ویریلن اهمیت ، اکر عوام طرفندن آکلاشلمسنه ، سویلنسنه مستند ایسه ، ادبیات حقیقیه آکلاشلمامقله افتخار ایدر .

بزدن اعلا بیلیرسیکزکه هر ملتك ادبیاتی او ملتك افراد عمومیه سی طرفندن سویاً آکلاشیله ماز . مثلا ، پارسده l'année terible ملك Victor Hugo نی l'Aiglon ك F. Rostan سنی یالکز بر طبقهٔ متکامله آکلار . بو آکلایش ، پارس کویلولریله آرابه‌جیلرینه ، قهوه‌جیلرینه‌ده تشمیل ایدیله‌من . بناءً علیه هر ملتده خواص و عوامه مخصوص اولمق اوزره ایکی لسان ادبه احتیاج قابل انکار اولمایان حقایقدندر .

قانون تکامل ، مستقبله دوغری یوروتدیکی قافلهٔ مترقیه‌نك ارقه‌سنده دائما بر عوام طبقه‌سی براقیر . کرور اعصار ، هیچ بر صورتله توحید طبقاته قادر اولامش و اوله‌میه‌جقدر .

تکامل ، سقوط دکل ، عروج دیمکدر . بنابرین تورکك ادبیاتی ، شخصیتی قدر یوکسلك ، نازك بر لسان ایسته‌ر . بزدن صوکره کله‌جکلرك ، تورك یوردی لسانی ، لسان ادب اوله‌رق قبول ایتمیه‌جکی ، ایکی کره ایکی درت ایدر کبی محققدر .

خلاصه ، سزك بر ایکی پارچه منظومه‌کز — استثنا ایدلك شرطیله بن تورکجیلرك شمدی یه قدر نشر ایتدکلری تودهٔ غرائب آراسنده قائلنی بیلمه‌دیکم شو .

اول بهار یاز آیلری کلنده
قیزیل ایرمق کنارینی سل آلیر
جمله کوزل بر آرایه کلنده
اوغلان قیزه نرکس ویرر کل آلیر .

سوزی قدر اولسون ، مونس برشیئه تصادف ایده‌مدم والسلام . تورك یوردینك شمدی یه قدر کوستردیکی موفقیتلرك باشلیجه‌سی ، اك یوکسکی کندیسندن ادبیات نامنه پك چوق شیلر بکله‌نیلن مهم برشخصیتی سقوط ایتدیرمکدن عبارتدر . واو کتیبهٔ غرائب اجتهاده هر انتساب ایده‌نك عاقبت شعریه‌سی ده بویله اوله‌جغنه هیچ شبهه یوقدر .

استاد ، سزده محترم برفیلوزوف دماغندن ماعدا علوی برروح شاعریت باشادیغنی دوشونه‌رك بوچیغ‌راز سوقاقده آرتق دولاشمایکز . بز سزدن ، مستقبلك ترقیات ادبیه‌سی ایچین بشقه شیلر بکلرز : قاموس فلسفه وفلسفه درسلرندن صوکره مکمل بر علم روح ، منتج بر حکمت بدایع ، وثوق برتاریخ ادبیات ، علوی برکلیات شعریه ؛ ایشته شخصیت ممتازه‌کزه یاقیشان خدمتلر !

سزك اشتهاره احتياجكز يوقدر . مستقبل ، سزى ، حالده كى يوكسكلككزدن علوى طانيماليدر . اويله ايسه ، نشر غرائبله جلب انظار فكر مجنونانه‌سنه قاپيلان او زمره‌دن دامنكش اعتلا اولك . بز سزك ، ولو بر آن موقت ايچين اولسون ، رنجيدهٔ ناخن تنقيد اولماكزه تحمل ايده‌مه‌يز . سزى پك يوكسكلرده كورمك ايسته‌رز . ذاتاً مقامكزده عليين ادبدر .

ايشته ، عزيز و محترم استاد ، بن تورك يوردى ادبياتى ايچين بويله دوشونيورم . فكرم ياكلش ايسه لطفاً تصحيح وتنويرايتمككزى صورت مخصوصه‌ده تمنى ايلرم .

ادرنه ١٤ تموز سنه ٣٣٢

احترامكار قديمكز
رفعت جلال

قارئين محترمه‌يه اخطار ومژده

بوكون ساحهٔ انتشاره وضع ايتديكمز بو اثرى ، مؤلف اوچ آى اول بيتيرمش اوله‌جقدى ؛ بعضى خصوصى ايشلرله غزته‌لرده‌كى مناقشات بو تأخره سبب اولدى . هر حالده قارئين محترمه‌يه بويله بر بايرام هديه‌سى تقديم ايده‌بيلديكمزدن طولايى ينه بختيارز .

مؤلف بو (حامدنامه)يى بويوك شاعرمزه محبتى وفقط شاكردانلك منفعتى اوغورنده قلمه آلمش ودوستلرينك التماسى اوزرينه يازمشدر. بونكله برابر (فكرت) ، (فضولى) و (رزدشت) ايچون‌ده بويله برر مونوغرافى يعنى خصوصى برر كتاب يازه‌جغنى وبر دانه‌سنه‌ده همان تشبث ايتمش بولوندوغنى تبشير ايديور. عينى زمانده قاموسك ايكنجى جلدينى اكماله‌ده چاليشيور ، وياقينده بو مهم كتابك ايكنجى جلدينك برنجى جزئى نشر اولونه‌جقدر . مونوغرافى سلسله‌سى مؤلفك كندى مسلكنه عائد اولمق اوزره يازه‌جغى كتب فلسفيه پروغرامى خارجنده‌در.

ظن ايديورزكه رضا توفيق بك پروغرامنى تعديل و اصلاح ايدوب قطعى بر شكله قويدقدن صوكره وساطت عاجزانه‌مزله طبع ايتديره‌جك و باشليجه اثرلرينك ماهيتندن و موضوعات و مسائلندن قارئين عثمانيه‌يه بر فكر صريح ويره‌جكدر .

مجموعهٔ اشعارينى‌ده حسن صورتله طبع ايده‌بيله‌جكمزدن اميدوار بولونيورز . نته‌كيم مهم مكتوبلرينى‌ده ياقينده باصديره‌جغمزى وعد ايديورز .

محترم فيلسوفمزك شيمدى‌يه قدر منتشر اولان آثارى شونلردر.

حروفى مذهبى . — بو اثر مهم، مستشرق شهير (باربيه دومه‌ينار Barbier de Meynard) ايله فارسى خوان دانشمند پروفسور (براوون E. G. Browne) ك التماسى اوزرينه مؤلف طرفندن

فرانسزجه اولەرق قلمه آلنمش و اعلان مشروطیتدن اول (لەیدن Leyden) شهرنده (مطبعهٔ شرقیه) ده باصیلمشدر .

Textes Houroûfiis, avec une étude sur
la secte, par le philosophe Riza Tewfik
Leyden, E. J. Brill, Imprimerie Orientale.

قاموس فلسفه . — معارف نظارتی طرفندن مطبعهٔ عامرەده باصیلمش وسکز یوز صحیفه تشکیل ایدن برنجی جلدی انتشار ایتمشدر، نسخەسی قالمامشدر .

فلسفه درسلری . — قناعت کتبخانەسی معرفتیله باصیلان بو اثر، آلتی یوز بویوك صحیفەلك بر کتابدر ؛ نسخەلری نادردر . فیئاتی برلیرادر .

حامدنامه . — قناعت کتبخانەسی معرفتیله باصیلان بو کتاب بشیوز الّی صحیفەلك بر کتابدرکه اونده پسیقولوژی‌یه ، فلسفه‌یه و ادبیاته متعلق برچوق مسائل حل ایداشدر. فیئاتی یتمش غروشدر.

دیبورلرکه

گچن قیش مطبوعاتمزی اشغال ایدن الك مهم ادبی حادثه ، شبهه‌سز گنج محرر روشن اشرف بکك وقتیله نشر اولونان «ادیب و متفکرلر» مزی زیارت عنوانلی سلسلهٔ مقالاتی اولمشدر. ادبی محصللرده برچوق دیدی قودیلره ، یومی غزته‌لرله ، هفته‌لق مجموعه‌لرده هیجانلی مناقشه‌لره بادی ، حتی اجنبی مطبوعات صحیفه‌لرنده ترجمه‌لره مظهر اولان بو مقاله‌لر عالم ادبیاتمزده ایلك دفعه وقوع بولمش بریکی چیغیردر. الك یاشلی ادیبلرمزدن الك گنج محررلرمزه وارنجه‌یه قدر الك معروف سیمالرك تصویرلرینی و فکر و تحسسلرینی احتوا ایدن او مقاله‌لری مراجعتمز اوزرینه روشن اشرف بك بر کتاب حالنده مطبعه‌مزده طبع ایتدیرمکه قرار ویرمشدر. بو قیمتدار اثر یاقینده «دیبورلرکه» عنوانی آلتنده چیقاجقدر. قارئلرمزی خبردار ایتمکله مفتخرز. فکر و مطالعه‌لری قید و تثبیت ایدیلن باشلیجه ادبا ، شعرا و محررین شونلردر:

عبدالحق حامد بك ، نگار خانم ، سامی پاشا زاده سزائی بك ، خالد ضیا بك ، جناب شهاب الدین بك ، حسین جاهد بك ، سلیمان نظیف بك ، محمد امین بك ، خالده ادیب خانم ، حمدالله صبحی بك ، جلال ساهر بك ، ضیا گوك آلپ بك ، عمر سیف الدین بك ، کوپریلی زاده محمد فؤاد ، رفیق خالد ، یحیی کمال ، احمد هاشم ، فاضل احمد ، حسین رحمی ، علی کمال بکلر .

بو اثر مشهور صنعتکار «جم» ك بعضی رسملرینی ده احتوا ایتمکده‌در .

نصر الدین خوجا

منظوم حکایه‌لر

دار الفنون مدرسلرندن کوپریلی زاده محمد فؤاد بك نصر الدین خوجانك شمدی یه قدر نثر اوله‌رق اوقودیغمز حکایه‌لرینك اك کوزللرینی طوپلامش ونظمه تحویل ایدرك رسملی ظریف بر کتاب صورتنده نشر ایله‌مشدر . فؤاد بك اثرینه خوجا مرحومك حیاتنه دائر شمدی یه قدر بزجه بیلنمه‌ین مفید معلوماتده علاوه ایتمشدر . بو صورتله ملی حیاتمزده بو درجه درین بر ایز براقمش اولان بو تاریخی سیمانك شخصیتی حقنده صاغلام بر فکر ادینمك ایسته‌ینلر ایچون بو اثر ایی بر منبع خدمتی کوره بیله‌جکدر. حکایه‌لری تشکیل ایدن قسمك لسانی غایت ساده ، پروزسز اولدیغی ایچون بویوك بر لذتله اوقونمقده‌در

فیئاتی ۳۰ غروشدر